

การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

โดย

นางสาวนิลเกศ ดับโศก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

โดย
นางสาวนิลเกศ ดับโศก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย
ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ARCHITECTURAL DESIGN OF ROW HOUSES FOR RESIDENCES AND SHOPS FOR THAI - CHINESE PEOPLE IN SONGKHLA

By

Ninlaket Dubsok

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARCHITECTURE

Department of Architecture and Related Arts

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย โดย นางสาวนิลเกศ ดับโศก

…….....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ จึงสิริอารักษ์
2. อาจารย์ ดร.นวลลักษณ์ วัสสันตชาติ

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชติมา จตุรวงศ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรศิริ ปาณินท์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ จึงสิริอารักษ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร.นวลลักษณ์ วัสสันตชาติ)

...../...../.....

48053202 : สาขาสถาปัตยกรรมไทย
คำสำคัญ : การออกแบบ/ตึกแถว/พักอาศัยและพาณิชย์/ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

นิลเกศ ดับโศก : การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.สมชาติ จึงสิริอารักษ์ และอ.ดร.นวลลักษณ์ วัสสันตชาติ, 616 หน้า

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถาปัตยกรรมที่พักอาศัย และประกอบการพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณถนนนครใน และนครนอก จ.สงขลา เน้นรูปแบบการใช้พื้นที่เชื่อมต่อ และที่ว่าง ซึ่งสะท้อนพฤติกรรม จิตวิญญาณ และวัฒนธรรม ความเชื่อดั้งเดิมของผู้อยู่อาศัย ซึ่งตึกแถวพักอาศัยและพาณิชยกรรมที่ทำการศึกษานี้เป็นผลของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ การออกแบบตึกแถวเป็นการพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลาให้มีสภาพดีขึ้นอย่างยั่งยืน เหมาะกับวิถีชีวิตร่วมสมัย

วิธีวิจัยเน้นข้อมูลด้านเอกสาร และการสำรวจภาคสนามในพื้นที่โครงการ มีการสอบถามความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านในพื้นที่ แล้วนำมาวิเคราะห์สรุปร่วมกับกรณีศึกษาสถาปัตยกรรมในประเทศจีน และตึกแถวที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นที่มีชาวจีนอพยพไปตั้งถิ่นฐานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในแต่ละพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนบนคาบสมุทรมลายู (ปีนัง มะละกา ประเทศมาเลเซีย และฮานอย และฮอยอัน ประเทศเวียดนาม) และตึกแถวในภาคใต้ของไทย (ภูเก็ต , พังงา และปัตตานี) และเพื่อให้โครงการออกแบบเป็นไปในแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนา ให้ชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ จึงศึกษาโครงการอนุรักษ์ และพัฒนาตึกแถวเพื่อสนองต่อความต้องการสมัยใหม่ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น โครงการอนุรักษ์เมืองแห่งประวัติศาสตร์ทางน้ำบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง ประเทศจีน ,โครงการเมืองเก่าฮานอย และฮอยอัน ประเทศเวียดนาม และโครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่า มะละกา ประเทศมาเลเซีย แล้วนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ใหม่ประกอบการออกแบบ การอนุรักษ์ และพัฒนาโครงการอย่างมีคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่าสามารถออกแบบ และพัฒนากลุ่มตึกแถวออกเป็น 4 กลุ่ม ตามลักษณะการปรับปรุงอาคาร ได้แก่ การรื้อสร้างใหม่, การปรับปรุง, การสงวนรักษา และการจัดพื้นที่เปิดโล่ง (การออกแบบภูมิทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น) การออกแบบ และพัฒนาโครงการได้นำแนวคิดเชิงประวัติศาสตร์ เช่น ความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน เรื่องฮวงจุ้ย ปรัชญาลัทธิขงจื้อ ปรัชญาลัทธิเต๋า หยิน-หยาง และความเคารพนับถือธรรมชาติ และความเชื่อเรื่องวิญญาณ รวมทั้งแนวคิดร่วมสมัย เช่น ทฤษฎี ปรัชญาโพสต์โมเดิร์น และทฤษฎีสถาปัตยกรรมยั่งยืน มาออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ โดยสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะกับวิถีชีวิตร่วมสมัย บนรากฐานแนวความคิดจิตวิญญาณดั้งเดิม รวมทั้งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนผ่านการออกแบบอาคาร ส่งเสริมกิจกรรมดั้งเดิมที่ยังคงสืบทอดมาจนทุกวันนี้ได้พัฒนาต่อไป ออกแบบพื้นที่ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ได้แก่ จัดตั้งสำนักงานของกลุ่มผู้รักชุมชนประวัติศาสตร์เพื่อร่วมกันจัดทำโครงการ แนะนำ ให้ความรู้ และส่งเสริมให้ผู้อาศัยเห็นคุณค่าของชุมชน และต้องการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง โดยมีตัวแทนผู้อาศัย ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ องค์กรต่าง ๆ และรัฐ คอยแนะนำ ปรึกษา นอกจากนี้ยังฟื้นฟู สืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยจัดกิจกรรม และออกแบบอาคารที่ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ได้แก่ การสร้างพิพิธภัณฑ์ จัดนิทรรศการ เป็นต้น

โครงการออกแบบสถาปัตยกรรมนี้จึงเป็นการอนุรักษ์เชิงพัฒนาคุณภาพชีวิต งานสถาปัตยกรรมตึกแถวให้เหมาะกับปัจจุบัน ยกระดับคุณภาพชีวิต สะท้อนจิตวิญญาณดั้งเดิม ส่งเสริมชุมชนเมืองเก่าที่ยังทิ้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ สามารถอยู่ร่วม และเหมาะสมกับวิถีชีวิตร่วมสมัย

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1..... 2.....

48053202 : MAJOR : THAI ARCHITECTURE.
KEY WORD : ARCHITECTURAL DESIGN / SHOP HOUSE / ROW HOUSES FOR RESIDENCES AND SHOPS / THAI - CHINESE PEOPLE IN SONGKHLA

NINLAKET DUBSOK : ARCHITECTURAL DESIGN OF ROW HOUSES FOR RESIDENCES AND SHOPS FOR THAI - CHINESE PEOPLE IN SONGKHLA THESIS ADVISORS : ASST. PROF. SOMCHART CHUNGSIRIARAK AND NUANLAK WATSANTACHAD, Ph.D., 616 pp.

This thesis aims to design residential and commercial row houses of Thai-Chinese communities on Nakorn Nai and Nakorn Nok roads in Songkhla Province.The design emphasizes on Chinese patterns of connection space and space which reflect residents' behavior, culture, and beliefs. The design also attempted to mix Chinese culture with that of the local which is considered valuable to preserve. Furthermore, the architectural design likewise helps to develop Thai-Chinese communities in the old Songkhla City to have better condition and be sustainable and suitable for contemporary life styles.

Data for architectural design based on literature research, fieldworks, and interviews. Residents and local people were asked about their requirement. Chinese architecture and row houses in Thailand and Southeast Asia were studied and analyzed, for example those in Phuket, Phang Nga, and Pattani, southern Thailand; in Penang and Malacca, Malaysia; and in Hanoi and Hoi An, Vietnam. These communities are where Chinese immigrants resided and their identities have been preserved. Since this architectural design project also aims to preserve valuable traditional Thai-Chinese row houses in the area and help the community to be able to take care of itself. Case studies of architectural preservation and development were likewise studied, in particular ones which are developed to appropriate for present day requirement, for instance the conservation project of historical cities on the banks of Yangtze River, China; the historical cities project around Hanoi and Hoi An, Vietnam; the conservation project of historical city, Malacca, Malaysia.

Types of architectural design and development of row houses on Nakorn Nai and Nakorn Nok roads in Songkhla Province can be divided into four groups, according to building and surrounding condition, namely rebuilt, renovated, and conserved row houses as well as designed open space. They were designed to appropriate with contemporary life styles and based on Chinese beliefs; theories and philosophies of post modern; and theories of sustainable architecture. Chinese beliefs include Feng sui, Ying-yang, Taoism, supernaturalism, and ancestor and nature worship.

As architectural design also aims to help the communities to be sustainable; people to have good life quality; and their old activities and functions to be further developed. The architectural design includes community museum and common area where history of the community and the areas are exhibited and local people can gather and meet regarding to community matters. The architecture of row houses in Songkhla Province are designed to suit present day lives; reflect people soul; conserve traditional architecture and community; and raise life quality of local people.

Department of Architecture and Related Arts Graduate School Silpakorn University Academic Year 2009
Student's signature.....
Thesis Advisors'signature1.....2.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่สามารถจะเสร็จสมบูรณ์ได้หากขาดความอนุเคราะห์ การชี้แนะ การให้ข้อมูล คำแนะนำ ตลอดจนความร่วมมือในด้านต่าง ๆ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาติ จึงสิริอารักษ์ ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ คอยช่วยเหลือ ชี้แนะแนวทาง ให้คำปรึกษา แสดงข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการศึกษาอย่างยิ่ง ดร.นวลลักษณ์ วัสสันตชาติ คอยช่วยเหลือ ชี้แนะแนวทางที่แตกต่างและดูแลความเรียบร้อยของวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรศิริ ปาณินท์ ,ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โชติมา จตุรวงศ์ และอาจารย์ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาสละเวลาในการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางเพื่อให้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ขอขอบคุณนักวิชาการอิสระ นักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และเจ้าหน้าที่ จากหน่วยงานต่าง ๆ

คุณเศรษฐ์พงษ์ จงสงวน เอื้อเฟื้อข้อมูลสถาปัตยกรรมในประเทศจีน

เจ้าหน้าที่กรมผังเมือง จังหวัดสงขลา เจ้าหน้าที่กรมศิลปากร หน่วยที่ 9 สงขลา และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา เจ้าหน้าที่ห้องสมุด สถาบันทักษิณคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สงขลา, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระฯ

ขอขอบคุณคุณลุงถาวรและคุณป้าราตรี วรรณวิไล, คุณคณิต ศิริโชติ, คุณครูสุดา เจริญกลกิจ, คุณศุภกร ศุทธพฤทัยทิพย์, นางกำจัด สรรเสริญและครอบครัว, คุณนิธิวรรณ รัตนอมรภิรมณ์ เจ้าของบ้าน และผู้อาศัยอยู่บริเวณชุมชนเมืองเก่า ถนนนครใน ถนนนครนอก ถนนนางงาม และบริเวณใกล้เคียง ตำบลบ่อยาง จังหวัดสงขลา ทุกท่านซึ่งไม่สามารถเอ่ยนามได้ทั้งหมดที่เอื้อเฟื้อข้อมูล ให้เข้าชมสถานที่ และให้ความร่วมมือด้วยมิตรไมตรีที่ดียิ่ง

ขอขอบคุณคุณสริตา อึ่งสกุล พี่พบสุข ทัดทอง พี่เจนจิรา เชี่ยวชาญชัยกุล พี่วรปัทม์ ปานเขียน และเพื่อน ๆ ที่เรียนร่วมกันในระดับปริญญาโท สาขาสถาปัตยกรรมไทย และสาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลืออันส่งผลต่อวิทยานิพนธ์

สุดท้ายเหนือสิ่งอื่นใด คือ บิดา มารดา พี่ชาย และญาติพี่น้องทุกท่าน ที่คอยสนับสนุนช่วยเหลือ อุปถัมภ์ค้ำจุนในทุก ๆ ด้านตลอดมา จึงขอระลึกพระคุณไว้ตลอดไป

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ..... จ

กิตติกรรมประกาศ..... ฉ

สารบัญตาราง..... ฎ

สารบัญภาพ..... ฐ

สารบัญแผนภูมิ..... ผ

สารบัญลายเส้น..... พ

บทที่

1 บทนำ..... 1

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา..... 1

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา..... 7

เป้าหมายของของการศึกษา..... 8

ขอบเขตของของการศึกษา..... 8

วิธีการดำเนินการศึกษา..... 10

แนวความคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อพัฒนาการออกแบบ..... 11

นิยามศัพท์..... 12

2 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน..... 13

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในคาบสมุทรมลายู..... 13

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทย และภาคใต้ของไทย..... 16

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนสู่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา..... 25

3 ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของชุมชนเมืองเก่าสงขลา..... 33

ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ..... 33

ประเพณี วัฒนธรรม แนวคิด และความเชื่อ..... 48

สภาพทางกายภาพของเมืองสงขลาในปัจจุบัน..... 71

การประเมินคุณค่าอาคารในโครงการ..... 113

ปัญหาที่พบ..... 123

หน้า

4 สถาปัตยกรรมแบบจีนดั้งเดิมของชุมชนเมืองเก่าสงขลา..... 128
กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิม..... 128
กรณีศึกษาเรือนหมู่ของสถาปัตยกรรมจีนดั้งเดิม..... 209
บทวิเคราะห์กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิม 7 อาคาร บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา 223
บทวิเคราะห์กรณีศึกษาเรือนหมู่จีนดั้งเดิม ชุมชนเมืองเก่าสงขลา..... 263
5. การศึกษานอกพื้นที่โครงการ (Case Study)..... 282
สถาปัตยกรรมจีน ในประเทศจีน..... 282
กรณีศึกษาเรือนขนาดเล็ก และเรือนหมู่ล้อมลานบริเวณทางตอนเหนือของประเทศจีน..... 292
กรณีศึกษาเรือนขนาดเล็ก เรือนหมู่ล้อมลาน และตึกแถวบริเวณทางตอนใต้ของประเทศจีน..... 322
ตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนบริเวณคาบสมุทรมลายู และในพื้นที่อื่นบริเวณภาคใต้ของไทย..... 388
กรณีศึกษาตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนที่ปีนัง และมะละกา ประเทศมาเลเซีย..... 388
กรณีศึกษาตึกที่มีอิทธิพลจีนที่ฮานอย (Hanoi) และฮอยอัน (Hoi an) ประเทศเวียดนาม..... 412
กรณีศึกษาตึกที่มีอิทธิพลจีนที่ภูเก็ต, พังงา และปัตตานี ประเทศไทย..... 424
โครงการอนุรักษ์และพัฒนาตึกแถวเพื่อสนองความต้องการสมัยใหม่ในพื้นที่ต่าง ๆ..... 446
โครงการอนุรักษ์เมืองแห่งประวัติศาสตร์ทางน้ำบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง..... 446
โครงการปลุกชุมชน ย่านคาวาโกเอะ (Kawagoe Shi) ประเทศญี่ปุ่น..... 455
โครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่าฮานอย ประเทศเวียดนาม และโครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่าฮอยอัน ประเทศเวียดนาม..... 462
โครงการอนุรักษ์มรดก และวัฒนธรรมฮานอย ค.ศ.2010 (Hanoi 2010-Heritage and Cultural Identity Project)..... 471

หน้า

6. สรุปโครงการออกแบบ..... 474
สภาพชุมชนเมืองเก่าสงขลาในปัจจุบัน..... 474
ปัญหาที่พบจากการศึกษา..... 477
แนวทางการแก้ปัญหา..... 479
บุคลากร และหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับโครงการ..... 483
วัตถุประสงค์ของโครงการออกแบบและพัฒนา..... 486
เป้าหมาย และวิธีการดำเนินโครงการออกแบบและพัฒนา..... 487
กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ใช้สอยโครงการ)..... 489
พื้นที่โครงการ (Area)..... 491
สรุปการออกแบบตึกแถวใหม่และปรับปรุงตึกแถวเดิมเพื่อเป็นต้นแบบ
ในโครงการ..... 520
7. แนวความคิดในการออกแบบโครงการ..... 523
แนวคิดเชิงประวัติศาสตร์..... 523
คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวจีน..... 523
คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณ
ชุมชนเมืองเก่าสงขลา..... 530
คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยพื้นถิ่น..... 533
แนวคิดร่วมสมัย..... 537
ทฤษฎี ปรัชญา โพสต์โมเดิร์น..... 537
ทฤษฎีสถาปัตยกรรมยั่งยืน..... 539
แนวคิดใหม่เพื่อการออกแบบโครงการ..... 541
8. การออกแบบ และพัฒนาโครงการ..... 546
การรื้อสร้างใหม่..... 551
การปรับปรุง..... 574
การสงวนรักษา..... 579
การจัดพื้นที่เปิดโล่ง 585

หน้า

บรรณานุกรม..... 600

ภาคผนวก..... 606

ประวัติผู้วิจัย..... 616

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลแสดงพื้นที่ จำนวน ตำบล หมู่บ้าน เทศบาลและ อบต.ในอำเภอเมืองสงขลา	45
2	ข้อมูลแสดงประชากรของแต่ละอำเภอในจังหวัดสงขลา	45
3	ข้อมูลแสดงประชากร จำนวนครัวเรือนของแต่ละเทศบาลในจังหวัดสงขลา	45
4	ตารางประเพณีของชุมชนในรอบปีของชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน จังหวัดสงขลา	67
5	ค่าน้ำหนักของเกณฑ์วัดคุณค่าของอาคาร	113
6	เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความเก่าแก่ (อายุของอาคาร)	114
7	เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน	114
8	เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย	115
9	เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน	115
10	เกณฑ์วัดคุณค่าทางด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน	116
11	สรุปเกณฑ์การประเมินคุณค่าของชุมชนเมืองเก่าสงขลา	116
12	แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย	226
13	แสดงการแบ่งกลุ่มอาคาร และพื้นที่ใช้สอย	230
14	สรุปพื้นที่ใช้สอยของเรือนหลัก เรือนรอง และลานโล่ง	233
15	การแบ่งเขต (Zone) พื้นที่	235
16	แสดงลำดับศักดิ์การใช้พื้นที่	238
17	แสดงรูปแบบ และจำนวนเรือนที่ล้อมลานโล่งของตึกแถว	241
18	แสดงจำนวนและรูปร่างลานของตึกแถวแต่ละหลัง	244
19	สรุปลักษณะ รูปแบบลานโล่ง	247
20	การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการเชื่อมต่อของพื้นที่ต่าง ๆ กับลานโล่ง	249
21	สรุปความสัมพันธ์และการเชื่อมต่อของลานโล่งกับพื้นที่ใช้สอย	251
22	การวิเคราะห์ Circulation และการเข้าถึงอาคาร ของตึกแถวแต่ละหลัง	252
23	สรุปการวิเคราะห์ Circulation และการเข้าถึงอาคาร	255
24	สรุปหลักปรัชญาแนวความคิดของการออกแบบตึกแถวจีนดั้งเดิม	256
25	สรุปเปรียบเทียบเรือนหมู่ และตึกแถวจีนดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนเมือง เก่าสงขลา	278

ตารางที่ หน้า
26 แสดงทฤษฎีหยิน-หยาง หรือคู่ตรงข้าม..... 526
27 แสดงทฤษฎีคู่ตรงข้ามกันดึงดูดกัน..... 545

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	เรือนแถวตลาดตะกั่วป่า จ.พังงา……..	4
2	เรือนแถว อ.กระทู้ จ.ภูเก็ต……	4
3	ภาพชุดแสดง เรือนแถวบริเวณถนนนครนอก-นครใน จ.สงขลา……..	4
4	ภาพชุดแสดง อาคารสมัยใหม่บริเวณถนนนครนอก และนครใน……	6
5	ภาพชุดแสดงหลักฐานสินค้าจากเมืองจีนประเภทเครื่องถ้วย.....	17
6	รูปแบบซุ้มประตูแบบจีน (ไผ่ลู่)……	28
7	แสดงตึกเก่าในชุมชนเมืองเก่าสงขลา (บ่อยาง)……	30
8	จวนเจ้าเมืองเก่า.....	30
9	ลักษณะภูมิประเทศจังหวัดสงขลา……	43
10	ฤดูกาลและทิศทางลมของภาคใต้……	44
11	ภาพการรับเสด็จ ร.5 หน้าประตูเมืองด้านลงทะเล พ.ศ.2448 แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายในอดีต และแสดงให้เห็นทรงผมปี่ถ่าวจั้งแบบแมนจู…….	51
12	แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายในปัจจุบัน……..	51
13	แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงชาวจีนจากภาพถ่ายหมู่……...	52
14	แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายสองแบบของหญิง และชายชาวไทยเชื้อสายจีน ….	52
15	แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของชายชาวจีนแรกเริ่มอพยพเข้ามา..……...	52
16	แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของเด็กชายผมเปียชาวไทยเชื้อสายจีนและเด็กชายไทยพุทธผมจุก…..……	52
17	แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของชายชาวไทยมุสลิมในอดีต…….....	53
18	แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายปัจจุบันของชายชาวไทยมุสลิม……...	53
19	ร้านขาย ซาลาเปา ขนมจีบ แตะเตี้ยม (ติ่มซ่ำ)……	55
20	ร้านน้ำชา กาแฟโบราณ ……	55
21	บรรยากาศร้านขายขนมโบราณ ขนมท้องถิ่น……	55
22	ขนมการอจี๋……....	55
23	งานศพแบบจีนตระกูลรัตนสาร ริมกำแพงเมือง สมัย ร.5……	59
24	ประเพณีชักพระ(ลากพระ)ประมาณ พ.ศ.2490 บริเวณถนนไทรบุรีและถนนนางาม……..	62

ภาพที่		หน้า
25	การสัญจรโดยรถสามล้อปั่น ในปัจจุบัน.....	76
26	บรรยากาศบนถนนนครนอก.....	76
27	บรรยากาศบนถนนนครใน.....	77
28	สภากาแฟ ร้านขายขนมโบราณ และบรรยากาศบนถนนนางงาม.....	77
29	บรรยากาศบนถนนไทรบุรี.....	78
30	ทัศนียภาพบริเวณถนนพัทลุง.....	78
31	ทัศนียภาพบริเวณถนนยะลา.....	79
32	ทัศนียภาพบริเวณถนนปัตตานี และถนนรามัญ.....	80
33	ทัศนียภาพบริเวณถนนหนองจิก และอาคารบริเวณแยกถนนนางงาม กับถนนหนองจิก.....	81
34	ทัศนียภาพบริเวณถนนยะหริ่ง.....	82
35	ทัศนียภาพบริเวณถนนสายบุรี.....	83
36	ซุ้มประตูเมืองจำลองเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าสงขลา.....	85
37	แสดงภาพมุมสูงของตึกแถวบริเวณถนนนครนอก.....	86
38	ตัวอย่างร้านค้าดั้งเดิม ร้านค้าแบบใหม่ และร้านขายอาหาร.....	90
39	ตัวอย่างอาคารที่ใช้ในงานบริการ ผลิตสินค้า เก็บของ และอาคารว่าง(ร้าง).....	91
40	วิถีชีวิตยาวเช้า – ค่ำ บริเวณถนนครใน – นครนอก และบริเวณศาลหลักเมือง ถนนนางงาม.....	94
41	ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณถนนนครใน – นครนอก.....	97
42	เรือน หรือตึกแถวพื้นถิ่นดั้งเดิม บริเวณถนนนครใน – นครนอก.....	98
43	ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ชิโนโปรตุกีส ,ชิโนยูโรเปี่ยน) บริเวณ ถนนนครใน–นครนอก.....	99
44	ตึกแถวอิทธิพลตะวันตก บริเวณถนนนครใน – นครนอก.....	100
45	ตึกแถวพื้นถิ่นร่วมสมัย บริเวณถนนนครใน – นครนอก.....	100
46	ตึกแถวร่วมสมัยที่มีอิทธิพลรูปแบบดั้งเดิม บริเวณถนนนครใน–นครนอก.....	100
47	ตึกแถว หรืออาคารที่ไม่มีรูปแบบตายตัว บริเวณถนนนครใน–นครนอก.....	101
48	รูปด้านรวมตึกแถว บริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	103

ภาพที่		หน้า
49	ภาพมุมสูง (Bird eye view) แสดงความสูงของตึกแถว บริเวณ ถนนนครใน-นครนอก.....	104
50	ตึกแถวจีนดั้งเดิมที่เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม.....	107
51	แสดงสภาพความทรุดโทรมของอาคารในปัจจุบัน.....	108
52	การคมนาคม บริเวณถนนนครนอก.....	124
53	แสดงตึกแถว 227,229.....	129
54	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 227,229.....	130
55	ภาพชุดแสดงพื้นที่ภายในตึกแถว 227,229 ถนนนครใน.....	146
56	บน แสดงพื้นชั้นบน ล่างพื้นภายในชั้นล่าง และพื้นภายนอกของตึกแถว 227, 229.....	147
57	ภาพชุดแสดงเสา และผนังของตึกแถว 227 , 229	148
58	แสดงหลังคาและโครงสร้างหลังคา ของตึกแถว 227 และ 229.....	150
59	หลังคาของตึกแถว 227 และ 229.....	151
60	แสดงสันหลังคา และลวดลายตกแต่ง เรือนหลัก และเรือนรองของตึกแถว 227,229.....	153
61	แสดงตึกแถว 168.....	154
62	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 168.....	155
63	แสดงโครงสร้างผนัง ช่องเปิด และหลังคาตึกแถว 168.....	164
64	แสดงตึกแถว 163.....	165
65	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว163.....	166
66	แสดงทัศนียภาพภายนอกอาคาร และด้านหลังเรือนหลักตึกแถว 163.....	167
67	แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 163.....	173
68	แสดงตึกแถว 109.....	174
69	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 109.....	175
70	แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 109.....	181
71	แสดงตึกแถว 98.....	182
72	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 98.....	183

ภาพที่		หน้า
73	แสดงตึกแถว 94,96……	192
74	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 94-96……..	193
75	แสดงรูปด้านหน้าตึกแถว 94, 96 รูปด้านข้าง และครัวตึกแถว 96……	197
76	แสดงส่วนค้าขาย และส่วนโถงอเนกประสงค์ ของตึกแถว 96……	197
77	แสดง ส่วนอเนกประสงค์ ส่วนโต๊ะหมู่บูชา และช่องขนของ ของตึกแถว 96…	197
78	แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 94……	199
79	แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 96……	199
80	แสดงตึกแถว 90……	200
81	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 90……	201
82	แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 90……	208
83	แสดงแผ่นกระเบื้องจีนมุงหลังคา และพื้นของตึกแถว 90……..	208
84	บน และล่างซ้าย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา สภาพปัจจุบันล่างขวา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา ภาพก่อนบูรณะ ……	209
85	ผนังด้านสกัด……....	211
86	ภาพบันไดด้านหน้าเรือนทิศตะวันตก ล่าง: ภาพที่ ภาพภายนอกเรือนทิศใต้…	211
87	แสดงภาพส่วนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา…….....	212
88	ผนังและเสาของเรือนทิศตะวันออก……...	219
89	ผนังด้านสกัดเรือนทิศตะวันออกก่อนการบูรณะ……	219
90	โครงสร้างหลังคาของเรือนทิศเหนือ และห้องขวาของเรือนทิศ……..	213
91	แสดงหลังคา สันหลังคาเรือนทิศเหนือ-ใต้…….....	221
92	แสดงหลังคา สันหลังคาซุ้มทางเข้าหลัก……	221
93	แสดงโถงอเนกประสงค์ของตึกแถว163……..	223
94	โต๊ะหมู่บูชา ของตึกแถว 94 และ 90……..	225
95	แสดงเตาไฟของเรือนทางเหนือของเฮอเป่ย (Hebei) ……	295
96	“kang” ที่ใช้สำหรับเตรียมอาหาร.....	296
97	“kang” รูปตัว U……	296
98	ทัศนียภาพเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน……	298

ภาพที่		หน้า
99	เรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน หมู่บ้าน ชูอันตีเซีย (Chuandixai) ภูเขารอบปักกิ่ง (Beijing).....	301
100	เรือนหลัก และเรือนปีกทั้ง 2 ด้าน แสดงให้เห็นว่าระเบียงไม่เชื่อมกัน…….	310
101	แสดงให้เห็นว่าระเบียงเชื่อมกันของเรือนด้านหน้าและเรือนปีกทั้ง 2 ด้าน ของเรือนหลังอื่นในหมู่บ้านติงคูน (Dingcun) เมืองเซียงเฟิน (Xiangfen) เมืองชานซี (Shanxi) เช่นเดียวกับผังตัวอย่าง.....	310
102	แสดงลำดับความสำคัญของห้อง นอน…….	311
103	เรือนหมู่ในปักกิ่ง……	316
104	แสดงระดับลานกับพื้นระเบียงโดยรอบของเรือนในมณฑลชานซี (Shanxi).....	319
105	ทัศนียภาพผังรูปตัว L สูง 3 ชั้น ที่มีช่องแสง หรือลานแคบ และยาว ในมณฑลเจ้อ เจียง (Zhejiang)……..	328
106	แสดงลานโล่งที่ใช้สอยตากผ้า เลี้ยงหมู และไก่ ของเรือนผังแบบ “Sanheyuan” ในเมือง Lishui มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)……..	334
107	ผังเรือนแบบ “Sanheyuan” แสดงส่วนโถงหลักภายในมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาบรรพบุรุษและเป็นพื้นที่ที่ใช้สอยในงานประเพณี และงานเฉลิมฉลองใน ช่วงต่างๆของครอบครัว ตั้งอยู่ในเมือง Lishui มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)...	334
108	ผังเรือนแบบ “Sanheyuan” มณฑลเจ้อเจียง(Zhejiang)แสดงส่วนลาน โล่ง ระเบียง และโถงหลัก ระหว่างลานสู่ระเบียงมีการยกพื้น 2 ขั้นเพื่อเก็บและระบายน้ำในหน้าฝน และช่วงฝนตกรุนแรงระเบียงใช้เป็นกำบัง โถงใช้สอยในการทำกิจกรรมตลอดปี ทั้งรับประทาน และพักผ่อน.....	334
109	เปรียบเทียบแผงหน้าจั่วและสันหลังคา (1) เรือนชาวฟูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ในฟูเจี้ยน (Fujian), (2) เรือนชาวแต้จิ๋ว และ (3) เรือนชาวกว้างตุ้ง ในมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)……..	342
110	ทัศนียภาพแสดงเรือนต่าง ๆ ของเรือนหมู่ 3 ช่วงเสาในในไต้หวัน (Taiwan)...	343
111	แสดงลายเส้น และภาพถ่ายช่องแสง(“tianjian” or skywell or heavenly wells) ของเรือนทางตอนใต้ของจีน……	348
112	ภาพถ่ายช่องแสงของเรือนแถบฟูเจี้ยน (Fujian) ทางตอนใต้ของจีน…….	350

ภาพที่		หน้า
113	ฉากไม้บริเวณโถงหน้า (Front hall)……	353
114	ทัศนียภาพด้านหลัง.....	353
115	แสดงพื้นที่ส่วนต่างๆของเรือน……	356
116	แผนที่ตั้งหมู่บ้านหมู่บ้านฮวงซุน (Huang Cun) ในเมืองฮุยโจว (Huizhou).....	357
117	ภาพ 3 มิติแสดงทัศนียภาพ และ “Yin Yu Tang” หมู่บ้านหมู่บ้านฮวงซุน (Huang Cun) ……	358
118	ภาพ 3 มิติแสดงทัศนียภาพ และ “Yin Yu Tang” หมู่บ้านหมู่บ้านฮวงซุน (Huang Cun).....	359
119	ภาพ 3 มิติแสดงลานหน้าบ้าน (forecourt).....	360
120	ภาพ 3 มิติแสดงช่องแสงกลางบ้าน (“tianjian” or skywell or heavenly wells)	361
121	ภาพ 3 มิติแสดงช่องแสงกลางบ้าน (“tianjian” or skywell or heavenly wells)	362
122	ห้องนอน (เก็บของส่วนตัว).....	363
123	ห้องนอน 2 และ 3.....	364
124	ห้องนอน 5,6 และ 7.....	365
125	ห้องนอน 10 และ 16	365
126	ห้องครัว……	366
127	หน้าต่างเชื่อมชั้น 2 ระหว่างอาคาร และผนังหน้าจั่วเป็นแบบหัวม้า (“house’s head wall”).....	367
128	ภาพ และลายเส้นแสดงตัวอย่างเรือนที่มีช่องแสงกลางบ้าน.....	368
129	ภาพ และลายเส้นแสดงตัวอย่างเรือนที่มีช่องแสงกลางบ้าน (“tianjian” or skywell or heavenly wells) ในอันฮุย (Anhui) และเจียงซี (Jiangxii)…	369
130	ภาพและลายเส้นแสดงตัวอย่างเรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านรูปแบบอื่น ในอันฮุย (Anhui).....	370
131	แผนที่แม่น้ำแยงซี หรือแม่น้ำฉางเจียง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างนานจิง (Nanjing) และเซี้ยงไฮ้(Shanghai……..	377
132	แผนที่เมืองต่าง ๆ บริเวณแม่น้ำแยงซี หรือแม่น้ำฉางเจียง……..	377
133	การตาก-ซักผ้าบริเวณอาเขต……	380

ภาพที่		หน้า
134	อาเขตตึกแถวในชุมชนริมคลอง ที่ซูโจว (Suzhou)……	380
135	อาเขตของตึกแถวในชุมชนริมคลอง.....	381
136	อาเขตของตึกแถวในชุมชนริมคลอง ที่ฮูโจว (Huzhou).....	382
137	ตึกแถวในซูโจว (Suzhou)……..	383
138	ตึกแถวในซูโจว (Suzhou)……..	384
139	ตึกแถวบริเวณชุมชนริมคลองในอูเจิน (Wuzhen)มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)	386
140	ตึกแถว 1-2 ชั้นบริเวณโมจือ (Mozhi) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang).....	386
141	การต่อเชื่อมของกำแพงตึกแถวบริเวณหวงเจอ (Huangze) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang).....	387
142	ตึกแถวบริเวณฮังโจ(Hangzhou) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang).....	387
143	ตึกแถวจีนดั้งเดิมในมะละกา…….	395
144	รูปแบบการจัดรูปด้านหน้า (Façade) ตึกแถว.....	396
145	ศาลถี่กง หรือศาลเจ้าที่บริเวณเสาด้านหน้าตึกแถว.....	396
146	ทัศนียภาพ และ รูปด้านข้าง แสดงช่องเปิดด้านข้าง และการเปิดช่องแสงหรือลานกลางบ้าน.....	397
147	ตึกแถวเปรานากัน ในช่วงการเปลี่ยนถ่ายต่อจากแบบแรกเริ่ม……..	397
148	แผนที่ทางอากาศ แสดงผังหลังคาของตัวอย่างที่ 1……	398
149	ภาพด้านหน้าตึกแถวตัวอย่างที่ 1 มี 3 คูหา และเสาด้านหน้า.....	398
150	ภายในพื้นที่ใช้สอยส่วนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์มรดก บาบ๋า ยาย่า…….	401
151	ทัศนียภาพตึกแถวเปรานากันในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง……	404
152	ตึกแถวเปรานากันในช่วงแรก (ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิม) ของเมืองจอร์จทาวน์	405
153	ระเบียงทางเท้าหน้าตึกแถว ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง.....	406
154	ทัศนียภาพด้านข้างตึกแถว ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง.....	406
155	ทัศนียภาพตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง…….	409
156	ทัศนียภาพตึกแถว (เรือนพักอาศัย และเรือนพักอาศัยและพาณิชย์) ซึ่งมีอิทธิพลจีนและพื้นถิ่น และเริ่มได้รับอิทธิพลตะวันตก ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง……..	411

ภาพที่		หน้า
157	ตึกแถวจีนดั้งเดิมแบบต่าง ๆ ในฮานอย.....	414
158	ทัศนียภาพตึกแถวจีนดั้งเดิมในฮานอย……..	415
159	รูปด้านหน้าตึกแถวเลขที่ 87 บนถนนมาเม (Ma May Street).....	416
160	ทัศนียภาพตึกแถวเลขที่ 87 บนถนนมาเม (Ma May Street)…….	417
161	ทัศนียภาพ ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณฮอยอัน เวียดนาม.....	420
162	ทัศนียภาพ ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณฮอยอัน เวียดนาม……	422
163	ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณฮอยอัน เวียดนาม.....	423
164	เรือนแถวจีนดั้งเดิมในช่วงแรกเริ่ม ชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้…….	424
165	ตึกแถวจีนดั้งเดิมในอดีต ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง…….	425
166	ลักษณะหลังคาจั่วที่มีการลดระดับด้านหน้า ที่มีการใช้วัสดุใหม่ ทำให้ความประณีตน้อยกว่าในอดีต……..	427
167	ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้ (ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2549)…….	428
168	ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้.....	429
169	ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้……	432
170	ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ช่วงแรกที่มีการเริ่มรับอิทธิพลตะวันตก) ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง…….. ……	430
171	ตึกแถวสำนักงานเหมืองแร่ แบบจีนผสมตะวันตก ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง……..	433
172	ความเชื่อ คติสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในตึกแถว ในชุมชนเมืองเก่า จ.ภูเก็ต.....	434
173	แสดงตึกแถวบริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า จังหวัดพังงา……	435
174	โครงสร้าง กระเบื้องมุงหลังคาตึกแถวจีนดั้งเดิม ในตะกั่วป่า…….	436
175	กรณีศึกษา 2 คูหา และตึกแถวบริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า จังหวัดพังงา..	436
176	ด้านหน้าตึกแถว และพื้นที่โถงหลัก…….	438
177	ตึกแถวตัวอย่าง 1 แสดงพื้นที่ภายในส่วนต่าง ๆ.....	439
178	ตึกแถวจีนดั้งเดิม ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณ ชุมชนเมืองหัวตลาดปัตตานี……..	442

ภาพที่		หน้า
179	ประตูจีน แสดงภาพมือจับของยันต์ 8 ทิศ (โป้ย-ข่วย หรือ ปา-กว้า) ลัญลักษณ์ หยิน-หยาง.....	443
180	โต๊ะหมู่บูชาชั้นล่าง และชั้นบน.....	443
181	ความเชื่อ ที่แสดงออกด้วยการประดับตกแต่ง และเป็นส่วนหนึ่งของงาน สถาปัตยกรรม.....	444
182	ช่วงการทำงานอนุรักษ์ และ ภายหลังการอนุรักษ์.....	449
183	ทัศนียภาพเมืองโจวจวง (Zhouzhuang) ก่อนและภายหลังการอนุรักษ์.....	450
184	ทัศนียภาพเมืองเก่าโจวจวง (Zhouzhuang).....	452
185	ทัศนียภาพเมืองเก่าถงลี่ (Tongli).....	453
186	ทัศนียภาพเมืองเก่าอูเจิ้ง (Wuzheng) ซึ่งยังคงรักษาอาคาร และประเพณี.....	453
187	ทัศนียภาพเมืองเก่าซีถาง (Xitang).....	453
188	ทัศนียภาพเมืองเก่าลูจือ(Luzhi) (ภาพซ้าย) และ เมืองเก่านานฉิน (Nanxun)...	453
189	วิถีชีวิตในปัจจุบันที่มีความเกี่ยวข้องกับน้ำในคลอง เมืองนานฉิน (Nanxun)....	454
190	ทัศนียภาพเมืองนานฉิน (Nanxun).....	455
191	สภาพแวดล้อมในย่านชุมชนคาวาโกเอะ แสดงให้เห็นร้านค้าแบบดั้งเดิม และ หอคอย.....	456
192	ร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิม.....	457
193	ร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิม ที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างสมบูรณ์.....	457
194	แผนที่ทางเดินภายในย่าน และป้ายแผนที่แสดงพื้นที่ของย่านคาวาโกเอะ.....	459
195	การปรับปรุงพื้นที่แบบดั้งเดิมด้วยวัสดุ และเทคโนโลยีสมัยใหม่.....	459
196	อาคารซุ้มทางเข้าตลาดสร้างใหม่เลียนแบบอาคารร้านค้าแบบโกดัง และ ซอยขายขนมโบราณ.....	460
197	อาคาร และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในย่านคาวาโกเอะ.....	461
198	แสดงการประชุมของคณะทำงานตั้งแต่เริ่มจนถึงขั้นตอนการเผยแพร่โครงการ อนุรักษ์.....	463
199	ตัวอย่างช่วงเวลาต่าง ๆ ของการทำงานของโครงการอนุรักษ์.....	465

ภาพที่		หน้า
200	แสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ของเมือง และประเพณีที่มีการฟื้นฟู หรือ สร้างขึ้นใหม่……..	465
201	ทัศนียภาพบริเวณชุมชนเมืองเก่าฮานอย (Old Quarter หรือ 36 Streets)…..	467
202	การซ่อมแซมอนุรักษ์อาคาร.....	469
203	ทัศนียภาพชุมชนเมืองเก่าฮอยอัน.....	469
204	เปรียบเทียบอาคารรูปแบบต่าง ๆ ก่อน และหลังการอนุรักษ์.....	470
205	ทัศนียภาพชุมชนเมืองเก่ามะละกา ประเทศมาเลเซีย.....	472
206	การอนุรักษ์ และปัญหาของเมือง.....	473
207	สภาพชุมชนเมืองเก่าสงขลา……	474
208	เรือประมงที่จอดริมทะเลสาบสงขลา.....	475
209	สภาพอาคารดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่าสงขลาที่มีสภาพทรุดโทรม.....	476
210	การจราจรบนถนนนครนอก และถนนนครใน.....	476
211	ชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และชาวไทยเชื้อสายจีนและ ชาวไทยในท้องถิ่นใกล้เคียง ต่างถิ่น ที่มาเช่าอาศัย.....	488
212	พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวพักอาศัย (Complex Row House) เลขที่ 269 และ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว และท่าเรือสำหรับนักท่องเที่ยว เลขที่ 267 ถนนนครนอก.....	491
213	ตึกแถวเลขที่ 133 ปรับเป็นพื้นที่ลานพักผ่อนของโครงการ.....	492
214	พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวพักอาศัย และขาย-เช่าวัสดุและอุปกรณ์เดินเรือ เลขที่ 141 และ 143 และ ที่พักอาศัย (Complex Row House) เลขที่ 120.....	493
215	พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวสำนักงาน และพักอาศัย เลขที่ 55 และตึกแถวพักอาศัย ประเภทเกรสเฮาส์ (Guesthouse) เลขที่ 85 และ 87……	494
216	พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวพักอาศัยประเภทเกสเฮาส์ (Guesthouse) เลขที่ 191 และ 193 และหอพัก เลขที่ 113….....	495
217	ภาพชุดแสดงตึกแถวสูง 3 ชั้นและมีคุณค่าน้อย ในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา บริเวณ ถนนนครใน-นครนอก.....	474
218	ตึกแถวที่เป็นพื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่ามาก……..	507

ภาพที่		หน้า
219	รูปด้านรวม แสดงพื้นที่บริเวณโดยรอบโครงการ……	511
220	รูปด้านรวม แสดงพื้นที่ตั้งโครงการทั้งหมดต้นแบบ+ที่เหลือที่ต้องปรับ.....	516
221	รูปด้านรวม แสดงพื้นที่ตั้งโครงการเฉพาะที่เป็นอาคารต้นแบบ……	519
222	แสดงพลังชี่ (พลังแห่งชีวิต)……	524
223	แสดงสัญลักษณ์ยิน-หยาง……	527
224	mass แสดงการเปิดลานโล่ง หรือช่องแสง.....	528
225	แสดงการใช้กำแพง หรือฉากในตำแหน่งที่ตรงประตูทางเข้าหลัก เป็นสัญลักษณ์กั้น.....	529
226	แสดงการตั้งโต๊ะหมู่บูชาในตำแหน่งที่ตรงประตูทางเข้าหลัก เป็นสัญลักษณ์กั้นวิญญาณ ร้าย.....	529
227	แสดงตัวอย่างการตั้งโต๊ะหมู่บูชาของอาคาร 2 ชั้น.....	530
228	สัญลักษณ์โป๊ย-ข่วย หรือปา-กว้า หรือยันต์แปดทิศ และแสดงยันต์แปดทิศบริเวณกลางอกไก่ตึกแถว.....	530
229	การประดิษฐานรูปเคารพ หรือป้ายวิญญาณ ความเชื่อตามลัทธิขงจื้อ……	530
230	แนวคิดเรื่องฮวงจุ้ย และเต๋า (พลังชี่ และหยิน-หยาง) ผ่านการออกแบบตำแหน่งประตู และลาน.....	531
231	การประดิษฐานรูปเคารพพระพุทธรูป และเทพเจ้าตามความเชื่อตงพุทธศาสนานิกายมหายาน.....	532
232	ศาลเจ้าหลวงปู่ทวดหัวเขาแดง รูปจำลอง และร่างทรงปู่ทวดหัวเขาแดง ที่แห่ในงานสมโภชปู่ทวดหัวเขาแดง ที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา.....	534
233	กราฟิกแสดงแนวคิดทฤษฎี ปรัชญา โมเดิร์น และโพสต์โมเดิร์น.....	537
234	กราฟิกแนวคิดการออกแบบ.....	543
235	กราฟิกแสดงแนวคิดภาพรวมในการออกแบบของโครงการ.....	544
236	แสดงตำแหน่งทะเลสาบสงขลา ถนนนครนอก และถนนนครใน.....	548
237	แสดงตำแหน่งอาคารที่ปรับปรุง และออกแบบปรับปรุงแก้ไข เพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน.....	550
238	ตึกแถวเลขที่ 59 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และงานฝีมือ.....	552

ภาพที่		หน้า
239	ตึกแถวเลขที่ 267 รื้อสร้างใหม่ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว.....	553
240	ตึกแถวเลขที่ 211 ที่ปรับปรุง และรื้อสร้างใหม่ เป็นหอศิลป์ และตรอกศิลป์...	576
241	ตึกแถวเลขที่120 ที่ปรับปรุงเป็นที่พักอาศัย (Complex Row House)…….	577
242	ตึกแถวเลขที่ 95 สงวนรักษาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ทางสถาปัตยกรรม ประเภทตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์……	580
243	แสดงตรอก ซอย ที่ยังมีการใช้งานร่วมกัน และใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว……...	585
244	หุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพของโครงการออกแบบ…….	594
245	หุ่นจำลอง lay out โครงการออกแบบ 1.....	595
246	หุ่นจำลอง lay out โครงการออกแบบ 2.....	596
247	หุ่นจำลอง lay out โครงการออกแบบ…….	597
248	หุ่นจำลอง lay out แสดงรูปด้านรวมของโครงการออกแบบ 1.....	598
249	หุ่นจำลอง lay out แสดงรูปด้านรวมของโครงการออกแบบ 2.....	599

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แสดงเส้นทางการเดินทางของชาวจีนสู่สงขลาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23…..	27
2	แสดงวงจรประเพณีของชุมชนในรอบปีของชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน จังหวัดสงขลา……	68
3	สรุปความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยของเรือนหลัก เรือนรอง และลานโล่ง…..…	229
4	ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง)…… ……..	257
5	สรุปลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย……	268
6	การแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง)…… ……..	271
7	ลำดับการเข้าถึงของการแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายใน……	272
8	แสดงลำดับศักดิ์การใช้สอยพื้นที่เรือนหมู่ด้านในชั้นล่าง.....	273
9	แสดงการสันนิษฐานลำดับศักดิ์การใช้สอยพื้นที่……	274
10	สรุปความสัมพันธ์ลำดับการใช้สอยบริเวณลานโล่ง.....	276
11	แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ	303
12	แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง……	304
13	แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง……	305
14	แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ	307
15	แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง……..	308
16	แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ	311
17	แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากโถงทางเข้าสู่ห้อง……	311
18	แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ	314
19	แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง.....	315
20	การเชื่อมต่อของพื้นที่ใช้สอยภายใน……	330
21	การเชื่อมต่อของพื้นที่ใช้สอยภายใน……	332
22	การเชื่อมต่อของพื้นที่ใช้สอยภายในส่วนใหญ่ของ.....	333
23	แสดงโครงสร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการ……	486
24	แสดงปรัชญาลัทธิขงจื้อ เรื่องลำดับในการใช้พื้นที่……..	526

แผนภูมิที่		หน้า
25	แนวคิด ทฤษฎี ปรัชญา ที่นำมาใช้ในการออกแบบโครงการ.....	541
26	แนวคิดภาพรวมในการออกแบบโครงการ.....	541

สารบัญลายเส้น

ลายเส้นที่		หน้า
1	แผนที่แสดงฤดูกาลของมรสุมที่พัดผ่านคาบสมุทรมลายู.....	15
2	แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินเดีย และจีนในยุคเริ่มต้นประวัติศาสตร์แสดงคาบสมุทรมลายู,บอเนียว และหมู่เกาะฟิลิปปินส์.....	16
3	แผนที่แสดงเมืองท่าที่มีชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน.....	18
4	แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณ.ในภาคใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-11.....	21
5	แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณในภาคใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18.....	21
6	แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณในภาคใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่19-24.....	22
7	แผนที่เส้นทางโบราณ ข้ามคาบสมุทรตอนกลาง.....	22
8	แผนที่แสดงเมืองทางตอนใต้ของจีน.....	23
9	แผนที่แสดงมณฑลชายฝั่งทะเลของจีนที่มีการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย.....	26
10	แผนที่แสดงเส้นทางการเดินทางของชาวจีนสู่สงขลาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23	27
11	แสดงตำแหน่งอาคาร โบราณสถานของผังเมืองโบราณสงขลาบ่อยาง.....	29
12	แผนที่สยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ของนายเชอวาลิแอร์ เดอ โชมองค์ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศษ.....	34
13	แผนที่สยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อ 300 ปีก่อน ของลาลู แบร์ราชทูตฝรั่งเศส.....	35
14	แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองสงขลาเก่า (ฟากเขาหัวแดง) ปากอ่าวสงขลาหรือทะเลสาบสงขลา และเกาะยอโดยนายลามา วิศวกรชาวฝรั่งเศส.....	36
15	แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองสงขลาเก่า (ฟากเขาหัวแดง) โดย นายลามาวิศวกรชาวฝรั่งเศส.....	37
16	แผนที่ตั้งเมืองโบราณสงขลา ฝั่งเขาแดง ฝั่งแหลมสน และฝั่งบ่อยาง.....	39
17	แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองฝั่งบ่อยาง.....	40
18	ลักษณะเมืองโบราณสงขลาบ่อยาง.....	40
19	แผนที่จังหวัดสงขลา.....	42
20	แผนที่แสดงแนวกำแพงเมืองเก่าสงขลา (เมืองฝั่งบ่อยางสมัยรัชกาลที่ 3) ถนนสายหลัก และถนนสายรอง	72

ลายเส้นที่		หน้า
21	แผนที่ผังเมืองโบราณ แสดงซุ้มประตูเมืองเก่า ทางออกสู่ทะเลสาบ ถนนสายหลัก และกำแพงเมือง.....	73
22	แผนที่บริเวณพื้นที่โครงการ (ถนนนครนอก-ใน) และพื้นที่ใกล้เคียงในปัจจุบัน....	74
23	แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารสำคัญ ได้แก่ ศาลหลักเมือง ศาลเจ้า วัด และ เส้นทางบริเวณพื้นที่โครงการ (ถนนนครนอก-ใน) และพื้นที่ใกล้เคียง.....	75
24	แผนที่ ทิศทางการสัญจรในปัจจุบัน บริเวณพื้นที่โครงการ (ถนนนครนอก-ใน) และพื้นที่ใกล้เคียง……..	84
25	แผนที่กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน……	87
26	แผนที่แสดงกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่อาคารในปัจจุบัน บริเวณ ถนนนครใน-นครนอก……	92
27	แผนที่อายุอาคาร บริเวณถนนนครใน –นครนอก……..	96
28	แผนที่รูปแบบอาคาร ในปัจจุบัน บริเวณถนนนครใน –นครนอก……	102
29	แผนที่แสดงความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน……	105
30	แผนที่แสดงความสูงของอาคารในปัจจุบัน บริเวณถนนนครใน – นครนอก……	106
31	แผนที่แสดงความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย……	110
32	แผนที่แสดงความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน……	111
33	แผนที่แสดงสภาพความทรุดโทรมของอาคารในปัจจุบัน……..	112
34	แผนทีแสดงระดับความเข้มข้นอาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี.....	119
35	แผนที่แสดงระดับความเข้มข้นของอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบท ทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน……	120
36	แผนที่แสดงระดับความเข้มข้นอาคารที่มีคุณค่าด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน….	121
37	แผนที่สรุประดับความเข้มข้นของสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า บริเวณถนนนครใน -นครนอก……	122
38	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 227,229……	130
39	ผังหลังคา 3 มิติแสดงตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง และลานของตึกแถว 229, 227 ในอดีต……...	131

ลายเส้นที่		หน้า
40	ภาพ 3 มิติแสดงตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง ครัว ห้องน้ำ-ส้วม บ่อน้ำ และลานของตึกแถว 229,227 ในอดีต……	132
41	ภาพ 3 มิติแสดงตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง ครัว ห้องน้ำ-ส้วม และลานของตึกแถว 229,227 ในปัจจุบัน……	132
42	แผนผังตึกแถว 227,229 ถนนนครใน ในอดีต……	133
43	รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง และรูปตัด 1 ตึกแถว 227,229 ในอดีต…….....	134
44	รูปตัด 2-4 ตึกแถว 227,229 ในอดีต……	135
45	แบบ 3 มิติแยกส่วนแสดงพื้นที่ภายในตึกแถว 227,229 ในอดีต.....	136
46	แบบ 3 มิติแสดงพื้นที่ภายในตึกแถว 227,229 ในอดีต.....	137
47	แผนผังตึกแถว227,229 ในปัจจุบัน.....	138
48	รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง และรูปตัด ก ตึกแถว227, 229 ในปัจจุบัน……..	139
49	รูปตัด ข และแบบ3มิติตึกแถว 229,227 ในปัจจุบัน……..	140
50	แบบ 3 มิติเปรียบเทียบตึกแถว 227,229 ในอดีตและปัจจุบัน……..	141
51	แบบ 3 มิติแสดง mass ตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง ครัว ลาน และของตึกแถว 229,227 ในอดีต และปัจจุบัน……	143
52	แผนผังแสดงพื้นที่ใช้สอยของตึกแถว 227,229……..…	144
53	รูปตัด 1-4 แสดงพื้นที่ใช้สอยภายในตึกแถว 227,229……..…	145
54	แสดงโครงสร้างหลังคา และพื้นไม้ชั้นลอย ของตึกแถว 227 และ 229…….....	150
55	แสดงแบบขยายโครงสร้าง.....	151
56	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 168……..	156
57	แสดงแผนผังตึกแถว 168.....	157
58	แสดงรูปด้านหน้า รูปด้านหลัง และรูปด้านข้างตึกแถว 168……	159
59	แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และ แสดง Mass 3 มิติ ตึกแถว 168……	159
60	แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอย ตึกแถว 168……	160
61	รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย ตึกแถว 168……	161
62	รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย ตึกแถว 168……	162
63	แสดงrพื้นที่ค้าขายของตึกแถว 168……	163

ลายเส้นที่		หน้า
64	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 163……..	163
65	แสดงแผนผังตึกแถว 163……..……	168
66	แสดงรูปด้านหน้า รูปด้านข้าง รูปด้านหลัง และรูปตัดตามยาวตึกแถว 163……..	169
67	แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และแสดง Mass 3มิติตึกแถว 163……..…	170
68	แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอยตึกแถว 163……	171
69	รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอยตึกแถว 163……	172
70	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 109 ……..…..174	
71	แสดงแผนผังตึกแถว 109……	176
72	แสดงรูปด้านหน้า รูปด้านข้าง และรูปตัดตามยาวตึกแถว 109……	177
73	แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และMass 3มิติตึกแถว 109……..	178
74	แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอยตึกแถว 109……..	179
75	รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอยตึกแถว 109……..	180
76	แสดงMassของตึกแถว 109……..……	181
77	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 98……..……..	183
78	แสดงแผนผังตึกแถว 98.....	185
79	แสดงแผนผังตึกแถว 98…….....	186
80	รูปด้านข้างตึกแถว 98 ……....	187
81	แสดงรูปตัดตามยาวตึกแถว 98……..	188
82	แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และ Mass 3 ตึกแถว 98……	189
83	แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอยตึกแถว 98……..	190
84	รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอยตึกแถว 98……	191
85	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 98…….....	193
86	แสดงแผนผังตึกแถว 98……..	194
87	แสดงรูปด้านหน้า รูปด้านข้าง และรูปตัดตามยาว ตึกแถว 98……..	195
88	แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และMass 3มิติ ตึกแถว 98……	196
89	แสดงแผนผัง ตึกแถว 98…….....	198
90	แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 90……	200

ลายเส้นที่		หน้า
91	แสดงแผนผัง ตึกแถว 90……	202
92	แสดงแผนผัง ตึกแถว 90……	203
93	แสดงรูปด้าน และรูปตัด ตึกแถว 90……	203
94	แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน ตึกแถว 90 ……	205
95	ผังแสดงพื้นที่ใช้สอย ตึกแถว 90……	206
96	รูปตัดและภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย ตึกแถว 90……	207
97	แสดงผังชั้นที่ 1 และผังชั้นที่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา……	213
98	แสดงผังหลังคา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา……	214
99	รูปด้านหน้า(ทิศตะวันตก) ,รูปด้านหลัง(ทิศตะวันออก)และรูปด้านข้าง(ทิศใต้) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา……....	214
100	แสดงอาคารส่วนหน้า และส่วนหลัง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา……	217
101	ผังหลังคาแสดงเรือนต่าง ๆ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา……...	217
102	แสดงพื้นที่ค้าขาย โถงอเนกประสงค์ และโต๊ะหมู่บูชา ของตึกแถว 94 และ 90...	225
103	ลำดับศักดิ์การใช้พื้นที่ ของตึกแถว 229,227, 109 และ64…….	238
104	ผังหลังคาแสดงเรือนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา……..	265
105	ผังชั้นที่ 1 และ 2 แสดงการสันนิษฐานพื้นที่ใช้สอยของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา……..	265
106	แสดงการแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ในอดีต (จวนเจ้าเมือง)…… ……...	270
107	ผังหลังคา และรูปด้านแสดงเรือนหมู่ส่วนหลัง……..….	272
108	แสดงผังชั้นที่ 2……...	275
109	แสดง Circulation และการเข้าถึงอาคาร.....	277
110	เรือนเดี่ยวพักอาศัย 1 ช่วงเสาบริเวณทางใต้ของปักกิ่ง (Beijing)…….	292
111	เรือนเดี่ยวพักอาศัย 1 ช่วงเสาบริเวณเจิงโจว (Zhengzhou) มณฑลเหอนาน (Henan).....	293
112	ตัวอย่างผังพื้น 3 ช่วงเสา ทางตอนเหนือ.....	293

ลายเส้นที่		หน้า
113	รูปตัดเรือนเดี่ยว 3 ช่วงเสา ทางตอนเหนือตัดจากโถงหลัก แสดงเครื่องเรือน และ Kang ในห้องนอนทางตะวันออก และหน้าต่างทางใต้……..	293
114	ทัศนียภาพ และผังพื้นเรือนเดี่ยว 3 ช่วงเสา เมืองซิงลอง (Xinglong) มณฑล เฮอเป่ย (Hebei) ทางตอนเหนือ แสดงการแบ่งห้องตามช่วงเสา โดยเสาช่วงกลางคือ ห้องหลัก ส่วนช่วงเสาข้าง คือห้องนอนที่มี Kang……	293
115	Isometricตัด การใช้สอยในชีวิตประจำวัน ของเรือนเดี่ยวพักอาศัย 3 ช่วงเสา ทางตอนเหนือ……	294
116	ผังพื้นเรือนเดี่ยวพักอาศัย 3 ช่วงเสา หมู่บ้านเจียวฮาลาซูอู (Jiaohalasuwu) ทางตอนเหนือ.....	296
117	ทัศนียภาพตัดของเรือนเดี่ยวพักอาศัย 3 ช่วงเสา หมู่บ้านฮูลาน (Hulan) เมือง เฮอลองเจียง (Heilongjiang) ทางตอนเหนือ แสดงเรือนในแต่ละช่วงเสา ช่วงกลางเป็นครัว ห้องด้านข้างทั้ง 2 ใช้เป็น “kang”.....	.297
118	รูปด้านและผังเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน……	297
119	ทัศนียภาพเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน.....	298
120	ผังแสดงลำดับศักดิ์ของเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีนผังแสดงลำดับศักดิ์ของเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน……..	299
121	เรือนแบบเรือน 3 ล้อม 1 ลาน (sanheyuan) ตอนเหนือของจีน……	300
122	เรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน และเรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน ตอนเหนือของจีน.....	300
123	เรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน.....	301
124	ผังเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน…….	302
125	แสดงลำดับความสำคัญของห้อง นอนของเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน	305
126	ผังแสดงผู้ใช้สอยในพื้นที่ต่างๆของเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน.....	305
127	ผังเรือนแบบเรือน 4 หลังล้อม 1 ลาน.....	306
128	แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง……	307
129	แสดงลำดับความสำคัญของห้องนอนของเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน...	308
130	ผังแสดงผู้ใช้สอยในพื้นที่ต่าง ๆ ของเรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน.....	308

ลายเส้นที่		หน้า
131	รูปตัด และผังแสดง “kang” ในห้องต่าง ๆ…….	309
132	ผังแสดงชื่อเรือน และส่วนต่างๆ…….	309
133	Isometric แสดงชื่อเรือน และส่วนต่างๆ.....	309
134	ผังแสดงผู้ใช้สอยในพื้นที่ต่าง ๆ ของเรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน……...	312
135	ทัศนียภาพ แสดงช่องแสงแคบ ๆระหว่างเรือนหลักและเรือนปีก และระหว่างเรือนหน้า และเรือนปีก ของเรือนใน มณฑลชานอันซี (Shaanxi)……...	313
136	ผังเรือนแบบเรือน 4 หลังล้อม 1 ลาน ในตังเจีย (Dangjia) มณฑลชานอันซี (Shaanxi) ตอนเหนือ……..	314
137	ผังเรือนเรือนหมู่ในปักกิ่ง……	316
138	ผังเรือนเรือนหมู่ในปักกิ่ง แสดงความสำคัญมากสู่น้อยของห้องนอนจาก 1- 8	317
139	การใช้สอยลาน 2 ลาน ในเรือนหมู่ในปักกิ่ง……..	318
140	ตัวอย่างเรือนหมู่ 1 ลานที่มีเรือนรองอยู่ด้านหลังสุด ซึ่งมีความเป็นส่วนตัว…..	318
141	ทัศนียภาพ……	319
142	แสดงพื้นที่ใช้สอย……	320
143	แสดงการแบ่งเขตพื้นที่ใช้สอย.....	320
144	ตัวอย่างผังเรือนขนาดเล็ก 1, 3 และ 5 ช่วงเสาทางตอนใต้.....	322
145	ผังหลังคาแสดงบริเวณหมู่บ้านปลูกไหมใกล้เมืองชุนเตอ (Shunde) แถบ Pearl River delta……..	323
146	รูปตัดรวมเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta แสดงภายใน และการเชื่อมต่อของเรือนแต่ละหลัง.....	324
147	ผังตัวอย่าง 1 ของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta.....	324
148	ผังตัวอย่าง 2 ของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta……..	325
149	ผังตัวอย่าง 3 ของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta……..	326
150	ผัง 3 แบบรูปตัว L ที่มีช่องแสง หรือลานแคบ และยาว ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)……	328

ลายเส้นที่		หน้า
151	ผังเรือนแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang).....	329
152	ผังเรือน แบบ “Sanheyuan” ชั้นที่ 1 และ 2 ในเมืองเทียนไท (Tiantai) มณฑลเจ้อ เจียง (Zhejiang)……..	331
153	ตัวอย่างผังแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ที่มีความกว้างของลานกว้างกว่าช่วงเสาของโถงหลัก……	333
154	ตัวอย่างผังแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ที่มีโถง 3 โถง คือ โถงหลักในส่วนเรือนหลัก และโถงรองในส่วนเรือนปีกทั้ง 2 เรือน……	333
155	ผัง 1 ชั้น แบบ“Sanheyuan” ในกวางตุ้งตอนกลาง(Guangdong)……	335
156	ผัง 2 ชั้น แบบ “Sanheyuan” ในเมืองหนานไห่ (Nanhai) มณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)……..	336
157	แผงหน้าจั่วแบบหูเต่าทะเล หรือหูกาต้มน้ำขนาดใหญ่ ในมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)……	337
158	แผงหน้าจั่วแบบหูเต่าทะเล หรือหูกาต้มน้ำขนาดใหญ่ ในมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)……	338
159	ผังและทัศนียภาพเรือนหมู่แบบ 4 ด้านล้อมลาน ขนาดช่วงเสา 3-9 ช่วงในฟูเจี้ยน (Fujian).....	339
160	ทัศนียภาพแสดงเรือนต่าง ๆ ของเรือนหมู่ 3 ช่วงเสาในฟูเจี้ยน (Fujian)	341
161	แสดงชื่อเรียกเรือน และห้องต่างในส่วนต่าง ๆ ของไต้หวัน (Taiwan)……..	344
162	แสดงแสดงพื้นที่ใช้สอย และผู้ใช้สอยตามศักดิ์ในส่วนต่าง ๆ ของเรือนหมู่ในไต้หวัน (Taiwan).....	345
163	การจัดวางตำแหน่ง และทิศทางของรูปเคารพเทพเจ้าหรือเจ้าแม่ กับแผ่นป้ายบรรพบุรุษบนโต๊ะหมู่บูชา.....	346
164	เรือนชาวจีนแต้จิ๋วใน มณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)……	347
165	แสดงช่องแสง(“tianjian” or skywell or heavenly wells) หรือลานขนาดเล็กของเรือนในฟูเจี้ยน (Fujian) ทางตอนใต้ของจีน……..	349
166	แสดงช่องแสง(“tianjian” or skywell or heavenly wells) และ การยกพื้นที่ช่องต่างระดับของเรือนในกวางตุ้ง (Guangdong) ทางตอนใต้ของจีน……..	351

ลายเส้นที่		หน้า
167	แสดงการระบายอากาศของเรือนในกวางตุ้ง (Guangdong) ทางตอนใต้ของจีน	352
168	ผังพื้นชั้นที่ 1 และ รูปด้าน แสดงพื้นที่ใช้สอย……	355
169	ตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ดั้งเดิมที่ลู่กั๋ง แสดงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ภายใน……..	373
170	ตึกแถวพาณิชย์ (Row houses of shops) และ ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ (Row houses of residences and shops)……..	373
171	“เอวี๋ยนชังหัง” เป็นตึกแถวที่ลู่กั๋ง แสดงการใช้สอยพื้นที่ส่วนช่องเปิดกลางบ้าน	374
172	ทางเชื่อมระหว่างอาคารทั้ง 2 ฝั่งที่มีหลังคาคลุม ของตึกแถวพาณิชย์ที่ลู่กั๋ง (สมัยราชวงศ์ชิง).....	374
173	ตึกแถวพาณิชย์ที่มีอาเขตเป็นทางเดินหลบแดด หลบฝน ในแต่ละที่.....	375
174	ตึกแถวพาณิชย์ที่มีจำนวนห้องแถว 1, 2 และ 3 คูหา.....	376
175	ผังและรูปตัดแสดงการวางผังแถบชุมชนริมคลอง สะพานข้ามคลอง และลักษณะอาเขตแบบต่าง ๆ ทางเหนือของเจ้อเจียง (Zhejiang) และทางใต้ของเจียงซู (Jiangsu).....	379
176	อาเขตหลากหลายแบบ.....	380
177	ตึกแถวในซูโจว (Suzhou)…….....	383
178	รูปตัดแสดงการแบ่งชั้น และที่ว่างภายในที่พักอาศัยบริเวณ มณฑลเจ้อ เจียง (Zhejiang)……..	384
179	รูปตัดแสดงการแบ่งชั้น และที่ว่างภายในที่พักอาศัยบริเวณ มณฑลเจ้อ เจียง (Zhejiang)……...	384
180	รูปตัดแสดงที่พักอาศัยที่มีอาเขต 2 ด้านบริเวณ มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)…	385
181	รูปตัดแสดงที่ว่างภายในตึกแถวเลขที่ 98 บริเวณโครงการ……..	385
182	รูปตัดแสดงที่พักอาศัยที่มีชั้น 2 และชั้นลอยของบริเวณ มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang).....	385
183	ผังชั้นที่ 1 และ 2 แสดงการใช้สอยตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ ของชาวเปรานากัน……	390
184	ผังชั้นที่ 1 และ 2 แสดงการใช้สอยในตึกแถวพักอาศัย ของชาวเปรานากัน.....	390
185	ผังพื้นชั้นที่ 1 และ 2 ของตัวอย่างที่ 1 แสดงพื้นที่ใช้สอยในอดีต……..	399

ลายเส้นที่		หน้า
186	ผังหลังคา……..	400
187	ผังพื้นชั้นที่ 1, 2 ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิมในปีนัง……..	403
188	ทัศนียภาพตัด ตึกแถวเปรานากันในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง……	404
189	ผังพื้นชั้นที่ 1, 2 ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิมในปีนัง……..	408
190	ผังพื้นชั้นที่ 1, 2 และผังหลังคา ตึกแถวพักอาศัยในปีนังที่มีอิทธิพลจีนและตะวันตก…….	410
191	แสดงพื้นที่ใช้สอยส่วนใหญ่ในส่วนต่าง ๆ ของตึกแถวจีนดั้งเดิม ในฮานอย….	413
192	ตึกแถวจีนดั้งเดิมแบบต่าง ๆ ในฮานอย.....	415
193	รูปตัดแสดงพื้นที่ใช้สอย ตึกแถวเลขที่ 87 บนถนนมาเม (Ma May Street).....	416
194	โครง 3 มิติตึกแถวจีนดั้งเดิม แสดงเรือน และลาน……..	420
195	ผัง รูปด้าน และรูปตัดตึกแถวจีนดั้งเดิม เลขที่ 102 ถนนถานภู (Tran Phu Street).....	421
196	ผัง และรูปตัดตึกแถวจีนดั้งเดิม ถนนถานภู (Tran Phu Street)……..	422
197	ผังพื้นตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้……..	427
198	ตึกแถวจีนดั้งเดิม ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง……	430
199	ผังแสดงกรณีศึกษา 2 คูหาของตึกแถวบริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า…….	437
200	ผังชั้นที่ 1, 2, ชั้นลอย และผังหลังคาแสดงตึกแถวตัวอย่างที่ 1 บริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า……..	438
201	ผังชั้นที่ 1, 2, ชั้นลอย และผังหลังคาแสดงตึกแถวตัวอย่างที่ 2 บริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า…….	440
202	ผังพื้นตึกแถวจีนดั้งเดิม ในปัตตานี.....	442
203	แบบทางสถาปัตยกรรม.....	449
204	แสดงแผนที่จังหวัดไซตามะ (Saitama Ken.....	455
205	แผนที่แสดงตำแหน่งระดับความเข้มข้นของคุณค่าตึกแถวที่สูง 3 ชั้นทั้งหมด บริเวณถนนนครใน- ถนนนครนอก.....	498
206	แผนที่แสดงตำแหน่งพื้นที่โครงการกลุ่มที่ 3 ซึ่งเป็นตึกแถวที่สูง 3 คุณค่าน้อย บริเวณ ถ.นครใน- ถ.นครนอก.....	499

ลายเส้นที่		หน้า
207	แผนที่แสดงตำแหน่งตึกแถวที่สูง 3 ชั้น และ 4 ชั้น ที่มีคุณค่าน้อย บริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	500
208	แผนที่แสดงอาคารที่มีคุณค่าน้อย ในพื้นที่โครงการ.....	502
209	แผนที่แสดงตำแหน่งกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าน้อยพิเศษซึ่งเป็นกลุ่มที่จะนำมาออกแบบ บริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	503
210	แผนที่ตำแหน่งพื้นที่โครงการกลุ่มที่ 1-4 ของกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าน้อยพิเศษซึ่งเป็นกลุ่มที่จะนำมา.....	504
211	แผนที่ตำแหน่งพื้นที่โครงการกลุ่มที่ 1-4 ของกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าน้อยพิเศษซึ่งเป็นกลุ่มที่คัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบ.....	505
212	แผนที่ตำแหน่งอาคาร (เรือนแถว ตึกแถว และบ้านเดี่ยว) บริเวณ ถนนนครใน-ถนนนครนอก.....	510
213	แผนที่แสดงตำแหน่งระดับความเข้มข้นคุณค่าของตึกแถว บริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	512
214	แผนที่แสดงตำแหน่งบ้านเลขที่ของตึกแถวบริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	513
215	แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่จะต้องออกแบบปรับปรุงแก้ไขเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	514
216	แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารบ้านเลขที่ และการใช้สอยใหม่ในพื้นที่โครงการออกแบบบริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	515
217	แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารต้นแบบที่จะต้องออกแบบปรับปรุงแก้ไขเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครใน-นครนอก.....	517
218	แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารบ้านเลขที่ และการใช้สอยใหม่ในพื้นที่โครงการที่คัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบ.....	518
219	แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ (ตามลักษณะการออกแบบและปรับปรุงอาคาร).....	549
220	ตึกแถวเลขที่ 267 รื้อสร้างใหม่ เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว.....	554
221	ตึกแถวเลขที่ 228 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย(Complex Row House).....	555
222	ตึกแถวเลขที่ 252 และ 254 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย(Complex Row House)	556

ลายเส้นที่		หน้า
223	ตึกแถวเลขที่ 140 และ 142 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัยประเภทหอพัก.....	557
224	ตึกแถวเลขที่ 285 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัยขนาดเล็ก.....	558
225	ตึกแถวเลขที่ 283 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และคลังสินค้า.....	559
226	ตึกแถวเลขที่ 269 และ 271 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัยแบบ Guest House....	560
227	ตึกแถวเลขที่ 253 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายของที่ระลึก.....	561
228	ตึกแถวเลขที่ 243 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายอาหาร.....	562
229	ตึกแถวเลขที่ 201 และ 199 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายของที่ระลึก...	563
230	ตึกแถวเลขที่ 193 และ 191 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย แบบ Guest House…	564
231	ตึกแถวเลขที่ 165 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายของชำ…….	565
232	ตึกแถวเลขที่ 141 และ 143 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และขายวัสดุ และอุปกรณ์เดินเรือ.....	566
233	ตึกแถวเลขที่ 139 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัยขนาดเล็ก.....	567
234	ตึกแถวเลขที่ 105 และ 103 รื้อสร้างใหม่ เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม.....	568
235	ตึกแถวเลขที่ 89 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และขายของชำ.....	569
236	ตึกแถวเลขที่ 83 รื้อสร้างใหม่ เฉพาะส่วนสำนักงาน.....	570
237	ตึกแถวเลขที่ 61 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และขายวัสดุก่อสร้าง.....	571
238	ตึกแถวเลขที่ 59 และ 57 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และงานฝีมือ……	572
239	ตึกแถวเลขที่ 55 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และสำนักงานบัญชี……	573
240	ตึกแถวเลขที่ 211 ที่ปรับปรุง และรื้อสร้างใหม่ เป็นหอศิลป์ และตรอกศิลป์…….	575
241	ตึกแถวเลขที่ 153 และ 155 ปรับปรุงสำนักงานชมรมอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา…….	578
242	ตึกแถวเลขที่ 168 สงวนรักษาเป็นที่พักอาศัยและพาณิชย์ (ขายกล้วยปิ้ง)……..	581
243	ตึกแถวเลขที่ 168 สงวนรักษาเป็นที่พักอาศัยและพาณิชย์ (ขายกล้วยปิ้ง) บอกพื้นที่ใช้สอย.....	582
244	ตึกแถวเลขที่ 229 และ 227 สงวนรักษาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ทางสถาปัตยกรรม ประเภทตึกแถวพักอาศัย และรับจ้างทำรางน้ำ.....	583

ลายเส้นที่		หน้า
245	ตึกแถวเลขที่ 229 และ 227 สงวนรักษาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ตึกแถวจีนดั้งเดิม และขายอาหาร.....	584
246	พื้นที่เปิดโล่งข้างตึกแถวเลข 154 ออกแบบเป็นพื้นที่ห้องสมุด ลานประชุม พักผ่อน จอดรถสำนักงานชุมชน.....	586
247	ตึกแถวเลขที่ 270, 272, 274, 276 และ 278 ที่ปรับปรุง และออกแบบ.....	587
248	แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 1 ถนนนครใน.....	588
249	แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 2 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน).....	589
250	แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 3 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน).....	590
251	แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 4 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน).....	591
252	แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 5 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน).....	592
253	แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 6 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน).....	593

บทที่ 1
บทนำ

1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การออกแบบงานสถาปัตยกรรมที่พักอาศัย โดยเฉพาะเรือนแถวและตึกแถวในประเทศไทยปัจจุบัน เน้นการออกแบบงานในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพของงาน เนื่องจากกระแสสังคมแบบบริโภคนิยม และระบบทุนนิยม ที่มีพื้นฐานอยู่บนการทำทุกอย่างเป็นสินค้า เน้นราคา และปริมาณเพียงอย่างเดียว ซึ่งส่งอิทธิพลต่องานสถาปัตยกรรม ทำให้เกิดการผลิตที่เน้นปริมาณมากๆ เพื่อประหยัดต้นทุน รวมทั้งเน้นความง่าย และความรวดเร็วในการก่อสร้างจึงทำให้งานสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาไม่มีความพิถีพิถัน[1] นอกจากนั้นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้มีการใช้ระบบอุตสาหกรรมเข้ามาช่วยในการก่อสร้าง งานสถาปัตยกรรมจึงมีหน้าตาเหมือนกันเป็นชุดๆ ทำให้งานขาดเอกลักษณ์ด้อยคุณค่าทางวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพเมือง และงานสถาปัตยกรรมถูกแปรเปลี่ยนจนไร้ประวัติศาสตร์ และเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้าเกิดผลผลิตที่ไม่สะท้อนจิตวิญญาณแนวความคิด ความเชื่อทางวัฒนธรรม ที่สืบทอดมายาวนานตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่อีกรุ่นต่อเนื่องกันมา

งานสถาปัตยกรรมควรเกิดจากการสร้างสรรค์ที่ว่าง มวล รูปทรง ปริมาตร ให้เหมาะสมกับกิจกรรม ประโยชน์ใช้สอย สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนวัสดุ เทคนิค และเทคโนโลยีการก่อสร้างในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนถึงวัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิตของแต่ละท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวโดยการออกแบบงานสถาปัตยกรรมไม่ควรหยุดนิ่งอยู่กับที่ หรือลอกเลียนรูปแบบจากงานในประวัติศาสตร์ แต่ควรต่อยอดเพื่อพัฒนาสู่แนวทางใหม่ ต่อเนื่องจากแนวความคิดดั้งเดิม จากนามธรรมสู่รูปธรรม ทางกายภาพให้เหมาะสมกับยุคสมัย[2]

ตึกแถวในอดีตส่วนใหญ่ประกอบด้วย พื้นที่ใช้สอยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือพื้นที่เพื่อการพาณิชย์ และพื้นที่เพื่อเป็นที่พักอาศัย ซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมรูปแบบหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อ

---

[1] สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ ,"ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จ.สงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546).

[2] อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ, "Empty space between theory and practice (ช่องว่างระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ)," วารสารอาษา 08:48-09:48, (สิงหาคม-กันยายน 2548) : 111-115.

ตอบสนองกิจกรรมและประโยชน์ใช้สอย ที่มีความหมายเชิงวัฒนธรรมของกลุ่มชน

ตึกแถวของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมเดียวกันหรือคล้ายกันถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอย หรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมตามกาลเวลาแต่ความหมายของโครงสร้างความสัมพันธ์ของที่ว่าง(Space) ของอาคารนั้นยังคงที่อยู่ได้[3] โดยไม่ต้องยึดติดกับรูปทรงรูปแบบเดิม ๆ กล่าวคือ การออกแบบตึกแถว และที่พักอาศัยใหม่ โดยอ้างอิงจากตึกแถวเก่าดั้งเดิมของวัฒนธรรมหนึ่งที่เป็นแม่แบบ ไม่ใช่ต้นแบบ เปรียบเสมือนมารดาผู้ให้กำเนิดบุตรที่เติบโตไปเป็นตัวของตัวเอง การออกแบบเป็นกระบวนการสร้างสรรค์อิสระ ที่มีจุดอ้างอิงจากประวัติศาสตร์และรากของสังคม วัฒนธรรมเดิม ที่มีการพัฒนาผันแปรบนรากฐานของเนื้อหาจิตวิญญาณเดิม[4] ตอบสนองกิจกรรม การใช้สอยและความต้องการใหม่ ๆ

บริเวณคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทย นอกจากมีสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางระหว่างการค้าสากลที่สำคัญแล้ว ยังมีสถานะเป็นเส้นทางการค้าในระดับท้องถิ่นอีกด้วย[5] โดยเฉพาะบริเวณเมืองท่าเก่าที่เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ มีทั้งเครื่องเทศ สมุนไพร เป็นแหล่งทรัพยากรแร่ จึงมีการอพยพเข้ามาค้าขายและมาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มพ่อค้าชาวจีน โดยเฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพมาจากมณฑลฟูเจี้ยน (Fujian) ทางตอนใต้ของจีนแผ่นดินใหญ่ทำให้เกิดเป็นชุมชนชาวจีนบริเวณคาบสมุทรภาคใต้ของไทยขึ้น และชาวจีนเหล่านั้นได้มีการผสมผสานทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมกับกลุ่มชนพื้นเมืองซึ่งอาศัยอยู่ก่อนแล้วเกิดการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมจีนช่องแคบ[6] หรือ จีนบ้าบ๋า[7] เกิดลักษณะสถาปัตยกรรมลูกผสมระหว่างวัฒนธรรมจีนและพื้นถิ่น และในระยะต่อมามีการเข้ามาของประเทศตะวันตกเพื่อล่าอาณานิคม ประเทศตะวันตกเหล่านั้นได้มีการติดต่อค้าขายกับเมืองท่าทางภาคใต้ของไทย จึงเกิดสถาปัตยกรรมหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ ตึกแถวจีนผสมพื้นถิ่น จีนผสมตะวันตก และแบบ

---

[3] อภิรดี เกษมศุข, "A reflection on the spatially scientific mind," วารสารอาษา 08:48-09:48, (สิงหาคม-กันยายน 2548) : 82-86.

[4] ต้นข้าว ปาณินท์, "ทฤษฎีและแนวคิด (Typology of Architecture)," วารสารอาษา 06:48-07:48, (มิถุนายน-กรกฎาคม 2548) : 106-110.

[5] อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, "สถาปัตยกรรมในคาบสมุทรภาคใต้ : การพัฒนาก่อนพุทธศตวรรษที่ 20," สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 16 (2542) : 76-95.

[6] สุดารา สุจฉายา, บรรณาธิการ, นักเดินทางเพื่อเข้าใจในแผ่นดินภูเก็ต (กรุงเทพ : สารคดี, 2543): 140.

[7] ดรุณี แก้วม่วง ,นิธิเอียงศรีวงศ์ และคณะ, "จีน: ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้," สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 4 (2542): 14-17.

ตะวันตก เช่น บริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันตกได้แก่ บริเวณเมืองเก่า อำเภอเมือง ,อำเภอกระทู้ จังหวัดภูเก็ต และตลาดเก่าตะกั่วป่า อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา บริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออกได้แก่ บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน จังหวัดสงขลา, หัวตลาด อำเภออาเนาะรู และบริเวณถนนปัตตานีภิรมย์ จังหวัดปัตตานี และชุมชนตลาดท่าวัง ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาอย่างผิวเผินแล้วในแต่ละพื้นที่อาจมีลักษณะที่คล้ายกัน แต่โดยแท้จริงแล้วในแต่ละพื้นที่มีรายละเอียดและลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของกลุ่มคนนั้น ๆ กล่าวได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ และเป็นสิ่งสะท้อนวัฒนธรรมและความเป็นพื้นที่แต่ละพื้นที่นั้น ๆ [8]

สงขลาเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีชาวจีน โดยเฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยน เดินทางโดยเรือสำเภาในช่วงแรกเพื่อเข้ามาทำการพาณิชย์ และเมื่อประเทศจีนเกิดวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และการเมือง จึงได้มีชาวจีนจำนวนมากอพยพออกจากประเทศจีนเพื่อแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า ชาวจีนจำนวนหนึ่งได้อพยพมาทางเรือสำเภา ในราวพุทธศตวรรษที่ 22-23 โดยขึ้นเรือที่ท่าเรือเอหมิงในประเทศจีนผ่านมณฑลกวางตุ้ง และเกาะไหหลำ แล้วล่องเรือผ่านทางเวียดนามเข้าสู่อ่าวไทย และส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เป็นชุมชนหัวเมืองชายฝั่งทะเล นับแต่ภาคตะวันออกของไทย แล้วล่องเรือเลียบฝั่งทะเลทางด้านตะวันออกของคาบสมุทรมลายู ไปทำการค้ากับภาคใต้ของไทย เช่น สงขลา นครศรีธรรมราช และปัตตานี แล้วเดินเรือข้ามประเทศมาเลเซีย ผ่านสิงคโปร์ ผ่านช่องแคบมะละกา ไปยังประเทศพม่าและอินเดีย[9] ทำให้มีชาวจีนส่วนหนึ่งตั้งถิ่นฐานบริเวณเมืองท่า จ.สงขลา โดยเฉพาะบริเวณ ถนนนครนอก ถนนนครใน ที่มีการถ่ายทอด และผสมผสานทางวัฒนธรรมกับชาวพื้นเมือง ทำให้เกิดงานสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลของสถาปัตยกรรมจีนขึ้นโดยตรง มีทั้งแบบตึกแถวหลากหลายรูปแบบตั้งเรียงรายขนานตามถนนสายหลัก และบ้านแบบเรือนหมู่ของเจ้าเมืองเก่าที่มีเชื้อสายจีน ซึ่งในเวลาต่อมามีการติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตก และประเทศที่อยู่ภายใต้อาณานิคมของตะวันตก เช่นเมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น จึงเกิดงานที่มีอิทธิพลของตึกแถวจีนที่มีอิทธิพลตะวันตกขึ้น (ตึกชิโน-ยูโรเปี่ยน)

---

[8] วิลเลียม ลิม,"พื้นที่ที่ไม่ได้กำหนดไว้," ใน โพสต์โมเดิร์น ทางเลือกมุมมองของเอเชีย (กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมสาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ art4d, 2549): 18.

[9] ธนรัชต์ ถาวโรจน์, "การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 77.

ภาพที่ 1 ตึกแถวตลาดตะกั่วป่า จ.พังงา

ตึกแถว อ.เมือง จ.ภูเก็ต ตึกแถว อ.กระทู้ จ.ภูเก็ต

ภาพที่ 2 ตึกแถว อ.เมือง และ อ.กระทู้ จ.ภูเก็ต

ภาพที่ 3 ภาพชุดแสดง ตึกแถวบริเวณ ถนนนครนอก-นครใน จ.สงขลา

สถาปัตยกรรมตึกแถวที่ได้รับอิทธิพลจีนในจังหวัดสงขลามีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากตึกแถวอิทธิพลจีนในจังหวัดอื่นทางภาคใต้ เช่น จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดพังงา เนื่องจากงานสถาปัตยกรรมในเขตย่านเมืองเก่าสงขลา ทั้งของเจ้าเมือง และชาวจีนอพยพ ปรากฏเป็นงานตามลักษณะคตินิยมแบบจีนที่ชัดเจนที่แสดงถึงจิตวิญญาณ และองค์ประกอบของความเป็นจีน และ

สะท้อนออกมาทางกายภาพ เช่น แผนผัง รูปแบบ และโครงสร้าง ฯลฯ ซึ่งคงเหลืออยู่มากในจังหวัดสงขลา ส่วนงานสถาปัตยกรรมตึกแถวในเขตย่านเมืองเก่า ทางภาคใต้ฝั่งตะวันตก เช่น จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดพังงา นั้นปรากฏงานสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงจิตวิญญาณและองค์ประกอบของความเป็นจีนอย่างต้นแบบที่ไม่ซัดเจน และงานสถาปัตยกรรมไม่มีความซับซ้อน เนื่องจากมักสร้างเหมือนกันเป็นชุดยาว ง่ายๆ มีขนาดเล็ก มีรูปแบบเหมือนกันหมด ด้วยเหตุที่นายเหมืองสร้างให้กุลีผู้ใช้แรงงาน จากการทำกิจการเหมืองแร่ อาศัยอยู่ร่วมกัน เช่น ตึกแถวบริเวณตลาดเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ประกอบกับสถาปัตยกรรมตึกแถวบริเวณชายฝั่งตะวันตกมีรูปแบบผสมผสานอย่างตะวันตกมากกว่าสถาปัตยกรรมตึกแถวบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออก ซึ่งมีเหตุเนื่องมาจากชาวจีนในพื้นที่ภาคใต้บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันตกนั้น มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับคนจีนในมาเลเซียและสิงคโปร์ โดยเฉพาะภูเก็ตที่มีความสะดวกในการเดินทางผ่านทะเลโดยเรือ จึงทำให้ภูเก็ตมีการติดต่อค้าขายกับเมืองปีนังมากกว่าการเดินทางทางบกในการติดต่อค้าขายกับกรุงเทพฯ ซึ่งยังมีความลำบาก และมีระยะทางไกล จึงทำให้มีการอพยพของชาวจีนจากประเทศที่สองเช่น มะละกา ปีนัง มาเลเซีย และสิงคโปร์มายังภาคใต้บริเวณชายฝั่งตะวันตก และคนจีนเหล่านั้นได้นำเอารูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลของชาวจีน ชาวพื้นเมืองจากประเทศที่สอง รวมทั้งอิทธิพลของชาวตะวันตก เข้ามาเผยแพร่ เกิดเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ผสมผสานกันระหว่าง จีน และตะวันตก ถึงแม้ว่าสงขลาก็เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมจีน และตะวันตกจากประเทศที่สองก็ตาม แต่สงขลาก็รับอิทธิพลน้อยกว่าบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันตกเนื่องจากชาวจีนส่วนใหญ่ในสงขลามีการติดต่อค้าขายกับกรุงเทพฯมากกว่ากับประเทศที่สองเหล่านั้น จึงทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมตึกแถวในจังหวัดสงขลามีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงสัมพันธ์กับสถาปัตยกรรมตึกแถวของกรุงเทพฯ

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือสงขลาเป็นอีกจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่ได้รับรูปแบบการบริโภคอย่างเกินขีดจำกัด ซึ่งมีแรงผลักดันจากลัทธิทุนนิยม จึงทำให้สถาปัตยกรรมโดยเฉพาะตึกแถวที่สร้างขึ้นใหม่เกิดขึ้นตามระบบทุนนิยมที่เน้นราคา และปริมาณโดยไม่คำนึงถึงบริบททางประวัติศาสตร์ รวมทั้งไม่คำนึงถึงสภาพวัฒนธรรมของผู้อยู่อาศัยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งค่อนข้างตรงกันข้ามกับสถาปัตยกรรมตึกแถวบริเวณถนนนครนอก และถนนนครใน ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีนที่ยังคงสภาพสถาปัตยกรรมแบบดั้งเดิมที่มีการสืบทอดวัฒนธรรม และมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไม่มากนัก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากลัทธิทุนนิยม รวมทั้งการเพิ่มจำนวนประชากร ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา ทำให้เกิดความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพื่อ

รองรับสมาชิกใหม่ และกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นเช่น พื้นที่จอดรถ แต่พื้นที่บริเวณถนนนครนอก และถนนนครในในปัจจุบันค่อนข้างมีพื้นที่จำกัดทำให้ตึกแถวกลายเป็นแหล่งที่พักอาศัยที่มีความหนาแน่นสูงประชาชนมีคุณภาพชีวิตต่ำ และแออัด ชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วนจึงอพยพออกจากตัวเมืองสงขลา แล้วทิ้งตึกแถวให้ร้าง มีสภาพทรุดโทรม หรือปล่อยให้เช่า โดยที่เจ้าของก็ไม่ได้ให้การดูแลรักษาเท่าที่ควร ทำให้อาคารตึกแถวที่มีคุณค่าชำรุดทรุดโทรม เจ้าของหรือผู้อาศัยที่พอมีเงินก็ทำการซ่อมแซมไปตามกำลังทรัพย์ บ้างก็รื้อตึกแถวเก่าทิ้งแล้วสร้างขึ้นใหม่ อีกทั้งมีชาวไทยเชื้อสายจีน ชาวไทยพื้นถิ่นในพื้นที่อื่นในจังหวัดสงขลา และชาวไทยนอกพื้นที่ อพยพมาค้าขาย ทำประมง ทำให้มีความต้องการที่พักอาศัยเพิ่มขึ้น เกิดโกดัง และท่าเรือส่งสินค้า นอกจากนั้นยังทำให้เกิดกิจกรรมที่ตามมา เช่น ร้านอาหาร ร้านซ่อมเรือ ร้านซ่อมเครื่องยนต์ บ้านเช่า และโรงแรม เป็นต้น ทำให้มีการปรับปรุงตึกแถวเก่า หรือสร้างอาคารสมัยใหม่เพื่อรองรับกิจกรรมดังกล่าว

ภาพที่ 4 ภาพชุดแสดงอาคารสมัยใหม่บริเวณถนนนครนอก และนครใน

การอนุรักษ์และการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานในประเทศไทยมีมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญเฉพาะโบราณสถานที่สำคัญเท่านั้น เช่น วัด วัง และอนุสรณ์สถาน ส่วนชุมชน ตลาด ตึกแถวโบราณที่แสดงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์นั้นมักถูกละเลยจากหน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชน อาจเป็นเพราะปัจจัยเรื่องขลาดแคลนงบประมาณ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่ขาดความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ อีกทั้งกระแสสังคมที่เน้นความทันสมัย และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเกิดตึกแถวถูกทิ้งร้าง และถูกรื้อถอน ซึ่งนับเป็นการสูญเสียคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนวัฒนธรรมดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายยุคสมัย เช่นเดียวกับชุมชนเก่าบริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน จังหวัดสงขลาที่ตั้งอยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และพื้นที่ยังทำหน้าที่เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ เมื่อไม่มีการอนุรักษ์ชุมชน และงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าอย่างจริงจัง นับวันจะยิ่งสูญเสียสิ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในสงขลา เพราะความเก่าแก่ ไม่คงทนถาวร รวมทั้งการสร้างตึกแถวที่พักอาศัยและพาณิชย์ใหม่ในบริเวณนี้ขาด การอ้างอิงจากตึกแถวเก่าดั้งเดิมของวัฒนธรรมที่เป็นแม่แบบ

ขาดกระบวนการสร้างสรรค์อิสระที่มีจุดอ้างอิงจากประวัติศาสตร์และรากของสังคม วัฒนธรรมเดิมที่มีการพัฒนาผันแปรบนรากฐานของเนื้อหาจิตวิญญาณเดิม และการออกแบบเพื่อให้ตอบสนองกิจกรรม การใช้สอยและความต้องการใหม่ ๆ และยังไม่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต ทำให้เกิดอาคารที่อาศัยร่วมกัน ที่มีการซอยแบ่งห้องเป็นกล่อง ๆ ขนาดเล็กให้คุ้มการลงทุนมากที่สุด ง่าย และรวดเร็ว ไม่คำนึงถึงลักษณะนิสัย สังคมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ หรือเพื่อนบ้านกัน มักอยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อน คล้ายเป็นชุมชนหรือตำบลเล็ก ๆ ดังบริเวณนี้ในอดีต

ดังนั้นวิทยานิพนธ์นี้ จึงเลือกที่จะศึกษาเพื่อหาแนวทางในการออกแบบตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ ในชุมชนของชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน จังหวัดสงขลา ในพื้นที่ต่าง ๆ บริเวณถนนนครนอก และถนนนครใน ที่มีการสร้างอาคารใหม่ ที่ไม่มีคุณค่าเพื่อรักษาวัฒนธรรม จิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งเพื่อรองรับกิจกรรมใหม่และมีพื้นที่มากขึ้นเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน โดยยึดหลักของการออกแบบที่สะท้อนวัฒนธรรม จิตวิญญาณดั้งเดิม ในรูปแบบสร้างสรรค์ พัฒนาใหม่ที่มีการอ้างอิงตึกแถวเก่าทางประวัติศาสตร์

การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ถนนนครนอก ถนนนครใน จังหวัดสงขลานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับชาวไทยเชื้อสายจีน 2 กลุ่มคือกลุ่มคนที่ต้องการพื้นที่ค้าขายพาณิชย์ ซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลาย และที่พักอาศัย กับกลุ่มคนที่ต้องการที่พักอาศัยเพื่อความสะดวกสบายมากขึ้น เช่นมีที่จอดรถ ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตในปัจจุบัน และเพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนโดยอ้อมให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน

2.ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา เพื่อเข้าใจแนว ความคิดทั้งทางรูปธรรม และนามธรรมที่สะท้อนจิตวิญญาณ วัฒนธรรม ความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งปรากฏอยู่ในตึกแถวจีน บริเวณถนนนครนอก และถนนนครในจังหวัดสงขลา

2.2 เพื่อศึกษารูปแบบ (pattern) การใช้พื้นที่เชื่อมต่อ และที่ว่าง (space) ทางสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมของคนไทยเชื้อสายจีน ตลอดจนมีความสัมพันธ์กับแนวความคิดดั้งเดิมของตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณถนนนครนอก และถนนนครในจังหวัดสงขลา

2.3 เพื่อศึกษาการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แสดงออกมาในงานออกแบบงานสถาปัตยกรรมตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างรูปแบบตึกแถวจีนแบบดั้งเดิม และสถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่นในท้องที่โดยเป็นการสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะกับวิถีชีวิตร่วมสมัยบนรากฐานแนวความคิดและจิตวิญญาณดั้งเดิม

2.4 เพื่อการออกแบบสถาปัตยกรรม และผังบริเวณแบบร่วมสมัยที่เชื่อมโยงกับมรดกวัฒนธรรมในอดีต ได้แก่พื้นที่สวน ลานโล่ง การวางตำแหน่งกลุ่มตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์และพื้นที่อื่นๆ ให้สัมพันธ์กัน เหมาะสมกับวัฒนธรรม และสังคมของชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณถนนนครนอก และถนนนครในจังหวัดสงขลา

3.เป้าหมายของการศึกษา

3.1 เพื่อเป็นที่พักอาศัย และพื้นที่ค้าขายพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะกับวิถีชีวิตร่วมสมัยบนรากฐานแนวความคิด จิตวิญญาณดั้งเดิม

3.2 เพื่อเป็นตึกแถวและที่พักอาศัยที่มีความซับซ้อนแสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มคนที่มีกิจ กรรมและวัฒนธรรมร่วมกัน โดยมีพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่ส่วนกลางที่ใช้ร่วมกันแสดงถึงความเป็นอยู่ร่วมกันอย่างลงตัวของวัฒนธรรมชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณถนนนครนอก และถนนนครในจังหวัดสงขลา

3.3 เพื่อเป็นที่พักอาศัย และพื้นที่ค้าขายพาณิชย์ ที่มีกิจกรรมอันหลากหลาย ณ บริเวณพื้นที่ต่าง ๆ ของที่ตั้งโครงการ ซึ่งมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันทั้งชุมชน และมีความสัมพันธ์ส่งเสริมชุมชนประวัติศาสตร์ ให้เป็นชุมชนทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

3.4 เพื่อเป็นสถาปัตยกรรมที่ไม่เพียงแต่สะท้อนเทคโนโลยี วัสดุการก่อสร้าง แต่ยังสะท้อนวัฒนธรรม แนวความคิด ความเชื่อ ดั้งเดิม ผ่านองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ ที่ว่าง มวล ปริมาตร พื้นที่ทางสถาปัตยกรรมในรูปแบบสร้างสรรค์ใหม่ที่เหมาะกับวิถีชีวิตร่วมสมัย

4.ขอบเขตของของการศึกษา

เพื่อออกแบบสถาปัตยกรรมตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ที่มีอิทธิพลจีนผสมผสานกับลักษณะพื้นถิ่น จังหวัดสงขลา ซึ่งมีความสอดคล้องกันในแต่ละพื้นที่โครงการ โดยกลุ่มเป้าหมายของโครงการได้แก่ ครอบครัวชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มที่ประกอบด้วยพื้นที่ใช้สอยคร่าว ๆ ดังนี้

4.1 กลุ่มตึกแถวพักอาศัยที่มีพื้นที่สำหรับเชิงพาณิชย์ ของโครงการประกอบด้วยพื้นที่หลัก 3 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนตัว (Private) เช่น ห้องนอน พื้นที่ใช้สอยร่วมกัน (Semi-private) เช่น ลานโล่งอเนกประสงค์ (Courtyard) บ่อน้ำ ลานซักล้าง ครัว และพื้นที่สาธารณะ (Public) เช่น พื้นที่ค้าขาย

ประกอบด้วยพื้นที่ต่าง ๆ ของโครงการมีดังต่อไปนี้

4.1.1 ห้องนอน

4.1.2 พื้นที่รับแขก

4.1.3 ห้องน้ำ ห้องส้วม

4.1.4 ห้องครัว ส่วนรับประทาน

4.1.5 พื้นที่ซักล้าง บ่อน้ำ ส่วนตากผ้า

4.1.6 ลานอเนกประสงค์ส่วนต่าง ๆ ,สวน

4.1.7 พื้นที่ค้าขายพาณิชย์ เช่น ร้านค้าขายขนม อาหาร สังขภัณฑ์ ของที่ระลึก พื้นที่จอดรถผู้พัก และลูกค้า

4.1.8 พื้นที่อื่น ๆ เช่นพื้นที่ทางศาสนา ความเชื่อ ได้แก่ แท่นบูชาบรรพบุรุษ บูชาเทพเจ้าจีน (ชั้นสูง ชั้นรอง ชั้นล่าง)

4.2 กลุ่มตึกแถวที่เป็นที่พักอาศัย แบ่งเป็นหลายอาคาร ประกอบด้วยพื้นที่หลัก 2 ส่วน คือ พื้นที่ส่วนตัว (Private) และพื้นที่ใช้สอยร่วมกัน (Semi-private) เช่น ลานอเนกประสงค์ (Courtyard) บ่อน้ำ

กลุ่มอาคารในผังบริเวณของโครงการมีดังต่อไปนี้

4.11 ห้องนอน

4.12 พื้นที่รับแขก

4.13 ห้องน้ำ ห้องส้วม

4.14 ห้องครัว และส่วนรับประทาน

4.15 ห้องน้ำ ห้องส้วมรวม

4.16 พื้นที่ซักล้าง บ่อน้ำ ส่วนตากผ้ารวม

4.17 ลานอเนกประสงค์ส่วนต่าง ๆ ,สวน

4.18 พื้นที่จอดรถ

4.19 พื้นที่อื่น ๆ เช่นพื้นที่ทางศาสนา ความเชื่อ ได้แก่ แท่นบูชาบรรพบุรุษ บูชาเทพเจ้าจีน (ชั้นสูง ชั้นรอง ชั้นล่าง)

ภาพรวมโครงการประกอบด้วย กลุ่มตึกแถวพักอาศัยที่มีพื้นที่สำหรับเชิงพาณิชย์ และกลุ่มตึกแถวที่เป็นที่พักอาศัย ซึ่งบางส่วนอาจมีการใช้พื้นที่ใช้สอยร่วมกัน ประโยชน์ใช้สอยดังกล่าวข้างต้น อาจมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม ขึ้นอยู่กับการศึกษา การวิเคราะห์ในกระบวนการออกแบบต่อไป

5.วิธีการดำเนินการศึกษา

การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีน ในจังหวัดสงขลาได้ดำเนินการศึกษาประมวลข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ฯ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบโครงการ โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

5.1 การประมวลข้อมูล แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

5.1.1 ข้อมูลภาคเอกสาร รวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ ตำรา งานวิจัย และบทความต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการ ตัวอย่างเช่น

1. ธนรัชต์ ถาวโรจน์, “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย”,(วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร,2547)
2. สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ ,”ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรมในชุมชนเมืองเก่า จ.สงขลา”,(วิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา สถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม,2546)
3. อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ ,”Empty space between theory and practice(ช่องว่าง ระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ)”,(นิตยสารอาษา , สิงหาคม-กันยายน,2548).
4. ดรุณี แก้วม่วง และคณะ,”จีน:ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้”,(สาราณุกรมวัฒนธรรม ไทยภาคใต้ 4),
5. วิลเลียม ลิม,”พื้นที่ที่ไม่ได้กำหนดไว้”, โพสต์โมเดิร์น ทางเลือกมุมมองของเอเชีย,2549.

5.1.2 ข้อมูลจากสื่อ Internet ที่น่าเชื่อถือ เช่น การศึกษากรณีศึกษาต่าง ๆ ที่ประเทศเวียดนาม จีน ญี่ปุ่น เป็นต้น

5.1.3 ข้อมูลภาคสนาม ลงสำรวจพื้นที่ที่ทำการศึกษาบริเวณข้างเคียง และบริเวณที่เกี่ยว ข้อง อาทิ ถนนนครนอก-นครใน จังหวัดสงขลา ถนนนางงาม จังหวัดสงขลา เป็นต้น พร้อมทั้งถ่ายภาพ รังวัด และเขียนแบบทางสถาปัตยกรรมในบางส่วนที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาเพื่อนำไปสู่การออกแบบ สร้างสรรค์โครงการต่อไป ประกอบกับสังเกตลักษณะพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัยในชุมชน สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการท้องถิ่น และผู้อยู่อาศัย

5.2 รวบรวม และตรวจสอบข้อมูลแบบต่าง ๆ ก่อนที่จะนำมาประเมิน

5.3 วิเคราะห์และสรุปผล นำข้อมูลที่จัดรวบรวมทั้งหมดมาวิเคราะห์ ทั้งในด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ฯลฯ มาวิเคราะห์และสรุปผล เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบ

5.4 การออกแบบโครงการนำผลสรุปจากการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการออกแบบโครงการอย่างสร้างสรรค์

6.แนวความคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อพัฒนาการออกแบบ

เพื่อให้การศึกษาที่นำไปสู่การออกแบบโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นอีกแนวทางที่นำไปพัฒนาเป็นโครงการจริงในอนาคตได้อย่างสมบูรณ์ จึงจำเป็นต้องศึกษาหลากหลายรูปแบบอย่างละเอียด ลึกซึ้ง ข้อมูลถูกต้อง ชัดเจน คลอบคลุมหลายแง่มุม จึงกำหนดแนวทางการศึกษาก่อนจะเข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ ตีความ เพื่อสรุป และนำไปประยุกต์ใช้ และพัฒนาสร้างสรรค์แนวทางใหม่ในการออกแบบอย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

6.1 แนวความคิดในการศึกษาสถาปัตยกรรม และบริบทโดยรอบของชุมชน คือ การศึกษาในพื้นที่กว้าง ๆ ในแง่ของระดับภาค จังหวัด และลงรายละเอียดในระดับชุมชน ย่าน ในพื้นที่กว้าง ๆ เพื่อให้เห็นภาพรวม แนวโน้ม และแนวทางในพัฒนา เพื่อให้การออกแบบส่งเสริม และสัมพันธ์กับชุมชนโดยรอบ

6.2 แนวความคิดในการศึกษาสถาปัตยกรรม และบริบทชุมชนภายในโครงการ ได้แก่ บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน โดยศึกษาอย่างละเอียด ทั้งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรม ฯลฯ โดยให้ความสำคัญต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชนโดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีน ทั้งในแง่พฤติกรรม ความต้องการ แนวคิดที่มีต่อชุมชน แนวคิดในการพัฒนา

6.3 แนวความคิดในการศึกษาแบบเจาะลึกรายละเอียดเฉพาะกรณี เพื่อเป็นแนวทางนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบอย่างสร้างสรรค์ เหมาะสมกับวิถีชีวิตจริงของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชน และสามารถวิเคราะห์ถึงแนวคิดที่สะท้อนออกจากกรณีศึกษาทั้งนามธรรมและรูปธรรม การศึกษาด้านนามธรรม เช่น วัฒนธรรม ความเชื่อ แนวความคิด จิตวิญญาณ ที่สะท้อนออกมาให้เห็นในงานสถาปัตยกรรม และด้านรูปธรรม เช่น รูปแบบ รูปทรง วัสดุ สี เป็นต้น อย่างละเอียด โดยมีการวิเคราะห์ ตีความอย่างมีเหตุผล

6.4 แนวความคิดในการศึกษา และเลือกกรณีศึกษาหลากหลายแบบ ได้แก่ ศึกษางานของชาวจีน ก่อนที่จะนำมาสู่รูปแบบตึกแถวในถนนนครนอก ถนนนครใน ศึกษางานตึกแถวทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศ ที่มีต้นกำเนิด หรือลักษณะร่วมบางอย่างคล้ายกัน ศึกษางาน

ออกแบบในปัจจุบัน เช่น ย่านเมืองเก่าที่มีการอนุรักษ์พัฒนาให้เหมาะสมกับยุคสมัย สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นใหม่ในย่านเมืองเก่า ที่คำนึงถึงบริบท อาคารเก่า และสร้างสรรค์ให้เหมาะกับยุคสมัย เพื่อออกแบบสถาปัตยกรรมสร้างสรรค์แบบใหม่ ไม่ทำลายอาคารเก่า ไม่ลอกเลียนของเก่าจนบิดเบือนประวัติศาสตร์ และส่งเสริมชุมชนให้อยู่อย่างยั่งยืนในอนาคต

6.5 แนวความคิดในการอนุรักษ์และพัฒนา โดยพิจารณาศักยภาพของพื้นที่ชุมชน พื้นที่โดย รอบ เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ชุมชน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และนำไปสู่ชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

7.นิยามศัพท์

ตึกแถว หมายถึง อาคารพักอาศัย หรืออาคารพาณิชย์ หรืออาคารพักอาศัยและพาณิชย์ ซึ่งปลูกสร้างติดต่อกันเป็นแถวเกินกว่าสองห้อง เป็นอาคารที่ก่อสร้างด้วยวัสดุถาวร และทนไฟ เช่น ก่อสร้างด้วยอิฐปูน คอนกรีตเสริมเหล็ก

ตึกแถวจีนดั้งเดิม หมายถึง ตึกแถวที่ได้รับอิทธิพลสถาปัตยกรรมในประเทศจีน จากชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่แรกเริ่ม ในที่นี้ได้แก่บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน จังหวัดสงขลา หรือส่วนอื่น ๆ ของภาคใต้ เช่น ตลาดเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา,อำเภอกระทู้ จังหวัดภูเก็ต , หัวตลาด จังหวัดปัตตานี และตลาดท่าวัง ถนนราชดำเนิน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

ตึกแถวจีนผสมตะวันตก หมายถึง ตึกแถวจีนในประเทศไทยที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมตะวันตก (นักวิชาการบางท่านใช้คำเรียกว่า ชิโน-โปรตุกีส หรือชิโน-ยูโรเปี่ยน)

พื้นที่ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา หมายถึง พื้นที่บริเวณเมืองสงขลาปัจจุบัน ฝั่งบ่อยาง (ตำบลบ่อยาง) อันมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของผู้คนจนก่อตั่งเมืองสงขลาขึ้น ครอบคลุมพื้นที่บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม จังหวัดสงขลา[10]

ชาวไทยเชื้อสายจีน หมายถึง ชาวจีนที่ได้รับสัญชาติไทย กำเนิดในประเทศไทย เป็นคนไทยที่มีบรรพบุรุษเป็นชาวจีน ที่อพยพมาจากประเทศจีน มีวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันระหว่างไทยพื้นถิ่น และจีนจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ในที่นี้ได้แก่กลุ่มคนบริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม จังหวัดสงขลา

---

[10] สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ ,"ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จ.สงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 10.

บทที่ 2
ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวจีน

การศึกษาในบทนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นเส้นทางผ่านทางการค้าที่สำคัญ ได้แก่ คาบสมุทรมลายู ประเทศไทย และภาคใต้ของไทย เพื่อให้ทราบถึงสาเหตุ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา ชาวจีนเหล่านี้ส่วนใหญ่อพยพมาจากตอนใต้ของประเทศจีน ได้นำเอารูปแบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม สังคม สถาปัตยกรรมจากบ้านเกิดมาเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตบนพื้นที่ใหม่ แต่ด้วยปัจจัยที่แตกต่างกันของแต่ละพื้นที่ที่อพยพไปตั้งถิ่นฐาน ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม สังคม และสถาปัตยกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นจวบจนปัจจุบัน นอกจากนี้ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยังทำให้ทราบถึงพื้นที่เดิมก่อนอพยพ และเส้นทางการอพยพ ทำให้สามารถเลือกพื้นที่กรณีศึกษานอกพื้นที่โครงการ (ในบทที่ 5) อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานในช่วงเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และมีความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองเก่าสงขลา เพื่อนำข้อมูลลักษณะทางกายภาพของตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ของชุมชนชาวจีนในพื้นที่ต่าง ๆ มาเปรียบเทียบกับชุมชนเมืองเก่าสงขลา เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสร้างสรรค์การออกแบบต่อไป

บริเวณภาคใต้ของไทยเป็นส่วนหนึ่งของคาบสมุทรมลายู ตั้งอยู่ระหว่างอารยธรรมที่เก่าแก่ 2 อารยธรรม คือ จีนและอินเดีย เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางระหว่างเส้นทางการค้าสากลที่สำคัญ โดยเฉพาะการค้าขายทางทะเลส่งผลให้เกิดเมืองท่า ต่อมาเมื่อชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ทำให้เกิดการผสมผสานทางชาติพันธ์ และยังส่งอิทธิพลทางวัฒนธรรมต่อภูมิภาคทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

1.การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในคาบสมุทรมลายู

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-11 คาบสมุทรมลายูเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติ เนื่องจากได้มีการเดินทางติดต่อค้าขายของแขกมัวร์ (อินเดียและอาหรับ-เปอร์เซีย) มีเส้นทางการค้าขายทางเรือจากอินเดียผ่านคาบสมุทรมลายูสู่จีน เริ่มแรกชาวจีนไม่มีการเดินเรือของตนเองมาค้าขายโดยตรง

แต่อาศัยเรือต่างชาติที่เข้ามาในแถบนี้ มาอย่างน้อยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7-8 ช่วงราชวงศ์เหลียง(พ.ศ.1045-1100)

นับตั้งแต่สมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ.1161-1449) เป็นต้นมาความสัมพันธ์ของจีน และคาบสมุทรมลายูมีมากขึ้น เนื่องจากการขยายอำนาจทางการเมืองสู่ทางตอนใต้ของจีนทำให้เกิดความรุ่งเรืองทางการค้าทางเรือแถบเมืองท่าทางใต้ด้วย ส่งผลให้จีนมีการติดต่อและรับสินค้ากับต่างประเทศมากขึ้น[11]

ต่อมาในสมัยราชวงศ์ซ้อง (พ.ศ.1503-1822) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองช่วงได้แก่สมัยราชวงศ์ซ้องเหนือ (พ.ศ.1503-1669) และสมัยราชวงศ์ซ้องใต้ (พ.ศ.1670-1822) ซึ่งเป็นช่วงที่พ่อค้าจีนเริ่มเดินทางเข้ามาค้าขายกับคาบสมุทรมลายูโดยตรง และมีการตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคนี้มากขึ้น โดยเฉพาะช่วงสมัยราชวงศ์ซ้องใต้ พ.ศ.1822 เกิดสงครามขึ้นที่เมืองไง่ซัว แขวงมณฑลกวางตุ้ง ทางตอนใต้ของจีน ทำให้ชาวจีนกลุ่มหนึ่งอพยพทางเรือไปทางหมู่เกาะทะเลจีนใต้ บางส่วนอพยพสู่คาบสมุทรมลายู เวียดนาม และประเทศไทย โดยเฉพาะบริเวณฝั่งทะเลอ่าวไทย

ประเทศไทยในช่วงประวัติศาสตร์สุโขทัยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช พ.ศ.1825 ตรงกับราชวงศ์ หงวนของจีน จีนได้ส่งทูตเข้ามาเจริญพระราชไมตรีกับสุโขทัย และมีชาวจีนเข้ามาค้าขาย ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ซึ่งได้ปรากฏหลักฐานทางโบราณวัตถุ หรือแม้แต่ลวดลายตกแต่งวัดในสุโขทัยบางวัดก็ปรากฏลักษณะลวดลายจีน ต่อมาช่วงคริสต์ศตวรรษที่13 ปรากฏหลักฐานตามบันทึกของไทยแสดงให้เห็นว่าชาวจีนเดินทางมาค้าขายทางเรือสำเภาในภูมิภาคนี้ว่า “แหลมมลายูเป็นแห่งแรกของสยามที่พ่อค้าชาวจีนและชาวต่างประเทศอื่นๆมากันมาก ทุกๆปีจะมีขบวนเรือสำเภาจากเมืองจีนมาแวะที่ท่าเรือและที่ตั้งต่างๆ ทางฝั่งตะวันออกของแหลมมลายู[12]”

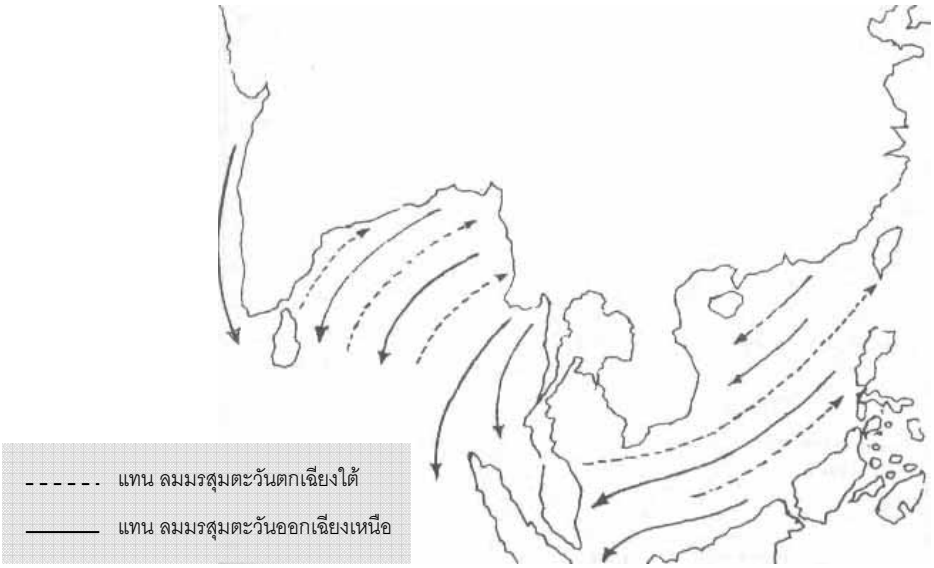
สาเหตุที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคนี้

อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เอื้อประโยชน์ต่อการเดินเรือสำเภาจีน ทำให้เกิดจุดแวะพักเพื่อซ่อมแซมเรือ ตลอดจนสถานีแลกเปลี่ยนสินค้าแบบถาวรจนกลายเป็นเมืองท่าค้าขายขึ้นในคาบสมุทรมลายู (ลายเส้นที่1) ส่งผลให้มีการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในแถบนี้ในเวลาต่อมา โดยเฉพาะเมืองมะละกาได้กลายเป็นสถานีแลกเปลี่ยนสินค้านานาชาติของภูมิภาคนี้

---

[11] สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ ,”ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จ.สงขลา” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 19.

[12] จี.วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย,2548),1.

ลายเส้นที่ 1 แผนที่แสดงฤดูกาลของมรสุมที่พัดผ่านคาบสมุทรมลายู
ที่มา : สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ และคณะ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2544), 17.

ภูมิภาคนี้นอกจากเป็นจุดแลกเปลี่ยนค้าขายสินค้าแล้วยังเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากรธรรมชาติ มีทั้งเครื่องเทศ ของป่า สมุนไพร รังนก และแหล่งแร่ธาตุ อีกทั้งอาณานิคมตะวันตกต้องการแรงงานรับจ้างจำนวนมากเป็นส่งผลให้มีชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

นอกจากนี้ยังมีแรงผลักดันสำคัญอีกประการ คือหนีจากสภาวะสงคราม และภัยธรรมชาติภายในประเทศจีนที่นำไปสู่ความอดอยากขาดแคลน จนทำให้ชาวจีนส่วนหนึ่งอพยพหลบภัยภายในประเทศไปสู่ภูมิภาคอื่นเพื่อเสี่ยงโชค และแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

กล่าวโดยสรุปคือสาเหตุที่ทำให้มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภูมิภาคนี้มีหลายสาเหตุ ได้แก่ ภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวย เทคโนโลยีการต่อเรือที่ยังต้องพึ่งลมมรสุม การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าการเกษตร ความต้องการแรงงานจำนวนมาก การหลบหนีความวุ่นวายทางการเมืองภายใน หนีภัยธรรมชาติ ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยทั้งหลายนี้ทำให้เกิดการอพยพตั้งถิ่นฐานในคาบสมุทรมลายูหลากหลายช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์จนเกิดการผสมผสานทางเชื้อชาติ และทางวัฒนธรรมขึ้นระหว่างชาวจีนและชาวพื้นเมืองนั้น ๆ ในที่สุดก็หลอมรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจนกลายเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละพื้นที่

ลายเส้นที่ 2 แผนที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินเดีย และจีนในยุคเริ่มต้นประวัติศาสตร์ แสดงคาบสมุทรมลายู ,บอเนียว และหมู่เกาะฟิลิปปินส์

ที่มา : ดี.จี.อีฮอลล์, “ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ใน สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิสดาร, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2549), 14.

2.การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในประเทศไทย และภาคใต้ของไทย

ชาวจีนรู้จักประเทศไทยมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะภาคใต้ของไทย เนื่องจากการติดต่อค้าขายระหว่างคาบสมุทรอินเดียและทะเลจีน ทำให้พ่อค้าอินเดียและอาหรับ-เปอร์เซียเดินทางมาจากคาบสมุทรอินเดียได้ติดต่อค้าขายกับจีน และเดินทางผ่านคาบสมุทรภาคใต้ ไม่ว่าจะเดินทางเรือผ่านถึงจีนโดยตรง หรือเดินทางจากเมืองท่าฝั่งตะวันตกข้ามสู่ฝั่งตะวันออก โดยชาวจีนได้อาศัยเรือต่างชาติมาอย่างน้อยตั้งแต่ที่พระภิกษุจีนได้เดินทางไปสืบทอดพระพุทธศาสนาที่อินเดีย ซึ่งได้ปรากฏหลักฐานแสดงเรื่องราวของคาบสมุทรทางภาคใต้ของไทยมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7-8 ช่วงราชวงศ์เหลียง เช่น ในพระราชพงศาวดารเหลียงดังที่ปรากฏในเรื่องราวของอาณาจักรฟูนัน

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-13 ชาวจีนได้เดินทางมาค้าขายโดยเฉพาะในคาบสมุทรภาคใต้ของไทยส่วนใหญ่จะเป็นเมืองท่าค้าขาย เป็นจุดแวะพักเรือขนส่งสินค้า (ลายเส้นที่ 4, 5 และ 6) ซึ่งสามารถพบหลักฐานสินค้าจากเมืองจีนประเภทเหรียญเงิน เครื่องถ้วย (ภาพที่ 5) ช่วงเวลาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 การค้าขายขนส่งสินค้าทางเรือระหว่างจีนและอินเดียโดยเรืออ้อมคาบสมุทรใต้

ผ่านช่องแคบยังขาดความคล่องตัว เนื่องจากเทคโนโลยีการต่อเรือ ขนาดของเรือไม่เอื้ออำนวย จึงต้องแวะพัก ซ่อมแซมเรือ บริเวณคาบสมุทรมลายู พร้อมทั้งรอแรงลมมรสุมในการพัดพาเรือ จึงมีการขนถ่ายสินค้าระหว่างฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก แล้วซื้อสินค้าบริเวณเมืองท่าเหล่านั้นกลับจีน ภาคใต้ของไทยก็มีบทบาทเป็นคนกลางในการขนถ่ายสินค้าระหว่างมหาสมุทรอินเดียทางตะวันตกกับทะเลจีนทางฝั่งตะวันออก โดยเฉพาะบริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออกซึ่งติดต่อกับจีนสะดวกกว่าภาคใต้ฝั่งตะวันตก

ภาพที่ 5: ภาพชุดแสดงหลักฐานสินค้าจากเมืองจีนประเภทเครื่องถ้วย

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ 15 จีนทางตอนใต้ เช่น ฟูเจี้ยน ได้เปิดตัวทางการค้า มีการค้าขายอย่างเป็นทางการ และเป็นเครือข่ายกับอาณาจักรจามปา เขมร เมืองท่าของศรีวิชัย สุมาตรา คาบสมุทรมลายู และบรรดาเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ในอำนาจของอาณาจักรมัชปาหิตของชวา และเชื่อมโยงไปถึงบอเนียว และหมู่เกาะฟิลิปปินส์[13] ถึงแม้ในช่วงนี้จีนจะมีความเข้มแข็งทางการเมืองราชวงศ์ซ้งรวมจีนได้ และมีการเปิดเส้นทางการค้าออกสู่ทะเลจีนใต้ก็ตาม แต่ทางตะวันออกของอินเดียก็มีพวกทมิฬที่มีอำนาจเข้มแข็งขึ้นคุมช่องแคบมะละกาได้ในที่สุดช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 และนครศรีธรรมราช (อาณาจักรตามพรลิงค์) มีอำนาจมากขึ้นจนกลายเป็นอาณาจักรเช่นเดียวกัน

ช่วงสมัยราชวงศ์ซ้องใต้ พ.ศ.1822 เกิดสงครามขึ้นที่เมืองไง่ซัว แขวงมณฑลกวางตุ้งทางตอนใต้ของจีน ชาวจีนบางหนีลงมาสู่ประเทศไทยบริเวณฝั่งทะเลอ่าวไทย

สมัยสุโขทัย

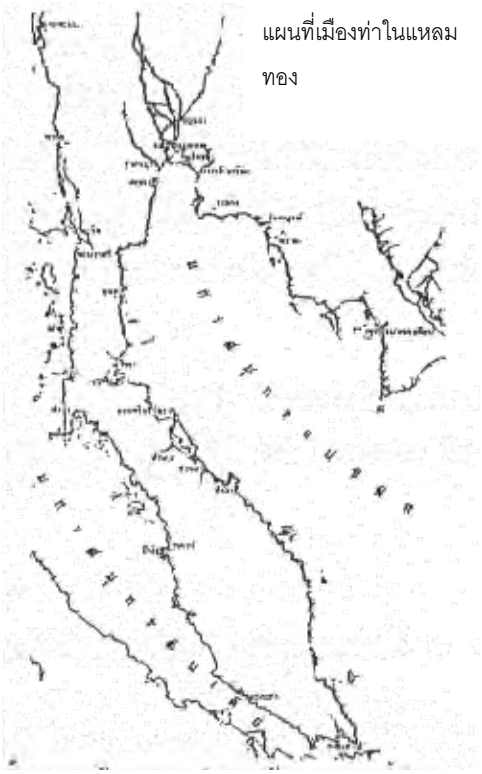
สมัยสุโขทัยมีพ่อค้าชาวจีนเดินทางมาค้าขายกับไทยในบริเวณอ่าวไทย ปรากฏหลักฐานว่า พ่อค้าชาวจีนได้เข้ามาตั้งแหล่งการค้า จอดเรือหลายแห่งบริเวณอ่าวไทย และมีการค้าขายอย่างเป็นทางการกับจีน มีหลักฐานการเข้ามาของคณะทูตจีนสมัยราชวงศ์หยวนของจีน (พ.ศ.1749-1911) และหลักฐานเกี่ยวกับโบราณวัตถุ พบเครื่องเคลือบสังคโลกไทยร่วมกับเครื่อง

---

[13] สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ และคณะ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2544), 27.

เคลือบ เครื่องถ้วย และเครื่องลายครามสมัยราชวงศ์หยวนและราชวงศ์หมิงของจีน จึงสันนิษฐานว่ามีชาวจีนเข้ามาในไทยมาค้าขาย เป็นช่างฝีมือทำเครื่องเคลือบดินเผา และช่างเรือสำเภาในสุโขทัย

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 จีนได้พยายามรวมอาณาจักรสุโขทัยให้เป็นรัฐบรรณาการของจีนช่วงราชวงศ์หยวน (พ.ศ.1823-1911) พ่อขุนรามคำแหงได้ส่งทูตบรรณาการไปยังจีนหลายครั้ง มีชาวจีนมาค้าขายกับเมืองท่าของไทย และเข้ามาประกอบอาชีพในไทย นอกจากนี้จีนยังแผ่อำนาจไปยังส่วนอื่น ๆ เพื่อประโยชน์ทางการค้า เช่น ญี่ปุ่น กัมพูชา เวียดนาม และตอนเหนือของพม่า ทำให้จีนพัฒนาเมืองท่าขึ้นรองรับ ได้แก่ กวางโจ ฉวนโจซั่งไห่ ก้านฝู่ เวินโจว หังโจ และชิงหยวน

แผนที่เมืองท่าในแหลมทอง

ลายเส้นที่ 3 แผนที่แสดงเมืองท่าที่มีชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน
ที่มา : ธนรัชต์ ถาวโรจน์. “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547: 84.

บทบาทของชาวจีนในสมัยสุโขทัยส่วนใหญ่เป็นพวกพ่อค้าสำเภาชาวจีนที่นำสินค้าจากจีนบรรทุกเรือสำเภาเข้ามาค้าขายตามเมืองท่าชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรมลายู โดยอาศัยลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น ที่เมืองชุมพร เมืองสุราษฎร์ธานี เมืองสงขลา เมืองนครศรีธรรมราช ช่วงลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้พ่อค้าชาวจีนจะซื้อสินค้าพื้นเมืองกลับไปขายในประเทศจีน[14]

ช่วงประมาณ พ.ศ.1836-2063 เกิดการชิงอำนาจทางการเมืองในบริเวณคาบสมุทรมลายู และมีการแย่งชิงเป็นคนกลางทางการค้า ส่งผลให้คาบสมุทรภาคใต้ของไทยมีความสำคัญทางการค้ามากขึ้น มีเส้นทางเอื้ออำนวยในการติดต่อการค้ากันจีน

ต่อมาเมื่อศาสนาอิสลามเผยแพร่เข้าสู่คาบสมุทรมลายู ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 กษัตริย์มลายูได้ยึดครองมะละกา และสถาปนารัฐมะละกาขึ้น พ.ศ.1946 ขณะนั้นมะละกาได้รับการสนับสนุนจากกษัตริย์จีน และมีอำนาจควบคุมช่องแคบมะละกา มะละกากลายเป็นเมืองท่าสำคัญในการค้าขายกับจีนทางตอนใต้[15] พุทธศตวรรษที 19 เกิดสงครามระหว่างอิสลามและฮินดู ทำให้ปัตตานีเริ่มมีชาวมุสลิม และเพิ่มความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ ต่อภาคใต้ตอนล่างของไทย ช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 อยุธยารุ่งเรืองขึ้น สามารถรวมอำนาจจากภาคใต้ไว้ได้ โดยเมืองต่างๆ ในภาคใต้ยังคงบทบาทเมืองท่าทางการค้าอยู่อย่างต่อเนื่อง

ก่อนที่ชาวจีนจะเข้ามาเพิ่มมากขึ้นในสมัยอยุธยา มีชุมชนชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานมาทำการค้าขายบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำท่าจีนเมืองนครชัยศรี ราชบุรี เพชรบุรี[16]และบริเวณเมืองท่าชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ของไทย เช่น ชุมพร สุราษฎร์ธานี สงขลา เป็นต้น

สมัยอยุธยา

สมัยอยุธยาการเดินเรือตามเส้นทางของจีนยังคงอาศัยทิศทางลมตะวันตกเฉียงเหนือสู่ตะวันออกเฉียงใต้ สู่ทางคาบสมุทรภาคใต้ของไทย ช่วงตั้งแต่สุราษฎร์ธานีถึงปัตตานี ก่อนที่จะเรียบฝั่งเข้าสู่อยุธยาก็แวะส่งสินค้าตามเมืองท่าของปัตตานี สงขลา นครศรีธรรมราช ไชยา (สุราษฎร์ธานี) และชุมพร เป็นต้น เมืองท่าเหล่านี้มีชาวจีนมาอาศัยอยู่มาก ทุก ๆ ปีชาวจีนทางภาคใต้ของ

---

[14] จี.วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย,2548), 7.

[15] สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ และคณะ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2544), 28-32.

[16] วินัย พงศ์ศรีเพียร และคณะ, ศิลปวัฒนธรรมไทย-จีนศึกษา (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532): 46-47.

มณฑลฟูเจี้ยนนำเอาสินค้าจีนบรรทุกเรือมายังสยามเป็นจำนวนมาก แล้วบรรทุกไม้ฝาง ตะกั่ว และสินค้าอื่น ๆ กลับไป ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ชาวจีนมีอำนาจทางการค้าในหมู่พ่อค้าเอกชนที่อยุธยาอย่างมาก[17]

สงครามพิชิตตอนใต้ของจีนโดยราชวงศ์แมนจูหลัง พ.ศ.2188 ทำให้ชาวจีนอพยพสู่ประเทศไทยมากขึ้น มีทั้งชาวจีนแต้จิ๋วจากเมืองเฉาโจว อพยพมาอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของไทยแถบบางปลาสร้อย และชาวฮกเกี้ยนอพยพจากทางภาคใต้ของฟูเจี้ยนมาอยู่ทางภาคใต้แถบสงขลาของไทยใน พ.ศ.2290 เอกสารของจีนกล่าวว่าการค้าที่ยังคงดำเนินอยู่ระหว่างฟูเจี้ยน ปัตตานี และสงขลา เจริญรุ่งเรืองขึ้นตั้งแต่ผ่อนผันการห้ามส่งสินค้าเมื่อ พ.ศ.2272 [18]

สมัยอยุธยาชาวจีนมีสิทธิสร้างบ้านเรือนภายในกำแพงเมืองพระนคร ไทยผูกขาดการค้ากับพ่อค้าจีน ชาวจีนส่วนหนึ่งเข้ารับราชการเป็นขุนนางไทย บ้างเป็นหมอรักษาโรค เป็นช่างฝีมือ แสดงงิ้ว โดยชาวจีนฮกเกี้ยนจากมณฑลฟูเจี้ยน และกวางตุ้งจากมณฑลกวางตุ้งส่วนใหญ่เลี้ยงหมู และปลูกผัก อาศัยภายในกำแพงเมืองอยุธยา ทางตะวันออกเฉียงใต้ของไทยแถบบางปลาสร้อย และทางภาคใต้ เช่น สงขลา การตั้งถิ่นฐานช่วงแรก ๆ ชาวจีนตั้งชุมชนในที่ที่ทางการไทยจัดไว้ให้พิเศษนอกกำแพงเมือง แต่ภายหลังได้แต่งงานกับสตรีไทยจึงมีการโยกย้ายตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปทั้งภายนอกและภายในกำแพงเมือง จนเกิดย่านชุมชนชาวจีน โดยทางการไทยจะแต่งตั้งชาวจีนเป็นผู้ควบคุมดูแลชาวจีนด้วยกันเอง มียศเช่นเดียวกับขุนนางไทย ซึ่งได้ปฏิบัติสืบต่อมา

สมัยธนบุรี

สมัยธนบุรี (พ.ศ.2310-2325) ได้ส่งเชื้อพระวงศ์และข้าราชสำนักมาปกครองหัวเมืองทางภาคใต้ ต่อมาเปลี่ยนเป็นการแต่งตั้งผู้นำท้องถิ่นขึ้นปกครอง ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการเมืองรัฐได้ให้ความสนใจต่อหัวเมืองสงขลา ต้องการที่จะพัฒนาสงขลาเป็นหัวเมืองขนาดใหญ่ที่ใกล้ชิดทางเมืองหลวงมากขึ้น และถ่วงอำนาจของหัวเมืองต่าง ๆ เช่น นครศรีธรรมราช ปัตตานี เป็นต้น การแต่งตั้งผู้นำใหม่จึงตั้งชาวจีนขึ้นเป็นเจ้าเมือง และพ.ศ.2320 มีการแยกสงขลาขึ้นตรงกับกรุงธนบุรี สงขลาได้มีบทบาทเป็นเมืองท่าค้าขายสำคัญ ที่อุดมไปด้วยรังนก สมุนไพรและของป่า[19]

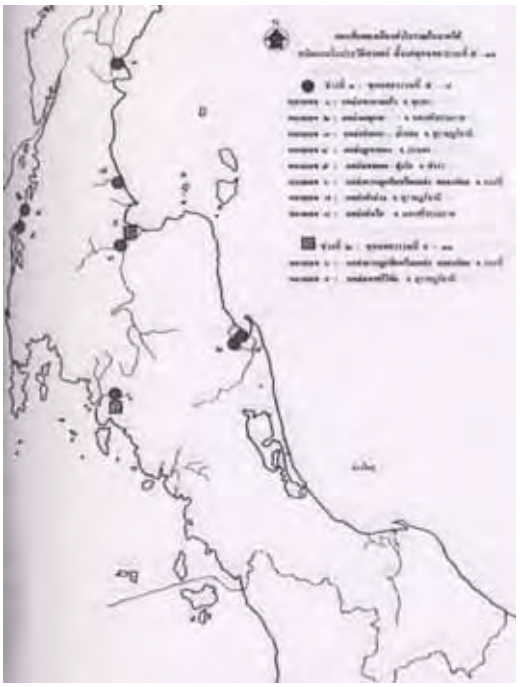
---

[17] จี.วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์และคณะ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย,2548), 7.

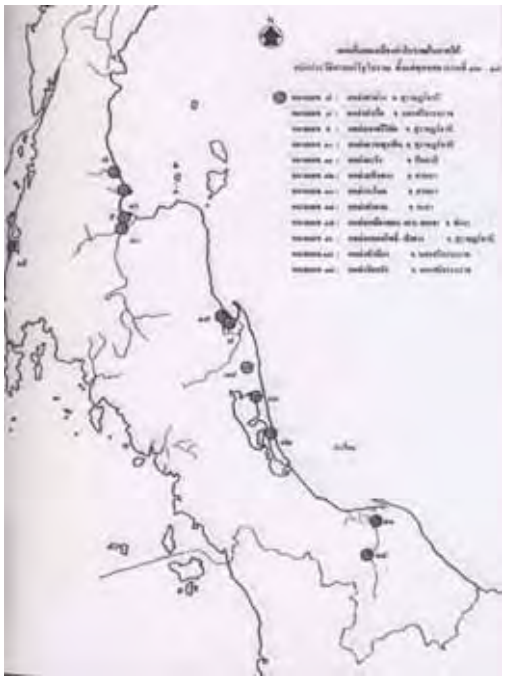
[18] เรื่องเดียวกัน,17

[19] ธนรัชต์ ถาวโรจน์, "การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 34.

พระเจ้าตากสิน พระเจ้ากรุงธนบุรีมีเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว บิดาเป็นจีนนายอากร (จีนไหยฮอง) ซึ่งการกอบกู้เอกราชก็ได้รับความร่วมมือจากชาวจีนด้วย ทำให้ตลอดระยะช่วงสมัยกรุงธนบุรีมีชาวจีนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยเป็นจำนวนมาก และได้รับความไว้วางใจจากทางการไทย ซึ่งการที่พระเจ้าตากสินมีเชื้อจีนแต้จิ๋วอาจเป็นสาเหตุให้ชาวจีนแต้จิ๋วมาตั้งถิ่นฐานมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นชาวจีนกลุ่มใหญ่ที่สุด ซึ่งเดิมในสมัยอยุธยาการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนฮกเกี้ยน และกวางตุ้งเป็นกลุ่มใหญ่ในประเทศมากกว่าชาวจีนกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตามในภาคใต้นั้นชาวจีนกลุ่มที่ใหญ่ และมีบทบาทต่อสังคม เศรษฐกิจ ของภาคใต้ คือ ชาวจีนฮกเกี้ยน

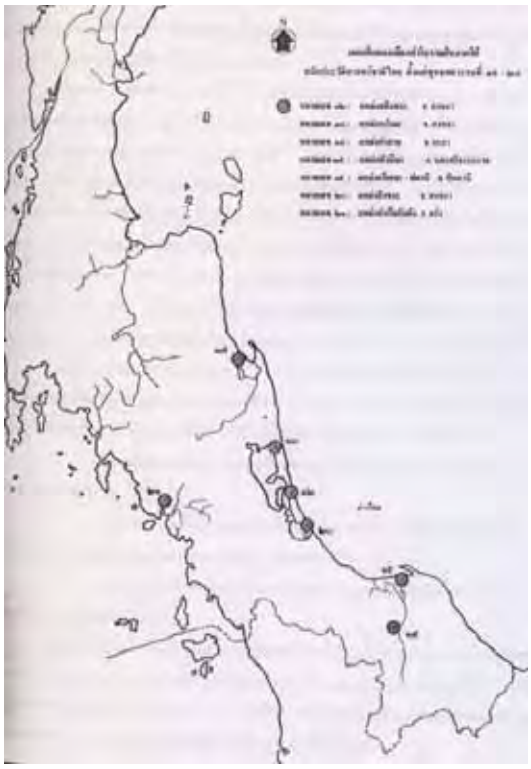

ลายเส้นที่ 4 แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณในภาคใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 5-11

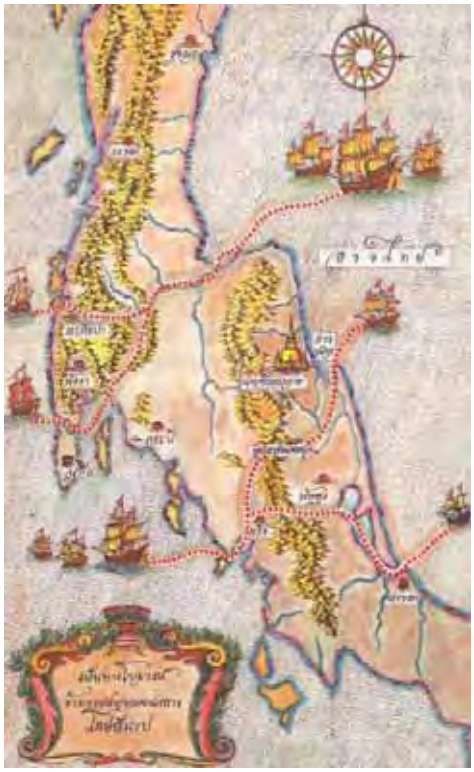

ลายเส้นที่ 5 แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณในภาคใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18

ที่มา : ธนรัชต์ ถาวโรจน์, “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 57-58.

ลายเส้นที่ 6 แผนที่แสดงเมืองท่าโบราณในภาคใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 19-24
ที่มา : ธนรัชต์ ถาวโรจน์, “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 59.

ลายเส้นที่ 7 แผนที่เส้นทางโบราณ ข้ามคาบสมุทรตอนกลาง
ที่มา: ปาริชาต เรืองวิเศษ, บรรณาธิการ, นครศรีธรรมราช (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2537): 29.

ลายเส้นที่ 8: แผนที่แสดงเขตการปกครองของประเทศจีน
ที่มา : สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ และคณะ, จีนทักษิณ : วิถีและพลัง (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2544), 268.

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ชาวจีนเดินทางเข้ามาในประเทศไทย และภาคใต้ของไทยมากขึ้นจากปัญหาทางการเมืองภายใน และปัญหาทางเศรษฐกิจของจีนที่เข้าสู่ภาวะรุนแรง ผู้คนอดอยาก ส่งผลให้ชาวจีนอพยพสู่ประเทศไทยสูงขึ้นมาก เช่น ใน พ.ศ.2339 เกิดกบฏสมาคมดอกบัวขาวขึ้นในจีน และต่อมา พ.ศ.2397-2477 เกิดกบฏไต้เผ้ง อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ทรงสนับสนุนชาวจีนเข้าประเทศ เพราะมีพระประสงค์ใช้ชาวจีนในการค้าขายของหลวง[20] ซึ่งช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 2 รายได้หลักของประเทศได้จากการค้าขายสำเภากับต่าง ประเทศ โดยเฉพาะประเทศจีนและประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ดังนั้นจึงมีความต้องการชาวจีนเพื่อขยายการค้าขายซึ่งเป็นผลทำให้รายได้ของประเทศเพิ่มขึ้น

[20] วสันต์ ชีวะสาธน์, สถาปัตยกรรมจีนในปัตตานี (ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2529), 25.

ในสมัยกรุงธนบุรีชาวจีนในกรุงเทพฯ ได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน และค้าขายในบริเวณท่าเตียน และพระบรมราชวังในปัจจุบัน แต่ต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ทรงย้ายเมืองหลวงมาอยู่ฝั่งพระนครจึงโปรดเกล้าให้ย้ายชุมชนชาวจีนไปอยู่นอกกำแพงพระนครทางตะวันตกเฉียงใต้[21] ได้แก่สำเพ็ง ซึ่งมีชาวจีนอาศัยอยู่สืบเชื้อสายจนกระทั้งปัจจุบัน ส่วนชาวจีนในสงขลา (ฝั่งแหลมสน) นับแต่ช่วงอยุธยาตอนปลายก็เริ่มมีชาวจีนฮกเกี้ยนมาตั้งถิ่นฐานจำนวนมาก และหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งมีบทบาททางเศรษฐกิจ การเมืองอย่างมาก[22]

ช่วงสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 และสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 มีการอพยพของชาวจีนทางตอนใต้เข้ามาในประเทศไทยจำนวนมาก สาเหตุมาจากความลำบากยากแค้น ภัยธรรมชาติ สงครามภายในทั้งสงครามฝิ่น และกบฏชาตินิยม ซึ่งมีศูนย์กลางที่กวางตุ้งเป็นการอพยพเพื่อหลบหนีภัย และทางการไทยก็เอื้ออำนวยให้ เช่น ให้โอกาสชาวจีนเข้ามาประกอบอาชีพต่าง ๆ ได้สะดวก ประกอบกับความต้องการแรงงานจีนในการทำกิจการเหมืองแร่ทางภาคใต้ และงานก่อสร้างของทางราชการ ซึ่งความต้องการแรงงานชาวจีนเนื่องจากชาวจีนขยัน ตั้งใจทำงานอย่างอดทน มีจุดมุ่งหมายที่มั่นคง มีความทะเยอทะยาน

ปลายรัชกาลที่ 4 และต้นรัชกาลที่ 5 ยังมีชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้ามาในประเทศไทย เนื่องจากการขยายกิจการการค้าของไทย ปัญหาสงครามภายในประเทศจีน และอีกสาเหตุที่สำคัญคือ ความต้องการ และนิยมจ้างกรรมกรจีนเพื่องานของรัฐบาล เช่น งานขุดลอกคลอง งานก่อสร้างถนน และทางรถไฟ และเอกชน เช่น กิจการโรงสี โรงเรื่อย และเหมืองแร่ โดยเฉพาะทางภาคใต้ของไทยต้องการแรงงานเหล่านี้อย่างมาก การเดินทางก็สะดวกรวดเร็วด้วยเรือกลไฟของชาวตะวันตกที่เปิดรับคนไปและกลับเป็นประจำ ใน พ.ศ.2423 ท่าเรือกรุงเทพฯ ได้เริ่มต้นมีการบันทึกจำนวนชาวจีนที่เข้าออก และภายหลังปี พ.ศ.2442 ก็ได้มีเรือโดยสารประจำระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองท่าทางตะวันออก[23] การเข้ามาที่สะดวก และความต้องการแรงงานจีนส่งผลให้ชาวจีนตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยจำนวนมาก โดยเฉพาะบริเวณที่มีกิจการเหมืองแร่ ของภาคใต้ฝั่งตะวันตก ได้แก่ ภูเก็ต เป็นต้น

---

[21] จี.วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ, (กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2548), 22-23.

[22] สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ ,"ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จ. สงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 22.

[23] เรื่องเดียวกัน, 22.

ชาวจีนที่เข้ามาเป็นกรรมกรมักจะอยู่รวมกัน ณ จุดใดจุดหนึ่งก่อน เช่น กรุงเทพฯ หรือภูเก็ต แล้วถึงจะมีตัวแทนมาว่าจ้างจัดส่งไปทำงานตามแหล่งต่าง ๆ โดยอาจอพยพมาจากจีนโดยตรง หรืออพยพมาจากประเทศที่สอง เช่น ปีนัง และมะละกา ประเทศมาเลเซีย หรือสิงค์โปร์ เป็นต้น ชาวจีนกระจายอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ เช่น กรุงเทพฯ ปราจีนบุรี ราชบุรี ภูเก็ต พังงา สงขลา นครศรีธรรมราช ชุมพร เป็นต้น สำหรับชาวจีนทางภาคใต้ตั้งแต่ระนองลงไปจนถึงภูเก็ตบริเวณที่มีการทำเหมืองแร่ชาวจีนเพิ่มขึ้นลดลงตามปัจจัยในกิการเหมืองแร่

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในภาคใต้ของไทยนั้นจะรวมกลุ่มสร้างบ้านเรือนกลายเป็นชุมชนชาวจีนซึ่งต่อมาได้มีการผสมผสานทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมกันอย่างใกล้ชิด จนทำให้เกิดเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ของย่านนั้น ๆ

ดังนั้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยก็มีการติดต่อค้าขายกับจีน จนถึงสมัยอยุธยาจึงเริ่มมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีน มีทั้งพ่อค้า ช่างฝีมือ และนายภาษีอากร ได้ตั้งถิ่นฐานตามหัวเมืองต่างๆ สมัยกรุงธนบุรีชาวจีนก็มีการตั้งถิ่นฐานมากขึ้น โดยเฉพาะเมืองสงขลาเนื่องจากเมืองหลวงได้ตั้งเจ้าเมืองเป็นคนจีนจึงมีการชักชวนชาวจีนเข้ามาค้าขาย และตั้งถิ่นฐานมากขึ้น จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชาวจีนจึงมีบทบาทมากขึ้น ณ ช่วงเวลาต่างๆ เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจทำให้เกิดมีการพัฒนาเมือง เช่น สร้างถนน ทางรถไฟ ฯลฯ กิจการเหมืองแร่ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีความต้องการแรงงานชาวจีนจำนวนมากจนเกิดชุมชนชาวจีนทั่วภาคใต้ของไทยจวบจนปัจจุบัน

3.การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนสู่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา

สงขลาตั้งอยู่บริเวณภาคใต้ฝั่งตะวันออกของไทย (ฝั่งอ่าวไทย) ซึ่งมีสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการเป็นเมืองท่าแวะขนถ่ายรับส่งสินค้า และซ่อมแซมเรือ เนื่องด้วยมีลักษณะเป็นคาบสมุทรที่สงบ และการเดินเรือจากทะเลจีนไปมหาสมุทรอินเดียในอดีตต้องอาศัยแรงลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือก็ส่งผลให้มีการขนถ่ายสินค้าระหว่างสถานีฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตกขณะเดียวกันก็ซื้อสินค้าบริเวณเมืองท่าเหล่านั้นกลับจีน สงขลาก็มีบทบาทเป็นคนกลางในการขนถ่ายสินค้าระหว่างมหาสมุทรอินเดียทางตะวันตกกับทะเลจีนทางฝั่งตะวันออก เนื่องจากเป็นเมืองท่าที่อยู่กึ่งกลางการค้าระหว่าง 2 อารยธรรม ทำให้เป็นที่รู้จักของนักเดินเรือ ซึ่งเดิมรู้จักในนาม “ซิงกอรา” หรือ “ซิงกูร์” (พ.ศ.1993 - พ.ศ.2093)

ช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23 (ปลายสมัยอยุธยา-กรุงธนบุรี) เป็นอีกช่วงหนึ่งที่มีชาวจีนโดยเฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนเดินทางโดยเรือสำเภาผ่านท่าเรือเอหมิง (Amoyหรือ Xiamen) ผ่านมณฑลกวางตุ้ง และเกาะไหหลำ ผ่านประเทศเวียดนามเข้าสู่อ่าวไทย ชาวฮกเกี้ยนบางส่วนขึ้นฝั่ง

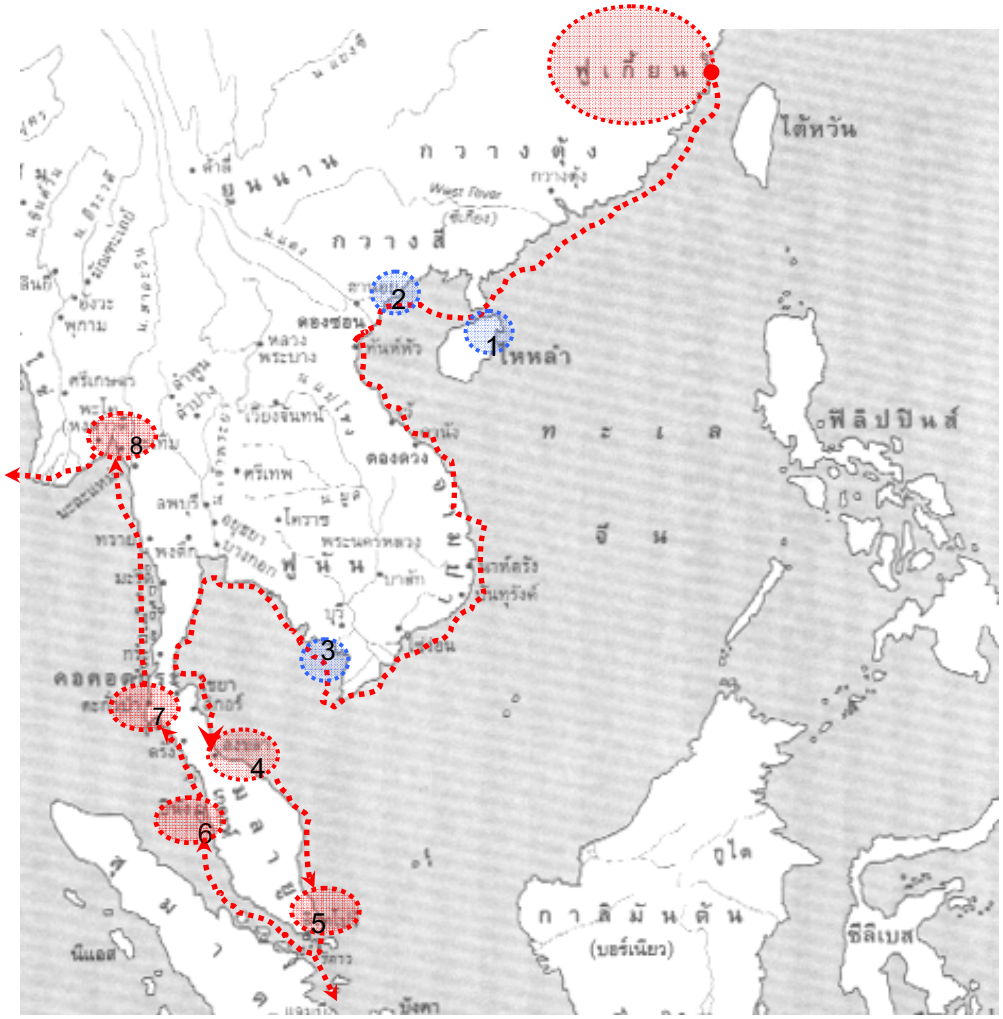
และตั้งถิ่นฐานบริเวณหัวเมืองชายทะเลตั้งแต่ภาคตะวันออกของไทย เช่น ตราด จันทบุรี ระยอง ชลบุรี ไปจนถึงฉะเชิงเทรา และแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา บางส่วนล่องเรือเลียบฝั่งทะเลด้านตะวันออกของคาบสมุทรมลายูไปค้าขายกับภาคใต้ของไทย เช่น นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี แล้วเดินทางผ่านมาเลเซีย ผ่านสิงคโปร์ ช่องแคบมะละกา ไปยังประเทศพม่า และอินเดีย (ลายเส้นที่ 9,10 และแผนภูมิที่ 1) ดังนั้นจึงมีชาวจีนบางส่วนที่เข้ามาค้าขาย และตั้งถิ่นฐานในจังหวัดสงขลา

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในจังหวัดสงขลา เริ่มจากการก่อตั้งชุมชนขึ้นช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ 22 ซึ่งเป็นช่วงที่เมืองสงขลาตั้งอยู่บริเวณริมเขาหัวแดง โดยมีเจ้าเมืองเป็นมุสลิม (แขกมัวร์) ชื่อสุลต่าน สุเลมัน ได้มีการสร้างป้อม ขุดคูเมือง และสร้างบ้านเรือนขึ้น หลังจากเมืองสงขลาเก่าที่ริมเขาหัวแดงถูกทำลายลงใน ปี พ.ศ.2223 ก็มีประชาชนบางกลุ่มย้ายไปตั้งชุมชนใหม่ตั้งอยู่ฝั่งเกือบตรงข้ามทางใต้เมืองสงขลาเก่าที่ริมเขาหัวแดง เรียกว่า เมืองสงขลาฝั่งแหลมสน ซึ่งในบริเวณริมเขาหัวแดงมีชาวจีนมาสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ เช่น เมื่อ พ.ศ.2293 จีนเหยี่ยง แซ่เฮา (ต้นตระกูล ณ สงขลา) มาสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งในช่วงอยุธยาตอนปลายได้มีชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่มากขึ้น และหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ (โดยเฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยน) ซึ่งจีนเหยี่ยง แซ่เฮา (ต้นตระกูล ณ สงขลา) เป็นชาวจังหวัดเจียง อำเภอไฮเต่ง หมู่บ้านซันถ่อง สร้างบ้านเรือนอยู่ที่ริมเขาหัวแดงต่อมาได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ฝั่งแหลมสน จนในที่สุดเมืองสงขลาเก่าฝั่งแหลมสนมีการสร้างที่อยู่อาศัยอย่างหนาแน่น เนื่องจากตัวเมืองเป็นที่ราบแคบ ๆ ระหว่างเชิงเขาบ่อทรัพย์กับปากทะเลสาบสงขลาทำให้ไม่สามารถขยายพื้นที่ออกไปได้

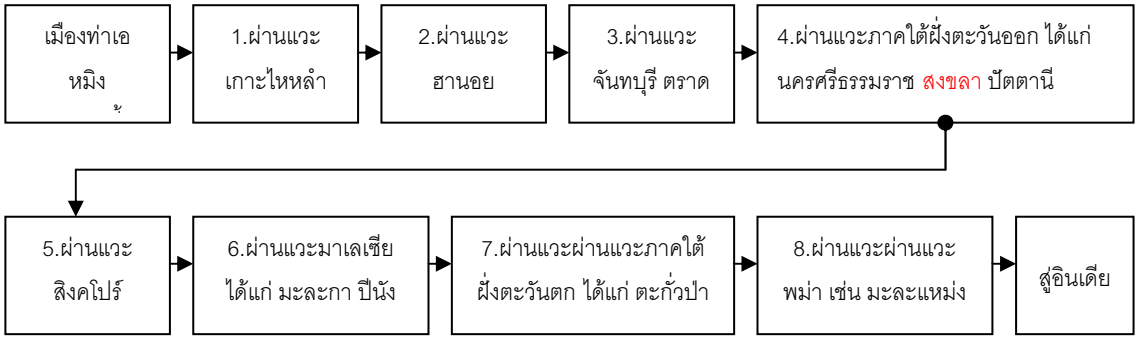

ลายเส้นที่ 9 แผนที่แสดงมณฑลชายฝั่งทะเลของจีน ที่มีการอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

ที่มา : ปรับแต่งจาก ธนรัชต์ ถาวโรจน์, “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 84.

ลายเส้นที่ 10 แผนที่ แสดงเส้นทางการเดินทางของชาวจีนสู่สงขลาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23

แผนภูมิที่ 1 แสดงเส้นทางการเดินทางของชาวจีนสู่สงขลาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-23

เนื่องจากใน พ.ศ.2312 สมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินได้แต่งตั้งให้ จีนเหยี่ยง แซ่เฮา เป็นหลวงอินทคีรีสมบัตินายอากรรังนก จนกระทั่ง พ.ศ.2318 ได้แต่งตั้งเป็นหลวงสุวรรณคีรีสมบัติ ผู้สำเร็จรัชกาลเมืองสงขลา ซึ่งในเวลาต่อมาลูกหลานตระกูล ณ สงขลา ได้เป็นเจ้าเมืองสงขลาต่อเนื่องมาถึง 8 คน (ถึง พ.ศ. 2444) การที่เจ้าเมืองเป็นคนจีน หรือมีเชื้อสายจีนเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนจีน และวัฒนธรรมจีนเข้ามาผสมผสานอยู่ในเมืองนี้ และเนื่องจากเจ้าเมืองเป็นชาวจีนอพยพที่มีความเชี่ยวชาญการค้าส่งผลให้สงขลามีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจการค้า มีการส่งออกสิ้นค้า ได้แก่ อิฐ กระเบื้อง หม้อ การต่อเรือ และการทอผ้า ไปขายใน จีน สิงค์โปร์ และปีนัง เป็นต้น

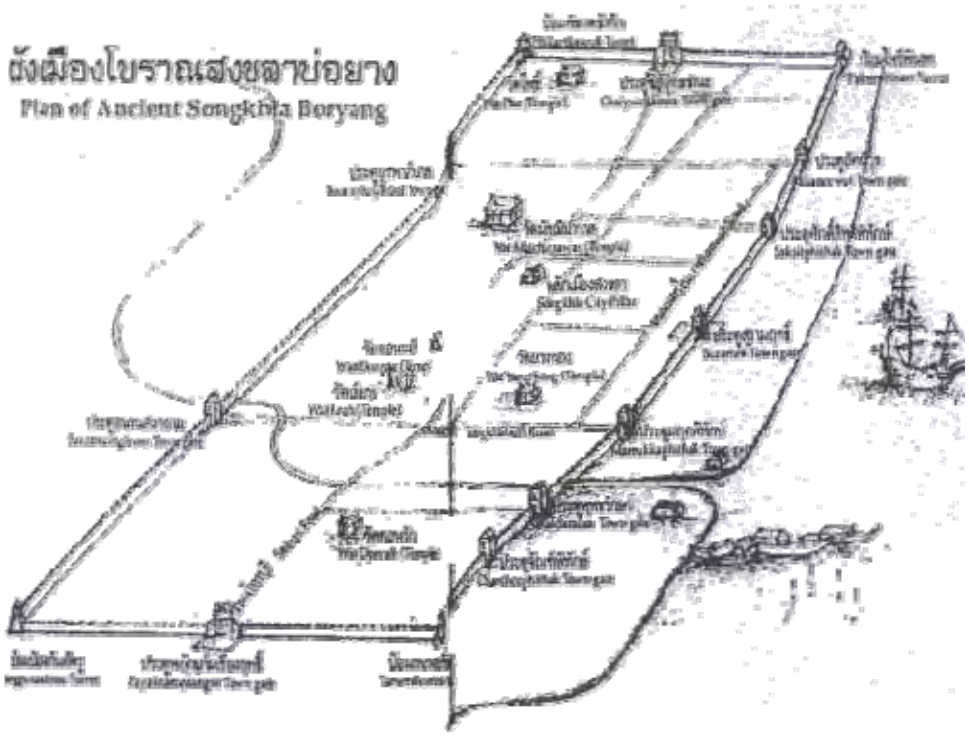
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯให้เจ้าเมืองสงขลาขณะนั้นคือพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ย้ายเมืองจากแหลมสน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ไปสร้างเมืองใหม่บริเวณฝั่งตะวันออกของสงขลา คือ ฝั่งบ่อยาง และได้พระราชทานหลักเมืองให้ประดิษฐานบริเวณถนนนางงาม และได้มีการสร้างกำแพงเมือง พ.ศ.2379 ขึ้น โดยรอบกำแพงมีซุ้มประตู 10 ซุ้มเป็นรูปแบบซุ้มประตูแบบจีน (ไผ่ลู่) (ภาพที่ 6) กว้าง 3 เมตร สูง 6 เมตร และกำแพงหนาประมาณ 400 เมตร ยาวประมาณ 1,200 เมตร และบริเวณมุมทั้งสี่ของกำแพงได้ก่อสร้างป้อมรวม 4 ป้อม มุมละ 1 ป้อม ก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ.2385 จึงมีการประดิษฐานหลักเมือง (ลายเส้นที่ 11แสดงผังเมืองโบราณ)

ภาพที่ 6 รูปแบบซุ้มประตูแบบจีน (ไผ่ลู่)

ที่มา : ศรีอมร ศรีเบญจพลางกูร, ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา (กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์, 2544): 120.

เมื่อย้ายเมืองมาอยู่ตำบลบ่อยาง มีการสร้างเมืองใหม่ประกอบด้วย กำแพงเมือง ป้อม ปราการ จวนเจ้าเมือง ศาลหลักเมือง และวัด[24] ซึ่งกว่าจะสร้างเสร็จและย้ายมาอยู่ฝั่งนี้เป็นเวลา 10 ปีจึงสมโพธิ์หลักเมืองเมืองในปี พ.ศ.2385 มีการสร้างชุมชนบริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน ที่มีชาวจีนมาอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น สร้างตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์วางเรียงราย (ภาพที่ 7) สร้างจวนเจ้าเมือง (ภาพที่ 8) ซุ้มประตูเมืองฯลฯ โดยมีอิทธิพลของสถาปัตยกรรมจีน เนื่องจากเจ้าเมืองมีเชื้อสายจีน และบริเวณนี้มีชาวจีนมาตั้งถิ่นฐานอยู่จึงปรากฏร่องรอยอิทธิพลศิลปะสถาปัตยกรรมจีน และวัฒนธรรมจีนต่อเนื่องยาวนานจวบจนปัจจุบัน

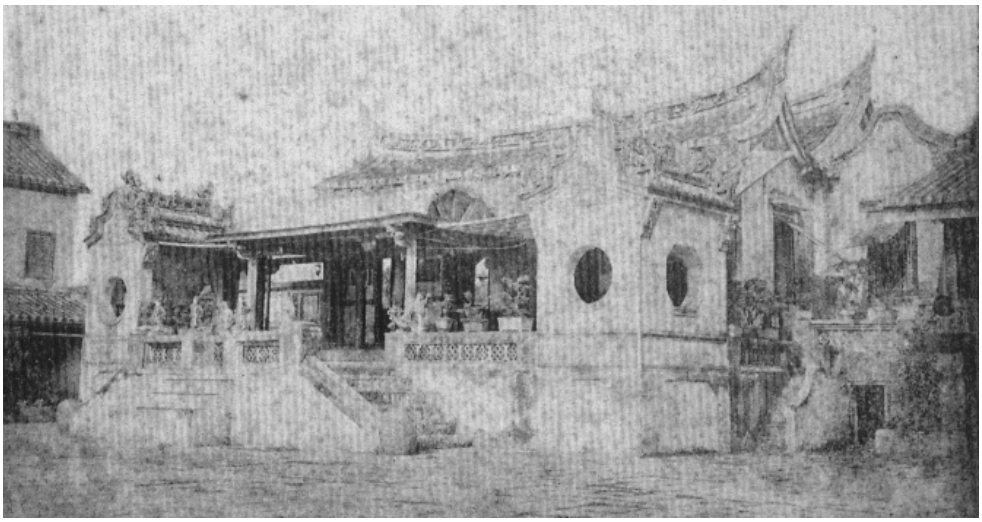

ลายเส้นที่ 11 แสดงตำแหน่งอาคาร โบราณสถานของผังเมืองโบราณสงขลาบ่อยาง
ที่มา : ศรีอมร ศรีเบญจพลางกูร, ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา (กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์, 2544): 117.

[24] สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, “การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสงขลาเก่า,” รายงานค้นคว้าวิจัยทางวิชาการของโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองเก่าสงขลา กองโบราณคดี(กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2532),54.

ภาพที่ 7 แสดงตึกเก่าในชุมชนเมืองเก่าสงขลา (บ่อยาง)
ที่มา: เอนก นาวิกมูล, สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536), 165.

ภาพที่ 8 จวนเจ้าเมืองเก่า
ที่มา: เอนก นาวิกมูล, สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536), 93.

กำแพงเมืองสงขลาที่ก่อสร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ภายหลังได้มีการรื้อถอนเพื่อขยายถนนและปรับปรุงตัวเมืองให้กว้างขึ้น โดยนำอิฐจากการรื้อกำแพงมาสร้างถนน ในสมัยที่พระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นพระวิจิตรวรสาสน์ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช และเมื่อเป็นพระยาสุขุมนัยวินิต สมุหเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช (พ.ศ. 2437-พ.ศ.2448)

ครั้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 มีคนจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองสงขลามากขึ้น มีการผูกปี้เพื่อแสดงว่าเป็นชาวจีน ซึ่งมีสิทธิในการชำระเงินแทนการเกณฑ์แรงงาน และเป็นการทำทะเบียนชาวจีนไปในตัว พบว่าใน พ.ศ.2402 มีชาวจีนในเมืองจะนะ สงขลา มาผูกปี้ 813 คน และอีก 6 ปีต่อมา พ.ศ.2408 มีจำนวนลดลงเหลือ 809 คน[25] สันนิษฐานจากจำนวนคนที่มาผูกปี้ว่าไม่มีการอพยพเพิ่มขึ้นของชาวจีนนักในช่วงนี้

ครั้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ในช่วง พ.ศ.2429-2434 มีชาวจีนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ 326 คน พ่อชาวจีนที่เข้ามาเพื่อค้าขายชั่วคราวอีก 63 คน รวม 389 คน[26]

หลังจากทางราชการสร้างทางรถไฟสายใต้เสร็จถึงเพชรบุรี พ.ศ.2446 ก็มีโครงการขยายทางรถไฟลงทางใต้เรื่อย ๆ หลัง พ.ศ.2460 แรงงานจีนจากทางภาคกลางของประเทศไทยอพยพมาสู่สงขลาเพิ่มมากขึ้น แต่ในระยะหลัง พ.ศ.2490 ได้มีข้อตกลงระหว่างจีนกับไทยโดยอนุญาตให้ชาวจีนเข้าประเทศเดิมปีละ 10,000 คน ในปี พ.ศ.2492 ลดลงเหลือเพียงไม่เกิน 200 คน อีกทั้งใน พ.ศ.2493 ไทยเรียกเก็บธรรมเนียมจีนที่เข้ามาในประเทศสูงทำให้การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในสงขลาลดลง จากข้อมูลการสำรวจมโนประชากร พ.ศ.2513 ประชากรในสงขลามีทั้งสิ้น 621,849 คน เป็นชาวจีน 9,260 คน และในปี พ.ศ.2523 ประชากรในสงขลามีทั้งสิ้น 817,941 คน ชาวจีนลดลงเหลือเพียง 4,607 คน[27] และลดลงเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบันกลายเป็นลูกหลานที่เป็นชาวไทยที่มีเชื้อสายจีน

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนส่งผลให้บริเวณ ถนนนครนอก ถนนนครใน และถนนนางงาม ตำบลบ่อยาง จังหวัดสงขลา กลายเป็นที่อยู่อาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีนจีน และกลายเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนจวบจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นการตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องยาวนานนับเป็นเวลากว่า 200 ปี

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าไม่เพียงจังหวัดสงขลา ประเทศไทยที่มีการอพยพตั้งถิ่นฐานของชาวจีน แต่ยังมีพื้นที่ต่างๆ ที่มีชาวจีนตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ เช่น ฮานอย และฮอยอัน

---

[25] ชะลอ บุญช่วย, "ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532), 8.

[26] ใบบอกเมืองสงขลาเรื่องการผูกปี้ข้อมือ, ร.ศ.105-110, รัชกาลที่ 5 ม.2. 12ก/2," หอจดหมายแห่งชาติ.

[27] เรื่องเดียวกัน

ประเทศเวียดนาม สิงคโปร์ มะละกา และปีนัง ประเทศมาเลเซีย เป็นต้น ส่วนในภาคใต้ของประเทศไทย เช่น จังหวัดปัตตานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดภูเก็ต และจังหวัดพังงา ในแต่ละพื้นที่มีชาวจีนอพยพมาสร้างบ้านเรือนตึกแถวดั้งเดิม อาจเป็นกลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน หรืออาจอพยพมาโดยเรือลำเดียวกันหรือต่างวาระกันก็ตาม แต่ในช่วงเวลาแรกอพยพมีการนำรูปแบบตึกแถวแบบจีนดั้งเดิมมาสร้างในพื้นที่ต่าง ๆ ถึงแม้ว่าจะอยู่บนพื้น ฐานวัฒนธรรมเดียวกัน แนวคิดความเชื่อเดียวกัน แต่ด้วยปัจจัยต่าง ๆ ในเวลาต่อมา ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งหากดูผิวเผินอาจมีลักษณะเหมือนกัน แต่หากศึกษาให้ละเอียดมีการคลี่คลายกลายเป็นลักษณะเฉพาะตน ทำให้ในปัจจุบันชุมชนต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งบางชุมชนเสื่อมโทรม บางชุมชนมีความเจริญ มีการพัฒนาต่อยอดตามยุคสมัย และเพื่อให้โครงการออกแบบนี้มีประโยชน์ต่อชุมชนจริง ๆ มากที่สุด จึงมีการศึกษากรณีศึกษาในบทที่ 5 ต่อไป

ก่อนที่จะวิเคราะห์คุณค่าของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณถนนนครนอก นครในจังหวัดสงขลาและก่อนจะศึกษากรณีศึกษาต่าง ๆ ทั้งภายนอก และภายในพื้นที่โครงการก็ต้องศึกษาสภาพปัจจัยที่มีผลต่อลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุมชน เช่น สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมในพื้นที่โครงการในบทถัดไปก่อนเพื่อสามารถเปรียบเทียบความเหมือน และแตกต่างของท้องถิ่นที่ทำให้เกิดเอกลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าสงขลา และเพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาโครงการอย่างเหมาะสมกับชุมชนให้มากที่สุด

บทที่ 3
ประวัติศาสตร์และลักษณะทางกายภาพของชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา

การศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองเก่าสงขลา แสดงให้เห็นร่องรอยประวัติศาสตร์อันยาวนานในอดีต ที่ส่งผลต่อสภาพชุมชนหลายยุคสมัยมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชุมชนมีคุณค่า ซึ่งลักษณะภูมิศาสตร์เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งอิทธิพลถึงชุมชนทั้งทางรูปธรรม และนามธรรม เช่น สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม วิถีชีวิต แนวความคิดความเชื่อของคนในท้องถิ่น ไม่เพียงแต่ชาวไทยเชื้อสายจีนเท่านั้น แต่ยังมีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมซึ่งอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมบางส่วนร่วมกัน ซึ่งจะขอกล่าวถึงเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาโครงการอย่างเหมาะสมกับชุมชนให้มากที่สุดเท่านั้น

ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ สังคม และเศรษฐกิจ

1.ประวัติศาสตร์

จากหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เมืองสงขลาในสมัยอยุธยามีชื่อปรากฏในบันทึกของพ่อค้าชาวฮอลันดาเรียกว่า*"แซงกอร่า"* หรือ *"ซิงกอรา"* หรือ *"ซิงกูร์"* (ลายเส้นที่ 12-13) *(*พ.ศ.1993 - พ.ศ.2093) ส่วนในหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองของ นายนิโกลาส แชร์แวส เรียกสงขลาว่า *"เมืองสิขร"* มีนักวิชาการสันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากคำว่า "สิงหลา" (สิง-หะ-หลา) แปลว่า เมืองสิงห์ หมายถึง สิงห์ เนื่องจากพ่อค้าชาวอินเดีย อาหรับ-เปอร์เซีย แล่นเรือมาค้าขายแล้วเห็นเกาะหนูและเกาะแมว เมื่อมองจากด้านนอกบริเวณปากทางเข้าซึ่งจะมีรูปร่างคล้ายสิงห์ หมอบ 2 ตัวหมอบอยู่จึงออกเสียงเพี้ยนว่า "Singora" *("ซิงกอรา"* หรือ *"ซิงกูร์")* หรือสันนิษฐานว่ามาจากคำว่า *"สิขร"* หรือ *"สิงขระ"* หรือ "สิงขลา" แปลว่า ภูเขา เนื่องจากสงขลามีภูเขามากและตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาแดงจึงเป็นเมืองแห่งภูเขา จึงน่าจะแปลว่าเมืองแห่งภูเขามากกว่า อีกทั้งสัมพันธ์กับชื่อเจ้าเมืองที่มักลงท้ายด้วยคำว่า *"คีรี"* ซึ่งแปลว่าภูเขา[28] เช่น พิชัยคีรี สุวรรณคีรี วิเชียรคีรี และเพชรคีรี เป็นต้น[29]

---

[28] สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ ,"ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จ. สงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 12.

[29] สำนักงานจังหวัดสงขลา, ข้อมูลจังหวัดสงขลา (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546): 1.

สงขลาเป็นเมืองที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของมนุษย์มากว่า 3,500 ปี ก่อนพุทธกาล พบหลักฐานทางโบราณวัตถุ เช่น กระดูกมนุษย์ กระดูกสัตว์ ภาชนะดินเผา เครื่องมือหินขัด และกลองมโหระทึกสำริด เป็นต้น สงขลายังเป็นเมืองท่าที่สำคัญ ตั้งอยู่ทางฝั่งทะเลตะวันออก (ฝั่งอ่าวไทย) มีชุมชนโบราณ และเมืองเก่าหลายเมือง มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา การละเล่นพื้นเมือง ศิลปะพื้นบ้าน ที่เป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งมีการรับอิทธิพลวัฒนธรรมจากภายนอกแตกต่างกันตามยุคสมัย

ลายเส้นที่ 12 แผนที่สยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ของนายเชอวาลิแอร์ เดอ โชมองค์ ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่งฝรั่งเศส เดินทางเข้ามาในเมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2228 พิมพ์เมื่อ ค.ศ.1688 ในแผนที่แสดงให้เห็นว่าคำเรียกตำแหน่งสงขลาว่า “Singora”

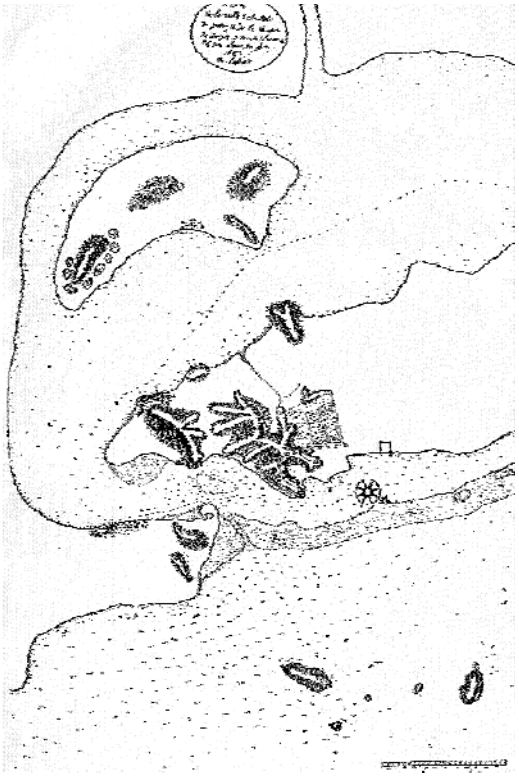
ที่มา : เอนก นาวิกมูล, สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536): 57.

ลายเส้นที่ 13 แผนที่สยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อ 300 ปีก่อน ของลาลู แบร์ ราชทูตฝรั่งเศส เดินทางเข้ามาในเมืองไทยเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2230 ถึง 3 มกราคม พ.ศ. 2231 พิมพ์เมื่อ ค.ศ.1688 ในแผนที่แสดงให้เห็นว่าคำเรียกตำแหน่งสงขลาว่า “Singora”
ที่มา : เอนก นาวิกมูล, สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536): 58.

ในเขตจังหวัดสงขลาพบหลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์อยู่ 4 แหล่ง ได้แก่ บ้านสวนตูล ตำบลเขารูปช้าง อำเภอเมืองสงขลา, เขารักเกียรติ ตำบลกำแพงเพชร อำเภอรัตภูมิ, เขาลูกช้าง ตำบลทุ่งหมอ อำเภอสะเดา และบ้านจะโหนง ตำบลจะโหนง อำเภอจะนะ เมื่อเข้าสู่ยุคโลหะ สันนิษฐานว่า เป็นช่วงที่มนุษย์ที่อยู่บริเวณสงขลา พัทลุง มีการย้ายถิ่นฐานลงมาก่อตั้งชุมชนบริเวณที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลา

และบนสันทรายสทิงพระ[30] โดยเฉพาะบริเวณอำเภอสทิงพระ อำเภอระโนด และอำเภอสงขลา (เขตติดต่อกับอำเภอสทิงพระ) ได้พบซากสถาปัตยกรรม ประติมากรรม เช่น พระโพธิสัตว์ มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-14 และเครื่องปั้นดินเผาจีนสมัยราชวงศ์ถังมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13 ซึ่งหลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นร่องรอยเมืองโบราณ (สมัยศรีวิชัย)[31]

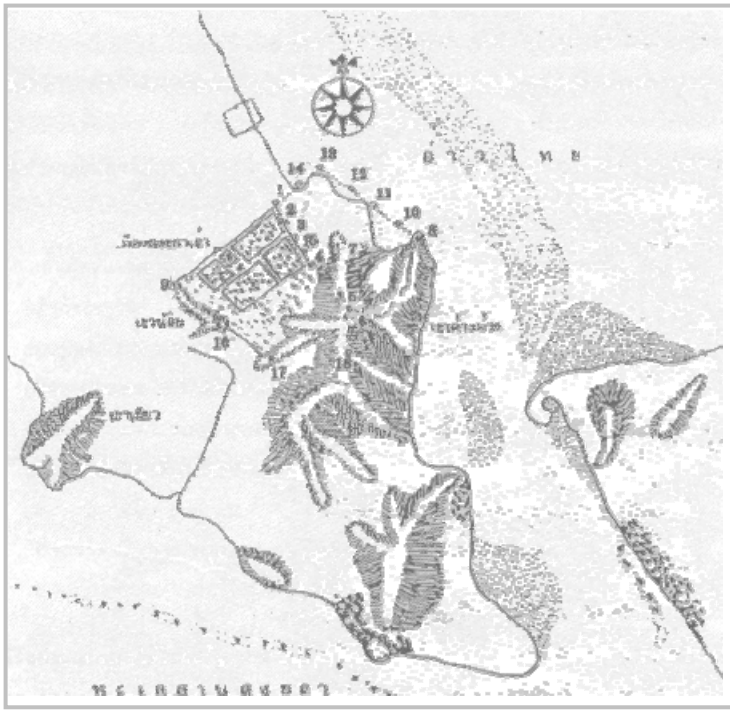
ลายเส้นที่ 14 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองสงขลาเก่า (ฟากเขาหัวแดง) ปากอ่าวสงขลาหรือทะเลสาบสงขลา และเกาะยอ โดย นายลามา วิศวกรชาวฝรั่งเศส วาดเมื่อ ค.ศ.1697 (พ.ศ.2230) สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเมื่อ 300 ปีก่อน
ที่มา : สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, “การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสงขลาเก่า,” <u>รายงานค้นคว้าวิจัยทางวิชาการของโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองเก่าสงขลา กองโบราณคดี</u> (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2532), 12.

---

[30] เรื่องเดียวกัน, 18.

[31]“สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,” (รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าสงขลา เสนอต่อสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม,2536), 2-1

สงขลาเริ่มปรากฏชื่อในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ใน พ.ศ.1893 เป็นเมืองประเทศราชในจำนวน 16 เมือง ที่ตั้งตัวเมืองสมัยนั้นในปัจจุบันอยู่ หมู่ที่ 7 ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร (บริเวณหัวเขาแดง) (ลายเส้นที่ 14 และ 15) ปกครองโดยสุลต่านสุลัยมาน ต่อมาในสมัยพระเจ้าปราสาททอง เจ้าเมืองพยายามตั้งตัวเป็นอิสระ ไม่ยอมขึ้นต่ออยุธยา ส่งขลาส่งกองทัพมาปราบปรามแต่ไม่สำเร็จ จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2223 อยุธยาสามารถปราบปรามได้สำเร็จ ทำให้สงขลาตกเป็นเมืองขึ้นต่ออยุธยาอีกครั้ง และสงขลาถูกปล่อยให้ทรุดโทรมในเวลาต่อมาจึงตกเป็นเมืองขึ้นของพัทลุง

1-9 ซากป้อมที่กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน
10-12 ป้อมที่สูญหายเนื่องจากเป็นทะเลทราย
13-15 ซากป้อมที่ยังไม่ขึ้นทะเบียน
16 ฝรั่งเศสระบุว่าเป็นป้อม แต่จากการสำรวจระบุว่าเป็นฐานเจดีย์วัดเขาน้อย
17 ฝรั่งเศสระบุว่าเป็นป้อม ปัจจุบันยังไม่ได้สำรวจ
18 ฝรั่งเศสระบุว่าเป็นป้อม แต่จากการสำรวจระบุว่าเป็นเจดีย์สององค์ คือ เจดีย์องค์ดำ และเจดีย์องค์ขาว

ลายเส้นที่ 15 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองสงขลาเก่า (ฟากเขาหัวแดง) โดย นายลามา วิศวกรชาวฝรั่งเศส วาดเมื่อ ค.ศ.1697 (พ.ศ.2230) แสดงตำแหน่งโบราณสถาน
ที่มา : ศรีอมร ศรีเบญจพลางกูร, ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา (กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์, 2544): 62.

เมื่อ พ.ศ.2242-2319 สงขลาได้ย้ายไปอยู่ฝั่งบ้านแหลมสน เจ้าเมืองส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธ จนสมัยธนบุรีได้แต่งตั้งจีนแหยี่ยง แซ่เฮา (ต้นตระกูล ณ สงขลา) เป็นนายอากรรังนก และได้แต่งตั้งเป็นหลวงสุวรรณคีรีเจ้าเมืองสงขลาใน พ.ศ.2318 ซึ่งในปัจจุบันตัวเมืองตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 1ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร (ฝั่งตรงข้ามกับเมืองสงขลาในปัจจุบัน) ดูลายเส้นที่ 16

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ สงขลาเป็นเมืองเอกขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ มีอำนาจปกครองเมืองปัตตานี กลันตัน ตรังกานู จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2367-2394) โปรดเกล้าฯให้เจ้าเมืองสงขลา ขณะนั้นคือพระยาวิเชียรคีรี (เถี้ยนเส้ง) ย้ายเมืองจากแหลมสน ตำบลหัวเขา อำเภอสิงหนคร ไปสร้างเมืองใหม่บริเวณฝั่งตะวันออกของสงขลา คือ ฝั่งบ่อยาง (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 และลายเส้นที่ 11 และ 16) และได้พระราชทานหลักเมืองให้ประดิษฐานบริเวณถนนนางงาม โดยสร้างกำแพงเมือง, ซุ้มประตู 10 ซุ้ม และป้อม 4 ป้อม ระหว่างการก่อสร้างเกิดการสู้รบกับ ตวนกู อาหมัดสะอัด ที่ชักชวนไทรบุรี ปัตตานี และหัวเมืองทั้ง 7 ตีสงขลา แต่สงขลาก็ปราบปรามได้ ทำให้การก่อสร้างเมืองล่าช้ากระทั่งก่อสร้างเสร็จในปี พ.ศ.2385 จึงมีการทำพิธีฝังหลักชัยพฤกษ์ไว้กลางเมือง คือ ศาลหลักเมืองในปัจจุบัน

การที่สงขลามีเจ้าเมืองผู้สำเร็จราชกาลสงขลาเป็นชาวจีน ได้แก่ จีน เหยียง แซ่เฮา (ต้นตระกูล ณ สงขลา) เป็นอีกสาเหตุที่ทำให้ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น และเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ อีกทั้งนำประเพณี วัฒนธรรม เข้ามาในเมืองสงขลา นำสินค้าจากเมืองจีนมาค้าขาย เกิดเป็นชุมชนชาวจีน เสนอในรายงานตรวจแหลมมลายูในพระราชอาณาเขต ร.ศ.113 (พ.ศ.2437) ของพระสฤษดิ์พจนกรณ์ โดยกล่าวถึงกายภาพเมืองสงขลาภายในและนอกกำแพงเมือง ดังนี้

> “ในเมืองมีถนนสายข้างตะวันตกเป็นสายใหญ่ไปตามทิศเหนือใต้ เป็นถนนถมศิลาภอใช้รถเกวียนได้ สองฟากถนนเป็นตึก 2 แถว ขายผ้าและสิ่งของต่าง ๆ เป็นร้านชำตลอดไปตึกมีหนาที่ศีศะถนนทางเหนือแล้วต่อไปทางใต้มีแต่ตามริมถนน ในกำแพงเมืองมีตึกไม่เกิน 200 หลัง รวมทั้งตึกและบ้านเรือนราษฎรในกำแพงไม่เกิน 1,500 หลัง ฝ่ายนอกกำแพงเมืองมีบ้านจับปลาอีกบ้านหนึ่ง เรียกบ้านแหลมทราย มีเรือนไม่เกิน 300 หลังคาหมดทั้งสิ้นที่เรียกที่เรียกว่าในตัวเมืองสงขลามีเรือนไม่เกิน 1,800 หลังคา มีคนในเมืองไม่เกิน 6,000 คน ไทยกับจีนปานจะกึ่งกัน”[32]

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีการปฏิรูปการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล หลังจากนั้น พ.ศ.2438 ได้ส่งพระวิจิตรสาสน์ (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลา ปี พ.ศ.2439 ได้จัดตั้งมณฑลนครศรีธรรมราช (พ.ศ.2439-2458) ในเมืองสงขลา และที่ตั้งศาลาว่าการภาคใต้ (พ.ศ.2458-2468) สถานที่ปฏิบัติราชการ คือ

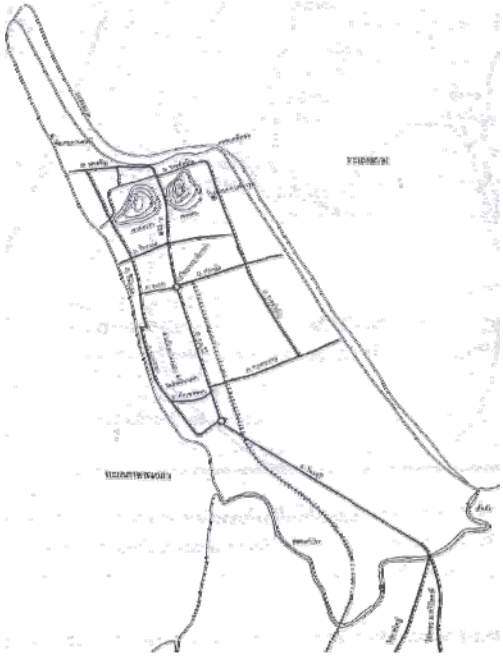
[32] สำนักงานจังหวัดสงขลา, ข้อมูลจังหวัดสงขลา (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546), 18.

จวนเก่าของตระกูล ณ สงขลา (เปิดเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติปี พ.ศ.2525) ต่อมา พ.ศ.2495 ประกาศใช้พระราช บัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน สงขลาเป็นที่ตั้งส่วนราชการของภาค 9 ถึงแม้จะยุบเลิกภาคและใช้ประกาศคณะปฏิวัติในปี พ.ศ.2509 แต่สงขลายังคงเป็นที่ตั้งของส่วนราชการของเขต และภาคอยู่[33] และสงขลาก็กลายเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคใต้

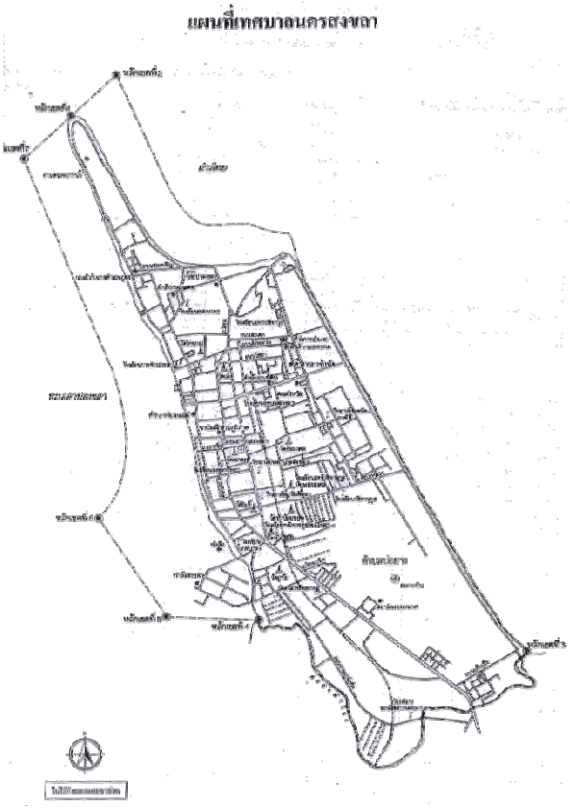
ลายเส้นที่ 16 แผนที่ตั้งเมืองโบราณสงขลา ฝั่งเขาแดง ฝั่งแหลมสน และฝั่งบ่อยาง
ที่มา : ศรีอมร ศรีเบญจพลางกูร, ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา (กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์, 2544): 115.

[33] “สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร” (รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าสงขลา เสนอต่อสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2536), 2-2.

ลายเส้นที่ 17 แผนที่แสดงที่ตั้งเมืองฝั่งบ่อยาง

ที่มา : ศรีอมร ศรีเบญจพลางกูร, ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา (กรุงเทพฯ : หจก. ภาพพิมพ์, 2544): 115.

ลายเส้นที่ 18 ลักษณะเมืองโบราณสงขลาบ่อยาง

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ.2543 (กรุงเทพฯ : กองคลังข้อมูล และสนเทศสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543) : 305.

2.ภูมิศาสตร์

2.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดสงขลาตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลอ่าวไทยทางฝั่งตะวันออกของภาคใต้ตอนล่าง ระหว่างละติจูดที่ 6 17-7 56 เหนือ (ตั้งอยู่ ณ เส้นรุ้งที่ 6 องศา 17 ลิปดา ถึง 7 องศา 56 ลิปดา) ลองติจูดที่ 100 01-101 06 ตะวันออก (ตั้งอยู่ ณ เส้นแวงที่100 องศา 01 ลิปดา ถึง 101 องศา 06 ลิปดา) สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 4 เมตร มีพื้นที่ประมาณ 7,765.323 ตารางกิโลเมตร ห่าง

จากกรุงเทพฯตามเส้นทางรถไฟ 947 กิโลเมตร และทางหลวงแผ่นดิน 950 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอ่าวไทย

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี รัฐเคดาห์และรัฐเปอร์ลิสของมาเลเซีย

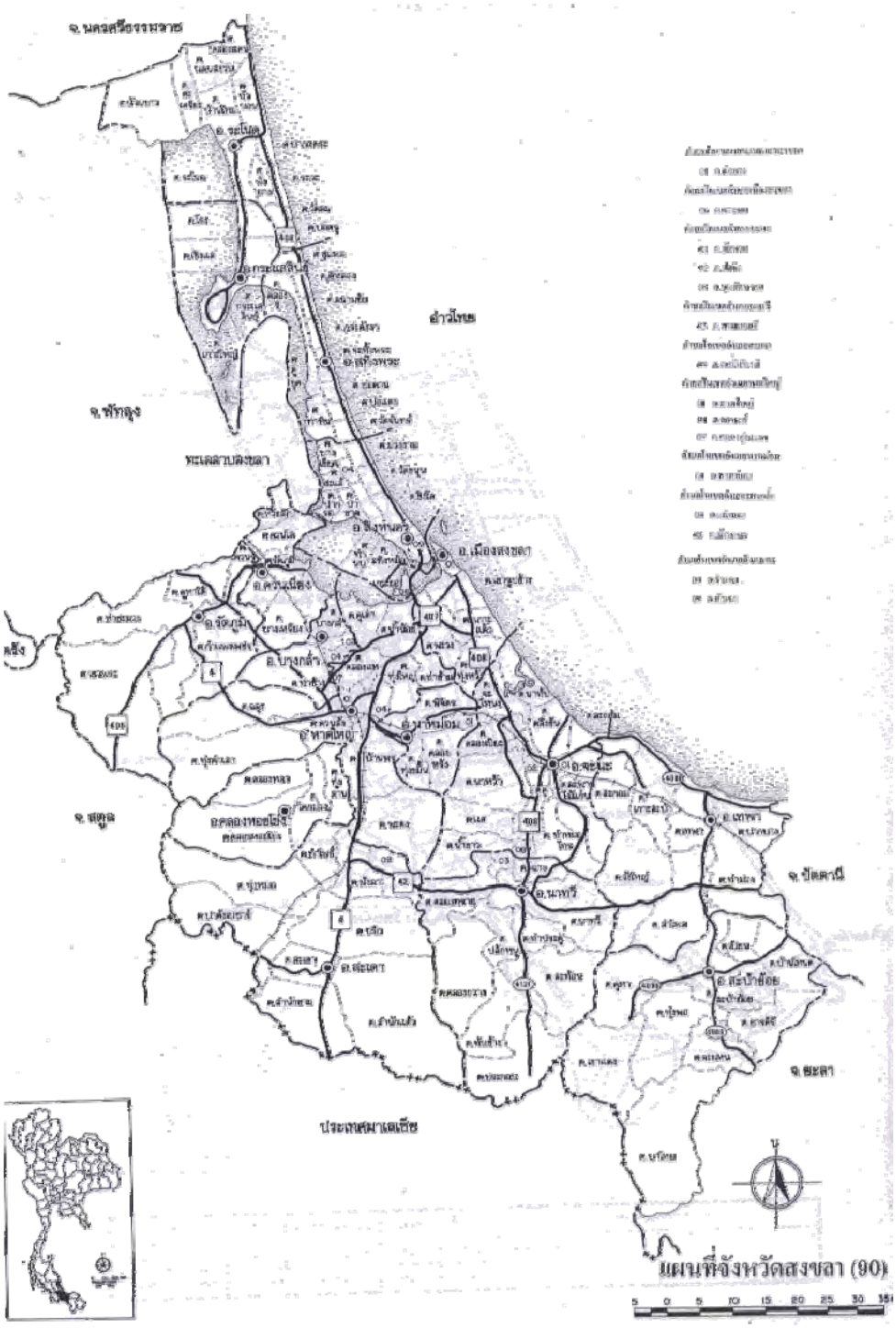
ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดพัทลุง และจังหวัดสตูล

2.2 ลักษณะภูมิประเทศ

ภูมิประเทศจังหวัดสงขลาประกอบด้วยพื้นที่หาดทราย สันทรายเก่าและใหม่ ที่ลุ่มสันทราย ที่ราบซึ่งมีพื้นที่ทางเหนือส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีคาบสมุทรแคบและยาวยื่นลงมาตอนทางใต้ ได้แก่คาบสมุทรสทิงพระ และแผ่นดินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าทางตอนใต้ แผ่นดินทั้งสองเชื่อมกับโดยสะพานติณสูลานนท์ ทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบริมทะเล ทิศใต้และทิศตะวันตกเป็นภูเขาและที่ราบสูง เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสำคัญหลายสายที่ค่อย ๆ ลาดไปทางทะเลสาบสงขลา

ทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ มีสภาพเป็นทะเลดิน (Inland Sea) มีพื้นที่กว้าง 9,100 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดสงขลา และพัทลุง แบ่งเป็นพื้นที่น้ำ 3 ส่วน ได้แก่ ทะเลสาบตอนนอก ทะเลสาบตอนใน และทะเลน้อย มีความอุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากร และความงามทางธรรมชาติ โดยทะเลตอนในที่น้ำเค็มขึ้นไม่ถึงจะมีพืชพันธุ์ไม้น้ำครอบคลุมกระจายทั่วบริเวณ

ลักษณะชายฝั่งทะเลจากตอนบนของจังหวัดยาวเลียบไปทางใต้จนถึงแหลมสิมิหลา และจากแหลมสิมิหลาทะเลจะเปลี่ยนทิศไปทางตะวันออกเฉียงใต้ทอดไปทางตะวันออกถึงปากแม่น้ำปัตตานี ฝั่งทะเลด้านนี้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ลักษณะหาดเป็นหาดทรายตลอดเป็นหาดหน้าแคบจากอำเภอสทิงพระ หลังหาดเป็นสันทรายที่ไม่สูงลาดชันน้อย เม็ดทรายมีความละเอียดปานกลาง บางส่วนมีเปลือกหอยปะปนอยู่ เมื่อน้ำลงหาดยื่นออกจากฝั่งประมาณ 80 เมตร ในอำเภอสงขลามียอดเขาตังกวน สูง 107 เมตร และเขาน้อยสูง 49 เมตร แหลมทรายกว้างประมาณ 300 เมตร ยาวประมาณ 3 กิโลเมตร ปลายแหลมทรายเป็นปากทางเข้าสู่ทะเลสาบสงขลา เลยจากทะเลสาบเล็กน้อยเป็นที่ตั้งของชุมชนเมืองเก่าสงขลา คือด้านทิศตะวันออกเป็นชุมชนถนนนครนอก-นครใน ด้านทิศตะวันตกเป็นชุมชนเมืองเก่าเขาหัวแดง และบ้านแหลมสน

ลายเส้นที่ 19 แผนที่จังหวัดสงขลา

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ.2543 (กรุงเทพฯ : กองคลังข้อมูล และสนเทศสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543) : 304.

ภาพที่ 9 ลักษณะภูมิประเทศจังหวัดสงขลา

ที่มา : สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, “การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสงขลาเก่า,” รายงานค้นคว้าวิจัยทางวิชาการของโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองเก่าสงขลา กองโบราณคดี (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2532), 11.

2.3 **ลักษณะภูมิอากาศ**

สงขลาตั้งอยู่ในเขตออิทธิพลของลมมรสุมเขตร้อน อุณหภูมิค่อนข้างสูงและคงที่ ไม่ร้อนจัดเกินไป ลักษณะภูมิอากาศขึ้นอยู่กับฤดูกาล 2 ฤดูกาล ได้แก่ ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงกรกฎาคม เป็นช่องว่างจากระยะสิ้นสุดของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อากาศเริ่มร้อน และร้อนจัดที่สุดช่วงเมษายน แต่ไม่ร้อนจัดเกินไป เนื่องจากอยู่ใกล้ทะเล กระแสลม และไอน้ำทำให้อากาศเบาบางลง ส่วนอีกฤดู ได้แก่ ฤดูฝนแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ เริ่ม

ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เช้าจะมีเมฆเบาบางแต่จะหนาขึ้นในช่วงบ่าย ทำให้ฝนตกในช่วงบ่ายถึงค่ำ ส่วนลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มตั้งแต่กลางเดือนตุลาคมถึงกลางเดือนมกราคมช่วงนี้จะมีฝนตกแบบทั่วไป หรือตกหนักถึงหนักมากในเวลาที่ไม่แน่นอนมีโอกาสตกทั้งช่วงเช้า หรือช่วงเย็น หรือช่วงกลางคืน จะตกเป็นระยะเวลานาน เช่น 2-3 วันติดต่อกัน

สงขลามีลมมรสุมที่พัดประจำ 2 ฤดูกาล (ภาพที่ 10) คือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีลมเย็นและแห้งทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือจากจีนพัดเข้าสู่ไทย ทำให้ตั้งแต่ภาคกลางขึ้นไปมีอากาศหนาวเย็นและแห้งในช่วงฤดูหนาว แต่ภาคใต้ของไทยตั้งแต่ประจวบคีรีขันธ์ลงไปรวมถึงสงขลากลับมีฝนตกชุก เนื่องจากลมพัดผ่านอ่าวไทยเอาไอน้ำไปตกเป็นฝน อากาศจึงไม่หนาวเย็นเหมือนภาคอื่น ๆ ลมมรสุมอีกชนิดคือ ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดเอาไอน้ำและความชุ่มชื้นผ่านมหาสมุทรอินเดียเข้าสู่ไทย แต่มีเทือกเขาตะนาวศรีปิดกั้นกระแสลม ทำให้ภาคใต้ฝั่งตะวันออก (อ่าวไทย) รวมทั้งสงขลามีฝนตกน้อยกว่าภาคใต้ฝั่งตะวันตก (อันดามัน) ซึ่งรับกระแสลมโดยตรง

ภาพที่ 10 ฤดูกาลและทิศทางลมของภาคใต้

ที่มา : สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง, “การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสงขลาเก่า,” <u>รายงานค้นคว้าวิจัยทางวิชาการของโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองเก่าสงขลา กองโบราณคดี</u> (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2532), 9.

3.สังคมและเศรษฐกิจ

3.1 สภาพสังคม

3.1.1 การเมืองการปกครอง ปัจจุบันจังหวัดสงขลาแบ่งการปกครองเป็น 16 อำเภอ 127 ตำบล 1,022 หมู่บ้าน มีเทศบาลจำนวน 22 แห่ง และ อบต.118 แห่ง

ตารางที่ 1 ข้อมูลแสดงพื้นที่ จำนวน ตำบล หมู่บ้าน เทศบาลและ อบต. ในอำเภอเมืองสงขลา

อำเภอ	พื้นที่	ตำบล	หมู่บ้าน	เทศบาล	อบต.
เมืองสงขลา	171.883	5	47	1	5

ที่มา : กรมการปกครอง, ระบบสารสนเทศจังหวัดสงขลา [ออนไลน์], ข้อมูลเมื่อ 4 มกราคม พ.ศ. 2549. ข้อมูลจาก http://www.songkhla.go.th/.

3.1.2 ประชากร จำนวนประชากร ณ เดือนธันวาคม 2547 จำนวน 1,308,906 คน แบ่งเป็นชาย 641,509 คน คิดเป็นร้อยละ 49.01 และหญิงจำนวน 667,397 คน คิดเป็นร้อยละ 50.98 จำนวนครัวเรือน 358,454 ครัวเรือน โดยจำแนกออกได้ดังนี้

ตารางที่ 2 ข้อมูลแสดงประชากรของแต่ละอำเภอในจังหวัดสงขลา

อำเภอ	ชาย	หญิง	รวม	จำนวน
อ.เมือง	41,299	44,687	85,916	26,434

ที่มา : กรมการปกครอง, ระบบสารสนเทศจังหวัดสงขลา [ออนไลน์], ข้อมูลเมื่อ 4 มกราคม พ.ศ. 2549. ข้อมูลจาก http://www.songkhla.go.th/.

ตารางที่ 3 ข้อมูลแสดงประชากร จำนวนครัวเรือนของแต่ละเทศบาลในจังหวัดสงขลา

อำเภอ	ชาย	หญิง	รวม	จำนวน
นครสงขลา	38,693	41,619	80,312	23,925

ที่มา : กรมการปกครอง, ระบบสารสนเทศจังหวัดสงขลา [ออนไลน์], ข้อมูลเมื่อ 4 มกราคม พ.ศ. 2549. ข้อมูลจาก http://www.songkhla.go.th/.

จังหวัดสงขลามีประชากรมากเป็นอันดับสองของภาคใต้ รองจากจังหวัดนครศรีธรรมราช มีประชากรหลากหลายเชื้อชาติ มีคนท้องถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานสืบต่อมาไม่น้อยกว่าพุทธศตวรรษที่ 18 แล้ว ยังมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มพ่อค้าอาหรับ - มาเลย์ มาตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 22 การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนจากมาเลเซียที่นับถือศาสนาอิสลาม และการเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องและเป็นจำนวนมากของชาวจีน ต้นพุทธศตวรรษที่ 24 ส่วนคนที่มีเชื้อสายอื่น เช่น อินเดีย และชาวตะวันตก มีอยู่ไม่มากนัก และเพิ่มในพุทธศตวรรษที่ 26

เมืองสงขลาในปี พ.ศ.2427 (สมัย ร.5) มีประชากร 3 กลุ่มเชื้อชาติหลักที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ชาวไทยพื้นถิ่น ชาวจีน และชาวมุสลิม ปรากฏหลักฐานทางภาษาเป็นอักษรจากศิลาจารึกในสมัยรัชกาลที่ 3 คือศิลาจารึกที่สำโรงมี 3 หลัก 3 ภาษา จารึกเป็นภาษาไทย 1 หลัก ภาษาจีน 1 หลัก จารึกด้วยอักษรยาวี เป็นภาษามาเลย์ 1 หลัก เป็นศิลาจารึกหินแกรนิต กว้าง 75 เซนติเมตร สูง 150 เซนติเมตร หนา 15 เซนติเมตร สาระสำคัญของจารึกทั้ง 3 ตรงกัน ซึ่งสาระสำคัญในจารึกแสดงให้เห็นการร่วมของกลุ่มคน 3 เชื้อชาติในการร่วมฉลองในวาระที่ได้สร้างสาธารณประโยชน์ คือ ถนน บ่อน้ำ และสะพานข้ามคลองสำโรง เสร็จเรียบร้อย โดยมีการร่วมกันบริจาคทรัพย์ของผู้มีจิตศรัทธาข้าราชการและชาวเมืองสงขลา ทั้งชาวไทยพื้นถิ่น ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม เมื่อก่อสร้างเสร็จ จึงร่วมฉลอง และจารึกไว้เป็นอนุสรณ์[34]

นอกจากนี้ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 สงขลาได้พัฒนาทางเศรษฐกิจมีการผลิตเงินตราขึ้นใช้เองแล้วลักษณะเงิน ลักษณะของเงินตราเป็นเบี้ยตะกั่ว เป็นรูตรงกลางกลมคล้ายแปะจีน มีอักษร 3 ภาษาที่เงินตราของเมืองสงขลาคือมีภาษาไทยข้างบนว่า “สง” ข้างล่างว่า “ขลา” มีอักษรแขกอยู่ 2 ข้าง อีกด้านหนึ่งมีอักษรจีน 4 ตัว ซึ่งมีผู้ค้นพบ 6 ชนิด เหรียญแต่ละชนิดแตกต่างกันเฉพาะขนาดและศักราชที่ระบุเป็นจุลศักราช ได้แก่ ศักราช 1241 (พ.ศ.2422) ,ศักราช 1242 (พ.ศ. 2423) และ ศักราช 1243 (พ.ศ.2424) ส่วนเงินบาทก็มีใช้ได้เหมือนกันแต่ไม่ค่อยจะมีเงินบาท และอัฐใช้[35] สรุปได้ว่าเดิมเมืองสงขลาใช้ 3 ภาษาหลักของกลุ่มคนทั้ง 3 วัฒนธรรมได้แก่ ภาษาไทยและ

---

[34] สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “กับความเป็นผู้คงแก่เรียน,” อนุสรณีย์ สุชาติ รัตนปราการ (กรุงเทพฯ : ทายาทตระกูลรัตนปราการ ร่วมกับสถาบันทักษิณคดีศึกษา จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสุชาติ รัตนปราการ, 2528). (อัดสำเนา)

[35] สาธูป ฤทธิ์ชู, “การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และการค้าของเมืองสงขลาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-24,” (การสัมมนาทางวิชาการสงขลาศึกษา ประวัติและโบราณคดีเมืองสงขลา สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2535), 69.

ภาษาไทยท้องถิ่น อักษรยาวีภาษามาเลย์ และภาษาจีน นอกจากภาษายังมีความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ เช่น อาหาร สถาปัตยกรรม การแต่งกาย ความเชื่อ ประเพณี

จากการสำรวจปี พ.ศ. 2546 ประชากรในสงขลาส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 64.03 รองลงมาร้อยละ 32.84 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 2.37 นับถือศาสนาคริสต์ และร้อยละ 0.76 นับถือศาสนาอื่น ๆ ภายในจังหวัดมี วัด 379 แห่ง สำนักสงฆ์ 66 แห่ง มัสยิดจำนวน 333 แห่ง[36]

3.2 สภาพเศรษฐกิจ

สภาพภูมิประเทศของสงขลาเอื้ออำนวยต่อระบบเศรษฐกิจการค้าขายทางทะเล ทำให้สงขลากลายเป็นเมืองท่าที่สำคัญ สภาพทางเศรษฐกิจของสงขลามีทิศทางขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการค้าเป็นหลัก เมื่อใดพ่อค้าเดินทางมาติดต่อค้าขายมากเศรษฐกิจดี มีเงินมาพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญ แต่ถ้าเมื่อใดการค้าขายซบเซา บ้านเมืองก็จะทรุดโทรมตามไปด้วย

สมัยอยุธยา สงขลาเป็นรัฐชายขอบที่ห่างไกล รัฐควบคุมดูแลได้ไม่ทั่งถึง ทำให้สงขลาเป็นอิสระจากเมืองหลวง ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์รัฐเริ่มดำเนินการปรับปรุงเมืองสงขลาให้สงขลาเป็นหัวเมืองภายในพระราชอาณาเขต และได้แต่งตั้งชาวจีนขึ้นเป็นเจ้าเมือง และผูกขาดการทำภาษีอากร[37] เมืองสงขลาภายใต้การปกครองของเจ้าเมืองเชื้อสายจีน (ตระกูล ณ สงขลา) ได้รับการถ่ายทอดวิทยาการใหม่ ๆ จากเมืองหลวงซึ่งสามารถเดินทางติดต่อกันสะดวกกว่าภาคใต้ฝั่งตะวันตก เนื่องจากการสัญจรทางทะเลสะดวกรวดเร็วกว่าทางบก เช่นเดียวกับการติดต่อกับต่างชาติ ได้แก่ ประเทศจีน เมืองปีนัง และมะละกา ประเทศมาเลเซีย และประเทศสิงค์โปร์ ที่ทำให้เกิดการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมส่งออกโดยชาวไทยเชื้อสายจีน เช่น หม้อ ไห อิฐและกระเบื้องดินเผา เครื่องถมและโลหะ และผ้าทอ เป็นต้น ผ้าเป็นสินค้าที่สำคัญ สงขลามีการขายผ้าที่ส่งมาจาก กรุงเทพฯ อินเดีย ฯลฯ และผ้าที่ผลิตในสงขลา เช่น ผ้าพื้น ผ้าม่วง ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าโพก นอกจากนี้ยังมีอุตสาหกรรมที่เกิดจากปัจจัยทางทะเล ได้แก่ การต่อเรือ การทำประมง และผลิตสินค้าทางทะเล เช่น ปลาแห้ง และกุ้งแห้ง

การเกษตร ได้แก่ การปลูกยางพารา ข้าว และผลไม้ เป็นต้น ส่วนการประมงมีความสำคัญรองลงมาจากการกสิกรรม ทำให้บริเวณติดทะเลชายฝั่งอ่าวไทย เกิดโรงงาน

---

[36] สำนักงานจังหวัดสงขลา, ข้อมูลจังหวัดสงขลา (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546): 23.

[37] สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ ,"ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จ. สงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546), 31.

อุตสาหกรรมและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมง เช่น โรงงานห้องเย็น โรงงานปลากระป๋อง โรงน้ำแข็ง และอู่เรือ เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ชาวไทยพื้นถิ่นจะทำสวน ทำประมง ทำนาทำไร่ และค้าขาย ชาวไทยมุสลิมจะทำปลา ขายผ้า และค้าขายจิปาถะ ส่วนชาวไทยเชื้อสายจีนจะผลิตหม้อไห อิฐและกระเบื้องดินเผา ทำประมง ค้าขายพาณิชย์ และรับ-ส่งสินค้า

ปัจจุบันในท้องที่อำเภอสงขลาเป็นเมืองท่ามีการขนส่งทางเรือ และยังเป็นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับการควบคุมและส่งเสริมทางการค้า ส่วนในอำเภอหาดใหญ่รัฐพยายามพัฒนาเป็นศูนย์ กลางการพาณิชย์ คือ เป็นที่รวมสินค้าประเภทต่าง ๆ เป็นศูนย์รวมการคมนาคม และยังจำหน่ายสินค้าส่งออกไปยังต่างประเทศ

ประเพณี วัฒนธรรม แนวคิด และความเชื่อ

จังหวัดสงขลาเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญ นอกจากมีประชากรในพื้นที่ที่เป็นชาวไทยพื้นถิ่นแล้วยังมีผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ได้แก่พ่อค้าหลากหลายเชื้อชาติศาสนา ที่เข้ามาทำการค้าขาย เช่น ชาวไทยมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ ชาวจีน

การที่สงขลามีเจ้าเมืองผู้สำเร็จราชกาลสงขลาเป็นชาวจีน ได้แก่ จีน เหยียง แซ่เฮา (ต้นตระกูล ณ สงขลา) และมีลูกหลานสืบตระกูลเป็นเจ้าเมืองมาถึง 8 คน (พ.ศ.2318-พ.ศ.2444) เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ดังที่ปรากฏในบันทึกเรื่อง “ชีวิวัฒน์“ ของสมเด็จฯกรมพระยาภาณุพันธุ์วงศ์วรเดชเสด็จเมืองสงขลาในปี พ.ศ.2427 ช่วงรัชกาลที่ 5 ดังนี้

> “ที่อ่าวเมืองสงขลา…นอกนั้นเป็นตำบลบ้านที่อยู่ตามพื้นที่เขตแขวงตลอดไปทั้งสิ้น รวมตึกบ้านโรงเรือนในเขตเมืองสงขลาทั้งสิ้นจะเป็นประมาณ 10,000 หลัง จะมีคนประมาณ 50,000 คนเศษ ถ้าจะคิดแบ่งเป็นชาติจะเป็นคนไทยสัก 40,000 คน จะเป็นคนแขกสัก 10,000 คน จะเป็นคนจีนสัก 2,000 คน[38]“

ชาวจีนนำเอาประเพณี วัฒนธรรม เข้ามาในเมืองสงขลา เช่น ความเชื่อทางศาสนา มีการก่อตั้งศาลเจ้าตามความเชื่อของชาวจีนกลุ่มต่าง ๆ ทั้งด้านงานสถาปัตยกรรมในระยะแรกก็เอารูปแบบบางประการมาใช้ก่อสร้างในสงขลา จนเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวจีนกับคน

---

[38] ชะลอ บุญช่วย, ”ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532), 9.

ในพื้นที่ นอกจากนี้ยังนำสินค้าจากเมืองจีนมาค้าขายเกิดเป็นชุมชนชาวจีน ดังในรายงานของพระสฤษดิ์พจนกรณ์ เสนอในรายงานตรวจแหลมมลายูในพระราชอาณาเขต ร.ศ.113 (พ.ศ.2437) หลังจากบันทึกเรื่อง “ชีวิวัฒน์” เป็นระยะเวลา 10 ปี มีคนจีนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งข้อความในรายงานนี้ได้บอกถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชน ตลอดถึงได้กล่าวว่ามีการใช้รถเกวียนเป็นพาหนะ มีร้านค้าขายของ ขายผ้า และกล่าวว่าในเมืองมีคนไทยปนกับจีนเกือบจะเท่ากัน

หลังจากทางราชการสร้างทางรถไฟสายใต้เสร็จถึงเพชรบุรี พ.ศ.2446 ทำให้แรงงานจีนจากทางภาคกลางของประเทศไทยอพยพมาสู่สงขลาเพิ่มมากขึ้น แต่ช่วงหลัง พ.ศ.2490 ได้มีข้อตกลงระหว่างจีนกับไทยโดยอนุญาตให้ชาวจีนเข้าประเทศจากเดิมปีละ 10,000 คน ในปี พ.ศ. 2492 ลดลงเหลือเพียงไม่เกิน 200 คน อีกทั้งใน พ.ศ.2493 ไทยเรียกเก็บธรรมเนียมจีนที่เข้ามาในประเทศสูงทำให้การอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในสงขลาลดลง

อย่างไรก็ตามแม้ในระยะหลังการตั้งถิ่นฐานของคนจีนลดลง แต่การที่ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสงขลาเป็นเวลาช้านานต่อเนื่องกัน เกิดลูกหลานกลายเป็นคนไทยเชื้อสายจีนรุ่นสู่รุ่น โดยชาวจีนยึดมั่นในวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี แนวความคิดและความเชื่อดั้งเดิมของตน ถึงแม้ว่าจะอพยพย้ายถิ่นฐานก็ยังคงรักษาแบบแผนทางวัฒนธรรมดั้งเดิมมาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีตัวอย่างที่ปรากฏในสงขลา เช่น ประเพณีการทำฮวงซุ้ยให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ การสร้างบ้านเรือน ตึกแถวตามแบบดั้งเดิม ถึงแม้ว่าในระยะแรกจะมีวัฒนธรรมตามแบบแผนดั้งเดิมแต่เมื่อมีการอาศัยมาต่อเนื่องยาวนานจึงมีการพัฒนาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี แนวความคิดและความเชื่อดั้งเดิมให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ภูมิประเทศ และผสมผสานทางวัฒนธรรมของผู้อาศัยอยู่เดิม ผู้อพยพเข้ามาใหม่ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่ ถึงแม้ว่าในปัจจุบัน ในอนาคต วัฒนธรรมยังคงมีการเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาแต่ที่สำคัญคือชาวไทยเชื้อสายจีนในปัจจุบันบางส่วนยังคงไว้ซึ่งแก่นสำคัญ และแนวคิดหลักของความเชื่อดั้งเดิม

ปัจจุบันระบบทุนนิยม บริโภคนิยม เข้ามาแทรกในการดำเนินชีวิตอย่างมาก ทำให้การดำเนินชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงควรศึกษาแก่นหลักทางประเพณี วัฒนธรรม แนวคิดและความเชื่อดั้งเดิม เพื่อปรับใช้ในวิถีชีวิตอย่างถูกต้อง และถือเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมในอีกทางหนึ่ง โดยการออกแบบงานสถาปัตยกรรม เพื่อให้ได้งานที่สามารถสะท้อนประวัติศาสตร์ของพื้นที่ ประวัติศาสตร์ทางเชื้อชาติ จึงจำเป็นต้องศึกษาวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม แนวคิด และความเชื่อดั้งเดิม เพื่อดึงแนวคิดมาใช้ในการสร้างสรรค์งานให้เหมาะสมกับผู้อยู่อาศัย และสภาพปัจจุบันให้มากที่สุด นอกจากจะศึกษาประเพณี วัฒนธรรม แนวคิด และความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนแล้ว ยังต้องศึกษากลุ่มวัฒนธรรมที่ดำเนินวิถีชีวิตร่วมกันในพื้นที่ ได้แก่ ชาวไทยพื้น

ถิ่น และชาวไทยมุสลิม เพื่อเข้าใจวัฒนธรรมแต่ละกลุ่มเชื้อชาติ เข้าใจถึงการผสมผสานกันทางวัฒนธรรม การอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อใช้ในการออกแบบของโครงการอย่างเหมาะสม

1.ประเพณีและวัฒนธรรม

1.1 การแต่งกาย

ชาวไทยพุทธ

การแต่งกายของหญิงสาวชาวสงขลา ในอดีตนิยมนุ่งโจงกระเบน ต่อมานุ่งผ้าถุงที่เย็บเพลาชายผ้าทั้งสองข้างให้ติดกัน ช่วงหลังหันมาใส่เสื้อคอบ่า (คอกระเช้า) (ภาพที่ 11) ในปัจจุบันยังคงมีผู้นิยมนุ่งผ้าถุงเมื่ออยู่บ้าน ไปวัดและงานบุญต่างๆ[39] (ภาพที่ 12) ส่วนการแต่งกายในอดีตของผู้ชาย สำหรับชุดไม่ทางการมักจะนุ่งผ้าทอในท้องถิ่น ได้แก่ ผ้าเลื้อชายมีลักษณะเช่นเดียวกับผ้าขาวม้า เป็นผ้าทอผืนยาวตามแบบประเพณีดั้งเดิม หากเป็นทางการจะนุ่งผ้าที่เอาชายผ้าทั้งสองข้างเข้ามาเหน็บข้างเอว หรือรวบชายผ้าทั้งสองข้างเข้าโดยไม่ต้องเคลียวหางกระเบนแล้วดึงส่วนที่รวบสอดระหว่างขาทั้งสองข้างเหน็บปลายผ้าไว้ตรงสะเอวด้านหลัง บางคนจะใช้ผ้าโพกหัวด้วย สมัยก่อนไม่นิยมสวมเสื้อ มักเอาผ้าพาดบ่าเพียงข้างเดียวแล้วปล่อยชายห้อยไว้ ในระยะหลังยังคงนิยมการนุ่งผ้าปั้นเตียว และใส่กางเกงเมื่อต้องออกไปนอกบ้าน หรือเพื่อรับแขก ชาวประมงนิยมนุ่งกางเกงผ้าฝ้ายทรงกระบอกหลวม ๆ มัดปมที่เอวชั้นเดียว[40]

ชาวไทยเชื้อสายจีน

การแต่งกายของหญิงชาวจีนฮกเกี้ยน มีลักษณะคล้ายหญิงพื้นถิ่นนั้น ๆ เนื่องจากส่วนใหญ่การอพยพของชาวจีนฮกเกี้ยนมักเป็นผู้ชายซึ่งมิได้พาภรรยาติดตามมาด้วย หรือเป็นชายโสดที่มาแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีกว่าเดิม ทำให้เมื่อตั้งถิ่นฐานในสงขลาจึงมีการแต่งงานกับหญิงชาวพื้นเมืองนั้น ๆ การแต่งกายจะคำนึงถึงความเหมาะสมตามกาลเทศะ เช่น นิยมนุ่งผ้าถุงตามวัฒนธรรมไทยพื้นถิ่น คาดเอวด้วยเข็มขัดเงินหรือทองตามแต่ฐานะ เดิมส่วนบนร่างกายใช้เป็นผ้าทอพาดตามแบบหญิงไทยพื้นถิ่น ต่อมาเริ่มนิยมใส่เสื้อคอกระเช้า ช่วงประมาณ พ.ศ.2470-2480 มีภาพถ่ายที่แสดงให้เห็นว่าหญิงชาวไทยเชื้อสายจีนใส่ชุดกี่เผ้าแบบจีน คือ เป็นชุดที่มีเสื้อกับกระโปรงเป็นผ้าผืนเดียวกันทั้งตัว โดยมีการผ่ายาวลงไปทั้งชุดทางด้านหน้า หรือด้านข้างซึ่งจะผ่าเพียงด้านเดียว ใช้กระดุมผ้าทำเป็นรูปต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ 2 ดอก คล้องกัน (ภาพที่13) นอกจากนี้

---

[39] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ,วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสงขลา,(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542): 202-203.

[40] เรื่องเดียวกัน, 203.

ยังมีการใส่เป็นเสื้อกุยเฮง คอกลม กระดุมทำด้วยผ้าขมวดเป็นปม ติดกระดุมโดยใช้ห่วงผ้าคล้องไว้ และสวมกางเกงจีน มีลักษณะเป็นทรงกระบอกกว้างส่วนใหญ่เป็นกางเกงผ้าแพรจีน (ภาพที่ 14)

ส่วนชายชาวจีนฮกเกี้ยน ระยะแรกนิยมใส่เสื้อกุยเฮง คอกลม กระดุมทำด้วยผ้าขมวดเป็นปม ติดกระดุมโดยใช้ห่วงผ้าคล้องไว้ และสวมกางเกงจีนทรงกระบอกกว้าง หรือกางเกงแพรจีน (ภาพที่ 14) ศีรษะโกนผมด้านหน้าออกไปครึ่งหนึ่ง ผมด้านหลังที่เหลือถักเปียยาว (ปี่ถ่าวจั้ง) เป็นทรงผมตามธรรมเนียมแมนจู (ภาพที่ 15) ถึงแม้ว่าจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองไทยก็ยังคงไว้ผมตามธรรมเนียมแมนจูถึงลูกรุ่นที่สอง [41](ภาพที่ 16) การแต่งกายในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนเป็นสิ่งสำคัญกับความเชื่อ เพื่อเป็นสิริมงคลกับตัวเอง และเหมาะกับพิธีกรรม เช่น การแต่งกายในพิธีกรรมรอบปี ได้แก่ ตรุษจีน หยวนเซียว เช็งเหม็ง สารทขนมจ้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ เป็นต้น โดยจะสวมใส่ชุดใหม่สีสดใส เทศกาลกินเจจะใส่เสื้อผ้าสีขาวหรือชุดใหม่ เทศกาลไหว้เจ้าประจำปี ผู้ที่กินเจจะใส่ชุดขาว ผู้มาร่วมพิธีใส่ชุดใหม่[42]

ภาพที่ 11 ภาพการรับเสด็จ ร.5 หน้าประตูเมืองด้านลงทะเล พ.ศ.2448 แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายในอดีต และแสดงให้เห็นทรงผมปี่ถ่าวจั้งแบบแมนจู
ที่มา : เอนก นาวิกมูล และจรัส จันทร์พรหมรัตน์, มรดกเมืองสงขลามหาวชิราวุธ (สงขลา : คณะกรรมการจัดงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวชิราวุธ, 2546): 92.

ภาพที่ 12 แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายในปัจจุบันที่ยังคงมีผู้นิยมนุ่งผ้าถุงเมื่ออยู่บ้าน ไปวัด และไปงานบุญต่าง ๆ ถ่ายในการสำรวจ พ.ศ.2549

[41] ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ฮกเกี้ยน (2542): 12.

[42] ชะลอ บุญช่วย, "ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532), 87-88.

ภาพที่ 13 แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงชาวจีนจากภาพถ่ายหมู่ ประมาณ พ.ศ. 2470-2480
ที่มา : เอนก นาวิกมูล และจรัส จันทร์พรหมรัตน์, มรดกเมืองสงขลามหาวชิราวุธ (สงขลา : คณะกรรมการจัดงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวชิราวุธ, 2546): 154.

ภาพที่ 14 แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายสองแบบของหญิง และชายชาวไทยเชื้อสายจีน
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 154

ภาพที่ 15 (ล่างซ้าย) แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของชายชาวจีนแรกเริ่มอพยพเข้ามา
ที่มา : ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ฮกเกี้ยน (2542) : 12.

ภาพที่ 16 (ล่างขวา) แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของเด็กชายผมเปียชาวไทยเชื้อสายจีน และเด็กชายไทยพุทธผมจุก
ที่มา : เอนก นาวิกมูล และจรัส จันทร์พรหมรัตน์, มรดกเมืองสงขลามหาวชิราวุธ (สงขลา : คณะกรรมการจัดงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวชิราวุธ, 2546): 132.

ในพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิต ในระยะหลังมีอิทธิพลของตะวันตกเข้ามาทำให้การแต่งกายของเจ้าบ่าวจะแต่งชุดสากล (ชุดสูทสากล) ติดดอกไม้สีชมพูหรือสีแดงที่หน้าอกเสื้อนอกด้านซ้าย ส่วนเพื่อนเจ้าบ่าวแต่งตัวเหมือนเจ้าบ่าว แต่ดอกไม้จะมีขนาดเล็กกว่า การแต่งกายของเจ้าสาวจะใส่ชุดราตรียาวสีขาวหรือสีชมพู สวมถุงมือ คลุมศีรษะด้วยผ้าโปร่งสีเดียวกับชุด[43]

[43] เรื่องเดียวกัน, 88.

ชาวไทยมุสลิม

การแต่งกายของชาวไทยมุสลิมตามหลักทางศาสนาอิสลาม ปกปิดมิดชิด บริเวณที่ผู้ชายควรปกปิด ได้แก่ อวัยวะกลางลำตัวตั้งแต่บั้นเอวไปถึงกลางน่อง[44] ชายชาวมุสลิมอดีตนิยมนุ่งผ้าโสร่ง ใส่เสื้อ สวมหมวกหนีบ หรือหมวกทรงมะนาวตัด หรือใช้ผ้าโพกศีรษะ[45] (ภาพที่ 17) ปัจจุบันยังคงแต่งกายแบบเก่าทั้งในพิธีกรรมทางศาสนา ส่วนการแต่งกายไม่ทางการจะสวมเสื้อและกางเกงขายาว สวมหมวก หรือใช้ผ้าโพกศีรษะอยู่เหมือนอดีต (ภาพที่ 18) ส่วนหญิงสาวมุสลิมที่สงขลา ในอดีตนุ่งผ้าโสร่งปาเต๊ะกรอมเท้า สวมเสื้อดอก พร้อมด้วยผ้าคลุมศีรษะ ปัจจุบันนิยมนุ่งผ้านุ่งชุดติดกัน ผ้าโปร่ง และผ้าคลุมศีรษะที่มีลวดลายปักสวยงาม

ภาพที่ 17 ทางซ้าย แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายของชายชาวไทยมุสลิมในอดีต
(ที่มา : อเนก นาวิกมูลและคณะ 2546:114)

ภาพที่ 18 ทางขวา แสดงวัฒนธรรมการแต่งกายปัจจุบัน ของชายชาวไทยมุสลิม ที่นั่งพักอยู่บริเวณถนนนครใน
(ที่มา : นิลเกศ ดับโศก, ถ่ายในการสำรวจ พ.ศ.2549)

---

[44] จิตติมา ระเด่นอาหมัด, “การแต่งกายของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้,” ชีวิตไทยชุดสมบัติตายาย(กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2537): 78-79.

[45] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ,วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสงขลา,(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542): 204.

การแต่งกายเวลาละหมาดจะต้องแต่งตัวตามพระบัญญัติ คือ ผู้ชายนุ่งโสร่ง หรือกางเกงขายาว ใส่เสื้อแบบใดก็ได้ที่สะอาด สวมหมวกหรือไม่ก็ได้ ส่วนผู้หญิงแต่งตัวสะอาดมิดชิด และมีผ้าใช้คลุมเฉพาะที่ 3 ชิ้นเพื่อปกปิดทุกส่วนของร่างกายอย่างมิดชิดยกเว้นใบหน้าเท่านั้น[46]

การแต่งกายในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากภายนอกประเทศ และลัทธิบริโภคนิยม วัยรุ่นสงขลาทั้งไทยพุทธ ชาวไทยเชื้อสายจีน จึงแต่งตัวตามแฟชั่น แต่ยังคงเห็นผู้หญิงสูงอายุชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อคอกระเช้าอยู่บ้าน ไปวัดและงานบุญ โดยผู้ชายยังนุ่งโสร่งเมื่ออยู่กับบ้าน ส่วนชาวไทยมุสลิมยังคงรักษารูปแบบการแต่งกายแบบเก่า

1.2 อาหาร

ชาวไทยพุทธ

ชาวสงขลานิยมทานข้าวเจ้าเป็นอาหารหลัก ทานอาหารรสจัด ได้แก่ แกงใส่กะทิ เช่น แกงคั่ว แกงกะทิ แกงไตปลา แกงส้ม เป็นต้น นิยมใส่ขมิ้นในเครื่องแกง ,น้ำพริกกับผักสด (ภาษาถิ่นเรียกว่า “ผักเหนาะ”) อาหารพื้นเมืองที่นิยมมาก ได้แก่ ขนมจีนน้ำยา ข้าวยำ บูดู แกงไตปลา ยำสาหร่าย จิ้งจัง หนาง (หนัง เนื้อ เครื่องใน ของควายดอง) เป็นต้น ส่วนขนมหวาน ได้แก่ ขนมโค ขนมเท่ดิบ (ลอดช่องน้ำกะทิ) ขนมเม็ดข้าว (ขนมปรากริม) กะละแม ทุเรียนกวน เม็ดมะม่วงหินมะพานต์คลุกหรือเชื่อมน้ำตาลต้ม ข้าวเหนียวนึ่ง ในดอกหม้อข้าวหม้อแกงลิง หรือในใบพ้อ เป็นต้น ผักสดและผลไม้ที่เป็นที่นิยมในสงขลา ผักสด ได้แก่ ยอดมะม่วงหินมะพานต์ ลูกเนียง ลูกเหรียง สะตอ เป็นต้น ผลไม้ ไดแก่ ทุเรียน ลางสาด ลองกอง จำปาดะ สวา (ละมุด) ลูกหยี เป็นต้น[47]

ชาวไทยเชื้อสายจีน

อาหารที่ได้รับอิทธิพลจากชาวจีน และสืบทอดสู่ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีน จนเป็นที่นิยมต่อชาวสงขลา ได้แก่ ซาลาเปา หม่านโถ ขนมจีบ แตะเตี้ยม (ติ่มซำ) (ภาพที่ 19) ซึ่งในปัจจุบันมีการสร้างสรรค์อาหารจีนให้เข้ากับอาหารพื้นถิ่นจนกลายเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของย่านเมืองเก่าสงขลา ได้แก่ เต้าคั่ว ข้าวสตู ข้าวมันไก่ครอบและไก่บ้าน ข้าวหมูแดง ข้าวหมูกรอบ มีขายทั้งถนนนครใน ถนนนางงาม โดยเฉพาะบริเวณถนนนางงาม ซึ่งมีร้านอาหารที่มีชื่อเสียงเรียงรายทั่วบริเวณ ทำให้คนต่างพื้นที่ ต่างอำเภอ และนักท่องเที่ยวมาชิมอาหารที่อำเภอเมืองสงขลา

---

[46]เรื่องเดียวกัน.

[47]เรื่องเดียวกัน,206.

นอกจานี้ยังมี สุกี้ทะเล ก๋วยเตี๋ยว ข้าวยำสมุนไพร ร้านน้ำชา กาแฟโบราณ (ภาพที่ 20) ร้านไอศกรีมโอ่งทรงเครื่อง ไอศกรีมโอ่งถั่วเขียว ร้านขายขนมโบราณ ขนมท้องถิ่น เช่น ขนมบูดู ขนมลูกโดน ข้าวฟ่างกวน ข้าวเหนียวแก้วกวน (ภาพที่ 21) ขนมการอจี๋ (ภาพที่ 22) เป็นต้น

อาหารที่ชาวไทยเชื้อสายจีนใช้ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น อาหารหวาน ได้แก่ ขนมถ้วยฟู ขนมลูกท้อ ขนมเข่ง ขนมอี๋ หม่านโถ ซาลาเปา ขนมจ้าง (ขนมบ๊ะจ่าง) ขนมไหว้พระจันทร์ และขนมเปียะ (ขนมเปีย) ,อาหารคาว ได้แก่ ขาหมู หมูนึ่ง ไก่นึ่ง เป็ดนึ่ง และปลาทั้งตัว ,ผลไม้ ได้แก่ ส้มจีน พุทรา แอปเปิ้ล ลำไย และทับทิม สุดท้ายคือเครื่องดื่ม ได้แก่ น้ำชา (ชาจีน) และสุรา

ภาพที่ 19 ร้านขาย ซาลาเปา ขนมจีบ แตะเตี้ยม (ติ่มซ่ำ)

ภาพที่ 20 ร้านนำชา กาแฟโบราณ

ภาพที่ 21 บรรยากาศร้านขายขนมโบราณ ขนมท้องถิ่น

ภาพที่ 22 ขนมการอจี๋

ชาวไทยมุสลิม

อาหารของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดสงขลาต้องทำตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม ไม่รับประทานอาหารตามข้อห้ามในคัมภีร์คัมภีร์อัลกุรอาน เช่น ห้ามแตะต้องและรับประทานเนื้อหมู (สุกร) , ห้ามรับประทานสัตว์บางชนิดที่ไม่ได้เชือดตามหลักศาสนา คือ การเชือดสัตว์โดยระบุนามอัลลอห์หากระบุนามอื่นห้ามรับประทาน และห้ามรับประทานสัตว์บางชนิดที่ต้องห้ามตามคัมภีร์ เช่น ห้ามรับประทานสัตว์ที่ถูกรัดคอตาย สัตว์ที่ถูกตีจนตาย สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น กบ เขียด ปูนา แมงดาทะเล เป็นต้น และห้ามดื่มของมึนเมาทุกชนิด อาหารที่ชาวมุสลิมรับประทาน คือ เนื้อไก่ เนื้อแพะ ได้แก่ ข้าวหมกไก่ และแกงกุรหม่า เป็นต้น ในพิธีกรรมทางศาสนา งานเฉลิมฉลอง งานบุญต่าง ๆ มักใช้เนื้อแพะ นอกจากนี้ยังมีประเพณีการกินเหนียว (การกินข้าวเหนียว) ในเดือน 10 และ 1 ของศักราชฮิจเราะห์ (มิถุนายนและกรกฎาคม)

1.3 ประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน

ประเพณีของชาวไทยเชื้อจีนในจังหวัดสงขลา บริเวณถนนนครใน ถนนนครนอก และถนนนางงาม ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวจีนอพยพ มีชาวจีนและลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนปกครองถึง 8 รุ่น ได้รับอิทธิพลตามความเชื่อเดิม อิทธิพลของปรัชญาเมธี ได้แก่ ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า พุทธศาสนา และอิทธิพลของความเชื่อพื้นถิ่นผสมผสานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ ประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตเน้นการให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษ ความกตัญญู มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ เทพเจ้า ผีสางเทวดา เจ้าที่ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณหลังความตาย ซึ่งความเชื่อได้ส่งผลต่อวิถีชีวิตต่อคนในภพนี้จนทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ประเพณีและวัฒนธรรมมีที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตที่มีความสำคัญ ได้แก่ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกิด การตาย ประเพณีแซยิด ประเพณีการแต่งงาน

1.3.1 ประเพณีการเกิด

ประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการเกิดได้แก่ พิธีรับขวัญเด็ก เมื่อเด็กอายุครบ 1 เดือนก็จะมีพิธีพิธียกเด็ก ให้แม่ซื้อ (อาพั้ว) และพิธีผ่านช่วงอายุ

1. พิธีรับขวัญเด็ก เพื่อตอบแทนเทพเจ้าในศาลเจ้าที่ครอบครัวนับถือและพระภูมิเจ้าที่ ที่เมตตาบันดาลให้เกิดสมาชิกใหม่ในบ้าน และช่วยคุ้มครองแม่และเด็กที่ปลอดภัย มีความเชื่อว่าการเกิดสมาชิกใหม่ช่วยแบ่งเบาภาระในครอบครัว โดยเฉพาะลูกผู้ชายซึ่งจะช่วยสืบทอดวงศ์ตระกูล การทำพิธีจะทำโดยผู้สูงอายุ ได้แก่ ย่าและยาย จัดเตรียมของเซ่นไหว้เทพเจ้า ณ ศาลเจ้าในชุมชนที่ครอบครัวนับถือ ในกรณีที่เด็กเกิดที่โรงพยาบาล วันแรกที่เด็ก และแม่เข้าบ้าน ย่าจะทำพิธีเซ่นไหว้ที่ศาลเจ้า และพระภูมิเจ้าที่ เพื่อบอกกล่าวว่าครอบครัวมีสมาชิกใหม่ในบ้าน และในช่วงเจ็ดวันแรกตั้งแต่เด็กเข้าบ้าน ทุก ๆ คืนพ่อของเด็กจะต้องจุดธูปเทียนบอก

กล่าวพระภูมิเจ้าที่ให้ช่วยดูแลคุ้มครองเด็ก ซึ่งหากมีหิ้งบรรพบุรุษจะต้องจุดธูปเทียนบอกกล่าวบรรพบุรุษด้วย[48]

2. พิธียกเด็กให้แม่ซื้อ (อาพั้ว) การทำพิธีจะทำเมื่อเด็กอายุครบ 1 เดือน โดยจะมีพิธียกเด็กให้อยู่ในความคุ้มครองของแม่ซื้อ ตั้งแต่เด็กอายุ 1 เดือนถึงอายุ 15 ปี หากเป็นเด็กคนแรกย่าจะต้องเชิญแม่ซื้อของบ้านที่เคยมีเด็กมาในพิธี พิธีนี้จะจัดหน้าเตียงนอนเด็กเพราะแม่ซื้อไม่มีศาลสถิตประจำ โดยย่าจะนำอาหารเซ่นไหว้ และดวงชะตาของเด็กมาวางไว้หน้าเตียง[49]

3. พิธีผ่านช่วงอายุ เป็นพิธีขอบคุณแม่ซื้อ (อาพั้ว) ที่คอยปกป้องดูแลเด็กตั้งแต่อายุ 1 เดือนถึง 15 ปี โดยมีอาหารเซ่นไหว้ เมื่อเสร็จพิธีเด็กจะเป็นคนแรกที่ทานอาหารในพิธี[50]

1.3.2 ประเพณีแซยิด

ประเพณีแซยิด หมายถึง การเลี้ยงฉลองเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันเกิดและเพื่อเป็นการแสดงความยินดีต่อบิดา มารดา ผู้อาวุโสที่มีอายุยืนยาว โดยการนำอาหารมารับประทานกันในหมู่ญาติ การทำพิธีเริ่มตั้งแต่อายุ 1 ขวบ ถึง 99 ปี และจะจัดเป็นพิเศษในช่วงอายุ 50,60,70,80,90 และ 100 ปี ซึ่งในสังคมไทยการเกษียณอายุราชการตามระเบียบราชการเมื่ออายุ 60 ปี ได้ส่งอิทธิพลถึงชาวไทยเชื้อสายจีนทำให้นิยมจัดพิธีแซยิดพิเศษเมื่ออายุครบ 60 ปี แก่บิดาหรือผู้อาวุโสในบ้าน ในวันคล้ายวันเกิด โดยช่วงเช้าผู้อาวุโสจะเซ่นไหว้เจ้าที่ในบ้านเพื่อขอบคุณที่คุ้มครองดูแลตนและสมาชิกในครอบครัว ส่วนลูกหลานจะเตรียมของที่ใช้เส้นไหว้ ผู้ประกอบพิธีจะเซ่นไหว้บรรพบุรุษเพื่อบอกกล่าวให้รับทราบ เมื่อเซ่นไหว้เจ้าที่ในบ้านเรียบร้อยแล้วถึงจะเซ่นไหว้บรรพบุรุษ โดยจะไหว้หน้าป้ายชื่อหรือรูปถ่ายของบรรพบุรุษ การเซ่นไหว้จะจุดเทียนสีแดง และธูป 1-2 ดอก ยืนถือธูป แล้วคำนับ 3 ครั้ง แล้วปักธูปบริเวณกระถางธูปหน้าป้ายชื่อหรือรูปถ่ายของบรรพบุรุษ

---

[48] ชะลอ บุญช่วย, "ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532), 52.

[49] คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสงขลา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542): 209.

[50] ชะลอ บุญช่วย, "ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532), 52-53.

1.3.3 ประเพณีการแต่งงาน

พิธีการแต่งงานเป็นพิธีที่สำคัญของคู่บ่าวสาว ต้องมีการบ่งบอกให้บรรพบุรุษทราบ ทำให้มีพิธีกรรมที่กลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายจีน

ในพิธีแต่งงานเจ้าบ่าวจะรับเจ้าสาวไปที่บ้านเจ้าบ่าว แล้วทำพิธีไหว้ฟ้าดินบริเวณนอกบ้านหรือบริเวณดาดฟ้าก็ได้ โดยเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจุดธูป 3 หรือ 5 ดอก ยืนพนมมือถือธูป คำนับ 3 ครั้ง แล้วปักธูปในกระถางธูป การกราบไหว้ฟ้าดินก็เพื่อบอกกล่าววิญญาณทั่วสารทิศให้รับทราบการเริ่มต้นชีวิตคู่ของบ่าวสาว หลังจากนั้นก็เซ่นไหว้เจ้าที่ในบ้าน โดยคู่บ่าวสาวจะจุดเทียนแดงแล้วจุดธูป 3 หรือ 5 ดอก นั่งคุกเข่าพนมมือถือธูป คำนับ แล้วปักธูปในกระถางธูป[51]

หลังไหว้เจ้าที่แล้วจะเซ่นไหว้ป้ายชื่อหรือรูปถ่ายบรรพบุรุษที่หิ้งบูชาบรรพบุรุษ โดยจัดสำรับเซ่นไหว้ตามจำนวนบรรพบุรุษ 1 ชุด ต่อ 1สำรับ จุดธูป 1 หรือ 2 ดอก คำนับ 3 ครั้ง แล้วปักธูป แล้วพ่อเจ้าบ่าวจะยกน้ำชา และสุราลงในกระถางธูป ถือว่าบรรพบุรุษรับทราบ และรับของไหว้แล้ว หลังเสร็จพิธีเจ้าบ่าวจะต้องรับเจ้าสาวไปเยี่ยมบ้านเจ้าสาว แล้วทำพิธีเซ่นไหว้ฟ้าดิน เจ้าที่ในบ้าน และบรรพบุรุษ เช่นเดียวกัน อาจจะทำพิธีวันเดียวกัน หรือภายใน 3 วัน 1 เดือน หรือ 4 เดือน

1.3.4 ประเพณีการตาย

การประกอบพิธีศพเมื่อบิดามารดา หรือผู้อาวุโสในครอบครัวถึงแก่กรรม ถือเป็นหน้าที่ของลูกหลาน เพื่อแสดงถึงความกตัญญูกตเวที เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ การจัดงานศพเป็นส่วนหนึ่งเพื่อให้ผู้ตายได้รับความสุขความเจริญในปรภพ และยังเชื่อว่าจะส่งผลให้ลูกหลานที่ร่วมพิธีได้รับความสุขความเจริญ มีพิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. พิธีการเซ่นไหว้ศพ หลังจากยกศพใส่โลงเรียบร้อย ลูกหลานจะเซ่นไหว้หน้าโลงศพ จะต้องจุดธูปปักไว้ที่กระถางธูปตลอดเวลา และติดไฟที่ตะเกียงหรือโคมไฟตลอดงานของเซ่นไหว้ หลังจากนั้นในคืนสุดท้ายลูกหลานจะทำพิธีกงเต็ก เพื่อเป็นกุศลต่อผู้ตายให้ได้รับความสุขความเจริญในปรภพ และเพื่อให้วิญญาณบริสุทธิ์

2. พิธีกงเต็ก ก่อนเริ่มพิธีจะมีการจัดบริเวณมณฑลโดยสมมุติเป็นมณเฑียรเสมาพุทธจักร มีโต๊ะประดิษฐานรูปพระพุทธเจ้า รูปพระอมิตตาภะ รูปพระโพธิ์สัตว์ และเครื่องสักการบูชา โดยหันหน้าไปทางทิศตะวันตก ใกล้ทางเข้ามีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ด้านนอกมีการตั้งโต๊ะไหว้ฟ้าดิน[52] ซึ่งแสดงให้เห็นการลำดับความสำคัญของการตั้งโต๊ะ กล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

---

[51]เรื่องเดียวกัน,53.

[52]เรื่องเดียวกัน,58.

ลำดับแรก คือพิธีเชิญพระพุทธเจ้า โดยมีพระภิกษุหรือแม่ชีในนิกายมหายานสวดมนต์และพรมน้ำพระพุทธมนต์ ชุมนุมเทวดา อัญเชิญพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และเทพทั้ง 10 ทิศมาประทับรับการบูชา มีของเซ่นไหว้ และนกกระสากระดาษ 1 ตัวที่เขียนชื่อผู้ตาย วันเดือนปีเกิดและตาย ชื่อลูกหลานร่วมพิธี แล้วเผานกกระสาเพื่อเป็นการแจ้งข่าวแก่พระพุทธเจ้า

ต่อมาทำพิธีไหว้ฟ้าดินไหว้บรรพบุรุษ หากผู้ตายเป็นชายไหว้บรรพบุรุษที่แก่กว่า 3 ชั่วคน หากเป็นหญิงไหว้แค่บรรพบุรุษฝ่ายสามีเท่านั้น หลังจากนั้นจะเชิญวิญญาณผู้ตายมายังโรงพิธี ทำพิธีอาบน้ำดวงวิญญาณ โดยการเขียนสารในกระดาษหรือผ้าบอกรายละเอียด สถานที่แล้วเผา หลังจากนั้นหากผู้ตายเป็นชายก็ทำพิธีเดินรอบเจดีย์กระดาษจำลอง หากเป็นหญิงทำพิธีแหวะฟุ้ง แล้วทำพิธีข้ามสะพานซึ่งเชื่อว่าเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์และวิญญาณ

ภาพที่ 23 งานศพแบบจีนตระกูลรัตนสาร ริมกำแพงเมือง สมัย ร.5
ที่มา : เอนก นาวิกมูล และจรัส จันทร์พรหมรัตน์, มรดกเมืองสงขลามหาวชิราวุธ (สงขลา : คณะกรรมการจัดงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวชิราวุธ, 2546): 95.

หลังจากนั้นก็จะถึงพิธีอัญเชิญพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ และเทพทั้ง 10 ทิศกลับ แล้วทำพิธีสุดท้ายคือส่งวิญญาณกลับ มีการสวดมนต์ โดยลูกหลานจะขนเครื่องกงเต็กวางรวมกันที่ลานด้านนอก แล้วเผาลูกหลานจะจับลำไม้ไผ่ล้อมเป็นวงกันวิญญาณจรจัดมาแย่งชิง

3. พิธีเคลื่อนศพไปยังสุสานหรือวันออกศพ ก่อนเคลื่อนย้ายลูกหลานจะทำพิธีเซ่นไหว้ แล้วผู้ทำพิธีจะยื่นสุราให้ลูกชายคนแรก ลูกสะใภ้ และลูกสาวตามลำดับ เพื่อรินสุราลงในกระถางธูปหน้าศพ (กระถางธูปแทนผู้ตายและสุราแทนยา) แล้วจึงใช้รถยนต์เคลื่อนศพไปสุสาน

4. พิธีฝังศพ หมอดูพิจารณาว่าจุดใดเหมาะ แล้วทางสุสานจะขุดหลุมเตรียมไว้ มีการเซ่นไหว้เจ้าที่ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสุสานเพื่อขออนุญาตให้ผู้ตายได้อาศัยในสุสาน เมื่อนำศพมาถึงมีการทำพิธีเซ่นไหว้อีกรอบแล้วมีการทำพิธีสวด และผู้ทำพิธีจะโปรยถั่วเขียว สาคู เม็ดเล็ก ข้าวเปลือก และแป้งข้าวหมาก โดยเริ่มโปรยจากศีรษะแล้วเวียนซ้ายจนครบ 3 รอบร่วมไปด้วย ส่วนลูกหลานจะเดินตามเก็บสิ่งของที่โปรยกลับบ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล จากนั้นก็เผากระดาษเงินกระดาษทอง ก่อนกลับบ้านลูกชายคนโตจะเอาดินที่หลุมฝังศพหนึ่งกำมือใส่กระถางธูป แล้วเอาธูปในกระถางแจกลูกหลาน เหลือในกระถาง 3 ดอก เพื่อนำกลับบ้านพร้อมรูปถ่าย ก่อนเข้าบ้านต้องเซ่นไหว้เจ้าประตูเพื่อขออนุญาต แล้วเรียกวิญญาณผู้ตายเข้าบ้าน[53] ในบ้านจึงต้องมีพื้นที่ที่เตรียมไว้สำหรับวางกระถางธูปและรูปถ่าย และเตรียมพื้นที่วางโต๊ะไว้วางของเซ่นไหว้

ในระยะ 100 วัน นับตั้งแต่ถึงแก่กรรม ลูกสะใภ้คนโต หรือหลานสะใภ้จะต้องทำพิธีเซ่นไหว้ทุกวัน และลูกหลานจะต้องอุทิศส่วนกุศลหลังครบรอบ 7 วันจะทำบุญเซ่นไหว้ 1 ครั้ง และหลังจากวันที่ 10 ทุก ๆ 10 วันก็ต้องเซ่นไหว้จนครบถึง 50 วัน

1.4 ประเพณี และเทศกาลทางศาสนา หรือประเพณีของชุมชนในรอบปีของชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน

ชาวไทยพุทธ

1.4.1 ประเพณีสารทเดือนสิบ

ชาวสงขลาเรียกวันสารทว่า “วันชิงเปรต” เป็นวันทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้บุคคลที่ล่วงลับไปแล้วและอยู่ในสภาพเปรต ตลอดจนพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ล่วงลับไปแล้ว มีการบริจาคทานโดยนำไปถวายพระภิกษุสงฆ์เนื่องจากเชื่อว่าจะสามารถอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับผู้ตายได้ ซึ่งจะมีประเพณีทำบุญเดือนสิบ 2 ครั้ง คือ วันแรม 1 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ เดือน 10

เป็นประเพณีหนึ่งในชีวิตของชาวไทยพุทธที่นำอาหารขนมไปทำบุญที่วัดและเยี่ยมเยือนคนเฒ่าคนแก่ที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยจะเตรียมขนม เช่น ขนมลาสื่อแทนเสื้อผ้าและอาหารที่ให้เปรตกิน,ข้าวพองสื่อแทนเครื่องประดับ,ขนมเจาะหู (ชาวสงขลาเรียกขนมเปซำ) สื่อแทนเงินสตางค์รู,ขนมบ้าสื่อแทนเงินเหรียญ และขนมเทียนสื่อแทนหมอนหนุน นอกจากขนมยังมีสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ที่ใช้ในการจัดสำรับ โดยจะเอาข้าวของ และขนมวางบนถาดซ้อนเป็นทรงเจดีย์ยอดแหลมหรือทรงพีระมิดหรือทรงอื่นๆ แล้วไปรวมกันที่วัด พร้อมทั้งนำอัฐิของญาติมาร่วมพิธีบังสุกุล กรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย แล้วกินขนม อาหารในพิธีโดยแย่งชิงกันเรียกชิงเปรต

---

[53]เรื่องเดียวกัน.

บางคนอาจหว่านทาน คือ หว่านเงินสตางค์ เงินเหรียญในอากาศให้คนแย่งชิงกัน หลังจากนั้นก็มีการทำพิธีดังกล่าวนอกวัดเนื่องจากเชื่อว่าเปรตบางตัวทำชั่วมากเข้าวัดไม่ได้

1.4.2 ประเพณีชักพระ หรือลากพระ

ประเพณีชักพระหรือลากพระเป็นประเพณีที่ถือปฏิบัติกันบางจังหวัดและบางวัดในภาคใต้เท่านั้น ได้แก่ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ตรัง และสงขลา เป็นประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ของอินเดีย มีการแห่พระศิวะ พระวิษณุ เป็นต้น โดยปรับใช้ในศาสนาพุทธเป็นการแห่พระพุทธรูปแทน มีวิธี 2 วิธีคือ การลากพระบก ได้แก่ การประดิษฐานพระพุทธรูปบนลากเลื่อน หรือล้อเลื่อน แล้วแห่ไปตามถนนตามทุ่งนา หรือในที่ที่มีการนัดหมายชุมนุมกัน ส่วนอีกวิธีคือการลากพระเรือหรือลากพระทางน้ำ ประเพณีลากพระตรงกับ แรม 1 ค่ำ เดือน 11

การลากพระหรือการชักพระเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของบางจังหวัดในภาคใต้ ซึ่งเกี่ยว ข้องกับประเพณีออกพรรษาโดยวันออกพรรษาตรงกับ วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันที่ชาวบ้านจะออกไปทำบุญออกพรรษาที่วัด จะมีการอัญเชิญพระพุทธรูปมาสรงน้ำพระพุทธมนต์ประพรมด้วยเครื่องหอม และอาจมีพิธีสงฆ์สมโภชพระพุทธรูปที่มากับเรือพระ ในเวลากลางคืนจะมีการเทศน์เหตุการณ์ตอนพระพุทธเจ้าเสด็จสู่ดาวดึงส์จนกระทั่งเสด็จลงจากดาวดึงส์ ในแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านก็จะทำบุญที่วัดตอนเช้าแล้วเริ่มลากพระ

ในสงขลาจะจัดขบวนลากพระของที่ต่าง ๆ มาชุมนุมกันที่บริเวณแหลมสนอ่อน หาดสิมิหลา อำเภอเมืองสงขลา เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้ทะเล แม้ว่าจะมีการลากพระบก และพระเรือในน้ำ แต่บางแห่งจะทำเรือพระลากบนบก ปัจจุบันสงขลาได้จัดพิธีลากพระ ซึ่งมีศูนย์รวมกลางเมืองขลา โดยมีประเพณีขึ้นไปนมัสการพระบรมสารีริกธาตุบนยอดเขาตังกวน มีการตกบาตรเทโวในตอนเช้า ณ บันไดทางขึ้นเขาตังกวน (จำลองเหตุการณ์ภาพตอนพระพุทธเจ้าเสด็จลงจากดาวดึงส์) และในวันลากพระจะมีประเพณีนำต้มไปทำบุญที่วัดเพื่อแทนในสมัยพุทธกาลที่ชาวบ้านในนครสังกัสสะ มีฐานะยากจนจึงหาได้แค่ห่อต้ม หรือ ห่อปัด เป็นอาหารจำพวกเสบียงรังนก มาถวายพระพุทธเจ้าเนื่องจากเสด็จกลับมาจากการจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ภาพที่ 24 ประเพณีชักพระ (ลากพระ) ประมาณ พ.ศ.2490 บริเวณถนนไทรบุรี และถนนนางงาม
ที่มา: เอนก นาวิกมูล และจรัส จันทร์พรหมรัตน์, มรดกเมืองสงขลามหาวชิราวุธ (สงขลา : คณะกรรมการจัดงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวชิราวุธ, 2546): 216-217.

ชาวไทยเชื้อสายจีน

1.4.3 เทศกาลตรุษจีน

เป็นวันสำคัญตามประเพณีชาวไทยเชื้อสายจีน ถือเป็นเทศกาลปีใหม่ของจีน ในอดีตกำหนดเป็นวันขึ้นปีใหม่จีนตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนอ้ายทางจันทรคติจีน โดยกำหนดวันสิ้นเดือน 12 ของจีนเป็นวันสิ้นปีเก่า คือ ปลายเดือนมกราคม และวันขึ้นปีใหม่ตรงกับเดือน 3 ตามจันทรคติไทยคือ ต้นเดือนกุมภาพันธ์ เทศกาลตรุษจีนแบ่งออกเป็น 3 วัน โดยก่อนวันตรุษจีน 1 วันจะทำความสะอาดบ้านเรือน แล้วซื้อข้าวของเพื่อฉลอง และทำพิธีไหว้เจ้าครัว เรียกว่าวันจ่าย การเซ่นไหว้เจ้าครัว (เดิมคือเจ้าเตาไฟ) จะเซ่นด้วยขนมเข่งที่มีความเหนียวและหวาน โดยความหวานสื่อแทนการพูดจา รายงานของเจ้าครัวที่ไพเราะระรื่นหูการ เป็นการเอาใจและความเหนียวแทนการปิดปากให้พูดไม่สะดวก การเซ่นไหว้ต้องมีอาหารคาวหวานหลากหลายชนิด

วันรุ่งขึ้นตอนเช้าตรู่ เรียกว่า วันไหว้ ชาวไทยเชื้อสายจีนในสงขลาจะทำพิธีเซ่นไหว้เทพเจ้า ณ ศาลหลักเมือง และศาลเจ้าอื่น ๆ ซึ่งเป็นที่สิงสถิตของเจ้าที่สมาชิกในครอบครัวเคารพนับถือ ต่อจากนั้นกลับบ้านเพื่อเซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษที่หิ้งป้ายชื่อหรือรูปถ่ายบรรพบุรุษ และศาลพระภูมิเจ้าที่ในบ้าน ในวันนี้จะมีการจุดปะทัดขับไล่วิญญาณหลังการเซ่นไหว้ แล้วอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษของตัวเอง จากนั้นทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่วิญญาณไม่มีญาติ โดยเชิญชวนวิญญาณไม่มีญาติมารับประทานของเซ่นไหว้ แล้วเผากระดาษเงินกระดาษทองอุทิศให้ แล้วนำของเซ่นไหว้ไปแจกคนจนต่อไป วันต่อมาคือวันถือ จะหยุดประกอบอาชีพการงาน งดเว้นการกระทำที่ถือว่าไม่เป็นมงคล เป็นวันพักผ่อนเยี่ยมเยียนญาติมิตร ซึ่งจะมีการแจกอั่งเปา

(ซองสีแดง) ที่บรรจุเงินแต๊ะเอีย หรือมอบของขวัญให้ลูกหลาน ชาวไทยเชื้อสายจีนบางคนถือศีลกินเจละเว้นเนื้อสัตว์ด้วย

1.4.4 เทศกาลหยวนเชียว

เป็นเทศกาลที่ระลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ หลังจากเทศกาลตรุษจีน 15 วัน ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย (เดือนกุมภาพันธ์) ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลาจะเซ่นไหว้เทพเจ้า เพื่อขอพรให้เทพเจ้าบันดาลความอุดมสมบูรณ์ และความสะดวกในอาชีพ เนื่องจากเดิมหลังเทศกาลตรุษจีน จะพักผ่อน 15 วันหลังจากนั้นจึงทำพิธีเพื่อเป็นสิริมงคลก่อนเริ่มงานใหม่ ในปัจจุบันถึงแม้จะหยุดหลังตรุษจีนเพียง 1-4 วันแต่ประเพณีดังกล่าวยังปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยจะทำพิธีเซ่นไหว้เทพเจ้า ณ ศาลหลักเมือง ถนนนางงาม ตำบลบ่อยาง อำเภอสงขลาโดยเชิญเจ้ามารับของเซ่นไหว้ ปักธูปแล้วเซ่นไหว้ฟ้าดินหน้าศาลแล้วจุดประทัด ต่อจากนั้นกลับบ้านเพื่อเซ่นไหว้ศาลพระภูมิเจ้าที่บ้าน โดยจัดวางของเซ่นไหว้ จุดธูปแดง 3 ดอก เชิญรับของไหว้ แล้วปักธูปถือเป็นการเสร็จพิธี[54]

1.4.5 เทศกาลเช็งเหม็ง

เป็นเทศกาลที่สมาชิกในครอบครัวจะพากันไปไหว้บรรพบุรุษในสุสานหรือฮวงซุ้ยของบรรพบุรุษ เป็นการรำลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ในช่วงปลายเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนเมษายน ซึ่งก่อนวันเซ่นไหว้ลูกหลานจะทำความสะอาด ซ่อมแซมปรับปรุงพื้นที่สุสาน ในวันไหว้มีการเซ่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ (แป๊ะก๋ง)และสิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณฮวงซุ้ย แล้วเซ่นไหว้สุสาน หรือฮวงซุ้ยของบรรพบุรุษ เมื่อเซ่นไหว้เสร็จชั่วระยะธูปหมดจะมีการเทน้ำชา สุรา ลงในกระถางธูปเป็นการสื่อสัญลักษณ์ว่าบรรพบุรุษได้รับของเซ่นไหว้แล้ว จากนั้นเผากระดาษเงินกระดาษทองและเงินกงเต๊ก หลังจากนั้นมีการจุดประทัดเพื่อบอกกล่าว และขับไล่วิญญาณจรจัด

1.4.6 เทศกาลสารทขนมจ้าง

ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลาเซ่นไหว้เจ้าเพื่อระลึกถึง “ซูหยวน” ขุนนางจีนผู้จงรักภักดีต่อแผ่นดิน แต่ในปัจจุบันกลายเป็นประเพณีปฏิบัติมากกว่าการระลึกถึง โดยช่วงเช้าจะเซ่นไหว้เจ้า ณ ศาลหลักเมือง ต่อจากนั้นกลับบ้านเพื่อเซ่นไหว้ศาลพระภูมิเจ้าที่บ้าน เซ่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษที่หิ้งป้ายชื่อหรือรูปถ่ายบรรพบุรุษ ของเซ่นไหว้เหมือนในเทศกาลตรุษจีน แต่ที่แตกต่างคือหนึ่งในของเซ่นไหว้ ได้แก่ ขนมจ้าง

---

[54]ชะลอ บุญช่วย, ”ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532), 46-47.

1.4.7 เทศกาลสารทจีน

ปกติชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อเรื่องวิญญาณ ซึ่งจะมีการปลดปล่อยวิญญาณจากปรโลกให้มารับส่วนบุญ 1 ปีสองครั้ง ได้แก่ ครั้งแรกในเทศกาลตรุษจีน ครั้งที่สองในเทศกาลสารทจีน เทศกาลสารทจีนจึงเป็นเทศกาลที่จะทำพิธีไหว้เจ้าเมื่อถึงกำหนดครึ่งปี มีการหยุดงาน 1 วันเพื่อเซ่นไหว้เจ้า ณ ศาลเจ้าประจำชุมชน และศาลเจ้าที่ในบ้าน เช่นเดียวกับตรุษจีนแต่ของเซ่นปริมาณน้อยกว่า ซึ่งจะทำพิธีประมาณช่วงเดือนสิงหาคม

1.4.8 เทศกาลไหว้พระจันทร์

ชาวไทยเชื้อสายจีนในสงขลาจะทำพิธีเซ่นไหว้พระจันทร์ (ตง ชิว โจ่ย[55]) เพื่อขอโชคลาภจากเจ้าแม่พระจันทร์ ผู้ไหว้มักเป็นผู้หญิงจะจัดของเซ่นไหว้บนโต๊ะบริเวณลานบ้านหรือดาดฟ้าหรือบริเวณที่สามารถมองเห็นพระจันทร์ได้ชัดเจนที่สุดเมื่อพระจันทร์เต็มดวงเพื่อขอในสิ่งที่ตนปรารถนา ของเซ่นไหว้ ได้แก่ เครื่องสำอาง ส้มโอ กล้วยหอมทั้งหวี อ้อย ทับทิม ขนมไหว้พระจันทร์ อาจเรียกว่าขนมเปียะหรือขนมจันอับ[56]) ขนมโก๋ ขนมถั่ว น้ำชา ธูปเทียน ดอกไม้ โคมไฟ กระดาษเงินกระดาษทอง และทองแท่งกระดาษ [57]

1.4.9 เทศกาลกินเจ

ชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา โดยเฉพาะในตัวเมืองหาดใหญ่ ได้สืบทอดเทศกาลกินเจ หรือ กินผัก ในวันขึ้น 1 ค่ำถึงวันขึ้น 9 ค่ำเดือน 9 (เดือนตุลาคม) ตามปฏิทินจีนเชื่อว่าช่วงเวลานี้ เป็นช่วงที่เทพเจ้าลงมาบนโลกมนุษย์เพื่อตรวจดูความเป็นไปบนโลก และบันดาลให้เกิดกรรมดีกรรมชั่วขึ้น ซึ่งผู้ศรัทธาจะนุ่งขาวห่มขาว สละกิจโลกียวัตร บำเพ็ญสมาธิ ถือมังสวิรัติบริโภคแต่ผักผลไม้ งดบริโภคเนื้อสัตว์ รวมทั้งผักที่มีกลิ่นฉุนบางชนิด เช่น หอม และกระเทียม

ชาวไทยเชื้อสายจีนชุมชนเมืองเก่าสงขลา ก่อนเทศกาลจะทำความสะอาด ซื้ออุปกรณ์ประกอบอาหารใหม่ทั้งชุด โดยวันแรกทุกคนจะไปรวมตัวกันที่ศาลเจ้าหลักเมือง นุ่งขาวห่มขาว จัดโต๊ะวางกระถางธูป โต๊ะวางของเซ่นไหว้ อาหารเจ มีการจุดโคมไฟ 9 ดวง แล้วจุด

---

[55]แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, “ความกลมกลืนด้านขนบธรรมเนียม-ความเชื่อ : วิถีจีน-ไทย ในสังคมสยาม,”ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ (กรุงเทพฯ : มติชนฯ,2550),145.

[56] เรื่องเดียวกัน.

[57]ชะลอ บุญช่วย, ”ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532), 52-53.

เทียน ธูป 3 หรือ 5 ดอก ไหว้เชิญเทพเจ้าเข้าทรง มีการให้พร โอวาท ดูดวง และสะเดาะเคราะห์ สิ่งสำคัญในพิธีกรรมนี้คือตลอด 9 วันที่กินเจจะมีรับประทาน ได้แก่ อาหารเจควบคู่กับการถือศีล การทำจิตใจให้ผ่องใส รักษา กาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ ในระยะเวลาที่กินเจ 1 วันจะมีการสวดมนต์ 3 ครั้ง คือ เช้า เที่ยง เย็น อาจเป็นที่ศาลหรือบ้านก็ได้ บางครั้งอาจนิมนต์พระภิกษุมาสวดพระพุทธมนต์ แล้วก็เผากระดาษเงินกระดาษทองอุทิศแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ เมื่อถึงวันที่ 10 ค่ำ เดือน 9 ตามปฏิทินจีนเป็นวันสุดท้ายจะมีการทำพิธีส่งพระ แล้วลอยกระธงที่บรรจุ ดอกไม้ ธูป เทียน เล็บ ผม สู่ทะเลเพื่อสะเดาเคราะห์ แล้วเผากระดาษที่เขียนชื่อผู้ร่วมพิธี สวดมนต์ แล้วดับโคมไฟ 9 ดวง ที่จุดวันแรก[58]

1.4.10 เทศกาลไหว้เจ้าประจำปี

เพื่อแสดงความกตัญญูต่อเทพเจ้าที่ให้การคุ้มตรองและช่วยเหลือ โดยชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จะจัดพิธีร่วมกันทุกศาลเจ้า โดยสร้างศาลเจ้าชั่วคราวขึ้นบริเวณแหลมสนอ่อน (ด้านทิศเหนือของเทศบาลเมืองสงขลา) ปกติชาวจีนจัดในเดือน 12 ตามจันทรคติจีน แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนที่สงขลาจัดเทศกาลนี้ในเดือน 4 ตามจันทรคติจีน คือ เดือนพฤษภาคม

วันแรกมีการเชิญเจ้ามาสถิตที่ศาลชั้วคราว ยกเสาไม้ไผ่หน้าศาล เรียกว่า สาภูมิเทวดา โคนเสายกสูงจากพื้น 3 เมตร วางเก้าอี้ตัวใหญ่สื่อแทนที่ประทับของเง็กเซียนฮ่องเต้ จุด ธูปเทียน ของเซ่นไหว้ เพื่อเซ่นไหว้เสาภูมิเทวดา จุดธูปขนาดใหญ่หน้าศาลเป็นอันเริ่มพิธี ในตอนกลางคืนชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลาจะนำสมาชิกในครอบครัวไปเซ่นไหว้ขอพร เพื่อให้เทพเจ้าขจัดปัดเป่าทุกข์ภัย เพื่อเป็นสิริมงคลและขอยันต์หรือฮู้เพื่อไปติดหน้าบ้านจากร่างทรง (ทุกคืนในเวลา 20 นาฬิกา จะมีการทรงเจ้า) คืนที่ 3 ชาวไทยเชื้อสายจีนเดินข้ามสะพานเพื่อสะเดาเคราะห์ และในวันที่ 4 ของงานจะมีพิธีแห่รูปเคารพของเทพเจ้าทุกองค์ เช่น เจ้าแม่กวนอิม ปู่ทวดเขาแดง ปู่ทวดเขาเขียว และจี้กง พระถังซัมจั๋ง เจ้าแม่ทับทิมเป็นต้น และเจ้าในร่างทรงจะเยี่ยมชาวไทยเชื้อสายจีนย่านชุมชนเขตเทศบาลเมืองสงขลา สองข้างทางจึงมีชาวไทยเชื้อสายจีนจัดโต๊ะตั้งของเซ่นไหว้บริเวณหน้าบ้าน บางบ้านปูกระดาษเงินกระดาษทองเข้าสู่ตัวบ้านเพื่อเชิญเจ้าเข้าบ้านเพื่อเป็นสิริมงคล ซึ่งเจ้าของบ้านมีการจุดประทัดรับเจ้าและขับไล่สิ่งชั่วร้ายให้พ้นไป ส่วนเจ้าในร่างทรงจะพรมน้ำมนต์ มอบยันต์หรือฮู้แก่เจ้าของบ้านไว้ติดตรงกลางเหนือประตูเพื่อป้องกันสิ่งชั้วร้าย วันที่ 5 เป็นวันสุดท้ายจะมีการก่อกองไฟ และนำชาวบ้านลุยไฟสะเดาะเคราะห์

---

[58] เรื่องเดียวกัน,50.

เนื่องจากในช่วงเทศกาลกินเจปี พ.ศ.2549 ข้าพเจ้าได้เข้าไปสำรวจพื้นที่บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ตลอดเส้นถนนมีการปักธงเหลืองสู่ศาลเจ้า ศาลเจ้าหลักเมือง ซึ่งตั้งอยู่ในถนนนางงาม 3 ศาลเจ้า เป็นบริเวณที่มีคนไทยพุทธอาศัยร่วมอยู่กับชาวไทยเชื้อสายจีน และมีร้านค้าอาหารจีนผสมผสานกับอาหารพื้นถิ่นจนกลายเป็นเอกลักษณ์ ดึงดูดคนต่างพื้นที่ ต่างอำเภอ และนักท่องเที่ยวชิมอาหารที่อำเภอเมืองสงขลา มีข้อสังเกตว่าในเทศกาลกินเจค่อนข้างเงียบ ชาวไทยเชื้อสายจีนจะทานอาหารเจ ถือศีล ประกอบพิธีกรรมในศาลเจ้าและที่บ้าน ส่วนชาวไทยพุทธยังดำเนินการค้าขายอย่างปกติ ร้านค้ายังคงขายอาหารปกติ (ไม่ใช่อาหารจีน) คนที่ไม่กินเจก็รับประทานอาหารในร้านค้าได้ปกติ เช่นเดียวกับชาวไทยมุสลิมที่ดำเนินชีวิตไปอย่างปกติ การประกอบพิธีกรรมแตกต่างจากเทศกาลกินเจที่อื่น (จังหวัดภูเก็ต ตรัง กระบี่ พังงา หรือในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นต้น) เช่น ไม่มีการแห่พระ ตรงข้ามกับเทศกาลไหว้เจ้าประจำปีของที่นี้ซึ่งจัดอย่างยิ่งใหญ่ มีการทำพิธีกรรมคล้ายเทศกาลกินเจทั่วไป คือ ศาลเจ้าทุกศาลเจ้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม ทั้งศาลเจ้าในตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา และศาลเจ้าบริเวณเขาแดง มีการแห่เรืออัญเชิญปู่ทวดเขาแดง ปู่ทวดเขาเขียว ฝั่งเขาแดงมาฝั่งตำบลบ่อยาง จากนั้นตั้งศาลชั่วคราวแค่ศาลเดียว แล้วแห่พระเพื่อให้ชาวไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ไกลได้ร่วมในเทศกาล

การที่เทศกาลกินเจของที่นี้ไม่มีการแห่พระเหมือนที่อื่นอาจเป็นเพราะ ยึดหลักปฏิบัติสำคัญทางการควบคุมจิตใจให้บริสุทธิ์ ทำความดี ละเว้นความชั่วมากกว่าการประกอบพีกรรมอื่นที่เป็นเพียงแค่กุศโลบายเพื่อให้คนมาร่วมพิธีจนอาจหลงลืมหลักสำคัญของเทศกาลที่ปฏิบัติกันมาตามตั้งแต่บรรพบุรุษ และอีกเหตุผลอาจเป็นเพราะจำนวนชาวไทยเชื้อสายจีนมีอาศัยอยู่มากบริเวณถนนนครใน ถนนนครนอก และบางส่วนอาศัยอยู่บริเวณถนนนางงาม สามารถเดินไปศาลเจ้าได้โดยง่ายจึงไม่มีการแห่พระอย่างงยิ่งใหญ่ แต่ยังยึดหลักสำคัญในเทศกาล คือ การถือศีล สละกิจโลกียวัตร บำเพ็ญสมาธิ การทำจิตใจให้ผ่องใส รักษา กาย วาจา ใจ ให้บริสุทธิ์ และเพื่อพักผ่อน

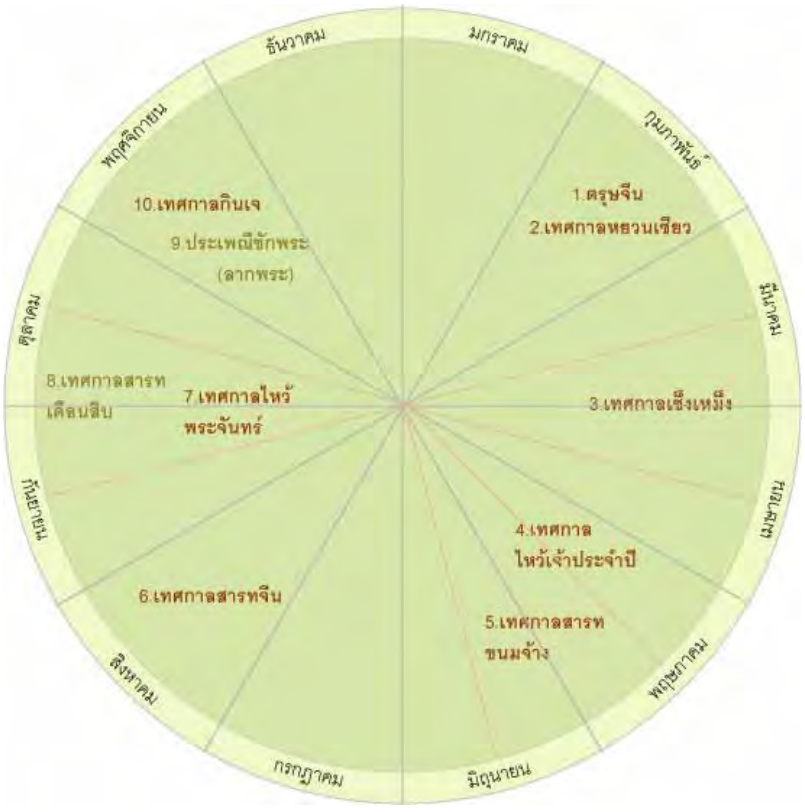
แนวโน้มในอนาคต มีความเป็นไปได้ที่การจัดพิธีการกินเจจะเปลี่ยนรูปแบบ เนื่องจากรับอิทธิพลเทศกาลกินเจภายนอกพื้นที่ โดยเฉพาะเทศกาลกินเจในจังหวัดภูเก็ตที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก ทำรายได้หลักให้แก่เศรษฐกิจของจังหวัด ซึ่งจากการสัมภาษณ์คุณจักรกฤษณ์ ภัทรนิตย์ ประธานศาลเจ้า 4 ศาลบริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา กล่าวว่าในปี พ.ศ.2550 มีโครงการที่จะจัดขบวนแห่พระอย่างยิ่งใหญ่ในเทศกาลกินเจซึ่งจะจัดเป็นปีแรกทำให้อาจเกิดการปรับเปลี่ยนไปจากประเพณีเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าสงขลา

ตารางที่ 4 ตารางประเพณีของชุมชนในรอบปีของชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน จังหวัดสงขลา

ประเพณีรอบปี	กลุ่มเชื้อชาติ	ผู้ร่วมงาน	ช่วงเวลา	สถานที่
เทศกาลตรุษจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพุทธ	ขึ้น 1 ค่ำ เดือนอ้าย ทางจันทรคติจีน (ประมาณเดือน ก.พ.)	- ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ณ ถนนนางงาม สงขลา และศาลเจ้าอื่น - บ้านเรือน ตึกแถว บริเวณห้องครัว หิ้งป้ายชื่อหรือรูปถ่ายบรรพบุรุษ หิ้งพระจีน และศาลพระภูมิเจ้าที่
เทศกาลหยวนเซียว	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ขึ้น 15 ค่ำเดือนอ้าย (ประมาณเดือน ก.พ.)	- ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ณ ถนนนางงาม สงขลา และศาลเจ้าอื่น - บ้านเรือน ตึกแถว บริเวณ หิ้งพระจีน และศาลพระภูมิเจ้าที่
เทศกาลเช็งเหม็ง	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ช่วงประมาณปลายเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนเมษายน	สุสาน หรือฮวงซุ้ยของบรรพบุรุษ
เทศกาลไหว้เจ้าประจำปี	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	เดือน 4 ทางจันทรคติจีน (ประมาณเดือน พ.ค.)	- ศาลเจ้าชั่วคราวขึ้นบริเวณแหลมสนอ่อน (ด้านทิศเหนือของเทศบาลเมืองสงขลา) - ถนน และบริเวณหน้าบ้านหรือตึกแถว ย่านชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน อำเภอเมืองสงขลา
เทศกาลสารทขนมจ้าง	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ประมาณปลายเดือนพฤษภาคม	- ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ณ ถนนนางงาม สงขลา และศาลเจ้าอื่น - บ้านเรือน ตึกแถว บริเวณห้องครัว หิ้งป้ายชื่อหรือรูปถ่ายบรรพบุรุษ หิ้งพระจีน และศาลพระภูมิเจ้าที่
เทศกาลสารทจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ประมาณช่วงเดือนสิงหาคม	ศาลเจ้าประจำชุมชน และศาลเจ้าที่ในบ้านเรือน หรือตึกแถว
ประเพณีสารทเดือนสิบ	ชาวไทยพุทธ	พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน	เดือนสิบ 2 ครั้ง คือ วันแรม 1 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ เดือน 10(ประมาณปลายเดือน ก.ย. และต้นเดือน ต.ค.)	วัดและบริเวณด้านนอกใกล้วัด

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ประเพณีรอบปี	กลุ่มเชื้อชาติ	ผู้ร่วมงาน	ช่วงเวลา	สถานที่
เทศกาลไหว้พระจันทร์	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ผู้หญิงชาวไทยเชื้อสายจีน	ประมาณปลายเดือนกันยายนหรือ ต้นเดือนตุลาคม	บริเวณลานบ้านหรือดาดฟ้าหรือบริเวณที่สามารถมองเห็นพระจันทร์ได้ชัดเจนที่สุดเมื่อพระจันทร์เต็มดวง
เทศกาลกินเจ	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ชาวไทยเชื้อสายจีน	ขึ้น 1 ค่ำถึงวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 9 ตามปฏิทินจีน (ประมาณเดือน ต.ค.)	- ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ณ ถนนนางงาม สงขลา และศาลเจ้าอื่น - บ้านเรือน ตึกแถว
ประเพณีชักพระหรือลากพระ	ชาวไทยพุทธ	พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชนทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยเชื้อสายจีน	แรม 1 ค่ำ เดือน 11 (ประมาณเดือน ต.ค.)	- วัด และบริเวณยอดเขาตังกวน - บริเวณแหลมสนอ่อน หาดสิมิหลา อ.เมืองสงขลา

แผนภูมิที่ 2 แสดงวงจรประเพณีของชุมชนในรอบปีของชาวไทยพุทธ และชาวไทยเชื้อสายจีน จังหวัดสงขลา

วัฒนธรรม ประเพณี แนวคิด และความเชื่อ นอกจากจะสื่อสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรมต่าง ๆ แล้วยังปรากฏในงานสถาปัตยกรรม งานศิลปะ และหัตถกรรม เช่น ตึกแถวดั้งเดิม ศาสนสถาน และสภาพชุมชน ได้แก่ รูปแบบอาคาร ที่ว่างภายในตึกแถว ประโยชน์ใช้สอย ถนน การคมนาคม การวางผัง เป็นต้น โดยเฉพาะตึกแถว ได้สื่อให้เห็นถึงการดำเนินชีวิตในอดีต แม้ปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป เกิดความต้องการใหม่ๆ แต่การออกแบบตึกแถวควรสะท้อนจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งรองรับกิจกรรมใหม่ และพื้นที่ใหม่ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน จึงจำเป็นต้องศึกษาตึกแถวดั้งเดิม รวมทั้งวิถีชีวิตในปัจจุบันในบทต่อไป

2.แนวคิด และความเชื่อ

แนวความคิด ความเชื่อที่แสดงออกมาในการประกอบพิธีกรรม ในประเพณีรอบปีและประเพณีที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีนนั้น ได้รับอิทธิพลตามความเชื่อเดิม อิทธิพลของปรัชญาเมธี ได้แก่ ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า พุทธศาสนา และอิทธิพลของความเชื่อพื้นถิ่น ผสมผสานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ ความเชื่อทางศาสนาพุทธมหายานส่งผลในการออกแบบพื้นที่ภายในอาคาร เช่น การตั้งหิ้งเทพเจ้าจีน หิ้งพระ ศาลเจ้าที่ภายในบ้านแสดงถึงการผสมผสานความเชื่อทางศาสนาพุทธ และความเชื่อเรื่องวิญญาณ ผีสางเทวดา เจ้าที่ ส่วนความเชื่อความเชื่อลัทธิขงจื้อให้ความสำคัญต่อบรรพบุรุษ แสดงความกตัญญู ซึ่งจะปรากฏเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น เทศกาลเช็งเม้ง และมีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณหลังความตาย เช่น การเซ่นไหว้อาหาร เผาสิ่งของกระดาษเพื่ออุทิศแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ และยังมีหิ้งบรรพบุรุษภายในบ้าน นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับครอบครัว เช่น มีการรอมตัวเพื่อประกอบพิธีกรรมกันพร้อมหน้าในเทศกาลต่าง ๆ

ศาลเจ้าที่ชาวไทยเชื้อสายจีนทุกเชื้อสาย และชาวไทยพุทธในท้องถิ่นให้ความเคารพนับถือ คือ ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองเป็นศาลที่สร้างขึ้นพร้อมกับการอพยพมาตั้งถิ่นฐาน เป็นที่เป็นศูนย์รวมของชาวไทยพื้นถิ่น และชาวไทยเชื้อสายจีนทุกๆเชื้อสาย มีลักษณะเด่นคือ ภายในศาลนอกจากประดิษฐานเสาหลักเมืองแล้วยังประดิษฐานรูปเคารพ ,พระพุทธรูปของชาวไทยพุทธ และรูปเคารพเทพเจ้าจีนของชาวไทยเชื้อสายจีน

ศาลเจ้าส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา ได้แก่ บริเวณถนนนางงาม ประกอบด้วยศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อกวนอู และศาลเจ้าตั้งเซ้งฮ่อง บริเวณถนนที่ตัดระหว่างถนนนครใน กับถนนนางงาม ได้แก่ ศาลเจ้าโป้อันเตี้ยน (โก๊ยเซ้งฮ่อง) ถนนถนนยะลา และศาลเจ้าปุนเถ้ากง ถนนหนองจิก ส่วนมัสยิดบริเวณตั้งอยู่ทีถนนพัทลุง ได้แก่ มัสยิดอุสาสนอิสลาม ซึ่งอยู่ในชุมชนที่มีผู้นับถือสาสนาอิสลาม ส่วนวัดมีหลายวัดที่อยู่รอบๆ ชุมชนเมืองเก่าสงขลา ได้แก่ วัดยางทอง ถนนนางงาม ,วัดเลียบ วัดดอนแย้ และวัดมัชฌิมาวาส(วัดกลาง) ถนนไทรบุรี เป็นต้น

ชาวไทยพื้นถิ่น ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ถึงจะมาจากหลากหลายเชื้อสายแต่ในปัจจุบันรุ่นลูกรุ่นหลานก็ถือได้ว่าเป็นคนไทย ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสงขลา ภาคใต้ของประเทศไทย และนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มอยู่อาศัยร่วมกัน มีการผสมกันทางเชื้อชาติ มีการอาศัยพึ่งพากันทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ซึ่งสะท้อนออกมาทางภาษา อาหาร สถาปัตยกรรม การแต่งกาย ความเชื่อ ประเพณี เช่น การที่คนไทยพื้นถิ่นเข้าศาลเจ้าจีนเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อร่วมกับชาวไทยเชื้อสายจีนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หรือ การที่ชาวไทยเชื้อสายจีนเข้าวัด ตักบาตร ประกอบพิธีทางศาสนาพุทธร่วมกับชาวไทยพื้นถิ่น หรือ การที่ร้านขายกาแฟโบราณของชาวไทยพื้นถิ่นที่นับถือศาสนาพุทธ ตั้งร้านติดกับร้านอาหารอิสลาม หรือ การที่ลวดลายประกอบทางสถาปัตยกรรมมีการผสมผสานกัน เช่น วัดมัชฌิมาวาส (วัดกลาง) ถนนไทรบุรี มีเจดีย์มุมรอบพิพิธภัณฑ์เป็นแบบถะจีนสร้างในสมัยเจ้าเมืองผู้สำเร็จราชการที่มีเชื้อสายจีน พ.ศ.2341 เป็นต้น หรือ ตึกแถวจีนผสมตะวันตก ที่รับอิทธิพลของหลังคาปั้นหยาทางพื้นถิ่นภาคใต้ของไทย หรือ การนำค้ำยันมาใช้ในการตกแต่งและช่วยรับน้ำหนักชายคาที่ยื่นก็รับอิทธิพลทางพื้นถิ่นภาคใต้ของไทย หรือ การนำลักษณะหน้าต่างที่ยาวถึงพื้น มีบานเกล็ดติดตาย การสลักลวดลายก็เช่นเดียวกัน ซึ่งกล่าวโดยสรุปได้ว่ามีการรับอิทธิพลผสมผสานกันของชาวไทยมุสลิม ชาวไทยพุทธ ในพื้นถิ่น ภาคใต้ของไทย

สภาพทางกายภาพของเมืองสงขลาในปัจจุบัน

ขอบเขตการศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งโครงการ และบริเวณข้างเคียงโดยรอบเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีบริบทที่มีความเกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่การเริ่มตั้งชุมชน ได้แก่ บริเวณถนนนางงาม และถนนไทรบุรี โดยจะศึกษารายละเอียดลักษณะทางกายภาพของบริบทของชุมชนเมืองเก่าทั้งในอดีต และในปัจจุบัน บางส่วนอาจมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้เห็นแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นประโยชน์ในการออกแบบ มีรายละเอียดดังนี้

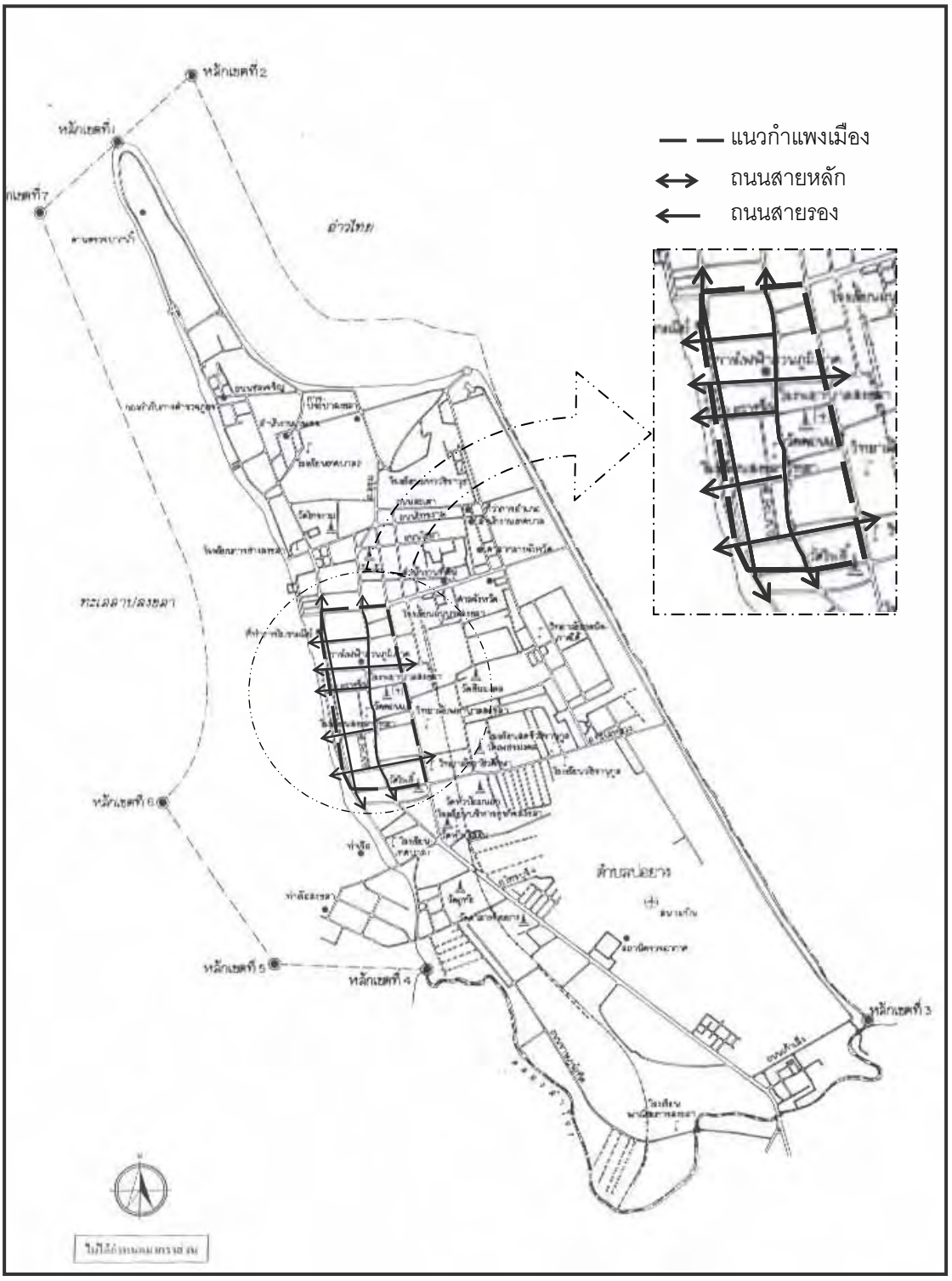
1. **ผังเมือง และการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า**

1.1 โครงข่ายถนน และการเชื่อมต่อภายในชุมชน

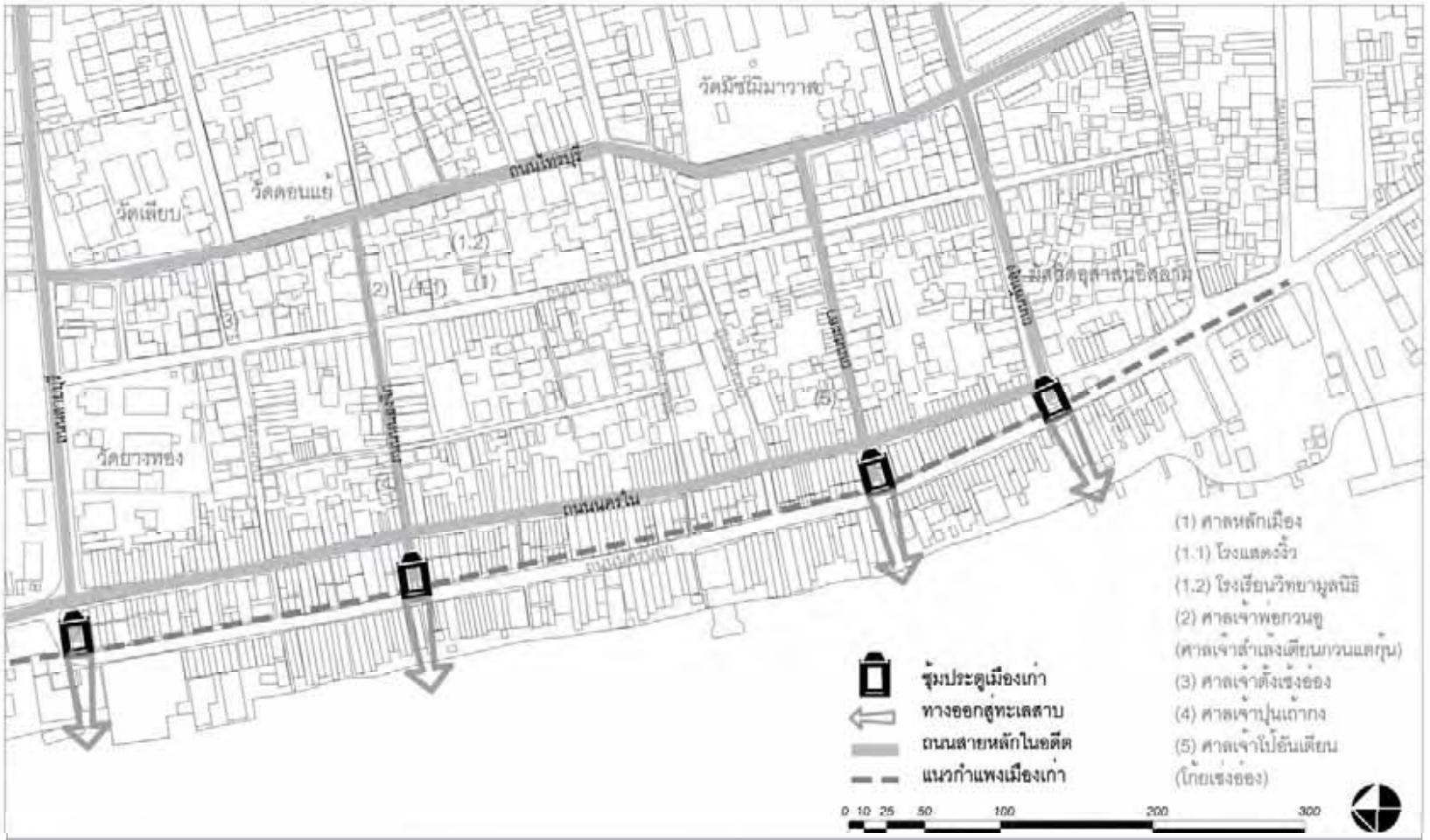
ในอดีตมีการย้ายตำแหน่งของชุมชนจากฝั่งแหลมสน มาตั้งที่ฝั่งตรงกันข้ามตั้งอยู่บนพื้นที่ ตำบลบ่อยางในปัจจุบัน ซึ่งในอดีตถือว่าเป็นทำเลที่ตั้งตามธรรมชาติที่เหมาะสมจะเป็นเมืองท่า โดยเฉพาะท่าเรือน้ำลึกสำหรับแวะพักจอดเรือ ทั้งเรือประมง และเรือค้าขายพาณิชย์

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (ดูรายละเอียดในบทที่ 2 เรื่องประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน) สามารถสันนิษฐานการวางผังที่ตั้งเมืองเก่า คือตำแหน่งแนวกำแพงของชุมชนเมืองเก่าสงขลาครอบคลุมบริเวณด้านตะวันออก - ตก ยาวประมาณ 30 เส้น ด้านทิศเหนือ - ใต้ กว้างประมาณ 25 เส้น เพราะฉะนั้นตำแหน่งแนวกำแพงในปัจจุบัน ด้านตะวันตก คือแนวถนนนครนอกปัจจุบัน ด้านเหนือคือแนวถนนจะนะ ด้านตะวันออก คือแนวถนนรามวิถี ด้านใต้ คือแนวถนนกำแพงเพชร โดยมีถนนไทรบุรีเป็นถนนสายกลางหลักภายในตัดในแนวเหนือ - ใต้ และยังมีที่สำคัญมีอีก 2 สาย ได้แก่ ถนนนางงาม และถนนนครในใช้สัญจรภายในกำแพงเมือง นอกจากนี้ยังมีถนนตัดเป็นแนวขวางตลอดแนวตะวันตกสู่ตะวันออก ได้แก่ ถนนพัทลุง ถนนยะลา ถนนปัตตานี ถนนรามัญ ถนนหนองจิก ถนนยะหริ่ง และถนนสายบุรี ตามลำดับ

ผังชุมชนเมืองเก่าสงขลาในพื้นที่โครงการเป็นระบบตาราง (Gird System) มีศาลหลักเมืองเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วยแนวกำแพงเก่าด้านตะวันตก คือตำแหน่งแนวถนนนครนอกปัจจุบัน เดิมมีซุ้มประตูเมืองเก่า 4 ประตู เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายของพื้นที่ทางน้ำสู่บนบก โดยตำแหน่งประตูวางตรงกับถนน 4 สาย ได้แก่ ถนนสายบุรี ถนนหนองจิก ถนนยะลา และถนนพัทลุง ทั้ง 4 สายตรงกับตำแหน่งประตูเมืองแต่ละประตู แล้วเชื่อมต่อสู่ภายในกำแพงเมืองซึ่งเป็นที่ตั้งบ้านเรือน ถือเป็นเส้นทางที่สำคัญสู่พื้นที่ต่าง ๆ ภายในกำแพงเมือง โดยซุ้มประตูบนถนนหนองจิกนำไปสู่ศาลเจ้าปุนเถ้ากง ศาลเจ้าพ่อกวนอู และศาลหลักเมือง ซุ้มประตูบนถนนยะลานำไปสู่ศาลเจ้าโป้อันเตียน (โอ้ยเซ่งอ๋อง) และวัดมัชฌิมาวาส ซุ้มประตูบนถนนพัทลุงนำไปสู่มัสยิด (ดูลายเส้นที่ 20)

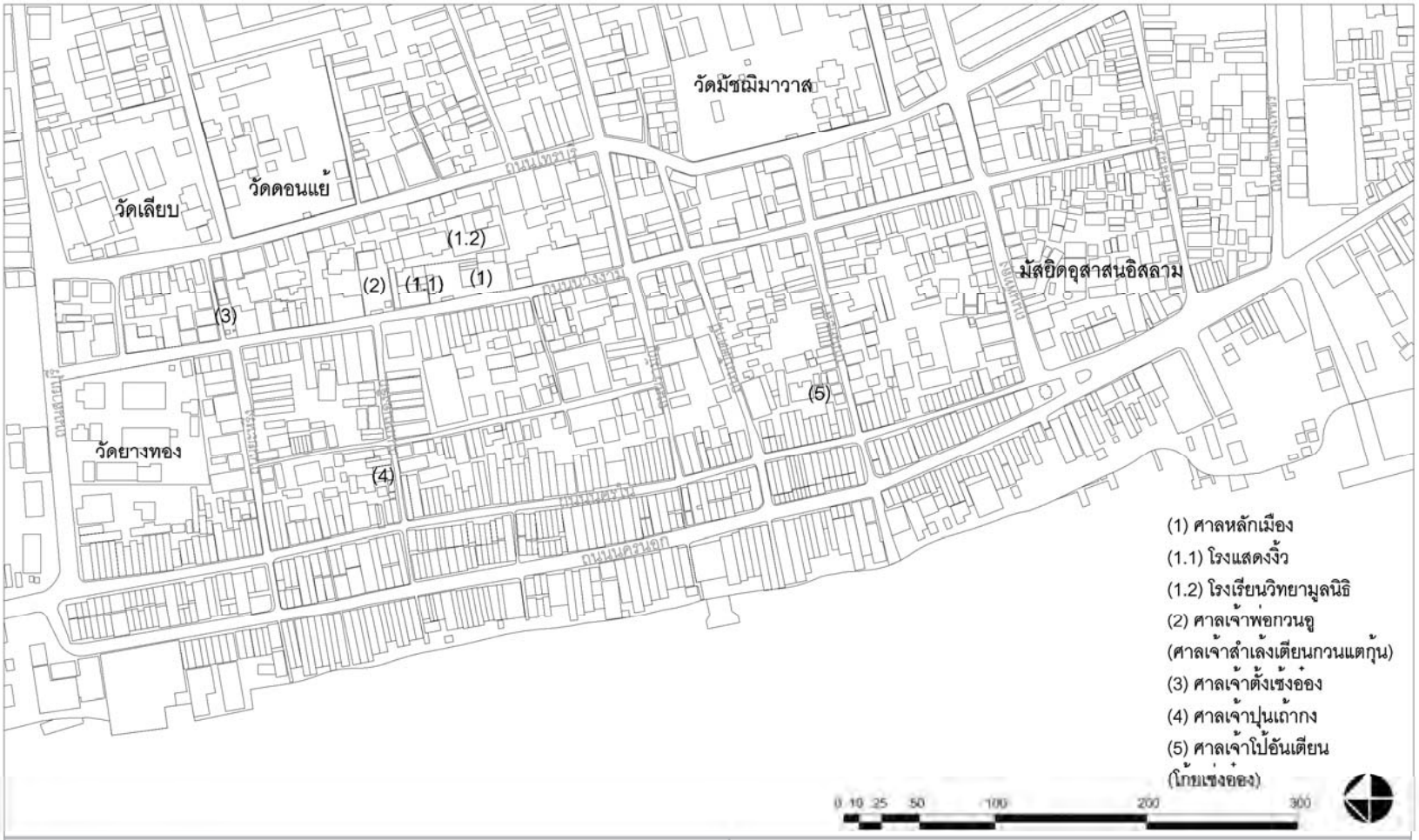

ลายเส้นที่ 20 แผนที่แสดงแนวกำแพงเมืองเก่าสงขลา (เมืองฝั่งบ่อยางสมัยรัชกาลที่ 3) ถนนสายหลัก และถนนสายรอง

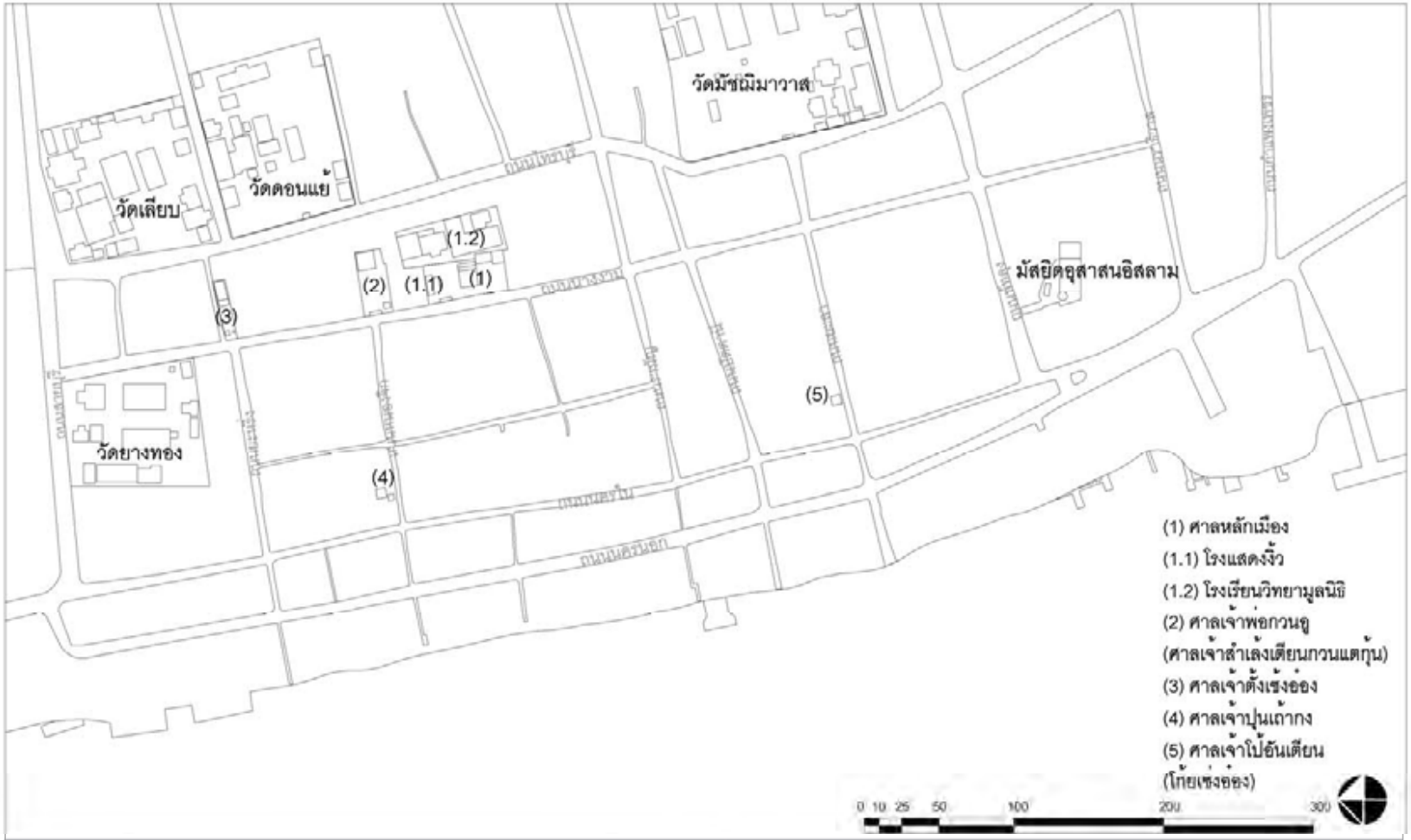

ลายเส้นที่ 21 แผนที่ผังเมืองโบราณ แสดงซุ้มประตูเมืองเก่า ทางออกสู่ทะเลสาบ ถนนสายหลัก และกำแพงเมือง

ที่มาปรับปรุงจาก : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะ, 2536, 5-43.

ลายเส้นที่ 22 แผนที่บริเวณพื้นที่โครงการ (ถนนนครนอก-ใน) และพื้นที่ใกล้เคียงในปัจจุบัน	ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ลายเส้นที่ 23 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารสำคัญ ได้แก่ ศาลหลักเมือง ศาลเจ้า วัด และ เส้นทาง บริเวณพื้นที่โครงการ (ถนนนครนอก-ใน) และพื้นที่ใกล้เคียง

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

1.2 ระบบสัญจรในชุมชน

การสัญจรในอดีตใช้การเดินเท้า รถสามล้อปั่น และรถจักรยาน แต่ในปัจจุบันสัญจรโดยรถประเภทต่าง ๆ เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ และรถขนาดใหญ่สำหรับขนส่งของ เป็นต้น ในปัจจุบันยังมีรถสามล้อปั่นให้เห็นอยู่น้อยมากในการรับส่งผู้โดยสาร ความสัมพันธ์ของระบบสัญจรภายในชุมชนเมืองเก่า และบริเวณใกล้เคียงมีดังนี้ (ดูลายเส้นที่ 23 ประกอบ)

ภาพที่ 25 การสัญจรโดยรถสามล้อปั่น ในปัจจุบัน

1.2.1 ถนนนครนอก เป็นถนนที่กว้างกว่าถนนสายอื่นในชุมชนเมืองเก่า ปัจจุบันได้จัดให้มีการเดินรถทางเดียวจากทางใต้สู่ทางเหนือของเมือง โดยส่วนใหญ่จะมีรถขนส่งสินค้าขนาดใหญ่ ประเภทรถบรรทุก 10 ล้อ วิ่งผ่าน และจอดรถได้ทั้ง 2 ฝั่งถนน การจราจรค่อนข้างหนาแน่น การจราจรติดขัด เพราะการจอดส่งของของรถขนาดใหญ่

ภาพที่ 26 บรรยากาศบนถนนนครนอก

1.2.2 ถนนนครใน ถือเป็นถนนที่ค่อนข้างแคบภายในกำแพงเมืองที่มีความสำคัญในอดีต เนื่องจากเป็นถนนสายสำคัญที่มีการค้าขายพาณิชย์ (Shopping Street) และตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เชื่อมต่อระหว่างภายใน และภายนอกกำแพง ปัจจุบันได้จัดให้มีการเดินรถทางเดียวจากทางเหนือสู่ทางใต้ การจราจรค่อนข้างหนาแน่น แต่มีการเลื่อนไหล ไม่ค่อยติดเหมือนถนนนครนอก ส่วนใหญ่เป็นรถขนาดเล็กถึงขนาดกลาง (รถสามล้อปั่น รถมอเตอร์ไซด์ รถยนต์) การ

จอดรถมีการแบ่งจอดเทียบเพียงด้านใดด้านหนึ่งตามวันคี่ วันคู่ ซึ่งที่จอดรถไม่เพียงพอสำหรับผู้พักอาศัยบริเวณถนนนครใน

ภาพที่ 27 บรรยากาศบนถนนนครใน

1.2.3 ถนนนางงาม เป็นถนนที่วางขนานไปกับทะเลสาบ เช่นเดียวกับถนนนครนอก-ใน เป็นถนนที่ค่อนข้างแคบ จัดให้มีการเดินรถทางเดียวจากทางใต้สู่ทางเหนือ เป็นเส้นที่มีอาคารสำคัญ ได้แก่ ศาลหลักเมือง โรงแสดงงิ้ว โรงเรียนวิทยามูลนิธิ (โรงเรียนตั้งอยู่ภายในศาลหลักเมือง เป็นโรงเรียนที่สอนของชาวไทยเชื้อสายจีน มีการสอนภาษาจีน) และศาลเจ้าพ่อกวนอู นอกจากนี้ถนนนางงามในปัจจุบันเป็นถนนที่มีร้านกาแฟโบราณ ร้านขายอาหารคาว ขนมหวาน อาหารแห้ง สำหรับเป็นของฝาก และร้านค้าสมัยใหม่ เช่น ร้านขายขนมปัง (Bakery) ร้านขายชานมไข่มุก เป็นต้น ทำให้การจราจรค่อนข้างติดขัดเนื่องจากมีคนจากภายนอกเข้ามาใช้บริการ

ภาพที่ 28 สภากาแฟ ร้านขายขนมโบราณ และบรรยากาศบนถนนนางงาม

1.2.4 ถนนไทรบุรี เป็นถนนถนนสายกลางเมืองที่ค่อนข้างกว้าง เป็นถนนสายหลักที่เป็นตั้งของวัดสำคัญของชุมชนเมืองเก่า เช่น วัดมัชฌิมาวาสวรวิหาร และวัดดอนแย้ ในปัจจุบันมีการเดินรถทางเดียว (one way) ที่มีเส้นทางเดินรถ 2 ทาง เชื่อมต่อไปยังถนนรามวิถีซึ่งเป็นถนนสายหลักในปัจจุบันที่นำไปสู่ตลาด พื้นที่เศรษฐกิจ และสู่นอกเมืองสงขลาในปัจจุบัน

ภาพที่ 29 บรรยากาศบนถนนไทรบุรี

1.2.5 ถนนสายย่อย ที่วางขวางกับทะเลสาบ ในแนวตะวันออก-ตะวันตก ได้แก่ ถนนพัทลุง ถนนยะลา ถนนปัตตานี ถนนรามัญ ถนนหนองจิก ถนนยะหริ่ง ถนนสายบุรี เป็นถนนที่วางตั้งฉากกับถนนสายหลัก (ถนนนครนอก ถนนนครใน ถนนนางงาม และถนนไทรบุรี) เป็นการวางผัง ถนนแบบตาราง ถนนสายย่อยดังกล่าวมีหลากหลายขนาด สายไหนแคบเป็นตรอก ซอย ก็จัดให้มีการเดินรถทางเดียว สายไหนกว้างก็ให้เดินรถ 2 ทาง ถนนสายย่อยนอกจากทำหน้าที่เป็นทางสัญจรในชุมชน แล้วยังช่วยลดความหนาแน่นของรถและถ่ายเทการสัญจรของถนนสายหลักในช่วงเวลาติดขัดที่มีการจราจรที่หนาแน่น

ภาพที่ 30 ทัศนียภาพบริเวณถนนพัทลุง

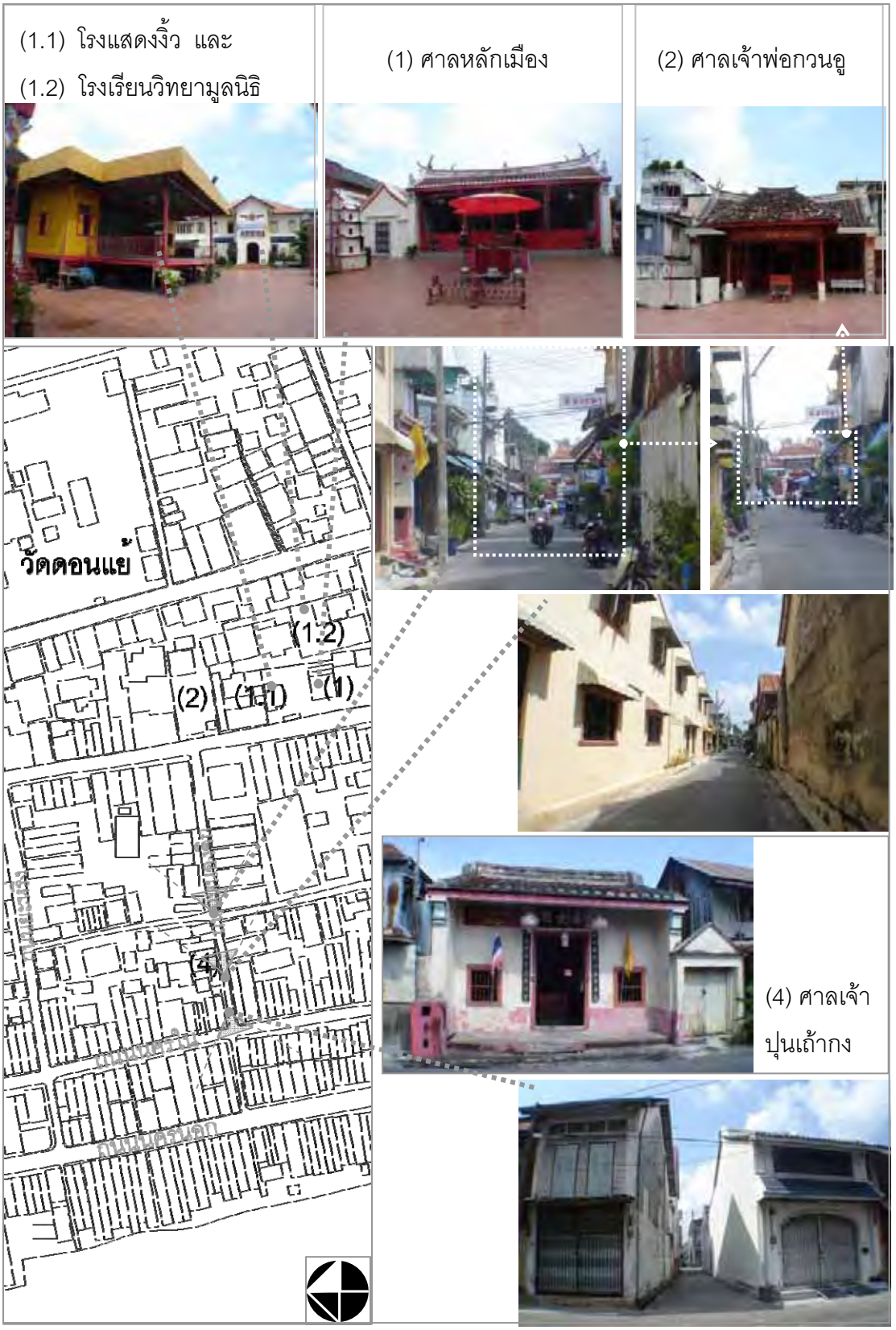

(5) ศาลเจ้าโป้อันเตียน

ภาพที่ 31 ทัศนียภาพบริเวณถนนยะลา

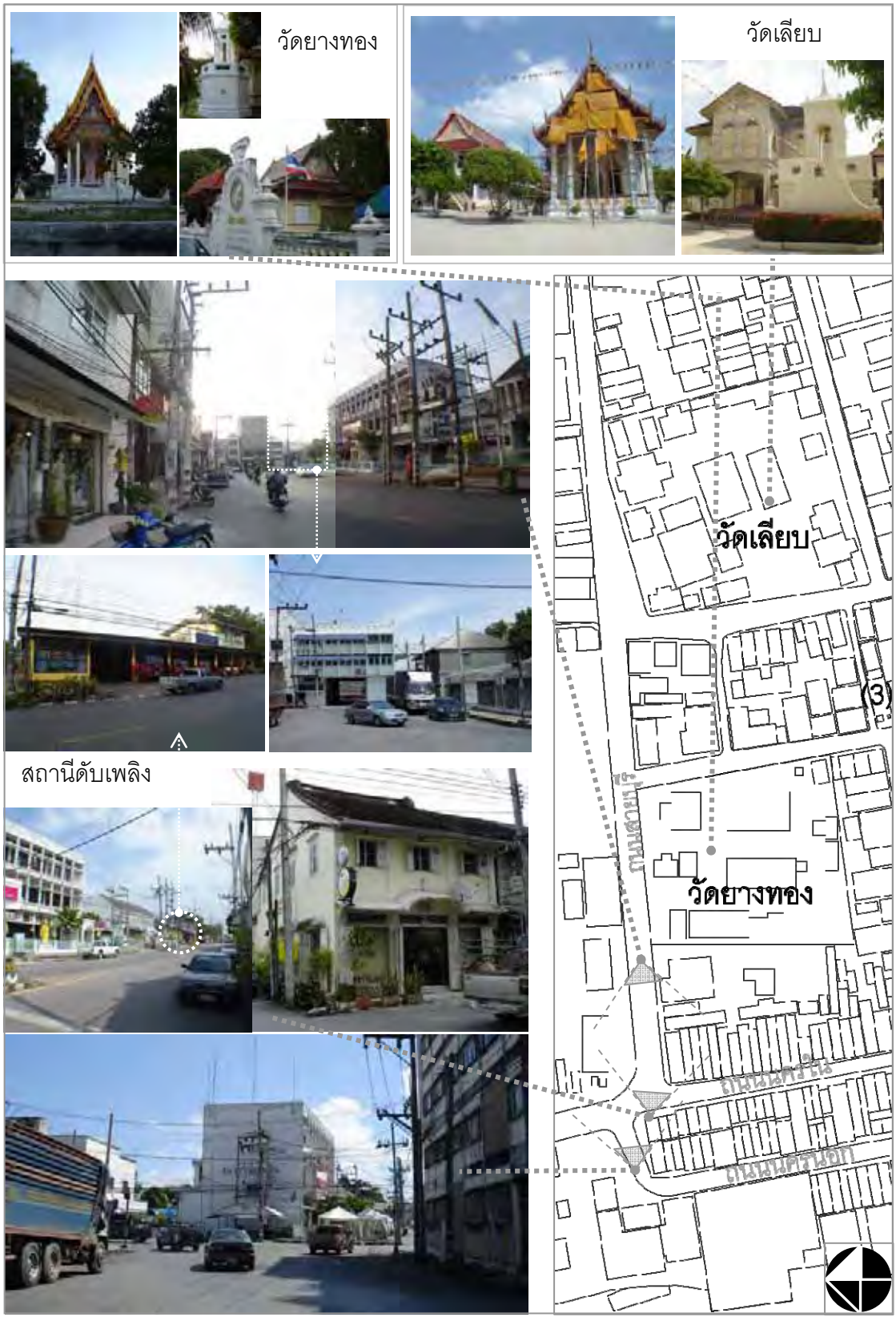
ภาพที่ 32 ทัศนียภาพบริเวณถนนปัตตานี และถนนรามัญ

ภาพที่ 33 ทัศนียภาพบริเวณถนนหนองจิก และอาคารบริเวณแยกถนนนางงามกับถนนหนองจิก

ภาพที่ 34 ทัศนียภาพบริเวณถนนยะหริ่ง

ภาพที่ 35 ทัศนียภาพบริเวณถนนสายบุรี

ลายเส้นที่ 24 แผนที่ ทิศทางการสัญจรในปัจจุบัน บริเวณพื้นที่โครงการ (ถนนนครนอก-ใน) และพื้นที่ใกล้เคียง

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

1.3 กิจกรรม และการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า

บ้านเรือนตั้งอยู่หนาแน่นมากบริเวณถนนนครใน และบริเวณซุ้มประตูเมือง เมื่อมีการรื้อกำแพงเมือง บริเวณถนนนครนอกเป็นถนนนอกกำแพงเมือง ต่อมามีการรื้อกำแพงเพื่อขยายถนนนครนอกให้กว้างขึ้น และปรับปรุงตัวเมืองให้กว้างขึ้น การที่ถนนนครนอก-นครในในอดีตอยู่ใกล้กับท่าเรือขนส่งสินค้าจึงทำให้เป็นถนนสายสำคัญที่มีการค้าขายพาณิชย์ ทั้งสินค้าที่ผลิตจากสงขลา กรุงเทพฯ และจากภายนอกประเทศ ถนนนครในส่วนใหญ่จะค้าขายของชำ ขายผ้า และขายเครื่องใช้ไม้สอยต่าง ๆ ปะปนกันหลากหลาย เช่น เครื่องสังฆภัณฑ์ เครื่องบูชาแบบจีน หมวก รองเท้า เครื่องเคลือบ เครื่องปั้นดินเผา อิฐ กระเบื้อง หม้อไห และโลหะ เป็นต้น โดยที่ถนนนครนอก ส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าที่ขายของชำ พวกของใช้ในครัว อาหารแห้ง และเครื่องปรุง เช่น กะปิ หัวหอม กระเทียม น้ำตาล และข้าวสาร เป็นต้น นอกจากที่ยังมีร้านต่อเรือ[59]

เนื่องจากถนนนครในเป็นถนนที่มีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่น และมีศักยภาพของที่ตั้งที่ใกล้กับวัดเก่าแก่ ทำให้ในอดีตย่านถนนนครในเป็นแหล่งค้าขายเครื่องสังฆภัณฑ์ เครื่องบูชาแบบจีน เพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อ

ปัจจุบันบริเวณถนนนครนอก ถนนนครในใช้สอยเป็นบริเวณพาณิชยกรรม และที่อยู่อาศัยที่ค่อนข้างหนาแน่น ภายในชุมชนเมืองเก่าสงขลาประกอบไปด้วยอาคารเก่าและอาคารใหม่ ที่ตั้งศาลหลักเมือง โรงแสดงงิ้ว ศาลเจ้า วัด และมีซุ้มประตูเมืองจำลองเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าสงขลา และเป็นจุดหมายตา ตั้งอยู่ปลายตึกแถวที่ตั้งระหว่างถนนนครนอก กับถนนนครใน และปลายถนนพัทลุง

ภาพที่ 36 ซุ้มประตูเมืองจำลองเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนเมืองเก่าสงขลา

[59] “สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร” (รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าสงขลา เสนอต่อสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2536), (4-35)-(4-36).

2. กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน[60]

ที่ดินบริเวณถนนนครนอก และนครในสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มในกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน ได้แก่

2.1 ที่ดินเอกชน

เป็นที่ดินที่เป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนที่ตั้งถิ่นฐานฝั่งแหลมสนแล้วย้ายมาอยู่บริเวณนี้ประมาณ พ.ศ.2375 แล้วได้ยกให้เป็นที่มรดกของลูกหลานในปี พ.ศ.2520 เป็นต้นมา เมื่อมีชาวประมงต่างถิ่นเข้ามาประกอบกิจการจำนวนมากทำให้ที่ดินบริเวณนี้มีราคาสูงอย่างมาก ทำให้เจ้าของที่ดินถนนนครนอก 38 ราย และถนนนครใน 7 ราย ตัดสินใจขายที่ดินในช่วง พ.ศ.2530 - เดือนเมษายน พ.ศ.2534 ซึ่งการเปลี่ยนผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดินส่วนใหญ่ร้อยละ 80 จะโอนเป็นมรดกลูกหลาน หรือขายให้ญาติ มากกว่าขายให้บุคคลอื่น

เรือประมงต่างถิ่นจอดเทียบท่าบริเวณทะเลสาบสงขลาจำนวน

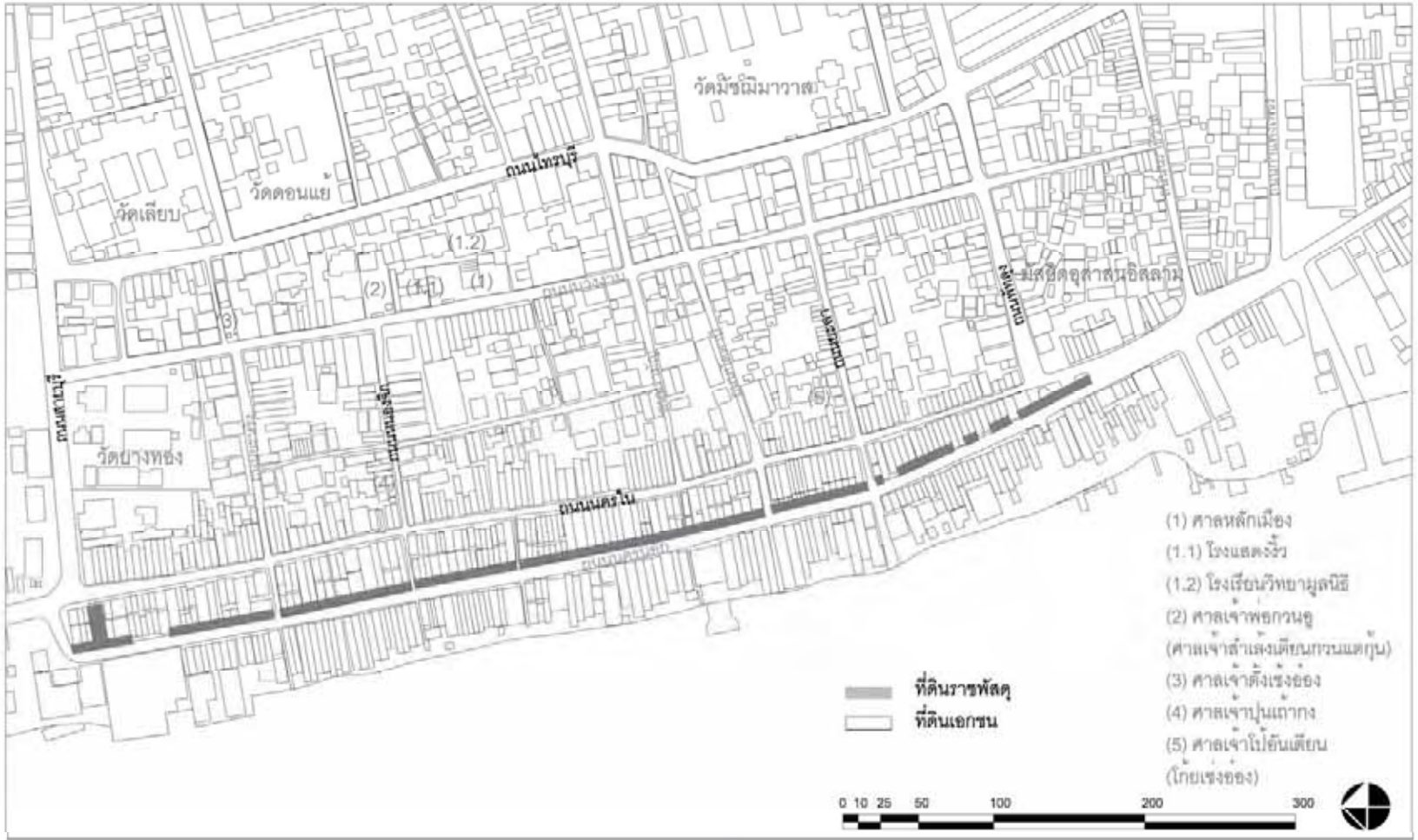
ภาพที่ 37 แสดงภาพมุมสูงของตึกแถวบริเวณถนนนครนอก

2.2 ที่ดินราชพัสดุจังหวัดสงขลา

บริเวณทิศตะวันออกริมถนนนครนอก เดิมเป็นแนวกำแพงเมือง และซุ้มประตูเมืองเก่า ซึ่งเป็นที่ของราชพัสดุ หลังจากมีการรื้อกำแพงเมืองออก (สมัยพระยาเพชรคีรี) ได้แบ่งขายพื้นที่ดินบริเวณนี้ 10 หลังคาเรือน และที่เหลือแบ่งให้เช่า มีผู้เช่าอาศัยหรือเปิดกิจการค้าขายจำนวน 83 ราย มีการจ่ายค่าเช่าที่มีการปรับปรุงอัตราเป็นช่วง ๆ แก่ราชพัสดุจังหวัดสงขลาจนถึงปัจจุบัน

---

[60] เรื่องเดียวกัน, (4-44) – (4-45).

ลายเส้นที่ 25 แผนที่กรรมสิทธิ์การถือครองที่ดิน	ที่มาปรับปรุงจาก : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะ, 2536, 5-37.

บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นเวลายาวนานกว่า 175 ปี ถึงแม้ว่าในปัจจุบันสังคม วิถีชีวิต และค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีต แต่ยังคงทิ้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ซึ่งที่มีการซ้อนทับของเรื่องราวหลายยุคสมัยให้เห็นได้ในปัจจุบัน ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมอันเก่าแก่ กิจกรรมเก่าแก่ รวมถึงสังคม และวิถีชีวิตเก่าแก่ที่สืบเนื่องจากในอดีตตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา มีการผสมผสานกันระหว่างสิ่งเก่า และสิ่งใหม่ แต่เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว วิถีชีวิต และค่านิยมมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เกิดใหม่บางสิ่งไม่ส่งเสริมชุมชนทางประวัติศาสตร์ และค่อยๆ ทำลายชุมชนที่มีค่าทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาสังคม วิถีชีวิต และค่านิยมในอดีต และที่ยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้การอนุรักษ์และการพัฒนาชุมชนมีประสิทธิผลที่สามารถดึงกิจกรรม วิถีชีวิตดั้งเดิม ให้ผสานกับกิจกรรม วิถีชีวิตในปัจจุบันได้อย่างลงตัว และช่วยให้งานสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ส่งเสริมบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วิถีชีวิต และค่านิยมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยในชุมชนตั้งแต่อดีต และคนกลุ่มใหม่ที่เข้ามาในช่วงเวลาต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสามารแบ่งได้ดังนี้

3.1 กิจกรรม

ถนนนครนอก นครในในอดีตเป็นท่าเรือขนส่งสินค้า มีการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก กิจกรรมที่เกิดขึ้นมีการขนส่งสินค้าจากภายนอกสู่สงขลา และจากภายในสงขลาออกสู่ภายนอกทางน้ำเป็นหลัก มีการค้าขายพาณิชย์ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการค้าขายในอดีต (ดูรายละเอียดเรื่อง กิจกรรม และการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า) โดยที่พักอาศัย และการค้าขายบนถนนนครในมีความเจริญกว่าถนนนครนอก

ต่อมาเมื่อทุบกำแพงทิ้งการสัญจรทางบกสำคัญมากขึ้น ยังคงเป็นท่าเรือขนส่งสินค้าแต่มีขนาดใหญ่ขึ้น ต่อมาการค้าขายซบเซาลงเนื่องจากหลายปัจจัย เช่น การย้ายตลาด และศูนย์กลางการค้าไปอยู่ตลาดทรัพย์สิน การพัฒนาเมืองหาดใหญ่ การสร้างสนามบินหาดใหญ่ การยกเลิกทางรถไฟ และที่สำคัญ คือ ชุมชนเมืองเก่าคับแคบ และมีความหนาแน่นทำให้มีการขยายเมืองได้ยาก ฯลฯ

เมื่อการค้าซบเซาชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วนย้ายไปทำธุรกิจที่อื่น จึงมีการปล่อยให้เช่า หรือขายอาคาร มีผู้อาศัยใหม่เข้ามาอาศัยทำให้เกิดอาชีพใหม่เพื่อทำประมงซึ่งเป็นอาชีพที่เริ่มเจริญขึ้น การทำประมงทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเก่า ดังนี้

1. เกิดกิจกรรมใหม่เพื่อรองรับลูกเรือประมง กิจกรรมบางอย่างมีการใช้สอยตึกแถวดั้งเดิมให้เกิดสภาพที่เสื่อมโทรม และทำให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม แหล่งมั่วสุม

1.1 เกิดร้านอาหารประเภทร้านคาราโอเกะ 9-10 ร้าน ที่มีสาวบริการโดยมีลูกค้าเป็นลูกเรือประมง

1.2 เกิดร้านขายของชำ ที่ขายสินค้าแบบสมัยใหม่ ได้แก่ ของใช้ในชีวิตประจำวัน และสินค้าที่ลูกเรือต้องการ เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก เครื่องดื่มชูกำลัง เครื่องดื่มมึนเมา บุหรี่ ฯลฯ ต่างจากร้านขายของชำดั้งเดิมซึ่งส่วนใหญ่ขายของแห้ง เช่น กะปิ น้ำตาล ข้าวสาร

1.3 ตึกแถวเก่าถูกดัดแปลงเพื่อเป็นที่เก็บของ คลังเก็บสินค้า

1.4 ตึกแถวเก่าถูกดัดแปลงเป็นอู่เรือ เป็นร้านซ่อมเครื่องยนต์ เป็นร้านขายอุปกรณ์อุปกรณ์เดินเรือ อะไหล่เรือ

1.5 เกิดร้านซักรีด หอพักหรือห้องเช่า เพื่อรองรับลูกเรือประมง

2. ทำให้ราคาที่ดินสูงขึ้น ซึ่งยังส่งผลให้ที่ดินมีการเปลี่ยนมือตลอดเวลา โดยเฉพาะบริเวณถนนนครนอกด้านที่ติดทะเลสาบ

3. รถบรรทุกขนาดใหญ่วิ่งมากขึ้น การสัญจรหนาแน่น

4. เมื่อมีลูกเรือประมง คนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยจำนวนมาก ความสงบเริ่มหายไป เกิดแหล่งร้านค้าที่มั่วสุมส่งเสียงรบกวนยามค่ำคืน เกิดความจอแจ ไม่สงบ อีกทั้งคนต่างถิ่นทำให้คนในชุมชนเก่าไม่มั่นใจในความปลอดภัย จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนดั้งเดิมในชุมชนย้ายออก

<u>สรุปการใช้สอยพื้นที่อาคารในปัจจุบัน บริเวณถนนนครใน และถนนนครนอก</u>

การใช้สอยพื้นที่อาคารในปัจจุบัน (ดูลายเส้นที่ 26) มีผลในการส่งเสริมชุมชนทางประวัติศาสตร์ ทั้งในแง่ดีที่ส่งเสริมชุมชน แง่เสียที่ทำให้ชุมชนดูเสื่อมโทรม กลายเป็นแหล่งอบายมุข วุ่นวาย และรบกวนชาวไทยเชื้อสายจีน และผู้อาศัยดั้งเดิม ส่งผลต่อการย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชน ความต่อเนื่องของการดำเนินชีวิต คุณภาพชีวิต และการสร้างเศรษฐกิจต่อชุมชน จึงจำเป็นต้องศึกษา เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเลือกอาคารที่มีคุณค่าในการใช้สอยพื้นที่อาคาร และแสดงให้เห็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ที่สามารถเป็นอาชีพของคนในชุมชน ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น ช่วยส่งเสริมกิจกรรมดั้งเดิมในชุมชนที่ยังคงสืบทอดให้คงอยู่ ทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา และอยู่ได้อย่างยั่งยืน สามารถแบ่งกลุ่มได้ ดังนี้

1. พักอาศัย หอพัก โรงแรม
2. ค้าขายดั้งเดิม เช่น สังฆภัณฑ์ สหภัณฑ์ (ร้านขายของชำ) ขายหวาย ร้านทอง

3. ค้าขายแบบใหม่ เช่น ขายของที่ระลึก ขายเครื่องใช้ไฟฟ้า ขายวัสดุ อุปกรณ์ประมง
4. ร้านขายอาหาร เช่น ร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ ร้านขายขนมโบราณ ร้านผลไม้
5. ค้าขายบริการ เช่น ร้านตัดผม ร้านตัดเช่าชุด ธนาคาร สำนักงาน คลินิก ร้านซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ ร้านถ่ายเอกสาร
6. ผลิตสินค้า งานฝีมือ เช่น ทำกรอบรูป ทำและขายผ้าบาติก ทำป้าย ทำสติ๊กเกอร์ ทำโลหะ ทำรางน้ำ โรงกลึง โรงพิมพ์
7. ใช้สอยเป็นที่เก็บของ คลังสินค้า โกดัง และท่าเรือ
8. ปล่อยร้าง ว่าง รอให้มีคนมาเช่า กำลังดำเนินการก่อสร้าง

ตัวอย่างร้านค้าขายดั้งเดิม เช่น สังฆภัณฑ์ และสหภัณฑ์ (ร้านขายของชำ)

ตัวอย่างร้านค้าแบบใหม่ เช่น ขายวัสดุ อุปกรณ์ประมง และขายเครื่องใช้ไฟฟ้า

ตัวอย่างร้านขายอาหาร เช่น ร้านขายอาหารเครื่องดื่มยามค่ำคืน ร้านอาหารทั่วไป

ภาพที่ 38 ตัวอย่างร้านค้าดั้งเดิม ร้านค้าแบบใหม่ และร้านขายอาหาร

ตัวอย่างร้านค้าขายบริการ เช่น ร้านซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ สำนักงาน ร้านตัดผม และร้านตัดเช่าชุด

ตัวอย่างร้านที่ผลิตสินค้า งานฝีมือ เช่น ทำและขายผ้าบาติก ทำป้าย ทำกรอบรูป และทำสติ๊กเกอร์

ตัวอย่างอาคารทีใช้สอยเป็นที่เก็บของ คลังสินค้า โกดัง และท่าเรือ

ตัวอย่างอาคารที่ถูก ปล่อยร้าง ว่าง หรือรอให้มีคนมาเช่า หรือกำลังดำเนินการก่อสร้าง

ภาพที่ 39 ตัวอย่างอาคารที่ใช้ในงานบริการ ผลิตสินค้า เก็บของ และอาคารว่าง (ร้าง)

ลายเส้นที่ 26 แผนที่แสดงกิจกรรมการใช้สอยพื้นที่อาคารในปัจจุบัน บริเวณถนนนครใน-นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

3.2 ศาสนา

ในอดีตก่อนชาวจีนจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งบ่อยาง ชาวไทยพื้นถิ่นที่อาศัยบริเวณเมืองเก่าสงขลามีความเชื่อในการนับถือพุทธศาสนา มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ ทำให้มีวัดตั้งเรียงราย 5 วัด เมื่อมีชาวไทยเชื้อสายจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งบ่อยาง (ดูรายละเอียดเรื่องประวัติศาสตร์สงขลา) มีการสร้างวัดเพิ่ม 1 วัด ทำให้มีวัดตั้งเรียงรายอยู่ทั่วบริเวณ 6 วัด ตั้งอยู่บนถนนไทรบุรี 5 วัด ได้แก่ วัดมัชฌิมาวาส (วัดกลาง) เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองสงขลา, วัดโพธิ์ปฐมาวาส สร้าง พ.ศ. 2200 ,วัดดอนแย้ เป็นวัดมหานิกายสร้าง พ.ศ. 2203, วัดเลียบเป็นวัดมหานิกายสร้าง พ.ศ. 2320 และวัดดอนรัก (วัดใต้) สร้าง พ.ศ.2391 ตั้งอยู่บนถนนนางงาม 1 วัด ได้แก่ วัดยางทอง (วัดยักษ์) เป็นวัดมหานิกายสร้าง พ.ศ. 2370

เมื่อมีชาวไทยเชื้อสายจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน นอกจากมีการสร้างกำแพงเมือง ป้อม อาคารบ้านเรือน และสถาปนาศาลหลักเมืองขึ้นใน พ.ศ.2385 เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนแล้วยังมีการสร้างศาลเจ้าปุนเถ้ากง ศาลเจ้าพ่อกวนอู ศาลเจ้าโป้อันเตียน (โอ้ยเซ่งอ๋อง) ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนแต่ละกลุ่ม และมีการสร้างวัดดอนรัก (วัดใต้) เพิ่ม โดยทั้งชาวไทยพื้นถิ่น และชาวไทยเชื้อสายจีนต่างก็รับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยความเชื่อทางพุทธศาสนามหายานสอดคล้องกับความเชื่อจีนโบราณ ทำให้มีการผสมผสานและยังคงสืบทอดประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรมความเชื่อจนถึงปัจจุบัน (รายละเอียดในเรื่องประเพณีและวัฒนธรรม) ร้านค้าเก่าแก่อย่างร้านขายสังฆภัณฑ์ยังคงสืบทอดถึงปัจจุบัน

ถึงแม้ในปัจจุบันมีคนหลากหลายกลุ่มเข้ามาอาศัย แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนยังคงประกอบพิธีกรรม สืบทอดตามวัฒนธรรมตามความเชื่อดั้งเดิม ถึงแม้พิธีกรรมบางส่วนอาจมีการปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัย ศาลหลักเมือง ศาลเจ้า และวัดยังคงเป็นศูนย์รวมจิตใจ ชาวไทยเชื้อสายจีนบางกลุ่มที่ย้ายออกไปอาศัยนอกพื้นที่ ปล่อยให้คนเช่าตึกแถว หรือปล่อยทิ้งร้างก็ยังคงเก็บโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน บรรพบุรุษ และศาลเจ้าที่ไว้เหมือนเดิม โดยผู้เช่าก็ไม่รื้อทำลาย ผู้เช่าบางรายเซ่นไหว้โต๊ะหมู่บูชาในเทศกาลต่างๆ บางรายถือเป็นมงคลแก่ผู้อาศัย เซ่นไหว้เพื่อให้กิจการค้าขายรุ่งเรือง บางเทศกาลก็มีลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีนกลับมาทำพิธี เซ่นไหว้เทพเจ้าจีน และบรรพบุรุษของตนที่ตึกแถวตน ศาลหลักเมือง และที่ศาลเจ้าต่าง ๆ ตามความเชื่อดั้งเดิมของครอบครัว

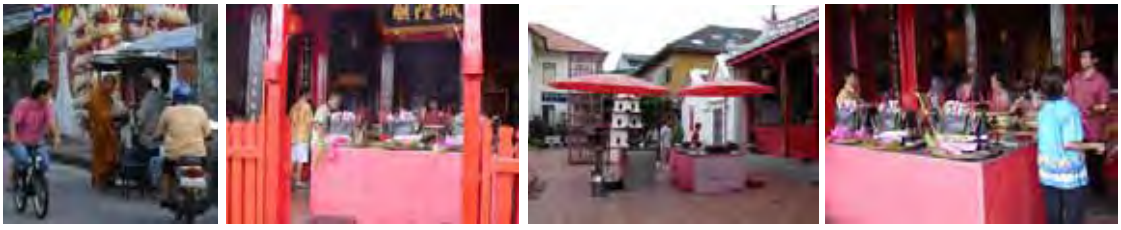
3.3 ค่านิยม

ในอดีตมีสังคมแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีการอยู่อาศัยเป็นครอบครัวใหญ่ เพื่อนบ้านมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ใช้พื้นที่บางส่วนร่วมกัน แต่ในปัจจุบันคนต่างถิ่นมากขึ้นทำให้เกิดสังคมแบบต่างคนต่างอยู่ต้องคอยระแวดระวังภัยซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ค่านิยมของระบบทุนนิยมทำให้การประกอบอาชีพทีเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ลูกหลานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่นที่มีเงินตอบแทนสูง ทันสมัยกว่า เพื่อแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า แสวงหาความสะดวกสบายจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ จากพื้นที่ที่สะดวกต่อการเข้าถึงความทันสมัย ความเจริญกว่า ตึกแถวจึงกลายเป็นเพียงที่พักอาศัย หรือปล่อยร้าง ชุมชนจึงขาดคนหนุ่มสาว และเด็กที่เป็นคนดั้งเดิม ส่วนใหญ่จึงเหลือผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุที่ถูกปล่อยทิ้งให้อยู่ลำพัง หากไม่ปรับค่านิยมให้คนหนุ่มสาวเห็นคุณค่าของชุมชนที่เค้าอาศัย ชุมชนก็จะอ่อนแอลง อาคารบ้านเรือนก็จะถูกทิ้งร้างมากขึ้น และถูกขายเปลี่ยนแปลงไปในที่สุด

การเดินบิณฑบาต และการตักบาตร เป็นวิถีชีวิตยามเช้าบริเวณถนนครใน

การตักบาตร ยามเช้าหน้าศาลหลักเมือง และการเซ่นไหว้ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองในเวลากลางวัน

ศาลหลักเมือง ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นโรงเรียน และเชื่อมต่อกับศาลเจ้าพ่อกวนอู เป็นพื้นที่สนทนาการของนักเรียน

วิถีชีวิตยามค่ำ บริเวณถนนครใน

ภาพที่ 40 วิถีชีวิตยาวเช้า–ค่ำ บริเวณถนนครใน–นครนอก และบริเวณศาลหลักเมือง ถนนนางงาม

4.ลักษณะสถาปัตยกรรม

งานสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ถือเป็นเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์สำคัญที่สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนนี้มีเอกลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่น ทำให้ชุมชนเมืองเก่าสงขลามีคุณค่าควรแก่การสืบทอด อนุรักษ์ และพัฒนา การที่จะออกแบบโครงการนี้จึงจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าในถึงจิตวิญญาณที่แท้จริงของมรดกทางประวัติศาสตร์ที่บรรพบุรุษสร้างไว้ในอดีต เพื่อให้การออกแบบสร้างสรรค์สามารถสื่อถึงแนวคิดทางจิตวิญญาณดั้งเดิม

เพื่อให้การออกแบบอาคาร การการอนุรักษ์ และพัฒนาตึกแถวจีนดั้งเดิมของชุมชนเมืองเก่าสงขลามีประสิทธิผล นอกจากกิจกรรม วิถีชีวิตดั้งเดิมสามารถผสานกับกิจกรรม วิถีชีวิตในปัจจุบันได้อย่างลงตัวแล้ว งานสถาปัตยกรรมดั้งเดิม และงานสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ควรส่งเสริมบริบทของเมืองประวัติศาสตร์ และสามารถดึงจิตวิญญาณที่แท้จริงเข้ามาในโครงการตึกแถวที่เกิดขึ้นใหม่สามารถสื่อให้เห็นถึงแนวคิดของตึกแถวจีนดั้งเดิม ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะเหมาะสมกับสังคม วิถีชีวิตร่วมสมัย รวมทั้งสามารถบอกเล่าความสำคัญของพื้นที่เพื่อให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายจีน และผู้คนที่เข้ามาอาศัยใหม่ได้สัมผัสถึงแนวคิดดั้งเดิม ที่มีความสำคัญในอดีตจึงต้องศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ เพื่อแสดงรูปแบบ อายุของอาคารแต่ละสมัย เพื่อประเมินอาคารที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ในระดับต่าง ๆ เพื่อเลือกกรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมในพื้นที่ และเป็นปัจจัยที่ทำให้เห็นศักยภาพที่จะเกิดขึ้นในโครงการก่อนการสรุปโครงการออกแบบในบทที่ 6 สามารถแบ่งสภาพทางกายภาพในปัจจุบันของตึกแถวในพื้นที่โครงการดังนี้

4.1 อายุของอาคารในปัจจุบัน

อาคารในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา มีการสร้างต่อเนื่องกันหลายช่วงสมัย ในปัจจุบันพบว่าบริเวณถนนนครนอก-ในมีตึกแถวที่มีอายุต่างกันสามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงดังนี้

1. อาคารสมัยรัชกาลที่ 3 สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2379 มีช่วงอายุประมาณ 159-180 ปี เป็นอาคารที่มีความเก่าแก่มากที่สุดบนถนนนครนอก-นครใน สร้างตั้งแต่ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งบ่อยาง ได้แก่ ตึกแถวจีนดั้งเดิม และเรือนหรือตึกแถวพื้นถิ่นดั้งเดิม

2. อาคารสมัยรัชกาลที่ 4-6 สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2394 มีช่วงอายุประมาณ 81-160 ปี รูปแบบตึกแถวที่สร้างช่วงนี้ ได้แก่ ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ชิโนโปรตุกีส ,ชิโนยูโรเปี่ยน)

3. อาคารสมัยรัชกาลที่ 7 – พ.ศ. 2509 เป็นตึกแถวสมัยใหม่ช่วงรัชกาลที่ 7 ตั้งแต่ พ.ศ.2475 ได้แก่ ตึกแถวอิทธิพลตะวันตก

4. อาคารตั้งแต่ พ.ศ.2510 – สมัยรัชกาลที่ 9 เป็นอาคารที่สร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2510 จนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ตึกแถวพื้นถิ่นร่วมสมัย ตึกแถวร่วมสมัยที่มีอิทธิพลของรูปแบบดั้งเดิม ตึกแถว หรืออาคารที่ไม่มีรูปแบบตายตัว

ลายเส้นที่ 27 แผนที่อายุอาคาร บริเวณถนนนครใน –นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

4.2 รูปแบบอาคาร (Architecture Style) ในปัจจุบัน

จากข้อมูลทางเอกสาร ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน และจากการสำรวจสามารถแบ่งรูปแบบอาคารในปัจจุบันได้ดังนี้

1. ตึกแถวจีนดั้งเดิม

เป็นตึกแถวที่สร้างสมัยรัชกาลที่ 3 ตั้งแต่งปี พ.ศ.2379 เป็นตึกแถวที่รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมในประเทศจีน เป็นกลุ่ม ๆ วางติดถนน มักมีด้านหน้าสำหรับค้าขายภายในเป็นที่พักอาศัย สรุปได้ดังนี้ (รายละเอียดดูเรื่องกรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมในพื้นที่โครงการ)

- เป็นอาคารมีหน้าแคบ และค่อนข้างลึกจึงมักมีการเปิดลานกลางบ้าน ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยบ่อน้ำ และส้วม มี 1 ชั้น หรือ 1 ชั้นมีชั้นลอย หรือ 2 ชั้น ออกแบบตามความเชื่อดั้งเดิมของจีน สัดส่วนมีความหนักแน่น หน้าต่างช่องเจาะน้อย และมีขนาดเล็ก ประตูมีทั้งประตูบานเฟี้ยม และบานเปิดคู่

- วัสดุส่วนใหญ่เป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน พื้นกระเบื้องดินเผา หรืออิฐ โครงหลังคาเป็นไม้ท่อนใหญ่ มุงกระเบื้องดินเผาจีน โครงสร้างคานไม้พาดบนกำแพงรับน้ำหนัก รับหลังคาทรงจีนมีทั้ง 1 ชั้น หรือแบบที่มีปีกนกลดระดับยื่นออกมา เพื่อสามารถเปิดช่องแสงสู่ภายใน

- การตกแต่งลวดลายส่วนต่าง ๆ ด้วยปูนปั้น และการเขียนสี

ภาพที่ 41 ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณถนนนครใน - นครนอก

2. เรือน หรือตึกแถวพื้นถิ่นดั้งเดิม

- สร้างสมัยรัชกาลที่ 3 ช่วงเดียวกับตึกแถวจีนดั้งเดิม ลักษณะเด่น คือ วัสดุและทรงหลังคา ดังนี้ส่วนใหญ่เป็นอาคาร 1 ชั้น หลังคาทรงจั่ว หรือมนิลาที่มีความลาดชันมาก ประมาณ 60 องศาขึ้นไป มักวางหน้าจั่วตั้งฉากกับถนน ทำให้ชายคายื่นด้านหน้ายื่นสู่ถนน บางหลังมีการทำหลังคากันสาดลดระดับ

- วัสดุใช้ไม้เป็นโครงสร้าง และองค์ประกอบหลักในการก่อสร้าง หลังคาในอดีตมุงจาก ต่อมาใช้กระเบื้องดินเผาเกาะยอ ใช้โครงสร้างเสากับคาไม้

ภาพที่ 42 เรือน หรือตึกแถวพื้นถิ่นดั้งเดิม บริเวณถนนนครใน - นครนอก

3. ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ชิโนโปรตุกีส ,ชิโนยูโรเปี่ยน) ปลายรัชกาลที่ 3 เริ่มมีอิทธิพลตะวันตกเข้ามา เด่นชัดในช่วงสมัยรัชกาลที่ 4-6 ตั่งแต่ปี พ.ศ.2394 ทำให้เกิดงานสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลผสมระหว่างจีน และตะวันตก เป็นรูปแบบที่เกิดตามเมืองท่าของคาบสมุทรมลายู ดังนี้

- ตึกแถวจีนผสมตะวันตก หน้าอาคารติดถนน มีอาเขต (อาคารที่เกิดขึ้นตามเมืองท่าของคาบสมุทรมลายู มีทางเดินด้านหน้าเชื่อมต่อกันระหว่างตึกแถวแต่ละช่วง เรียกว่า “อาเขต”) ซึ่งเป็นระเบียงของแต่ละคูหา ที่ไม่มีซุ้มโค้งในแต่ละช่วงเสาคลุม มีเพียงการยื่นหลังคาคลุมเท่านั้น

- ตึกแถวในช่วงแรกสูง 2 ชั้น ช่วงหลังสูง 3 ชั้น การออกแบบพื้นที่ว่างได้รับอิทธิพลตึกแถวจีนดั้งเดิม ด้านหน้าแคบ และด้านยาวลึก มีลานโล่งกลางบ้าน เป็นห้องน้ำ ห้องส้วม บ่อน้ำ และพื้นที่ซักล้าง รูปแบบอาคารเป็นทรงจั่วโค้งแบบตึกแถวจีนดั้งเดิม หลังคาหลากหลาย เช่น ทรงปั้นหยา หลังคาแบน (Flat slap) ช่วงหลังมีอิทธิพลตะวันตกเด่นชัดขึ้น เช่น การยื่นระเบียงกันสาด และแผงบังหลังคา (Parapet) คอนกรีตเสริมเหล็ก

- วัสดุเริ่มแรกก่ออิฐฉาบปูน มีโครงสร้างเป็นคานไม้วางพาดกำแพงรับน้ำหนัก แต่ช่วงหลังใช้โครงสร้างเสา-คานคอนกรีตเสริมเหล็ก วัสดุมุงกระเบื้องดินเผาหลากแบบ เช่น กระเบื้องจีน (กระเบื้องกาบกล้วย) กระเบื้องเกาะยอ

- การประดับตกแต่งลวดลายปูนปั้นส่วนใหญ่มีอิทธิพลตะวันตกในส่วนต่างๆ เช่น ช่องเจาะ ระเบียง ค้ำยัน เป็นต้น เช่น มีส่วนโค้งเหนือช่องหน้าต่างบานเกล็ดไม้เปิดยาวถึงพื้น

ภาพที่ 43 ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ชิโนโปรตุกีส ,ชิโนยูโรเปี่ยน) บริเวณถนนนครใน - นครนอก

4. ตึกแถวอิทธิพลตะวันตก หรือตึกแถวแบบสมัยใหม่ หรือแบบทันสมัยที่รับอิทธิพลตะวันตกช่วงรัชกาลที่ 7 ตั้งแต่ พ.ศ.2475 – พ.ศ. 2509

- สูง 2-3 ชั้น เสา ผนัง และองค์ประกอบต่าง ๆ มีขนาดเล็ก มีการเจาะช่องแสงเต็มผนัง แสดงความสามารถในการรับน้ำหนักของวัสดุ และวิธีการก่อสร้างใหม่ที่รวดเร็วขึ้น

- วัสดุสมัยใหม่ ได้แก่ คอนกรีต เหล็ก กระจก มีไม้เป็นองค์ประกอบบางส่วน เช่น ประตู หน้าต่าง ช่องแสง ฯลฯ โครงสร้างเสาคานคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาถูกปิดด้วยแผงบังหลังคา (Parapet) รูปทรงหลังคาหลากหลาย ได้แก่ ทรงมนิลา ทรงปั้นหยา และทรงหมาแหงน บางหลังมีการยื่นพื้นชั้นที่ 2 คลุมระเบียงด้านหน้าอาคาร ลวดลายประดับตกแต่งน้อย มีความเรียบง่าย

ภาพที่ 44 ตึกแถวอิทธิพลตะวันตก บริเวณถนนนครใน - นครนอก

5. ตึกแถวร่วมสมัย สามารถ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

- ตึกแถวพื้นถิ่นร่วมสมัย เป็นตึกแถวที่อายุประมาณ 35-64 ปี เป็นอาคาร 1-2 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นผนัง ประตู หน้าต่าง ช่องแสง ระเบียง ฯลฯ ผนังมักเป็นไม่ตีตามนอน การตกแต่งมักเป็นการเจาะช่องแสงแบบต่าง ๆ

ภาพที่ 45 ตึกแถวพื้นถิ่นร่วมสมัย บริเวณถนนนครใน - นครนอก

- ตึกแถวร่วมสมัยที่มีอิทธิพลของรูปแบบดั้งเดิม สร้างขึ้นใหม่เลียนแบบรูปแบบดั้งเดิมในอดีต โดยเฉพาะสัดส่วน มีอายุไม่เกิน 35 ปี สูง 1-2 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก มีความประณีตน้อยกว่าในอดีต เน้นการสร้างที่ง่าย และรวดเร็ว มักสร้างเป็นชุด มีลวดลายน้อย

ภาพที่ 46 ตึกแถวร่วมสมัยที่มีอิทธิพลรูปแบบดั้งเดิม บริเวณถนนนครใน - นครนอก

- ตึกแถว หรืออาคารที่ไม่มีรูปแบบตายตัว อาคารตั้งแต่ พ.ศ.2510 อายุไม่เกิน 35 ปี ไม่มีรูปแบบตายตัว สูง 2-3 ชั้นขึ้นไป ไม่มีความประณีต เน้นการสร้างที่ง่าย และรวดเร็ว มีราคาถูก มักสร้างเป็นชุด มีลวดลายน้อย ขนาด สัดส่วน รูปทรงที่สร้างไม่คำนึงถึงอาคารข้างเคียง

ภาพที่ 47 ตึกแถว หรืออาคารที่ไม่มีรูปแบบตายตัว บริเวณถนนนครใน - นครนอก

ลายเส้นที่ 28 แผนที่รูปแบบอาคาร ในปัจจุบัน บริเวณถนนนครใน –นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

4.3 ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน

หมายถึงอาคารที่มีสภาพการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบดั้งเดิมที่เริ่มก่อสร้าง หากเปลี่ยนแปลงรูปแบบจากอดีตน้อยถือว่าอาคารนั้นมีคุณค่ามาก หากเปลี่ยนแปลงจากอดีตมากถือว่ามีดั้งเดิมของรูปแบบน้อย แต่หากเปลี่ยนแปลงจากอดีตโดยสิ้นเชิง (การทุบอาคารเก่าทิ้งแล้วสร้างอาคารใหม่) ถือว่าไม่มีความเป็นของดั้งเดิม การศึกษาเรื่องนี้เพื่อเป็นปัจจัยหนึ่งในการพิจารณาว่าอาคารใดมีคุณค่ามาก-น้อย (ลายเส้นที่ 29) เพื่อเป็นเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ตั้งโครงการต่อไป

4.4 ความสูงของอาคารในปัจจุบัน

ความสูงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความกลมกลืน มีผลส่งเสริมบริบทของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ อาคารเริ่มแรกการตั้งถิ่นฐานคือ ตึกแถว 1 ชั้น หรือ 1 ชั้นครึ่ง ต่อมา เริ่มมี 2 ชั้น และ 3 ชั้น ซึ่งมีค่าความสำคัญมากไปน้อยตามลำดับ ตึกแถวส่วนใหญ่ในพื้นที่สูง 2 ชั้น ส่วนอาคารที่สร้างเกิน 3 ชั้น ถือว่าเป็นอาคารที่เด่น จนขาดความกลมกลืนกับพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ (ภาพที่ 49) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของใหม่ที่ต้องการพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น จนละเลยความกลมกลืนต่อบริบทโดยรอบ (ลายเส้นที่ 30)

ภาพที่ 49 ภาพมุมสูง(Bird eye view)แสดงความสูงของตึกแถว บริเวณถนนนครใน-นครนอก

ลายเส้นที่ 29 แผนที่แสดงความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ลายเส้นที่ 30 แผนที่แสดงความสูงของอาคารในปัจจุบัน บริเวณถนนนครใน – นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

4.5 ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย

งานที่เป็นต้นแบบชั้นเยี่ยม คือ งานที่ออกแบบอย่างสร้างสรรค์ ผ่านองค์ประกอบทางศิลปะ สถาปัตยกรรม โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้าง เป็นงานที่มีลักษณะพิเศษ มีความโดดเด่นกว่าตึกแถวในกลุ่ม และยุคสมัยเดียวกัน (ลายเส้นที่ 31) สามารถแบ่งเกณฑ์วัดความสำคัญดังนี้

- เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม คือ เป็นงานที่มีลักษณะพิเศษ มีความโดดเด่น หายาก กว่าตึกแถวในกลุ่ม และยุคสมัยเดียวกัน ถือเป็นต้นแบบชั้นเยี่ยมแห่งยุคสมัย
- เป็นงานต้นแบบน้อย คือ เป็นงานที่มีมีลักษณะพิเศษเล็กน้อย มีความโดดเด่นน้อยกว่างานที่เป็นต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัยเดียวกัน ถือเป็นงานทั่วไปแห่งยุคสมัยนั้น
- ไม่เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม (ไม่เป็นงานต้นแบบ) คือ เป็นงานทั่วไป ที่ไม่มีลักษณะพิเศษ ไม่โดดเด่น

ภาพที่ 50 ตึกแถวจีนดั้งเดิมที่เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม

4.6 ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน

ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน คือ รูปแบบอาคารดั้งเดิมที่มีความสมบูรณ์ครบถ้วนขององค์ประกอบทางศิลปะ สถาปัตยกรรม โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของตึกแถวดั้งเดิมที่พบในปัจจุบัน เช่น ช่องเปิด ประตู-หน้าต่าง พื้น เสาและบัวหัวเสา ลวดลายปูนปั้นและภาพเขียนสี โครงสร้าง ทรงจั่วและลวดลายหน้าจั่ว เป็นต้น ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบันจึงหมายถึง ตึกแถวดั้งเดิมที่คงเหลือองค์ประกอบต่าง ๆ ตามรูปแบบเดิมอยู่ (ดูลายเส้นที่ 32) สามารถแบ่งเกณฑ์วัดความสำคัญดังนี้

- รูปแบบสมบูรณ์มาก คือ เป็นงานที่คงเหลือองค์ประกอบต่าง ๆ ตามรูปแบบเดิมอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์มาก
- รูปแบบสมบูรณ์น้อย คือ เป็นงานที่คงเหลือองค์ประกอบต่าง ๆ ตามรูปแบบเดิมอยู่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีความสมบูรณ์น้อย
- รูปแบบใหม่ (ไม่เข้าเกณฑ์ความสมบูรณ์) คือ เป็นงานที่เกิดขึ้นใหม่ โดยเฉพาะงานร่วมสมัยถือว่าเป็นงานใหม่จึงไม่มีองค์ประกอบดั้งเดิม

4.7 สภาพความทรุดโทรมของอาคารในปัจจุบัน

อาคารที่มีสภาพสมบูรณ์มีคุณค่ามากกว่าอาคารที่ทรุดโทรม แต่การให้ค่าความสำคัญ (คะแนน) เมื่อเปรียบเทียบความเก่าแก่ของอาคาร(อายุ) ในเชิงคุณค่านั้น ตึกแถวดั้งเดิมที่มีอายุเก่าแก่ ถึงแม้ว่าจะทรุดโทรมแต่หากมีความสมบูรณ์ทางรูปแบบ โครงสร้าง และองค์ประกอบสมบูรณ์ครบถ้วนก็ถือเป็นสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่ามากกว่างานที่เกิดขึ้นใหม่ แต่ตึกแถวดั้งเดิมที่มีอายุเก่าแก่ ทรุดโทรมมาก และสูญเสียความสมบูรณ์ทางรูปแบบ โครงสร้าง และองค์ประกอบก็มีคุณค่าน้อยลง โดยเฉพาะงานที่โครงสร้างไม่มั่นคง และไม่สามารถใช้สอยภายในอาคารได้ ดังนั้นสภาพความทรุดโทรมของอาคารในปัจจุบันถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลในการวิเคราะห์อาคารที่มีคุณค่า แต่มีระดับความสำคัญน้อยกว่าปัจจัยทางด้านความเก่าแก่ของอาคาร (อายุ) ความสมบูรณ์ของรูปแบบในแง่ความงาม และความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม (ลายเส้นที่ 33) มีเกณฑ์วัดความสำคัญดังนี้

- สภาพดี คือ อาคารที่มีสภาพโครงสร้างมีความมั่นคง และมีวัสดุ หรือองค์ประกอบของอาคารอยู่ในสภาพดี อาจมีสีซีด หรือหลุดบ้างเล็กน้อย
- สภาพปานกลาง อาคารที่มีสภาพโครงสร้างมีความมั่นคงน้อยกว่าอาคารสภาพดี อาจมีบางส่วนเริ่มผุกร่อน และมีวัสดุ หรือองค์ประกอบของอาคารที่มีความชำรุดเล็กน้อย อาจมีสีซีด หรือหลุด ค่อนข้างสกปรก
- สภาพทรุดโทรม อาคารที่มีโครงสร้างไม่มั่นคง ผุ กร่อน หรือมีโครงสร้าง วัสดุ หรือองค์ประกอบบางส่วนที่พัง ไม่มีความมั่นคง ไม่สามารถใช้สอยภายในอาคารได้

ภาพที่ 51 แสดงสภาพความทรุดโทรมของอาคารในปัจจุบัน

4.8 การใช้สอยอาคาร

เนื่องจากศักยภาพเดิมของชุมชนเป็นที่พักอาศัย และค้าขายพาณิชย์ก่อนที่ความสำคัญด้านการค้าขายทางทะเลลดบทบาท ทำให้มีการประมงเข้ามา เกิดการใช้สอยที่เสื่อมโทรม เช่น ร้านคาราโอเกะ ส่งเสียงรบกวน และมีหญิงบริการที่ทำให้ชุมชนดูเสื่อมโทรม ทั้งยังส่งผลให้ผู้อาศัยดั้งเดิมย้ายออก แต่ในอนาคตรัฐได้มีพัฒนาย้ายพื้นที่ประมงไปที่ท่าสะอ้าน (รายละเอียดดูเรื่องแนวทางการแก้ปัญหาในบทที่ 6) ดังนั้นแนวโน้มในอนาคตการใช้สอยในเกี่ยวกับการประมงก็จะลดบทบาทลง จึงจำเป็นต้องให้เกณฑ์ในการในด้านการใช้สอยเป็นแนวทางในการกำหนดการใช้สอยที่จะเกิดขึ้นใหม่ของโครงการอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้โครงการมีกิจกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ทำให้เกิดวิถีชีวิตที่ส่งเสริมพื้นที่ทางประวัติศาสตร์

การใช้สอยอาคาร หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอาคาร มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้อาศัย ทั้งยังแสดงถึงสังคม เศรษฐกิจ ค่านิยม และแนวโน้มในอนาคตที่จะเกิดแก่ชุมชน การพิจารณาจะให้ความสำคัญกับการใช้สอยอาคารรูปแบบดั้งเดิม การใช้สอยใหม่ที่กลมกลืนส่งเสริมกิจกรรมดั้งเดิม ส่งเสริมให้ชุมชนเลี้ยงตัวเองได้อย่างยั่งยืน จะมีคุณค่ามากกว่ากิจกรรม การใช้สอยที่สร้างความวุ่นวายต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งมั่วสุม ดูเสื่อมโทรม ถึงแม้จะมีผลต่อเศรษฐกิจ แต่ไม่สามารถเลี้ยงชุมชนได้อย่างยั่งยืนในอนาคต และส่งผลให้ชุมชนเสื่อมโทรม และมีผู้อาศัยดั้งเดิมย้ายออกจากพื้นที่มากขึ้น

แต่การใช้สอยไม่สามารถเอามาเป็นเกณฑ์ในการวัดสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าได้ เนื่องจาก การใช้สอย หรือกิจกรรมที่เกิดในอาคารเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในครอบครัวและชุมชน ซึ่งไม่สามารถไปกำหนดกฎเกณฑ์ หรือเปลี่ยนแปลงอาชีพของผู้คน แต่การออกแบบของโครงการลู่ทางที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของผู้อาศัย และชุมชนในแนวทางที่ส่งเสริมอาคารดั้งเดิม ทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวาและอยู่อย่างยั่งยืน ดังนั้นคุณค่าการใช้สอยอาคารจึงเป็นเกณฑ์การวัดว่าการใช้สอยภายในอาคารส่งเสริมอาคารดั้งเดิม หรือทำให้อาคาร และชุมชนดูเสื่อมโทรม หรือไม่เท่านั้น (ดูเรื่องกิจกรรม และการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าในบทนี้)

ถนนสายปู่
ถนนสายย่า
ถนนสายกลาง
ถนนสายใน
ถนนสายนอก
ถนนสายตะวันตก
ถนนสายตะวันออก
ถนนพิทยุ
ถนนโพธิ์ตาก
ถนนราชวิถี
ถนนราชดำเนิน
ถนนราชดำเนินนอก
ถนนราชดำเนินกลาง
ถนนราชดำเนินใน
ถนนมหาราช
ถนนพระอาทิตย์
ถนนพระจันทร์
ถนนพระพุทธ
ถนนพระธรรม
ถนนพระสงฆ์
ถนนพระอินทร์
ถนนพระพรหม
ถนนพระยม
ถนนพระกาฬ
ถนนพระศรี
ถนนพระสุริยา
ถนนพระจันทร์
ถนนพระอังคาร
ถนนพระพุธ
ถนนพระพฤหัสบดี
ถนนพระศุกร์
ถนนพระเสาร์
ถนนพระราหู
ถนนพระเกตุ
(1)
(1,2)
(2)
(4)
(5)
(6)
(7)
(8)
(9)
(10)
(11)
(12)
(13)
(14)
(15)
(16)
(17)
(18)
(19)
(20)
(21)
(22)
(23)
(24)
(25)
(26)
(27)
(28)
(29)
(30)
(31)
(32)
(33)
(34)
(35)
(36)
(37)
(38)
(39)
(40)
(41)
(42)
(43)

ลายเส้นที่ 32 แผนที่แสดงความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ลายเส้นที่ 33 แผนที่แสดงสภาพความทรุดโทรมของอาคารในปัจจุบัน

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

การประเมินคุณค่าอาคารในโครงการ

ในหัวข้อนี้เป็นการประเมินคุณค่าของอาคารในด้านต่างๆ เพื่อแบ่งระดับสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า และเป็นแนวทางในการแบ่งกลุ่มอาคารที่สมควรอนุรักษ์ ซ่อมแซม หรือเปลี่ยนแปลงให้ชัดเจนจนเกิดความชัดเจนของโครงการว่าอาคารใดมีคุณค่าน้อย ควรเปลี่ยนแปลงสร้างใหม่ ซึ่งจะเป็นเกณฑ์เลือกที่ตั้งโครงการออกแบบ (ดูบทที่ 6 สรุปโครงการออกแบบ และรายละเอียดในภาคการออกแบบ) โดยอ้างอิงหลักเกณฑ์การประเมินมรดกทางวัฒนธรรม จากคณะกรรมการมรดกโลกองค์การยูเนสโก ประเภทกลุ่มอาคาร ซึ่งมีการปรับหลักเกณฑ์บางส่วนเพื่อให้เหมาะสมกับชุมชนเมืองเก่าสงขลา สามารถแบ่งเกณฑ์การประเมิน ได้ดังนี้

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี
   1.1. ความเก่าแก่ของอาคาร (อายุของอาคาร)
   1.2. ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน
2. คุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบททางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน
   2.2. ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย
   2.3. ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน
3. คุณค่าทางด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน

การให้คะแนนของแต่ละเรื่องมีน้ำหนักในการให้คุณค่าอาคารต่างกัน เนื่องจากแต่ละหัวข้อมีปัจจัยที่แตกต่างกัน มีความสำคัญต่างกัน จึงจำเป็นต้องให้ค่าน้ำหนักคะแนนที่ต่างกัน และการให้คะแนนแต่ละข้อย่อยจะมีคะแนนเท่ากันคือ 3 คะแนน ยกเว้นเรื่องความเก่าแก่ของอาคาร (อายุอาคาร) เนื่องจากข้อนี้เพื่อให้เหมาะกับพื้นที่ที่ประกอบด้วยกลุ่มอาคาร 4 ช่วงอายุ ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ทำให้แต่ละยุคมีคุณค่าต่างกันจึงให้คะแนนตามช่วงอายุ (ดูรายละเอียดในตารางที่ 6)

ตารางที่ 5 ค่าน้ำหนักของเกณฑ์วัดคุณค่าของอาคาร

ค่าน้ำหนักความสำคัญ (X คะแนน)	**เกณฑ์วัดคุณค่าของอาคาร**	
5	1.คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (7 คะแนน)	
	1.1) ความเก่าแก่ของอาคาร(อายุของอาคาร) (4)	1.2)ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน(3)
4	2.คุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบททางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน (6 คะแนน)	
	2.1) ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย (3)	2.2) ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน (3)
3	3.คุณค่าทางด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน (3)	

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี

1.1 ความเก่าแก่ของอาคาร (อายุของอาคาร)

คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดีให้ความสำคัญแก่อายุ โดยให้เกณฑ์ยึดถือตามความเก่าแก่ของอาคาร อาคารหลังสร้างก่อน และยังคงอยู่ถึงปัจจุบันมีเกณฑ์ความสำคัญมากกว่าอาคารที่เกิดหลัง

ตารางที่ 6 เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความเก่าแก่ (อายุของอาคาร)

คุณค่าความสำคัญ (คะแนน)	เกณฑ์วัดความเก่าแก่ (ช่วงอายุ)
4	อาคารสมัยรัชกาลที่ 3 สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2379 (159-180 ปี) เก่าแก่มากที่สุดบนถนนนครนอก-นครใน สร้างตั้งแต่ชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน
3	อาคารสมัยรัชกาลที่ 4-6 สร้างตั้งแต่ปี พ.ศ.2394 (81-160 ปี)
2	อาคารสมัยรัชกาลที่ 7 สร้างตั้งแต่ พ.ศ.2475 – พ.ศ. 2509 (41-80 ปี)
1	อาคารที่สร้างตั้งแต่ พ.ศ.2510 – ปัจจุบัน (0-40ปี)

1.2 ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน

อาคารดั้งเดิมที่ยังคงรักษาสภาพของดั้งเดิมของรูปแบบอาคาร และมีความดั้งเดิมต่อเนื่องมาจากในอดีตที่เป็นของแท้ดั้งเดิมมากที่สุดเหมือนในอดีต ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงจากยุคสมัยจะมีคุณค่ามากกว่าตึกแถวที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากในอดีต มีการให้คุณค่าความสำคัญของเกณฑ์วัดความสำคัญดังนี้

ตารางที่ 7 เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน

คุณค่าความสำคัญ (คะแนน)	เกณฑ์วัดความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน
3	สภาพดั้งเดิมมาก (คงรูปแบบ และองค์ประกอบดั้งเดิม อาจเปลี่ยนวัสดุ และองค์ประกอบเล็กน้อย)
2	สภาพดั้งเดิมเล็กน้อย (คงรูปแบบ และองค์ประกอบดั้งเดิมบางส่วน มีการเปลี่ยนองค์ประกอบ และวัสดุมาก)
1	สภาพเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบดั้งเดิม (สร้างใหม่ไม่หลงเหลือความดั้งเดิมของรูปแบบ)

2.คุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบททางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน

คุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบททางประวัติศาสตร์ เป็นคุณค่าทางด้านการออกแบบที่สร้างสรรค์ และด้านความงามทางสถาปัตยกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของบริบททางประวัติศาสตร์ ดังนี้

2.1 ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย

เป็นงานที่มีลักษณะพิเศษ มีความโดดเด่น กว่าตึกแถวในกลุ่ม และยุคสมัยเดียวกัน) ให้คะแนนคุณค่าความสำคัญของเกณฑ์วัดความสำคัญดังนี้

ตารางที่ 8 เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย

คุณค่าความสำคัญ (คะแนน)	เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย
3	เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม (มีลักษณะพิเศษ โดดเด่น หายากแห่งยุคสมัย)
2	เป็นงานต้นแบบน้อย (มีความโดดเด่นน้อยกว่างานต้นแบบชั้นเยี่ยม)
1	ไม่เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม (ทั่วไป ไม่มีลักษณะพิเศษ ไม่โดดเด่น)

2.2 ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน

ความสมบูรณ์ครบถ้วนขององค์ประกอบทางศิลปะ สถาปัตยกรรม โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของรูปแบบตึกแถวดั้งเดิมที่พบในปัจจุบัน เช่น ช่องเปิด ประตู-หน้าต่าง พื้น เสาและบัวหัวเสา ลวดลายปูนปั้นและภาพเขียนสี โครงสร้าง ทรงจั่วและลวดลายหน้าจั่ว เป็นต้น หากมีองค์ประกอบครบถือว่ามีความสมบูรณ์ (ในข้อ 2.2 นี้แตกต่างจากข้อ 1.2 คือข้อ 1.2 หมายถึงอดีตดั้งเดิมที่เป็นของแท้แต่ข้อนี้หมายถึงความครบถ้วนสมบูรณ์ซึ่งอาจมีบางส่วนที่มีการบูรณะซ่อมแซมจนสมบูรณ์) สามารถให้คะแนนคุณค่าความสำคัญของเกณฑ์วัดความสำคัญดังนี้

ตารางที่ 9 เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน

คุณค่าความสำคัญ (คะแนน)	เกณฑ์วัดคุณค่าด้านความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน
3	รูปแบบสมบูรณ์มาก (คงเหลือองค์ประกอบตามรูปแบบเดิมอยู่ครบถ้วนสมบูรณ์มาก)
2	รูปแบบสมบูรณ์น้อย (คงเหลือองค์ประกอบต่างตามรูปแบบเดิมอยู่ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ มีความสมบูรณ์น้อย)
1	รูปแบบใหม่ (ไม่เข้าเกณฑ์ความสมบูรณ์ เป็นงานที่เกิดขึ้นใหม่จึงไม่มีองค์ประกอบดั้งเดิม)

3 คุณค่าทางด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน

การให้ค่าความสำคัญ (คะแนน) คุณค่าด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบททางประวัติศาสตร์ ในเชิงคุณค่าของอาคารนั้นถือว่ามีระดับความสำคัญน้อยกว่าปัจจัยเรื่องอื่น ๆ เนื่องจากอาคารที่มีคุณค่าเป็นอาคารที่มีความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ และมีการออกแบบที่พิเศษ มีสุนทรียภาพทางความงามที่โดดเด่น สามารถคงสภาพอยู่ได้เป็นช่วงเวลาที่ยาวนานเกือบ 200 ปี สภาพอาคารย่อมมีความทรุดโทรมมากกว่าอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ (ร่วมสมัย) ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์น้อย ดังนั้นการให้ค่าน้ำหนักของคะแนนเรื่องสภาพอาคารจึงต่ำกว่าเรื่องอื่น ดังนี้

ตารางที่ 10 เกณฑ์วัดคุณค่าทางด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน

คุณค่าความสำคัญ (คะแนน)	เกณฑ์วัดความสำคัญด้านสภาพอาคาร
3	สภาพดีมาก (สภาพโครงสร้างมีความมั่นคง วัสดุหรือองค์ประกอบมีสภาพดี)
2	สภาพปานกลาง (สภาพโครงสร้างมีความมั่นคงน้อยกว่าอาคารสภาพดี มีบางส่วนเริ่มผุกร่อน และมีวัสดุ หรือองค์ประกอบของอาคารที่มีความชำรุดเล็กน้อย อาจมีสีซีดหรือหลุด ค่อนข้างสกปรก)
1	สภาพทรุดโทรม (โครงสร้างไม่มั่นคง อันตราย หรือไม่สามารถใช้สอยภายในอาคารได้)

ตารางที่ 11 สรุปเกณฑ์การประเมินคุณค่าของชุมชนเมืองเก่าสงขลา

หลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่า (ค่าน้ำหนักความสำคัญ)	เกณฑ์วัดความสำคัญ	คะแนน
1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (5) (ความเก่าแก่ของอาคาร+ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน) x ค่าน้ำหนักความสำคัญ 5 คะแนน	อาคารที่มีคุณค่าสูง (4+3)X5	35
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง (3+2)X5	25
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย (2+1)X5	15
	อาคารที่มีคุณค่าน้อยพิเศษ (1+0)X5	5
1.1.) ความเก่าแก่ของอาคาร (อายุของอาคาร)	อาคารที่มีคุณค่าสูงสุด	4
	อาคารที่มีคุณค่าสูง	3
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง	2
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย	1
1.2.) ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน	อาคารที่มีคุณค่าสูง	3
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง	2
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย	1

ตารางที่ 11 (ต่อ)

หลักเกณฑ์ในการประเมินคุณค่า (ค่าน้ำหนักความสำคัญ)	เกณฑ์วัดความสำคัญ	คะแนน
2.คุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบททางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน (4) (ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย+ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน)Xค่าน้ำหนักความสำคัญ 5 คะแนน	อาคารที่มีคุณค่าสูง (3+3)X4	24
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง (2+2)X4	16
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย (1+1)X4	8
2.1) ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย	อาคารที่มีคุณค่าสูง	3
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง	2
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย	1
2.2.) ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน	อาคารที่มีคุณค่าสูง	3
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง	2
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย	1
3.คุณค่าทางด้านสภาพอาคารในปัจจุบัน (3) (สภาพอาคารในปัจจุบัน)Xค่าน้ำหนักความสำคัญ 3 คะแนน	อาคารที่มีคุณค่าสูง (3)X3	9
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง (2)X3	6
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย (1)X3	3
สภาพอาคารในปัจจุบัน	อาคารที่มีคุณค่าสูง	3
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง	2
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย	1
สรุปสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า (ชุมชนเมืองเก่าบริเวณถนนนครนอก-นครใน)	อาคารที่มีคุณค่ามาก	68-51
	อาคารที่มีคุณค่าปานกลาง	50-33
	อาคารที่มีคุณค่าน้อย (คุณค่าน้อยและน้อยพิเศษ)	32-16

จากตารางสรุปเกณฑ์การประเมินคุณค่าของชุมชนเมืองเก่าสงขลา ทำให้สามารถสรุปสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า และพื้นที่บริเวณกลุ่มอาคารที่มีคุณค่ามากเป็นบริเวณที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์สูง พื้นที่บริเวณกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าปานกลางเป็นบริเวณที่มีความสำคัญในการอนุรักษ์ปานกลาง และพื้นที่บริเวณกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าน้อยเป็นบริเวณที่มี

ความสำคัญในการอนุรักษ์น้อย หรือสมควรเป็นพื้นที่ที่มีการปรับปรุง สร้างอาคารใหม่ โดยในที่นี้จะใช้เกณฑ์ด้านสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าเพื่อคัดเลือกพื้นที่โครงการในบทที่ 6

ถนนสายบุรี
ถนนหลังวัด
ถนนหลังวัด
ถนนหลังวัด

ลายเส้นที่ 35 แผนที่แสดงระดับความเข้มข้นของอาคารที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมต่อบริบททางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

แผนที่ : ปัตตานี

ที่ตั้งและขอบเขตตลาดที่ศึกษาในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี ปี พ.ศ. 2549

ถนนสายบุรี
ถนนหนองจิก
ถนนหนองกระทุ่ม
ถนนรามัญ
ถนนโพตาบี
ถนนยะลา
ถนนพัทลุง
ถนนปัตตานี
ถนนนราธิวาส
ถนนสงขลา
ถนนสตูล
ถนนตรัง
ถนนพังงา
ถนนภูเก็ต
ถนนระนอง
ถนนชุมพร
ถนนประชาธิปก
ถนนเจริญกรุง
ถนนสาทรใต้
ถนนสาทรเหนือ
ถนนสาทรใต้
ถนนสาทรเหนือ
ถนนสาทรใต้
ถนนสาทรเหนือ

ปัญหาที่พบจากการศึกษา

1. **ปัญหาทางกายภาพ** (Physical dimension of problem)

1.1 ปัญหาทางสถาปัตยกรรม

1.1.1 ตึกแถวมีสภาพเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะตึกแถวจีนดั้งเดิม และตึกแถวไทยพื้นถิ่น ซึ่งมีช่วงอายุเก่าแก่ประมาณ 100-170 ปี ตึกแถวจีนดั้งเดิมมักมีปัญหาความชื้น หลังคารั่ว แผ่นกระเบื้องหล่นผุพัง ตึกแถวไทยพื้นถิ่นส่วนใหญ่ใช้ไม้เป็นโครงสร้างและองค์ประกอบหลัก จึงมีสภาพผุพังตามกาลเวลา

1.1.2 ตึกแถวบางส่วนถูกปล่อยทิ้งร้าง ไม่มีการดูแล บำรุงรักษา การปล่อยปะละเลย บวกกับอายุที่เก่าแก่ ทำให้สภาพตึกแถวมีความทรุดโทรมเร็วยิ่งขึ้น

1.1.3 ปัญหาในการต่อเติม หรือเปลี่ยนรูปทรง วัสดุ และองค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคารเก่า ส่งผลเสียต่อคุณค่าสถาปัตยกรรม

1.1.4 การออกแบบอาคารใหม่ในพื้นที่โครงการส่วนใหญ่ ก่อสร้างตามสภาพสังคมระบอบทุนนิยม หรือบริโภคนิยม เน้นการสร้างง่าย ๆ เร่งรีบในการก่อสร้าง เน้นปริมาณ เน้นราคาถูก มากกว่าคุณภาพ และไม่คำนึงถึงจิตวิญญาณดั้งเดิมของพื้นที่ที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์

1.1.5 การออกแบบรูปแบบ หน้าตา และความสูงของอาคารใหม่ที่ไม่คำนึงถึงกลุ่มอาคารเก่าแก่ในอดีต ส่งผลเสียแก่กลุ่มอาคารดั้งเดิม

1.1.6 การใช้สอยภายในพื้นที่อาคารที่ไม่คำนึงถึงอาคารเก่าแก่ เช่น ทำให้อาคารสกปรก ทรุดโทรม ส่งผลให้ชุมชนดูเสื่อมโทรม

1.1.7 ปัญหาของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่ไม่เหมาะกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ และรูปแบบการใช้สอยอาคารในปัจจุบัน

1.1.8 ขาดช่างฝีมือที่มีความรู้ในการซ่อมแซมอาคารเก่าแก่ ที่มีความเข้าใจในการดูแล รักษา อนุรักษ์ตึกแถวดั้งเดิม และพัฒนาสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีกลุ่มอาคารเก่า มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

1.2 ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองเก่า

1.2.1 ชุมชนเมืองเก่าสงขลามีที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่น และมีถนนค่อนข้างแคบ

1.2.2 อาคารที่เกิดขึ้นใหม่ทำลายสภาพแวดล้อมโดยรวม ทำให้เกิดความสูญเสียทางความงามของชุมชนดั้งเดิม ส่งผลเสียต่อทัศนียภาพของชุมชนดั้งเดิม

1.2.3 พื้นที่สาธารณะที่เดิมเคยสร้างความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ได้ขาดหายไป หรือถูกนำไปใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่ที่มีประโยชน์เชิงการค้า เช่น ทางเดินสู่ท่าน้ำ ทางเดินหรือตรอกซอกซอยระหว่างตึกแถวซึ่งเดิมเป็นทางเดินสำหรับเพื่อนบ้านในชุมชน แต่ปัจจุบันบางพื้นที่มีการปิด และใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว ทำให้ขาดพื้นที่ที่ใช่ร่วมกันที่แสดงให้เห็นสังคมแบบพึ่งพากันเหมือนในอดีต

1.2.4 การจัดพื้นที่สาธารณะบางส่วนเป็นแบบสมัยใหม่ที่ไร้ชีวิตชีวา เป็นเพียงพื้นที่แสดงประติมากรรม หรือพื้นที่สำหรับสร้างความสำราญใจของคนเพียงบางกลุ่มมากกว่าเป็นศูนย์กลางที่มีกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน

1.2.5 ปัญหาด้านการคมนาคม ถึงแม้ภายในชุมชนเมืองเก่าสงขลาจะมีถนนหลายสายแต่เนื่องจากมีอาณาเขตจากฝั่งทะเลสาบ ถนนนครนอก ถนนนครใน ถนนนางงาม ถึงถนนไทรบุรี และจากถนนสายบุรีถึงถนนพัทลุง ถนนไทรบุรี ถนนสายบุรี และถนนพัทลุง เป็นถนนสายสำคัญของบริเวณ ซึ่งมีแนวเชื่อมต่อกับบริเวณอื่นของชุมชนเมืองสงขลา จึงมีการคมนาคมที่หนาแน่น อีกทั้งปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ทั้งการประมงท่าเรือและแพปลา และการขนส่งสินค้า ที่ใช้พื้นที่ค่อนข้างจำกัด เนื่องจากถนนค่อนข้างแคบทำให้การเข้าถึงไม่สะดวก เมื่อมีการจอดรถขนาดใหญ่รับส่งของบริเวณริมถนนซึ่งแคบอยู่แล้วจึงทำให้รถติดตลอดแนว แสดงถึงศักยภาพของถนนที่ไม่เหมาะต่อการขนส่งเพื่อการพาณิชยกรรม

ภาพที่ 52 การคมนาคม บริเวณถนนนครนอก

1.3 ปัญหาทางเศรษฐกิจ

1.3.1 ขาดเงินทุน และความเข้าใจในการดูแล รักษา อนุรักษ์ตึกแถวดั้งเดิม ถึงแม้จะมีผู้อาศัยบางกลุ่มเห็นคุณค่าของตึกแถวดั้งเดิม แต่ก็ขาดทุนทรัพย์ ความรู้ และช่างฝีมือในการซ่อมแซมอาคารเก่า และสร้างอาคารใหม่อย่างสร้างสรรค์

1.3.2 ขาดการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน ให้ผู้อาศัยในชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองโดยการพึ่งตัวเอง และสามารถพัฒนาอาชีพส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

1.4 ปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย หรือกฎหมายในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ของภาครัฐ

1.4.1 รัฐมีนโยบายพัฒนาที่คำนึงถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามระบบทุนนิยมของเมืองเป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึงศักยภาพของเมืองที่มีคุณค่าสำคัญทางประวัติศาสตร์ การกำหนดพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลาเป็นพื้นที่พาณิชยกรรม ได้แก่ กิจการที่เกี่ยวกับการท่าเรือประมง และแพปลา ทำให้มีการใช้สอยพื้นที่ต่ำกว่าศักยภาพที่มี เช่น ใช้อาคารเก่าเป็นที่เก็บพักของก่อนขนส่งสู่พื้นที่อื่น อาคารจึงถูกปล่อยทิ้งให้ทรุดโทรม และยังมีการใช้สอยพื้นที่ที่ไม่ส่งเสริมบริบทของเมือง และอาคารที่ทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เช่น เปิดร้านซ่อมเครื่องยนต์ที่เช่าพื้นที่ตึกแถวดั้งเดิมทำให้อาคารดูเสื่อมโทรม ทั้ง ๆ ที่มีศักยภาพสามารถปรับปรุงพัฒนาให้ชุมชนมีสภาพที่ดีขึ้น ทั้งทางกายภาพของชุมชน และคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยในชุมชน

1.4.2 รัฐขาดการควบคุมกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์ ทำให้เกิดกิจกรรมที่ส่งผลให้ชุมชนเสื่อมโทรมลง เช่น สถานเริงรมย์ และบริการเกี่ยวกับร้านอาหารเครื่องดื่ม ชนิดมีตู้เพลง และมีหญิงบริการเพื่อรองรับคนงานประมง ทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนนับวันจะเสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น

1.4.3 รัฐไม่มีการควบคุม หรือออกข้อบังคับในการก่อสร้างอาคารใหม่ และการปรับปรุงซ่อมแซม และทุบอาคารเก่าในชุมชน ให้เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า

1.4.4 รัฐไม่มีการส่งเสริม แนะนำ หรือชักชวนจูงใจ ให้ความรู้แก่ผู้อาศัยในชุมชนเพื่อให้ผู้อาศัยมองเห็นคุณค่าของชุมชน และมีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาชุมชนเมืองเก่า

2.ปัญหาทางจิตวิทยา (Psychological dimension of problem)

2.1 ปัญหาสังคม

2.1.1 ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน ลูกหลานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพนอกพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า ทำให้มีการย้ายถิ่นฐานออกไปจากชุมชนเหลือเพียงคนเก่าแก่ที่ถูกทิ้งให้อาศัยอยู่ในชุมชนเพียงลำพัง หรือ อาคารก็จะถูกปล่อยทิ้งร้างมากขึ้น คนเก่าย้ายออกมากขึ้น และมีคนนอกเข้ามาอาศัยมากขึ้น

2.1.2 ขาดพื้นที่ปฏิสัมพันธ์สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ที่มีสังคมแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

2.1.3 ปัจจุบันมีผู้อาศัยในพื้นที่ 2 กลุ่มหลัก คือ คนกลุ่มดั้งเดิมในพื้นที่ และคนกลุ่มใหม่ที่ย้ายเข้ามาเช่าอาศัยในพื้นที่ ทำให้มีคนแปลกหน้าในชุมชนเพิ่มขึ้น เมื่อชุมชนขาดพื้นที่สำหรับปฏิสัมพันธ์กันคน 2 กลุ่ม ทำให้เป็นคนแปลกหน้าต่อกัน จนเกิดความหวาดกลัว หวาดระแวงของคนในชุมชนเดียวกัน ทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง มีสภาพสังคมแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น

2.1.4 ปัญหาความร่วมมือ และความเข้มแข็งของชุมชนลดลง เนื่องจากคนกลุ่มใหม่หลากหลายกลุ่มเข้ามาอาศัย (เช่า) อยู่ในชุมชนเมืองเก่า ซึ่งมี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกอาศัยมานานตั้งแต่รุ่นพ่อ แม่ และกลุ่มหลังเพิ่งเข้ามาอาศัยไม่นาน ซึ่งกลุ่มหลังไม่ค่อยมีความผูกพันกับชุมชนเหมือนผู้อาศัยดั้งเดิม ทำให้มีสภาพสังคมแบบเป็นปัจเจกมากขึ้น ต่างคนต่างอยู่ และคนที่เข้ามาอาศัยใหม่ในชุมชนไม่ผูกพัน และไม่เห็นคุณค่าของพื้นที่ชุมชนทางประวัติศาสตร์

2.1.5 ชุมชนขาดความเข้มแข็ง คนที่เห็นคุณค่าของชุมชนเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์ ไม่มีศักยภาพเพียงพอในการอนุรักษ์อาคาร และชุมชนทางประวัติศาสตร์ นอกจากขาดทั้งความรู้ เงินทุน แล้วยังขาดการจัดการ การรวมตัวกันที่เข้มแข็งของคนที่เห็นคุณค่าเพื่อต่อสู้รักษาชุมชนเก่า

2.2 ปัญหาเรื่องค่านิยมที่เปลี่ยนไปจากอดีต

2.2.1 ค่านิยมของระบบทุนนิยม ที่มีการสะสมทรัพย์สิน และการแสดงฐานะด้วยจำนวนขนาด ของทรัพย์สินเงินทอง ทำให้ทำให้ชาวไทยเชื้อสายจีนดั้งเดิมมีการย้ายถิ่นฐานจากชุมชนเมืองเก่า

2.2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทีเปลี่ยนแปลงไป ในปัจจุบันลูกหลานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่น ที่แตกต่างจากอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน ทำให้การค้าขายพาณิชย์ของชุมชนในปัจจุบันเหลือร้านค้าเก่าที่ยังคงมีการค้าขายดั้งเดิมลดจำนวนลง เหลือเพียงบางร้าน เช่น ร้านขายหวาย 1 ร้าน ร้านขายสังฆภัณฑ์ 2 ร้าน และร้านขายกล้วยปิ้ง 1 ร้าน ส่วนที่เหลือส่วนใหญ่เป็นร้านค้าแบบสมัยใหม่ และลูกหลานส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกชุมชนตึกแถวจึงกลายเป็นเพียงที่พักอาศัย

2.2.3 เพื่อแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า เช่น ความเป็นปัจเจกเพิ่มขึ้น เมื่อสมาชิกในครอบครัวเพิ่มจึงมีความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มขึ้น ต้องการอาศัยในที่ที่สะดวกสบาย มีการบริการสมัยใหม่ มีที่โอ่โถง และต้องการพื้นที่รองรับตามค่านิยมในการสะสมทรัพย์สิน เช่น จอดรถ ทีเก็บเครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นต้น

2.2.4 ค่านิยมสิ่งทันสมัย หรูหรา ส่งผลให้มีความต้องการสิ่งใหม่ จนหลงลืมคุณค่าของสิ่งเก่าที่มีคุณค่า

2.3 ปัญหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต

2.3.1 มีความต้องการในการใช้สอยพื้นที่ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เช่น ความต้องการพื้นที่ที่โอ่โถง และต้องการพื้นที่ที่เป็นปัจเจกมากขึ้น แยกสัดส่วนของแต่ละคนในครอบครัว

2.3.2 มีความต้องการอาศัยในที่ที่สะดวกสบาย มีการบริการสมัยใหม่ มีเทคโนโลยีสมัยใหม่มารองรับ

2.3.3 การดำเนินชีวิตสมัยใหม่ต้องพึ่งพาการสัญจรทางบกโดยรถ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่มีการสัญจรทางน้ำโดยเรือเป็นหลัก ทำให้ผู้อาศัยในชุมชนมีความต้องการพื้นที่เก็บยานพาหนะ สำหรับจอดรถชนิดต่าง ๆ เช่น สามล้อถีบ รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ เป็นต้น

2.3.4 ความต้องการพื้นที่เพื่อการค้าขายสมัยใหม่ให้เหมาะกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เช่น ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ ร้านขายอุปกรณ์ไฟฟ้า ร้านขายชุดสำเร็จรูป ชุดแต่งงาน ร้านขายสี และร้านทำกรอบรูป เป็นต้น

การวิเคราะห์เรื่องทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ และปัญหาที่พบในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา เป็นแนวทางในการวิเคราะห์วางกรอบโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาเพื่อการอนุรักษ์ และพัฒนาโครงการ ผ่านการออกแบบงานสถาปัตยกรรมบนพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา โดยมีรายละเอียดทั้งเรื่องแนวทางการแก้ปัญหา วัตถุประสงค์ องค์ประกอบของโครงการ ในบทที่ 6 เรื่องสรุปโครงการออกแบบ

บทที่ 4
กรณีศึกษาสถาปัตยกรรมแบบจีนของชุมชนเมืองเก่าสงขลา

ตึกแถวดั้งเดิมสื่อให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตในอดีต เพื่อให้การออกแบบตึกแถวมีคุณค่า สามารถรักษาวัฒนธรรม จิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน รวมทั้งเพื่อรองรับกิจกรรมใหม่ จึงจำเป็นต้องศึกษากรณีศึกษาตึกแถวดั้งเดิมทั้งทางรูปธรรม ได้แก่ ผัง รูปแบบภายนอก ที่ว่างภายใน โครงสร้าง วัสดุก่อสร้าง ประโยชน์ใช้สอย ฯลฯ และทางนามธรรม ได้แก่ แนวคิดจิตวิญญาณ แรงบันดาลใจ ที่แฝงอยู่ในตึกแถว นอกจากนี้ยังต้องศึกษาวิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ ความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน แนวโน้มกิจกรรม อาชีพ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องทั้งเรื่องการออกแบบตึกแถว หรือบริบทของชุมชน บริเวณถนนนครใน และถนนนครนอก

ซึ่งในส่วนแรกของบทที่ 4 จะศึกษาประวัติและข้อมูลเบื้องต้น แผนผังรูปแบบและองค์ประกอบ พื้นที่ใช้สอย วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้าง ของตึกแถวจีนดั้งเดิม และเรือนหมู่จีนดั้งเดิม ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไป และจะวิเคราะห์ในส่วนหลังในเรื่องบทวิเคราะห์กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา และเรื่องบทวิเคราะห์กรณีศึกษาเรือนหมู่จีนดั้งเดิม บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา ตามลำดับ

1. กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิม

กรณีศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรมตึกแถวแบบจีนดั้งเดิมที่ยังคงทิ้งร่องรอยเดิมอยู่มากในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา ถนนนครนอก และถนนนครใน ซึ่งจะนำมาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ร่วมของตึกแถวในพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ร่วม แล้วดึงลักษณะเอกลักษณ์ร่วมมาพัฒนาสร้างสรรค์ในการออกแบบ โดยการศึกษากรณีศึกษาตัวอย่างเน้นการศึกษาลักษณะสถาปัตยกรรมในอดีต โดยมีเกณฑ์ในการเลือกตึกแถวเป็นกรณีศึกษามีเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นตึกแถวจีนดั้งเดิม
2. มีคุณค่ามาก โดยดูจากการวิเคราะห์การประเมินคุณค่าของชุมชนเมืองเก่าสงขลา ที่กล่าวมาแล้วในบทที่3
3. ผู้อาศัยให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม และให้เข้าไปสำรวจภายในอาคารได้ ยกเว้นตึกแถวเลขที่ 98 ถนนนครใน ซึ่งผู้อาศัยไม่ให้เข้าไปสำรวจภายใน แต่ตึกแถวมีรูปแบบที่โดดเด่นมีเอกลักษณ์แตกต่างจากหลังอื่น และรูปแบบภายนอกยังคงทิ้งร่องรอยเดิมอยู่มาก

4. เลือกตึกแถวจีนดั้งเดิม ที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมมีความแตกต่างกัน เช่น เรื่องที่ว่าง มวล ปริมาตร พื้นที่เชื่อมต่อ จำนวนคูหา และจำนวนชั้น เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้ช่วงเวลาก็เป็นเกณฑ์ในการเลือก

จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวสามารถเลือกกรณีศึกษา 7 หลังดังนี้

1. ตึกแถวเลขที่ 229 และ227 ถนนนครใน
2. ตึกแถวเลขที่ 168 ถนนนครใน
3. ตึกแถวเลขที่ 163 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครในและถนนนครนอก)
4. ตึกแถวเลขที่ 109 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครในและถนนนครนอก)
5. ตึกแถวเลขที่ 98 ถนนนครใน
6. ตึกแถวเลขที่ 94 (94-96) ถนนนครใน
7. ตึกแถวเลขที่ 90 ถนนนครใน

กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่ 229 และ227 ถนนนครใน

1.ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 53 แสดงตึกแถว 227,229

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

1.1 ตึกแถวเลขที่ 227,229 ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลาเดิมเป็นที่อยู่อาศัยของ นายกำธร เจริญ หลังจากเสียชีวิตตึกแถวหลังนี้จึงตกเป็นของลูกหลาน ซึ่งปัจจุบันลูกหลานบางส่วนอาศัยอยู่ที่กรุงเทพ และบางส่วนอาศัยอยู่ที่หาดใหญ่ จึงให้คนมาเช่าอาศัย ปัจจุบันสภาพอาคารค่อนข้างทรุดโทรม และมีการต่อเติมในบางส่วน ล

1.2 ผู้เช่าปัจจุบัน นายศุภกร ศุทธพฤทัยทิพย์ (ข้อมูลบางส่วนมาจากการสัมภาษณ์ผู้เช่า) เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนในท้องถิ่นอาศัยมาตั้งแต่รุ่นพ่อ แม่ เดิมตึกแถวเลขที่ 227

มีพี่สาวมาอาศัยอยู่ แต่เนื่องจากชำรุดพี่สาวจึงย้ายออกไปอยู่ที่อื่น เหลือเพียงครอบครัวนายศุภกร ศุทธพฤทัยทิพย อาศัยอยู่ทั้งหมด 3 คน อาชีพ คือทำโลหะแผ่น เช่น รางน้ำ เป็นต้น

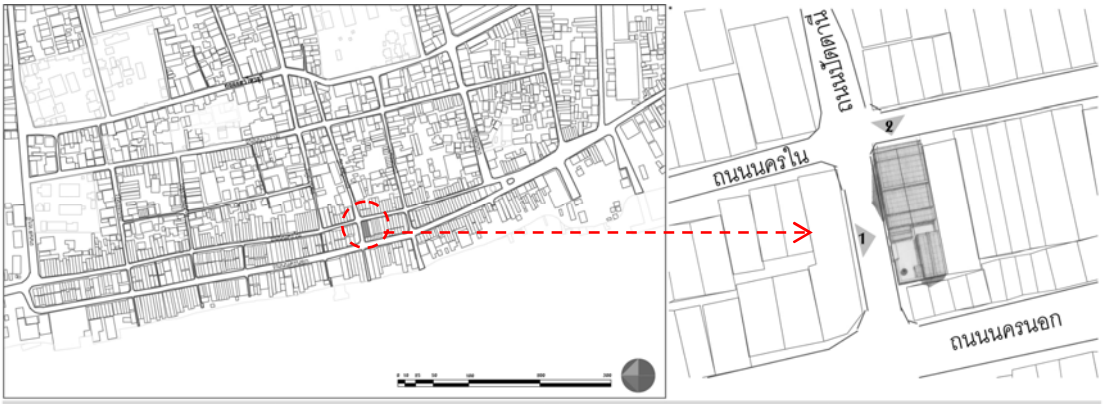
2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1.รูปแบบ (Architecture Style) ตึกแถวจีนดั้งเดิม 2 คูหา 1-2 ชั้น บางส่วนเป็นตึกแถว 1 ชั้นที่มีชั้นลอย มีรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน คล้ายตึกแถวบริเวณถิ่นชาวจีนอพยพ

2.2.อายุ 100 ปีขึ้นไป (ประมาณช่วงสมัยรัชกาลที่ 5)

2.3.ผู้ออกแบบสันนิษฐานว่าเป็นชาวจีน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน ซึ่งคนไทยพื้นถิ่นยังไม่มีความรู้ในการก่อสร้างในรูปแบบนี้ในช่วงเวลานั้น ช่างก่อสร้างน่าจะเป็นชาวจีนบางส่วน และชาวไทยพื้นถิ่นเป็นแรงงานหลัก

2.4.วัสดุทั้งหมด ได้แก่ อิฐดินเผา ไม้ ปูนก่อ กระเบื้องดินเผา โดยพื้นชั้นล่างเป็นกระเบื้องดินเผา ชั้นบนเป็นไม้ ผนังก่ออิฐถือปูน หลังคาโครงสร้างไม้ ปูกระเบื้องจีนซึ่งมาจากประเทศจีน ในปัจจุบันมีวัสดุที่ใช้ต่อเติม ได้แก่ สังกะสี คอนกรีตบล็อก คอนกรีต

ลายเส้นที่ 38 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 227,229

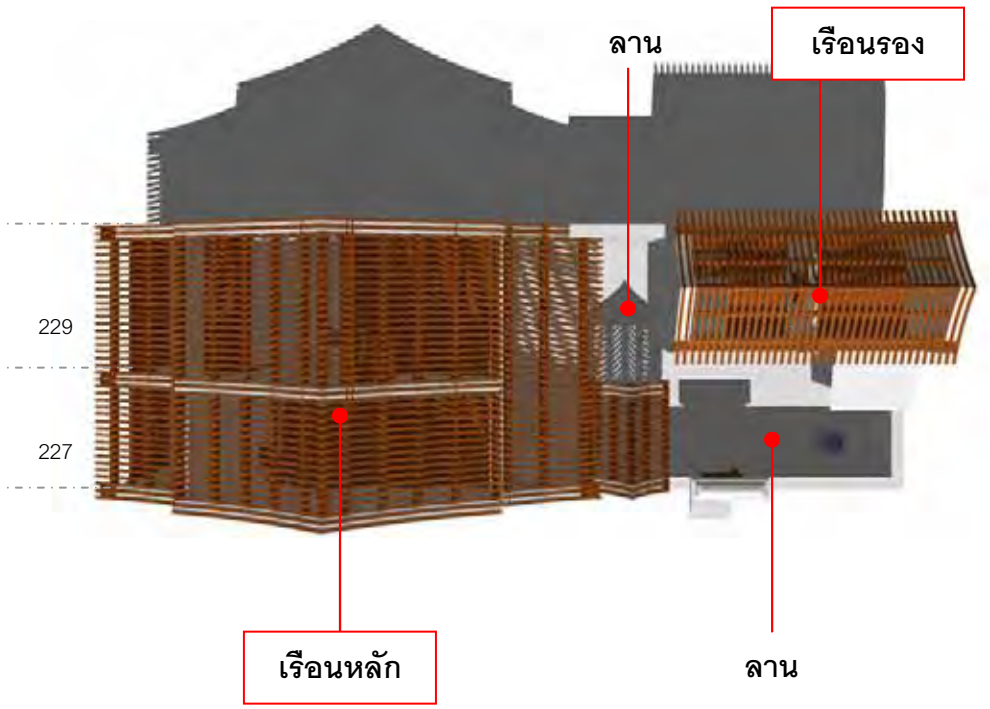
ภาพที่ 54 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 227,229

2. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของตึกแถว

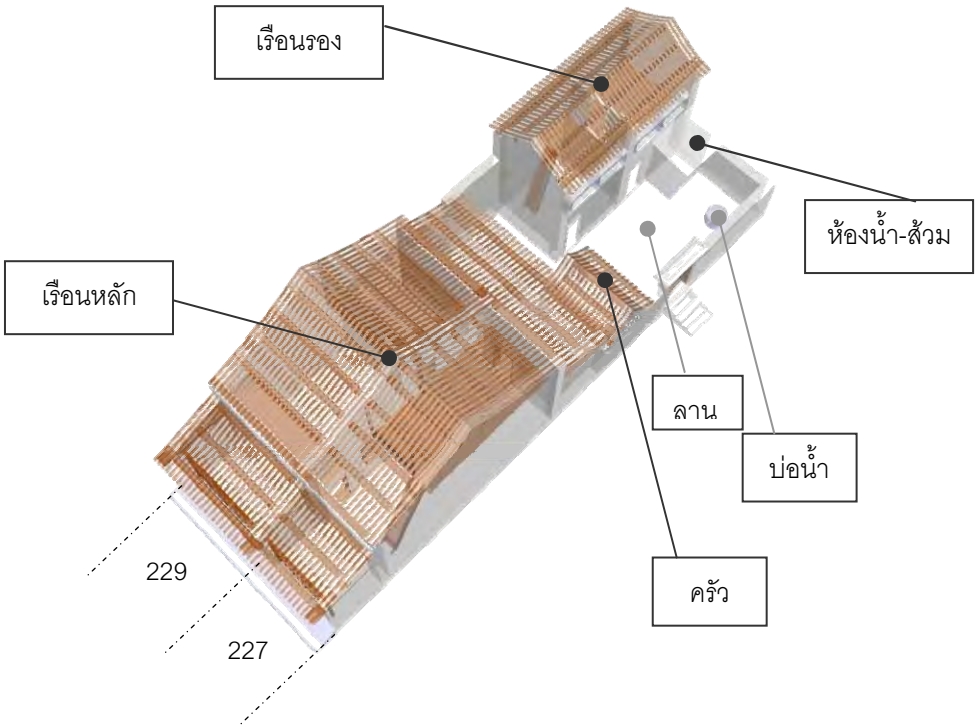
ที่ตั้งอาคารติดถนน 2 สาย คือ ถนนนครใน (ทิศตะวันออก) และถนนปัตตานี (ทิศเหนือ) มีผังเป็นรูปสีเหลี่ยมผืนผ้า ประกอบด้วย 2 ส่วนหลักคือเรือนหลักและเรือนรอง ซึ่งเชื่อมกันด้วยลานโล่ง (ลายเส้นที่ 39) ส่วนด้านหน้าอาคารติดถนนนครใน เป็นส่วนทางเข้าหลักกว้างประมาณ 7.50 เมตร ส่วนด้านข้างอาคารมีความลึกประมาณ 22 เมตร ด้านข้างทิศเหนือติดถนนปัตตานีมีซุ้มประตูทางเข้ารองเนื่องจากติดทางสัญจร แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วนหลักคือเรือนหลักและเรือนรอง

1. เรือนหลักเป็นตึกแถว 2 คูหา คือตึกแถว 227 กว้าง 4.00 เมตร และตึกแถว 229 กว้าง 3.15 เมตร ตึกแถวแต่ละคูหามีหน้าแคบ ค่อนข้างลึกยาวขนานถนนปัตตานี เรือนหลักเป็นอาคาร 1 ชั้นที่มีชั้นลอย ชั้นล่างประกอบด้วยส่วนค้าขาย ส่วนโถงอเนกประสงค์ขนาดใหญ่และครัว ส่วนด้านบนเป็นชั้นลอยมีความสูงจากพื้นล่าง 3 เมตร เป็นส่วนเก็บของและนอน ตึกแถว 229 มีชั้นลอยยื่นจากผนังกว้าง 1 เมตรเป็นที่เก็บของและใช้บันไดชั่วคราวเพื่อขึ้นชั้นลอย ซึ่งต่างจากตึกแถว 227 ที่มีบันไดถาวรที่มีความชันสำหรับขึ้นชั้นบน

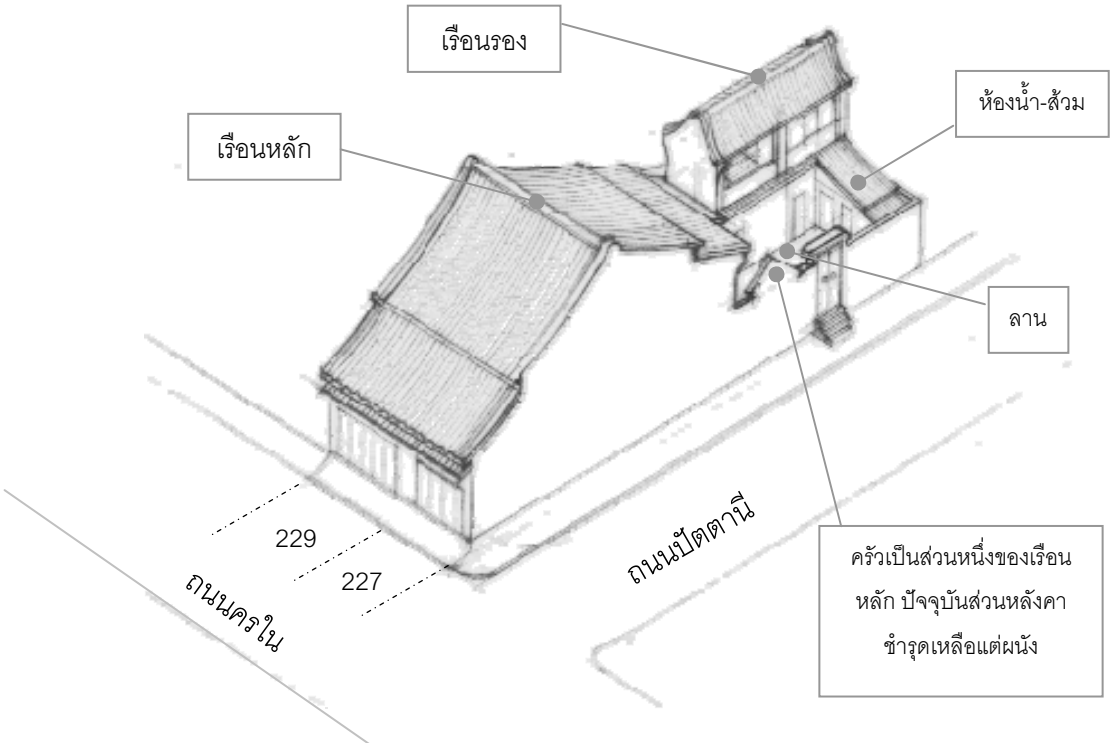
2. เรือนรองเป็นอาคาร 2 ชั้น ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าวางอาคารขวางเรือนรองอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ หันด้านยาวขนานถนนปัตตานี เป็นอาคาร 2 ช่วงเสา เป็นส่วนอเนกประสงค์ เก็บของและห้องนอน ส่วนด้านหลังเรือนหลักเป็นลานโล่ง (Courtyard) ประกอบด้วยบ่อน้ำ และห้องส้วมวางอยู่ด้านหลัง

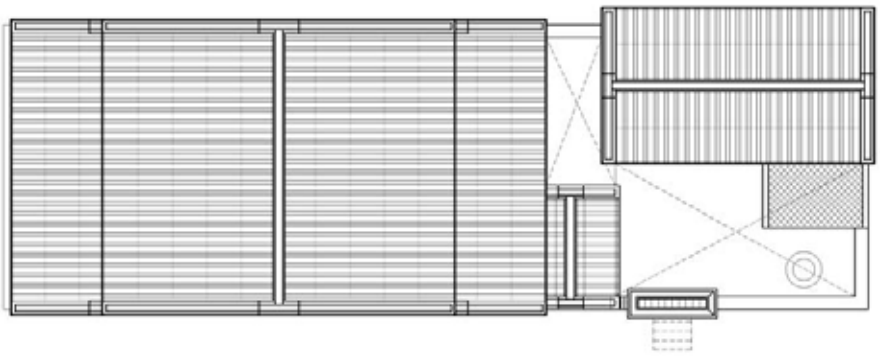
ลายเส้นที่ 39 ผังหลังคา 3 มิติแสดงตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง และลานของตึกแถว 229,227 ในอดีต

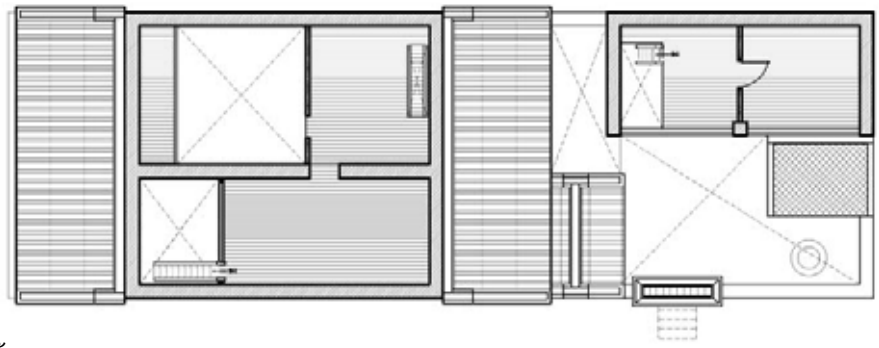
ลายเส้นที่ 40 ภาพ 3 มิติแสดงตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง ครัว ห้องน้ำ-ส้วม บ่อน้ำ และลานของตึกแถว 229,227 ในอดีต

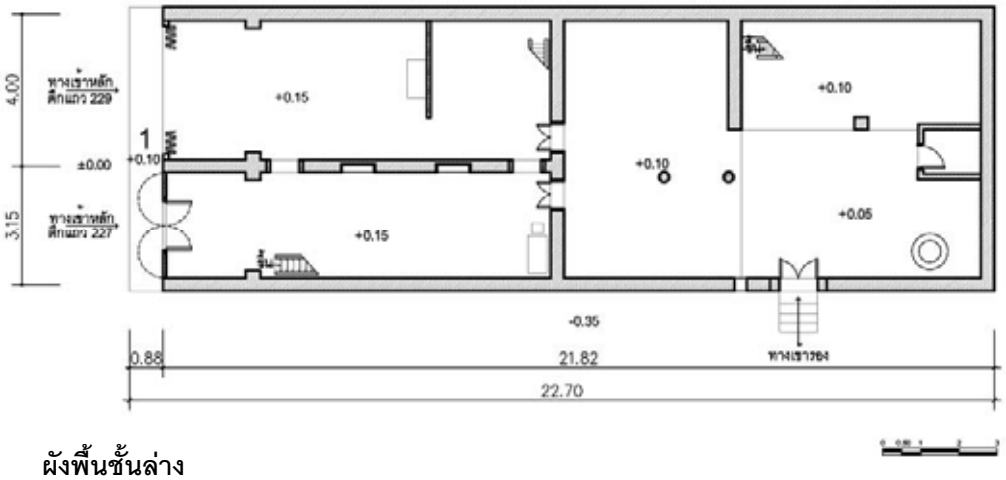
ลายเส้นที่ 41 ภาพ 3 มิติแสดงตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง ครัว ห้องน้ำ-ส้วม และลานของตึกแถว 229,227 ในปัจจุบัน

ผังหลังคา

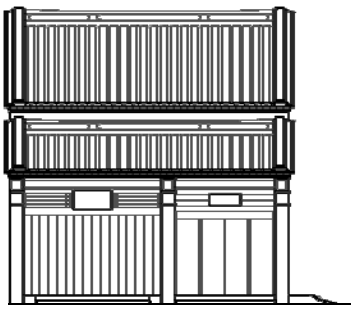

ผังพื้นชั้นบน

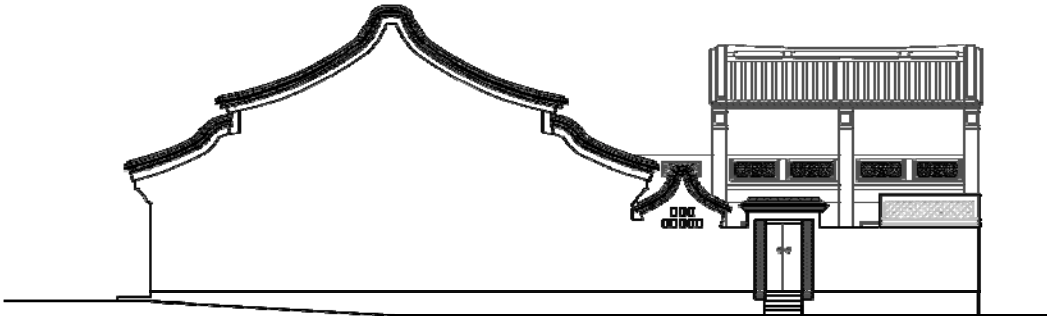

ผังพื้นชั้นล่าง

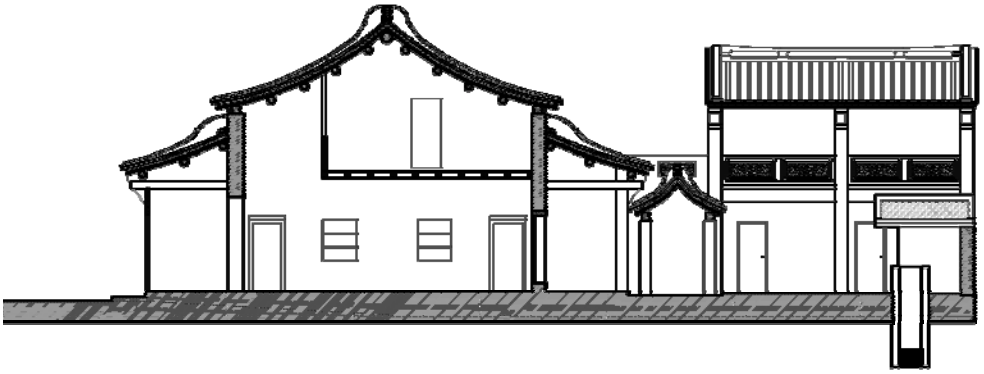
ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	
ลายเส้นที่ 42 แผนผังตึกแถว 227,229 ถนนนครใน ในอดีต	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

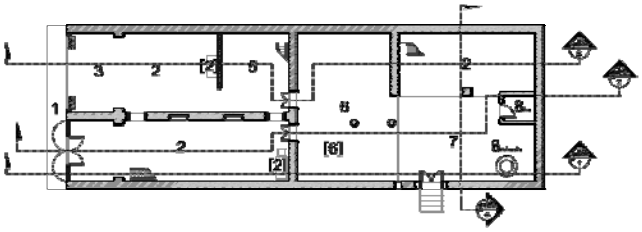
รูปด้านหน้า (ด้านทิศตะวันออก)

รูปด้านข้าง [ด้านทิศเหนือ]

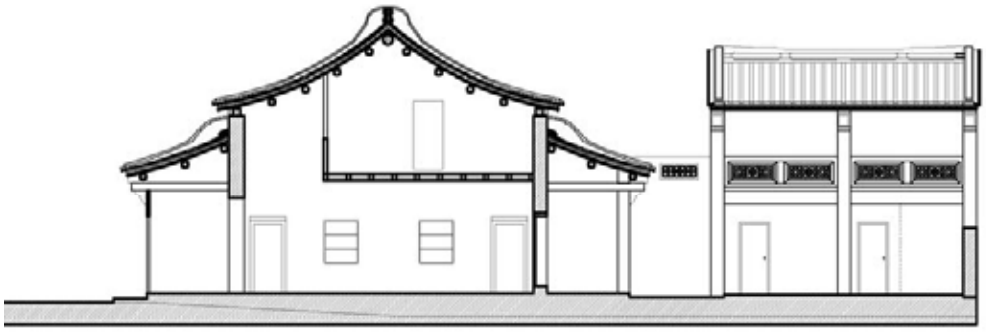

รูปตัด 1_ตัด 227 _ตามยาว

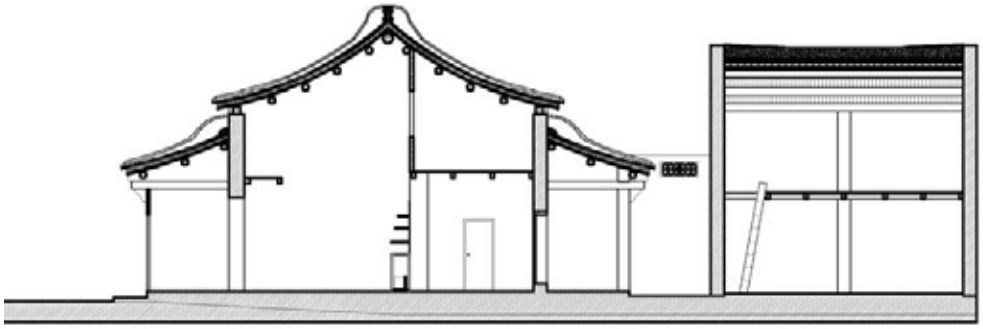

Key plan

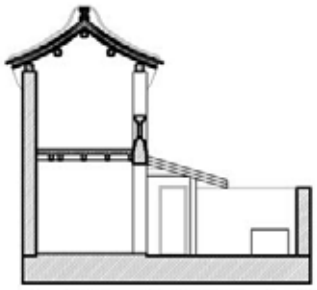
ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 43 รูปด้านหน้า,ด้านข้าง และรูปตัด1 ตึกแถว227,229 ในอดีต	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

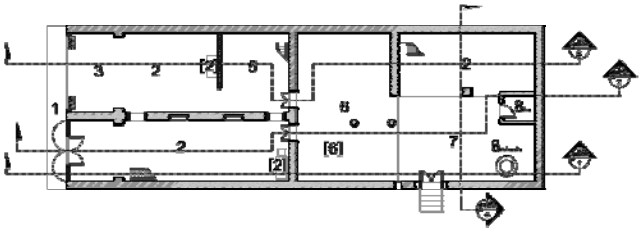
รูปตัด 2_ตัด 227 _ตามยาว

รูปตัด 3_ตัด 229 _ตามยาว

รูปตัด 4_ตัดเรือนรอง
_ตามขวาง[ดานสกัด]

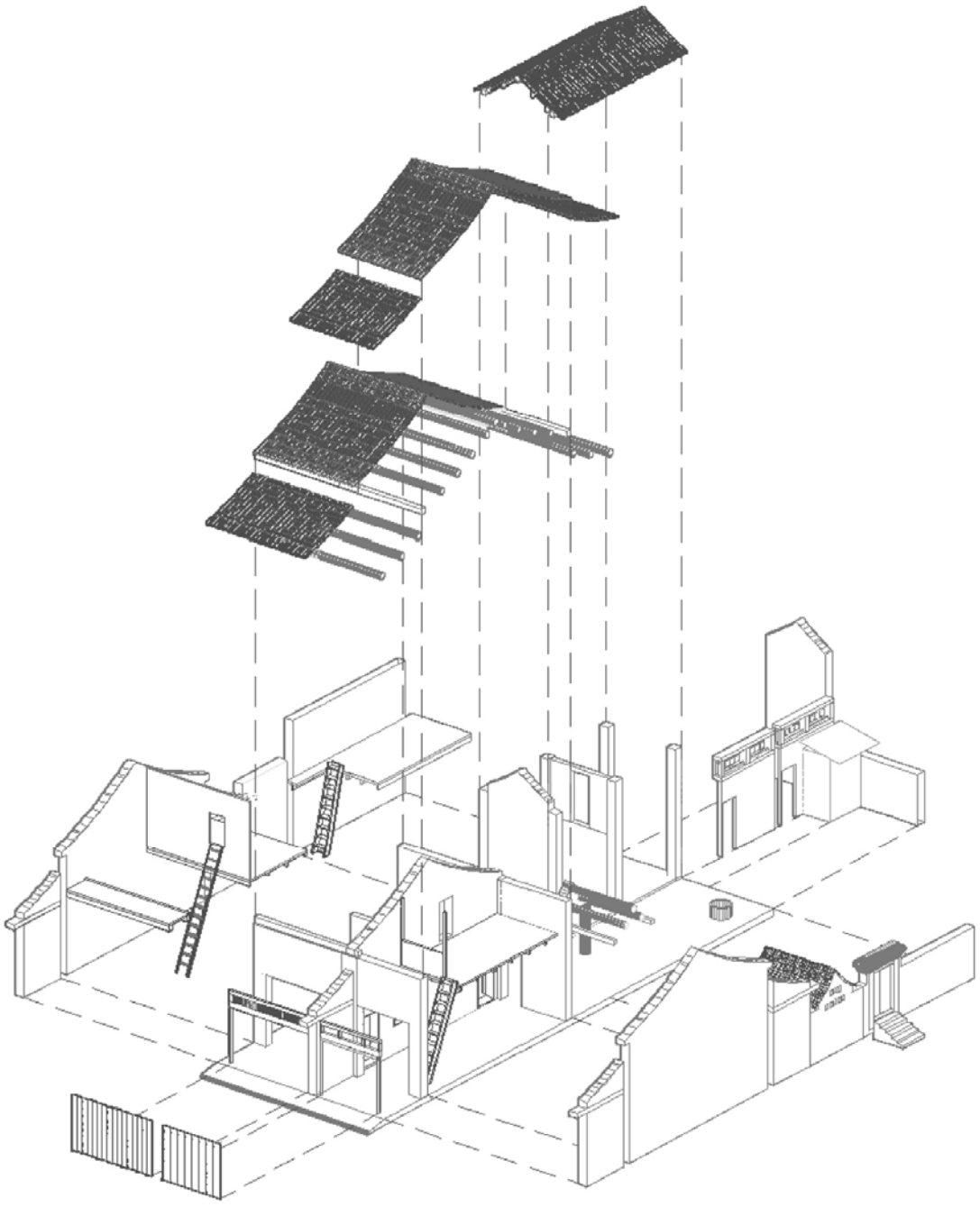
Key plan

ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 44 รูปตัด 2-4 ตึกแถว 227,229 ในอดีต

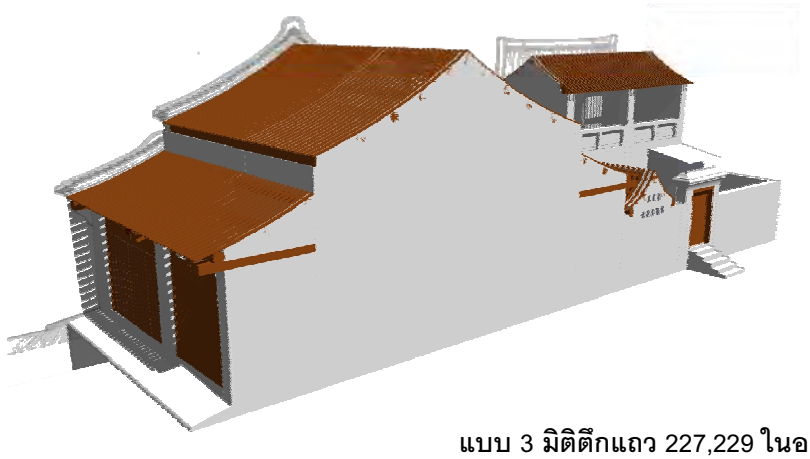
0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

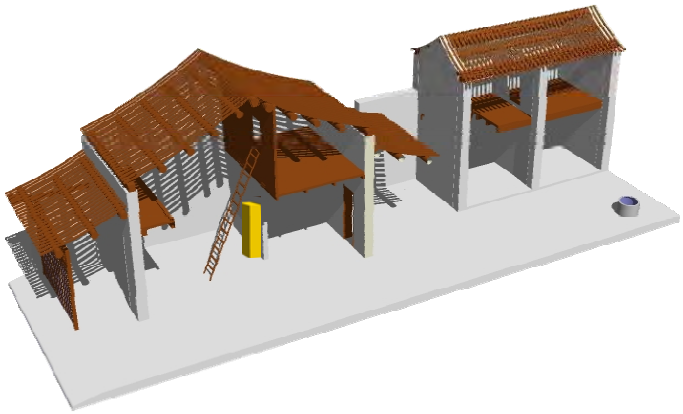

แบบ 3 มิติ

ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 45 แบบ3มิติแยกส่วนแสดงพื้นที่ภายในตึกแถว227,229 ในอดีต	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

แบบ 3 มิติตึกแถว 227,229 ในอดีต

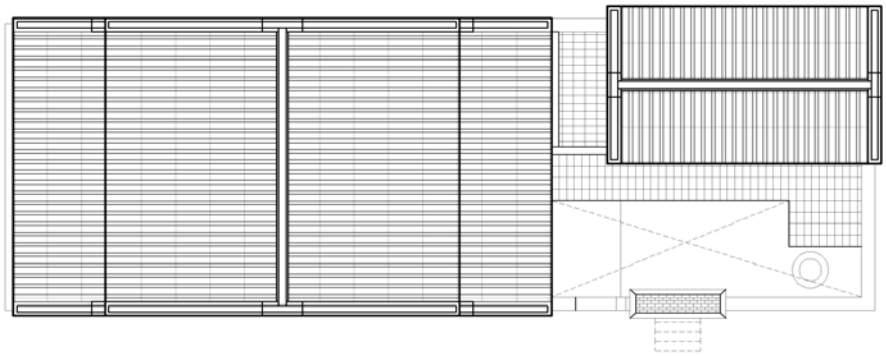

แบบ 3 มิติแสดงภายในตึกแถว 229 ในอดีต

แบบ 3 มิติแสดงภายในตึกแถว 227 ในอดีต

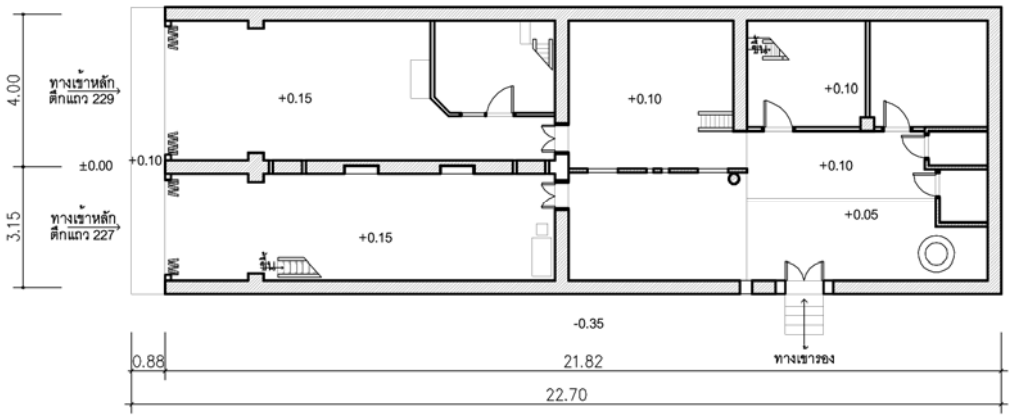
ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 46 แบบ 3 มิติแสดงพื้นที่ภายในตึกแถว 227,229 ในอดีต	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

ผังหลังคา

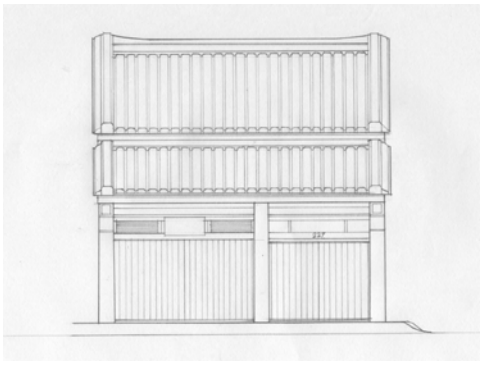

ผังชั้นบน

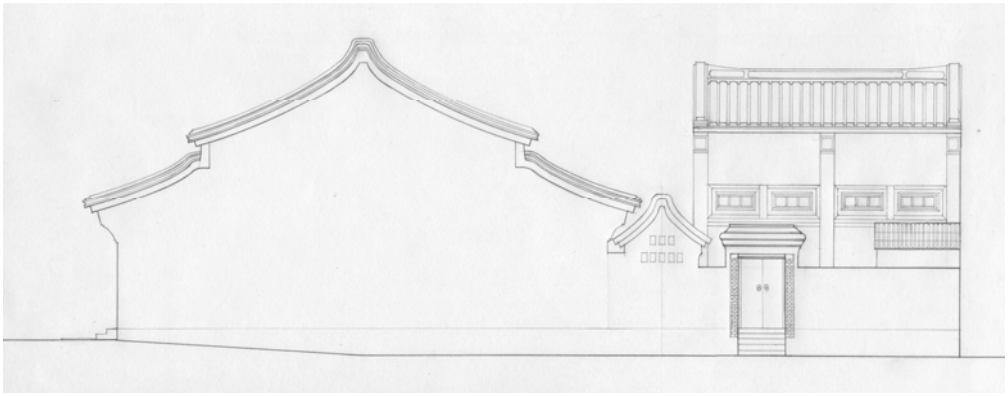

ผังชั้นล่าง

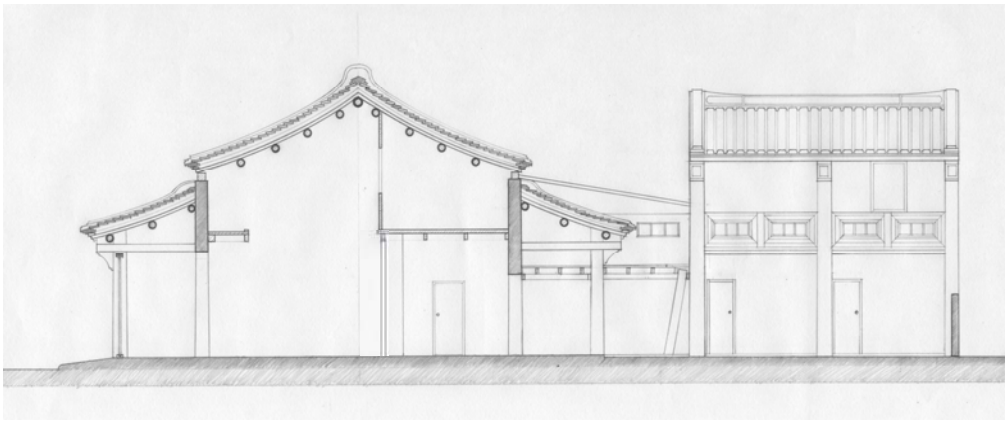
ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 47 แผนผังตึกแถว227, 229 ในปัจจุบัน	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

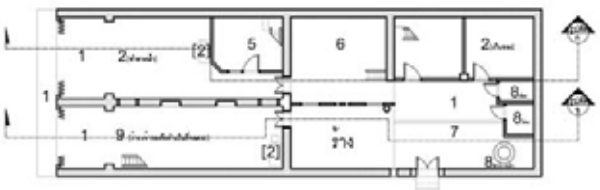
รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

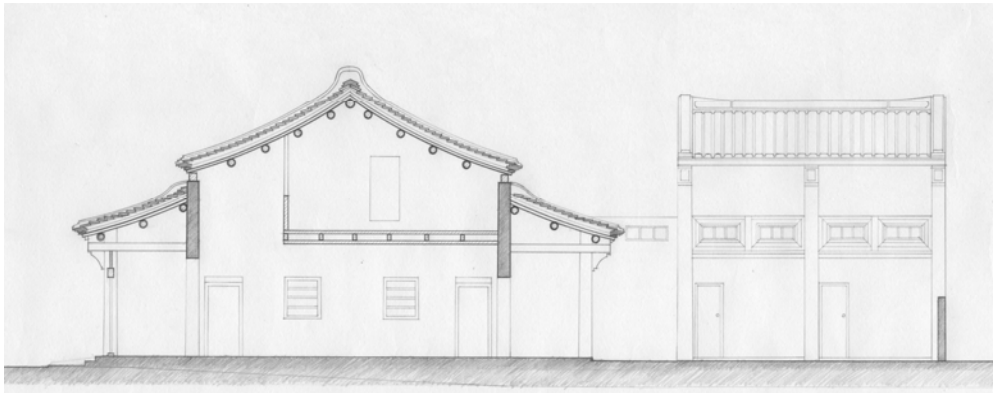

รูปตัด ก

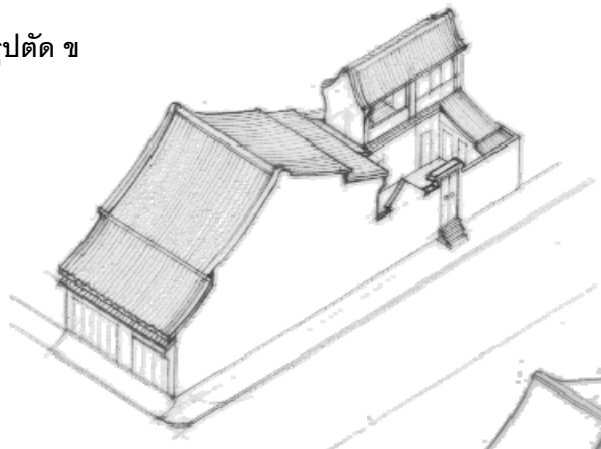

Key plan

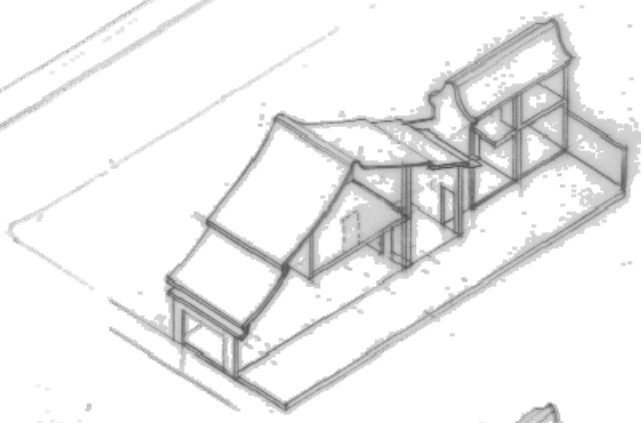
ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 48 รูปด้านหน้า รูปด้านข้าง และรูปตัด ก ตึกแถว 227, 229 ในปัจจุบัน	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

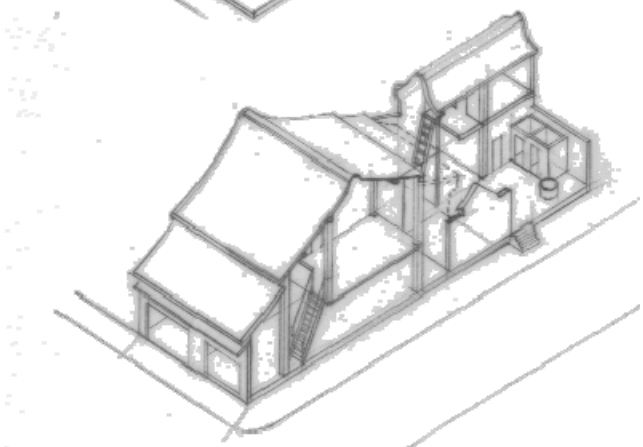
รูปตัด ข

แบบ 3 มิติแสดงตึกแถว
227,229 ในปัจจุบัน

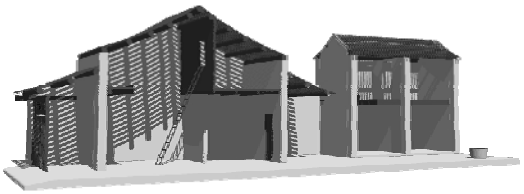
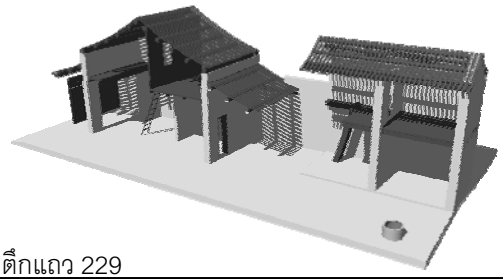
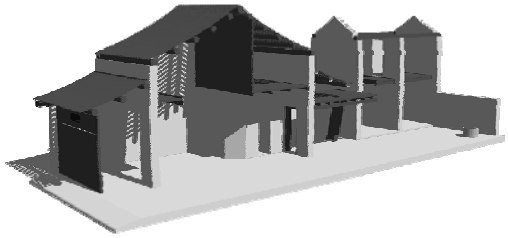
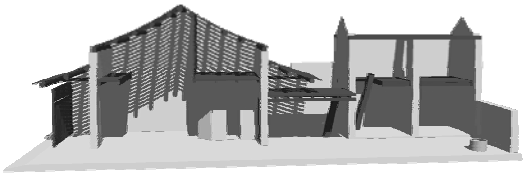
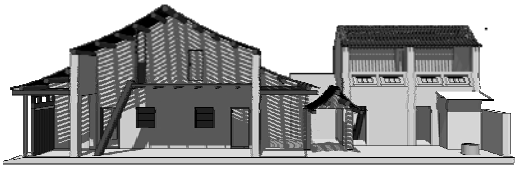
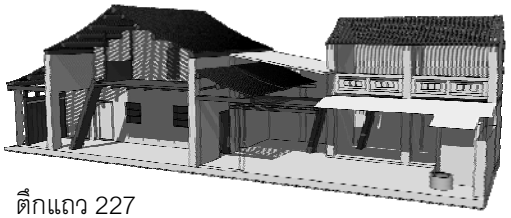
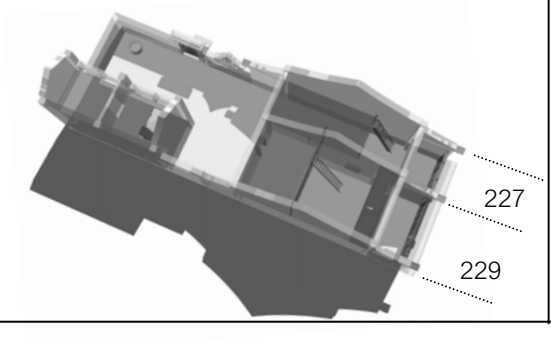
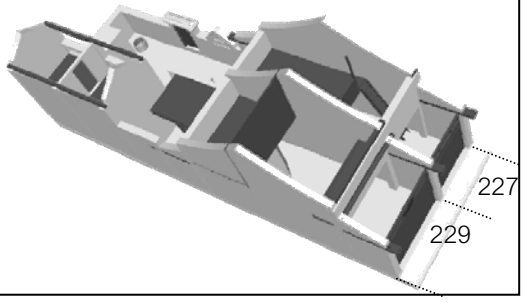
แบบ 3 มิติแสดงภายใน
ตึกแถว 229 ในปัจจุบัน

แบบ 3 มิติแสดงภายใน
ตึกแถว 227 ในปัจจุบัน

ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 49 รูปตัด ข และแบบ3มิติตึกแถว 229,227 ในปัจจุบัน	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

แบบ 3 มิติเปรียบเทียบตึกแถว 227,229 ในอดีตและปัจจุบัน

อดีต	ปัจจุบัน
  ตึกแถว 229	 ตึกแถว 229
 229 227	
 ตึกแถว 227	 ตึกแถว 227
 227 229	 227 229

ลายเส้นที่ 50 แบบ 3 มิติเปรียบเทียบตึกแถว 227,229 ในอดีตและปัจจุบัน

3. พื้นที่ใช้สอยของตึกแถว เลขที่ 229 ,227 ถนนนครใน

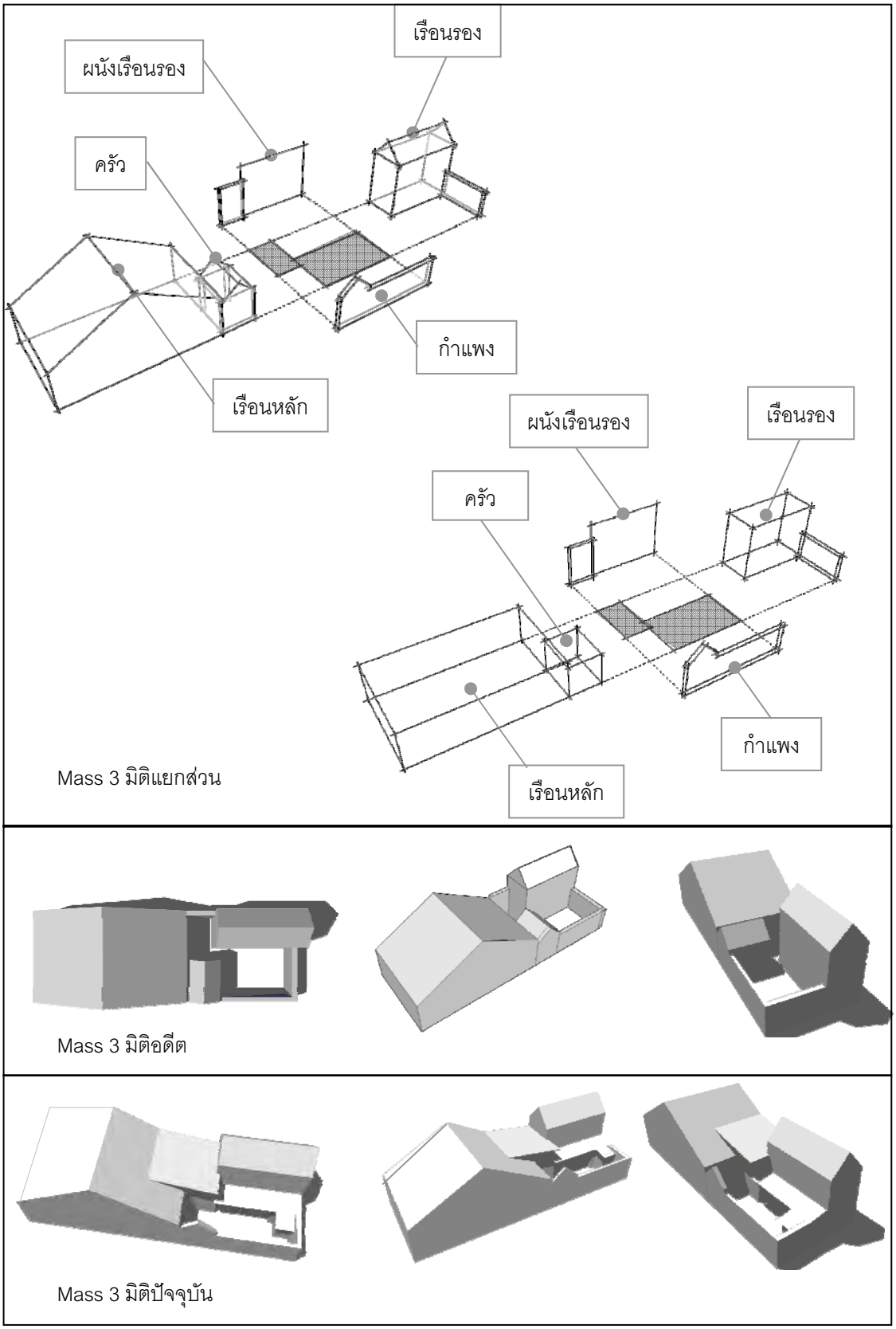
พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่างๆ ของตึกแถว เลขที่ 227,229 ในอดีต ถูกออกแบบให้มีการแบ่ง Mass ออกเป็น 2 ส่วน คือ อาคารส่วนหน้า และอาคารส่วนหลัง เชื่อมกันด้วยลานโล่ง (courtyard)

ซึ่งอาคารส่วนหน้าซึ่งเป็น Mass ก้อนใหญ่กว่า เป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยหลัก ประกอบด้วยพื้นที่อเนกประสงค์ขนาดใหญ่ทั้ง 2 คูหา พื้นที่ส่วนนี้มีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมไปตามวัน เวลา ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งมีส่วนของโต๊ะหมู่บูชา เทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษเชื่อมเป็นส่วนหนึ่งของบริเวณนี้ กิจกรรมที่เกิดในบริเวณนี้ ตึกแถว 229 ในอดีตเป็นพื้นที่วางอุปกรณ์ค้าขาย และใช้จัดงานพิธีกรรมตามความเชื่อ หรือประเพณีต่างๆ ชั้นลอยของโถงอเนกประสงค์ใช้นอน พักผ่อน และเก็บของ

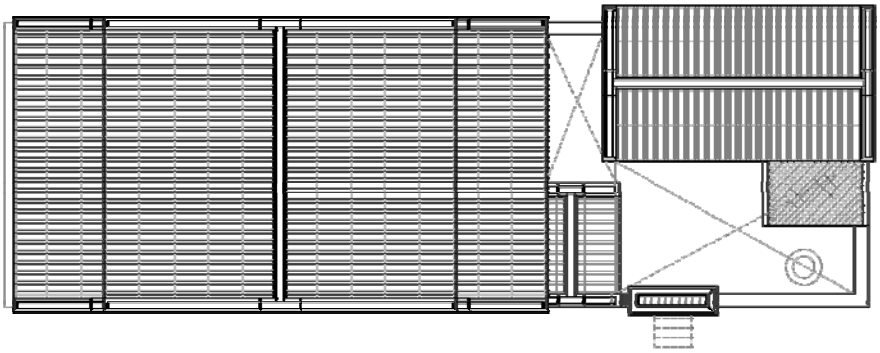
ส่วนถัดมาจากโถงอเนกประสงค์ของตึกแถว 229 มีผนังกั้นแบ่งพื้นที่กับส่วนโถงด้านข้างไม่มีผนังกั้นติดกับทางเดิน เป็นส่วนห้องนอนพักผ่อน ส่วนตึกแถว 227 พื้นที่ถัดจากโถงอเนกประสงค์หลักคือครัวที่มีหลังคาคลุมเชื่อมกับครัวที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุมในส่วนของอีกคูหา โดยส่วนรับประทานมีโต๊ะกลมวางเยื้องไปทางตึกแถว 229 สรุปพื้นที่ใช้สอยของอาคารส่วนหน้าในชั้นแรก คือ ส่วนเก็บอุปกรณ์ค้าขาย (รถเข็น) ส่วนอเนกประสงค์ และครัว

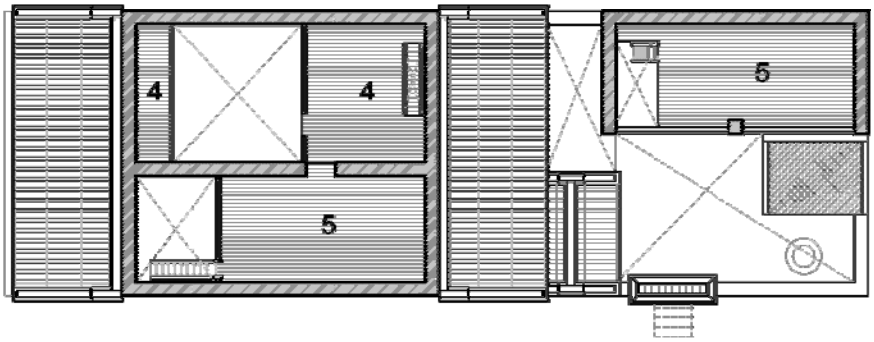
ถัดจากอาคารส่วนหน้าคืออาคารส่วนหลังเป็นพื้นที่ที่ใช้เป็นห้องนอน ส่วนอเนกประสงค์ และที่เก็บของมี 2 ชั้น ที่ถูกเชื่อมด้วยพื้นที่ลานโล่งที่ประกอบด้วย ห้องส้วม และบ่อน้ำ ลานโล่งจึงมีกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ อาบน้ำ ล้างจาน ใช้ในการประกอบอาหาร เช่นล้างผัก ซักเสื้อผ้า และพักผ่อน เป็นต้น บางเทศกาลเป็นแหล่งรวมกิจกรรมในครอบครัว เช่น การตั้งโต๊ะไหว้เจ้าไหว้บรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังถือได้ว่าเป็นส่วนที่สำคัญทางความเชื่อตามหลักปรัชญาเมธี หลักหยินหยาง (จะกล่าวรายละเอียดในเรื่องพื้นที่กับความเชื่อ) บริเวณกำแพงด้านข้างลานโล่งของตึกแถวด้านหนึ่งติดถนนมีประตูรอง ซึ่งเป็นประตูทางเข้าส่วนตัวของเจ้าของบ้าน

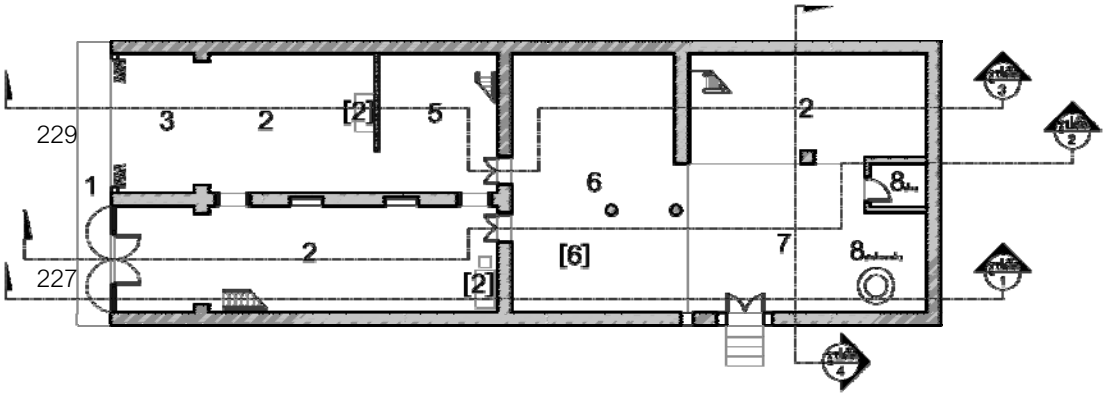
สรุปจากการวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่างๆ ของตึกแถวเลขที่ 227,229 ในอดีต พื้นที่ส่วนหลัก คือ โถงอเนกประสงค์ และลานโล่ง มีลักษณะของพื้นที่ใช้สอยที่คลุมเครือ ไม่ได้แยกพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจนว่าพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งมีลักษณะเฉพาะที่กล่าวมาข้างต้น

ลายเส้นที่ 51 แบบ 3 มิติแสดง mass ตำแหน่งเรือนหลัก เรือนรอง ครัว ลาน และของตึกแถว 229,227 ในอดีต และปัจจุบัน

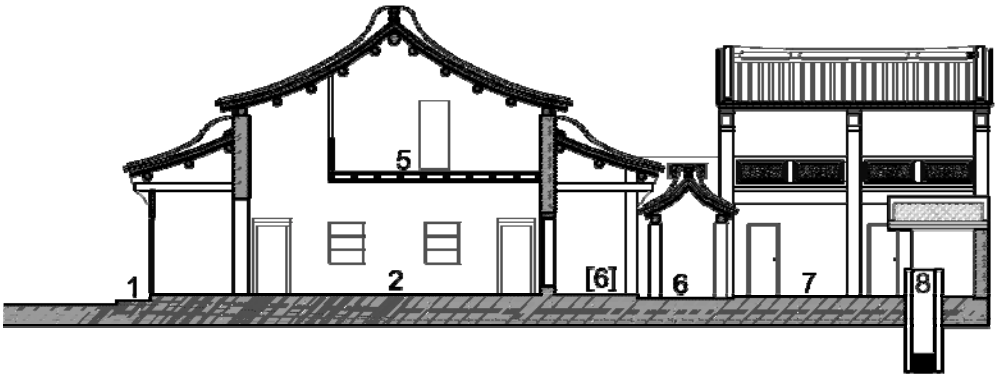

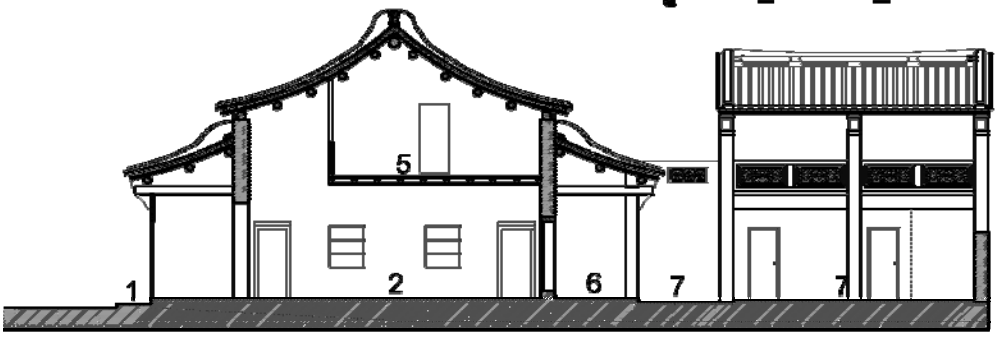

1.ระเบียง หรือชาน หรือทางเชื่อม 2.อเนกประสงค์ [2]. โต๊ะหมู่บูชา เทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 3.ค้าขายพาณิชย์ 4.เก็บของ ชั้นเก็บของ 5.ห้องนอน ห้องพักผ่อน 6.ห้องครัว [6].รับประทาน 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ซักล้าง ห้องน้ำหรือที่อาบน้ำ ห้องส้วม

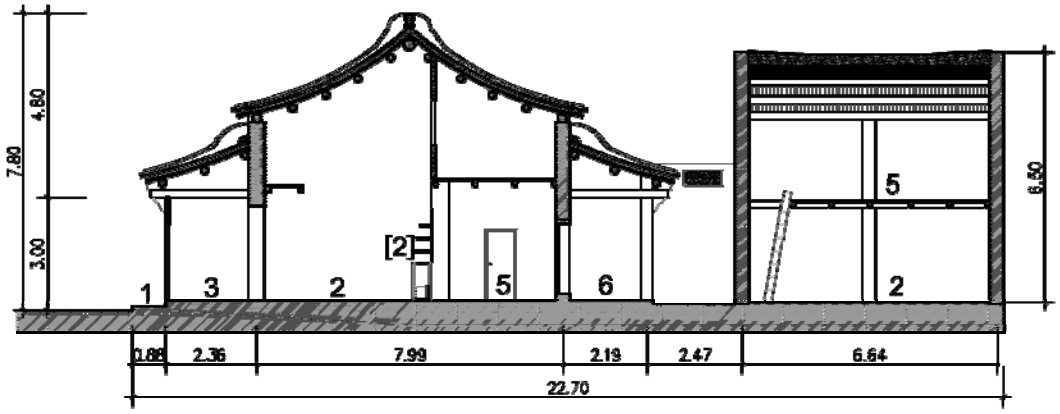
ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 52 แผนผังแสดงพื้นที่ใช้สอยของตึกแถว 227,229	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

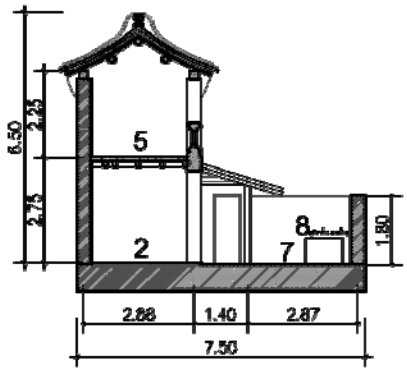
รูปตัด 1_ตัด 227 _ตามยาว

รูปตัด 2_ตัด 227 _ตามยาว

รูปตัด 3_ตัด 229 _ตามยาว

รูปตัด 4_ตัดเรือนรอง
_ตามขวาง[ดานสกัด]

ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 53 รูปตัด1-4 แสดงพื้นที่ใช้สอยภายในตึกแถว 227,229 นครใน	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

ตึกแถว 227,229 ถนนนครใน

ภาพที่ 55 ภาพชุดแสดงพื้นที่ภายในตึกแถว 227,229 ถนนนครใน

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

3. **วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของตึกแถว 229,227 ถนนนครใน**

ลักษณะโครงสร้างตึกแถวเป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนักที่มีเสาก่ออิฐถือปูนเพื่อช่วยในการรับน้ำหนักในบางส่วน และบางส่วนก็เป็นส่วนหนึ่งของผนัง ผนังทำหน้าที่รับน้ำหนักโครงสร้างหลังคากระเบื้องจีน โดยสามารถแบ่งลักษณะวัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างดังนี้

1. พื้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1.1.พื้นภายในอาคาร

ประกอบด้วยพื้นชั้นล่าง และพื้นชั้นบน วัสดุปูพื้นชั้นล่างในปัจจุบันเป็นพื้นคอนกรีตผิวเรียบขัดมัน เดิมสันนิษฐานว่าเป็นอิฐดินเผา หรือกระเบื้องดินเผา หรือกระเบื้องหน้าวัว ก่อสร้างโดยใช้การบดอัดดินผสมทราย และเศษอิฐกระทุ้งแน่นแล้วเทปูนปิดทับเกลี่ยปูนให้เรียบ สันนิษฐานว่าวางกระเบื้องหน้าวัวขนาด 30X30X3 เซนติเมตร หรือใช้อิฐขนาดประมาณ 10X10X2 เซนติเมตรทับ ในปัจจุบันมีการเทพื้นคอนกรีตผิวเรียบขัดมันทับ

โครงสร้างพื้นชั้นบนของอาคารในส่วนเรือนหลักใช้ไม้เหลี่ยมขนาดประมาณ 6X6 นิ้ว วางพาดเป็นคานไม้ ซึ่งปลายทั้งสองข้างของคานฝังไว้ในผนังอิฐถือปูน ทำหน้าที่รับน้ำหนักพื้นไม้แผ่นกระดานขนาดประมาณ 1X8 นิ้ว ปูตามแนวยาวของอาคาร ในส่วนพื้นชั้นลอยของตึกแถว 227 มีการใช้แผ่นไม้กระดานปิดทับใต้ท้องคานเพื่อความสวยงาม พื้นชั้นลอยของตึกแถว 229 ยกสูงจากพื้นชั้นที่ 1 ประมาณ 3 เมตรเป็นพื้นไม้วางขวางบนตงไม้ ตงวางห่างกันประมาณ 0.50-1.00 เมตร แล้ววางไม้พื้นทับขนาดประมาณ 1X8 นิ้ว

ภาพที่ 56 บน แสดงพื้นชั้นบน ล่างพื้นภายในชั้นล่าง และพื้นภายนอก ของตึกแถว 227 ,

1.2.พื้นภายนอกอาคารบริเวณลานโล่ง ในปัจจุบันเป็นพื้นคอนกรีตผิวเรียบขัดมัน ซึ่งบางส่วนเป็นพื้นดิน ในบริเวณชุมชนเก่าเมืองสงขลาส่วนใหญ่จะปูพื้นอิฐดินเผาหรือกระเบื้องหน้าวัว หรือหินแกรนิตสกัดเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดประมาณ 40X40 เซนติเมตร

2. ผนังเป็นผนังก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักทำให้ผนังหนามาก ซึ่งหนาประมาณ 0.35 เมตร โดยแบ่งเสาเป็น 2 ส่วนอิฐที่ใช้มีขนาดกว้างXยาวXหนาประมาณ 18X32X3 เซนติเมตรเมื่อโบกปูนทับจะมีความหนาเพิ่มทั้ง 2 ข้างของผนังประมาณ 0.50 เซนติเมตร เมื่อมองจากภายนอกจะไม่เห็นเสาแต่ยังมีความจำเป็นต้องมีเสารับน้ำหนักบางส่วน ซึ่งสามารถสังเกตได้จากคานไม้ที่วางพาดด้านบนของเสา ได้แก่ เสาบริเวณเฉลียงที่มีชายคาลดระดับทำหน้าที่รับคานไม้ของผนังด้านสกัด เสาระหว่างประตูทางเข้ารองทำหน้าที่รับคานไม้ทำหน้าที่คล้ายเสาเอ็น นอกจากนี้ยังมีร่องรอยเสากลมก่ออิฐถือปูนบริเวณครัว

57.1แสดงบัวหัวเสาหน้าตึกแถว 57.2โครงสร้างผนังก่ออิฐถือปูนบริเวณผนังด้านข้าง

57.3โครงสร้างเสารับคานไม้บริเวณเฉลียงหน้า

57.4เสาระหว่างประตูทางเข้ารอง 57.5เสากลมก่ออิฐถือปูนบริเวณครัว

ภาพที่ 57 ภาพชุดแสดงเสา และผนังของตึกแถว 227, 229

3. เสาเป็นเสาก่ออิฐถือปูน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

3.1.เสาเรือนหลักเป็นส่วนหนึ่งของผนังหนา 0.35 เมตร โครงสร้างก่ออิฐถือปูนขนาดอิฐที่ใช้เท่ากับส่วนของผนัง โดยเสาด้านหน้าตึกแถวมีบัวหัวเสายื่นออกมาเป็นส่วนเดียวกับผนัง ส่วนภายในมีเสาเป็นสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูนเรียบปูดออกมาจากผนัง ซึ่งเสากลางที่แบ่งตึกแถวออกเป็น 2 คูหาได้แบ่งพื้นที่ขวาคือตึกแถว 227 ซ้ายคือ 229 ไม่เท่ากัน (สันนิษฐานว่าช่างจงใจกำหนดขนาดหน้ากว้างของตึกแถว 229 ซึ่งวางผังติดกับตึกแถวอื่นให้มีความกว้างใกล้เคียงกับตึกแถวข้างเคียงแล้วเหลือหน้ากว้างเท่าไหร่ก็สร้างให้พอดีกับพื้นที่ที่ตั้ง)

ตึกแถว 227 บริเวณเฉลียงหน้ามีเสายื่นออกจากผนังทำหน้าที่รับคานไม้ด้านบน (ดูภาพที่ 57.3) และด้านหลังบริเวณครัวมีร่องรอยเสากลมก่ออิฐถือปูน (ภาพที่ 57.5)

3.2.ส่วนเรือนรอง เสาด้านหน้าอาคารเสาหนาประมาณ 0.40 เมตร เป็นเสาเหลี่ยมก่ออิฐฉาบปูนเรียบแบ่งเป็น 2 ช่วงเสา มีเสามารองรับชัดเจน โดยเฉพาะในชั้นบนเนื่องจากไม่มีผนังแต่เป็นราวระเบียง ส่วนของหัวเสามีการตกแต่งบัวหัวเสาเป็นลวดลายมงคลตามความเชื่อซึ่งทำหน้าที่รองรับโครงสร้างหลังคา

4. หลังคา

โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ มีแปหัวเสาไม้วางอยู่ขอบบนสุดของผนัง แปไม้จะฝังปลายแปไม้กลมขนาดใหญ่ แปตัวปลายสุดทั้ง 2 ด้านเป็นไม้แปดเหลี่ยม (ดูลายเส้นที่ 54) ไว้ในผนังกำแพงรับน้ำหนัก วางเว้นระยะไม่เกิน 1 เมตร บนแปวางไม้กลอนรับหลังคากระเบื้องจีน (กระเบื้องจีนแบบหน้ากว้างมีความโค้งเล็กน้อยจนเกือบราบแบน กว้างขนาดประมาณ 18 เซนติเมตร ยาว 25 เซนติเมตร หนา 1 เซนติเมตร) แล้วก่ออิฐถือปูนขนานชายคาไปชนกับหน้าจั่วทั้งสองข้างพอดี

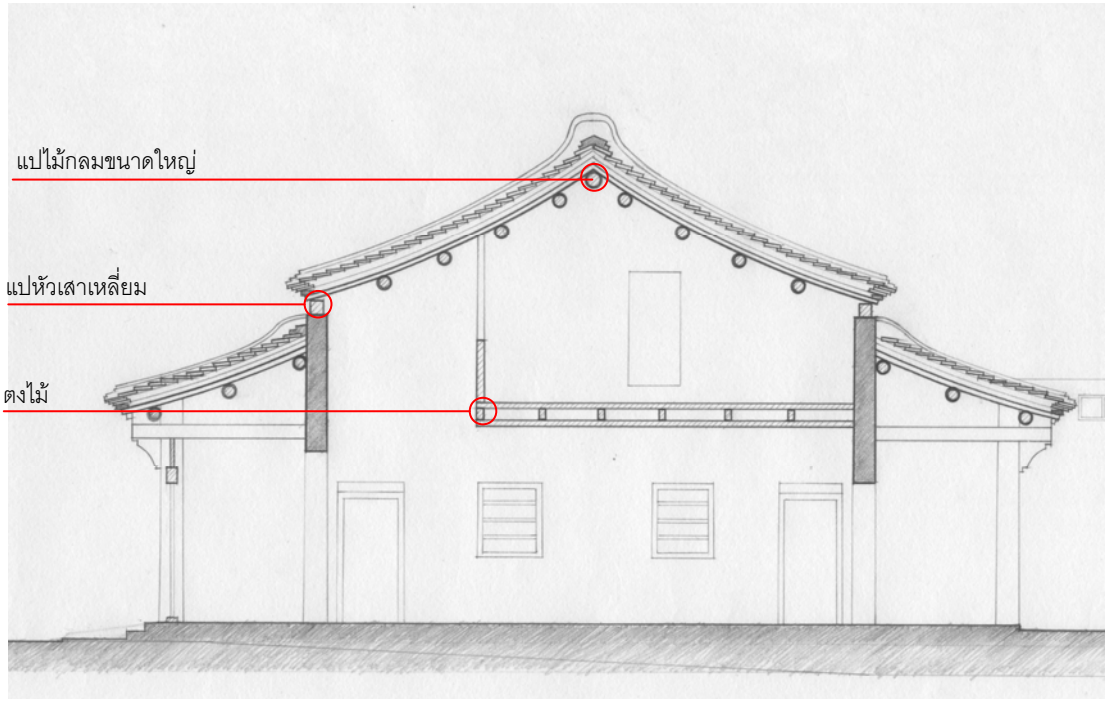
หน้าจั่วเป็นทรงจั่วยอดโค้งมน มีการเรียงอิฐจากริมล่างสุดถึงปลายสุดให้โค้งรับกับมุมที่ลาดเอียงของหลังคาแล้วโบกปูนทับบนสัน บริเวณแผงจั่วหลังนี้ตกแต่งเรียบง่ายโดยใช้มีเส้นนูนล้อตามจั่วโค้งมนเป็นลาย จั่วเกิดจากการก่ออิฐปิดริมหลังคาแล้ววางกระเบื้องทับแนวอิฐไปจนถึงสันหลังคา โดยบริเวณที่โค้งจะใช้แผ่นกระเบื้องขนาดเล็กวางซ้อนซอยไปตามโค้งของอิฐแถวล่าง โบกปูนทับแล้วตกแต่งเป็นสันจั่วโค้ง ซึ่งลักษณะของจั่วยังบ่งบอกฐานะ ลำดับความสำคัญและประเภทของอาคาร ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในเรื่องความสัมพันธ์ของความเชื่อที่ส่งผลต่อตึกแถวเลขที่ 229,227

ชายคายื่นล้ำออกมาจากผนังประมาณ 0.30 เมตร มีโครงสร้างแปไม้หัวเสาสี่เหลี่ยมวางขนผนังหรือเสาทำหน้าที่รองรับกลอน โดยลักษณะชายคาของเรือนหลักเมื่อผนัง

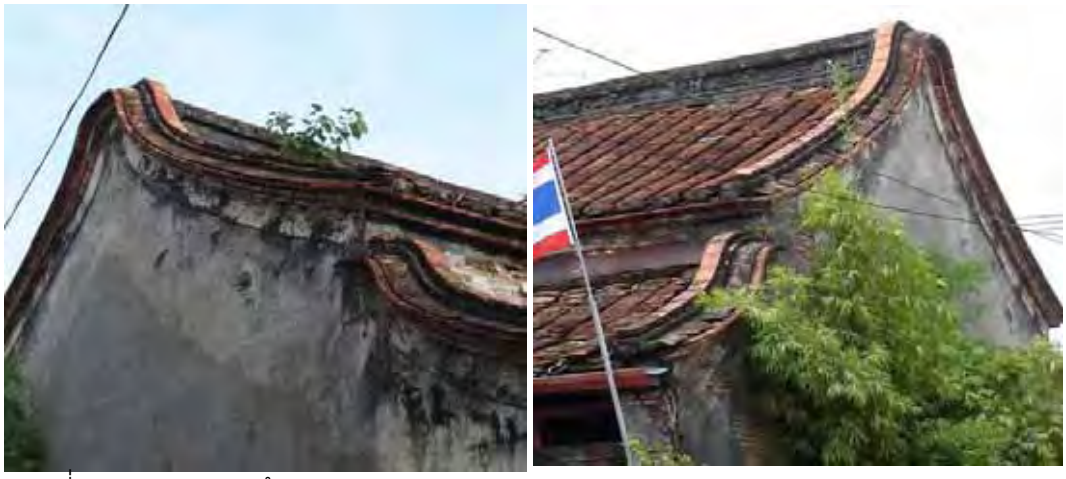
อาคารก่ออิฐถือปูนจนถึงปลายสุด หรืออิฐก่อของบัวหัวเสาซึ่งจะยื่นออกจากผนัง บนปลายสุดของผนังหรือบัวหัวเสาวางแปไม้สี่เหลี่ยมทับ แล้ววางกระเบื้องแบนหน้ากว้างลงบนแปเพื่อปรับระดับก่อนโดยวางกระเบื้องเหลื่อมออกมาจากผนังประมาณ 1 ใน 4 ส่วน โบกปูนทับเป็นลวดบัวบนกระเบื้องแบนแล้ววางอิฐลงบนปูนที่โบกไว้ก่อนหน้านี้ซึ่งอิฐจะซ้อนเหลื่อมเข้าไปภายในประมาณ 1 ใน 4 ส่วนของกระเบื้องแผ่นแรกแล้วโบกปูนทับอีกชั้นหนึ่งรวมเป็น 2 ชั้น จากนั้นวางกระเบื้องแบนทับอีกเป็นชั้นที่ 3 โดยยื่นกระเบื้องล้ำออกมาจากชั้นที่ 2 ประมาณ 1 ใน 2 ส่วนของกระเบื้องชายคาเมื่อมองจากภายนอกจะมีลักษณะเป็นลวดบัวเนื่องจากวางกระเบื้องและอิฐที่เหลื่อมล้ำกัน

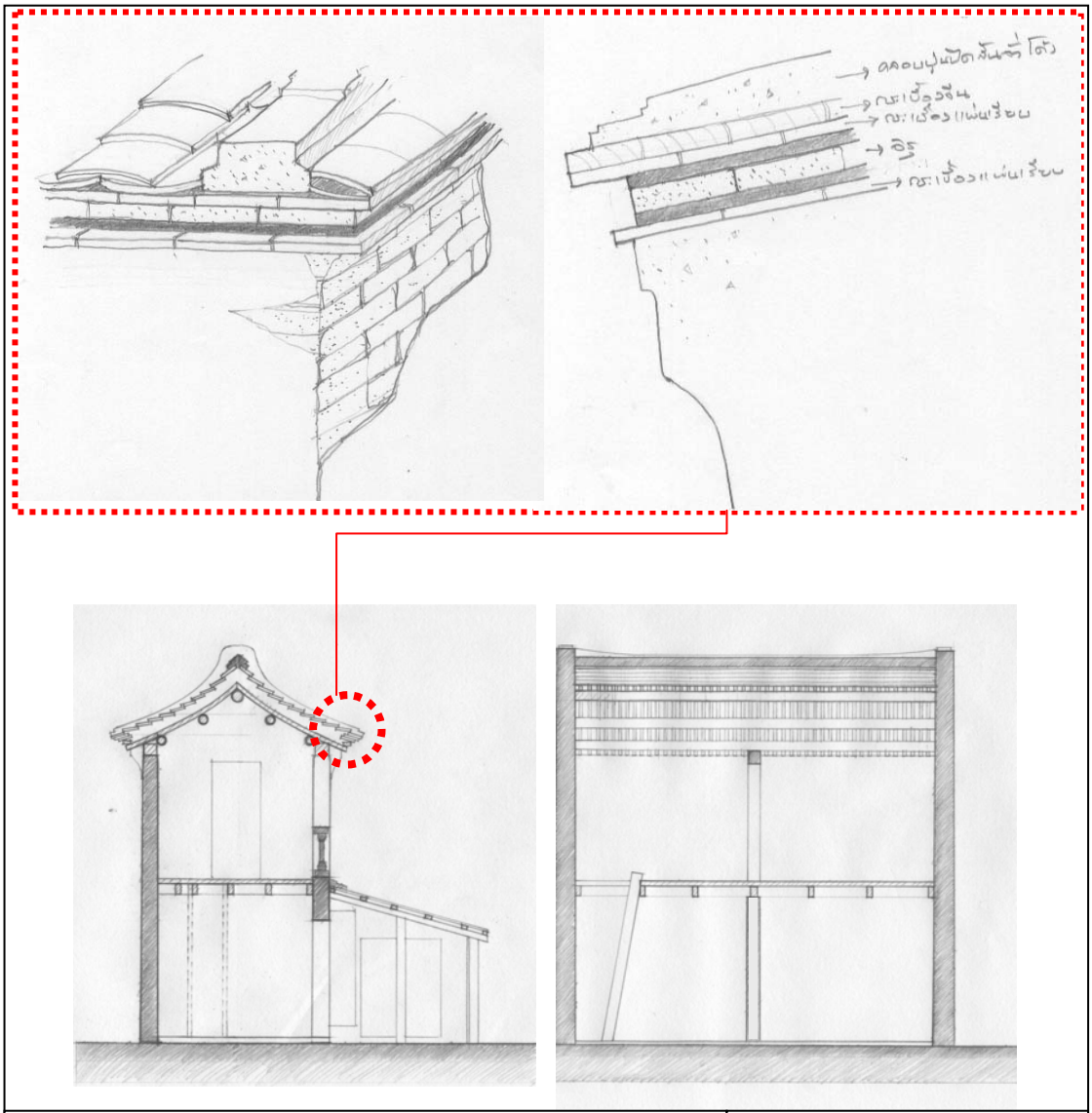
ภาพที่ 58 แสดงหลังคาและโครงสร้างหลังคา ของตึกแถว 227 และ 229

ลายเส้นที่ 54 แสดงโครงสร้างหลังคา และพื้นไม้ชั้นลอย ของตึกแถว 227 และ 229

ภาพที่ 59 หลังคาของตึกแถว 227 และ 229

ตึกแถว 227.229 ถนนนครใน	
ลายเส้นที่ 55 แสดงแบบขยายโครงสร้าง	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

5. ช่องเปิดของตึกแถวแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประตู หน้าต่าง และช่องลม

5.1.ประตูที่เชื่อมจากภายนอกมี 2 ส่วน คือบริเวณทางเข้าหลักของทั้ง 2 คูหา เป็นประตูไม้บานเฟี้ยม โดยเหนือประตูบานเฟี้ยมเป็นช่องระบายอากาศ และซุ้มประตูทางเข้ารองเป็นประตูบานเปิดคู่ 1 บาน ความสูงของประตูทั้งสองแบบไม่เกิน 2 เมตร กว้าง 1.50 เมตรมีกรอบด้านขางเป็นเสาก่ออิฐถือปูน (ทำหน้าที่เป็นทั้งเสาเอ็น และกรอบประตู) ตัวบานประตูไม้กว้าง 1 เมตร

ประตูภายในตึกแถวแบบแรกเป็นประตูที่เชื่อมระหว่างอาคารกับลานโล่ง เป็นประตูบานเปิดคู่ 1 บาน เปิดจากด้านนอกลานโล่งเข้าสู่ด้านในอาคาร ความสูงของประตูสูงไม่เกิน 2 เมตร แต่มีความกว้างแคบกว่าประตูทางเข้ารองกว้างประมาณ 1.00 เมตร แบบที่สองคือประตูระหว่างคูหา เป็นช่องเปิดของผนังกลางระหว่างคูหาซึ่งปัจจุบันโบกปูนทับปิดถาวร

5.2.หน้าต่างของตึกแถวหลังนี้ส่วนของเรือนหลัก และเรือนรองในอดีตไม่มีหน้าต่าง แต่ในปัจจุบันมีหน้าต่างในส่วนกำแพงกลางระหว่างคูหาทั้งสองที่ต่อเติมกั้นห้องด้วยผนังยิปซั่มบอร์ด เจาะช่องหน้าต่าง ส่วนเรือนรองชั้นที่ 2 ก็เช่นเดียวกัน

5.3.ช่องลม หรือช่องระบายอากาศ ในส่วนของผนังด้านทิศใต้บริเวณครัวมีการเจาะช่องลม โดยเจาะผนังอิฐแล้วปรุกระเบื้องปรุโปร่งเคลือบสีเขียวทรงกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่เป็น

ลวดลายตามความเชื่อ และลมสามารถพัดเข้าออกได้ ส่วนของผนังด้านทิศเหนือก็มีช่องลมในส่วนครัวโดยเจาะผนังอิฐเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาวตามนอน 2 แถว แต่ละชั้นมีอิฐถือปูนวางเรียงเว้นร่องเป็นรูปขนมเปียกปูน แถวล่าง 4 ช่วง แถวบน 2 ช่วง

6. กำแพงสูงประมาณ 1.60 เมตร จากระดับพื้นภายในตึกแถว (สูงจากพื้นถนนปัตตานีด้านข้างตึกประมาณ 2.50 เมตร)

7. บันไดแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ บันไดภายนอกและบันไดภายในตึกแถว

7.1.บันไดภายในอาคารใช้ไม้เป็นวัสดุหลัก มีทั้งตีปิดหลังบันไดและบันไดโปร่ง ความกว้างของบันไดค่อนข้างแคบประมาณ 0.40-1.00 เมตร และค่อนข้างชัน ส่วนใหญ่จะตั้งถาวร อีกแบบหนึ่งคือบันไดชั่วคราว ใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุหลัก

7.2.บันไดภายนอกทางเข้าบริเวณซุ้มประตูรองปูหินแกรนิต ปูจากภายนอกอาคารสู่กำแพงล่าง

8. หลังคาของตึกแถว 227,229 ทั้งเรือนหลักและเรือนรองแบ่งตามองค์ประกอบได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่ สันหลังคา เครื่องมุงหลังคา หน้าจั่ว และชายคา

8.1.สันหลังคาเป็นสันแบบตรงขนานไปกับอาคาร มีการตกแต่งสันหลังคาตลอดแนวเดียวกับอกไก่ โดยที่เรือนหลักตกแต่งด้วยลานปูนปั้นมงคลตามความเชื่อ การจัดองค์ประกอบของลายไม่ได้คำนึงถึงความสมดุลทั้งสองข้างทำให้ลายทางซ้ายและขวามีการผูกเส้นลายที่แตกต่างกันไป ส่วนเรือนรองตกแต่งด้วยลานปูนปั้น และตกแต่งด้วยกระเบื้องปรุลายโปร่งสีแดง ซึ่งเป็นประโยชน์ทางอ้อมคือช่วยลดน้ำหนักหลังคา มีการแบ่งระยะโดยกระเบื้องปรุอยู่ช่วงกลางของสัน ด้านข้างสันทั้งสองข้างเป็นปูนทึบที่มีการตกแต่งลายบริเวณขอบทั้งสองข้าง

เรือนหลัก เรือนรอง

ภาพที่ 60 แสดงสันหลังคา และลวดลายตกแต่ง เรือนหลัก และเรือนรองของตึกแถว 227,229

8.2.วัสดุมุงหลังคาที่ใช้เป็นกระเบื้องจีนหน้ากว้าง มีลักษณะโค้งเล็กน้อยจนเกือบแบนราบ มีความกว้างประมาณ18 เซนติเมตร ยาวประมาณ 25 เซนติเมตร และหนา 1 เซนติเมตร

8.3.หน้าจั่วเป็นทรงจั่วยอดโค้งมน โดยการเรียงอิฐจากริมล่างสุดถึงปลายสุดให้โค้งรับกับมุมที่ลาดเอียงของหลังคาแล้วโบกปูนทับบนสัน บริเวณแผงจั่วหลังนี้ตกแต่งเรียบง่ายโดยใช้มีเส้นนูนล้อตามจั่วโค้งมนเป็นลาย ซึ่งลักษณะของจั่วยังบ่งบอกฐานะ ลำดับความสำคัญและประเภทของอาคารของอาคารอีกด้วย (รายละเอียดกล่าวในบทนี้เรื่องความเชื่อที่ส่งผลต่อตึกแถวเลขที่ 229,227)

8.4.ชายคายื่นล้ำออกมาจากผนังประมาณ 0.30 เมตร โดยวางกระเบื้องแบน 1 ชั้นบนปลายสูงสุดของบัวหัวเสาหรือผนัง แล้วโบกปูนทับปรับระดับ วางอิฐทับลงไป 1 ชั้นโบกปูนทับปรับระดับ และสุดท้ายวางกระเบื้องแบนอีก 1 ชั้นแล้วโบกปูนทับปรับระดับ ทำให้เกิดลวดบัวจากการวางกระเบื้องแบนชั้นที่ 1 วางอิฐชั้นที่ 2 และกระเบื้องชั้นที่ 3 เหลื่อมสลับกัน

กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่ 168 ถนนนครใน

1. ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 61 แสดงตึกแถว 168

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

1.1 ตึกแถวเลขที่ 168 ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เจ้าของบ้านเดิมเป็นชาวจีนอพยพ สันนิษฐานว่าเดิมมีอาชีพค้าขายถ้วยชามกระเบื้องดินเผา ซึ่งในปัจจุบันลูกหลานอาศัยอยู่ที่กรุงเทพ

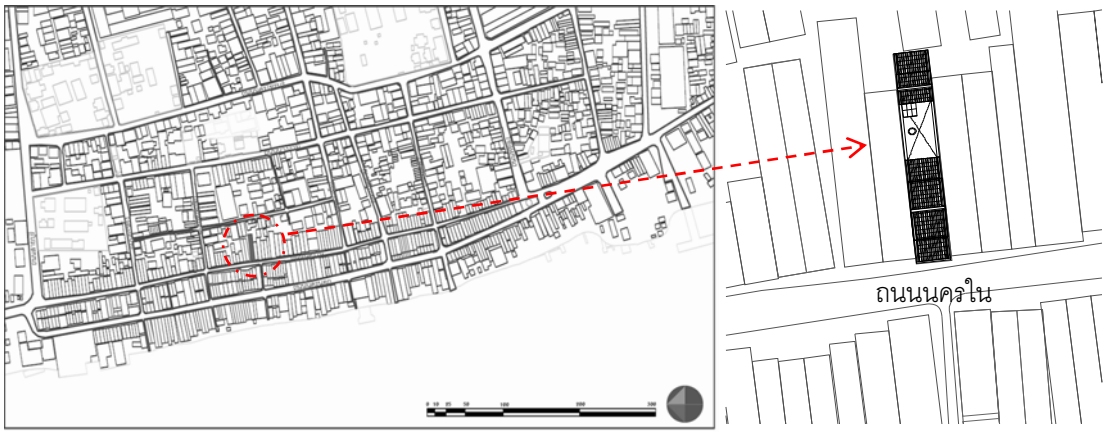
1.2.ผู้เช่าปัจจุบัน นางสมสุข คิญชกวัฒน์ เป็นชาวไทยเชื้อสายจีนเช่าอาศัยมานานกว่า 64 ปี ปัจจุบันมีอาชีพค้าขายกล้วยปิ้ง (ขายมาตั้งแต่สมัยคุณแม่) มีจำนวนสมาชิก 3 คน

2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1.รูปแบบ (Architecture Style) ตึกแถวจีนดั้งเดิม 2 คูหา 1-2 ชั้น บางส่วนเป็นตึกแถว 1 ชั้นที่มีชั้นลอย มีรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน อายุ 100 ปีขึ้นไป (ประมาณช่วงสมัยรัชกาลที่ 5)

2.3.ผู้ออกแบบสันนิษฐานว่าเป็นชาวจีน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน ซึ่งคนไทยพื้นถิ่นยังไม่มีความรู้ในการก่อสร้างในรูปแบบนี้ในช่วงเวลานั้น ช่างก่อสร้างน่าจะเป็นชาวจีนบางส่วน ที่มีชาวไทยพื้นถิ่นเป็นแรงงานหลัก

2.4.วัสดุทั้งหมด หลังคาจีน วัสดุทั้งหมด ได้แก่ อิฐดินเผา ไม้ ปูนก่อ กระเบื้องดินเผา บางส่วนเป็นวัสดุมาจากจีน

ลายเส้นที่ 56 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 168

ภาพที่ 62 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 168

2.แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของตึกแถว

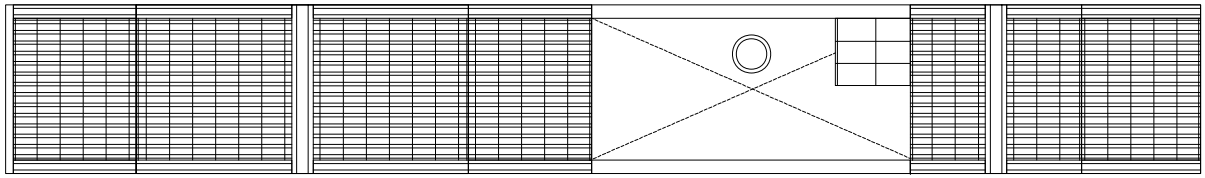
1. ที่ตั้งผังอาคารด้านหน้าติดกับถนนนครใน (ทิศตะวันตก) เป็นส่วนทางเข้าหลัก กว้างประมาณ 4.50 เมตร ส่วนด้านข้างอาคารมีความลึกประมาณ 30.50 เมตร เป็นผังรูปสีเหลี่ยมผืนผ้าประกอบ ด้วย 2 ส่วนหลัก คือเรือนหลักและเรือนรองที่เชื่อมกันด้วยลานโล่ง เรือนหลักเป็นตึกแถว 1 คูหามี 1 ชั้นที่มีชั้นลอย ยกพื้นสูง 60 เซนติเมตร ด้านหน้าเป็นส่วนค้าขาย ภายในชั้นล่างประกอบด้วยโถงอเนกประสงค์ขนาดใหญ่ ถัดไปเป็นห้องนอน และครัว ส่วนด้านบนเป็นชั้นลอยใช้เก็บของ ถัดจากเรือนหลักเป็นลานโล่ง (Courtyard) ประกอบด้วยบ่อน้ำ และห้องส้วม เรือนรองเป็นอาคาร 2 ชั้นผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปแบบอาคารเป็นเรือนไทยพื้นถิ่นที่มีอิทธิพลจีน ชั้นล่างเป็นส่วนห้องนอน และเก็บของ ด้านบนใช้เป็นห้องนอน

2. พื้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ พื้นภายในชั้นล่างเป็นกระเบื้องดินเผา พื้นชั้นลอยของเรือนหลัก และพื้นชั้นบนของเรือนรองเป็นไม้ พื้นภายนอกอาคารเป็นพื้นกระเบื้องดินเผา

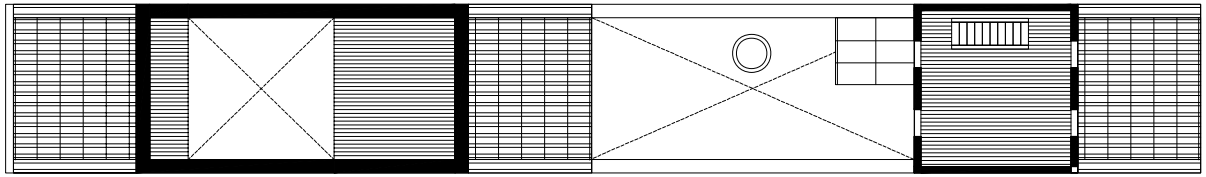
3. ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักมีความหนาประมาณ 0.35 เมตร เป็นเสาก่ออิฐถือปูน เสาของเรือนหลักเป็นส่วนเดียวกันกับผนังโดยเสาด้านหน้าอาคารมีบัวหัวเสายื่นออก มาเป็นส่วนเดียวกับผนังซึ่งทำหน้าที่รับน้ำหนัก ส่วนของเรือนรองเป็นเสาไม้ และโครงสร้างไม้ทั้งหลัง

4. ประตูหน้า ประตูภายเรือนหลัก และประตูเรือนรองเป็นประตูไม้บานเปิดคู่ ความสูง 2 เมตร หน้าต่างเรือนหลักเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่ 2 บาน วางในตำแหน่งผนังด้านหน้าและด้านหลัง ส่วนเรือนรองมีหน้าต่างบานเปิดคู่ในส่วนชั้นบน

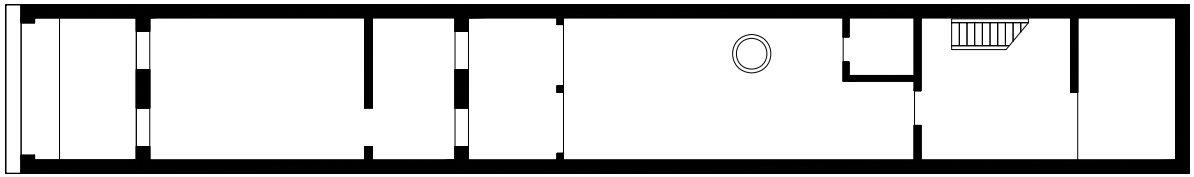
5. หลังคาของตึกแถว 168 สันหลังคาของเรือนหลักเป็นสันตรงขนานไปกับอาคาร ตกแต่งสันหลังคาด้วยลานปูนปั้นมงคลจีน และกระเบื้องปรุลายโปร่งสีแดงปรุอยู่ช่วงกลางของสันด้าน ข้างสันทั้งสองข้างเป็นจั่วทึบทรงจั่วยอดโค้งมน วัสดุมุงหลังคาเรือนหลักเป็นกระเบื้องจีนหน้ากว้างเช่นเดียวกับตึกแถว 227 และ 229 ส่วนเรือนรองเป็นสันไม้ตรงแบบเรือนไทยพื้นถิ่น เป็นกระเบื้องดินเผาแบนที่ตัดปลายเป็นมุมแหลมหรือที่เรียกว่ากระเบื้องเกาะยอ

ผังหลังคา

ผังพื้นชั้นที่บน

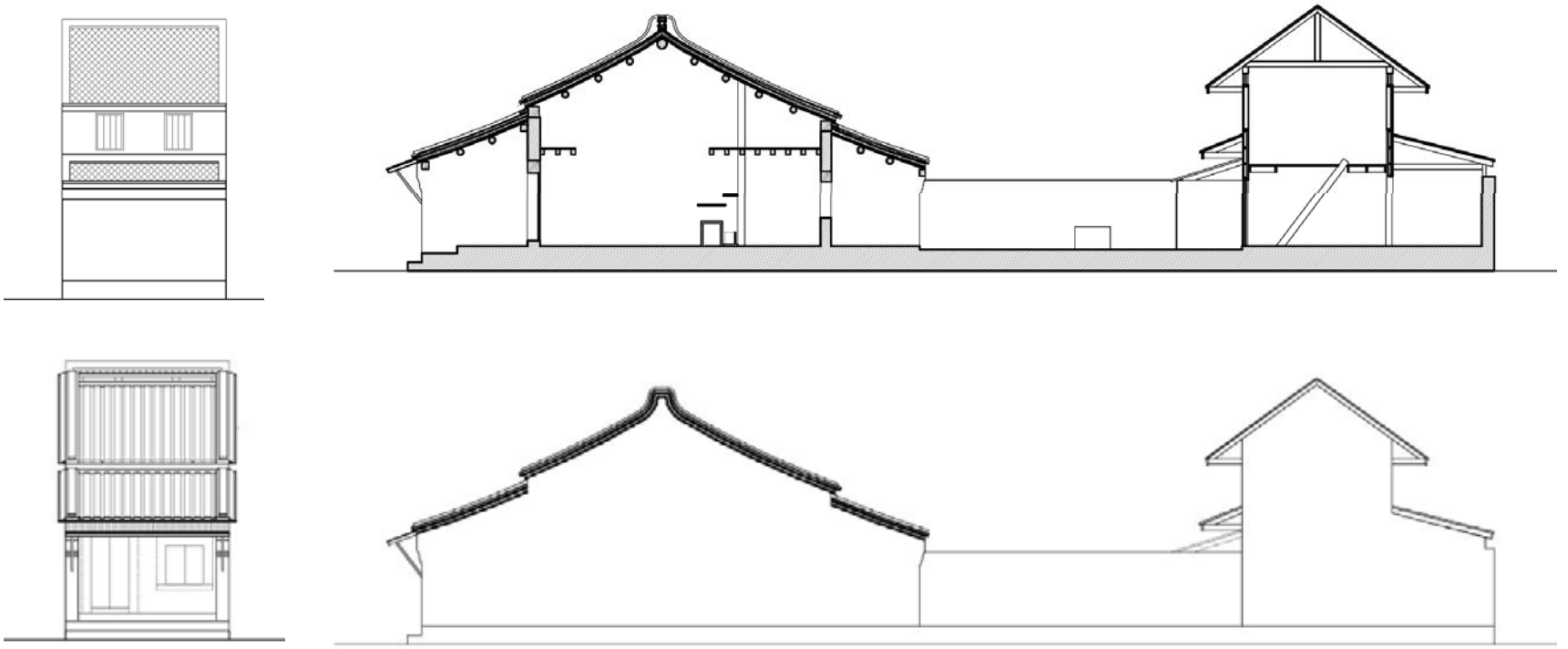
ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 168 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 57 แสดงแผนผัง

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

รูปด้านหน้า **รูปด้านข้าง**

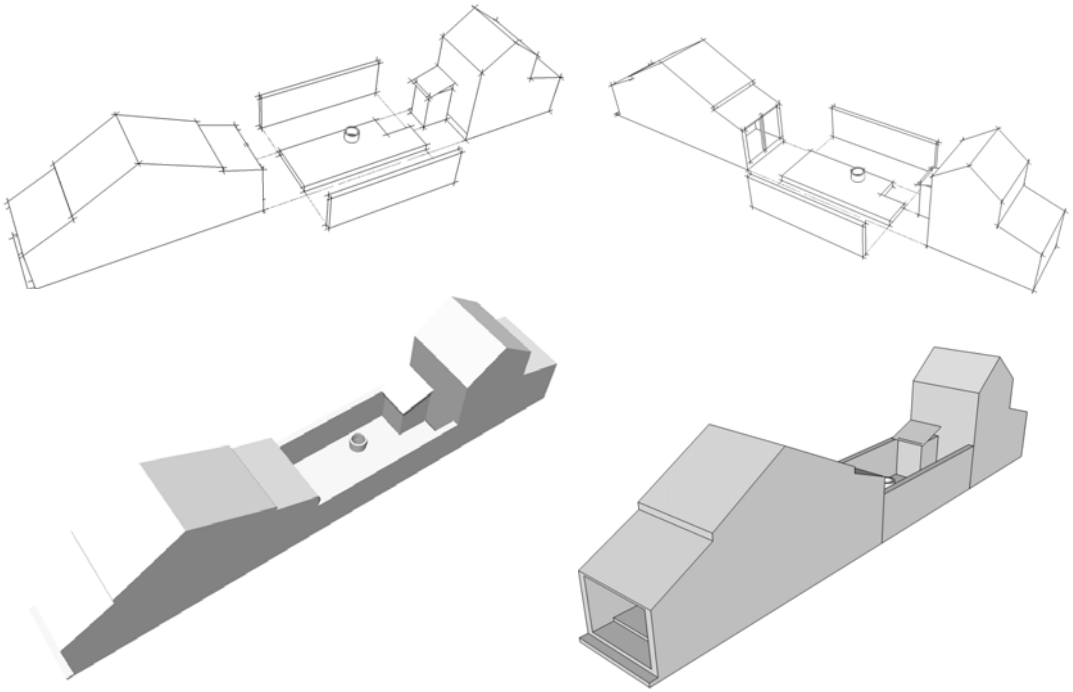
ตึกแถว 168 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 58 แสดงรูปด้านหน้า รูปด้านหลัง และรูปด้านข้าง

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

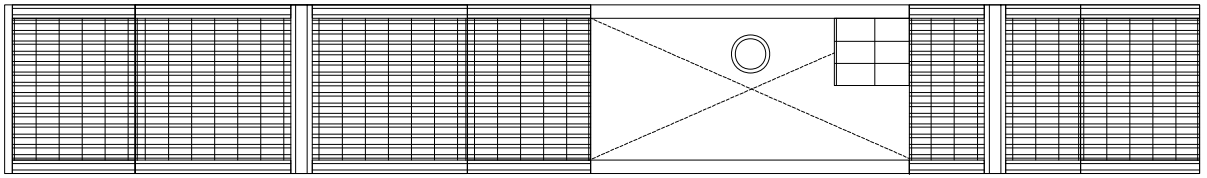
3. พื้นที่ใช้สอยของตึกแถว เลขที่ 168 ถนนนครใน

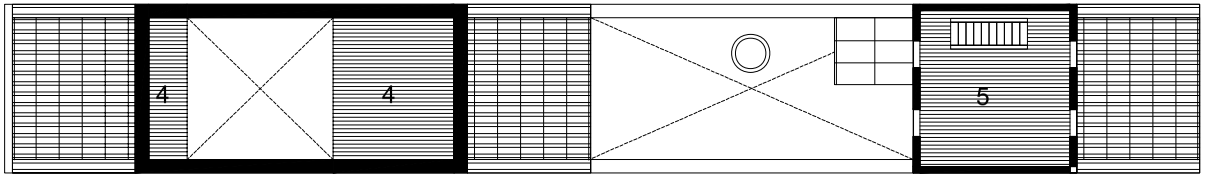
ลายเส้นที่ 59 แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และ แสดง Mass 3 มิติ

พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ของตึกแถวเลขที168 ในอดีต แบ่ง Mass ออกเป็น 2 ส่วน คือ อาคารส่วนหน้า และอาคารส่วนหลัง เชื่อมกันด้วยลานโล่ง (courtyard) ซึ่งอาคารส่วนหน้าเป็น Mass ก้อนโตเป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยหลัก ประกอบด้วยพื้นที่เป็นพื้นที่ค้าขาย พื้นที่อเนกประสงค์ขนาดใหญ่ประกอบด้วยส่วนของโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ พื้นที่รับแขก พักผ่อนนั่งเล่น และเก็บของ ส่วนถัดมาจากโถงอเนกประสงค์แบ่งเป็นเป็นห้องนอนและครัว ถัดจากอาคารส่วนหน้า ก็คืออาคารส่วนหลังเป็นพื้นที่ที่ใช้เป็นห้องนอน และที่เก็บของมี 2 ชั้น ที่ถูกเชื่อมด้วยพื้นที่ลานโล่งที่ประกอบด้วย ห้องส้วม และบ่อน้ำ

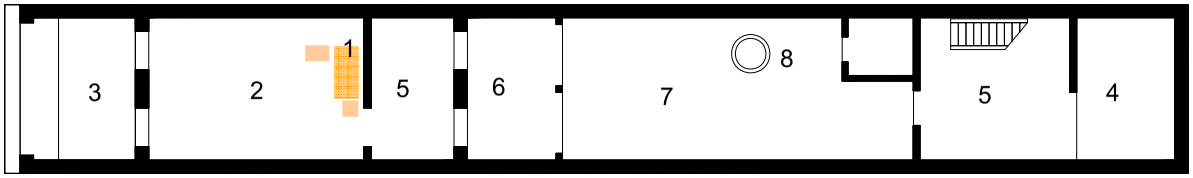
จากการวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยของตึกแถวเลขที่ 168 พื้นที่หลักคือโถงอเนกประสงค์ และลานโล่ง ที่มีลักษณะของพื้นที่ใช้สอยที่ไม่ได้แยกพื้นที่ใช้สอยอย่างชัดเจนว่าพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งมีลักษณะเฉพาะ แต่เป็นการใช้พื้นที่ในแบบพื้นที่อเนกประสงค์มีความหลากหลายของการใช้สอย และพื้นที่แต่ละพื้นที่จะใช้สอยกิจกรรมอะไรขึ้นอยู่กับพฤฒิกรรมของผู้ใช้สอย ที่หมุนเวียนไปตามช่วงเวลาตามสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ณ ช่วงเวลานั้น เช่น พื้นที่ใช้สอยบริเวณด้านหน้าเป็นส่วนอเนกประสงค์ขนาดใหญ่ ในวันปกติทั่วไปใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย และต้อนรับรับลูกค้า ในช่วงงานประเพณีใช้จัดงานพิธีกรรมต่างๆ เช่นเป็นพื้นที่ในการทำพิธีเซ่นไหวเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป ในเทศกาลไหว้เจ้าประจำปี เป็นต้น

ผังหลังคา

ผังพื้นชั้นที่บน

ผังพื้นชั้นที่ล่าง

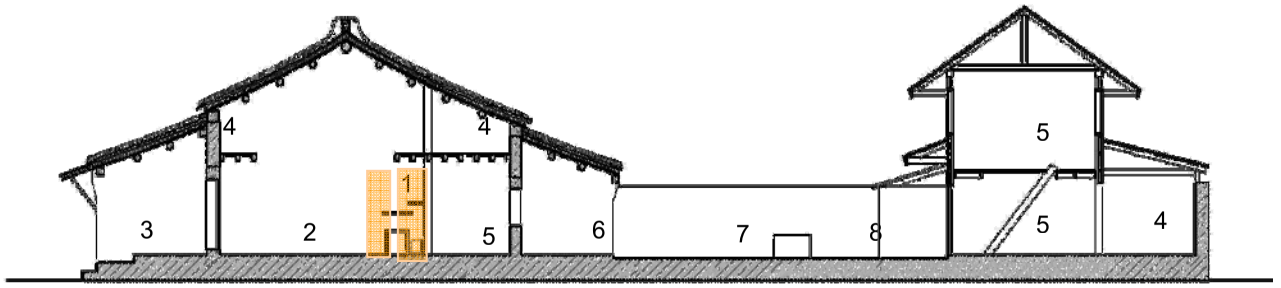
ตึกแถว 168 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 60 แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอย

1.โต๊ะหมู่บูชา เทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์
3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 กันยายน 2549

3 1 7 6

ตึกแถว 168 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 61 รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย

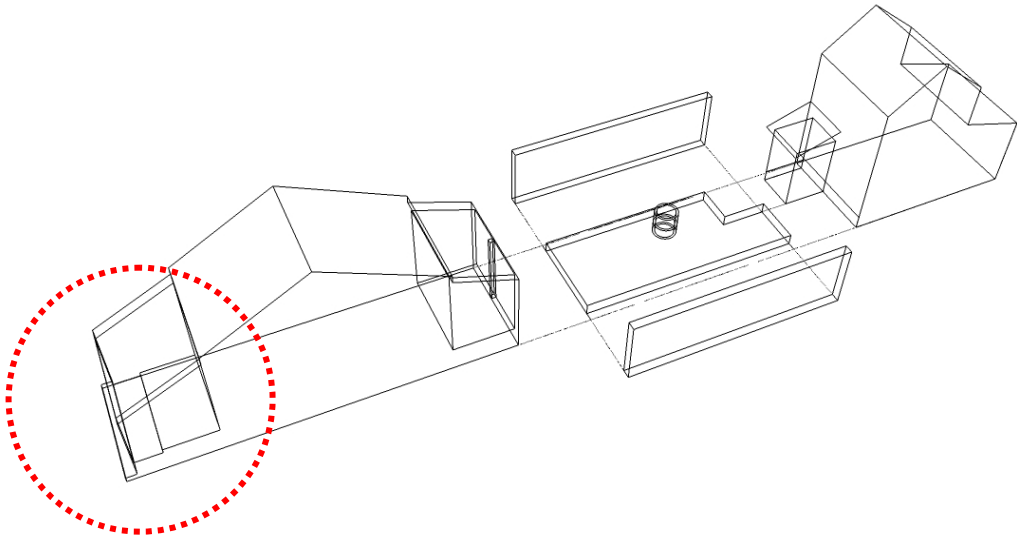
1.โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์
3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 กันยายน 2549

ตึกแถว 168 ถนนนครใน ลายเส้นที่ 62 รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย	1.โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์ 3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม	0 1 3 6 ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

ลายเส้นที่ 63 แสดงrพื้นที่ค้าขายของตึกแถว 168

4. วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของตึกแถว 168 ถนนนครใน

ลักษณะโครงสร้างตึกแถว 168 เป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนักที่มีผนัง และเสาก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคากระเบื้องจีน โดยสามารถแบ่งดังนี้

1. พื้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

1.1.พื้นภายในอาคาร ชั้นล่างก่อสร้างโดยใช้การบดอัดดินผสมทราย และเศษอิฐกระทุ้งแน่นแล้วเทปูนปิดทับเกลี่ยปูนให้เรียบปูกระเบื้องดินเผา ส่วนพื้นชั้นลอยของเรือนหลักใช้ไม้เหลี่ยมวางพาดเป็นคานไม้ ซึ่งปลายทั้งสองข้างของคานฝังไว้ในผนังอิฐถือปูน ทำหน้าที่รับน้ำหนักพื้นไม้แผ่นกระดานขนาดประมาณ 1X8 นิ้ว ปูตามแนวยาวของอาคาร

1.2.พื้นภายนอกอาคารบริเวณลานโล่งเป็นกระเบื้องดินเผา

2. ผนังเป็นผนังก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักหนาประมาณ 0.35 เมตร

3. เสาเป็นเสาก่ออิฐถือปูน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

เสาเรือนหลักก่ออิฐถือปูนหนาประมาณ 0.35 เมตร เสาจะวางในตำแหน่งที่มีช่องเจาะทำหน้าที่เสริมความแข็งแรงของโครงสร้าง (เสาเอ็น) เสาส่วนด้านหน้าจะมีบัวหัวเสายื่นรับคาน(อะเส) ส่วนของหัวเสามีการตกแต่งบัวหัวเสาเป็นลวดลายมงคลตามความเชื่อ ซึ่งทำหน้าที่รอรับโครงสร้างหลังคา

ภาพที่ 63 แสดงโครงสร้างผนัง ช่องเปิด และหลังคาตึกแถว 168

4. ครงสร้างช่องเปิดก่ออิฐฉาบปูนทำเป็นเสาขนาบสองข้าง แล้ววางทับด้วยไม้เหลี่ยมขนาดใหญ่ หากเป็นหน้าต่างจะมีไม้หนุนรองรับข้างใต้ด้วย แล้วฉาบปูนทับ

5. โครงสร้างหลังคาเป็นไม้ มีแปหัวเสาไม้วางอยู่ขอบบนสุดของผนัง ลักษณะโครงสร้างหลังคาเหมือนตึกแถว 227 และ 229 หน้าจั่วเป็นทรงจั่วยอดโค้งมน (ดูรายละเอียดเรื่องโครงสร้างของตึกแถว 227 และ 229)

กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่ 163 ถนนนครใน

1. ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 64 แสดงตึกแถว 163

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

1.1 ตึกแถวเลขที่ 163 ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เจ้าของบ้านเดิมชื่อก๋งขวด ทำอาชีพปรุงยาขาย[61]

1.2.ผู้เช่าปัจจุบัน นางมลิวัลย์ วิศาล (ลูกสะใภ้ของนายเปลี่ยน และนางกำจัด สรรเสริญ เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งเช่ามาตั้งแต่ พ.ศ.2513) มีอาชีพค้าขายข้าวแกง มีจำนวนสมาชิก 5 คน

2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1.รูปแบบ (Architecture Style) ตึกแถวจีนดั้งเดิม 2 คูหา 1-2 ชั้น ซึ่งทั้งชั้นบน และชั้นล่างประกอบด้วยชั้นลอย มีรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน อายุ 100 ปีขึ้นไป (ประมาณช่วงสมัยรัชกาลที่ 5)

2.3.ผู้ออกแบบสันนิษฐานว่าเป็นชาวจีน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน ซึ่งคนไทยพื้นถิ่นยังไม่มีความรู้ในการก่อสร้างในรูปแบบนี้ในช่วงเวลานั้น ช่างก่อสร้างน่าจะเป็นชาวจีนบางส่วน ที่มีชาวไทยพื้นถิ่นเป็นแรงงานหลัก

2.4.วัสดุอาคารบางส่วนเป็นวัสดุมาจากจีน เช่น หลังคาจีน วัสดุทั้งหมด ได้แก่ อิฐดินเผา ไม้ ปูนก่อ กระเบื้องดินเผา

---

[61] ธนรัชต์ ถาวโรจน์, “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 238.

ลายเส้นที่ 64 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 163

ภาพที่ 65 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 163

2. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของตึกแถว

1. ที่ตั้งผังอาคารด้านหน้าติดกับถนนนครใน (ทิศตะวันออก) เป็นส่วนทางเข้าหลัก ส่วนด้านข้างอาคารทางทิศเหนือติดกับตรอกซอยเล็กๆ สำหรับเดินผ่าน อาคารมีความลึกขนานไปตามตรอกประมาณ 23 เมตร ด้านหลังติดกับถนนนครนอกใช้เป็นพื้นที่ค้าขาย ผังอาคารเป็นรูปสีเหลี่ยมผืนผ้าประกอบ ด้วย 2 ส่วนหลัก คือเรือนหลักและเรือนรองที่เชื่อมกันด้วยลานโล่ง เรือนหลักวางอยู่ทางทิศตะวันออก หันหน้าไปทางถนนนครใน เป็นตึกแถว 1 คูหามี 1 ชั้นที่มีชั้นลอย ยกพื้นสูง 25 เซนติเมตร ชั้นล่างเป็นโถงอเนกประสงค์ ส่วนโต๊ะหมู่บูชา และห้องนอน ส่วนชั้นลอยเป็นที่เก็บของ ถัดจากเรือนหลักเป็นลานโล่ง (Courtyard) ประกอบด้วยบ่อน้ำ ซึ่งเชื่อมเรือนหลักกับเรือนรอง เรือนรองเป็นอาคาร 2 ชั้นที่มีชั้นลอยอยู่ถัดจากชั้นที่ ชั้นล่างเป็นส่วนห้องครัว ห้องน้ำ-ส้วม และพื้นที่พักผ่อน ส่วนชั้นสองเป็นห้องนอน ถัดขึ้นไปจากชั้น 2 เป็นชั้นลอยสำหรับเก็บของ

2. พื้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ พื้นภายในชั้นล่างเป็นกระเบื้องดินเผา พื้นชั้นลอยและพื้นชั้นบนเป็นไม้ พื้นภายนอกอาคารเป็นพื้นกระเบื้องดินเผา

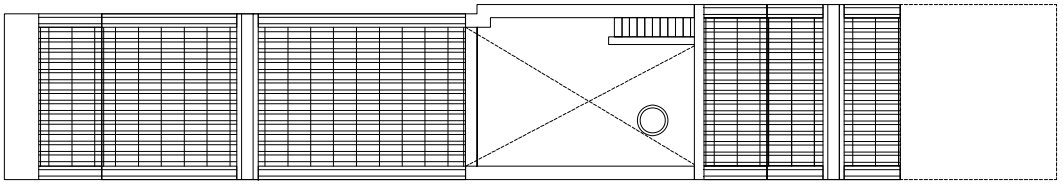
3. ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักมีความหนาประมาณ 0.35 เมตร เป็นเสาก่ออิฐถือปูน เสาของเรือนหลักเป็นส่วนเดียวกันกับผนังโดยเสาด้านหน้าอาคารมีบัวหัวเสายื่นออก มาเป็นส่วนเดียวกับผนังซึ่งทำหน้าที่รับน้ำหนัก ส่วนของเรือนรองเป็นเสาไม้ และโครงสร้างไม้ทั้งหลัง เรือนรองมีเสากลางขนาดประมาณ 40 เซนติเมตร

4. ประตูหน้าทางเข้าเรือนหลักเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้ ประตูภายในและประตูหลังของเรือนหลักเป็นประตูไม้บานเปิดคู่ ประตูเรือนรองเป็นประตูไม้บานเปิดคู่ ความสูงของประตูทั้งหมดสูงไม่เกิน 2 เมตร หน้าต่างเรือนหลักเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่ หน้าต่างบนชั้นสองของเรือนรองเป็นหน้าต่างบานเปิดเดี่ยว 2 บาน ในส่วนของชั้นลอยบนชั้นสองมีช่องลมที่มีกระเบื้องปรุลายสีเขียว

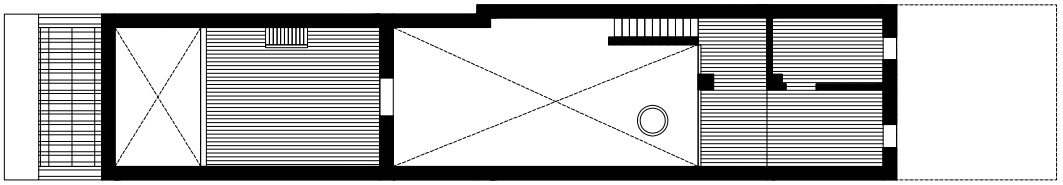
5. หลังคาของตึกแถว 163 สันหลังคาของเรือนหลักเป็นสันตรงขนานไปกับอาคารที่มีการแอ่นโค้ง ปลายทั้งสองข้างเชิดขึ้นเล็กน้อย ตกแต่งสันหลังคาด้วยลานปูนปั้นมงคลจีนและกระเบื้องปรุลายโปร่งสีส้มแดง ทั้งด้านหน้าของเรือนหลักมีการลดระดับชั้นหลังคาเล็กน้อย ส่วนเรือนรองมีสันหลังคาแอ่นโค้งเช่นเดียวกับเรือนหลัก โดยมีการลดชั้นหลังคาประมาณ 1 ช่วงผนังทางทิศตะวันออก ด้านข้างสันทั้งสองข้างเป็นจั่วทึบทรงจั่วยอดโค้งมนทั้งสองหลัง วัสดุมุงหลังคาเรือนหลักเป็นกระเบื้องจีนหน้ากว้างเช่นเดียวกับตึกแถว 227,229 และเรือนหลักของตึกแถว 163

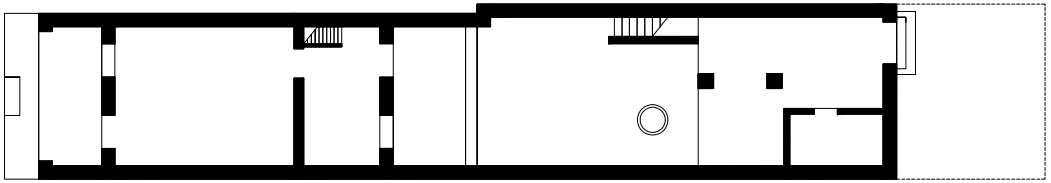
ภาพที่ 66 แสดงทัศนียภาพภายนอกอาคาร และด้านหลังเรือนหลักตึกแถว 163

ผังหลังคา

ผังพื้น

ผังพื้นชั้น

ตึกแถว 163 ถนนนครใน

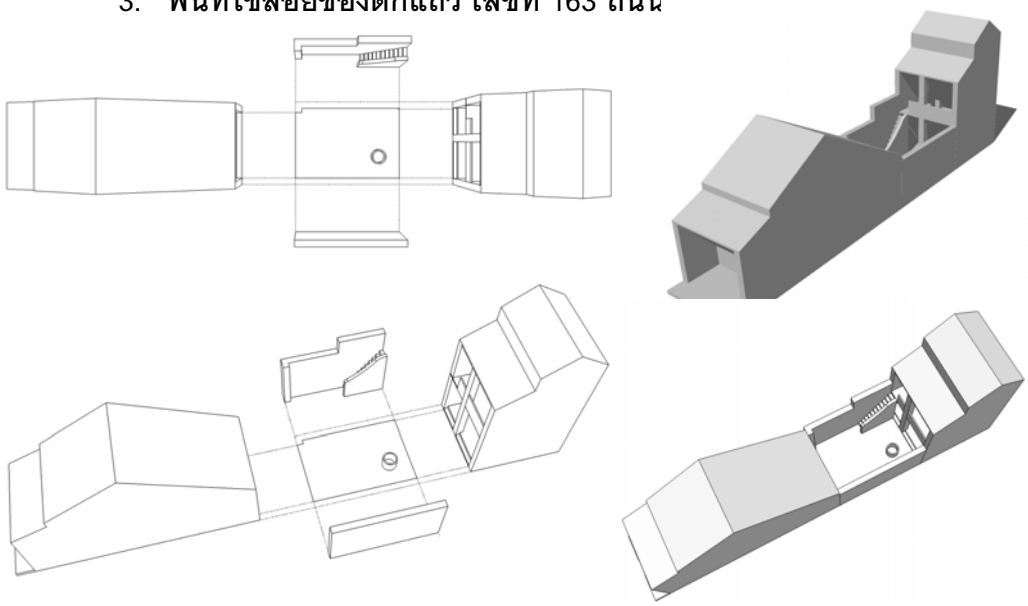
ลายเส้นที่ 65 แสดงแผนผัง

0 1 3 6

ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

ตู้ลายรดน้ำ ขนาดกว้าง 91 เซนติเมตร
ลูกศรชี้ที่ ตู้ลายรดน้ำ 99 เซนติเมตร
ตู้ลายรดน้ำ ขนาดกว้าง 91 เซนติเมตร
ตู้ลายรดน้ำ
ตู้ลายรดน้ำ
ตู้ลายรดน้ำ
0 1 3 6
ที่มา : ภาพวาดเมื่อ 19 ธันวาคม 2549

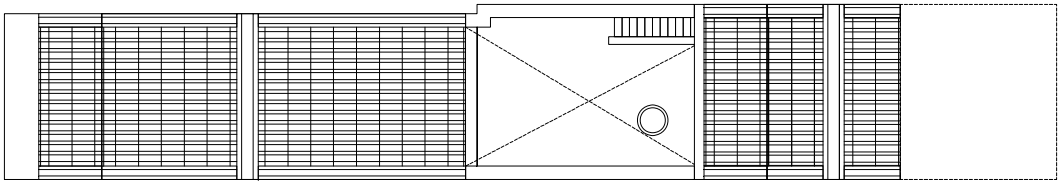
3. **พื้นที่ใช้สอยของตึกแถว เลขที่ 163 ถนน[illegible]**

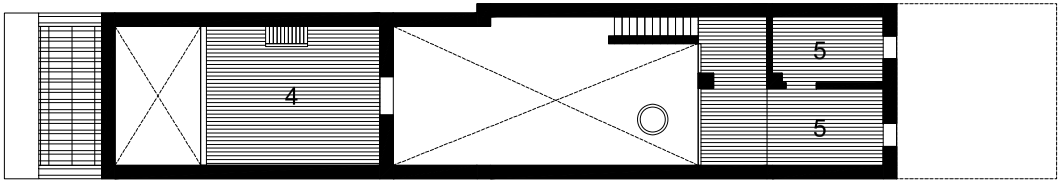
ลายเส้นที่ 67 แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และแสดง Mass 3มิติ

พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ของตึกแถวเลขที163 ในอดีต แบ่ง Mass ออกเป็น 2 ส่วน คือ อาคารส่วนหน้า และอาคารส่วนหลัง เชื่อมกันด้วยลานโล่ง (courtyard) ซึ่งอาคารส่วนหน้าเป็น Mass ก้อนโตเป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยหลัก ประกอบด้วยพื้นที่ด้านหน้าสันนิษฐานว่าเป็นพื้นที่ค้าขายยา ถัดมาเป็นพื้นที่อเนกประสงค์ขนาดใหญ่ประกอบด้วยส่วนของโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ มีเก้าอี้และเตียงนอนสำหรับพื้นที่รับแขกและพักผ่อนนั่งเล่น และมีตู้เก็บของ เช่น แจกัน ถ้วยชามกระเบื้องดินเผา และภาพถ่าย ส่วนถัดมาจากโถงอเนกประสงค์กั้นเป็นห้องนอน ชั้นลอยระหว่างห้องนอนและโถงอเนกประสงค์เป็นที่เก็บของ และส่วนสุดท้ายเป็นพื้นที่โถงอเนกประสงค์ขนาดเล็ก ถัดจากเรือนหลักเป็นพื้นที่ลานโล่งที่ประกอบด้วยบ่อน้ำ และเชื่อมระหว่างเรือนหลักและเรือนรอง ในส่วนของเรือนรองเป็นอาคาร 2 ชั้นที่มีชั้นลอย ถัดขึ้นไปจากชั้นที่ 2 พื้นที่ด้านล่างสันนิษฐานว่าเป็นห้องครัว ส่วนรับประทานอาหาร ส่วนชั้นที่ 2 เป็นห้องนอน ที่มีชั้นลอยไว้เก็บของมีค่า

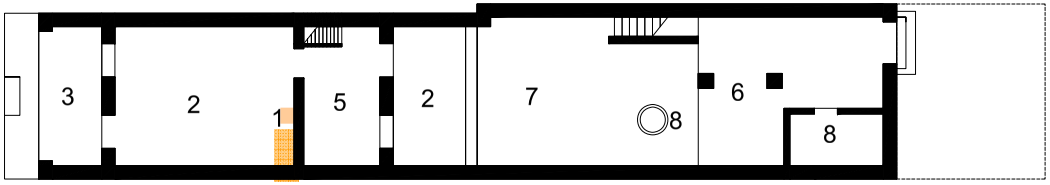
จากการวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยของตึกแถวเลขที่ 163 แบ่งเป็นพื้นที่เรือนประกอบด้วยเรือนหลักทางด้านหน้า (ทิศตะวันออก) และเรือนรองทางด้านหลัง (ทิศตะวันตก) ที่ถูกเชื่อมกันด้วยพื้นที่ลานโล่ง ภายในอาคารมีพื้นที่หลักคือโถงอเนกประสงค์ ที่มีลักษณะของพื้นที่ใช้สอยพื้นที่แบบอเนกประสงค์มีความหลากหลายของการใช้สอยกิจกรรมต่าง ๆ หมุนเวียนไปตามช่วงเวลาตามสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ณ ช่วงเวลานั้น คล้ายคลึงกับตึกแถวอื่น ๆ ที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

ผังหลังคา

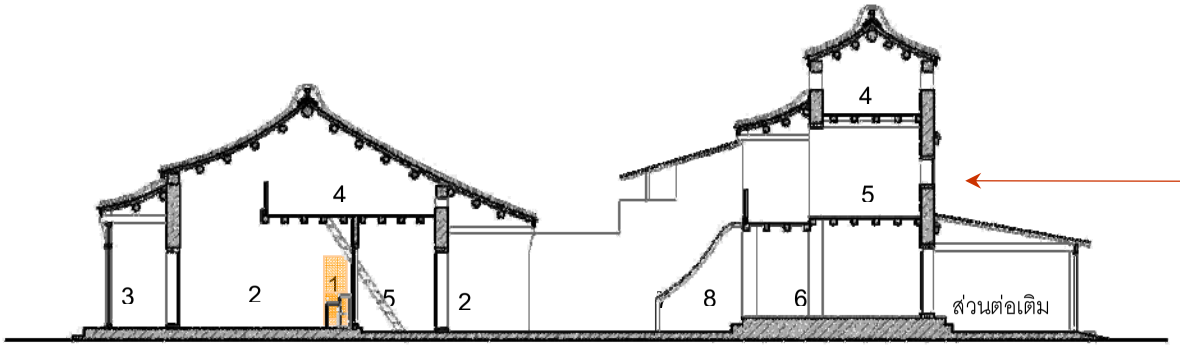

ผังพื้นชั้นที่บน

ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 163 ถนนนครใน ลายเส้นที่ 68 แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอย	1.โต๊ะหมู่บูชา เทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์ 3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม	0 1 3 ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

3 2 1 5

ตึกแถว 163 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 69 รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย

1.โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์
3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 กันยายน 2549

pl

4. **วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของตึกแถว 163 ถนนนครใน**

ลักษณะโครงสร้างตึกแถว 163 เป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนักที่มีผนัง และเสาก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคากระเบื้องจีนเช่นเดียวกับตึกแถวรูปแบบจีนดั้งเดิมในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา (ดูรายละเอียดในเรื่องโครงสร้างตึกแถว 227,229) ซึ่งอาจแตกต่างกันในเรื่องขนาดวัสดุซึ่งกล่าวมาแล้วในเรื่องรูปแบบ

ภาพที่ 67 แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 163

กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่ 109 ถนนนครใน

1. ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 68 แสดงตึกแถว 109

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

1.1 ตึกแถวเลขที่ 109 ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เจ้าของเดิมเป็นชาวจีนอพยพอาศัยมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ก่อนตั้งศาลหลักเมือง (อายุกว่า 100 ปี) เดิมเคยเป็นร้านค้าขายนาฬิกา

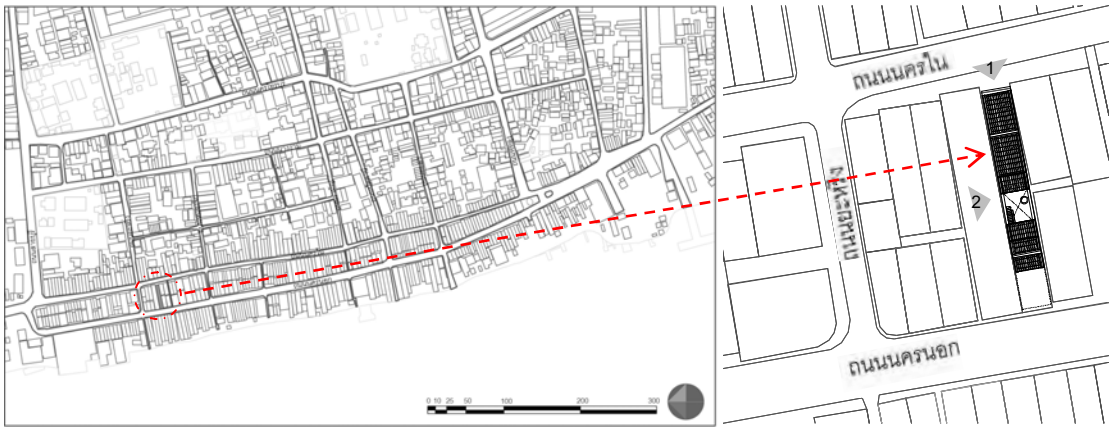
1.2 เจ้าของบ้านปัจจุบันคือ คุณสุดา เจริญกลกิจ เป็นชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ที่ได้รับมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ ปัจจุบันอายุ 74 ปี เคยมีอาชีพเป็นครู

2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1 รูปแบบ (Architecture Style) ตึกแถวจีนดั้งเดิม1-2 ชั้น ประกอบด้วยชั้นลอย ที่มีรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน อายุ 100 ปีขึ้นไป (ประมาณช่วงสมัยรัชกาลที่ 5)

2.2 ผู้ออกแบบสันนิษฐานว่าเป็นชาวจีน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน ซึ่งคนไทยพื้นถิ่นยังไม่มีความรู้ในการก่อสร้างในรูปแบบนี้ในช่วงเวลานั้น ช่างก่อสร้างน่าจะเป็นชาวจีนบางส่วน ที่มีชาวไทยพื้นถิ่นเป็นแรงงานหลัก

2.3 วัสดุอาคารบางส่วนเป็นวัสดุมาจากจีน เช่น หลังคาจีน วัสดุทั้งหมด ได้แก่ อิฐดินเผา ไม้ ปูนก่อ กระเบื้องดินเผา

ลายเส้นที่ 70 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 109

ภาพที่ 69 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 109

2. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของตึกแถว

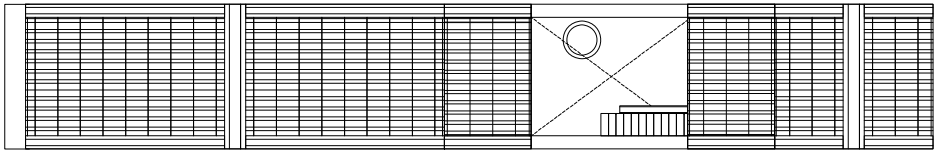
1. ผังอาคารหันด้านหน้าไปทางทิศตะวันออกติดถนนนครในเป็นส่วนทางเข้าหลัก ใช้เป็นพื้นที่หน้าร้านเพื่อค้าขาย ด้านหลังหันไปทางทิศตะวันตกติดกับถนนนครนอก ผังอาคารเป็นรูปสีเหลี่ยมผืนผ้าประกอบ ด้วย 2 ส่วนหลัก คือเรือนหลักและเรือนรองที่เชื่อมกันด้วยลานโล่ง เรือนหลักวางอยู่ทางทิศตะวันออก หันหน้าไปทางถนนนครใน เป็นตึกแถว 1 คูหาเป็นอาคาร 1 ชั้น ที่มีชั้นลอย ยกพื้นสูง 15 เซนติเมตร โถงด้านหน้าชั้นล่างเป็นพื้นที่ค้าขาย ถัดเข้าไปมีฉากกั้นเป็นผนังเป็นที่นอน และส่วนอเนกประสงค์ หลังเรือนหลักเป็นพื้นที่ลานโล่ง (Courtyard) ที่เชื่อมเรือนหลักกับเรือนรอง ส่วนเรือนรองเป็นอาคาร 2 ชั้น

2. พื้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ พื้นภายในชั้นล่างเป็นกระเบื้องดินเผา พื้นชั้นลอยและพื้นชั้นบนเป็นไม้ พื้นภายนอกอาคารเป็นพื้นกระเบื้องดินเผา

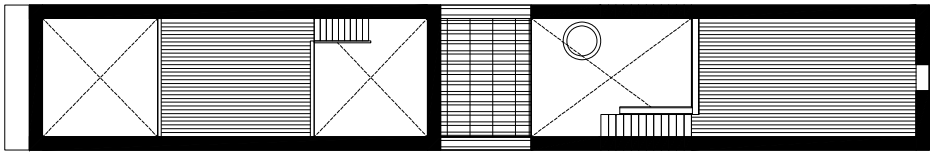
3. ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักมีความหนาประมาณ 0.35 เมตร เป็นเสาก่ออิฐถือปูน

4. ประตูหน้าทางเข้าเรือนหลักเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้ ประตูภายในและประตูหลังของเรือนหลักเป็นประตูไม้บานเปิดคู่ ประตูเรือนรองเป็นประตูไม้บานเปิดคู่ มีหน้าต่างบนชั้นสองเป็นหน้าต่างบานเปิดไม้ บริเวณระเบียงเรือนรองมีระเบียงตกแต่งด้วยกระเบื้องปรุเคลือบสีเขียว

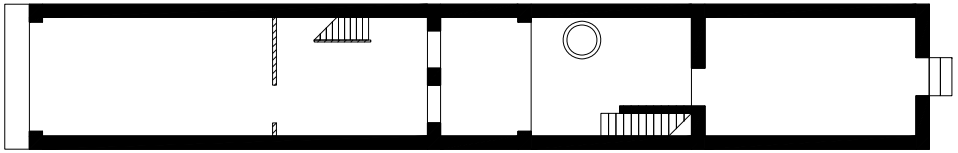
5. หลังคาของตึกแถว 109 สันหลังคาของเรือนหลักเป็นสันตรงขนานไปกับอาคารที่มีการแอ่นโค้ง ปลายทั้งสองข้างเชิดขึ้นเล็กน้อย ไม่มีตกแต่งสันหลังคาทำเป็นปูนทึบ หลังคาเรือนหลักด้านหลังมีการลดระดับเล็กน้อย เช่นเดียวกับเรือนรองที่ลดระดับหลังคาส่วนระเบียง วัสดุมุงหลังคาเรือนหลักเป็นกระเบื้องจีนหน้ากว้าง

ผังหลังคา

ผังพื้นชั้นที่บน

ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 109 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 71 แสดงแผนผัง	ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

ที่มา : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม 2547

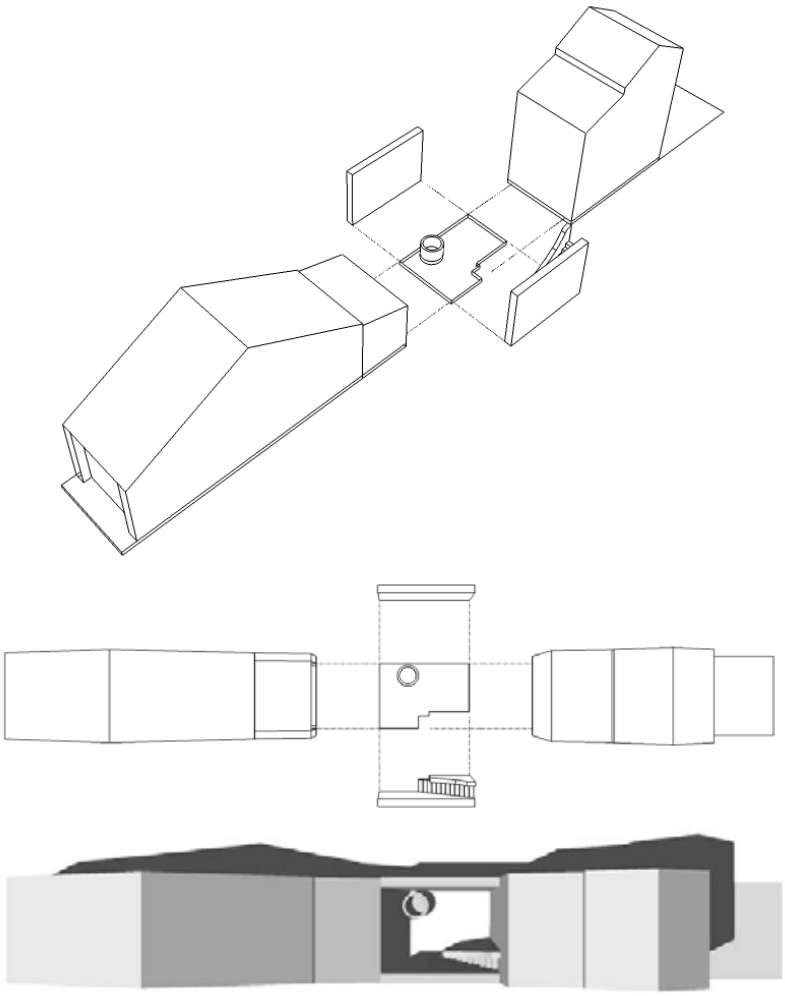
0 1 3 6

โครงการ ปรับปรุงและต่อเติมอาคารเรียนแบบ 27 เป็นอาคารเรียนแบบ 60 ในโรงเรียนวัดเขาตะเครา

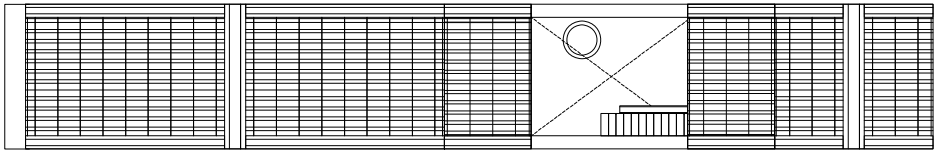
3. **พื้นที่ใช้สอยของตึกแถว เลขที่ 109 ถนนนครใน**

พื้นที่ใช้สอยแบ่ง Mass ออกเป็น 2 ส่วน คือ อาคารส่วนหน้า และอาคารส่วนหลัง เชื่อมกันด้วยลานโล่ง (courtyard) ซึ่งอาคารส่วนหน้าเป็น Mass ก้อนโตเป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยหลัก ประกอบด้วยพื้นที่ค้าขายนาฬิกา ถัดเข้าไปเป็นที่อเนกประสงค์มีฉากกั้นผนังแบ่งอาคารออกเป็นสองส่วน ด้านล่างเป็นพื้นที่นอน และส่วนอเนกประสงค์ ใต้ที่นอนมีบันไดทอดขึ้นไปบนชั้นลอยที่ใช้เป็นห้องเก็บของที่เป็นราวกันตกกั้น ถัดจากผนังด้านหลังเป็นที่นอนที่เปิดโล่งเชื่อมกับพื้นที่ลานโล่ง (Courtyard) สำหรับพักผ่อนเป็นส่วนตัวของพ่อ และแม่

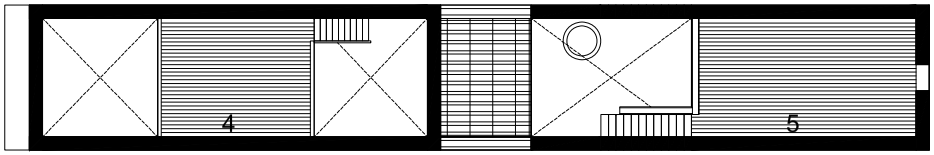
บริเวณลานโล่งประกอบด้วยบ่อน้ำ และบันไดเรือนรองที่ทอดจากลานโล่งสู่พื้นชั้นที่ 2 บริเวณข้าง และใต้บันไดเป็นส่วนครัว หลังลานโล่งเป็นเรือนรองมี 2 ชั้น พื้นที่ชั้นบนเป็นห้องนอน ส่วนชั้นล่างกั้นเป็นห้องน้ำ-ส้วม มีพื้นที่เก็บเสื้อผ้า และแต่งตัว

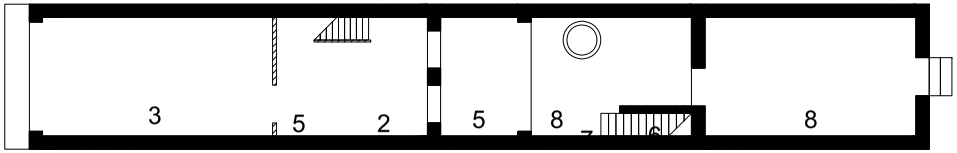
ลายเส้นที่ 73 แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และMass 3มิติ

ผังหลังคา

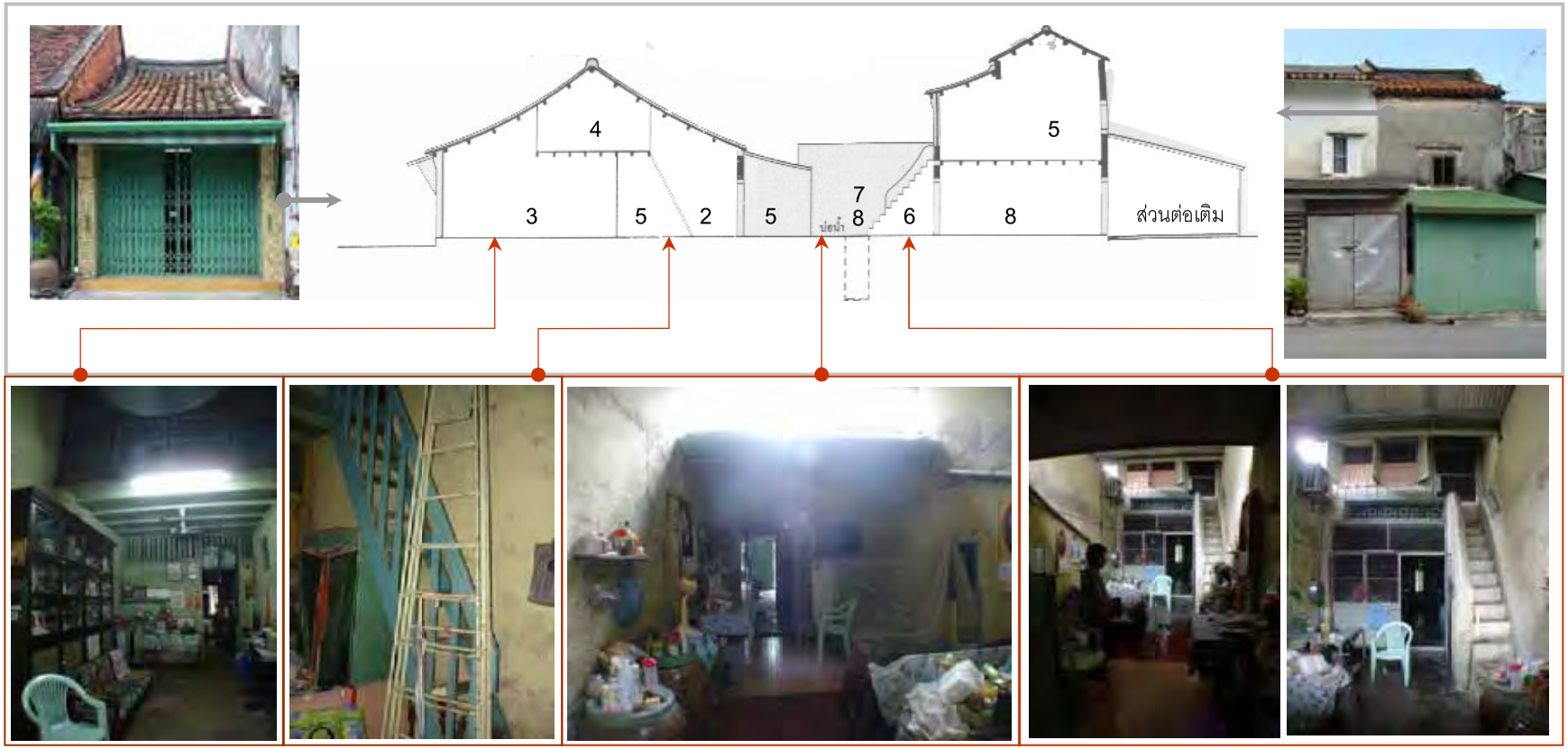

ผังพื้นชั้นที่บน

ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 109 ถนนนครใน	1.โต๊ะหมู่บูชา เทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์	0 1 3
ลายเส้นที่ 74 แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอย	3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม	ที่มา : สำรวจ 19 กันยายน 2549

3 2

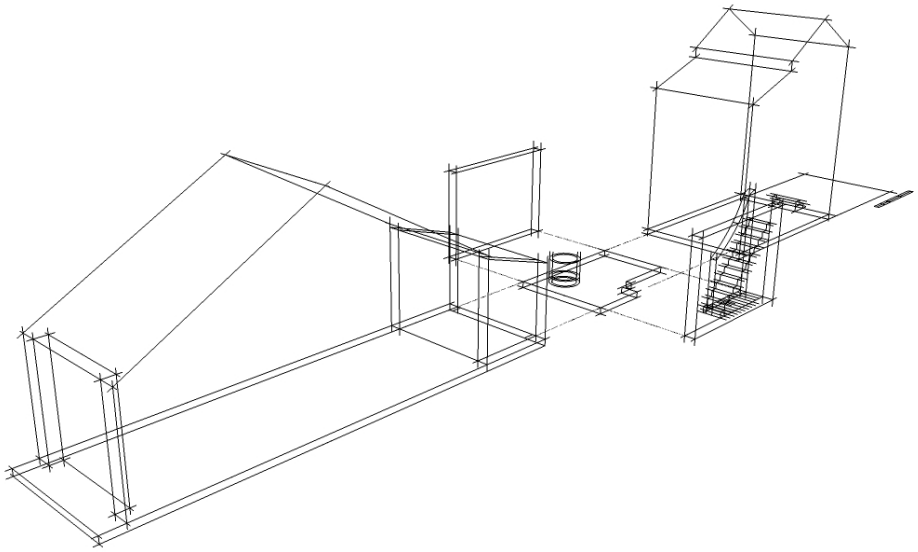
ตึกแถว 109 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 75 รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย

1.โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์
3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 กันยายน 2549

ลายเส้นที่ 76 แสดงMassของตึกแถว 109

4. **วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของตึกแถว 109 ถนนนครใน**

ลักษณะโครงสร้างตึกแถว 163 เป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนักที่มีผนัง และเสาก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคากระเบื้องจีนเช่นเดียวกับตึกแถวรูปแบบจีนดั้งเดิมในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา (ดูรายละเอียดในเรื่องโครงสร้างตึกแถว 227,229) ซึ่งอาจแตกต่างกันในเรื่องขนาดวัสดุซึ่งกล่าวมาแล้วในเรื่องรูปแบบ

ภาพที่ 70 แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 109

กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่ 98 ถนนนครใน

1. ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 71 แสดงตึกแถว 98

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

ตึกแถวเลขที่ 98 ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้อาศัยปัจจุบันเป็นเจ้าของบ้านที่ได้มรดกตกทอดจากบรรพบุรุษซึ่งเป็นชาวจีนอพยพ มีอาชีพค้าขายหวาย มีผู้อาศัยจำนวน 4 คน

2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1 รูปแบบ (Architecture Style) ตึกแถวจีนดั้งเดิม 1 คูหาสูง 1-2 ชั้น ซึ่งมีชั้นลอยเหนือพื้นชั้นที่ 2 รูปแบบที่มีอิทธิพลจีนอายุ 100 ปีขึ้นไป (ประมาณช่วงสมัยรัชกาลที่ 5)

2.2 ผู้ออกแบบสันนิษฐานว่าเป็นชาวจีน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน ซึ่งคนไทยพื้นถิ่นยังไม่มีความรู้ในการก่อสร้างในรูปแบบนี้ในช่วงเวลานั้น ช่างก่อสร้างน่าจะเป็นชาวจีนบางส่วน ที่มีชาวไทยพื้นถิ่นเป็นแรงงานหลัก

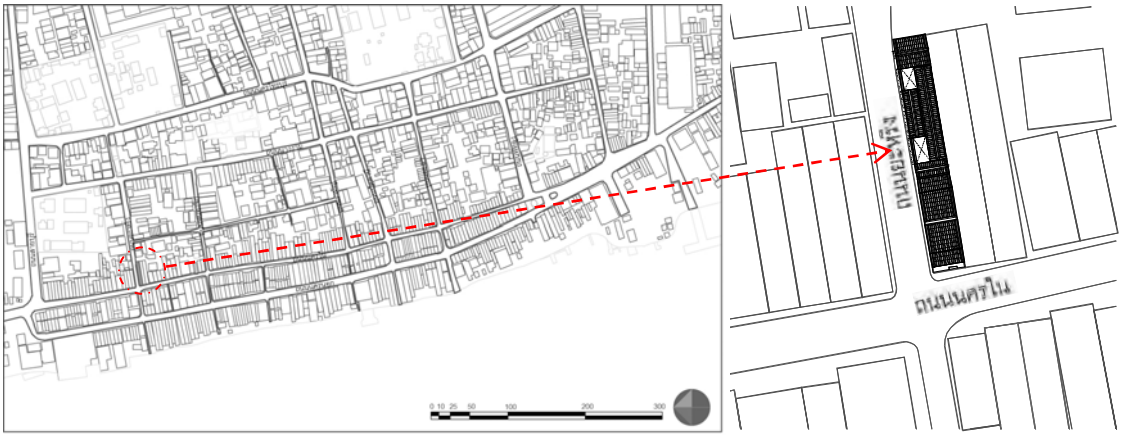
2.3 วัสดุอาคารบางส่วนเป็นวัสดุมาจากจีน เช่น หลังคาจีน วัสดุทั้งหมด ได้แก่ อิฐดินเผา ไม้ ปูนก่อ กระเบื้องดินเผา

2. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของตึกแถว

1. ที่ตั้งผังอาคารด้านหน้าติดกับถนนนครใน (ทิศตะวันตก) เป็นส่วนทางเข้าหลัก ส่วนด้านข้างอาคารทางทิศเหนือติดกับถนนยะหริ่งมีทางเข้ารอง เป็นตึกแถว 1 คูหามี 1-2 ชั้นที่มีชั้นลอย ผังอาคารเป็นรูปสีเหลี่ยมผืนผ้าประกอบด้วยอาคาร 4 หลัง โดยมีเรือนหลักมีขนาดใหญ่ที่สุดวางอยู่ทางด้านหน้าติดถนนนครใน โดยด้านหน้ามีการลดระดับหลังคาปีกนกลงมาคลุมพื้นที่มุกด้านหน้า ส่วนด้านหลังเรือนมีการลดระดับปีกนกเล็กน้อยโดยยื่นชายคาลงมาเชื่อมกับหลังคาจั่วคลุมระเบียงด้านบน เป็นอาคาร 2 ชั้นที่มีชั้นลอย ถัดไปเป็นเรือน 2 หลังวางขวางหลัก เรือนขวางด้านที่ติดถนนยะหริ่งเป็นอาคาร 2 ชั้นด้านบนชั้นที่ 2 มีชั้นลอย ตัวอาคารไม่ได้เชื่อมกับเรือนหลัก

โดยวางอยู่ตรงกลางระหว่างเรือนหลักด้านหน้าและเรือนด้านหลังทำให้เกิดลานโล่ง (courtyard) ขนาดเล็กขึ้น 2 ช่วง

เรือนขวางทางทิศใต้เป็นอาคารที่เชื่อมพื้นที่อาคารด้านหน้า ด้านหลัง และเรือนขวาง มีลักษณะเป็นระเบียงทางเดิน 2 ชั้น มีหลังคาคลุม ส่วนอาคารด้านหลังเป็นอาคาร 2 ชั้น

ลายเส้นที่ 77 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 98

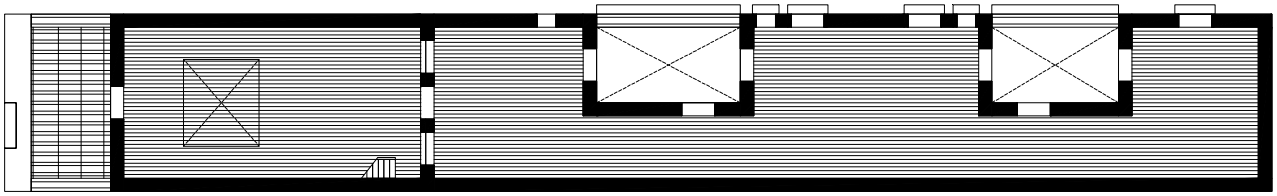
ภาพที่ 72 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 98

2. พื้นภายในชั้นล่างเป็นกระเบื้องดินเผา พื้นชั้นบน และพื้นชั้นลอยเป็นไม้ พื้นชั้นที่สองของอาคารส่วนหน้าที่เป็นพื้นที่เก็บของมีช่องสำหรับขนของจากพื้นที่ขายหวายสู่ที่เก็บของ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตึกแถวค้าขายในย่านนี้

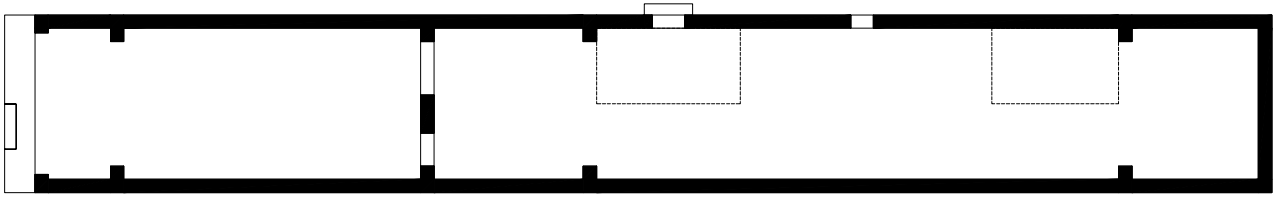
3. ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักมีความหนาประมาณ 0.35 เมตร

4. ประตูหน้าทางเข้าเรือนหลักเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้ ประตูด้านข้างเป็นประตูไม้บานเปิดคู่ หน้าต่างและช่องลมของตึกแถวนี้มีหลากหลายรูปแบบทั้ง แบบสี่เหลี่ยม และเป็นวงกลม บนขอบประตู หน้าต่าง และช่องลม มีการตกแต่งขอบปูนปั้น

5. หลังคาของเรือนทั้ง 4 หลัง มีสันหลังคาเป็นสันตรงขนานไปกับอาคารที่มีการแอ่นโค้ง ปลายทั้งสองข้างเชิดขึ้นเล็กน้อย ตกแต่งสันหลังคาด้วยลานปูนปั้นมงคลจีน และกระเบื้องปรุลายโปร่งสีส้มแดง วัสดุมุงหลังคาเรือนหลักเป็นกระเบื้องจีนหน้ากว้างเช่นเดียวกับตึกแถว 227,229 และเรือนหลักของตึกแถว 163, 168 และ109 เป็นต้น

ผังพื้นชั้นที่บน

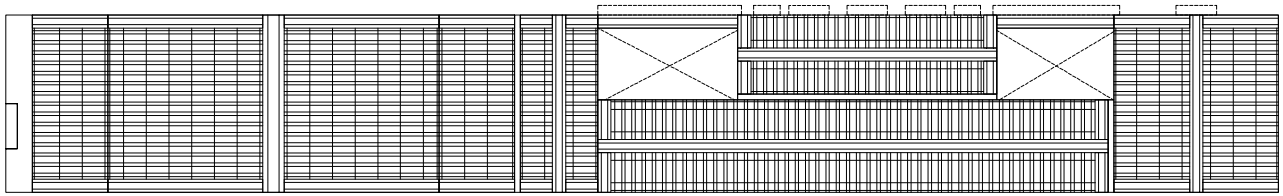
ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 98 ถนนนครใน

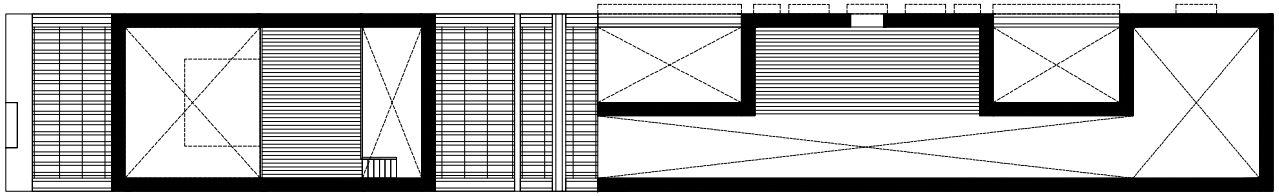
ลายเส้นที่ 78 แสดงแผนผัง

0 1 3 6

ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

ผังหลังคา

ผังพื้นชั้นลอย

ตึกแถว 98 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 79 แสดงแผนผัง

0 1 3 6

ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

รูปด้านข้าง

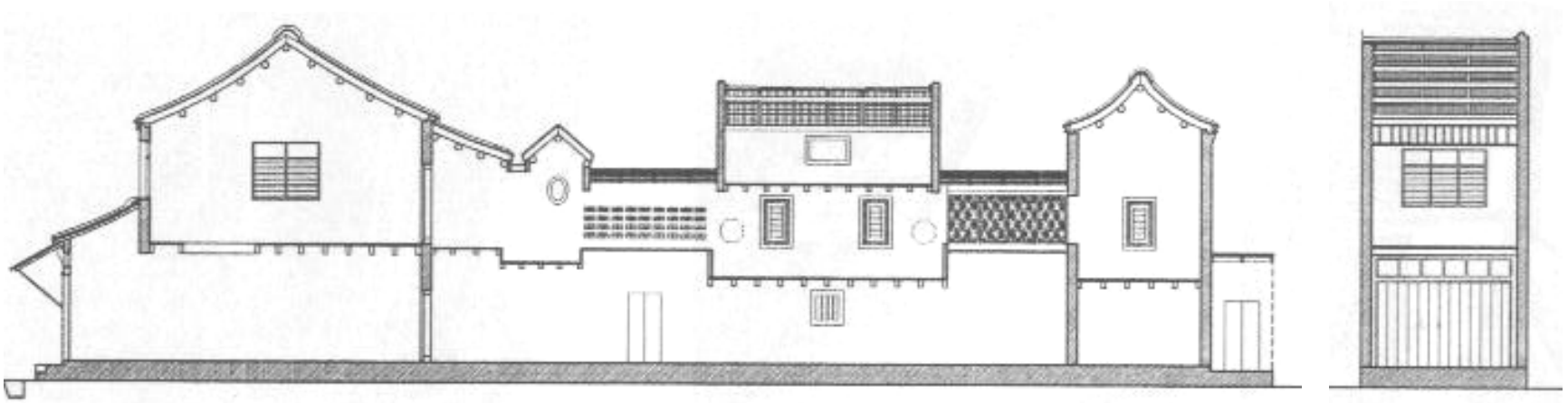
รูปด้านหน้า

ตึกแถว 98 ถนนนครใน

0 1 3 6

ลายเส้นที่ 80 รูปด้านข้าง และรูปด้านหน้า

ที่มา : สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2546

รูปตัดตามยาว

รูปตัดตามขวาง

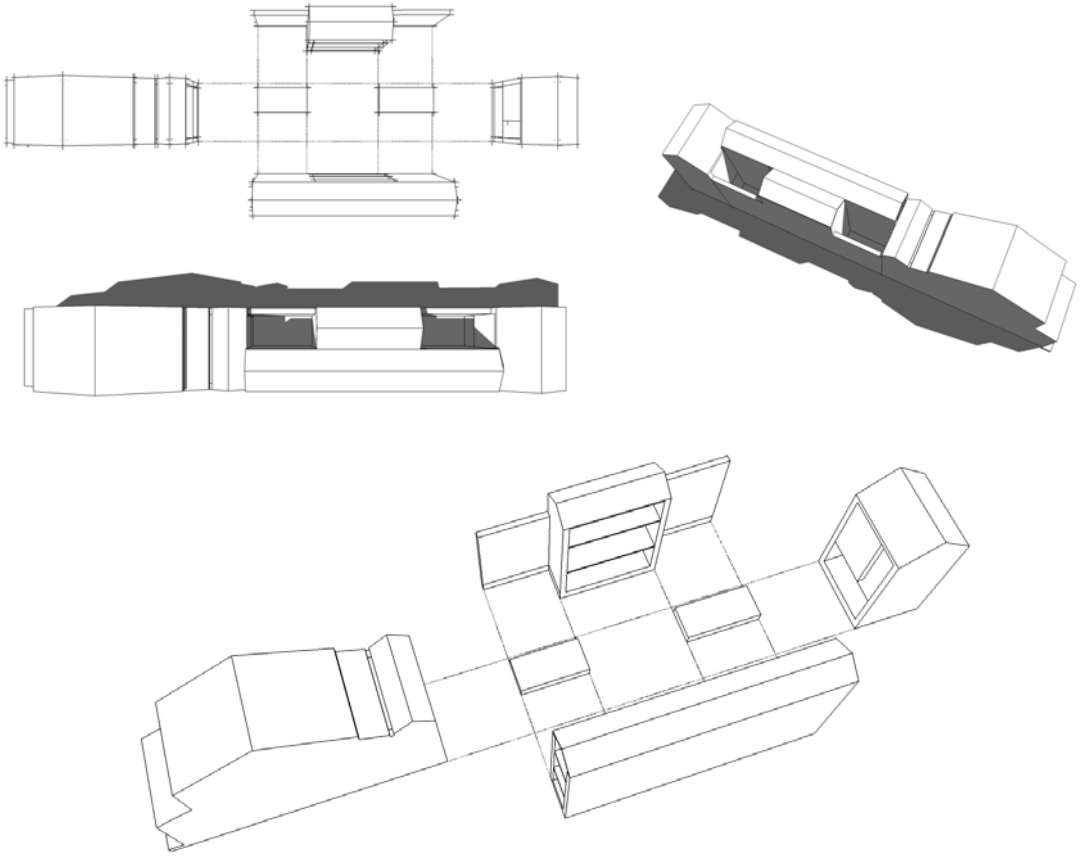
ตึกแถว 163 ถนนนครใน

0 1 3 6

ลายเส้นที่ 81 แสดงรูปด้านหน้า รูปด้านข้าง รูปด้านหลัง และรูปตัดตามยาว

ที่มา : สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2546

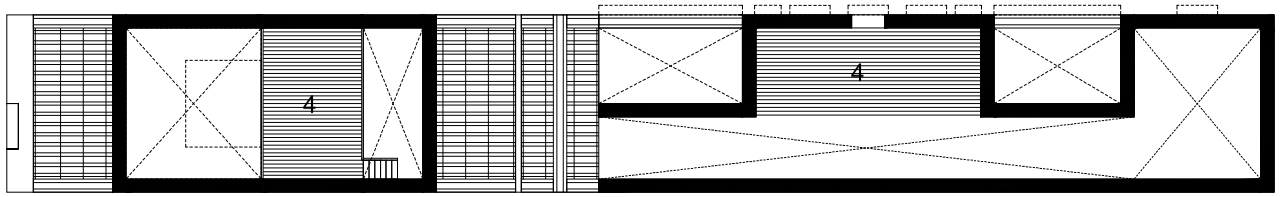
3. พื้นที่ใช้สอยของตึกแถว เลขที่ 98 ถนนนครใน

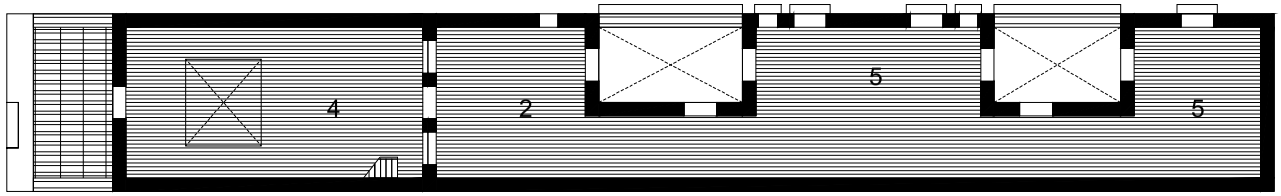
ลายเส้นที่ 82 แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และ Mass 3

พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ของตึกแถวเลขที 98 ในอดีต แบ่ง 3 ส่วน คือ เรือนส่วนหน้า เรือนส่วนหลัง เรือนขวางฝั่งทิศใต้ และเหนือ(ติดกับถนนยะหริ่ง) เกิดเป็น Mass 3 ส่วน เรือนขวางฝั่งทิศเหนือวางผังแบ่งลานโล่ง (courtyard) ออกเป็นสองส่วน โดยที่ Mass ก้อนใหญ่สุดคือส่วนเรือนด้านหน้าเป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยหลักคือพื้นที่ค้าขาย ด้านบนเป็นที่เก็บของที่มีช่องขนของเชื่อมจากด้านล่างสู่ด้านบน ถัดจากอาคารส่วนนี้ทางทิศเหนือเป็นลานโล่ง (courtyard) ขนาดเล็ก และฝั่งทิศใต้เป็นเรือนขวางที่เป็นระเบียงทางเดิน ถัดจากลานโล่งขนาดเล็กเป็นเรือนขวางอีกหลังมีพื้นที่ใช้สอยชั้นที่สองเป็นที่นอน ถัดจากชั้นที่สองเป็นชั้นลอยไว้เก็บของ ส่วนถัดไปจากเรือนหลังนี้เป็นลานโล่งขนาดเล็ก เรือนส่วนหลังชั้นล่างเป็นพื้นที่ครัว ชั้นบนเป็นพื้นที่นอน

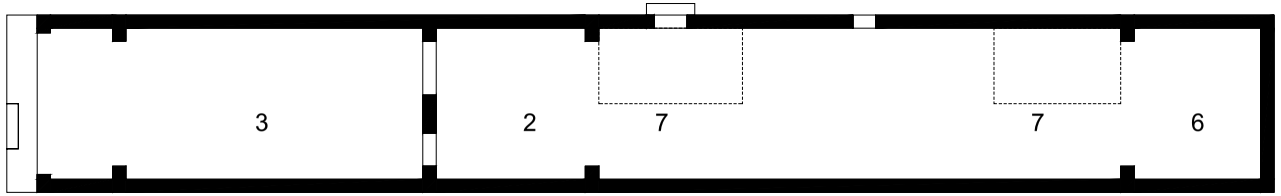
ตึกแถวหลังนี้มีความเหมือนและแตกต่างจากตึกแถวหลังอื่น คือ เหมือนกันในแบ่ง Mass อาคาร ส่วนหน้าเป็นส่วนหลัก และส่วนหลังเป็นส่วนรอง ในตึกแถวหลังอื่นพื้นที่สองส่วนจะถูกเชื่อมกันด้วยลานโล่งกว้าง (courtyard) แต่ตึกแถวหลังนี้ถูกอาคารวางขวางแบ่งพื้นที่งานโล่งออกเป็น 2 ส่วนขนาดเล็ก (ดังภาพลายเส้นด้านบน)

ผังพื้นชั้นลอย

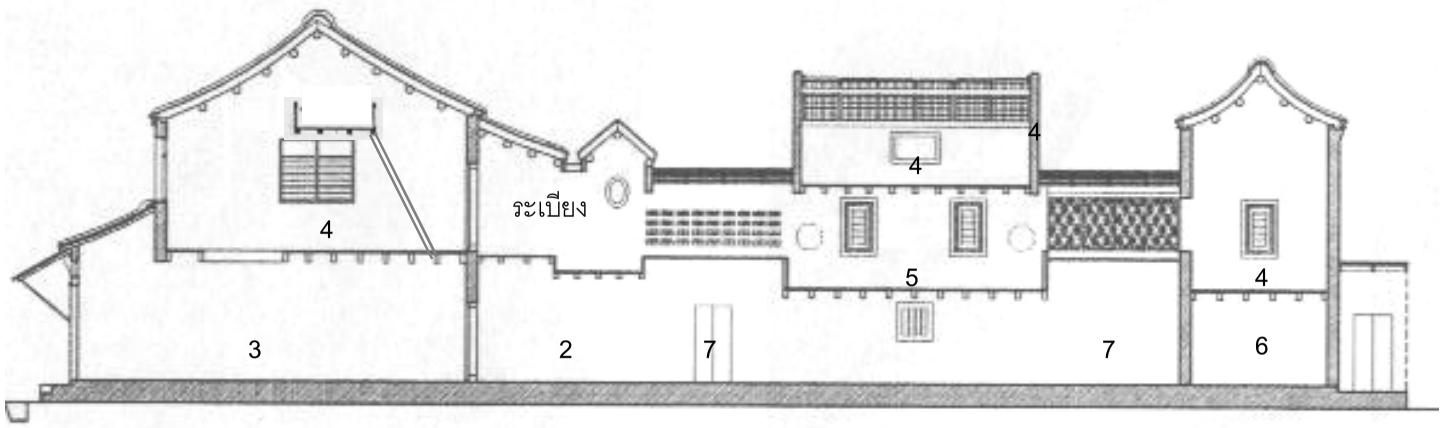

ผังพื้นชั้นที่บน

ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 98 ถนนนครใน ลายเส้นที่ 83 แผนผัง แสดงพื้นที่ใช้สอย	1.โต๊ะหมู่บูชา เทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์ 3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม	0 1 3 ที่มา : สำรวจ 19 กันยายน 2549

ตึกแถว 98 ถนนนครใน	1.โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 84 รูปตัด และภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย	3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม	ที่มา : สำรวจ 19 กันยายน 2549

กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่ 94 (94,96) ถนนนครใน

1. ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 73 แสดงตึกแถว 94,96

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

1.1 ตึกแถวเลขที่ 94 ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เจ้าของบ้านเดิม คือ ขุนโภคาพิพัฒน์ (ฮวดเลี่ยง โคนันทน์)

1.2 เจ้าของผู้อาศัยในปัจจุบันคือลูกหลานของ คุณพรชัย วรกุล (ย่าของคุณพรชัย วรกุล คือบุตรสาวคนสุดท้องของขุนโภคาพิพัฒน์) บรรพบุรุษเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนอาศัยตั้งถิ่นฐานมาหลายช่วงอายุคนเป็นเวลา 140-170 ปี) ในอดีตมีการประกอบอาชีพค้าขายสิ่งทอหัตถกรรม

2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1 รูปแบบ (Architecture Style) ตึกแถวจีนดั้งเดิม 2 คูหา 1-2 ชั้น ซึ่งทั้งชั้นบน และชั้นล่างประกอบด้วยชั้นลอย มีรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน อายุ 100 ปีขึ้นไป (ประมาณช่วงสมัยรัชกาลที่ 5) ก่อสร้างโดยช่างพื้นถิ่น

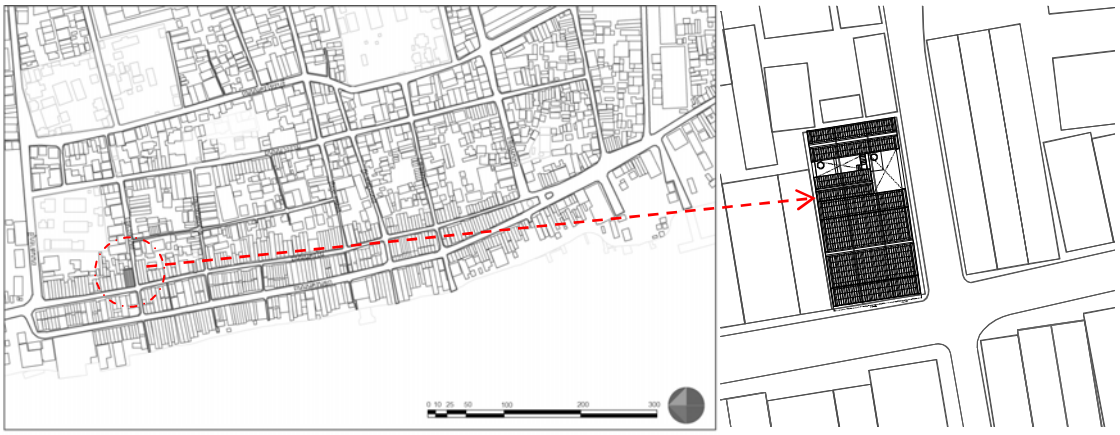
2.2 วัสดุขนใส่เรือสำเภาเพื่อมาจากจีน เช่น หลังคาจีน วัสดุทั้งหมด ได้แก่ อิฐดินเผา ไม้ ปูนก่อ กระเบื้องดินเผา

2. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของตึกแถว

1. ที่ตั้งผังตึกแถว 94 ด้านหน้าติดกับถนนนครใน (ทิศตะวันตก) เป็นส่วนทางเข้าหลัก ด้านหลังติดกับถนนนครนอกใช้เป็นพื้นที่ค้าขายสิ่งทอหัตถกรรม ผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าประกอบ ด้วย 2 ส่วนหลัก คือเรือนหลักและเรือนรองที่เชื่อมกันด้วยลานโล่ง (Courtyard) ขนาดเล็ก เป็นตึกแถว 3 คูหา (ตึกแถว 94, 96) ที่มีหลังคาเป็นผืนเดียวกัน เฉพาะตึกแถว 94 มี 2 คูหาที่มีความกว้างไม่เท่ากันทำให้เกิดพื้นที่หลัก และพื้นที่รอง

2. พื้นแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ พื้นภายในชั้นล่างเป็นกระเบื้องดินเผา พื้นชั้นลอยและพื้นชั้นบนเป็นไม้ พื้นภายนอกอาคารเป็นพื้นกระเบื้องดินเผา

3. ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐถือปูน โครงสร้างกำแพงรับน้ำหนัก ความหนาประมาณ 0.35 เมตร มีเสากว้างประมาณ 40 เซนติเมตรวางอยู่กลางระหว่าง 2 คูหา

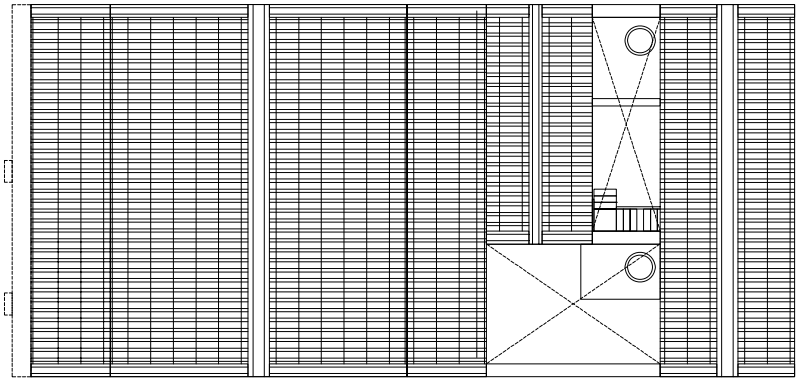
ลายเส้นที่ 85 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 94-96

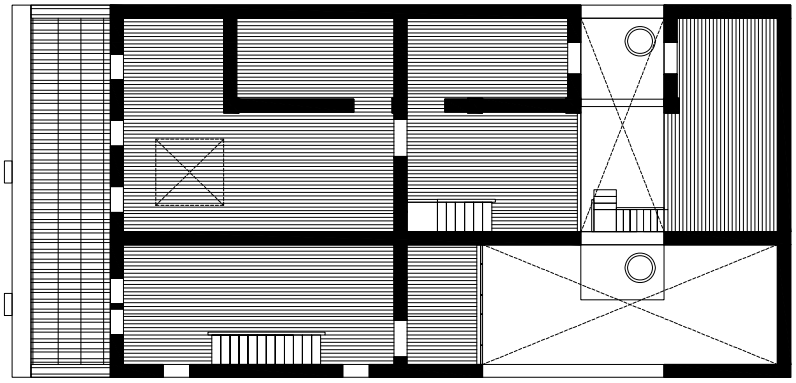
ภาพที่ 74 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 94-96

4. ประตูหน้าทางเข้าเรือนหลักเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้ ประตูภายในเป็นประตูบานเปิดคู่ โดยมีหน้าต่างหน้าต่างไม้บานเปิดคู่ทั้งส่วนชั้นล่างและชั้นสอง

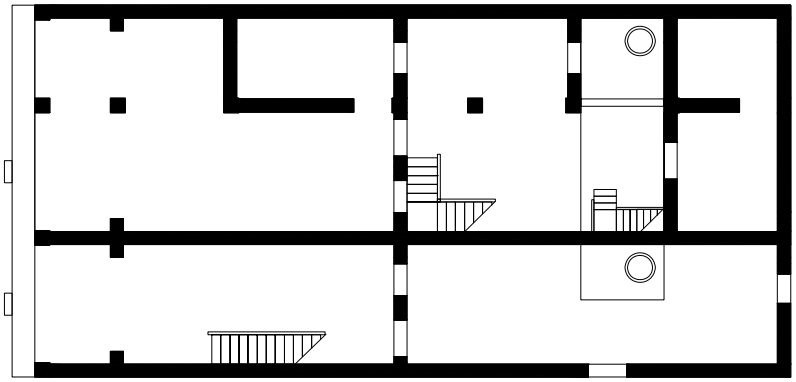
5. หลังคาของตึกแถว 94, 96 สันหลังคาของเรือนหลักเป็นสันตรงขนานไปกับอาคารที่มีการแอ่นโค้ง ปลายทั้งสองข้างเชิดขึ้นเล็กน้อย ตกแต่งสันหลังคาด้วยลานปูนปั้นมงคลจีนและกระเบื้องปรุลายโปร่งสีส้มแดง เรือนหลักมีการลดระดับชั้นหลังคาเป็นหลังคาระเบียงชั้นล่างด้านข้างสันทั้งสองข้างเป็นจั่วทึบทรงจั่วยอดโค้งมนทั้งสองหลัง วัสดุมุงหลังคาเรือนหลักเป็นกระเบื้องจีนหน้ากว้าง หลังคามุงเป็นผืนเดียวกันทั้งสามคูหาในส่วนหน้าสุด และหลังสุด

ผังหลังคา

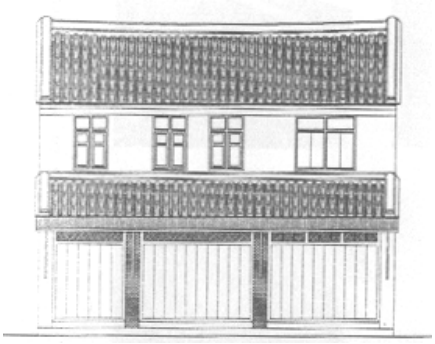

ผังพื้นชั้นที่บน

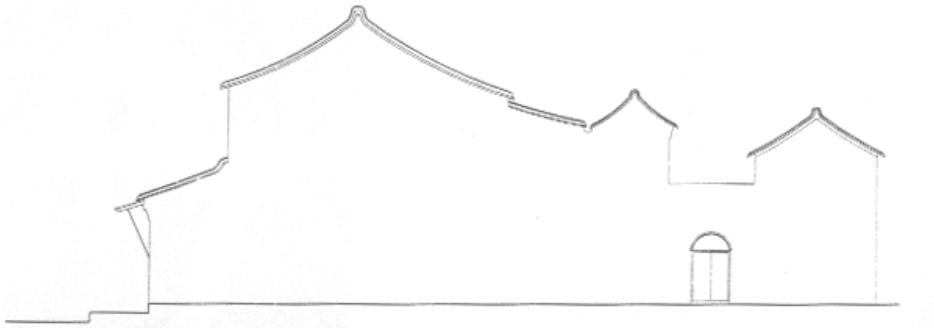

ผังพื้นชั้นที่ล่าง

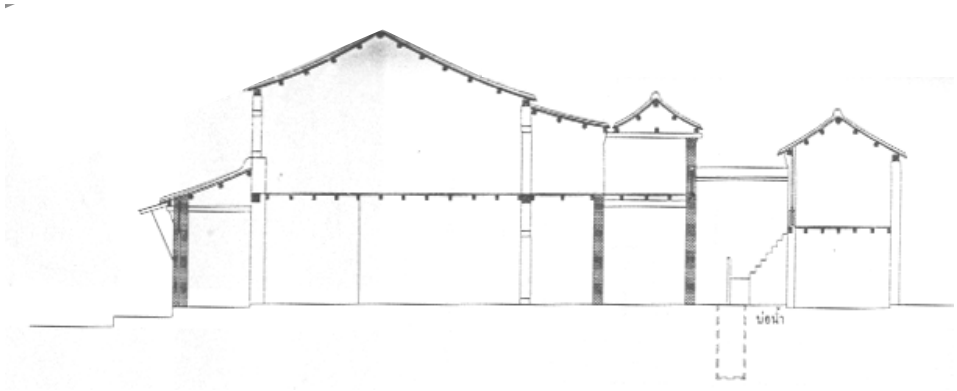
ตึกแถว 94, 96 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 86 แสดงแผนผัง	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

รูปด้านหน้า

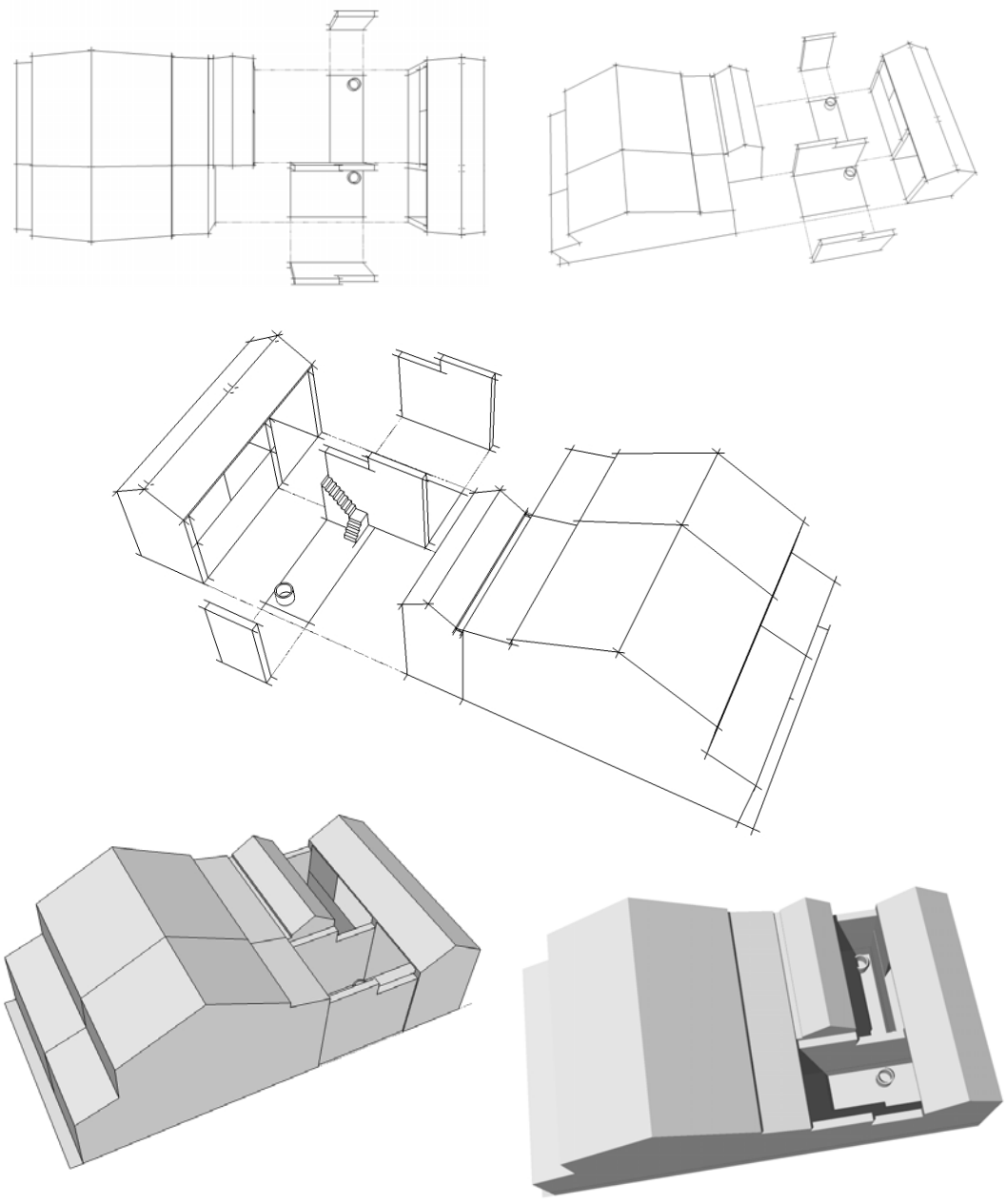
รูปด้านข้าง

รูปตัดตามยาว ของตึกแถว 94

ตึกแถว 94, 96 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 87 แสดงรูปด้านหน้า รูปด้านข้าง และรูปตัด	ที่มา : ธนรัชต์ ถาวโรจน์, 2547.

3. พื้นที่ใช้สอยของตึกแถว เลขที่ 94, 96 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 88 แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน และMass 3มิติ

พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ของตึกแถวเลขที 96 และ94 ในอดีต แบ่ง Mass ออกเป็น 2 ส่วน คือ อาคารส่วนหน้าและอาคารส่วนหลัง หลังคาส่วนหน้าของตึกแถวทั้งสองหลังเป็นผืนเดียวกัน เช่นเดียวกับอาคารส่วนหลัง อาคารทั้งสองส่วนเชื่อมกันด้วยลานโล่ง (courtyard) โดยที่อาคารส่วนหน้าเป็น Mass ก้อนโตเป็นอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยหลัก ประกอบด้วยพื้นที่ค้าขาย ผ้า งานหัตถกรรม ถัดมาเป็นพื้นที่โถงอเนกประสงค์ขนาดใหญ่ประกอบด้วยส่วนของโต๊ะหมู่บูชา

เทพเจ้าจีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ มีโต๊ะเก้าอี้สำหรับพื้นที่รับแขกและพักผ่อนนั่งเล่น มีตู้เก็บของ เช่น แจกัน ถ้วยชามกระเบื้องดินเผา และภาพถ่าย ส่วนถัดมาจากโถงอเนกประสงค์เป็นส่วนนอน ส่วนนี้ในตึกแถว 94 มีบันไดที่ทอดตัวขึ้นสู่พื้นชั้นบนซึ่งเป็นส่วนเก็บของ

ถัดจากเรือนหลักส่วนหน้าเป็นพื้นที่ลานโล่ง (Courtyard) ที่ประกอบด้วยบ่อน้ำ ถัดจากลานโล่งเป็นอาคาร 2 ชั้นด้านล่างสันนิษฐานว่าเป็นห้องครัว ห้องน้ำ และห้องส้วม ส่วนชั้นที่ 2 เป็นห้องนอน

จากการวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ของตึกแถวเลขที่ 94, 96 มีลักษณะเด่น คือเป็นอาคารที่ใช้ค้าขาย และอยู่อาศัย ที่ส่วนอเนกประสงค์ถัดจากส่วนค้าขายมีช่องสำหรับขนของขึ้นข้างบน

พื้นที่ใช้สอยส่วนลานโล่งมีขนาดเล็ก ลักษณะการใช้พื้นที่มีพื้นที่หลักคือ ค้าขาย และนอน ส่วนพื้นที่อื่น ๆ เป็นลักษณะกานใช้พื้นที่แบบอเนกประสงค์ และปรับเปลี่ยนได้ในโอกาสต่าง ๆ

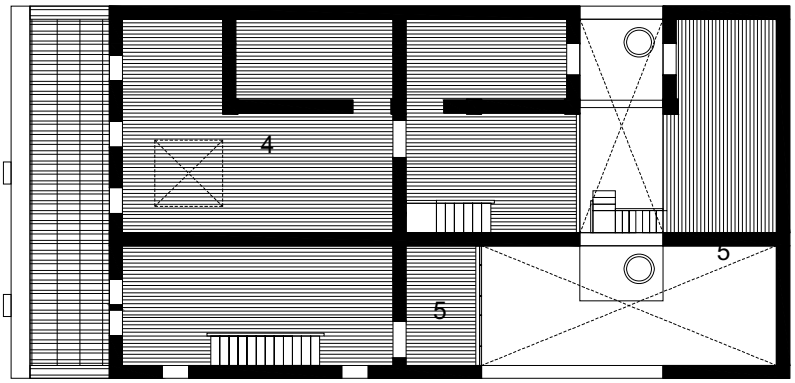
ภาพที่ 75 แสดงรูปด้านหน้าตึกแถว 94, 96 รูปด้านข้าง และครัวตึกแถว 96

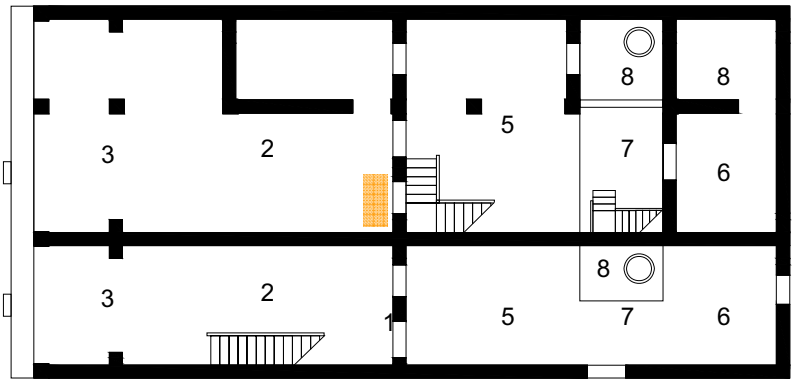
ภาพที่ 76 แสดงส่วนค้าขาย และส่วนโถงอเนกประสงค์ ของตึกแถว 96

ภาพที่ 77 แสดง ส่วนอเนกประสงค์ ส่วนโต๊ะหมู่บูชา และช่องขนของ ของ

4 **ผังพื้นชั้นที่บน**

ผังพื้นชั้นที่ล่าง

รูปตัดตามยาว ของตึกแถว 94

1.โต๊ะหมู่บูชา เทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์
3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม

ตึกแถว 94, 96 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 89 แสดงแผนผัง	ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

4. **วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของตึกแถว 94,96 ถนนนครใน**

ลักษณะโครงสร้างตึกแถว 94,96 เป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนักที่มีผนัง และเสาก่ออิฐถือปูนรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคากระเบื้องจีนเช่นเดียวกับตึกแถวรูปแบบจีนดั้งเดิมในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา (ดูรายละเอียดในเรื่องโครงสร้างตึกแถว 227,229) ซึ่งอาจแตกต่างกันบ้างในเรื่องขนาดวัสดุ)

ภาพที่ 78 แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 94

ภาพที่ 79 แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 96

กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่ 90 ถนนนครใน

1. ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 80 แสดงตึกแถว 90

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

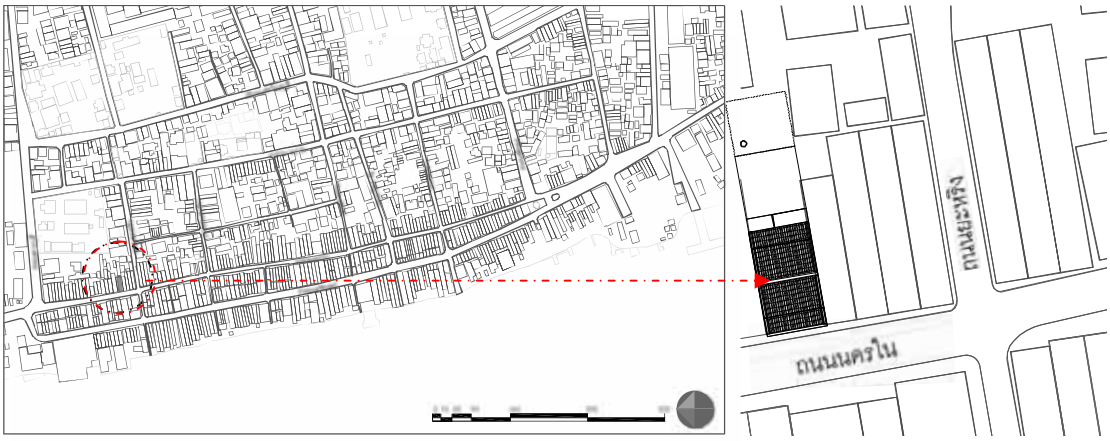
ตึกแถวเลขที่ 90 ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เจ้าของในอดีตเคยประกอบอาชีพทำขนม และปรุงยาขาย ปัจจุบันตึกแถวได้ตกทอดเป็นมรดกของลูกหลาน ซึ่งมีญาติอยู่ที่ฮ่องกง

2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1 รูปแบบ (Architecture Style) ตึกแถวจีนดั้งเดิม 2 คูหา เป็นอาคาร 1 ชั้น ที่มีชั้นลอย ทั้งสองคูหามีทางเชื่อมถึงกัน ตึกแถวมีรูปแบบที่มีอิทธิพลจีน อายุ 100 ปีขึ้นไป

2.2 ผู้ออกแบบสันนิษฐานว่าเป็นชาวจีนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐาน ส่วนช่างก่อสร้างน่าจะเป็นชาวจีนบางส่วน ที่มีชาวไทยพื้นถิ่นเป็นแรงงานหลักเช่นเดียวกับตึกแถวหลังอื่น ๆ

2.3 วัสดุอาคารบางส่วนเป็นวัสดุมาจากจีนเช่นเดียวกับตึกแถวหลังอื่น ๆ

ลายเส้นที่ 90 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 90

ภาพที่ 81 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของตึกแถว 90

2. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของตึกแถว

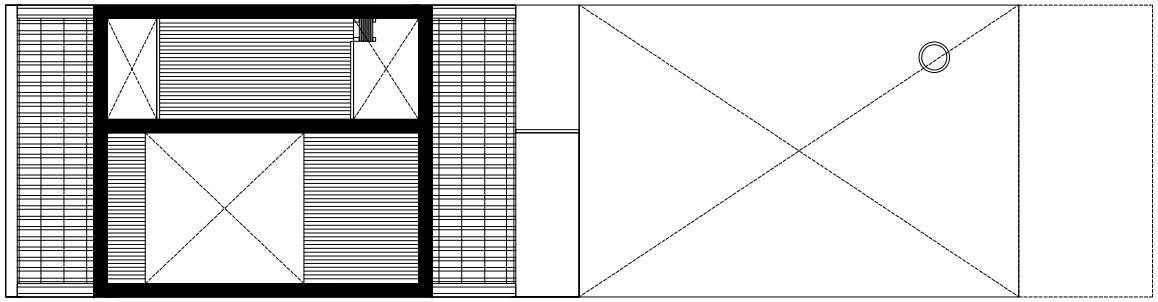
1. ที่ตั้งผังตึกแถว 90 ด้านหน้าติดกับถนนนครใน (ทิศตะวันตก) เป็นพื้นที่ค้าขาย ผังจากการสอบถามเจ้าของบ้าน (ไม่ประสงค์บอกชื่อ) และการตรวจสอบในสถานที่ ผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือเรือนหลักและเรือนรอง (ปัจจุบันมีการสร้างเรือนใหม่ลงบนพื้นที่เรือนรอง) เรือนทั้งสองเชื่อมกันด้วยลานโล่ง (Courtyard) เรือนหลักตั้งติดถนนนครใน เป็นตึกแถว 2 คูหา ที่มีหลังคาเป็นผืนเดียวกันและมีทางเชื่อมถึงกัน ถัดจากเรือนหลักเป็นลานโล่งและเรือนรองตามลำดับเจ้าของบ้าน ท่านหนึ่งระบุว่าในอดีตเรือนรองเป็นส่วนครัว และมีบ่อน้ำวางอยู่ด้านหน้าครัว

2. พื้นอาคารชั้นล่างทั้งภายในและภายนอกส่วนลานโล่งเป็นกระเบื้องดินเผา พื้นชั้นลอยเป็นไม้

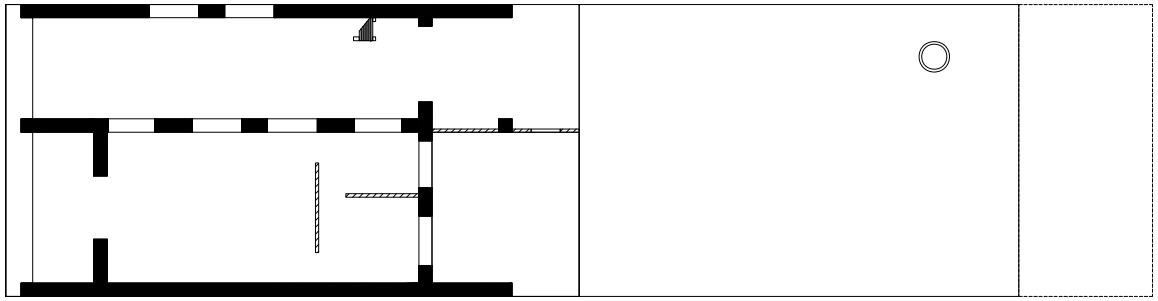
3. ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐถือปูน โครงสร้างกำแพงรับน้ำหนัก ความหนาประมาณ 0.35 เมตร เป็นผนังแยกไม่ใช้ร่วมกับตึกแถวอื่น ๆ บริเวณลานโล่งมีผนังของอาคารอื่นขนาบอยู่ทั้งสองข้างเป็นเสมือนกำแพงกั้นพื้นที่ให้เกิดลานโล่ง

4. ประตูหน้าทางเข้าเรือนหลักเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้ โดยผนังกลางระหว่างสองคูหามีหน้าต่างหน้าต่างไม้บานเปิดคู่ 2 บาน และประตูขนาบสองข้างเป็นประตูบานเปิดคู่ ประตูหลังคูหาทางทิศใต้เป็นประตูไม้บานเปิดคู่ ส่วนผนังทางทิศเหนือมีการเจาะช่องสำหรับวางของมี 2 ช่องขนาดใกล้เคียงกับหน้าต่าง

5. หลังคาจะกล่าวเฉพาะในส่วนเรือนหลัก สันหลังคาเป็นสันตรงขนานไปกับอาคาร มีการแอ่นโค้งปลายทั้งสองข้างเชิดขึ้นเล็กน้อย ตกแต่งสันหลังคาด้วยกระเบื้องปรุลายโปร่งสีส้มแดง มีการลดระดับปีกนกหลังคาเล็กน้อยทั้งสองข้าง ด้านข้างสันทั้งสองข้างเป็นจั่วทึบทรงจั่วยอดโค้งมน วัสดุมุงหลังคากระเบื้องจีนหน้ากว้าง ค่อนข้างแบน หลังคามุงเป็นผืนเดียวกันทั้งผืน

ผังพื้นชั้นที่บน

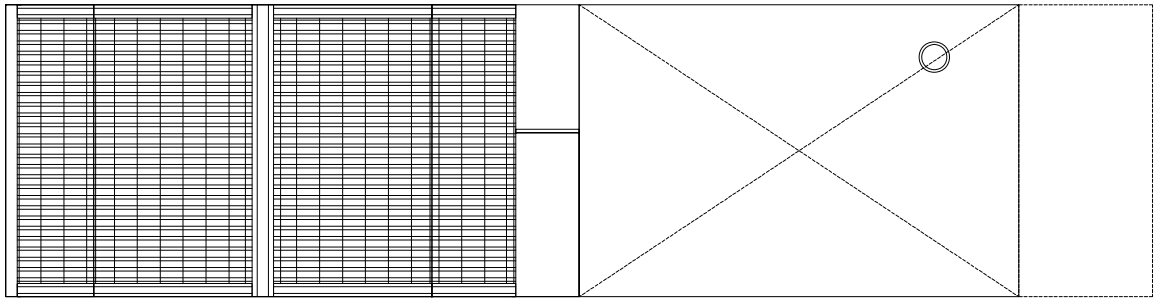
ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 90 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 91 แสดงแผนผังชั้นที่ 1 และ 2

0 1 3 6

ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

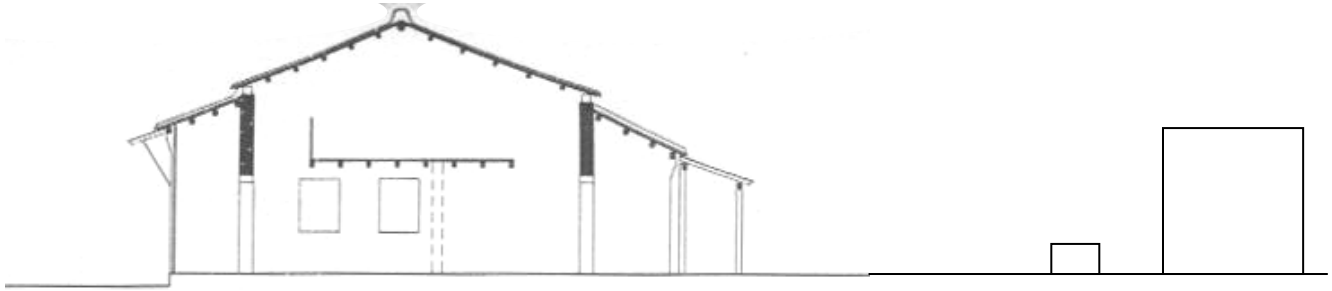
ผังหลังคา

ตึกแถว 90 ถนนนครใน

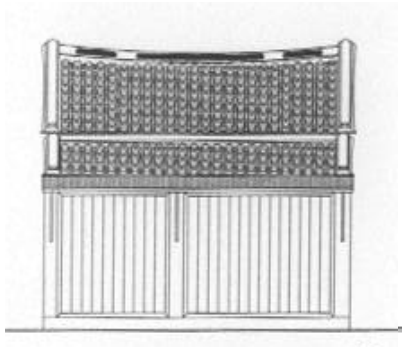
ลายเส้นที่ 92 แสดงแผนผังหลังคา

0 1 3 6

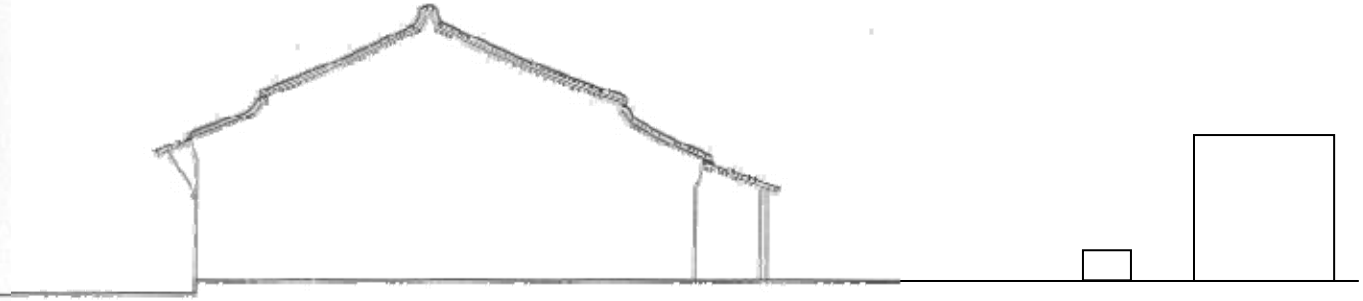
ที่มา · สำรวจ 19 กันยายน 2549

รูปตัดตามยาว

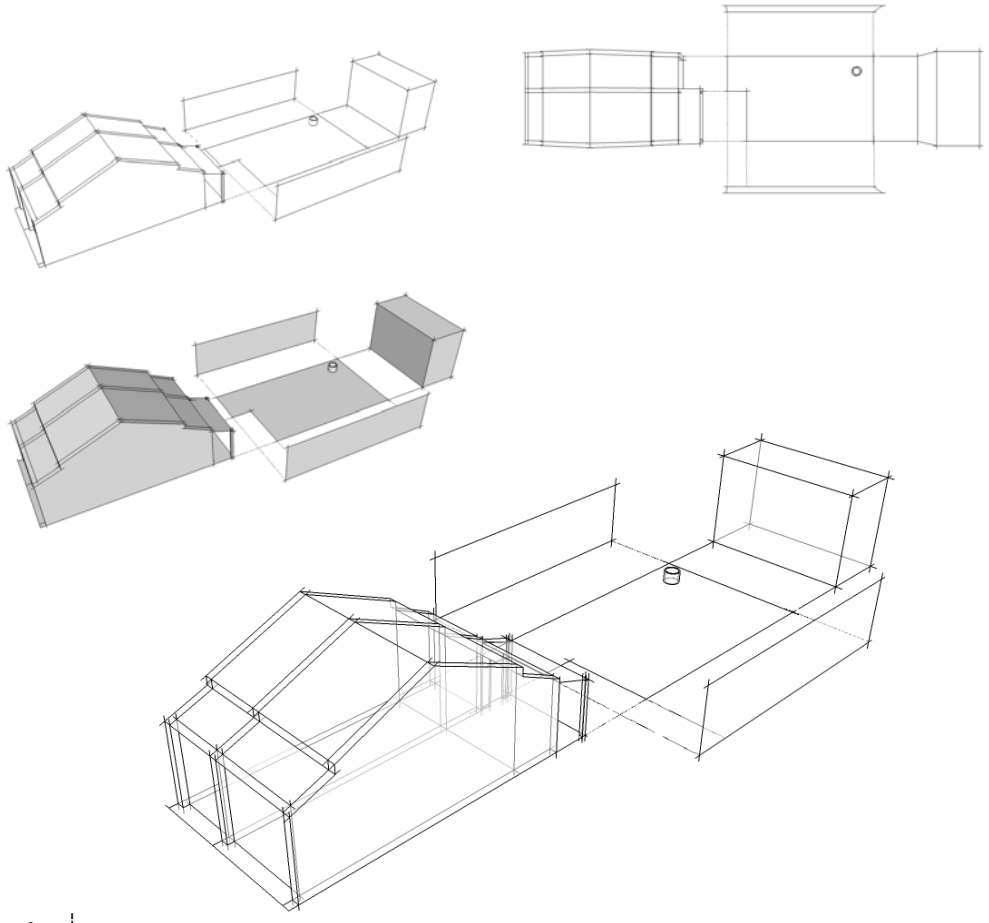
รูปด้านหน้า

รูปด้านข้าง

ตึกแถว 90 ถนนนครใน	0 1 3 6
ลายเส้นที่ 93 แสดงรูปด้าน และรูปตัด	ที่มาปรับปรุงจาก : ธนรัชต์ ถาวโรจน์ ,2547

3. พื้นที่ใช้สอยของตึกแถว เลขที่ 90 ถนนนครใน

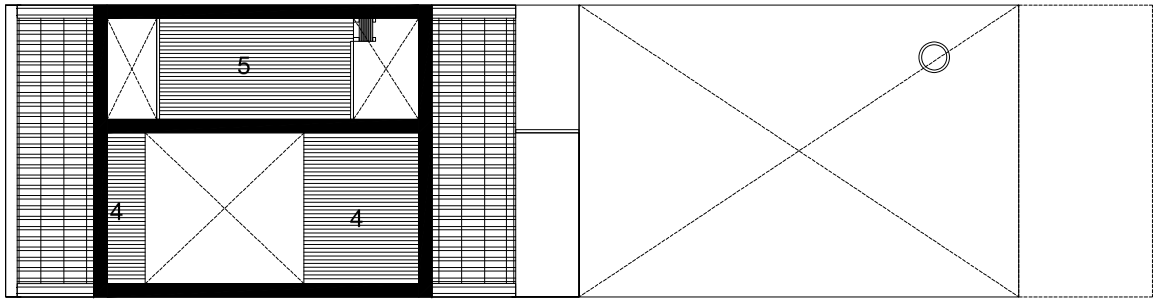

ลายเส้นที่ 94 แสดง Mass 3 มิติแยกส่วน

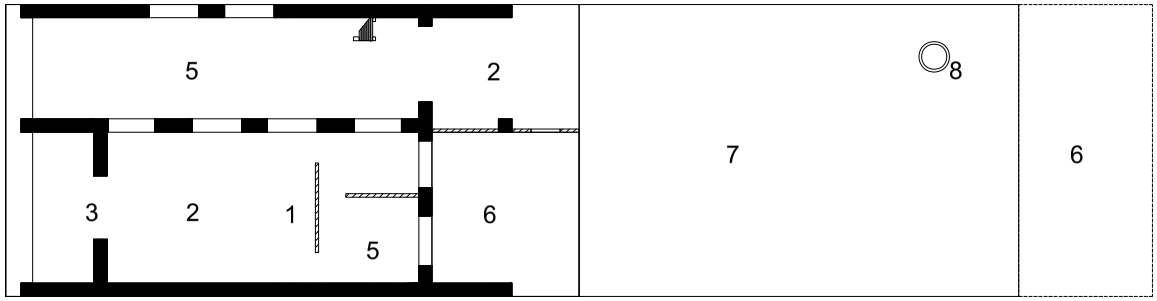
ตึกแถวเลขที่ 90 ประกอบด้วยเรือนหลัก ลานโล่ง และเรือนรอง ลานโล่ง (courtyard) ทำให้แบ่ง Mass ออกเป็น 2 ส่วน โดยที่ในอดีต Mass ก้อนใหญ่สุดคือส่วนเรือนด้านหน้า

พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ของ ในอดีตจากคำบอกเล่าของผู้อาศัยท่านหนึ่ง กล่าวว่าคูหาฝั่งทิศใต้ของเรือนหลักเป็นพื้นที่ค้าขายส่วนหน้าสุดขายขนม และถัดมาด้านในเป็นส่วนที่ใช้ปรุงยาขาย ส่วนถัดไปมีฝากั้นแบ่งพื้นที่เป็นสองส่วน ด้านหน้าติดพื้นที่ค้าขายเป็นส่วนอเนกประสงค์ พื้นที่ติดฝาเป็นโต๊ะหมู่บูชา ส่วนพื้นที่ด้านหลังฝาเป็นห้องนอนของผู้สูงอายุ หัวหน้าครอบครัว ด้านบนเป็นชั้นลอยสองฝั่งใช้เก็บของ ถัดไปคูหาทางทิศเหนือเป็นพื้นที่ที่ใช้นอนทั้งด้านล่าง และด้านบนชั้นลอยเนื่องจากในอดีตมีผู้อาศัยอยู่ร่วมกันประมาณ 30 คน

ถัดจากเรือนหลักเป็นลานโล่ง (Courtyard) ซึ่งเคยปลูกต้นมะม่วง และต้นไม้ใหญ่ในบริเวณนี้เดิมเป็นพื้นที่บ่อน้ำ ถัดจากบ่อน้ำเป็นเรืองรองที่ใช้เป็นส่วนครัว ซึ่งไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะสามารถกล่าวในรายละเอียดส่วนนี้ได้

ผังพื้นชั้นที่บน

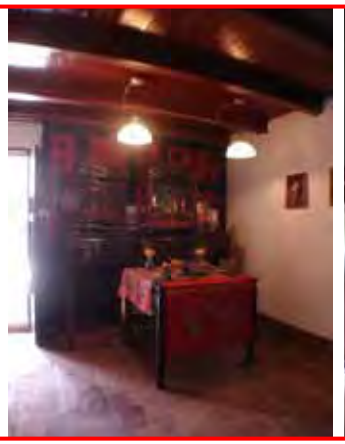
ผังพื้นชั้นที่ล่าง

ตึกแถว 98 ถนนนครใน	1.โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์	0 1 3 6
ลายเส้น 95 ผังแสดงพื้นที่ใช้สอย	3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม	ที่มา : สำรวจ 19 กันวาคม 2549

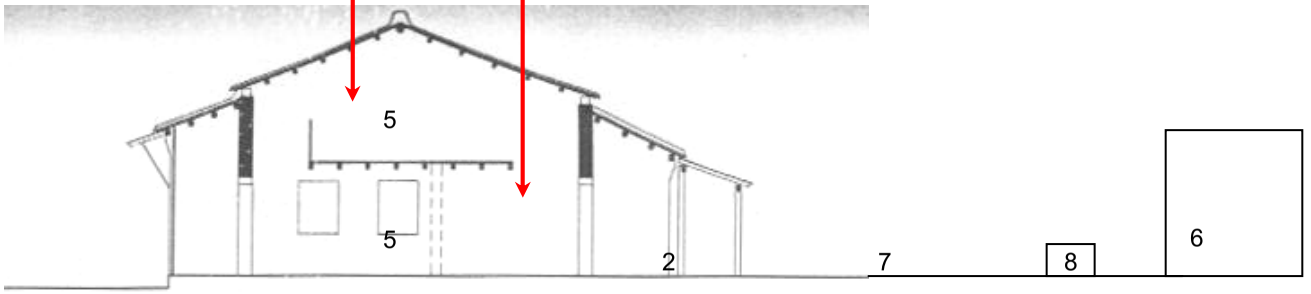

ภาพแสดงภายในคูหาทางทิศใต้

ตึกแถว 90 ถนนนครใน

ลายเส้นที่ 96 รูปตัดและภาพแสดงพื้นที่ใช้สอย

1.โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าที่จีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ 2.อเนกประสงค์
3.พื้นที่ค้าขาย 4.เก็บของ 5.ห้องนอน 6.ห้องครัว 7.ลานโล่ง 8.บ่อน้ำ ห้องน้ำห้องส้วม

0 1 3 6

ที่มา : สำรวจ 19 ธันวาคม 2549

4. **วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างของตึกแถว 94,96 ถนนนครใน**

ลักษณะโครงสร้างตึกแถว 90 เป็นโครงสร้างผนังรับน้ำหนักที่มีผนัง โครงสร้างหลังคากระเบื้องจีนเช่นเดียวกับตึกแถวรูปแบบจีนดั้งเดิมในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา ซึ่งปัจจุบันส่วนเรือนหลักมีการซ่อมแซมทั้งหลังแต่ยังคงรูปแบบดั้งเดิม ส่วนเรือนรองถูกรื้อสร้างอาคารใหม่ (โครงสร้างดูรายละเอียดในเรื่องโครงสร้างตึกแถว 227,229 ซึ่งอาจแตกต่างกันบ้างในเรื่องขนาดวัสดุ)

ภาพที่ 82 แสดงโครงสร้างส่วนต่าง ๆ ของตึกแถว 90

ภาพที่ 83 แสดงแผ่นกระเบื้องจีนมุงหลังคา และพื้นของตึกแถว 90

2. กรณีศึกษาเรือนหมู่ของสถาปัตยกรรมจีนดั้งเดิม

เรือนหมู่มีความซับซ้อน และมีความจำกัดของเนื้อที่ที่แตกต่างจากตึกแถว ถึงแม้ว่ามีความแตกต่างกัน แต่เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลของจีนจึงมีลักษณะเอกลักษณะร่วมที่เป็นแนวความคิดในการออกแบบ เรือนหมู่ที่สร้างในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา จังหวัดสงขลา (เดิมเป็นคฤหาสน์พระยาสุนทรานุรักษ์) เป็นงานสถาปัตยกรรมแบบเรือนหมู่ที่มีการผสมผสานอิทธิพลของเรือนหมู่จีน (Traditional Courtyard Houses) อิทธิพลของเรือนไทยพื้นถิ่น และอิทธิพลตะวันตก เป็นตัวอย่างอาคารแบบเรือนหมู่ที่มีการสร้างสรรค์และผสมผสานวัฒนธรรมที่ต่างกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

การศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือประวัติและข้อมูลเบื้องต้น แผนผัง รูปแบบและองค์ประกอบ พื้นที่ใช้สอย วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้าง ของเรือนหมู่จีนดั้งเดิม ซึ่งเป็นข้อมูลทั่วไป ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ในส่วนที่สองตอนท้ายบทที่ 4 ในเรื่องบทวิเคราะห์กรณีศึกษาเรือนหมู่จีนดั้งเดิม บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา

กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา จังหวัดสงขลา

1. ประวัติ และข้อมูลเบื้องต้น

ภาพที่ 84 บนและล่างซ้าย พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา สภาพปัจจุบัน ล่างขวา พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสงขลา ภาพก่อนบูรณะ

ที่มา : กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, “โบราณวัตถุ” ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา (สงขลา : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2549).

1. เกี่ยวกับผู้อาศัย

อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา เลขที่ 13 ถนนวิเชียรชม อำเภอเมือง เดิมเป็นจวนของพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลาเมื่อปี พ.ศ. 2421 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5จนกระทั่งปี พ.ศ. 2437 จึงใช้เป็นที่พำนักและว่าราชการของพระยาวิจิตรวรศาสตร์ ข้าหลวงพิเศษตรวจราชการเมืองสงขลา ซึ่งต่อมาก็คือ เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) หลังจากนั้นได้ใช้เป็นศาลาว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช และเป็นศาลากลางจังหวัดตามลำดับจนถึงปี พ.ศ. 2496 ในปี พ.ศ. 2516 กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนอาคารแห่งนี้เป็นโบราณสถาน และปรับปรุงเป็นพิพิธภัณฑสถานของชาติ และเมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2525 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา เพื่อให้เป็นสถานที่จัดแสดงศิลปวัตถุภาคใต้ตอนล่าง และเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ทางด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ศิลปะ ชาติพันธุ์วิทยา ศิลปะจีน ศิลปะพื้นบ้านพื้นเมือง นอกจากนี้ยังจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุที่เกี่ยวกับตระกูล ณ สงขลา[62]

2. เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

2.1 รูปแบบ (Architecture Style) เรือนหมู่จีนดั้งเดิม อายุ 100 ปีขึ้นไป เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนประกอบด้วยเรือน 1 ชั้น และเรือน 2 ชั้น (กล่าวรายละเอียดในเรื่องแผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบ)

2.2 อาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา สร้างขึ้นโดยพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ช่างก่อสร้างน่าจะเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนบางส่วน ที่มีชาวไทยพื้นถิ่นเป็นแรงงานหลัก

2. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา

1. ที่ตั้งผังเรือนหมู่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ด้านหน้าติดกับถนนวิเชียรชม ไปทางทิศตะวันตก สู่ทะเลสาบสงขลา ผังอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ส่วนแรกคือ เรือนส่วนหน้าประกอบด้วยซุ้มประตูทางเข้าด้านหน้า และเรือนโถงโล่ง 1 ชั้น ขนาบ 2 ข้าง (ทิศเหนือ-ใต้) วางล้อมลานโล่ง 1 ส่วนที่สอง คือเรือนหมู่ 4 หลัง วางล้อมลานโล่ง 2 เป็นตึกก่อ

---

[62] กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, “โบราณวัตถุ” ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา (สงขลา : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2549).

อิฐถือปูน 2 ชั้น เชื่อมกันด้วยระเบียงทางเดิน โดยมีบันไดวางตรงกลางทอดจากด้านหน้าเรือนทิศตะวันตกขึ้นสู่เรือน และบันไดอีกส่วนวางตรงกลางลานด้านในขึ้นสู่ชั้นที่ 2 ของระเบียงทางเดินของเรือนหมู่ 4 หลัง

ทางเข้าเรือนหมู่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลามีทางเข้า 4 ทาง ได้แก่ทางเข้าหลักหลักด้านหน้าบริเวณซุ้มประตูทางเข้า และมีทางเข้ารอง 3 ด้าน โดยมีประตูทางเข้ารองอยู่ทางด้านข้างทั้งสองข้างทางทิศเหนือ และใต้ และด้านหลังสุดของเรือนหมู่ทางทิศตะวันออก

ด้านหน้าทิศ ด้านหลังทิศ

มุมทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ด้านข้างทิศเหนือ

ภาพที่ 85 ผนังด้านสกัด

ภาพที่ 86 บน : ภาพบันไดด้านหน้าเรือนทิศตะวันตก ล่าง: ภาพที่ ภาพภายนอกเรือนทิศใต้

ที่มา : กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, “โบราณวัตถุ” ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา (สงขลา : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2549).

บันไดด้านหน้าเรือนทิศตะวันตก

บันไดบริเวณลานด้านหลัง

เรือนทิศเหนือ

เรือนทิศใต้

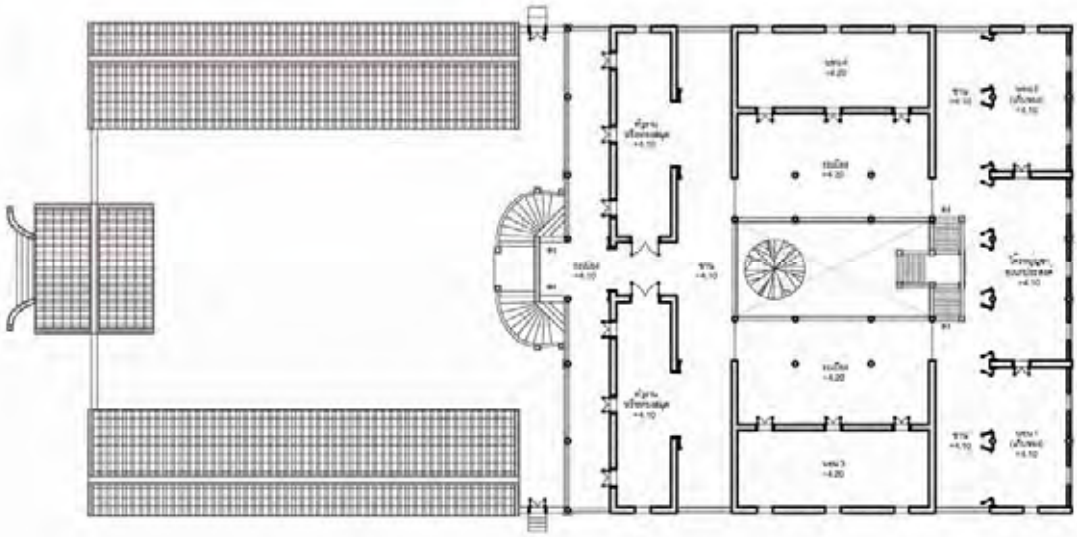
ภาพภายนอกแสดงระเบียงหน้าเรือนทิศตะวันตก

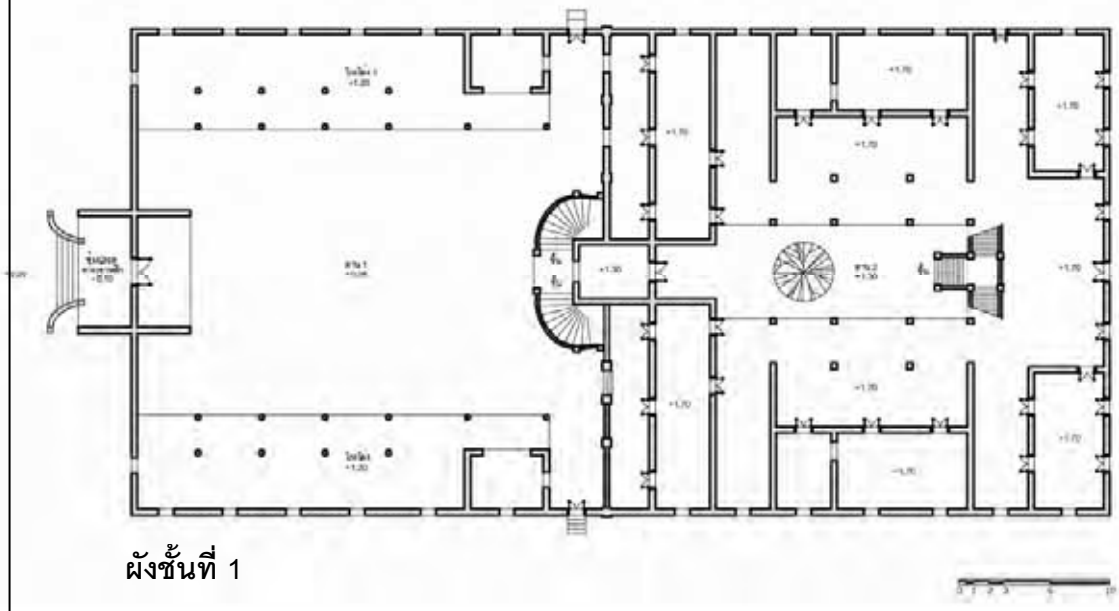
ลวดลายประดิมากรรมนูนต่ำสลับลาย

ภาพที่ 87 แสดงภาพส่วนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง สิงหาคม พ.ศ.2549 และ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, “โบราณวัตถุ” ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา (สงขลา : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2549).

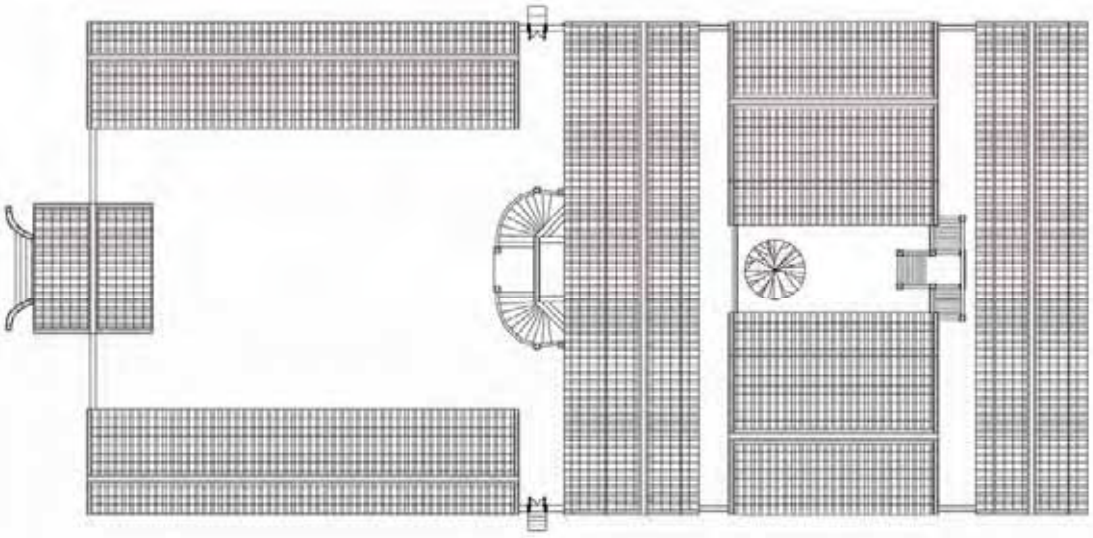

ผังชั้นที่ 2

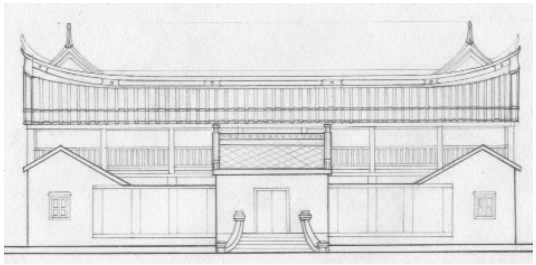
ผังชั้นที่ 1

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา	
ลายเส้นที่ 97 แสดงผังชั้นที่ 1 และผังชั้นที่ 2	ที่มา : สำรวจ สิงหาคม พ.ศ.

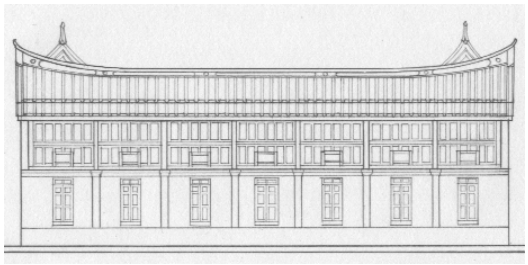

ผังหลังคา

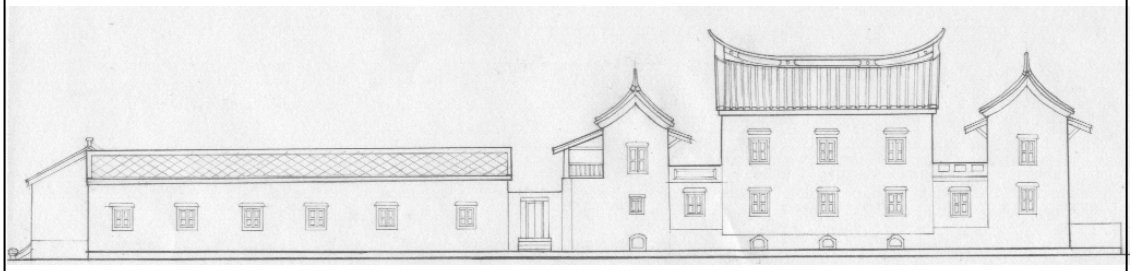
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา	
ลายเส้นที่ 98 แสดงผังหลังคา	ที่มา : สำรวจ สิงหาคม พ.ศ.2549

รูปด้านหน้า(ทิศตะวันตก)

รูปด้านหลัง(ทิศตะวันออก)

รูปด้านข้าง(ทิศใต้)

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา	
ลายเส้นที่ 99 รูปด้านหน้า(ทิศตะวันตก) ,รูปด้านหลัง(ทิศตะวันออก)และรูปด้านข้าง(ทิศใต้)	ที่มา : สำรวจ สิงหาคม พ.ศ.2549

3. **พื้นที่ใช้สอย** (กรณีใช้สอยเป็นจวนพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา)

พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีตผ่านการใช้สอยที่หลากหลายในแต่ละช่วงเวลา ในที่นี้ขอศึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีตที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของเจ้าเมือง ซึ่งไม่สามารถระบุพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน แต่สามารถสันนิษฐานจากข้อมูลทางด้านสถาปัตยกรรม อ้างอิงจากวิทยานิพนธ์ และปริกษา เศรษฐพงษ์ จงสงวน ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรือนหมู่จีน ได้ข้อสรุปดังนี้

อาคารหันหน้าไปทางแม่น้ำ (ทิศตะวันตก) ซึ่งเป็นลักษณะของการวางตำแหน่งอาคารที่คำนึงถึงแม่น้ำซึ่งเป็นทางสัญจรหลัก โดยชาวจีนที่ถือว่าการหันหน้าอาคารสู่แหล่งน้ำจะเป็นทางเข้าแห่งโชคลาภ (ในที่นี้จะกล่าวรายละเอียดเรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมจีนบางส่วน ดูรายละเอียดในบทที่ 5 เรื่องสถาปัตยกรรมจีนในประเทศจีน)

อาคารแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือส่วนหน้าประกอบด้วยซุ้มประตูทางเข้า และเรือนโถงโล่งยาว 2 หลัง ส่วนหลังประกอบด้วยเรือนหมู่ 4 หลัง เนื่องจากอาคารเป็นที่อยู่อาศัยส่วนตัวของเจ้าเมือง ซึ่งบางครั้งก็ใช้ว่าราชการจึงต้องมีพื้นที่ที่ปรับเปลี่ยนจากที่อยู่อาศัยทั่วไป ได้แก่ พื้นที่รับแขกบ้านแขกเมือง พื้นที่ชุมนุมคน โดยสมปอง ยอดมณี ได้สันนิษฐานไว้ว่า เรือนโถงยาว 2 หลังด้านหน้ามีลักษณะคล้ายทิมในงานสถาปัตยกรรมไทย (ทิมหมายถึงโรงยาว อาจจะใช้เป็นที่ชุมนุม เช่น ทิมสงฆ์ ทิมขังนักโทษ ทิมดาบ เป็นต้น[63] นอกจากนี้ แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย กล่าวว่า ทิมมักสร้างติดเขตพระราชฐาน โดยอาศัยกำแพงด้านนอกเป็นฝาด้านหนึ่ง โดยทิมยังใช้เป็นที่พักชั่วคราวของผู้ต้องการค้างคืนเพื่อปฏิบัติงานในพระราชฐาน) จากข้อมูลดังกล่าว จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่า เรือนโถงยาว 2 หลังด้านหน้า มีประโยชน์ใช้สอยเช่นเดียวกับทิม คือเป็นที่พักชั่วคราว เป็นที่พักคอย เป็นที่ชุมนุมคน โดยยังสามารถใช้พื้นที่ลาน 1 ในการชุมนุมคน นอกจากนี้ยังเป็นที่อยู่ของบริวาร และอาจเป็นส่วนครัวด้วย ถึงแม้ว่าเรือนหมู่จีนนิยมมีครัวอยู่ในส่วนเรือนหมู่หลังกลางด้านขวา (ภาพที่ 88) แต่ในครัวไทยนิยมแยกครัวออกจากที่พักมากกว่า หรือที่ที่สามารถระบายอากาศได้ดีกว่า ดังนั้นอาจใช้พื้นที่โถงโล่งและลาน 1 เป็นครัวชั่วคราวด้วย ซึ่งไม่รบกวนที่พักของเจ้าเมือง

เรือนหมู่ 4 หลัง มีข้อสังเกต คือ เรือนด้านบนทิศตะวันออกที่มีลวดลายแกะสลักบริเวณประตูลูกฟัก ถึงแม้จะมีขนาดหลังคาเล็กกว่า เรือนทิศเหนือ และเรือนทิศใต้ แต่น่าจะเป็นเรือนประธาน โดยห้องกลางชั้นบนสันนิษฐานว่าใช้สอยเป็นที่ประดิษฐานโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้า

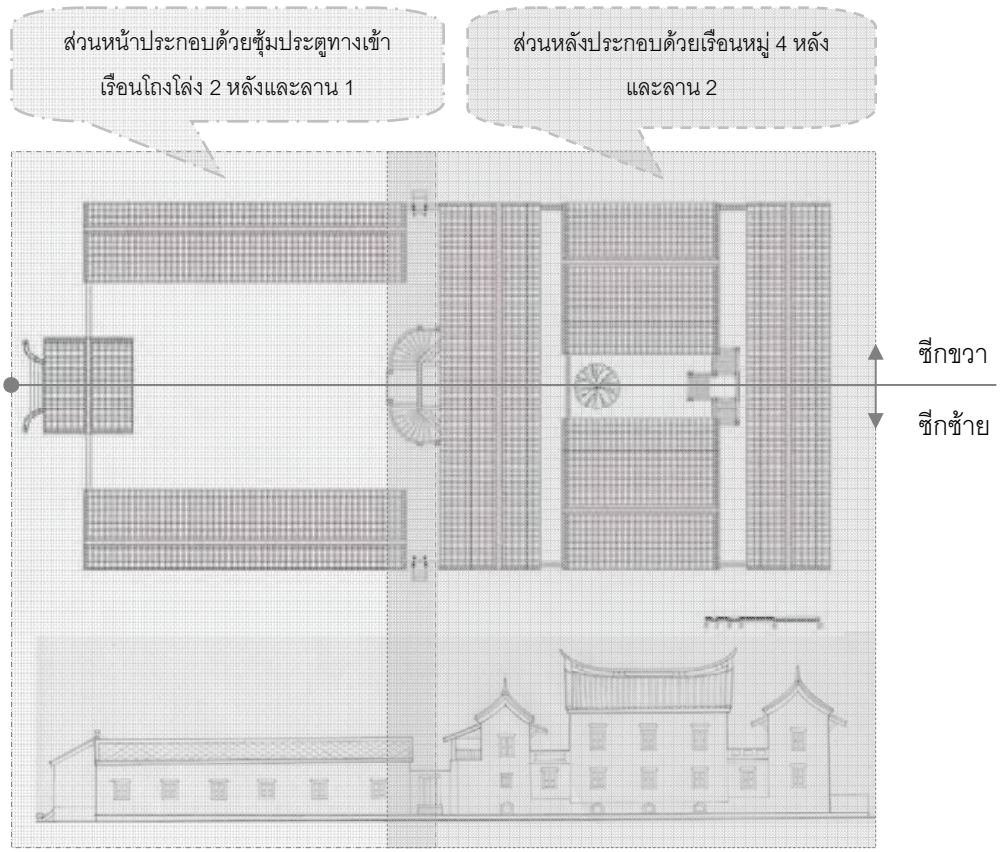
---

[63] สำนักราชเลขาธิการ, สถาปัตยกรรมพระบรมราชวัง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2531): 461.

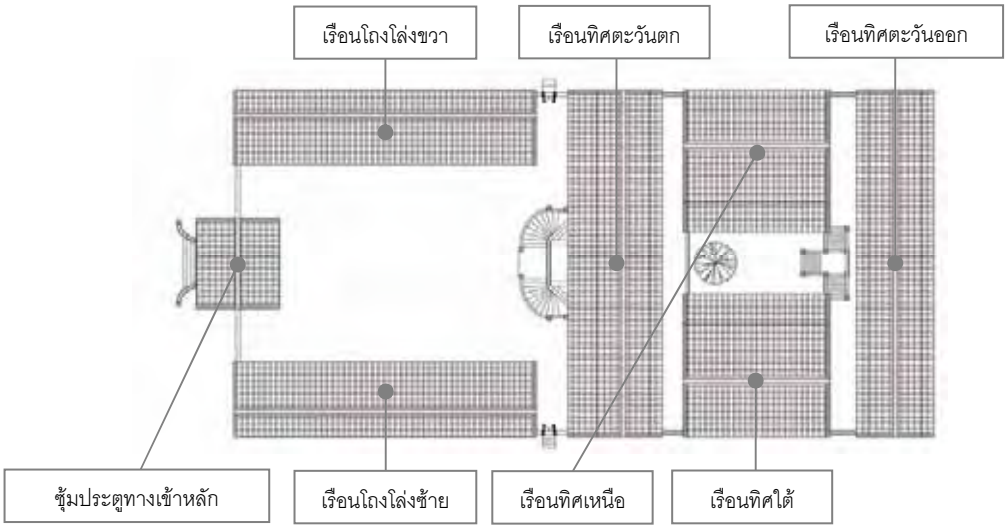
พระพุทธเจ้า บรรพบุรุษ โดยน่าจะมีฉากกั้นหลังโต๊ะหมู่บูชา ตามแบบเรือนหมู่จีนดั้งเดิมที่มีเรือนประธานอยู่เป็นเรือนในสุดด้านหลัง แต่ในเรือนหมู่นี้มีการปรับเป็นสองชั้นตามแบบเรือนไทย ส่วนห้องที่ขนาบทั้งสอง เศรษฐพงษ์ จงสงวน กล่าวว่าเดิมน่าจะเป็นห้องนอนของเจ้าบ้าน หรือผู้อาวุโสในบ้านตามแบบแผนจีน แต่เนื่องจากมีการแกะสลักบริเวณประตูบานเฟี้ยมทำให้ไม่มิดชิด จึงอาจไม่เหมาะที่จะเป็นห้องนอน อาจใช้เก็บของบางส่วนของตระกูล เช่น ไม้จำหลักมงคล เครื่องถ้วยชาม เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเรือนจีน เป็นต้น แต่เนื่องจากจวนเจ้าเมืองสงขลามีการปรับเปลี่ยนการใช้สอยหลายครั้งสภาพปัจจุบันอาจต่างไปจากอดีตซึ่งหากในอดีตประตูบานเฟี้ยมไม่มีการแกะสลักก็อาจเป็นไปได้ที่มีการใช้สอยห้องกลางเป็นโต๊ะหมู่บูชา และห้องที่ขนาบด้านข้างฝั่งซ้ายเป็นห้องนอนประธาน และด้านขวาเป็นห้องนอนที่มีความสำคัญรองลงมา (ดูรายละเอียดในการวิเคราะห์กรณีศึกษาเรือนหมู่จีนดั้งเดิม ชุมชนเมืองเก่าสงขลา)

เรือนทิศเหนือ และเรือนทิศใต้มีขนาดใหญ่ ทำให้มีโครงสร้างที่แสดงความสำคัญของเรือน และมีเฉลียงในแบบเรือนไทย และมิดชิดกว่าจึงเหมาะที่จะเป็นห้องนอนของเจ้าบ้าน หรือห้องนอนลูกหลาน และที่เก็บของมีค่า ส่วนเรือนด้านหน้าชั้นบนทิศตะวันตก น่าจะเป็นห้องทำงานเจ้าเมือง ห้องหนังสือ ที่มีความเป็นส่วนตัวน้อยกว่าเรือนด้านใน

ด้านล่างของเรือนหมู่ทั้ง 4 หลังเนื่องจากมีประตูเข้าออกค่อนข้างเยอะ จึงสันนิษฐานว่าเป็นห้องพักแขกหรือบริวารใกล้ชิด ห้องนั่งเล่น ห้องเก็บของ ห้องรับประทาน ห้องน้ำห้องส้วมซึ่งในอดีตอาจมีบ่อน้ำด้วย ส่วนบริเวณลาน 2 ใช้สอยเป็นที่รับแขกสนิท พักผ่อน นั่งเล่น หรือจัดพิธีตามเทศกาลของตระกูล เป็นต้น

ลายเส้นที่ 100 แสดงอาคารส่วนหน้า และส่วนหลัง

ลายเส้นที่ 101 ผังหลังคาแสดงเรือนต่าง ๆ

4. วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้าง

เนื่องจากอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาเป็นอาคารที่สร้างพ.ศ. 2421 ตรงกับสมัยของรัชกาลที่ 5 โครงสร้างจึงมีการผสมผสานของวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม วัฒนธรรมพื้นถิ่น และวัฒนธรรมมตะวันตก โดยสามารถแบ่งลักษณะวัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้างได้ดังนี้

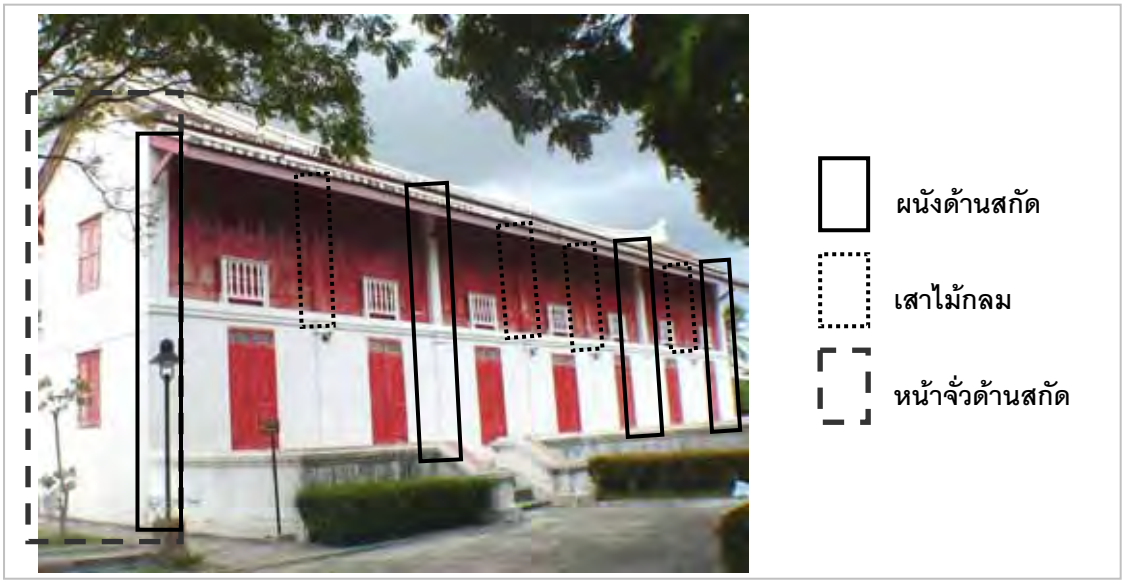
1. พื้นอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลายกสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ

1.1 พื้นภายนอกอาคาร ได้แก่ ลานโล่งส่วนหน้าประกอบด้วยหญ้า และปูกระเบื้องดินเผาบริเวณทางเชื่อมต่อเข้าสู่อาคารต่าง ๆ และส่วนลานโล่งด้านหลังปูกระเบื้องดินเผาที่เจาะส่วนหนึ่งเป็นพื้นดินสำหรับต้นไม้ขนาดใหญ่

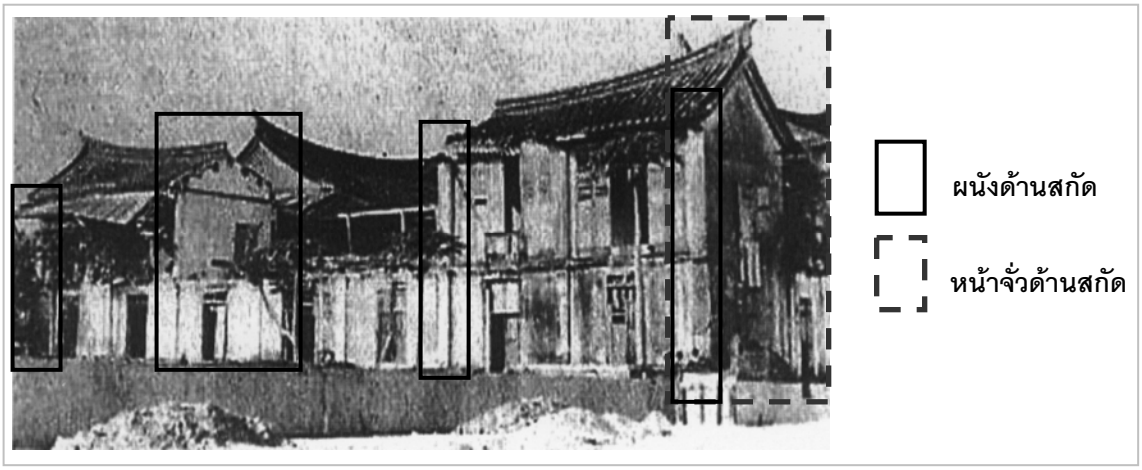
1.2 พื้นภายในตัวเรือน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ชั้นล่าง และชั้นบน โดยพื้นชั้นล่างทั้งส่วนซุ้มประตู โถงโล่งทั้ง 2 หลัง และเรือนหมู่ 4 หลัง เป็นพื้นปูกระเบื้องดินเผา ส่วนพื้นชั้นบนส่วนของระเบียงทางเดิน และทางเชื่อมอาคารส่วนต่าง ๆ เป็นพื้นปูกระเบื้องดินเผา ต่างจากพื้นของเรือนชั้นที่ 2 ซึ่งเป็นพื้นไม้

2. ผนังอาคารเป็นผนังก่ออิฐถือปูน โครงสร้างกำแพงรับน้ำหนัก ความหนาผนังประมาณ 0.35-0.40 เมตร ผสมผสานกับโครงสร้างเสา-คาน (สภาพปัจจุบันมีโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กเนื่องจากการบูรณะเมื่อ 19 เมษายน พ.ศ.2517 เสร็จสิ้น10 สิงหาคม พ.ศ.2520)

เสามีสองแบบ คือ เสาเหลี่ยมก่ออิฐถือปูน และเสาไม้กลม ในส่วนเรือนหมู่ 4 หลัง ชั้นที่ 1 ใช้เสาเหลี่ยมขนาดประมาณ 0.40x0.40 เมตร รองรับเสาไม้กลมขนาดเล็กกว่าของชั้นที่ 2 ในส่วนเรือนด้านทิศตะวันออกชั้นที่ 2 บริเวณผนังด้านทิศตะวันออกหากมองจากภายนอกบริเวณที่มีผนังแบ่งกั้นห้องด้านสกัด เมื่อมองจากทิศตะวันออกมีลักษณะเป็นเสาเหลี่ยมยื่นออกมาจากผนังไม้ แต่แท้จริงแล้วเป็นผนังของด้านสกัดทำหน้าที่เป็นผนังรับน้ำหนักโครงสร้างหลังคา แต่เสาไม้ระหว่างผนังของแต่ละห้องเป็นเสาไม้กลม (ภาพที่ 89)

ภาพที่ 88 ผนังและเสาของเรือนทิศตะวันออก

ภาพที่ 89 ผนังด้านสกัดเรือน ทิศตะวันออกก่อนการบูรณะ

เสาของเรือนโถงโล่ง 1 ชั้น ทั้ง 2 หลังใช้เสาไม้กลม วางอยู่บริเวณผนังด้านใน ส่วนภายนอกเป็นกำแพงก่ออิฐถือปูน ส่วนของซุ้มประตูทางเข้าเป็นผนังกำแพงรับน้ำหนักที่มีการตกแต่งเป็นลวดบัวหัวเสา

3. ประตูหน้าทางเข้าหลัก ทางเข้ารอง และประตูของเรือนชั้นล่าง ถึงแม้ว่าเรือนชั้นล่างส่วนใหญ่เป็นเรือนโปร่ง แต่ก็มีการกั้นห้องโดยใช้ประตูเป็นประตูไม้บานเปิดคู่ ชั้นบนของเรือนหมู่เป็นประตูไม้บานเปิดคู่ ยกเว้นเรือนทิศตะวันออกเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้มีการแกะสลักไม้เป็นลวดลายภาพเล่าเรื่องเกี่ยวกับเทพเจ้าของจีน บุคคลสำคัญ สลับกับลวดลายพรรณพฤกษามงคลจีน หรือมังกร (บานประตูบางคู่มีภาพสลักมักกรดั้นเมฆชิงไข่มุกไฟ) ส่วนช่องหน้าต่างเป็น

ประตูไม้บานเปิดคู่ ซึ่งมีสองแบบคือแบบที่ยาวไม่ถึงพื้น และแบบที่ยาวถึงพื้นโดยมีราวกันตกไม้โปร่งฉลุลายกั้น ซึ่งจะมีการเจาะช่องตั้งแต่พื้นห้องจนถึงระดับช่องลม หน้าต่างนี้ใช้บริเวณเรือนทิศตะวันออก (ภาพที่ 90)

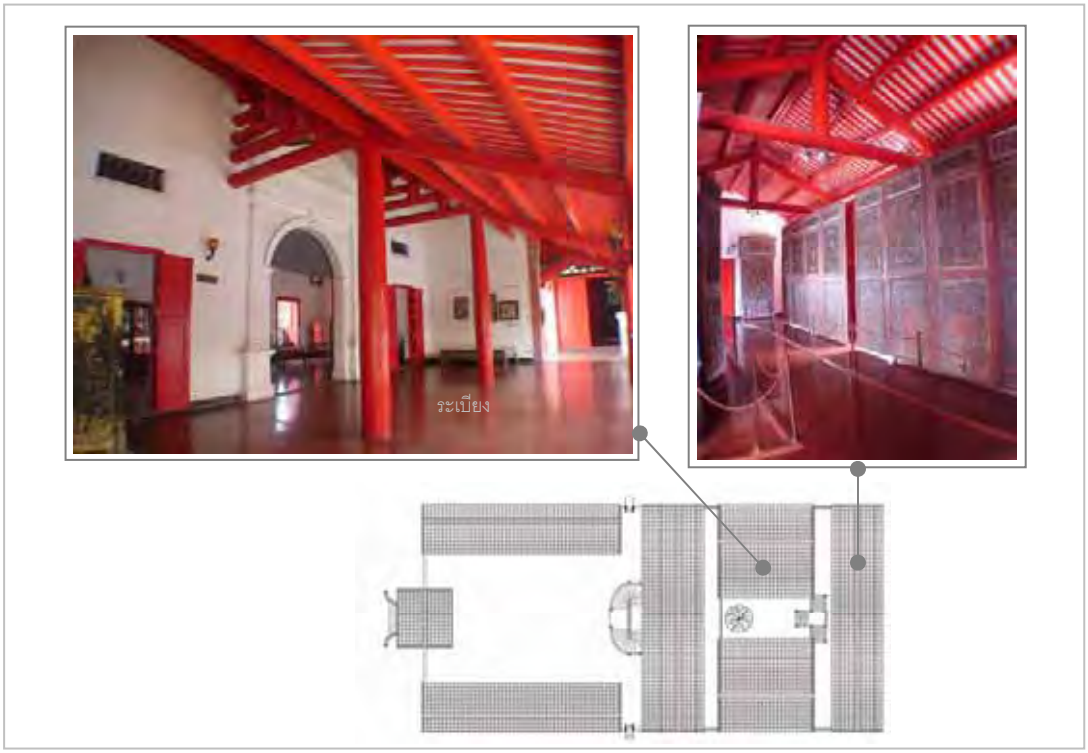
4. หลังคาของเรือนหมู่ทั้ง 4 หลังสันหลังคาโค้งแอ่นตรงกลางปลายทั้งสองข้างเชิดขึ้นเหนือระดับหน้าจั่ว มีลักษณะการซ้อนชั้นปูนปั้นแหลมเหมือนหางนกนางแอ่น[64] การใช้ทรงหลังคานี้บ่งบอกถึงศักดิ์ของผู้อยู่อาศัย และประเภทของอาคาร (เนื่องจากเป็นทรงหลังคาที่ใช้กับอาคารสำคัญ เช่น ศาลเจ้า วัด หรือที่อยู่อาศัยของเจ้าเมืองหรือผู้มีฐานะ บางครั้งอาจบ่งบอกถึงตัวเรือนสำคัญภายในบ้าน เช่น เรือนประธาน[65]) ในที่นี้บ่งบอกว่าเป็นเรือนของเจ้าเมืองสงขลา มีการแบ่งสันหลังคาด้วยลวดลายปูนปั้น 2 ช่วงเกิดเป็นช่อง 3 ช่วงแล้วแต่ละช่วงตกแต่งสันหลังคาด้วยกระเบื้องปรุลายโปร่งสีส้มแดง

หลังคาเรือน 2 ชั้นด้านทิศตะวันออกเป็นหลังคาจั่วที่มีหลังคาปีกนกลดระดับเล็กน้อยทั้งสองข้างโดยมีค้ำยันในแต่ละช่วงเสาช่วยรับโครงสร้างหลังคา เรือนด้านทิศตะวันตกเป็นหลังคาจั่วที่มีหลังคาปีกนกยื่นยาวคลุมพื้นที่ระเบียงด้านหน้า โดยมีเสารับมาโครงสร้างหลังคา และด้านหลังมีหลังคาปีกนกลดระดับเล็กน้อยโดยมีค้ำยันมารับ เช่นเดียวกับปีกนกของเรือนทิศตะวันออก ส่วนหลังคาเรือนด้านทิศเหนือ ส่วนทิศใต้มีหลังคาจั่วที่มีปีกนกลดระดับเล็กน้อยพาดจากหลังคาจั่วคลุมพื้นที่ระเบียงด้านหน้าลงสู่เสาไม้กลมของระเบียง ลักษณะของการใช้หลังคาปีกนกยื่นแล้วมีค้ำยันไม้มารับสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

---

[64] เศรษฐ์พงษ์ จงสงวน, “บ้านนายแม่,” นายแม่ (กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546): 241-249.

[65] เรื่องเดียวกัน

ภาพที่ 90 โครงสร้างหลังคาของเรือนทิศเหนือ และห้องขวาของเรือนทิศตะวันออก

ภาพที่ 91 แสดงหลังคา สันหลังคาเรือนทิศเหนือ-ใต้

ภาพที่ 92 แสดงหลังคา สันหลังคาซุ้มทางเข้าหลัก

สันหลังคาของเรือนหมู่ทั้งสองข้างของเรือนแต่ละห้องเป็นจั่วทึบทรงจั่วยอดแหลม บริเวณหน้าจั่วประดับลวดลายปูนปั้นลักษณะเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษามงคลของจีน ล้อมรอบรูปประติมากรรมปูนปั้นนูนสูงทั้ง 8 ด้าน ของจั่วเรือนหมู่ 4 หลังซึ่งแต่ละหลังจะมีขนาดจั่วไม่เท่ากัน โดยเรือนทิศเหนือ และเรือนทิศใต้มีลักษณะหน้าจั่วมีขนาดกว้าง และสูงกว่าเรือนอื่น ส่วนวัสดุมุงหลังคาของเรือนหมู่ทั้ง 4 หลังเป็นกระเบื้องจีนหน้ากว้าง ลอนใหญ่ค่อนข้างโค้ง เรียกว่ากระเบื้องรางลอนใหญ่[66] มีการปั้นปูนปิดบริเวณปลายกระเบื้องแถวล่างสุด

ส่วนเรือนโถง 2 หลัง และซุ้มประตูทางเข้าหลักเป็นหลังคาจั่วแหลมมุงกระเบื้องเกล็ดเต่า (กระเบื้องเกาะยอ, กระเบื้องเมืองสงขลา) ลักษณะสันหลังคาเป็นสันตรง บริเวณสันหลังคาของซุ้มประตูทางเข้าหลักมีการตกแต่งด้วยลายปูนปั้นเว้นร่องโปร่ง (ภาพที่ 93)

5. สีของอาคารมีสองสีหลัก ได้แก่สีแดง และสีขาว โดยทาสีแดง และสีขาว บริเวณที่เป็นไม้ สีแดงใช้ทาไม้บริเวณโครงสร้างหลังคา เสา ประตู หน้าต่าง ผนัง ฯลฯ ส่วนสีขาวใช้ทาไม้ระเบียง ราวกันตก ส่วนบานประตูไม้แกะสลักบริเวณเรือนทิศตะวันออก มีการใช้ สีทอง, แดง, เขียว, น้ำตาล

---

[66] สมปอง ยอดมณี, “คตินิยมการก่อสร้างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจีน ในเขตอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535).

บทวิเคราะห์กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิม 7 อาคาร บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา

1. **การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอย**

1.1 **ความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมต่อ** พื้นที่ใช้สอยสามารถแบ่งตามการใช้พื้นที่ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1.1.1 **พื้นที่ที่ใช้แบบอเนกประสงค์** มีความซับซ้อน ไม่ชัดเจน คือพื้นที่ไม่ได้ถูกใช้แค่วัตถุประสงค์เดียวแต่ใช้ในกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ส่วนเดียว ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมักจะไม่มีการกั้นห้องทึบ หรือมีการเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนต่างๆ ได้แก่ ส่วนโถงอเนกประสงค์ ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เป็นพื้นที่ค้าขาย พักผ่อน นั่งเล่น เก็บของ และรับแขก เป็นต้น เช่น พื้นที่ขายขนมมักจะตั้งโต๊ะเฉพาะเวลาขายเมื่อขายเสร็จก็จะเก็บโต๊ะกลายเป็นพื้นที่พักผ่อน หรือเป็นพื้นที่รวมญาติในบางเทศกาล หรือเป็นพื้นที่ทางอุดมคติในเทศกาลต่าง ๆ คือมีการตั้งโต๊ะ ตั้งเก้าอี้ วางอาหาร เครื่องเซ่นไหว้ สำหรับบรรพบุรุษ เสมือนเป็นพื้นที่ที่บรรพบุรุษมานั่งรับประทาน และรับของเซ่นไหว้ ณ ที่นั้น

พื้นที่ที่มีฝากั้นถัดจากพื้นที่โถงอเนกประสงค์ขนาดใหญ่ หรือพื้นที่ค้าขาย เป็นพื้นที่ที่ใช้สอยเป็นพื้นที่นอน พักผ่อน หรืออเนกประสงค์ขนาดเล็ก ส่วนใหญ่การใช้สอยไม่ชัดเจน คือ ใช้ทั้งนอน พักผ่อน นั่งเล่น ของครอบครัว แต่ในพื้นที่ดังกล่าวในตึกแถวบางหลังมีการวางเตียงทำให้ลักษณะการใช้พื้นที่เปลี่ยนไปเป็นแบบวัตถุประสงค์ที่สม่ำเสมอ เช่น ตึกแถว 168,163 และ 90 แม้แต่ในพื้นที่อเนกประสงค์ขนาดใหญ่บางครั้งก็มีการวางเครื่องเรือน หลากหลายกิจกรรม ทั้ง ตู้ เตียง โต๊ะ เก้าอี้ และโต๊ะหมู่บูชา เช่น ตึกแถว 163 (ภาพที่ 93)

ภาพที่ 93 แสดงโถงอเนกประสงค์ของตึกแถว 163

ส่วนของลานโล่งก็มีการใช้สอยอเนกประสงค์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เปิดโล่งจึงใช้เป็นพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ เช่น ครัว บ่อน้ำ และห้องน้ำห้องส้วม ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติ (ดูรายละเอียดเรื่องการวิเคราะห์รูปแบบลานโล่ง)

1.1.2 **พื้นที่ที่ใช้แบบไม่อเนกประสงค์** คือ พื้นที่ที่ใช้ในวัตถุประสงค์เดียวหรือถูกใช้สอยในกิจกรรมนั้นเป็นประจำ ชัดเจน ไม่ค่อยมีการปรับเปลี่ยนในกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ ห้องนอน ห้องน้ำห้องส้วม ส่วนครัว ห้องนอน และเก็บของที่ไม่มีการใช้ในกิจกรรมอื่น แต่สามารถเปลี่ยนแปลงผู้ใช้สอยได้ตามวัย เช่น พื้นที่ถัดจากฝากั้นหลังโถงอเนกประสงค์ หากมีเตียงนอนถือว่าเป็นพื้นที่นอน แต่หากไม่มีเตียงบางครั้งก็ใช้ พักผ่อน นั่งเล่น เป็นต้น (ดังที่กล่าวมาข้างต้น)

ในการศึกษาพื้นที่ใช้สอยสามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็นสองประเภทดังที่กล่าวมาข้างต้น ได้แก่ พื้นที่อเนกประสงค์ และพื้นที่ที่มีประโยชน์ใช้สอยชัดเจน ดังนั้นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย หากพื้นที่ใดมีประโยชน์ใช้สอยที่ชัดเจนก็จะเรียกพื้นที่นั้นตามการใช้สอย แต่หากพื้นที่ใดมีกิจกรรมที่หลากหลายก็ถือว่าพื้นที่นั้นเป็นโถงอเนกประสงค์ ยกเว้นลานโล่งที่ใช้เรียกพื้นที่ลานที่มีลักษณะเฉพาะถึงแม้จะมีการใช้สอยแบบอเนกประสงค์ก็ตาม เพราะฉะนั้นแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 8 พื้นที่หลัก ดังนี้

1. **โต๊ะหมู่บูชา** เป็นพื้นที่ที่แสดงความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน ซึ่งพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของโถงอเนกประสงค์หลัก ส่วนใหญ่วางอยู่ในตำแหน่งกลาง หรือเยื้องไปด้านใดด้านหนึ่งของฝา[67]หรือผนัง เช่น ตึกแถว 229,227, 168, 163, 94 และ90 พื้นที่ส่วนนี้ประกอบไปด้วยโต๊ะหมู่บูชารูปเคารพหรือรูปภาพพระพุทธรูป เทพเจ้าจีน ศาลเจ้าที่จีน และโต๊ะหมู่บูชาป้าย รูปถ่ายของบรรพบุรุษ (รายละเอียดดูเรื่องความเชื่อ) โดยให้ความสำคัญกับระดับและทิศทาง (สูง-ต่ำ, ซ้าย-ขวา) ตามความเชื่อ เช่น รูปเคารพเทพเจ้าจีนแบ่งตามชั้นคือ ระดับสูง กลาง และต่ำ เป็นต้น (รายละเอียดดูหัวข้อที่ 4เรื่องความเชื่อที่ส่งผลต่อตึกแถวจีนดั้งเดิม) เพื่อคอยปกป้องคุ้มครองผู้พักอาศัย การค้าเจริญรุ่งเรือง

ตึกแถวที่มีโต๊ะหมู่บูชาแผ่นป้ายวิญญาณบรรพบุรุษ เช่น ตึกแถว 94 และ 90 ซึ่งปัจจุบันลูกหลานเป็นผู้พักอาศัย ส่วนหลังอื่น ๆ ที่ปล่อยให้เช่าส่วนใหญ่ผู้พักที่มีเชื้อสายจีน และเช่าอาศัยมาตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ ก็จะมีโต๊ะหมู่บูชารูปถ่ายของบรรพบุรุษ เช่น ตึกแถว 229 และ 168 ซึ่งวางโต๊ะหมู่บูชาแยกจากโต๊ะหมู่บูชารูปเคารพหรือรูปภาพพระพุทธรูป เทพเจ้าจีน ศาลเจ้าที่จีน โดยจะวางหันหน้าตั้งฉากอยู่ทางข้างโต๊ะหมู่บูชาแยกจากโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป และเทพเจ้าจีน ทั้งสองหลัง

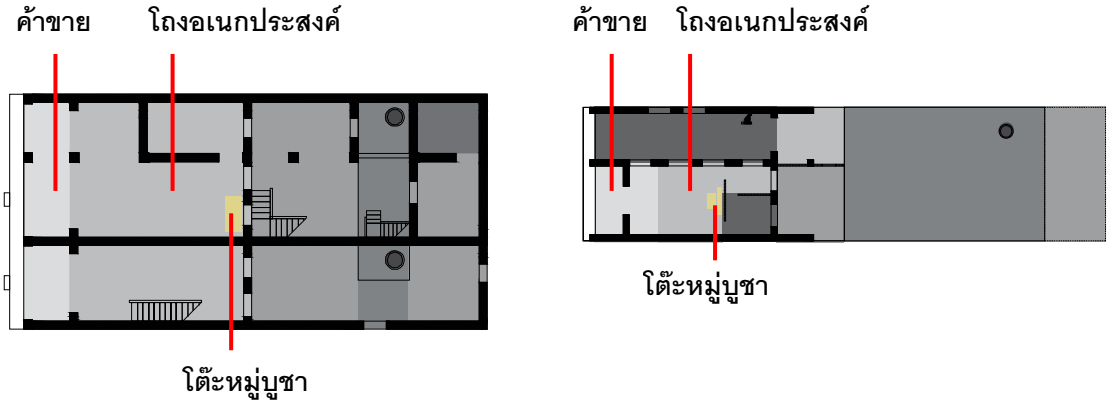
[67] ฝาส่วนใหญ่เป็นฝาไม้กั้นแบ่งพื้นที่แบ่งโถงออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหน้าเป็นโถงอเนกประสงค์หลัก ส่วนหลังเป็นโถงอเนกประสงค์รอง หรือส่วนนอน ซึ่งบางตึกแถวไม่มีอาจเป็นผนังปูนก่อด้านหลังเรือน

ภาพที่ 94 โต๊ะหมู่บูชา ของตึกแถว 94 และ 90

2. **โถงอเนกประสงค์** พื้นที่โถงอเนกประสงค์ขนาดใหญ่ถือเป็นศูนย์กลางของบ้านตึกแถวส่วนใหญ่มีโถงอเนกประสงค์อยู่บริเวณโถงด้าน หน้าของเรือนหลักเป็นพื้นที่ที่มีประโยชน์ใช้สอยหลากหลายใช้ประกอบกิจการค้าขาย พักผ่อน รับแขก และวางโต๊ะหมู่บูชา

3. **พื้นที่ค้าขาย**ของตึกแถวเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของโถงด้านหน้าของเรือนหลัก มักจะเป็นพื้นที่เฉลียงด้านหน้าสุดของอาคาร เช่น 168, 163, 98, 94, 96 และ90 ตึกแถว 109 ใช้พื้นที่โถงส่วนหน้าทั้งหมดในการค้าขาย ส่วนตึกแถว 229 ในอดีตใช้พื้นที่โถงดังกล่าวเพื่อเก็บอุปกรณ์รถเข็นค้าขายก๋วยเตี๋ยว

ลายเส้นที่ 102 แสดงพื้นที่ค้าขาย โถงอเนกประสงค์ และโต๊ะหมู่บูชา ของตึกแถว 94 และ 90

4. **ที่เก็บของ**เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ เนื่องจากชาวไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายจึงต้องมีที่เก็บของ และเงินทอง ซึ่งที่เก็บของส่วนใหญ่อยู่ในส่วนชั้นลอย บางหลังทำช่องสำหรับขนของด้วย เช่น ตึกแถว 98 , 94 เป็นต้น ในตึกแถว 229 ชั้นลอยเป็นส่วนเก็บของที่มีทางทะลุถึงตึกแถว 227 ซึ่งเป็นที่นอน และทางเข้าชั้นลอยของตึกแถว 229

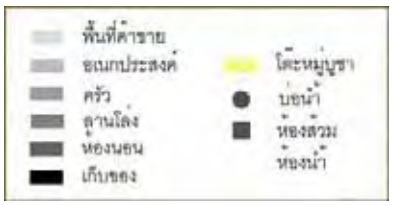
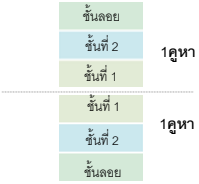
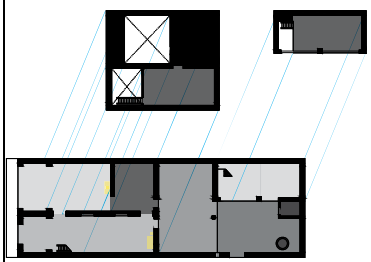
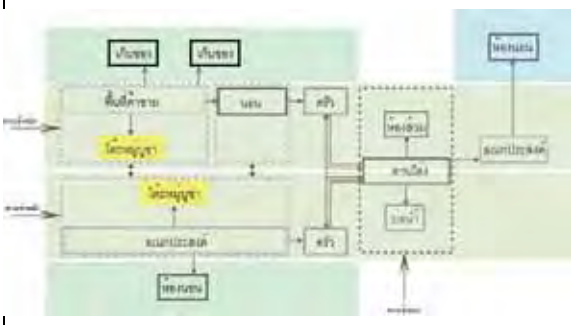
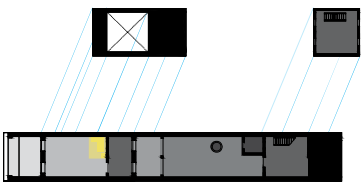
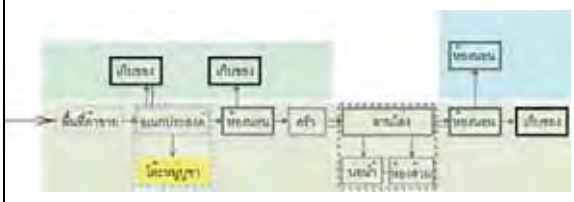
5. **ห้องนอน**ส่วนใหญ่วางอยู่ในพื้นที่กั้นฝาหรือผนังด้านหลังโถงอเนกประสงค์ หรือพื้นที่ด้านหลังสุดของเรือนหลัก และในส่วนด้านบนของเรือนรอง ในอดีตตึกแถว 90 มีผู้พักอาศัยถึง 30 คน จึงมีการแบ่งพื้นที่คูหาด้านแคบเป็นที่นอนรวมกันทั้งด้านล่าง และบนชั้นลอย ส่วนพ่อแม่นอนในพื้นที่กั้นฝาด้านหลังโถงอเนกประสงค์

6. **ห้องครัว**เป็นพื้นที่ที่มักวางติดกับลานโล่งอาจอยู่ในส่วนเรือนหลัก หรือชั้นล่างของเรือนรอง ในส่วนครัวรวมถึงส่วนรับประทานด้วย ซึ่งมักวางเป็นส่วนหนึ่งของส่วนครัว

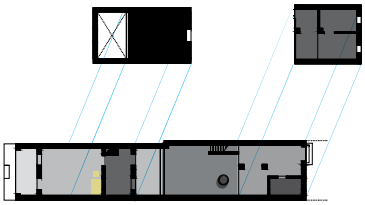
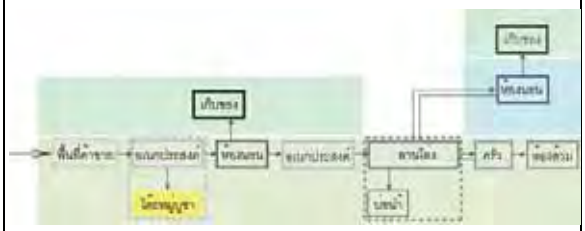
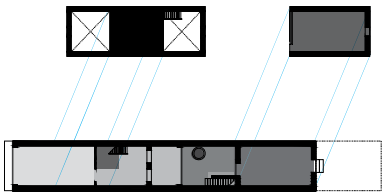
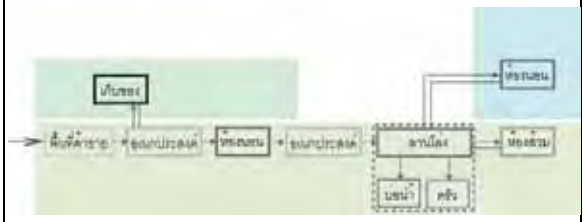
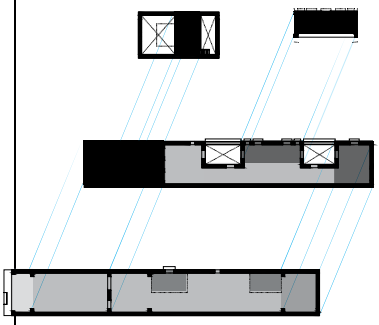
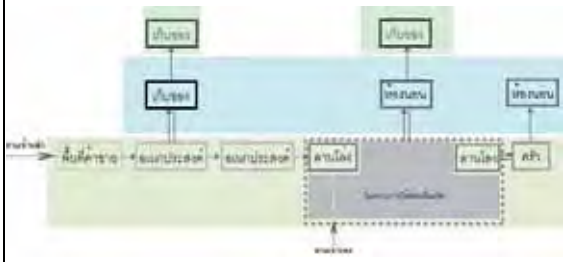
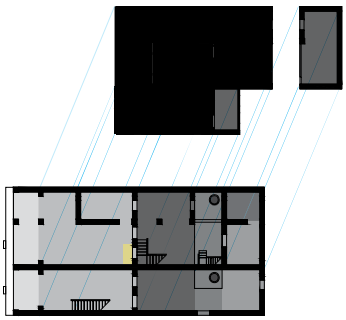
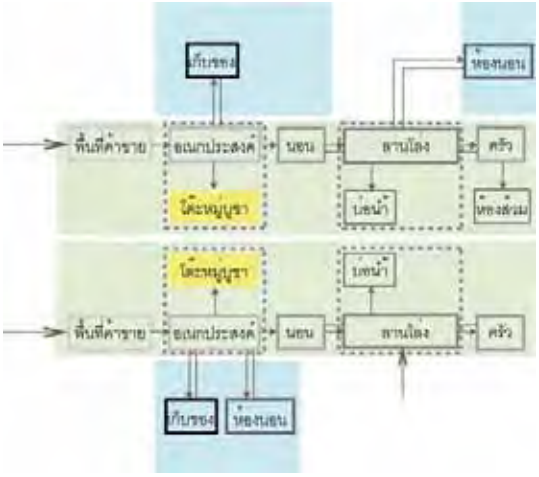
7. **ลานโล่ง**เป็นส่วนที่เชื่อมเรือนหลักกับเรือนรอง มักมีบ่อน้ำ และห้องน้ำ และห้องส้วมอยู่ในพื้นที่ ลานจะเชื่อมต่อกับส่วนครัว และห้องนอน ชั้นที่สองของเรือนรอง ซึ่งมักมีบันไดทอดจากลานสู่ชั้น 2 ของเรือนรอง (ดูรายละเอียดเรื่องการวิเคราะห์รูปแบบลานโล่ง)

8. **บ่อน้ำ ห้องน้ำและส้วม** เป็นส่วนหนึ่งของลานโล่ง มักอยู่ทางด้านหลังของลาน บางหลังใช้พื้นที่ลานเป็นพื้นที่อาบน้ำโดยไม่กั้นห้อง

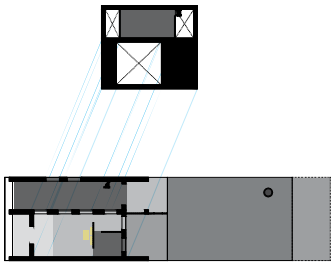
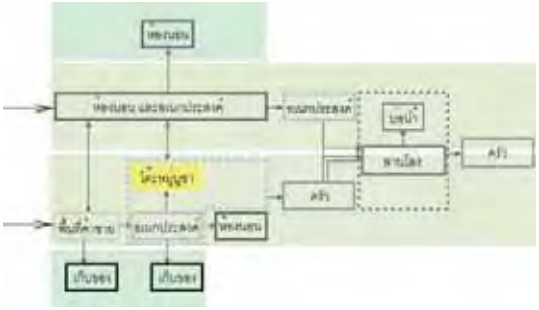
ตารางที่ 12 แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย

	ผังแสดงพื้นที่ใช้สอย	**ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย**
ตึกแถว		
229,227		
168		

ตารางที่ 12 (ต่อ)

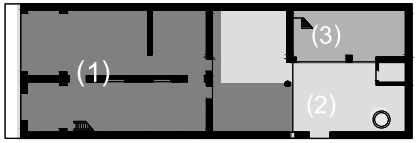
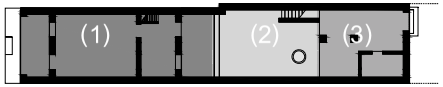
ตึกแถว	ผังแสดงพื้นที่ใช้สอย	ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย
163		
109		
98		
94,96		

ตารางที่ 12 (ต่อ)

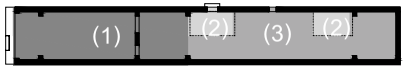
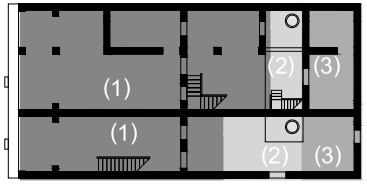
ตึกแถว	ผังแสดงพื้นที่ใช้สอย	ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย
90		

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

ตารางที่ 13 แสดงการแบ่งกลุ่มอาคาร และพื้นที่ใช้สอย

ตึกแถว	การแบ่งกลุ่มเรือน	เรือนหลัก(1)			ลานโล่ง(2)	เรือนรอง(3)		
		ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นลอย		ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นลอย
229 227		-ค้าขาย (ก๋วยเตี๋ยว) -อเนกประสงค์ -โต๊ะหมู่บูชา -ส่วนนอน	ไม่มี	เก็บของ	-ครัว -บ่อน้ำ ซักล้าง -ห้องน้ำ ห้องส้วม	-อเนกประสงค์ -บันได	ห้องนอน	ไม่มี
		-อเนกประสงค์ -โต๊ะหมู่บูชา -ครัว	ไม่มี	ส่วนนอน				
168		-ค้าขาย -อเนกประสงค์ -โต๊ะหมู่บูชา -ส่วนนอน	ไม่มี	เก็บของ	-ครัว -บ่อน้ำ ซักล้าง -ห้องน้ำ ห้องส้วม	-ห้องนอน -เก็บของ -บันได	ห้องนอน	ไม่มี
163		-ค้าขาย (ยาจีน) -อเนกประสงค์ -โต๊ะหมู่บูชา -ส่วนนอน	ไม่มี	เก็บของ	-บ่อน้ำ ซักล้าง -บันได	-ครัว -ห้องน้ำห้องส้วม	ห้องนอน	เก็บของ

ตารางที่ 13 (ต่อ)

ตึกแถว	การแบ่งกลุ่มเรือน	เรือนหลัก(1)			ลานโล่ง(2)		เรือนรอง(3)	
		ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นลอย		ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นลอย
98		-ค้าขาย -อเนกประสงค์ -ส่วนนอน -บันได	ไม่มี	เก็บของ	-ครัว -บ่อน้ำ ซักล้าง -บันได	-ห้องน้ำห้องส้วม	ห้องนอน	ไม่มี
98		-ค้าขาย (หวาย หัตถกรรม) -อเนกประสงค์	เก็บของ	เก็บของ	ไม่มีข้อมูลแน่ชัด สันนิษฐานว่า เป็นทางเดินเข้า บ่อน้ำ ซักล้าง	1.เรือนหลัง ครัว 2.เรือนข้าง ทางเดินเชื่อม	1.เรือนหลัง ห้องนอน 2.เรือนข้าง ห้องนอน	1.เรือนหลัง - 2.เรือนข้าง เก็บของ
94		-ค้าขาย (ผ้าทอ หัตถกรรม) -อเนกประสงค์ -โต๊ะหมู่บูชา -ส่วนนอน -บันได	เก็บของ	ไม่มี	-บ่อน้ำ ซักล้าง -บันได	-ครัว -ห้องน้ำห้องส้วม	ห้องนอน	ไม่มี
96		-ค้าขาย (ผ้าทอ)	-เก็บของ -ส่วนนอน	ไม่มี	-บ่อน้ำ ซักล้าง	-ครัว -ห้องน้ำ ห้องส้วม	ไม่มี	ไม่มี

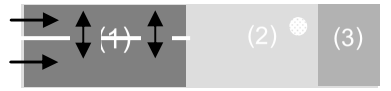
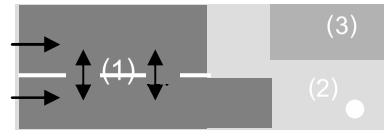
ตารางที่ 13 (ต่อ)

ตึกแถว	การแบ่งกลุ่มเรือน	เรือนหลัก(1)			ลานโล่ง(2)	เรือนรอง(3)		
		ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นลอย		ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นลอย
		(ผ้าทอหัตถกรรม) -อเนกประสงค์ -ส่วนนอน						
90		-ค้าขาย (ขนมและยาจีน) -อเนกประสงค์ -โต๊ะหมู่บูชา -ส่วนนอน	ไม่มี	-เก็บของ -ส่วนนอน	-บ่อน้ำ ซักล้าง -ห้องน้ำห้องส้วม	-ครัว	ไม่มี	ไม่มี

สรุปพื้นที่ใช้สอยเป็นพื้นที่ 2 แบบรวมกัน คือ ใช้สอยแบบอเนกประสงค์ คลุมเครือ กับพื้นที่ที่ใช้สอยอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยและการเชื่อมต่อ สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ พื้นที่เรือนหลัก ลานโล่ง และเรือนรอง โดยลานโล่งทำหน้าที่เชื่อมเรือนหลักกับเรือนรอง ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มตามจำนวนอาคารที่ถูกเชื่อมด้วยลานออกเป็น 2 แบบ คือลานเชื่อมกลางระหว่าง 2 เรือน (1คูหา และ 2 คูหา) และลานเชื่อมระหว่าง 3 เรือน

ตึกแถวทั้ง 2 แบบในส่วนเรือนหลักชั้นล่างส่วนใหญ่ประกอบด้วยพื้นที่ใช้สอยหลัก คือ ส่วนค้าขาย อเนกประสงค์ และโต๊ะหมู่บูชา บางหลังยังประกอบด้วยพื้นที่ส่วนนอน และบันไดขึ้นชั้นที่สองหรือชั้นลอย ส่วนชั้นที่ 2 หรือชั้นลอยส่วนใหญ่เป็นที่เก็บของ มีบางส่วนที่เป็นส่วนนอน ลานประกอบด้วยพื้นที่ใช้สอยหลัก คือ บ่อน้ำและส่วนซักล้าง มีเพียงบางหลังที่เป็นครัว ส่วนของเรือนรองส่วนใหญ่ชั้นล่างประกอบด้วยพื้นที่ใช้สอยหลัก คือ ครัว หรือห้องน้ำห้องส้วม มีบางส่วนใช้สอยเป็นห้องนอน เก็บของ อเนกประสงค์ และบันไดขึ้นชั้นที่สองของเรือนรอง ส่วนชั้นที่ 2 เป็นห้องนอน ส่วนชั้นลอยไม่ว่าจะเป็นชั้นลอยของชั้นที่ 1 และชั้นลอยของชั้นที่ 2 ของเรือนใดก็ตาม มีการใช้สอยเป็นที่เก็บของทั้งสิ้น ในตึกแถวที่มีผู้พักอาศัยจำนวนมาก ถึงจะใช้ส่วนนี้เป็นส่วนนอน

ตารางที่ 14 สรุปพื้นที่ใช้สอยของเรือนหลัก เรือนรอง และลานโล่ง

สรุป	**แบ่งกลุ่มเรือน**	**เรือนหลัก(1)**			**ลานโล่ง(2)**	**เรือนรอง(3)**		
		ชั้นที่ 1	**ชั้นที่ 2**	**ชั้นลอย**		**ชั้นที่ 1**	**ชั้นที่ 2**	**ชั้นลอย**
แบบที่ 1	ลานเชื่อมระหว่าง 2 เรือน							
ลักษณะร่วม (ส่วนใหญ่)	1.ตึกแถว 1 คูหา (168,163,109,96และ94) 	-ค้าขาย -อเนกประสงค์ -โต๊ะหมู่บูชา	เก็บของ	เก็บของ	-บ่อน้ำ ซักล้าง -ห้องน้ำห้องส้วม- -บันได	-ครัว -ห้องน้ำห้องส้วม	ห้องนอน	เก็บของ
แตกต่าง (บางส่วน)	2.ตึกแถว 2 คูหา (90และ229,227) 	-ส่วนนอน -บันได	ส่วนนอน	ส่วนนอน	ครัว	-ห้องนอน -เก็บของ -อเนกประสงค์ -บันได		
แบบที่ 2	ลานเชื่อมระหว่าง 3 เรือน	-ค้าขาย -อเนกประสงค์	เก็บของ	เก็บของ	ไม่มีข้อมูลแน่ชัด สันนิษฐานว่าเป็น ทางเดินเข้า บ่อน้ำ ซักล้าง	1.เรือนหลัง ครัว 2.เรือนข้าง ทางเดินเชื่อม	1.เรือนหลัง ห้องนอน 2.เรือนข้าง ห้องนอน	1.เรือนหลัง 2.เรือนข้าง เก็บของ
								

1.2 การแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายในตึกแถว

ความสัมพันธ์ของการแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายในตึกแถวจีนดั้งเดิมในอดีต จากการวิเคราะห์สามารถแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1.2.1 **พื้นที่สาธารณะ** หมายถึงพื้นที่ที่ของคนทั่วไปเข้ามาใช้สอยได้ ได้แก่ พื้นที่ค้าขายและพื้นที่เฉลียงที่มีหลังคาปีกนกคลุมด้านหน้า

1.2.2 **พื้นที่กึ่งสาธารณะ**หมายถึงพื้นที่ของแขก ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านสามารถเข้ามาใช้สอยได้ อาจเป็นบางเทศกาล หรือบางโอกาส ได้แก่ ส่วนโถงอเนกประสงค์ โต๊ะหมู่บูชา ซึ่งแตกต่างจากพื้นที่กึ่งส่วนตัวเล็กน้อย

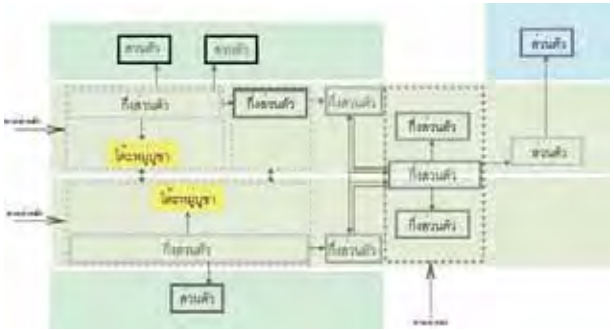
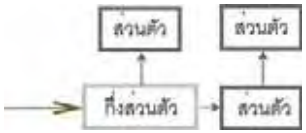
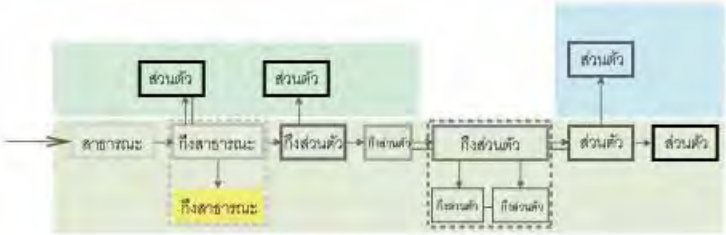
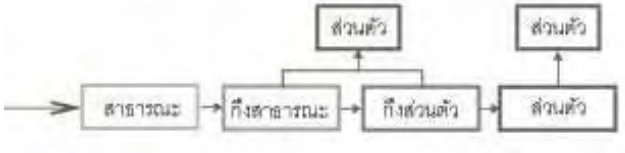
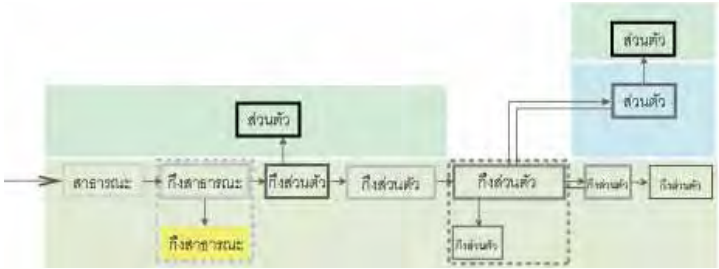
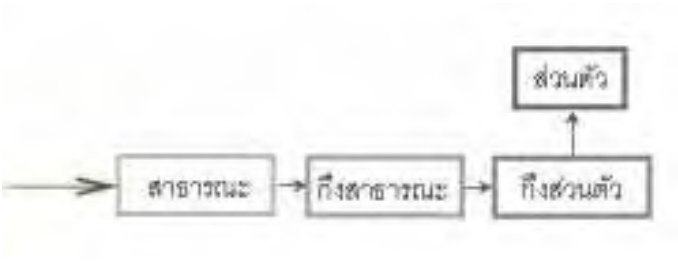
1.2.3 **พื้นที่กึ่งส่วนตัว**หมายถึงพื้นที่ของแขก ญาติพี่น้องหรือเพื่อนบ้านที่สนิทสามารถเข้ามาใช้สอยได้อาจจะจำเป็นต้องขออนุญาติจากเจ้าของบ้าน หรือผู้พักอาศัย ได้แก่ พื้นที่พักผ่อน นั่งเล่น ครัว ห้องน้ำ ห้องส้วม บริเวณลานโล่ง (Court) และบ่อน้ำ เป็นต้น

1.2.4 **พื้นที่ส่วนตัว**หมายถึงพื้นที่ส่วนตัวของผู้พักอาศัยแต่ละหลัง ได้แก่ ห้องนอน พื้นที่หรือห้องเก็บเป็นพื้นที่ส่วนตัวที่คนนอกไม่สามารถเข้าไปใช้สอยได้ส่วนใหญ่จะอยู่ด้านในสุด หรือด้านบนของเรือน

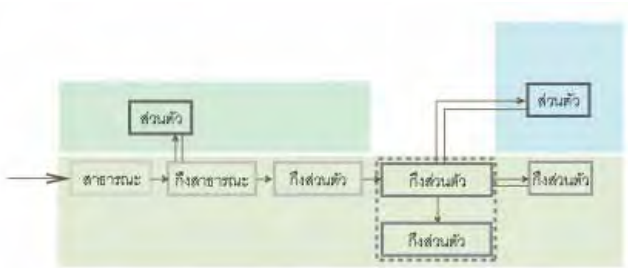
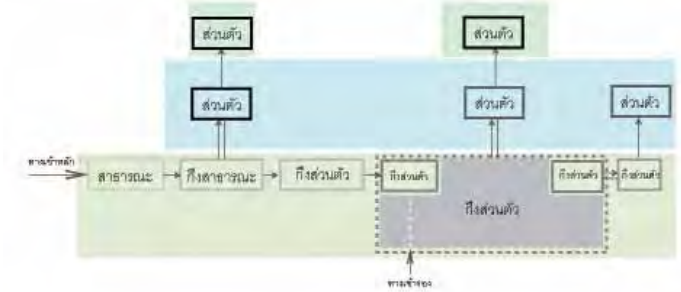
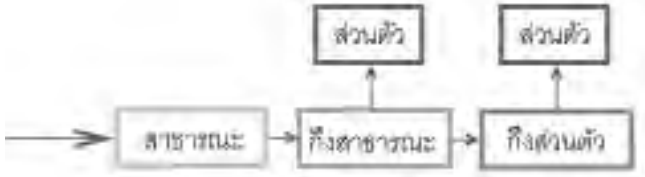
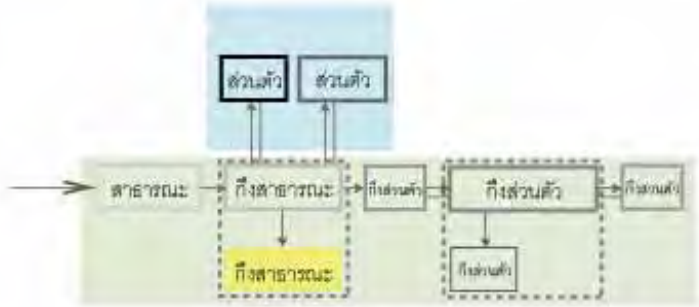
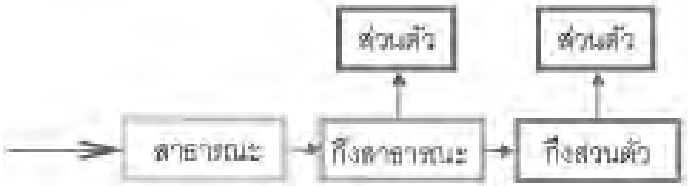
จากการวิเคราะห์พื้นที่เชื่อมต่อแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ใกล้ชิดของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อครอบครัว และชุมชน ที่สะท้อนออกมาในการใช้พื้นที่ของตึกแถวว่าในอดีตชาวไทยเชื้อสายจีนพักอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ในพื้นที่ส่วนตัวนี้จึงเป็นพื้นที่ใช้สอยร่วมกันของคนในครอบครัว ต่างจากปัจจุบันที่มีความเป็นปัจเจกมากขึ้น ต้องการพื้นที่ส่วนตัวของแต่ละคน จึงเกิดสายสัมพันธ์แบ่งแยกมากขึ้น และได้แสดงออกทางสถาปัตยกรรมโดยการแบ่งกั้นห้องในแต่ละส่วน

นอกจากนี้พื้นที่บริเวณที่พักผ่อนนั่งเล่น ครัว ห้องน้ำห้องส้วม บริเวณลานโล่ง(Court) และบ่อน้ำเป็นส่วนพื้นที่กึ่งส่วนตัวที่ผู้อาศัยตึกแถวชุดเดียวกัน (ตึกแถว 2 คูหาขึ้นไปที่ใช้ผนังร่วมกัน หรือมีพื้นที่บางส่วนร่วมกัน เช่น การใช้พื้นที่ลาน ห้องน้ำห้องส้วม หรือครัวร่วมกัน เป็นต้น) เข้าไปใช้สอยอาคารได้ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นญาติกัน โดยมีทางเชื่อมระหว่างพื้นที่ค้าขาย โถงอเนกประสงค์ และลานโล่ง ทำให้เห็นสายสัมพันธ์ที่แสดงความเป็นครอบครัวใหญ่ หรือเพื่อนบ้านใกล้ชิด แสดงความสัมพันธ์ของสังคมแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

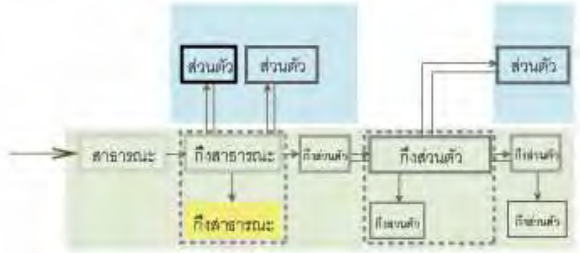
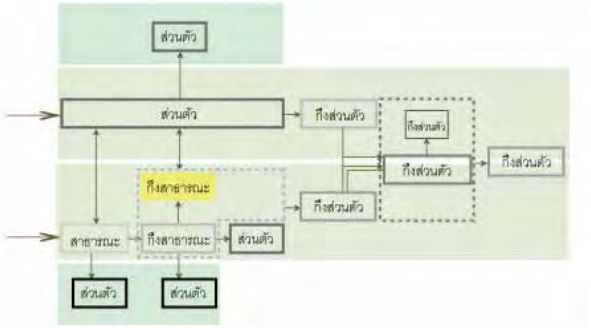
ตารางที่ 15 การแบ่งเขต (Zone) พื้นที่

ตึกแถว	แสดง Zone ของพื้นที่	การเชื่อมต่อของโซน
229,227		
168		
163		

ตารางที่ 15 (ต่อ)

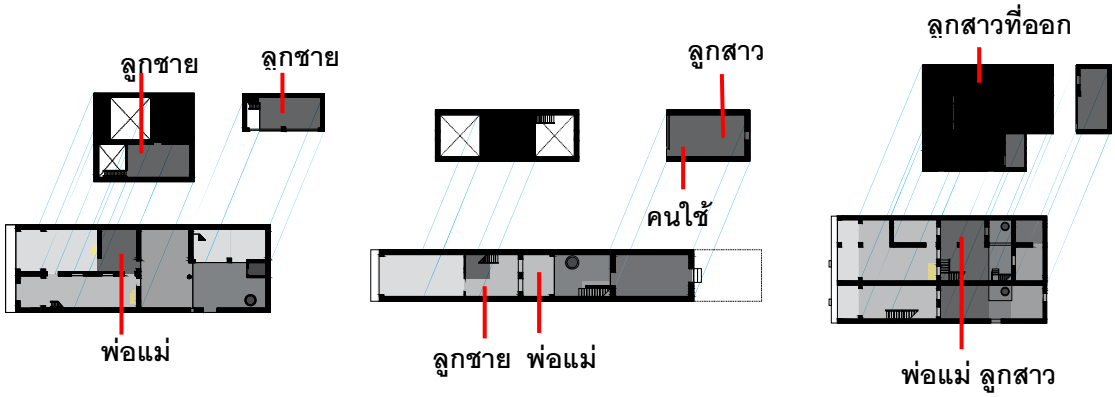
ตึกแถว	แสดง Zone ของพื้นที่	การเชื่อมต่อของโซน
109		
98		
96		

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ตึกแถว	แสดง Zone ของพื้นที่	การเชื่อมต่อของโซน
94		
90		
สรุป	1. พื้นที่ชั้นล่างความเป็นส่วนตัวมากขึ้นเมื่อเข้าไปภายใน ยิ่งลึกยิ่งแสดงความเป็นส่วนตัว โดยส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์จากสาธารณะ สู่กึ่งสาธารณะ สู่กึ่งส่วนตัว และส่วนตัว ซึ่งส่วนใหญ่พื้นที่ส่วนตัวมักจะอยู่ในสุดของเรือนรอง และชั้นบน 2. ชั้นบนเป็นพื้นที่ส่วนตัว สำหรับนอน หรือเก็บของ โดยเฉพาะของมีค่าซึ่งสามารถเชื่อมกับทุกพื้นที่ แสดงให้เห็นว่าระดับสามารถแบ่งความเป็นส่วนตัว หรือปัจเจกจากบุคคลภาย นอกได้ แต่ส่วนใหญ่เชื่อมกับพื้นที่กึ่งสาธารณะ และกึ่งส่วนตัว 3. แม้ส่วนนอน หรือห้องนอนจะอยู่ชั้นล่าง แต่ถือว่าเป็นส่วนกึ่งส่วนตัว เนื่องจากผู้พักอาศัยเป็นครอบครัวใหญ่ และมีสายสัมพันธ์ที่สนิทต่อญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน	

1.3 ลำดับศักดิ์ในการใช้สอยพื้นที่ของผู้อาศัย

ตึกแถวจีนไม่มีลำดับศักดิ์ที่ตายตัวแน่นอน ห้องนอนหรือส่วนเป็นพื้นที่ที่สามารถวิเคราะห์ เนื่องจากมีพื้นที่จำกัดจึงมีการอยู่อาศัยรวมกัน แต่ส่วนใหญ่ห้องนอนพ่อ แม่ จะวางอยู่กลางติดกับพื้นที่ลาน ส่วนลูก ๆ จะนอนรวมกัน หากครอบครัวใดมีผู้พักอาศัยไม่มากนักก็มักจะให้ลูกชายนอนด้านหน้าบนชั้นลอย หรือพื้นที่หลังโถงอเนกประสงค์ ลูกสาวนอนเรือนรองชั้นบนด้านหลังสุด หรือนอนรวมกับพ่อ แม่ แต่เมื่อออกเรือนแล้วก็จะนอนแยกที่อื่น เช่น ชั้นบน เป็นต้น

ลายเส้นที่ 104 ลำดับศักดิ์การใช้พื้นที่ ของตึกแถว 229,227, 109 และ64

ตารางที่ 16 แสดงลำดับศักดิ์การใช้พื้นที่

ลำดับศักดิ์การใช้พื้นที่	ลักษณะเด่น
ลูกชาย → พ่อ แม่ ผู้อาวุโส → ลูกชาย ลูกชาย → พ่อ แม่ ผู้อาวุโส → ลูกสาว ลูกชาย → พ่อ แม่ ลูกสาว	1.พ่อแม่มักนอนในส่วนชั้นล่างของเรือนหลักบริเวณพื้นที่กลางตึกแถว หลังโถงอเนกประสงค์หลัก ติดกับพื้นที่ลานโล่ง 2.ลูกชายมักนอนด้านหน้า เช่น ชั้นลอยบนโถงอเนกประสงค์ หรือพื้นที่หลังฝาถัดจากโถงอเนกประสงค์ แยกจากพ่อแม่ 3.ลูกสาวมักนอนกับพ่อแม่ หรือนอนในส่วนชั้นบนเรือนรองหลังของสุดของตึกแถว 4.พ่อแม่ และผู้อาวุโสนอนชั้นล่างเสมอ เนื่องจากเดินเหินลำบาก

2. **การวิเคราะห์รูปแบบลานโล่ง** (Courtyard)

ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่าสงขลามีลักษณะร่วมกันที่แสดงออกทางกายภาพอย่างชัด เจน คือ ลานโล่ง (Courtyard) ทำให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมร่วมกันของชุมชน จึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์แนวคิดในการออกแบบลานโล่งเพื่อค้นหาหลักสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะร่วมดังกล่าว และนำไปเปรียบเทียบกับแนวคิดในการออกแบบลานโล่ง (Courtyard) ของสถาปัตยกรรมในประเทศจีน แล้วจึงนำหัวใจหลักในการออกแบบไปสู่การสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะสมกับปัจจุบัน ณ พื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา

2.1 แนวคิดที่ทำให้เกิดลานโล่ง (Courtyard)

2.1.1 ความเชื่อเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ

ความเชื่อเกี่ยวกับคำสั่งสอนทั้งสาม (ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และพุทธมหายาน) และความเชื่อโบราณของชาวจีน ได้แก่ หยิน-หยาง และเรื่องฮวงจุ้ย (Feng-Shui) ความเชื่อดังกล่าวมีอิทธิพลให้เกิดลานโล่งเกิดขึ้น โดยมีของหลักสำคัญคือ การดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติ ธรรมชาติก่อให้เกิดพลัง 2 ด้านคือ ด้านดีและร้าย หากดำเนินชีวิตไม่ขัดกับหลักธรรมชาติก็จะก่อให้เกิดผลดี

การพึ่งพาธรรมชาติ การดำเนินชีวิตในอดีตจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นปัจจัยในการดำเนินชีวิต เนื่องจากยังไม่มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย

1.1 การพึ่งพาน้ำฝนจากธรรมชาติ เพื่อดื่มกิน ซัก และล้างสิ่งของต่างๆ

1.2 การพึ่งพาแสงธรรมชาติเพื่อใช้แสงสว่าง และใช้รังสีความร้อนในการประกอบกิจ กรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้แสงสว่าง เพื่อให้มองเห็นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ การอ่านหนังสือ เป็นต้น ใช้รังสีความร้อนในการตากผ้า ทำให้จานแห้ง และการตากอาหารการกินต่าง ๆ เป็นต้น

1.3 การพึ่งพาลมในการระบายอากาศ กลิ่น ทำให้ไม่อับชื้น

2.1.2 ความจำกัดของพื้นที่

ตึกแถวเป็นอาคารที่เกิดในพื้นที่ที่ค่อนข้างจำกัด แต่ละหลังจึงมีลักษณะยาวและแคบ หากมีหลังคาทึบทั้งคูหาก็จะทำให้ขัดต่อความเชื่อ ไม่ได้ดำเนินชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มีความอับชื้นมืดทึบ และก่อให้เกิดโรคภัยต่อผู้พักอาศัย จึงออกแบบให้มีลานเปิดโล่งเพื่อรับแสงสว่าง รับคลื่นลม และฝนจากธรรมชาติช่วยระบายอากาศทำให้อาคารไม่อับชื้น

สาเหตุดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าในการดำเนินชีวิตประจำวันจำเป็นต้องพึ่งพาธรรมชาติจึงทำให้เกิดมีพื้นที่ลานโล่ง (Courtyard) ขึ้นในตึกแถว และมีความสัมพันธ์

กับพื้นที่อื่น ๆ คือ บริเวณลานโล่งจะเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านสาธารณูปโภค ทำให้บ่อน้ำและห้องส้วมตั้งอยู่ในบริเวณลานโล่ง และครัวจะเชื่อมต่อกับพื้นที่ลานโล่งเสมอ

2.2 ลักษณะเด่นของลานโล่ง (Courtyard) **ของตึกแถวจีนดั้งเดิม ชุมชนเมืองเก่าสงขลา**

การวิเคราะห์ลักษณะเด่นที่มีในตึกแถวจีนดั้งเดิม ชุมชนเมืองเก่าสงขลาที่มีความเหมือนกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของตึกแถว ดังนี้

1. รูปแบบของลานโล่ง

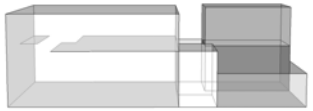
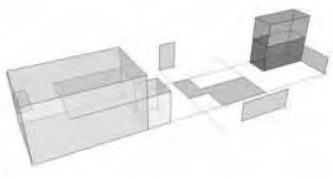
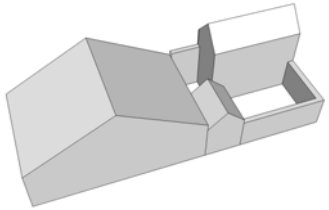
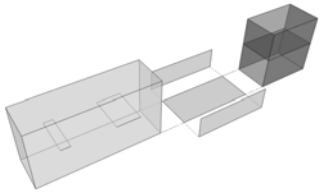
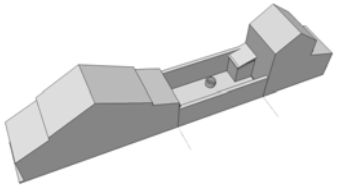
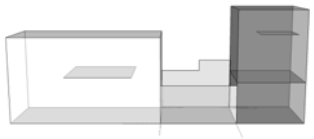
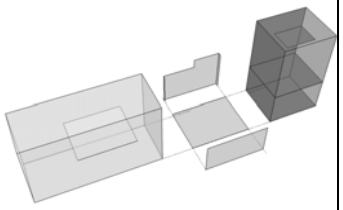
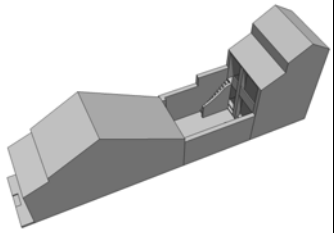
1.1 ลานโล่ง (Courtyard) ของตึกแถวจีนดั้งเดิมในพื้นที่เมืองเก่าสงขลาส่วนใหญ่เกิดจากการล้อมพื้นที่ว่างด้วยอาคาร 2 หลัง รูปแบบลานโล่งที่เกิดขึ้นมีลักษณะที่สัมพันธ์กันคือ เกิดจากการล้อมพื้นที่ว่างด้วยอาคาร 2 หลัง ที่มีขนาดความสำคัญต่างกัน โดยที่อาคารหลักจะมี Massขนาดใหญ่กว่าอาคารรอง มีความสูง 1-2 ชั้น แต่ส่วนใหญ่จะเป็นอาคาร 1 ชั้นที่มีชั้นลอย ส่วนอาคารรองส่วนใหญ่จะมีความสูง 2 ชั้น แต่มีขนาดพื้นที่ว่างน้อยกว่าอาคารหลัก ส่วนพื้นที่ด้านยาวของลานส่วนใหญ่จะโอบล้อมด้วยกำแพงทึบ

ลานโล่งเป็นพื้นที่เชื่อมระหว่างเรือนหลักและเรือนรอง ซึ่งตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เหลื่อมไปทางด้านหลังของพื้นที่ตั้ง เนื่องจากเรือนหลักด้านหน้ามีพื้นที่ใหญ่กว่าเรือนรองที่ตั้งอยู่ทางด้านหลัง โดยเรือนหลักมีลักษณะเป็นเรือน 1 ชั้นที่มีชั้นลอย หรือ 2 ชั้นที่มีชั้นลอย หรือ 2 ชั้นที่ไม่มีชั้นลอย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรือน 1 ชั้นที่มีชั้นลอย ส่วนเรือนรองมีลักษณะเป็นเรือน 1 ชั้น หรือ 2 ชั้นที่มีชั้นลอย หรือ 2 ชั้นที่ไม่มีชั้นลอย (ตารางที่ 17)

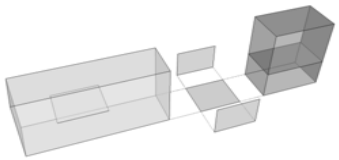
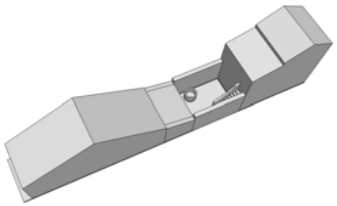
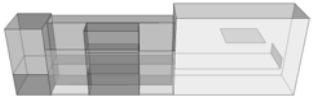
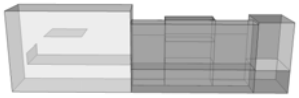
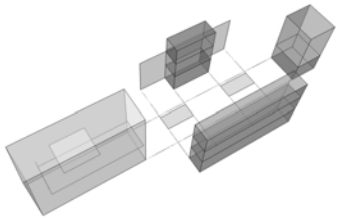
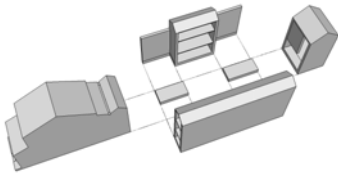
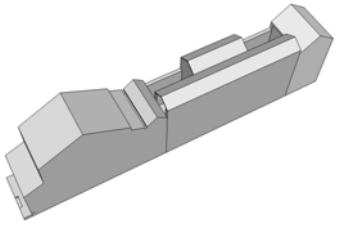
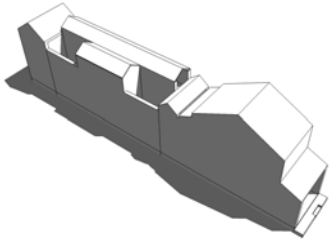
นอกจากนี้ตึกแถวบางหลังตั้งอยู่ในตำแหน่งติดกับถนนสองสายที่วางตั้งฉากกันทำให้เกิดทางเข้าสองทางด้านหน้าติดถนนสายหลัก เช่น ถนนนครใน เป็นทางเข้าหลัก ส่วนถนนซอยที่เป็นทางเข้ารอง เช่น ตึกแถว 227, 229 และตึกแถว 98 ตึกแถวทั้งสองหลังมีทางเข้ารองซึ่งวางในตำแหน่งเชื่อมกับลานโล่งก่อนเข้าสู่พื้นที่อื่น ทางเข้ารองดังกล่าวมักเป็นทางเข้าส่วนตัวของผู้พักอาศัย หรือเพื่อนบ้านคนสนิททำให้ลานเป็นตัวเชื่อมพื้นที่ใช้สอยส่วนต่างๆ มีศักยภาพในการเชื่อม และกระจายทางเดินสู่พื้นที่ที่เป็นส่วนตัว หรือกึ่งส่วนตัว ได้แก่ ส่วนอเนกประสงค์ย่อย ครัว และ ห้องนอนด้านหลัง (เรือนด้านหลัง)

1.2. ลานโล่งมีรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีลักษณะรูปร่าง (Form) ของลานเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่สามารถปรับเปลี่ยนไปตามอาคารที่โอบล้อม ลานโล่งส่วนใหญ่ในพื้นที่เมืองเก่าสงขลาบริเวณด้านสกัดมักจะมีอาคารด้านหน้าและหลังล้อมวางขนานกันที่ปลายทั้ง 2 ฝั่ง และด้านยาวมักจะมีกำแพงล้อมอีกสองโอบล้อมลานโล่งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ แต่ตึกแถวบางหลังมีลักษณะแตกต่างจากตึกแถวส่วนใหญ่แต่ยังคงเป็นลานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า

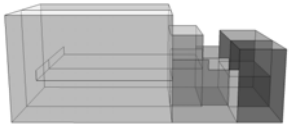
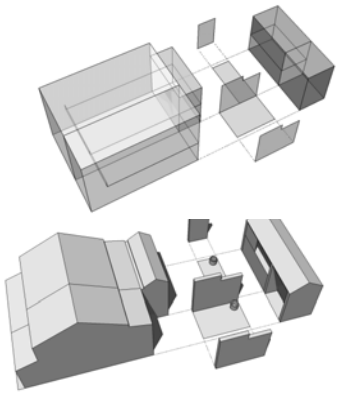
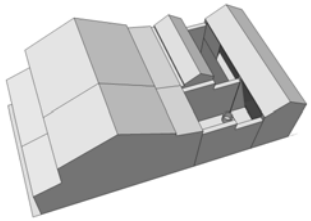
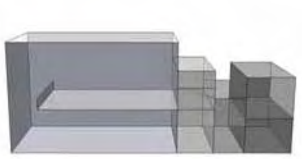
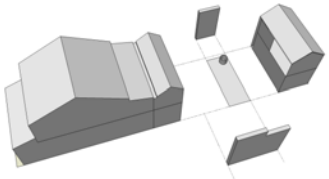
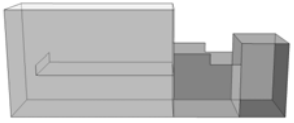
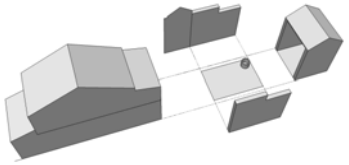
ตารางที่ 17 แสดงรูปแบบ และจำนวนเรือนที่ล้อมลานโล่งของตึกแถว

ตึกแถว	รูปแบบเรือน (Mass)		รูปด้านข้าง 3 มิติ	Massแยกส่วน	จำนวนเรือน (หลัง)	
	เรือนหลัก (ด้านหน้า)	เรือนรอง (ด้านหลัง)			2 หลัง	3 หลัง
227,229	ลานโล่งเชื่อมระหว่าง 2 เรือน					
	1 ชั้น มีชั้นลอย	2 ชั้น				
168	ลานโล่งเชื่อมระหว่าง 2 เรือน					
	1 ชั้น มีชั้นลอย	2 ชั้น				
163	ลานโล่งเชื่อมระหว่าง 2 เรือน					
	1 ชั้น มีชั้นลอย	2 ชั้น มีชั้นลอย				

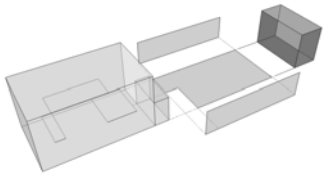
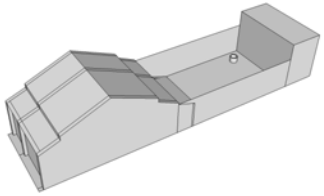
ตารางที่ 17 (ต่อ)

ตึกแถว	รูปแบบเรือน (Mass)		รูปด้านข้าง 3 มิติ	Massแยกส่วน	จำนวนเรือน (หลัง)	
	เรือนหลัก (ด้านหน้า)	เรือนรอง (ด้านหลัง)			2 หลัง	3 หลัง
109	ลานโล่งเชื่อมระหว่าง 2 เรือน					
	1 ชั้น มีชั้นลอย	2 ชั้น				
98	ลานโล่งเชื่อมระหว่าง 3 เรือน มีเรือนด้านข้าง 2 เรือน มีลาน 2 ลาน ที่เกิดจากการปิดล้อมของเรือน 3 หลัง คือ 1. เรือนด้านหน้า และด้านข้างทั้งสอง 2. ด้านข้างทั้งสอง และเรือนด้านหลัง		 	 		
	2 ชั้น มีชั้นลอย	2 ชั้น				

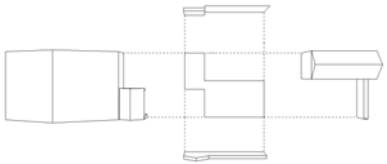
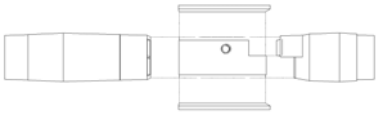
ตารางที่ 17 (ต่อ)

ตึกแถว	รูปแบบเรือน (Mass)		รูปด้านข้าง 3 มิติ	Massแยกส่วน	จำนวนเรือน (หลัง)	
	เรือนหลัก (ด้านหน้า)	เรือนรอง (ด้านหลัง)			2 หลัง	3 หลัง
94,96	ลานโล่งเชื่อมระหว่าง 2 เรือน [แต่ในปัจจุบันลานถูกกั้นด้วยกำแพง]					
94	2 ชั้น	2 ชั้น				
96	2 ชั้น	1ชั้น				

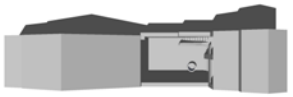
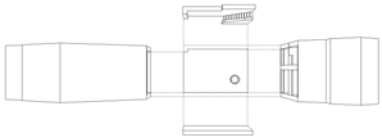
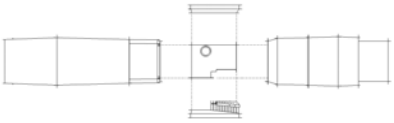
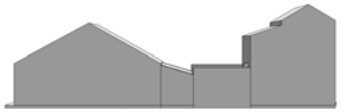
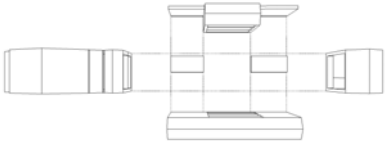
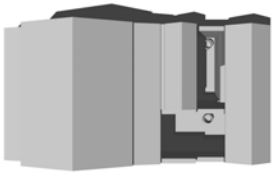
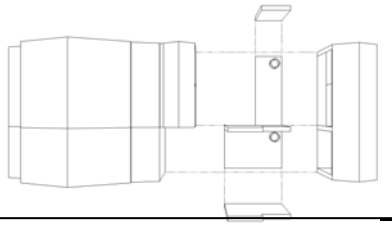
ตารางที่ 17 (ต่อ)

ตึกแถว	รูปแบบเรือน (Mass)		รูปด้านข้าง 3 มิติ	Massแยกส่วน	จำนวนเรือน (หลัง)	
	เรือนหลัก (ด้านหน้า)	เรือนรอง (ด้านหลัง)			2 หลัง	3 หลัง
90	ลานโล่งเชื่อมระหว่าง 2 เรือน					
	1 ชั้น มีชั้นลอย	ไม่มีข้อมูล				

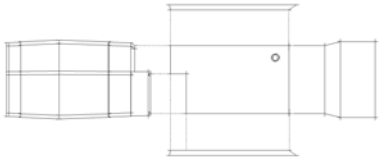
ตารางที่ 18 แสดงจำนวนและรูปร่างลานของตึกแถวแต่ละหลัง

ตึกแถว	รูปแบบลาน	กราฟิกภาพลาน	ผังหลังคา	ผังแยกส่วน	รูปด้านข้าง
227,229	ลาน 1 ลานรูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้า 2 ผืนเชื่อมกัน				
168	ลาน 1 ลานรูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้า				

ตารางที่ 18 (ต่อ)

ตึกแถว	รูปแบบลาน	กราฟิกภาพลาน	ผังหลังคา	ผังแยกส่วน	รูปด้านข้าง
163	ลาน 1 ลานรูป สี่เหลี่ยม ผืนผ้า				
109	ลาน 1 ลานรูป สี่เหลี่ยม ผืนผ้า				
98	ลาน 2 ลานรูป สี่เหลี่ยม ผืนผ้า				
94,96	ตึกแถวแต่ละหลัง มีลาน 1 ลานรูป สี่เหลี่ยม ผืนผ้า				

ตารางที่ 18 (ต่อ)

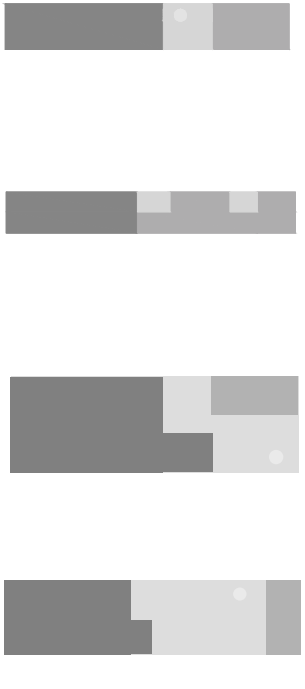
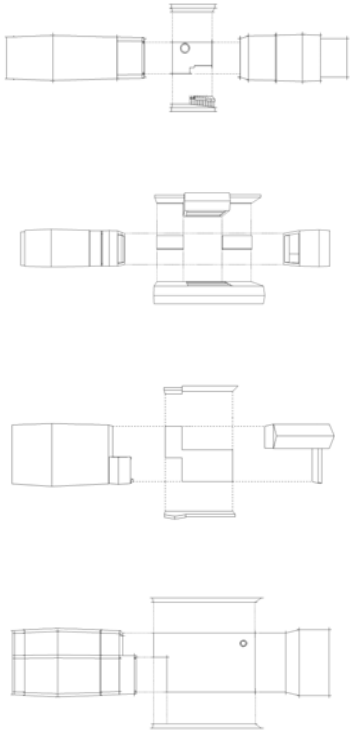
ตึกแถว	รูปแบบลาน	กราฟิกภาพลาน	ผังหลังคา	ผังแยกส่วน	รูปด้านข้าง
90	ลาน 1 ลานรูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้า 2 ผืนเชื่อมกัน (คล้ายตัว L)				

จากตารางข้างต้น สรุปได้ว่า ลานของตึกแถวทุกหลังเป็นลานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 1 ผืน ซึ่งในบางหลังเป็นลานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 2 ผืน ต่างขนาดเชื่อมกัน ลานส่วนใหญ่เกิดจากการปิดล้อมของเรือน 2 หลัง ที่ต่างขนาด ได้แก่ เรือนหลักซึ่งมีขนาดใหญ่กว่า และเรือนรองซึ่งมีขนาดเล็กกว่า เรือนหลักมีลักษณะเป็นเรือน 1 ชั้นที่มีชั้นลอย หรือ 2 ชั้นที่มีชั้นลอย หรือ 2 ชั้นที่ไม่มีชั้นลอย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรือน 1 ชั้นที่มีชั้นลอย ส่วนเรือนรองมีลักษณะเป็นเรือน 1 ชั้น หรือ 2 ชั้นที่มีชั้นลอย หรือ 2 ชั้นที่ไม่มีชั้นลอย มีตึกแถวบางหลังที่มีลักษณะแตกต่าง ได้แก่

- ตึกแถวเลขที่ 227 และ229 เป็นตึกแถว 2 คูหาที่ใช้พื้นที่ลานร่วมกัน โดยลานถูกล้อมด้วยอาคารด้านหน้า 2 คูหาที่ยาวไม่เท่ากัน ส่วนด้านหลังมีอีกอาคารวางขวางไปทางด้านหลังและด้านข้างทิศใต้ของตึกแถว 229 ซึ่งมีอาคารด้านหน้าสั้นกว่าตึกแถว 227 ส่วนด้านข้างทิศเหนือ และทิศตะวันตกบางส่วนเป็นกำแพงล้อม ทำให้เกิดลานโล่งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ 1 ลาน และลานโล่งเล็กอีก 1 ลานที่เชื่อมต่อกัน (ตารางที่ 18)

- ตึกแถวเลขที่ 98 มีอาคารวางล้อมลานด้านสกัดหน้าหลัง และด้านยาวทั้งสองข้างมีด้านหนึ่งวางอาคารขนานตลอดแนว ปลายทั้งสองข้างวางติดกับอาคารด้านสกัดทั้งหน้าและหลัง ส่วนอาคารด้านยาวอีกข้างวางตรงกลางขนานกันแต่ปลายทั้งสองข้างสั้นกว่าทำให้เกิดลานโล่งย่อยรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก 2 ลาน

ตารางที่ 19 สรุปลักษณะ รูปแบบลานโล่ง

รูปแบบการล้อมลาน	เรือนหลัก (ด้านหน้า)	เรือนรอง (ด้านหลัง)	เรือน (ด้านข้าง)	ลักษณะรูปร่างลาน	กราฟิกภาพลาน	ผังแยกส่วน
1.เรือนหลักด้านหน้า เรือนรองด้านหลัง และกำแพง 2 ด้านล้อมลาน 2. เรือนหลักด้านหน้า เรือนรองด้านหลังกับกำแพง และกำแพง 2 ด้านล้อมลาน 3.เรือนหลักด้านหน้า เรือนรองด้านข้างทั้งสอง และกำแพงเชื่อมเรือนด้านข้างหนึ่งล้อมลานหนึ่ง 4. เรือนรองด้านข้างทั้งสองกำแพงเชื่อมเรือนด้านข้าง และเรือนรองด้านหลังล้อมลาน	-1 ชั้นมีชั้นลอย -2 ชั้น -2 ชั้นมีชั้นลอย	-1 ชั้น -2 ชั้น -2 ชั้นมีชั้นลอย	-2 ชั้น -2 ชั้นมีชั้นลอย	1.รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 2. รูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้า 2 ผืนเชื่อมกัน 3.รูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้า 2 ผืนเชื่อมกัน (คล้ายตัว L)		

2. การใช้สอยบริเวณลานโล่ง

บริเวณลานโล่งของชุมชนเมืองเก่าสงขลาเป็นพื้นที่ที่ใช้สอยแบบอเนกประสงค์ คือ เป็นพื้นที่ที่ใช้สอยกิจกรรมที่หลากหลายของครอบครัวโดยเฉพาะกิจกรรมที่ต้องการพึ่งพาธรรมชาติ ได้แก่ห้องน้ำ ห้องส้วม และบ่อน้ำ พื้นที่ใช้สอยดังกล่าวมีกิจกรรมที่ต้องการน้ำฝนเพื่อใช้สอย ต้องการลมเพื่อพัดพากลิ่นสู่ลานโล่ง และภายนอกอาคาร (ลมจะพัดตามฤดูมรสุม ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ลมจะพัดจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือลมจะพัดจาก ตะวันออกเฉียงเหนือไปทิศทิศตะวันตกเฉียงใต้) และต้องการแสงเพื่อช่วยให้พื้นที่ไม่อับชื้น พื้นที่ที่เชื่อมต่อกับลานโล่งก็เช่นเดียวกัน ส่วนใหญ่จะเป็นส่วนครัว ซึ่งต้องการลมเพื่อระบายพัดพากลิ่นอาหารไม่ให้เหม็นอับภายในอาคาร ใช้แสงเพื่อช่วยในการมองเห็น และสะดวกในการใช้บ่อน้ำ

การใช้สอย และการเชื่อมต่อของพื้นที่ต่าง ๆ กับลานโล่งของตึกแถวชุมชนเมืองเก่าสงขลา มีความสัมพันธ์ที่เป็นลักษณะร่วมกันได้แก่

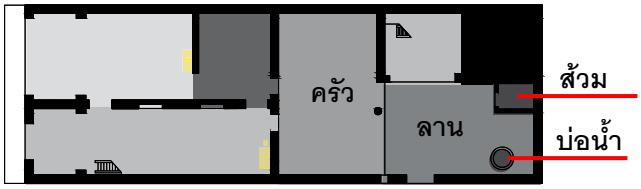
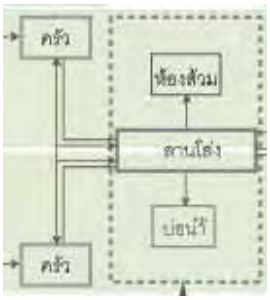
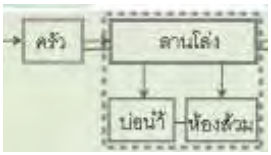
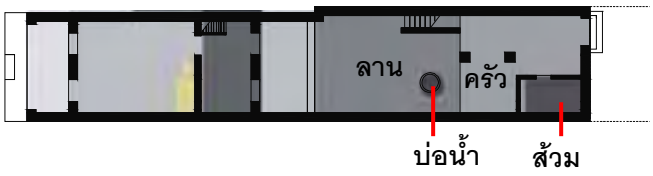
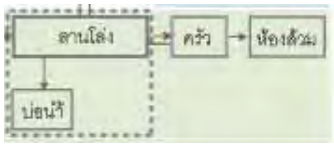
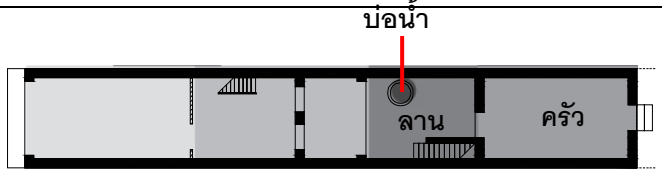
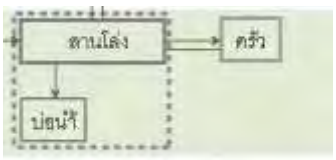
2.1 ลานโล่งประกอบด้วยพื้นที่ บ่อน้ำ ห้องน้ำหรือพื้นที่ลานสำหรับอาบน้ำ และห้องส้วม

2.2 บ่อน้ำจะวางอยู่ในตำแหน่งใกล้กับเรือนหลัก หรือเรือนรอง โดยเยื้องไปทางด้านข้างด้านใดด้านหนึ่งของลาน บ่อน้ำส่วนใหญ่จะเยื้องไปทางด้านข้างใกล้เรือนรองซึ่งเป็นส่วนครัว และใกล้ห้องส้วม ห้องน้ำ

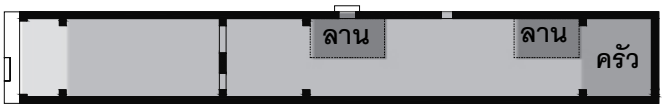
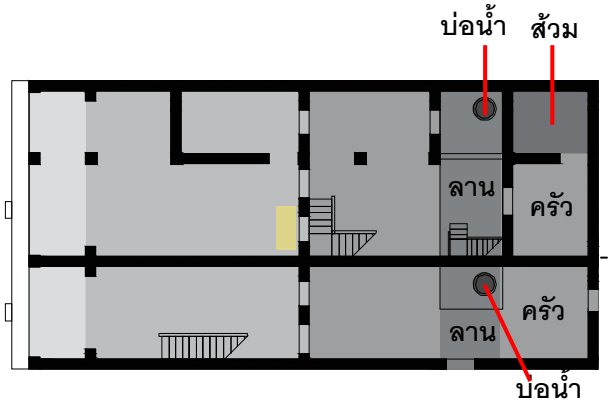
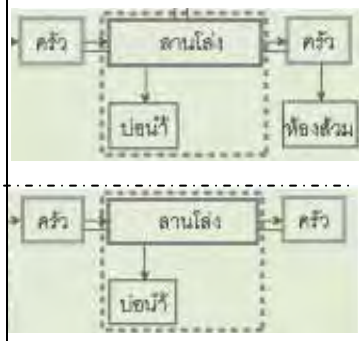
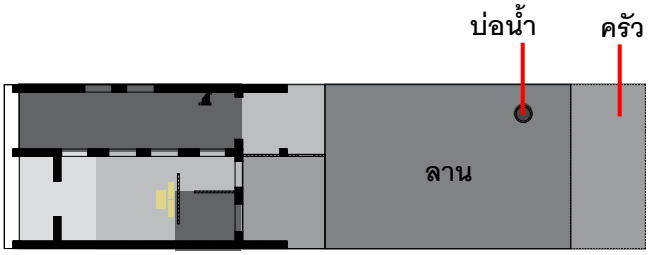
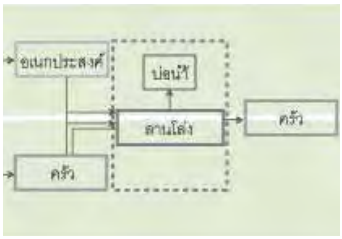
2.3 ส่วนครัวและส่วนรับประทานเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับลานโล่ง คือมักจะเชื่อมต่อกับลานโล่งเสมอ ซึ่งอาจวางในตำแหน่งในส่วนท้ายชั้นล่างของเรือนหลัก หรือชั้นล่างของเรือนรอง หรือมีทั้ง 2 ส่วน และส่วนรับประทาน (ตำแหน่งส่วนรับประทานสามารถบอกพื้นที่รับประทานได้แน่นอนเพียงบางหลังเท่านั้น เพราะฉะนั้นพื้นที่ครัวบางส่วนอาจเป็นส่วนรับประทาน)

2.4 หากพื้นที่เรือนรองเป็นเรือน 2 ชั้นบันไดมักจะทอดจากส่วนลานโล่งไปสู่ชั้นสองของเรือนรองซึ่งมักจะเป็นส่วนห้องนอนเสมอ (ตาราง 19)

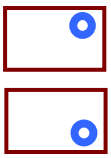
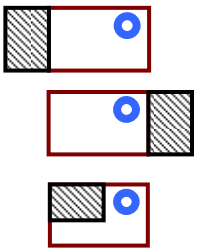
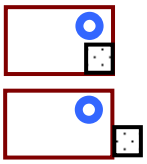
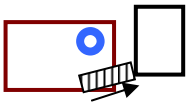
ตารางที่ 20 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และการเชื่อมต่อของพื้นที่ต่าง ๆ กับลานโล่ง

ตึกแถว	ผังชั้นที่ 1 ผังพื้นที่ใช้สอยบริเวณลานโล่ง	การเชื่อมต่อของพื้นที่ต่าง ๆ กับลานโล่ง
229,227		
168		
163		
109		

ตารางที่ 20 (ต่อ)

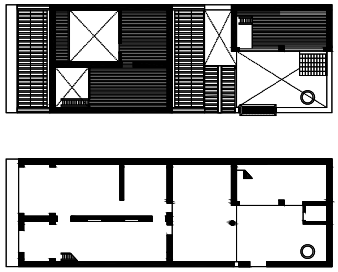
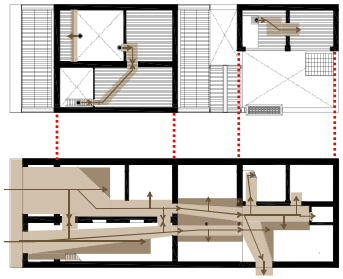
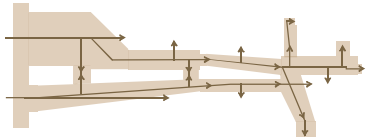
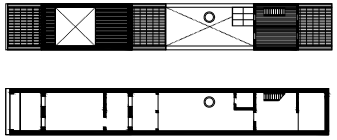
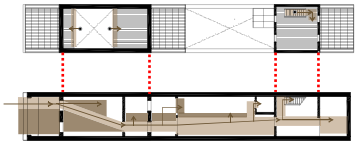
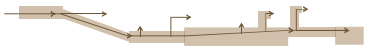
ตึกแถว	ผังชั้นที่ 1 ผังพื้นที่ใช้สอยบริเวณลานโล่ง	การเชื่อมต่อของพื้นที่ต่าง ๆ กับลานโล่ง
98		
94,96		
90		

ตารางที่ 21 สรุปความสัมพันธ์และการเชื่อมต่อของลานโล่งกับพื้นที่ใช้สอย

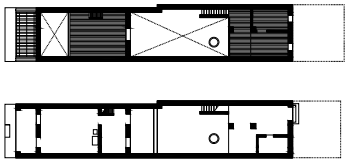
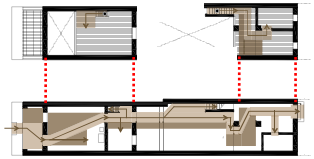
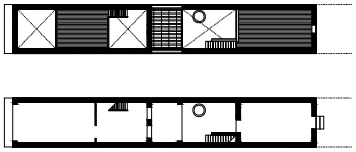
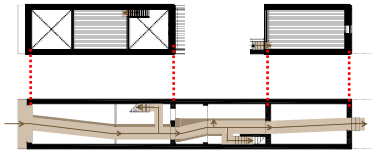
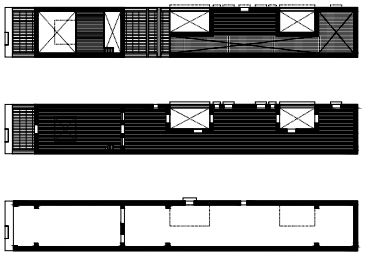
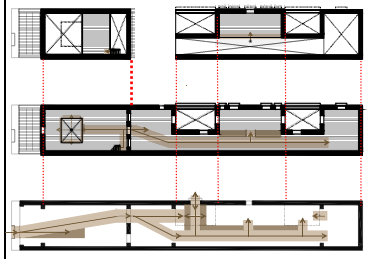
พื้นที่ใช้สอย	สรุปความสัมพันธ์ของลานและพื้นที่ใช้สอย	ภาพกราฟิก
1.บ่อน้ำ	1.ลานโล่งจะมีบ่อน้ำ และพื้นที่ซักล้างเสมอ 2.บ่อน้ำจะวางไปทางด้านหลังลาน โดยจะเยื้องไปทางด้านข้างใดข้างหนึ่งเสมอ	
2.ครัว	1.ครัวมักจะเชื่อมต่อกับลานโล่งบางครั้งก็มีการใช้พื้นที่ลานเป็นครัวชั่วคราว 2.ครัวมักวางเชื่อมลานโล่งทางด้านหน้า หรือหลังลานเสมอ	
3.ห้องน้ำห้องส้วม	1.ส่วนพื้นที่ห้องน้ำ ห้องส้วมมักวางอยู่บริเวณลานด้านหลัง หรือวางอยู่ในชั้นที่ 1 ของเรือนรองซึ่งเชื่อมกับลาน	
4.บันไดของเรือนรอง	1.ลานส่วนใหญ่จะมีบันไดทอดสู่ชั้นสองของเรือนรองในส่วนห้องนอน หรือเก็บของ 2.บันไดมักวางในตำแหน่งทางด้านข้างด้านใดด้านหนึ่ง	

3. การวิเคราะห์ Circulation และการเข้าถึงอาคาร ภายในตึกแถวมี Circulation ที่ไม่ได้กำหนดเส้นทางไว้ชัดเจน

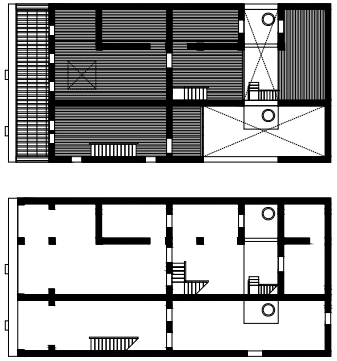
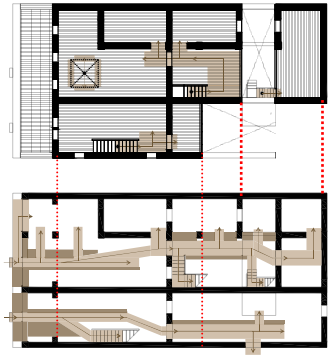
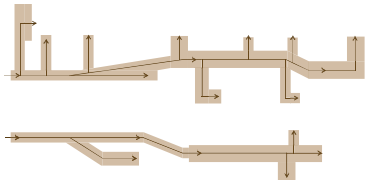
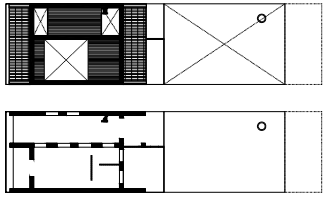
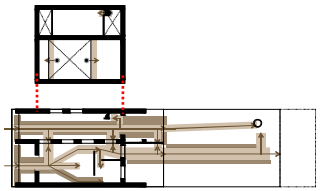
ตารางที่ 22 การวิเคราะห์ Circulation และการเข้าถึงอาคาร ของตึกแถวแต่ละหลัง

ตึกแถว	ผัง	ทางเชื่อมต่อ	Circulation	ลักษณะเด่น
229,227				1. ทางเดินในเรือนหลักไม่เป็นเส้นตรง เนื่องจากประตูหน้า (ประตูหลัก) และประตูหลังของเรือนหลักไม่ทะลุตรงกัน และประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2. มีทางเชื่อม 2 เส้นที่เชื่อมถึงกันระหว่างคูหา 3. ทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้าง 4. ทางเข้าหลักด้านหน้า และทางเข้ารองด้านข้างวางในตำแหน่งไม่ทะลุตรงกัน
168				1.ทางเดินในเรือนหลักเป็นเส้นทแยงไม่เป็นเส้น ตรง เนื่องจาก ประตูหน้า (ประตูหลัก) และประตูหลังของเรือนหลักไม่ทะลุตรงกัน 2.ทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้าง

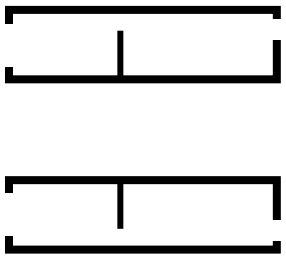
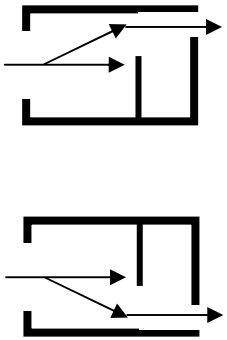
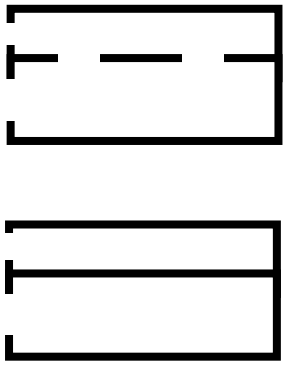
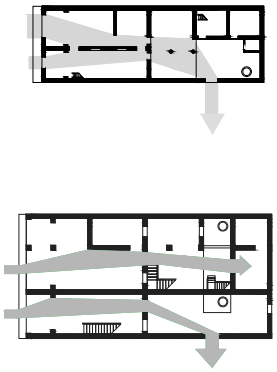
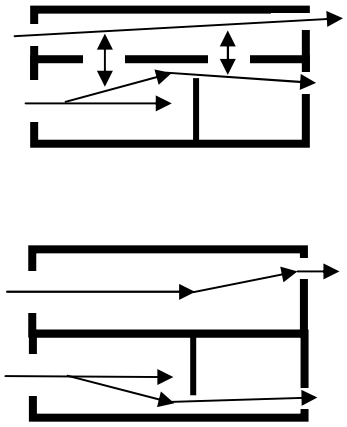
ตารางที่ 22 (ต่อ)

ตึกแถว	ผัง	ทางเชื่อมต่อ	Circulation	ลักษณะเด่น
163				1.ทางเดินในเรือนหลักเป็นเส้นทแยงไม่เป็นเส้น ตรงเนื่องจากประตูหน้า (ประตูหลัก) และประตูหลังของเรือนหลักไม่ทะลุตรงกัน และประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2.ทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้าง 3.ประตูหน้าสุด (ถนนนครใน) และหลังสุดของตึกแถว (ถนนนครนอก) วางไม่ตรงกัน
109				1.ทางเดินในเรือนหลักเป็นเส้นทแยงไม่เป็นเส้นตรงเนื่องจากประตูหน้า (ประตูหลัก) และประตูหลังของเรือนหลักไม่ทะลุตรงกัน และประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2.ทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้าง 3.ประตูหน้าสุด (ถนนนครใน) และหลังสุดของตึกแถว (ถนนนครนอก) วางไม่ตรงกัน
98				1.ทางเดินในเรือนหลักไม่เป็นเส้นตรงเนื่องจากประตูหน้า (ประตูหลัก) และประตูหลังของเรือนหลักไม่ทะลุตรงกัน และประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2.ทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้างทางเข้าหลักด้านหน้า 3.ทางเข้าหลักด้านหน้า และทางเข้ารองด้านข้างวางในตำแหน่งไม่ทะลุตรงกัน

ตารางที่ 22 (ต่อ)

ตึกแถว	ผัง	ทางเชื่อมต่อ	Circulation	ลักษณะเด่น
94,96				1.ทางเดินในเรือนหลักไม่เป็นเส้นตรงเนื่องจากประตูหน้า (ประตูหลัก) และประตูหลังของเรือนหลักไม่ทะลุตรงกัน และประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2.ไม่มีทางเชื่อมระหว่างคูหา 3.ทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้าง
90				1.ทางเดินในเรือนหลักไม่เป็นเส้นตรงเนื่องจากประตูหน้า (ประตูหลัก) และประตูหลังของเรือนหลักไม่ทะลุตรงกัน และประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2.มีทางเชื่อม 2 เส้นที่เชื่อมถึงกันระหว่างคูหา 3.ทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้าง ทางเข้าหลักด้านหน้า และทางเข้ารองด้านข้างวางในตำแหน่งไม่ทะลุตรงกัน

ตารางที่ 23 สรุปการวิเคราะห์ Circulation และการเข้าถึงอาคาร

ผัง	ทางเชื่อมต่อ	Circulation	สรุปลักษณะเด่น
1.ตึกแถว 1 คูหา 			**1. เหมือน** 1.ทางเดินในเรือนหลักไม่เป็นเส้นตรงเนื่องจากประตูหลัง และประตูหน้าไม่ทะลุตรงกัน และประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2. เรือนหลักมีฉากกั้นหยุดทางเชื่อมไม่ให้ทะลุตรงกัน แต่เบี่ยงไปสู่ด้านข้างแทน 3.บันไดทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้างเสมอ **2. แตกต่าง** 1.บางหลังมีทางเข้าอาคาร 2 ทาง คือด้านหน้า และด้านข้างซึ่งตั้งฉากกัน 2.ทางเข้าหลักด้านหน้า และทางเข้ารองด้านข้างวางในตำแหน่งไม่ทะลุตรงกัน มักจะตั้งฉากกัน
2.ตึกแถว 2 คูหา 			**1. เหมือน** 1.ทางเดินในเรือนหลักไม่เป็นเส้นตรงเนื่องจากประตูหลัง และประตูหน้าไม่ทะลุ ตรงกัน ประตูหน้าใหญ่กว่าประตูหลัง 2. เรือนหลักมีฉากกั้นหยุดทางเชื่อมไม่ให้ทะลุตรงกัน แต่เบี่ยงไปสู่ด้านข้างแทน 3.ทางเข้าหลักด้านหน้า และทางเข้ารองด้านข้างวางในตำแหน่งไม่ทะลุตรงกัน 4.บันไดทางเชื่อมขึ้นชั้นบนติดกับผนังด้านข้างเสมอ **2.) แตกต่าง** ตึกแถวที่เป็นชุดเดียวกันแต่มี 1-2 คูหา มักมีทางเชื่อม 2 เส้นที่เชื่อมถึงกันระหว่างคูหา

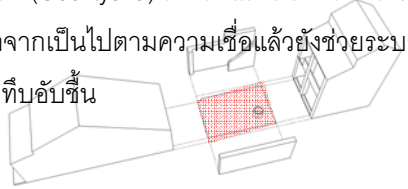
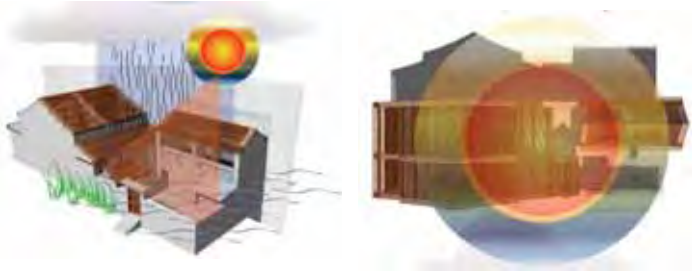
4. ความเชื่อที่เป็นแนวคิดหลักของการออกแบบตึกแถวจีนดั้งเดิม

แนวความคิดหลักที่สำคัญในการสร้างตึกแถวจีน ที่ส่งผลในสร้างพื้นที่เชื่อมต่อ รูปแบบ รูปร่างหน้าตาอาคาร การลมช่องเปิด ประตูหน้าต่าง โครงสร้าง และการตกแต่งอาคาร ของตึกแถวแต่ละหลัง โดยสามารถจำแนกปรัชญาความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนได้ดังนี้

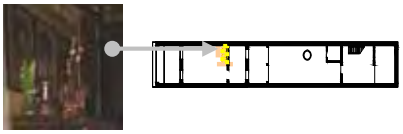
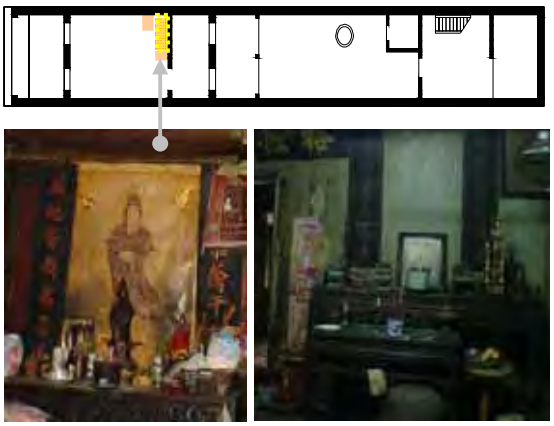
1. ความเชื่อเรื่องปรัชญาเมธี โดยเฉพาะความเชื่อในคำสั่งสอนทั้งสาม (ซัมก่า) ได้แก่ ลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า และพุทธศาสนา (นิกายมหายาน) คำสั่งสอนทั้งสามเป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน แม้ว่าชาวจีนเหล่านั้นจะอพยพมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนเมืองเก่าสงขลา ก็ยังคงยึดถือความเชื่อในคำสั่งสอนทั้งสาม และสืบปฏิบัติสืบต่อมา

2. ปรัชญาความเชื่อโบราณของชาวจีน ได้แก่ ความเชื่อเรื่องวิญญาณดี วิญญาณร้าย วิญญาณบรรพบุรุษ หลักหยิน-หยาง และหลัก ฮวงจุ้ย (Feng-Shui)

ตารางที่ 24 สรุปหลักปรัชญาแนวความคิดของการออกแบบตึกแถวจีนดั้งเดิม

สรุปหลักปรัชญาแนวความคิดของการออกแบบตึกแถวจีนดั้งเดิม	
หลักปรัชญาแนวความคิด	**ผลต่อตึกแถว**
1.ลัทธิเต๋า วิถีทางแห่งธรรมชาติ ลัทธิเต๋าสอนให้ดำเนินชีวิตสอดคล้องกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินชีวิตประจำวัน	- การเปิดลานโล่ง (Courtyard) เพื่อรับแสงสว่าง รับคลื่นลม และฝนจากธรรมชาติ นอกจากเป็นไปตามความเชื่อแล้วยังช่วยระบายอากาศ และทับให้อาคารไม่ทึบอับชื้น - น้ำเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันจึงต้องมีบ่อน้ำบริเวณลานโล่งเพื่อรับรับน้ำฝน

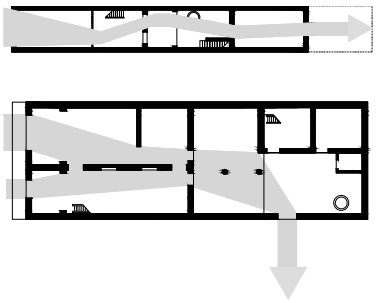
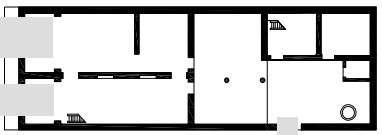
ตารางที่ 24 (ต่อ)

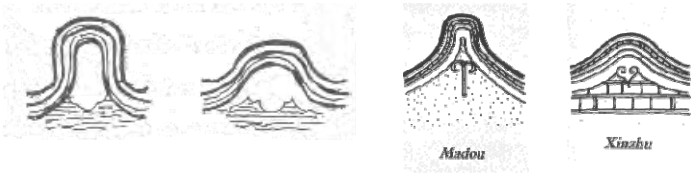
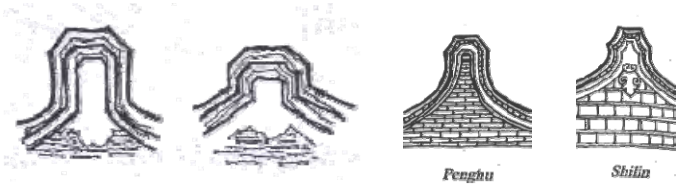
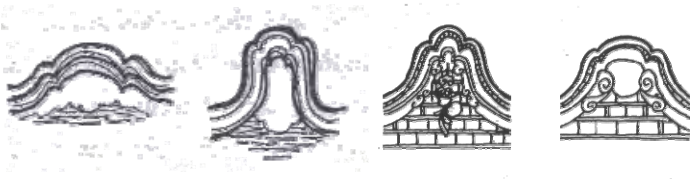
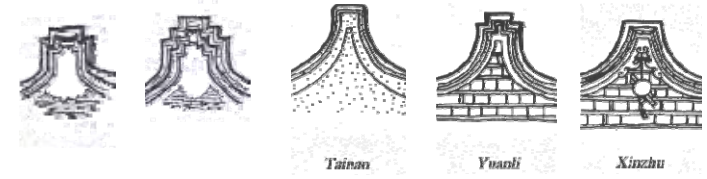
หลักปรัชญาแนวความคิด	**ผลต่อตึกแถว**
2.ลัทธิขงจื้อ ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและความเชื่อเกี่ยวกับหลัก หยิน-หยาง	-ประดิษฐานรูปเคารพ หรือป้ายวิญญาณ หรือภาพถ่าย และแท่นบูชาบรรพบุรุษ - การเตรียมพื้นที่สำหรับจัดพิธีเพื่อบูชาบรรพบุรุษ ส่วนใหญ่จะจัดพิธีในส่วนพื้นที่โถงอเนกประสงค์หลักที่สามารถปรับเปลี่ยน พื้นที่ให้เหมาะกับเทศกาลต่าง ๆ
3.พุทธศาสนา **(นิกายมหายาน)** ความเชื่อเกี่ยวกับการทำความดี ทุกสิ่งในโลกย่อมมีเหตุ และผล ให้ดำเนินชีวิตโดยเดินทางสายกลาง 	-การบูชารูปเคารพ พระพุทธรูป เทพเจ้า เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้เกิดพื้นที่สำหรับบูชารูปเคารพซึ่งจะวางไว้ในโถงอเนกประสงค์ที่เป็นพื้นที่สำคัญที่สุดของบ้าน -ในเทศกาลบางเทศกาลมีการจัดโต๊ะหน้าตึกแถวเพื่อตั้งโต๊ะบูชาถวายอาหาร เช่น เทศกาลไหว้พระจันทร์ เทศกาลแห่ไหว้เจ้าประจำปี

ตารางที่ 24 (ต่อ)

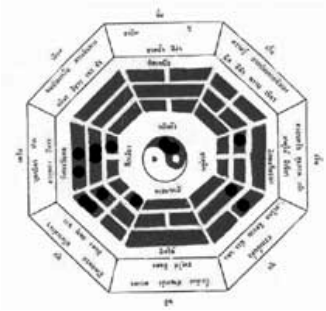
หลักปรัชญาแนวความคิด	ผลต่อตึกแถว
4.วิญญาณ ชาวไทยเชื้อสายจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับโลกมนุษย์ และโลกวิญญาณ 	- ความเชื่อเรื่องวิญญาณจึงทำให้เกิดพื้นที่ประดิษฐานเทพเจ้าจีน พระพุทธรูป โดยมีการเซ่นไหว้ ด้วยธูปเทียน อาหาร ดอกไม้ และน้ำชา ซึ่งเป็นสื่อกลางติดต่อกับโลกแห่งวิญญาณ จึงมีส่วนแท่น หรือโต๊ะสำหรับวางของบูชาในแต่ละส่วน วางตำแหน่งพื้นที่ประดิษฐานโต๊ะหมู่บูชาไว้ในส่วนติดกำแพงประตูหลังด้านในสุดส่วนอเนกประสงค์ โดยวางศาลเจ้าที่และแท่นบูชาไว้ล่างสุด ในส่วนบนสุดซึ่งลอยอยู่บนส่วนวางศาลเจ้าที่ ส่วนนี้ประดิษฐานรูปเคารพเทพเจ้าจีน พระพุทธรูป และแท่นวางของบูชา -ความเรื่องวิญญาณที่สิ่งสถิตในทุกพื้นที่เช่น ครัวถึงแม้จะไม่มีโต๊ะหมู่บูชา แต่ชาวไทยเชื้อสายจีนเชื่อว่ามีเทพคอยเฝ้าดูแลคุ้มครองพื้นที่ ได้แก่ เจ้าเตาไฟ เจ้าครัว (สู่เบ่ง,เจ้ากุ๊น) เป็นเทพชั้นต่ำที่สิงสถิตในครัว จะมีการจัดธูปเซ่นไหว้ในเทศกาลต่าง ๆ -มีพื้นที่สำหรับความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ประดิษฐานรูปเคารพป้ายวิญญาณ และแท่นบูชาบรรพบุรุษ พบในพื้นที่โถงอเนกประสงค์ โดยที่ตึกแถวบางหลังประดิษฐานไว้ส่วนเดียวกับพื้นที่ประดิษฐานเทพเจ้าจีน พระพุทธรูป แต่มีบางส่วนที่แยกพื้นที่โต๊ะบูชาออกจากกัน -ทิศทางการวางโต๊ะหมู่บูชาส่วนใหญ่จะวางหันหน้าไปทางหน้าตึกแถว เนื่องจากมีความเชื่อว่าจะคอยปกป้องคุ้มภัยผู้พักอาศัยจากวิญญาณร้าย และสิ่งไม่ดี ซึ่งหากเป็นตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ชิโน-โปรตุกีส) ที่จังหวัดภูเก็ตใช้ช่องเปิดประตู หน้าต่างของตึกแถวทำเป็นหน้าปีศาจเพื่อไล่วิญญาณร้าย (รายละเอียดในบทที่ 5)
5.หยิน-หยาง หลักหยิน-หยาง เชื่อว่าจักรวาลเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง และก่อเกิดปฏิกิริยาอื่นๆ ด้วยธรรม ชาติย่อมมีอิทธิพลต่อมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ต่างอาศัยพลังแห่งวัตถุภาพ คือหลัก หยิน-หยาง ดังนั้นหยินและหยางเป็นต้นเหตุแห่งสรรพสิ่งก่อให้เกิดพลังจักรวาล(ชี่) ซึ่งเป็นหลังทั้งทางด้านดีและร้าย กระจายอยู่ทุกสรรพสิ่ง เปรียบดังพลังแห่งชีวิต	หยิน-หยาง มีผลต่อการออกแบบช่องเปิด หากออกแบบถูกหลักจะก่อให้เกิดพลังด้านดี แต่ถ้าหากออกแบบผิดหลักจะก่อให้เกิดพลังด้านร้าย โดยมีหลักว่า -ประตูหน้าต้องกว้างกว่าประตูหลัง เพื่อรับพลังชี่ให้ไหลเวียนอยู่ภายในอาคาร ก่อให้เกิดพลังงานที่ดีแก่ผู้อยู่อาศัย

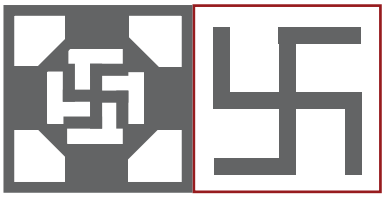
ตารางที่ 24 (ต่อ)

หลักปรัชญาแนวความคิด	ผลต่อตึกแถว
	   -ประตูหน้า และประตูหลังไม่ควรวางตรงกัน หรือหากวางตรงกันควรมีฉากมากั้น เนื่องจากเชื่อว่าการวางตรงกันทำให้พลังชี่ไหลเข้าทางหน้าและพุ่งตรงทะลุหลังบ้านเป็นเส้นตรงอย่างรวดเร็วทำให้พลังงานไหลออก ไม่สามารถเก็บเงินทองได้ หรือพลังงานที่ดีเอาไว้ในบ้าน
6.ฮวงจุ้ย แปลตรงตัวว่าลมและน้ำ ถือว่าธรรมชาติมีพลังในตัว ไม่ว่าจะเป็น ผืนดิน สายน้ำและอากาศก็ล้วนแต่มีพลังไหลเวียนในตัวที่สมดุล และส่งผลถึงทุกชีวิตบนโลกรวมถึงมนุษย์มนุษย์จึงต้องทำตัวกลมกลืน ดูแลรักษา และไม่ทำลายธรรมชาติ ฮวงจุ้ยเป็นศาสตร์ที่มีความสัมพันธ์กับ 1.เต๋า 2.หยิน-หยาง 3.แนวคิดเรื่องกับพลังจักรวาล(ชี่) 4.ธาตุทั้ง 5 และดวงดาว 5.ทิศทั้ง 8 6.แนวคิดเรื่องบรรพบุรุษ	จะขอกล่าวเฉพาะส่วนที่ยังไม่ได้กล่าวถึงก่อนหน้านี้ได้แก่ -ธาตุทั้ง 5 และดวงดาว เป็นส่วนประกอบของทุกสรรพสิ่ง คือ ดิน น้ำ ไฟ ทอง และไม้ สัมพันธ์กับชะตาชีวิตมนุษย์ ซึ่งมีสัญลักษณ์ธาตุทั้ง 5 และดวงดาว แบบต่าง ๆ ลักษณะที่ปรากฏบริเวณหน้าจั่วของตึกแถวในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา คือลักษณะโค้งมนหมายถึงดาวพระศุกร์ สื่อสัญลักษณ์แทนธาตุทอง -นอกจากนี้ลักษณะสัญลักษณ์ของธาตุทั้ง 5 และดวงดาว ของจั่วที่บ่งบอกฐานะ ลำดับความสำคัญ และประเภทของอาคารของอาคารหมายถึงตึกแถวที่อยู่อาศัยทั่วไป (หากเป็นอาคารที่สำคัญ เช่น ศาลเจ้า เรือนเจ้าเมือง จะใช้จั่วที่มีสันเชิดสูงเป็นแบบนกนางแอ่น และแบบอานม้า)

ตารางที่ 24 (ต่อ)	
หลักปรัชญาแนวความคิด	**ผลต่อตึกแถว**
	สัญลักษณ์ธาตุทั้ง 5 และดวงดาว แบบต่างๆ และรูปแบบเฉพาะที่พบในพื้นที่ต่าง ๆ ของไต้หวัน มีดังนี้ 1.ลักษณะโค้งมนหมายถึงดาวพระศุกร์ สื่อสัญลักษณ์แทนธาตุทอง 2.ลักษณะโค้งเหลี่ยมหมายถึงดาวพฤหัส สื่อสัญลักษณ์แทนธาตุไม้ 3.ลักษณะโค้งหยักหมายถึงดาวพุธ สื่อสัญลักษณ์แทนธาตุน้ำ 4.ลักษณะโค้งหยักแหลมหมายถึงดาวอังคาร สื่อสัญลักษณ์แทนธาตุไฟ 4.ลักษณะตรง หยักตรงหมายถึงดาวเสาร์ สื่อสัญลักษณ์แทนธาตุดิน บริเวณกึ่งกลางอกไก่เรือนหลักมักมีการติดยันต์ หรือเขียนรูปยันต์แปดเหลี่ยม (pa kua) โดยมีพื้นสีแดงเดินเส้นด้วยสีทอง ซึ่งเรียกว่า โป๊ย-ข่วย หรือ ปา-กว้า (อัฐลักษณ์หรือยันต์แปดทิศ) ซึ่งได้รับการพัฒนาจากความคิดเกี่ยวกับปรัชญาโลกที่กำเนิดความสำคัญแห่งธรรมชาติประจำ

ตารางที่ 24 (ต่อ)

หลักปรัชญาแนวความคิด	ผลต่อตึกแถว
  การอธิบายอัฐทิศ (ทิศทั้ง 8) ภาพยันต์บริเวณประตู	โลกขึ้น 8 อย่าง และใช้การขีดเส้นตรงแทนภาษา เส้นตรงที่ไม่ขาดแทนหยาง และเส้นตรงที่ขาดแทนหยิน เมื่อนำมาผสมกันครั้งละ 3 เส้น จึงเกิดเป็นสัญลักษณ์ใหม่ที่แสดงลักษณ์ประจำโลกทั้งแปด สัญลักษณ์ทั้ง 8 ประการนั้นได้แก่ เซียน ซุน คาน เกน คุน เซ็น ลี และตุยจะใช้เป็นสิ่งแทนธรรมชาติที่อยู่คู่โลกทั้ง 8 ทิศ[2] นอกจากนี้ยันต์สีแดงตามความเชื่อโบราณของชาวจีน ยังหมายถึงยันต์ที่ช่วยปกป้องสิ่งชั่วร้าย และปกปักษ์รักษา คุ้มครองผู้พักอาศัยภายในบ้าน เพราะการติดตั้งบนอกไก่นั้นถือว่าเป็นจุดสูงสุดที่ทุกคนในบ้านสามารถมองเห็นได้ ภาพยันต์บริเวณกลางอกไก่ -มีการแปะยันต์สีแดงเขียนคำด้วยอักษรมงคลจีน หรือโป๊ย-ช่วย หรือ ปา-กว้า (อัฐลักษณ์หรือยันต์แปดทิศ) ไว้บริเวณประตูทางเข้า

ตารางที่ 24 (ต่อ)	
หลักปรัชญาแนวความคิด	**ผลต่อตึกแถว**
7.การสื่อสัญลักษณ์แทนความหมายความ การปรารถนาความสุขทางโลกของชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นความสุข ความสบายใจที่เกิดจากการโชคดีมีทรัพย์ ร่ำรวยเงินทอง สุขภาพแข็งแรงและอายุยืนยาว แสดงลายปูนปั้นบนสันหลังคา แสดงกระเบื้องปรุลาย บริเวณสันหลังคา ช่องลม และราวระเบียง	การตกแต่งอาคารด้วยลวดลาบสื่อสัญลักษณ์มงคลในบริเวณต่าง ๆ ได้แก่ สันหลังคา หน้าจั่ว ราวระเบียง ช่องลมระบายอากาศ เสา และชายคา เป็นต้น - การตกแต่งเป็นลวดลายปูนปั้น หรือตกแต่งด้วยกระเบื้องปรุลายตกแต่งสันหลังคา ซึ่งแฝงความหมายต่าง ๆ โดยใช้สัญลักษณ์ลวดลายสัตว์ ดอกไม้ พันธ์ไม้มงคลของชาวไทยเชื้อสายจีน ส่วนใหญ่ที่พบในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา จะบุกระเบื้องปรุลายโปร่งเคลือบสีส้มแดงตกแต่งสันหลังคา ซึ่งสีแดงก็ถือว่าเป็นสีมงคลหมายถึงฟ้า ส่วนลวดลายกระเบื้องเป็นลายเรขาคณิต - การตกแต่งด้วยกระเบื้องปรุลาย ซึ่งแฝงความหมายต่าง ๆ บริเวณช่องลมระบายอากาศ และการตกแต่งราวระเบียงและช่องเจาะผนังด้วยกระเบื้องปรุเป็นลวดลายเรขาคณิต ดอกไม้และสวัสติกะหรือลายหวั่นสวัสติกะเป็นเครื่องหมายทางพุทธศาสนาฝ่ายหมายานหมายถึงความสมหวัง สีของกระเบื้องเป็นสีเขียวคือสีของพืชหมายถึงความชอุ่ม ความแจ่มใส การเติบโต และความสงบสุข -การตกแต่งลวดลายปูนปั้นมงคลจีนบริเวณบัวหัวเสา และชายคา -การเขียนอักษรจีนโบราณที่สื่อความหมายมงคลในช่วงเทศกาลต่าง ๆ หรือติดไว้ถาวร เช่น คำว่า “Fu” แปลว่าโชคดีมีทรัพย์มีสุข สัญลักษณ์ลายสวัสดิกะ แสดงคำว่า “Fu” ในภาษาจีน

บทวิเคราะห์กรณีศึกษาเรือนหมู่จีนดั้งเดิม ชุมชนเมืองเก่าสงขลา
กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา จังหวัดสงขลา (กรณีใช้สอยเป็นจวนพระยาสุนทรานุรักษ์ (เนตร ณ สงขลา) ผู้ช่วยราชการเมืองสงขลา)

1.การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอย

1.1 **ความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมต่อ** พื้นที่ใช้สอยสามารถแบ่งตามการใช้พื้นที่ออกเป็น 2 ประเภทเช่นเดียวกับการวิเคราะห์ตึกแถวจีนดั้งเดิม คือ

1.1.1 **พื้นที่ที่ใช้แบบอเนกประสงค์** มีความซับซ้อน ไม่ชัดเจน คือพื้นที่ไม่ได้ถูกใช้แค่วัตถุประสงค์เดียวแต่ใช้ในกิจกรรมที่หลากหลายในพื้นที่ส่วนเดียว ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวมักจะไม่มีการกั้นห้องทึบ หรือมีการเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนต่างๆ ได้แก่ ส่วนเรือนโถงโล่ง 2 หลังที่มีการใช้ในกิจกรรมที่หลากหลาย มีลักษณะการใช้งานคล้ายทิมในงานสถาปัตยกรรมไทย อาจจะใช้เป็นที่ชุมนุมคน เป็นพื้นที่รับแขก เป็นที่พักชั่วคราว เป็นที่พักคอย นอกจานี้อาจใช้เป็นที่อยู่ของบริวาร และครัว

ลานโล่งก็เช่นเดียวกันมีการใช้สอยแบบอเนกประสงค์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เปิดโล่งจึงใช้เป็นพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ เช่น ครัว แต่ในที่นี้ลานแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือลาน 1 เป็นลานที่ใช้สอยอเนกประสงค์ และมีลักษณะการใช้สอยพื้นที่ที่ค่อนข้างมีความเป็นสาธารณะ ได้แก่ การชุมนุมคนในชุมชนในงานเทศกาลต่าง ๆ ชุมนุมข้าราชการ เป็นต้น

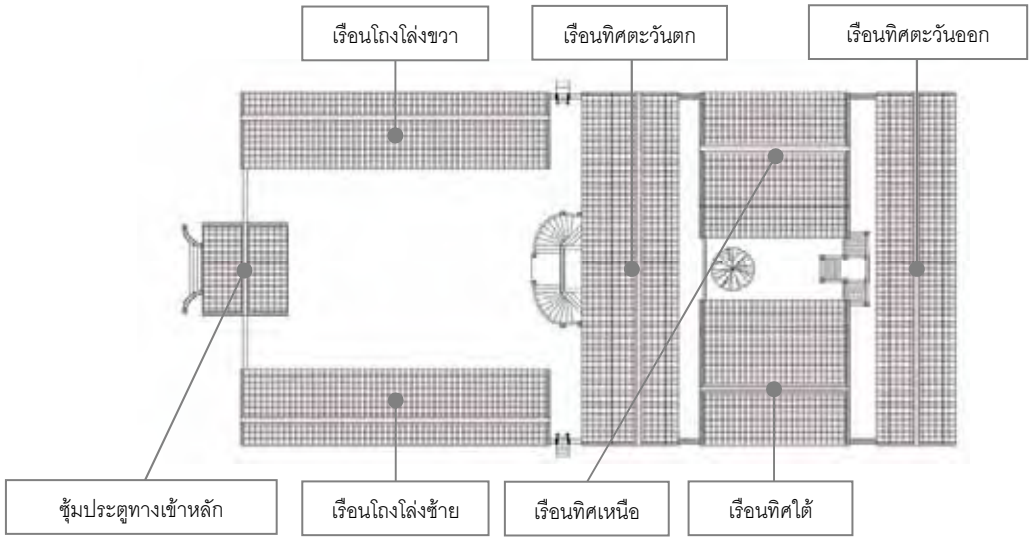
จากการสันนิษฐานส่วนของโต๊ะหมู่บูชาว่าน่าจะอยู่ในพื้นที่ห้องกลางด้านบนของเรือนหมู่ทิศตะวันออก ซึ่งเป็นห้อง 3 ช่วงเสา ด้านหน้าเป็นประตูบานเฟี้ยม เมื่อเปิดประตูบานเฟี้ยมทำให้เกิดพื้นที่โล่งเชื่อมต่อกับทางเดินด้านหน้าเอื้ออำนวยในการรวมคนจำนวนหนึ่ง เนื่องจากมี 3 ช่วงเสาจึงน่าจะมีการแบ่งบางส่วนเพื่อวาง โต๊ะ เก้าอี้ อยู่ประจำ ถึงแม้จะมีหลากหลายกิจกรรมแต่ก็เป็นกิจกรรมที่ใช้พื้นที่แยกส่วน คือ ส่วนโต๊ะหมู่บูชา และพื้นที่นั่งสำหรับผู้อาวุโส ญาติพี่น้อง ที่ค่อนข้างตายตัวด้วยเครื่องเรือน จึงถือว่าแต่ลำพื้นที่เป็นพื้นที่แบบแน่นอนตายตัว ยกเว้นบริเวณด้านหน้าโต๊ะหมู่บูชาที่พื้นที่บูชา และมีการที่ปรับเลี่ยนไปตามเทศกาลต่างๆ

การใช้พื้นที่มีความแตกต่างจากตึกแถวจีนดั้งเดิมในพื้นที่ ซึ่งอาจเป็นเพราะพื้นที่ทั้งหมดที่กว้างขวางของเรือนหมู่ และเนื่องจากเป็นเจ้าเมืองจึงมีเครื่องเรือนมากทำให้แต่ละพื้นที่ของห้องเป็นพื้นที่แบบไม่อเนกประสงค์ ที่มีเพียงพื้นที่ส่วนน้อยที่เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ แต่หากหมายถึงห้องห้องหนึ่งก็ยังถือว่าเป็นห้องที่มีกิจกรรมหลากหลาย ใช้สอยแบบอเนกประสงค์ที่มีพื้นที่ค่อนข้างตายตัว แตกต่างจากตึกแถวที่ใช้พื้นที่นี้เป็นโถงอเนกประสงค์ ทั้งรับแขก ค้าขาย รวมญาติจัดงานในเทศกาลต่าง ๆ ที่ไม่ตายตัว มีเพียงพื้นที่โต๊ะหมู่บูชาขนาดเล็กที่เป็นพื้นที่ตายตัวไม่อเนกประสงค์

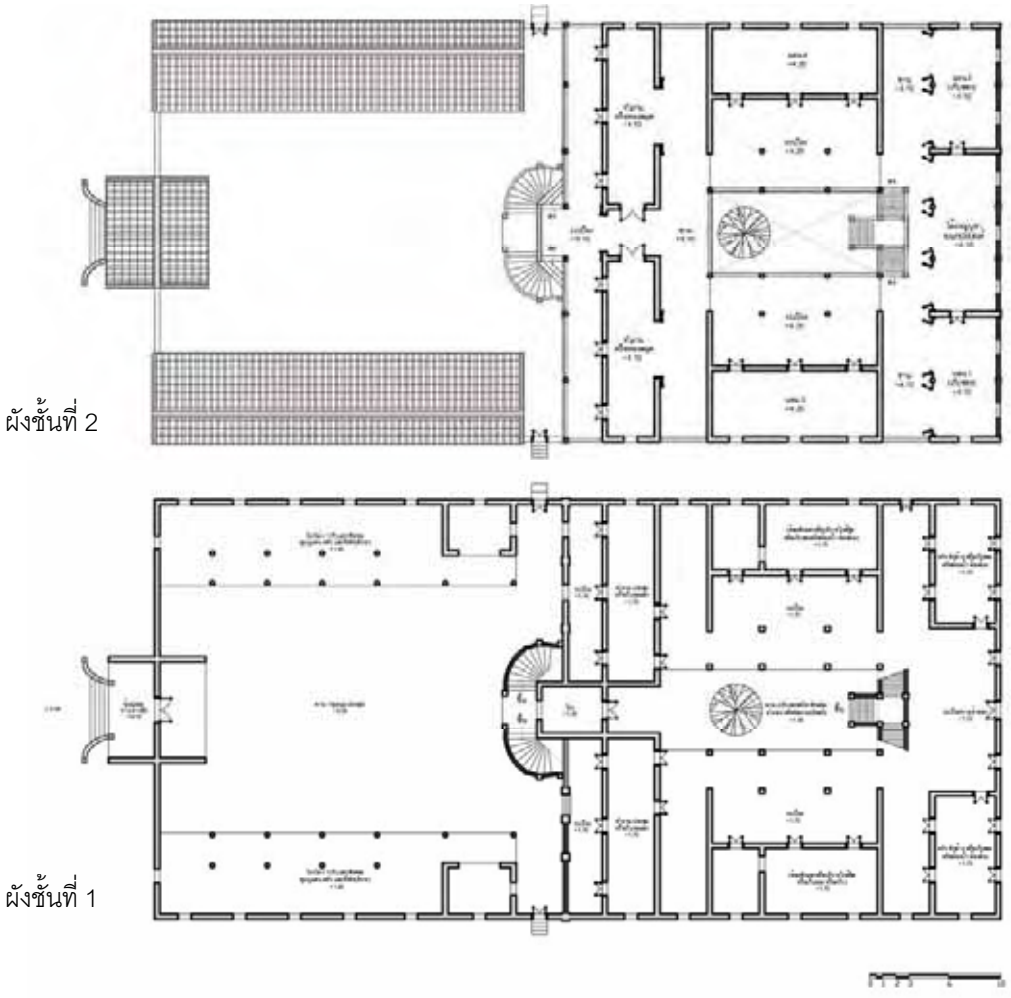
ดังนั้นการใช้พื้นที่ของงานสถาปัตยกรรมจีนดั้งเดิม ทั้งเรือนหมู่ และตึกแถวก็ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่ และฐานะของผู้พักอาศัย ถึงแม้ว่าในพื้นที่แบบอเนกประสงค์เหมือนกัน แต่ก็มีลักษณะการใช้งานที่แตกต่างกัน

1.1.2 **พื้นที่ที่ใช้แบบไม่อเนกประสงค์** คือ พื้นที่ที่ใช้ในวัตถุประสงค์เดียวหรือถูกใช้สอยในกิจกรรมนั้นเป็นประจำ ชัดเจน ไม่ค่อยมีการปรับเปลี่ยนในกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม ครัว และห้องเก็บของ ซึ่งเป็นห้องหรือพื้นที่ที่ใช้ในกิจกรรมที่แน่นอนเป็นประจำ แต่เนื่องจากเป็นจวนเจ้าเมืองขนาดใหญ่จึงมีพื้นที่แยกแบบไม่อเนกประสงค์นี้ในหลายส่วนที่เพิ่มเติมจากตึกแถว เช่น ห้องรับแขก ห้องทำงาน ห้องหนังสือ

ห้องนอนของเรือนหมู่จะแยกชัดเจนจากส่วนอื่นๆ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่เป็นส่วนตัว และเรือนหมู่มีพื้นที่กว้างขวาง จึงน่าจะแยกเป็นห้องชัดเจนของเจ้าเมือง และของลูกเจ้าเมืองที่ยังไม่ออกเรือน ซึ่งในช่วงที่คนเยอะลูกยังไม่ออกเรือน มีความเป็นไปได้ที่พ่อแม่ก็น่าจะนอนบริเวณห้องทางซ้ายหรือขวาของห้องโต๊ะหมู่บูชา ตามที่เศษฐพงษ์ จงสงวน ได้สันนิษฐานไว้ไว้ข้างต้นว่าเป็นไปตามเรือนหมู่ของจีน แต่เมื่อลูกออกเรือนไปก็จะแยกไปสร้างบ้านนอกจวนเจ้าเมือง ในอาณาบริเวณเดียวกันนอกกำแพง จึงย้ายมานอนในพื้นที่นอนของลูกคือเรือนทิศเหนือหรือใต้ อย่างไรก็ตามข้อสันนิษฐานอีกอย่างคือเรือนทิศเหนือหรือใต้เป็นห้องนอนของพ่อแม่อยู่แล้ว เนื่องจากหลังคาใหญ่กว่าและมีโครง สร้างซับซ้อนจึงน่าจะมีความสำคัญ ส่วนห้องที่ขนาบห้องโต๊ะหมู่บูชา อาจเป็นห้องนอนของลูกๆ ห้องของเรือนทิศเหนือหรือใต้มีความมิดชิด ห้องในเรือนหมู่ก็แบ่งเป็นหลายห้อง จึงน่าจะเป็นห้องที่ใช้พื้นที่ตายตัว แบบไม่อเนกประสงค์ คือ เป็นห้องนอน ส่วนห้องที่ขนาบห้องโต๊ะหมู่บูชา ของเรือนทิศตะวันออก มีความเป็นไปได้ว่าเป็นห้องที่มีการใช้พื้นที่แบบไม่อเนกประสงค์ แต่มีความเป็นส่วนตัวน้อยกว่าเนื่องจากมีประตูบานเฟี้ยมไม้โปร่งฉลุลาย ซึ่งสันนิษฐานว่า เป็นห้องนอนในช่วงแรก และเป็นห้องเก็บของที่สำคัญในภายหลัง (ดูรายละเอียดในหัวข้อกรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา เรื่องพื้นที่ใช้สอย)

ลายเส้นที่ 104 ผังหลังคาแสดงเรือนต่าง ๆ

ลายเส้นที่ 105 ผังชั้นที่ 1 และ 2 แสดงการสันนิษฐานพื้นที่ใช้สอย

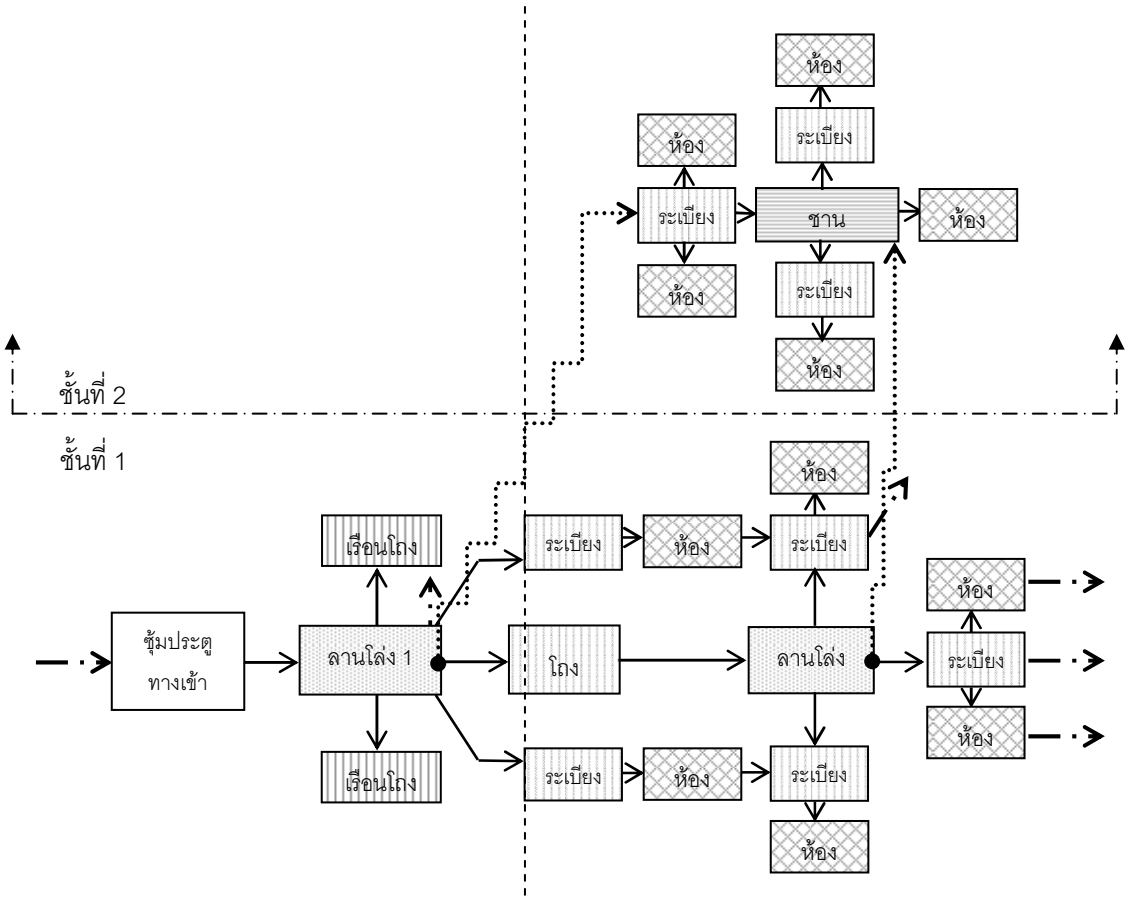
การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอยและการเชื่อมต่อ ถึงแม่ว่าไม่สามารถระบุได้ชัดเจนในทุกพื้นที่ แต่สามารถสันนิษฐานจากการวิเคราะห์เพื่อดูลักษณะพื้นที่ของงานสถาปัตยกรรมจีนที่มีอิทธิพลต่อเรือนหมู่ และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับตึกแถวเกิดลักษณะที่แตกต่างกันเนื่องมาจากปัจจัยหลากหลาย ได้แก่ ความแตกต่างเรื่องขนาดพื้นที่ ฐานะของผู้พักอาศัยที่แตกต่างกัน และอิทธิพลของงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และตะวันตกที่ส่งผลถึง เพราะฉะนั้นการศึกษาเปรียบเทียบจึงเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบในปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันมีค่านิยมแบบทุนนิยม บริโภคนิยมถึงแม้จะเป็นตึกแถวมีขนาดจำกัดแต่ก็มีความต้องการพื้นที่ส่วนตัว พื้นที่ที่เต็มไปด้วยวัตถุ เช่นเดียวกับในอดีตที่เจ้าเมือง หรือคนร่ำรวย ก็มีข้าวของเครื่องใช้เยอะ มีการสะสมวัตถุมีค่า โดยในที่นี้จะวิเคราะห์เฉพาะจวนเจ้าเมืองก่อนที่จะเปรียบเทียบกับตึกแถวจีนดั้งเดิมในส่วนท้ายของบทนี้ โดยสามารถวิเคราะห์สรุปลักษณะเด่นเกี่ยวกับการใช้สอยพื้นที่ในจวนเจ้าเมือง ดังนี้

(ผังกระบวนการ) แสดงการไหลของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิตน้ำตาลทรายดิบ

(ผังกระบวนการ) แสดงการไหลของวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิตน้ำตาลทรายดิบ 4 แห่งในปีการผลิต

ตามแผนภูมิสามารถสรุปลักษณะเด่นของความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง) ได้ดังนี้

-การเข้าถึงอาคารแต่ละห้องพบว่ามีลานเป็นพื้นที่จ่ายสู่เรือนโถง, โถง, ระเบียง และชาน แล้วถึงจะผ่านเข้าสู่ห้องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 5 สรุปลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย

จากแผนภูมิด้านบนจะเห็นความสัมพันธ์ของการไหลของที่ว่าง (circulation) จากพื้นที่ลานสู่เรือนโถง หรือโถง หรือระเบียง หรือชาน แล้วถึงจะเข้าสู่ห้องแต่ละห้อง ซึ่งระเบียงและชานทำหน้าที่ 2 อย่างหลักๆ คือเป็นที่ว่างที่ใช้เป็นทางผ่าน ทางสัญจรสู่พื้นที่ต่างๆ และเป็นที่ว่างที่เป็นพื้นที่พักก่อนเข้าสู่ห้องแต่ละห้องมีลักษณะเหมือนระเบียงหน้าห้องของเรือนไทย ประเภทเรือนหมู่ ดังนั้นน่าจะสันนิษฐานได้ว่าได้รับอิทธิพลของเรือนไทย โดยมีข้อแตกต่างจากเรือนไทยในเรื่องของ

ระดับพื้น พื้นชั้นบนของจวนเจ้าเมืองในส่วนระเบียง และภายในห้องอยู่ในระดับเดียวกัน แต่ของเรือนไทยระเบียงจะลดระดับจากพื้นห้อง

ส่วนชั้นบนของเรือนหมู่จะมีลานโล่ง1 จากชั้นล่างถ่ายเทที่ว่างผ่านบันไดไปสู่ระเบียงชั้นที่สอง ก่อนจะเข้าสู่ห้องแต่ละห้อง ในส่วนของลานโล่ง 2 จากชั้นล่างก็ถ่ายเทที่ว่างผ่านบันไดไปสู่ชานชั้นที่สอง ก่อนจะผ่านระเบียง เข้าสู่ห้องแต่ละห้อง หรือจากชานสู่ห้องโดยตรง

- การลำดับการเข้าถึงอาคารคล้ายเรือนไทย คือ จากชานสู่ระเบียง จากระเบียงสู่ห้อง
- มีการปลูกต้นไม้ใหญ่กลางลานทะลุขึ้นไปสู่ชานชั้นที่ 2 คล้ายเรือนไทย
- บริเวณลานโล่ง 1 และ 2 มีบันไดสำหรับขึ้นชั้นที่ 2 ของเรือนหมู่
- ไม่พบชั้นลอย

1.2 การแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายใน

ความสัมพันธ์ของการแบ่งเขต (Zoning) ของพื้นที่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง) จากการวิเคราะห์สามารถแบ่งเขตพื้นที่ออกเป็น 4 แบบดังนี้

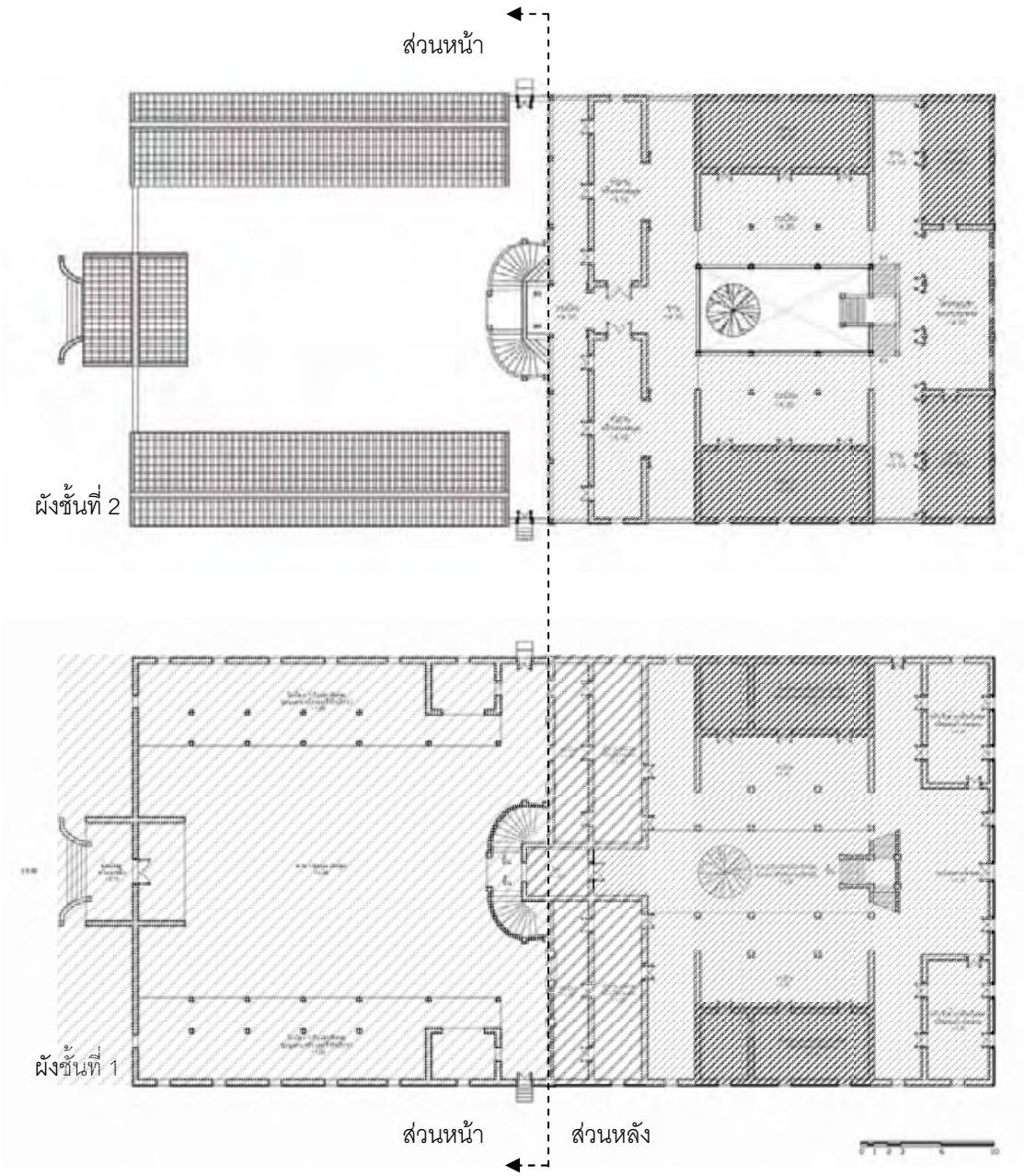
1. พื้นที่สาธารณะหมายถึงพื้นที่ที่ประชาชน ชาวบ้านในชุมชนหรือชาวบ้านต่างชุมชน ข้าราชการ และแขกบ้านแขกเมือง ฯลฯ สามารถเข้าไปใช้สอยได้เมื่อมีกิจธุระประการใดประการหนึ่ง หรือปรึกษาทำกิจกรรมเพื่อชุมชน เพื่อบ้านเมือง ได้แก่ บริเวณลานโล่ง 1 และโถงโล่ง 2 หลัง

2. พื้นที่กึ่งสาธารณะหมายถึงพื้นที่ที่คนบางกลุ่มเช่น ข้าราชการ แขกบ้านแขกเมือง และญาติพี่น้อง เป็นต้น สามารถเข้าไปใช้สอยได้ ในบางโอกาส บางเทศกาล ได้แก่ ห้องรับแขกและห้องทำงาน หรือห้องประชุมชั้นล่าง

3. พื้นที่กึ่งส่วนตัวหมายถึงพื้นที่ของแขกหรือญาติพี่น้องที่มีความสนิทสนมหรือใกล้ชิดกัน และสามารถเข้าไปใช้สอยพื้นที่บางส่วนได้ ซึ่งบางครั้งก็ต้องต้องขออนุญาตหรือถูกเชื้อเชิญจากเจ้าของบ้าน หรือผู้อาศัยก่อนเข้าไปในพื้นที่ ได้แก่ พื้นที่ส่วนลานโล่ง 2 ,ห้องทำงานหรือห้องหนังสือชั้นบน(เรือนทิศตะวันตก) ,ระเบียงชั้นล่าง ระเบียงหรือชานชั้นบน และบริเวณภายในห้องครัว หรือห้องน้ำ-ห้องส้วม

ในที่นี้ห้องวางโต๊ะหมู่บูชาค่อนข้างก้ำกึ่งระหว่างพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่กึ่งส่วนเนื่องจากไม่สามารถระบุได้อย่างชัดเจน แต่หากเป็นไปตามการสันนิษฐาน คือเป็นพื้นที่ที่ใช้อเนกประสงค์ ในบางเทศกาล หรือพิธีกรรมต่างๆอาจมีลูกหลานญาติพี่น้องเข้ามาใช้พื้นที่นี้ก็แสดงว่าห้องวางโต๊ะหมู่บูชา และอเนกประสงค์เป็นพื้นที่กึ่งส่วนตัว

4. พื้นที่ส่วนตัวหมายถึงพื้นที่ส่วนตัวของผู้อยู่อาศัย ได้แก่ ห้องนอน และห้องเก็บของมีค่า

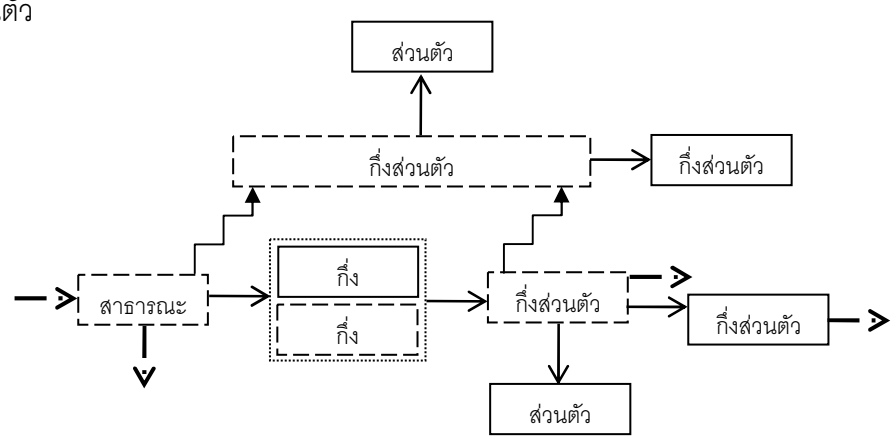
พื้นที่สาธารณะ
พื้นที่กึ่งสาธารณะ
พื้นที่กึ่งส่วนตัว
พื้นที่ส่วนตัว

ลายเส้นที่ 106 แสดงการแบ่งเขต (Zoning)
พื้นที่ภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง)

ตารางที่ 6 การแสดงผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้วยวิธีการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

จากการแบ่งเขตพื้นที่ภายในอาคารสามารถสรุปลักษณะเด่นได้ดังนี้

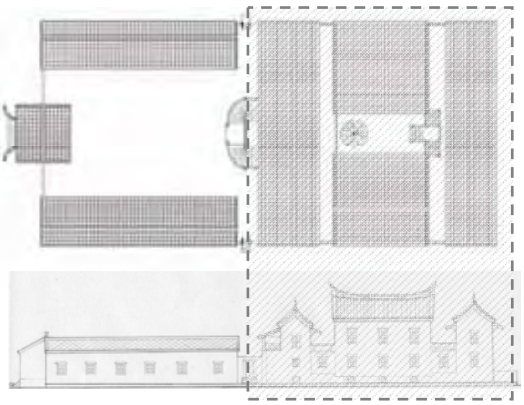
- ลำดับการเข้าถึงของการแบ่งเขตภายในอาคารชั้นล่าง มีลำดับจากสาธารณะ สู่กึ่งสาธารณะสู่กึ่งส่วนตัว ตามลำดับความลึก แล้วถึงจะกระจายเข้าห้องที่เป็นพื้นที่กึ่งส่วนตัว และพื้นที่ส่วนตัว

แผนภูมิที่ 7 ลำดับการเข้าถึงของการแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายใน

- ลำดับการเข้าถึงของการแบ่งเขตภายในอาคารชั้นบน มีลำดับจากสาธารณะ สู่กึ่งส่วนตัว ตามลำดับความลึก แล้วถึงจะกระจายเข้าห้องที่เป็นพื้นที่ส่วนตัว และห้องที่เป็นพื้นที่กึ่งส่วนตัว

- การแบ่งเขตพื้นที่สาธารณะออกจากพื้นที่อื่น ๆ ค่อนข้างชัดเจน คือ พื้นที่ส่วนหน้า ได้แก่ซุ้มประตูทางเข้าหลัก ลานโล่ง 1 และเรือนโถงทั้ง 2 หลังซึ่งพื้นที่ส่วนหลังมีการยกระดับพื้นที่สูงกว่าพื้นส่วนหน้า และมีระนาบทางตั้งของเรือนหมู่ทิศตะวันออกที่สูง 2 ชั้นกั้น มีผลทำให้แบ่งเขตพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน และแยกส่วนสาธารณะออกจากส่วนอื่นอย่างชัดเจน

ลายเส้นที่ 107 ผังหลังคา และรูปด้านแสดงเรือนหมู่ส่วนหลัง

- ชาน และระเบียงทางเดินเป็นพื้นที่กึ่งส่วนตัว

- พื้นที่ส่วนตัวเป็นพื้นที่ที่อยู่ในห้อง ซึ่งมีทางเดินเข้าด้านเดียว หรือหากมีประตูทางเข้า 2 ด้านก็จะต้องเข้าจากห้องสู่อีกห้อง เช่น ห้องนอน 1และ 2 ที่มีทางเข้าอีกทางจากส่วนห้องวางโต๊ะหมู่บูชา ห้องในส่วนพื้นที่ส่วนตัวเป็นห้องที่มีการใช้สอยเป็นห้องนอน และห้องเก็บของมีค่า

1.3 ลำดับศักดิ์ในการใช้สอยพื้นที่ของผู้อาศัย

มีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยโดยให้ความสำคัญตามลำดับศักดิ์ จากการวิเคราะห์เนื่อง จากจวนเจ้าเมืองเป็นที่พักอาศัยส่วนตัวของเจ้าเมืองจึงต้องมีพื้นที่รับรองแขก และประชาชน ดังนั้นจึงมีพื้นที่เพื่อรับรอง ได้แก่ ส่วนของเรือนโถง 2 หลัง ซึ่งมีผู้ใช้สอยหลัก ได้แก่ ประชาชน แขก ข้าราชการ และบริวาร โดยที่เจ้าเมือง ภรรยา ลูกๆ และญาติสนิทก็ใช้สอยแต่เป็นส่วนน้อย เช่น ประชุม ทางผ่าน เป็นต้น

เรือนหมู่ด้านในชั้นล่างมีผู้ใช้สอยหลัก ได้แก่ เจ้าเมือง ภรรยา และลูกๆ แขกที่สนิทสนมหรือเป็นแขกพิเศษ และบริวารบางส่วน โดยเป็นทั้งทางผ่าน ส่วนพักผ่อน เก็บของ และห้องน้ำห้องส้วม

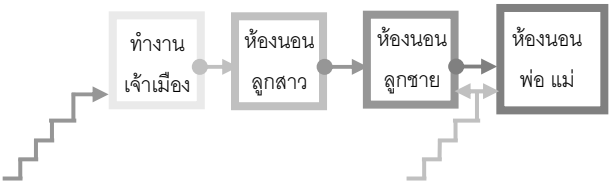

ชั้นที่ 1

แผนภูมิที่ 8 แสดงลำดับศักดิ์การใช้สอยพื้นที่เรือนหมู่ด้านในชั้นล่าง

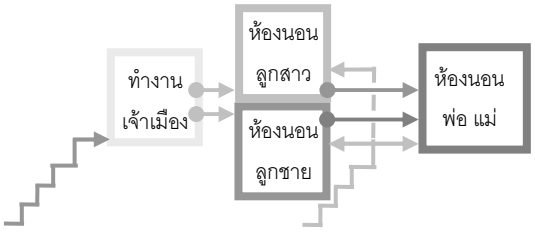
ทั้งสองส่วนเป็นส่วนสำหรับส่วนรวม แต่ก็มีการแบ่งศักดิ์ให้ส่วนหน้าสำคัญน้อยกว่าส่วนหลัง ส่วนบริเวณเรือนหมู่ชั้นที่ 2 สามารถสันนิษฐานจากเรือนหมู่จีนในประเทศจีน (ดูรายละเอียดในบทที่ 5 กรณีศึกษาสถาปัตยกรรมจีนในประเทศจีน) การใช้สอยหลักถึงแม้ว่าจะอยู่ในส่วนชั้นที่ 2 ซึ่งแตกต่างจากเรือนหมู่จีน เนื่องจากรับอิทธิพลของเรือนไทยพื้นถิ่น แต่ลักษณะการลำดับศักดิ์น่าจะยังคงเดิมคือให้ความสำคัญกับผู้อาวุโส พ่อและแม่ ซึ่งในที่นี้เจ้าเมืองน่าจะเป็นหัวหน้าครอบครัว ดังนั้นเรือนหลังสุดน่าจะเป็นเรือนประธานมีการแบ่งออกเป็น 3 ห้อง ซึ่งห้องกลางมักใช้สอยวางโต๊ะหมู่บูชา เป็นประธานหลักของบ้าน ที่มีโต๊ะเก้าอี้วาง เพื่อใช้ในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ งานเทศกาลตามประเพณีในรอบปีของตระกูล ส่วนห้องนอนมีความสำคัญ หากมีพื้นที่เพียงพอมักมีลำดับการเข้าถึงดังนี้

แบบที่ 1

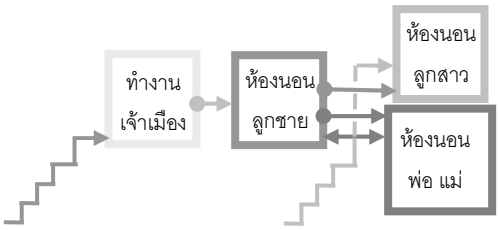
ชั้นที่ 2

แบบที่ 2

ชั้นที่ 2

แบบที่ 3

ชั้นที่ 2

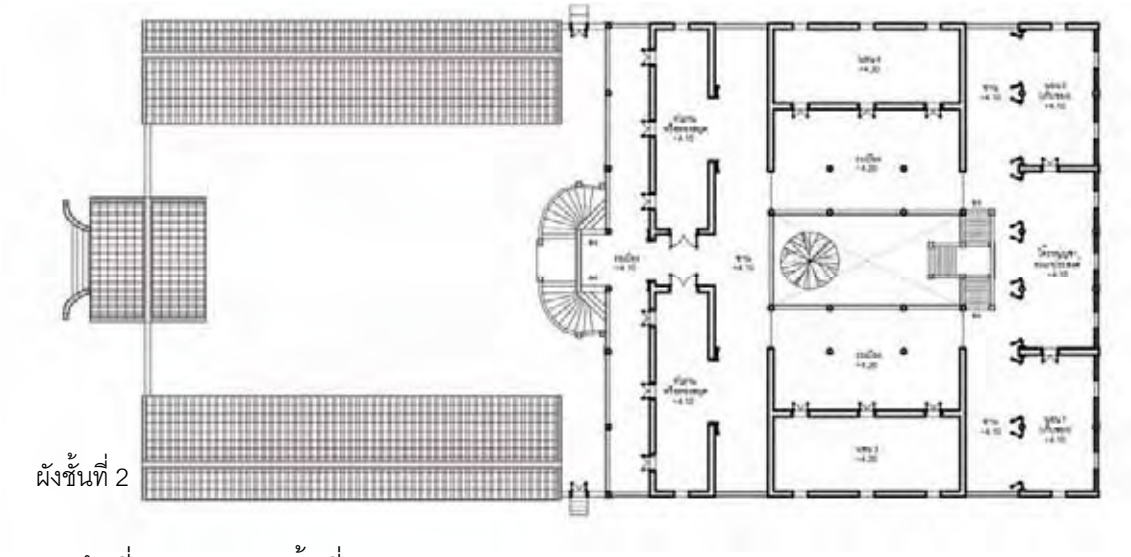
(ลำดับจากด้านหน้าสู่มาก)

แผนภูมิที่ 9 แสดงการสันนิษฐานลำดับศักดิ์การใช้สอยพื้นที่

การแบ่งลำดับศักดิ์สามารถสันนิษฐานได้ดังนี้

- การลำดับศักดิ์ที่ได้รับอิทธิพลของเรือนหมู่จีน ห้องนอนประธานของหัวหน้าครอบครัว (พ่อ, แม่ ในที่นี้น่าจะเป็นห้องนอนเจ้าเมือง) สันนิษฐานว่าวางอยู่ท้ายสุดของเรือนทางฝั่งซ้าย (นอน 1) เนื่องจากมีการให้ความสำคัญของห้องกลางด้านหลังมากที่สุดซึ่งมักเป็นโต๊ะหมู่บูชาและห้องนอนส่วนใหญ่จะอยู่ขนาบห้องกลาง โดยให้ความสำคัญห้องทางซ้ายมากกว่าห้องทางฝั่งขวา

ถึงแม้ว่าลูกชายมีลำดับศักดิ์มากกว่าลูกสาวแต่ในการใช้พื้นที่ลูกสาว หรือเด็กเล็กมักอยู่ทางห้องด้านขวา (นอน 2) ด้านหลังใกล้กับพ่อแม่ หรือบางส่วนอยู่ห้องเดียวกับพ่อแม่

ลายเส้นที่ 108 แสดงผังชั้นที่ 2

- การลำดับศักดิ์ที่ได้รับอิทธิพลของอิทธิพลเรือนหมู่ไทย และจากสันนิษฐานลักษณะทางสถาปัตยกรรม สามารถสันนิษฐานอีกแนวทางว่าเรือนทิศเหนือ (นอน 4) หรือใต้ (นอน 3) เป็นห้องนอนของพ่อแม่ เนื่องจากหลังคาใหญ่กว่าและมีโครงสร้างซับซ้อนจึงน่าจะมีความสำคัญ ส่วนห้องที่ขนาบห้องโต๊ะหมู่บูชา อาจเป็นห้องนอนของลูกๆ (นอน 1, 2)

2. การวิเคราะห์พื้นที่ลานโล่ง (Courtyard)

รูปแบบ และลักษณะของลานโล่งในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง) มีลักษณะเด่นดังนี้

1. ลานโล่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่เชื่อมกับ พื้นที่ทางสัญจรหรือโถงทางเข้าที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็กต่อกัน

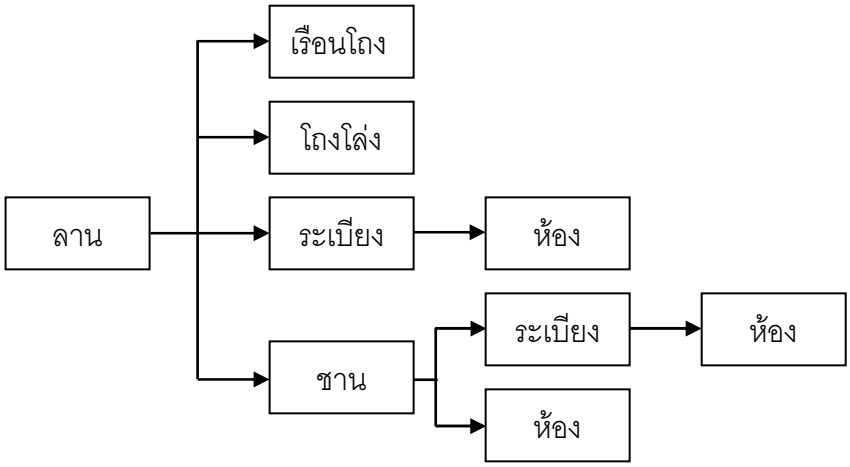
2. ลานโล่งเกิดจากการล้อมของเรือน 4 หลัง และล้อมด้วยกำแพงบางส่วนดังนี้

2.1 ลานโล่ง 1 เป็นลานขนาดใหญ่รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเชื่อมรวมกับทางเดินรูปสี่เหลี่ยม ผืนผ้าขนากเล็กและยาว เกิดเป็นพื้นที่รูปคล้ายตัว T แต่ละด้านของลานโล่ง 1 มีการล้อมด้วยซุ้มประตู เรือนโถง 2 หลัง เรือนหมู่ทิศตะวันตก และกำแพง ลักษณะของลานเป็นลานกว้างที่มีการปิดล้อมกับอาคาร และกำแพง ต่างระดับกันทำให้เกิดพื้นที่ปิดล้อมที่ค่อนข้างอิสระ เป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างเปิด และมีที่ว่างลื่นไหลเชื่อมกับสภาพแวดล้อมภายนอก

2.2 ลานโล่ง 2 เป็นลานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ที่มีขนาดพื้นที่เล็กกว่าลาน 1 และเป็นพื้นที่ที่ค่อนข้างถูกปิดล้อม แต่ไม่อึดอัดเนื่องจากถูกล้อมด้วยโถง ระเบียงโล่ง และห้องโล่งในชั้นล่าง ส่วนในระนาบทางตั้งชั้นที่สองก็ถูกล้อมด้วยราวระเบียงโปร่งทั้ง 4 ด้าน และทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของที่ว่างจากลานโล่ง 2 สู่ชาน และระเบียงที่เป็นพื้นที่โล่งก่อนจะปิดกั้นด้วยผนังห้อง

3. การใช้สอยบริเวณลานโล่งเป็นพื้นที่ใช้สอยแบบอเนกประสงค์ และเนื่องจากเป็นจวนของเจ้าเมือง ลาน 1จึงใช้สอยเพื่อส่วนรวม และลาน 2 ใช้สอยของครอบครัวดังที่กล่าวมาเรื่องพื้นที่ใช้สอย

4. ลำดับการใช้สอยบริเวณลานโล่ง เป็นพื้นที่ที่เสมือนเป็นตัวกระจายเข้าสู่พื้นที่ต่าง ๆ ทั้งในชั้นที่ 1 และ 2 โดยมีลักษณะร่วมกันคือมีบันไดสำหรับเข้าสู่พื้นที่ด้านบน (ดังแผนภูมิที่ 10) โดยสามารถสรุปความสัมพันธ์ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 10 สรุปความสัมพันธ์ลำดับการใช้สอยบริเวณลานโล่ง

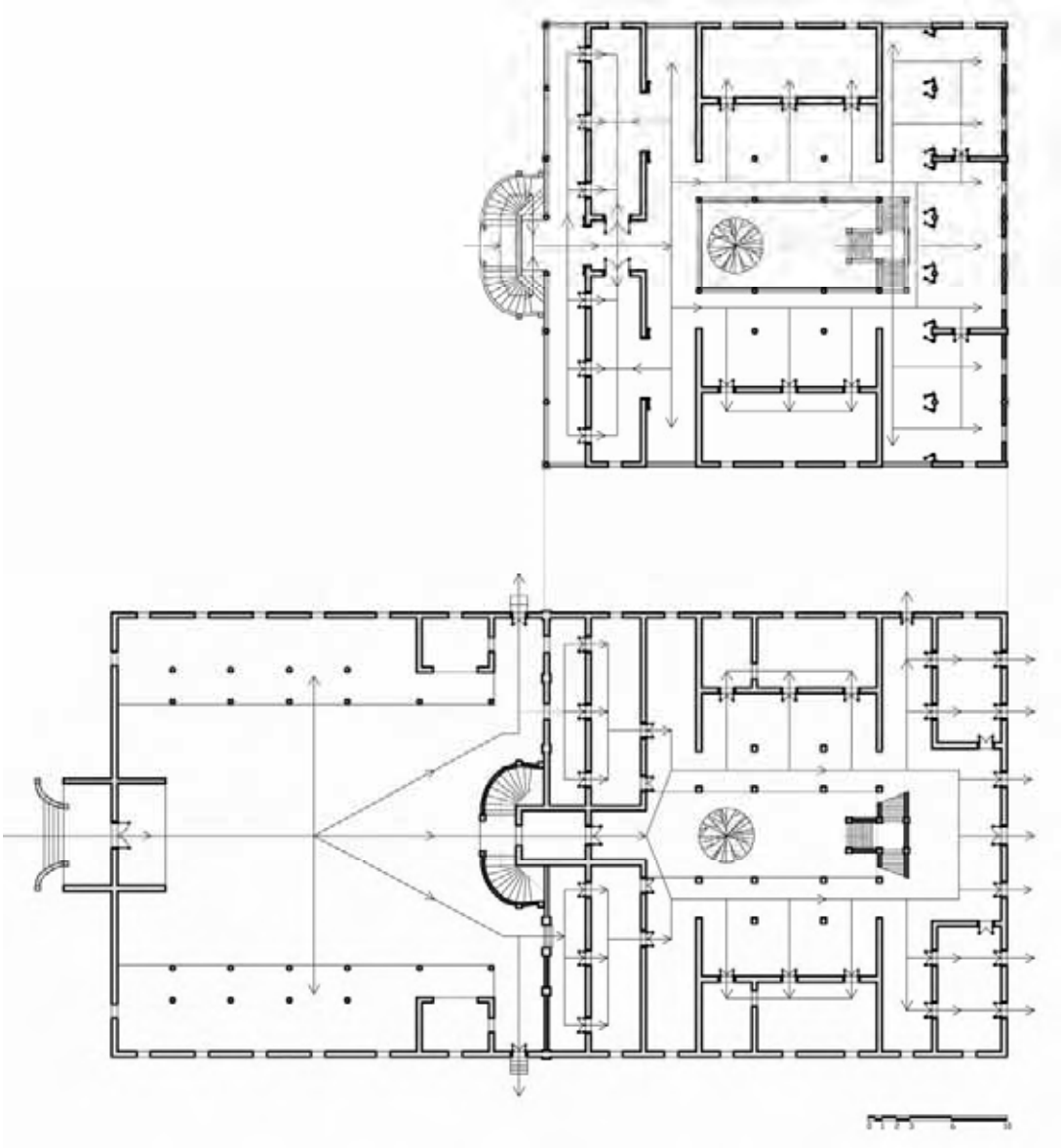
จากแผนภูมิจะเห็นว่าพื้นที่ลานโล่งเชื่อมต่อกับพื้นที่เปิดโล่ง หรือพื้นที่โล่งที่มีหลังคาคลุมซึ่งมีผนังแค่ 1-3 ด้าน ได้แก่ เรือนโถงโล่ง โถงโล่ง ระเบียง และชานก่อนที่จะกระจายสู่ส่วนอื่น ๆ

3. การวิเคราะห์ Circulation และการเข้าถึงอาคาร

Circulation และการเข้าถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง) มีลักษณะดังนี้

- Circulation ภายในอาคาร มีการกำหนดเส้นทางค่อนข้างชัดเจนแน่นอน ยกเว้นบริเวณลานโล่งที่ไม่กำหนดเส้นทางตายตัว โดยเฉพาะลาน 1 คาดว่าในอดีตคงไม่ปูพื้นหญ้า ดังนั้น ซุ้มโค้งของโถงชั้นล่างใต้บันไดโค้ง น่าจะมีส่วนในการลื่นไหลทิศทางการเข้าถึงเรือนหมู่
- ชั้นที่ 1 มีระเบียงที่เป็นพื้นที่พัก และทำหน้าที่เป็นทางผ่านสู่ห้องต่าง ๆ และห้องทางทิศตะวันออก และตะวันตกซึ่งเป็นแกนทางเข้าหลักมีทางเชื่อมที่ทะลุถึงกันหมด (ดูแผนภูมิสรุปลักษณะ

ความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยประกอบกับผังชั้นล่าง) ส่วนชั้นที่ 2 มีชานเป็นตัวเชื่อม และทางเดินหลัก

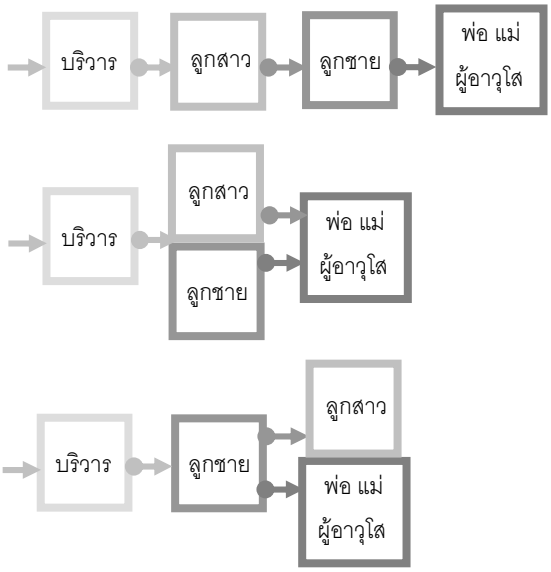
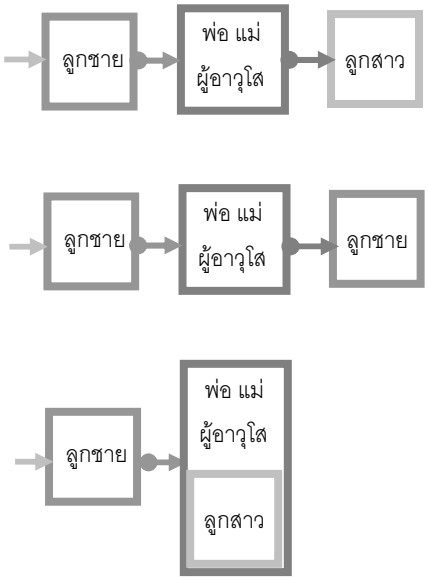

ลายเส้นที่ 109 แสดง Circulation และการเข้าถึงอาคาร

ตารางที่ 25 สรุปเปรียบเทียบเรือนหมู่ และตึกแถวจีนดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนในชุมชนเมืองเก่าสงขลา

สรุปเปรียบเทียบเรือนหมู่ และตึกแถวจีนดั้งเดิม ของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนเมืองเก่าสงขลา	
เรือนหมู่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ในอดีต (จวนเจ้าเมือง)	**ตึกแถวจีนดั้งเดิม**
-พื้นที่กว้าง อิสระกว่า	-พื้นที่จำกัด
-รับอิทธิพลของ 1.เรือนหมู่จีน (Courtyard Houses) 2.เรือนไทยพื้นถิ่น 3.สถาปัตยกรรมตะวันตก	-รับอิทธิพลของ 1.สถาปัตยกรรมในประเทศจีน ได้แก่ เรือนหมู่จีน (Courtyard Houses) และตึกแถวจีนพักอาศัยและพาณิชย์ 2.เรือนไทยพื้นถิ่น
-แบ่งพื้นที่ 2 ฝั่งสมมาตรกัน	-แบ่งพื้นที่ 2 ฝั่งไม่สมมาตรกัน -ทั้งตึกแถว 1 คูหา หรือ 2 คูหาวางผังไม่สมมาตรกัน -เรือน 2 คูหาจะมีคูหาหนึ่งที่มีความกว้างน้อยกว่าอีกคูหา (ตึกแถวจีนดั้งเดิม 3-4 คูหาที่ใช้ผนังร่วมกัน ซึ่งไม่ได้อยู่ในกรณีศึกษา ก็จะมี 1 คูหาที่มีความกว้างน้อยกว่าคูหาอื่น ๆ)
-ประกอบด้วยเรือนหลายหลัง ได้แก่ เรือนหมู่ 4 หลัง เรือนโถง 2 หลัง และลานโล่ง	-ตึกแถว 1 คูหาประกอบด้วยเรือนหลัก เรือนรอง และลานโล่ง -ตึกแถว 2 คูหาประกอบด้วยเรือนหลักของแต่ละคูหา เรือนรองของแต่ละคูหา หรือมีเพียงคูหาใดคูหาหนึ่ง และลานโล่งของแต่ละคูหา ซึ่งมี 1 หลังจากกรณีศึกษา 7 หลัง ที่ใช้ลานร่วมกัน
-มีชุ้มประตูบริเวณประตูทางเข้าหลัก และประตูรองอีก 10 ประตู	-มีชุ้มประตูขนาดเล็กบริเวณทางเข้ารอง อยู่ด้านข้าง ซึ่งมีถนนสายรองผ่าน หรือตรอกซอย

ตารางที่ 25 (ต่อ)

เรือนหมู่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลาในอดีต (จวนเจ้าเมือง)	**ตึกแถวจีนดั้งเดิม**
-ลำดับความสำคัญของพื้นที่จากด้านหน้าสู่ด้านหลัง คือพื้นที่สาธารณะสู่พื้นที่กึ่งสาธารณะสู่พื้นที่กึ่งส่วนตัวตามลำดับ พื้นที่ตามลำดับ และจากพื้นที่กึ่งส่วนตัวด้านล่าง สู่พื้นที่ส่วนตัวในชั้นที่ 2 -เนื่องจากเป็นจวนเจ้าเมืองจึงมีพื้นที่เชื่อมต่อจากสาธารณะในชั้นล่างสู่พื้นที่กึ่งส่วนตัวในชั้นที่สอง (บริเวณเรือนทิศตะวันตก)	-ตึกแถว 5 หลังจากกรณีศึกษา 7 หลัง ลำดับความสำคัญของพื้นที่จากด้านหน้าสู่ด้านหลัง คือพื้นที่สาธารณะสู่พื้นที่กึ่งสาธารณะสู่พื้นที่กึ่งส่วน ตัวตามลำดับ และจากพื้นที่กึ่งส่วนตัวชั้นล่างสู่พื้นที่ส่วนตัวบนชั้นที่ 2 -ตึกแถว 2 หลังจากกรณีศึกษา 7 หลัง มีการลำดับความสำคัญของพื้นที่จากด้านหน้าสู่ด้านหลัง คือพื้นที่สาธารณะสู่พื้นที่กึ่งสาธารณะสู่พื้นที่กึ่งส่วนตัวสู่พื้นที่ส่วนตัวตามลำดับ พื้นที่ตามลำดับ และจากพื้นที่ส่วนตัวสู่พื้นที่ส่วนตัวในชั้นลอย หรือชั้นที่ 2 -ตึกแถว 6 หลังมีพื้นที่กึ่งสาธารณะชั้นล่างเชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนตัวในชั้นที่ 2
-ให้ความสำคัญกับการลำดับศักดิ์ในการใช้พื้นที่ดังนี้ (ลำดับจากความสำคัญของพื้นที่จากน้อยสู่มาก) -ถึงแม้ว่าลูกชายจะสำคัญกว่าลูกสาวแต่ในการ	-ให้ความสำคัญกับการลำดับศักดิ์ในการใช้พื้นที่ดังนี้ (ลำดับจากความสำคัญของพื้นที่จากน้อยสู่มาก) -ถึงแม้ว่าลูกชายจะสำคัญกว่าลูกสาวแต่ในการ

ตารางที่ 25 (ต่อ)

เรือนหมู่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ในอดีต (จวนเจ้าเมือง)	**ตึกแถวจีนดั้งเดิม**
ใช้พื้นที่ลูกสาวมักอยู่ด้านหลังใกล้กับพ่อแม่ หรืออยู่ส่วนกลางของพื้นที่	ใช้พื้นที่ลูกสาวมักอยู่ด้านหลังใกล้กับพ่อแม่ หรืออยู่ส่วนหลังถัดไปจากพ่อแม่
-เรือนโถง ซุ้มประตู และเรือนทิศตะวันตก ทั้ง 4 หลังวางล้อมพื้นที่ลานโล่ง 1 -ราวระเบียงโปร่งชั้นที่ 2 ล้อมพื้นที่ลานโล่ง 2 และมีเรือนหมู่ 4 หลังวางรอบนอก	-เรือนหลัก เรือนรอง และกำแพง ล้อมพื้นที่ลานโล่ง
-พื้นที่ลาน 2 มีบันไดทอดจากลานสู่เรือนด้านหลัง(เรือนประธาน)	-พื้นที่ลานมีบันไดทอดจากลานสู่เรือนด้านหลัง (เรือนรอง)
-มีห้องสำหรับเก็บของ	-มีชั้นลอยไว้เก็บของ
-ประตูทางเข้าหลักเป็นประตูบานเปิดคู่ขนาดใหญ่กว่าประตูทางเข้ารอง	-ประตูทางเข้าหลักมีขนาดใหญ่กว่าประตูทางเข้ารอง -ประตูทางเข้าหลักของเรือนพักอาศัย และพาณิชย์ เป็นประตูบานเฟี้ยมเพื่อเหมาะกับการค้าขาย -ประตูทางเข้าหลักของเรือนพักอาศัยเป็นประตูบานเปิดคู่
-ประตูบานเฟี้ยมเมื่อปิดไว้สามารถกั้นเป็นห้องเมื่อเปิดทำให้เกิดการเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่น ๆ	-ประตูบานเฟี้ยมส่วนใหญ่ใช้เป็นประตูหน้าตึกแถว ที่เป็นทั้งที่พักอาศัยและพาณิชย์ เมื่อเปิดทำให้เกิดการเชื่อมต่อกับภายนอก ใช้ค้าขาย
-ประตูทางเข้าหลัก และประตูหลังสุด วางอยู่ในตำแหน่งตรงกัน แต่มีบันไดวางขวางอยู่ -ประตูทางเข้ารองเป็นประตูบานเปิดคู่ทั้งหมดมีหลายประตูคือด้านข้าง 2 ประตู ด้านหลัง 7 บาน	-ตึกแถวที่มีประตูทางเข้าหลักเป็นประตูบานเปิดคู่ จะวางอยู่ในตำแหน่งไม่ตรงกับประตูทางเข้ารองด้านหลัง หรือทางเข้ารองด้านข้าง -ตึกแถวที่ประตูทางเข้าหลักเป็นบานเฟี้ยม ทำให้มีบางส่วนที่วางอยู่ในตำแหน่งที่ตรงกับประตูทางเข้ารองด้านหลัง แต่จะมีฝาไม้กั้นผนังมาวางบังทางเข้าหลัก

ตารางที่ 25 (ต่อ)

เรือนหมู่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา ในอดีต (จวนเจ้าเมือง)	**ตึกแถวจีนดั้งเดิม**
-หน้าต่างช่วยในการระบายอากาศ ของส่วนใหญ่เก็บไว้ในเครื่องเรือน	-หน้าต่างใช้เป็นที่วางของขาย หรือเก็บของบางส่วน และยังช่วยในการระบายอากาศ
-พื้นที่ส่วนใหญ่จะเชื่อมถึงกัน และเป็นอิสระจากกัน	-พื้นที่ส่วนใหญ่จะเชื่อมถึงกัน
-โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษ สันนิษฐานว่าวางในตำแหน่งโถงอเนกประสงค์ของห้องกลางด้านเรือนทิศตะวันออก และน่าจะมีฉากกั้นด้านหลังเนื่องจากด้านหลังเป็นหน้าต่าง -สันนิษฐานว่าหันหน้าโต๊ะหมู่บูชาไปทางถนนด้านหน้าอาคารทางถนนหลัก และแม่น้ำ	-โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน พระพุทธรูป และบรรพบุรุษวางในตำแหน่งโถงอเนกประสงค์ของเรือนหลัก ติดกับฝาไม้ที่กั้นแบ่งพื้นที่เสมอ -หันหน้าโต๊ะหมู่บูชาไปทางถนนด้านหน้าตึกแถวเสมอ
-โครงสร้างหลังคา และขนาดแต่ละเรือนไม่เหมือนกัน สันนิษฐานว่าเป็นการบ่งบอกความสำคัญของเรือน	-โครงสร้างหลังคาบ่งบอกความสำคัญว่าเป็นเรือนทั่วไป
-สันหลังคาโค้งแอ่นตรงกลางปลายทั้งสองข้างเชิดขึ้นเหนือระดับหน้าจั่ว มีลักษณะการซ้อนชั้นปูนปั้นแหลมเหมือนหางนกนางแอ่น การใช้ทรงหลังคานี้บ่งบอกถึงศักดิ์ของผู้อยู่อาศัย ในที่นี้หมายถึงเป็นจวนเจ้าเมือง	-สันหลังคาเป็นสันแบบตรงขนานไปกับอาคาร มีการตกแต่งสันหลังคาตลอดแนวเดียวกับอกไก่ โดยที่เรือนหลักตกแต่งด้วนลานปูนปั้นมงคลตามความเชื่อ ของตึกแถวทั่วไป
-หน้าจั่วทึบทรงจั่วยอดแหลม บริเวณหน้าจั่วประดับลวดลายปูนปั้นลักษณะเป็นลวดลายพันธุ์พฤกษามงคลของจีนล้อมรอบรูปประติมากรรมปูนปั้นนูนสูงทั้ง 8 ด้าน เป็นลวดลายมงคลตามความเชื่อ	-จั่วเป็นทรงจั่วยอดโค้งมน ซึ่งใช้ทั่วสำหรับที่อยู่อาศัยของคนทั่วไป

บทที่ 5
กรณีศึกษานอกพื้นที่ตั้งโครงการ (Case study)

ตึกแถวจีนดั้งเดิมในพื้นที่ตั้งโครงการถูกสร้างขึ้นในช่วงที่มีชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่และด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทำเลที่ตั้ง ความเชื่อพื้นถิ่น วัสดุท้องถิ่น ฝีมือแรงงาน ฯลฯ ทำให้เกิดสถาปัตยกรรมประเภทตึกแถวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมในประเทศจีนขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาสถาปัตยกรรมในประเทศจีน และตึกแถวที่เกิดขึ้นในพื้นที่อื่นที่มีชาวจีนอพยพไปตั้งถิ่นฐาน (บริเวณคาบสมุทรมลายูและในพื้นที่อื่นบริเวณภาค ใต้ของไทย) เพื่อที่จะศึกษาวิเคราะห์หาเอกลักษณ์ร่วม ความแตกต่างกัน และการดึงแนวความคิด ความเชื่อดั้งเดิมมาคลี่คลายในงานสถาปัตยกรรมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งการศึกษาในบทนี้จะมีผลทำให้การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีน ใน จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ตั้งโครงการของชุมชนเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์ สามารถออกแบบโครงการที่มีแนวความคิดดั้งเดิม และความคิดร่วมสมัยมาผสานสร้างสรรค์ได้อย่างลงตัวเหมาะกับพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

นอกจากการศึกษากรณีศึกษาสถาปัตยกรรมในประเทศจีน ตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนบริเวณคาบสมุทรมลายูและในพื้นที่อื่นบริเวณภาคใต้ของไทย แล้วยังศึกษาโครงการอนุรักษ์และพัฒนาตึกแถวเพื่อสนองต่อความต้องการสมัยใหม่ในพื้นที่ต่าง ๆ เนื่องจากในการออกแบบมีที่ตั้งโครงการอยู่บนพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ มีร่องรอยผ่านคำบอกเล่าและงานสถาปัตยกรรมในพื้นที่ ทำให้การออกแบบสถาปัตยกรรมที่จะเกิดขึ้นใหม่จะแทรกรวมอยู่กับอาคารดั้งเดิม การออกแบบใหม่จำเป็นต้องเป็นไปในแนวทางการอนุรักษ์ไม่ไปทำลายตึกแถวดั้งเดิม และต้องช่วยฟื้นฟูพัฒนาให้เป็นพื้นที่ที่ชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาโครงการอนุรักษ์และพัฒนาตึกแถวเพื่อสนองต่อความต้องการสมัยใหม่ในพื้นที่ต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบและเป็นตัวอย่างของข้อดี ข้อเสียของแต่ละพื้นที่ และได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ใหม่ประกอบการออกแบบ การอนุรักษ์ และพัฒนาโครงการ

สถาปัตยกรรมจีน ในประเทศจีน

สถาปัตยกรรมในประเทศจีนที่มีความสำคัญ และส่งอิทธิพลต่อตึกแถวในพื้นที่โครงการเป็นสถาปัตยกรรมประเภทพักอาศัย หรือค้าขายพาณิชย์ หรือพักอาศัยและพาณิชย์

ได้แก่ เรือนหมู่จีน (Traditional Courtyard Houses) และกรณีศึกษาตึกแถวในประเทศจีน (Row houses) ซึ่งมีทั้งตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ (Row houses of residences and shops), ตึกแถวพักอาศัย (Row houses of residences) และตึกแถวพาณิชย์ (Row houses of shops)

สถาปัตยกรรมในประเทศจีนประเภทที่พักอาศัยทั่วไป ซึ่งเรือนบางหลังอาจใช้สอยเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบอาชีพของผู้พักอาศัย ในการศึกษาจะเริ่มศึกษาภาพรวมของสถาปัตยกรรมประเภทที่พักอาศัยทั่วไป โดยจะสรุปลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ส่วนใหญ่ ก่อนที่จะแยกศึกษาเป็นกรณีตัวอย่างสถาปัตยกรรมจีนมณฑลทางตอนเหนือ และสถาปัตยกรรมจีนมณฑลทางตอนใต้ ซึ่งจำเป็นต้องศึกษากรณีตัวอย่างมณฑลทางตอนเหนือ โดยเฉพาะเรือนหมู่ เนื่องจากเป็นต้นแบบของเรือนหมู่ตามประเพณีที่มีแบบฉบับชัดเจนตามแนวคิด และมีอิทธิพลต่อเรือนหมู่ และตึกแถวทางตอนใต้ นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของงานทั้ง 2 ภาค จะทำให้เข้าใจแนวความคิดในการออกแบบเรือนหมู่ และตึกแถวทางตอนใต้มากขึ้น เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับเรือนหมู่ และตึกแถวในพื้นที่โครงการ แล้วสรุปแนวคิดที่มีอิทธิพล และหลักในการประยุกต์แนวความคิด ความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งทิ้งร่องรอยสู่งานสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการออกแบบ

ลักษณะร่วมของสถาปัตยกรรมที่พักอาศัยในประเทศจีน

1. แผนผังอาคาร รูปแบบ และองค์ประกอบแผนผังอาคาร

1. ผังพื้นที่พักอาศัยทั่วไปมักมีรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เนื่องจากมีความเชื่อว่าสวรรค์แทนวงกลม และพื้นดินแทนสวรรค์ เพราะฉะนั้นที่พักอาศัยของคนทั่วไปจึงเป็นสี่เหลี่ยม

2. การหาทำเลที่ตั้ง และการวางผังอาคารจะคำนึงถึงลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และความเชื่อปรัชญาดั้งเดิม ได้แก่ ฮวงจุ้ย (feng-shui) ,ปรัชญาลัทธิขงจื้อ (การบูชาบรรพบุรุษ), ปรัชญาลัทธิเต๋า(หยิน-หยาง) ,ปรัชญาทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องวิญญาณ เป็นต้น ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น

บ้านเรือนส่วนใหญ่จะหันหน้าไปทางทิศใต้ และหันหลังไปทางทิศเหนือ ตามหลักความเชื่อข้างต้น แต่จะแตกต่างกันเนื่องจากทำเลที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศเป็นสำคัญ บ้านเรือนส่วนใหญ่จะหันหน้าไปทางทิศใต้เพื่อป้องกันลมหนาวทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาว และรับลมเย็นจากทิศใต้เพื่อความอบอุ่นในหน้าร้อน

3. การวางผังพื้นที่ใช้สอยให้ความสำคัญกับลำดับศักดิ์ ความอาวุโส และเพศ โดยผู้อาวุโสกว่าจะอยู่ในตำแหน่งที่สบาย และเป็นมงคลตามความเชื่อ ส่วนใหญ่จะอยู่ห้องในสุด

ของบ้าน เนื่องจากมีความเชื่อว่าพื้นที่ด้านในเป็นมงคลจึงมีความสำคัญกว่าพื้นที่ด้านหน้า และให้ความสำคัญกับตำแหน่งทางซ้าย มากกว่าตำแหน่งทางขวา

4. การวางผังอาคารคำนึงถึงความสมดุล และสมมาตรกัน เนื่องจากการให้ความ สำคัญของตำแหน่ง ทิศทางของพื้นที่ใช้สอยตามลำดับศักดิ์ และความเชื่อเกี่ยวกับตัวเลขมงคลของจำนวนช่วงเสา (bay)

5. การวางผังอาคารมีความหลากหลายขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ แต่มีลักษณะเด่นคือ มีลานโล่ง (Courtyard) หรือช่องแสง (“Skywells” or “heavenly wells” ; small courtyard)[68] เนื่องมาจาก

5.1 ทำหน้าที่รับแสงในฤดูหนาวเพื่อเพิ่มความอบอุ่นภายในบ้าน

5.2 ทำให้เกิดการถ่ายเทของอากาศภายในอาคาร

5.3 ลานเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับสภาพแวดล้อมภายนอก (แสง ลม และฝน) ที่มีความเป็นส่วนตัว ทำให้อาคารภายในไม่ทึบ และดูอึดอัด

5.4 ประโยชน์ใช้สอยของลานโล่งของบ้านจีนทั่วไปเป็นพื้นที่แบบอเนกประสงค์ ใช้สอยปรับเปลี่ยนไปตามสถานกาลต่าง ๆ ในช่วงเทศกาล ลานจะถูกปรับเป็นพื้นที่ที่เป็นส่วนหนึ่งในงาน เช่น ตั้งโต๊ะรับแขก หรือญาติพี่น้อง ส่วนในชีวิตประจำวันปกติ ลานใช้เป็นพื้นที่วิ่งเล่นของเด็ก ๆ, พักผ่อน, ซัก-ล้าง, ตากผ้า หรือตากผลผลิตทางการเกษตร หรือตากตัวอักษรจีน บางครั้งก็ใช้ในการรวมกลุ่มเล่นไพ่นกกระจอกของเพื่อนบ้าน และคนในครอบครัว

5.5 ขนาดของลานยังบ่งบอกนัยยะบางอย่าง ได้แก่ ฐานะของครอบครัว, ขนาด และจำนวนสมาชิกในครอบครัว และรสนิยมของผู้อาศัย โดยขึ้นอยู่กับปัจจัยในแต่ละท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ความเชื่อ ความจำกัดของพื้นที่ ฯลฯ

รูปแบบ และองค์ประกอบ

1. เสา

1.1 การแบ่งช่วงเสา (bay หรือ “Jian” ในภาษาจีน) ของอาคารขึ้นอยู่กับขนาด รูปร่าง ประเภทของอาคาร และความเชื่อ โดยทั่วไปไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรมประเภทใดต่างก็แบ่งช่วงเสาเป็นช่วงเลขคี่เสมอ (1,3,5,7,…)[69] นอกจากนี้ในสมัยช่วงราชวงศ์ชิง (ช่วง ค.ศ.

[68] Knapp, Ronald G, China’s traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai’i Press,1986): 47.

1644-1912) ได้มีการออกข้อบังคับในการสร้างอาคารไว้ อาจเป็นผลทำให้สถาปัตยกรรมที่พบเห็นส่วนใหญ่สามารถแยกประเภทออกได้ตามช่วงเสา ดังนี้[70]

บ้านเรือนชาวบ้านทั่วไป	สร้างช่วงเสา(Bay) ไม่เกิน 3 ช่วงเสา
อาคารที่ทำการต่าง ๆ	สร้างช่วงเสา(Bay) ไม่เกิน 7 ช่วงเสา
วัด	สร้างช่วงเสา(Bay) ไม่เกิน 9 ช่วงเสา
พระราชวัง	สร้างช่วงเสา(Bay) ไม่เกิน 11 ช่วงเสา

การกำหนดช่วงเสาเป็นเลขคี่นั้น เนื่องจากความเชื่อว่าเป็นเลขมงคล ตามความเชื่อเรื่อง "หยิน-หยาง" เชื่อว่า"หยาง" แทนเพศชาย หากเป็นตัวเลขหมายถึงเลขคี่ จึงมีความเป็นมงคลกว่า"หยิน" หมายถึงเลขคู่ อีกทั้งเลขคู่บางตัวเลขไปพ้องเสียงกับตัวอักษรที่มีความหมายเป็นไม่มงคล เช่น เลข 4 ("Si") พ้องเสียงกับตัวอักษรที่มีความหมายว่าความตาย นอกจากนี้การวางผังที่ยึดหลักสมมาตร สมดุล และการแบ่งลำดับศักดิ์ของพื้นที่ก็มีผลให้แบ่งช่วงเสาเป็นเลขคี่ ซึ่งทำให้ช่วงเสากลางที่สำคัญสุดมีช่วงที่กว้างกว่าช่วงเสาด้านข้างทั้งสองที่สมมาตรกัน มีการประดับตกแต่งลวดลายปูนปั้นหรือภาพเขียนสีบริเวณหัวเสา

1.2 เสาภายในอาคารมักเป็นเสาไม้มีฐานเสาแกะสลักไม้ หรือตกแต่งเป็นเขียนสี ฯลฯ โดยเฉพาะทางภาคใต้ของจีน

2. ตัวอาคาร

2.1 ผนัง และกำแพง

2.1.1 มีผนังภายนอกหนาเนื่องจากเป็นผนังก่ออิฐถือปูน โครงสร้างกำแพงรับน้ำหนัก มักเป็นผนังทึบ หากมีช่องเปิดก็มีจำนวนน้อยและขนาดเล็ก เนื่องจากเหมาะกับสภาพอากาศที่หนาว ป้องกันโจรผู้ร้าย ผู้บุกรุก ถึงแม้ทางตอนใต้จะมีอากาศร้อนชื้นก็ตาม แต่ก็มีช่องเปิดน้อย ขนาดเล็ก และหากอาคารสูง หรือมี 2 ชั้นช่องเปิดมักอยู่ในระดับสูง นอกจากนั้นยังเป็นการปิดกั้นพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่ส่วนของหญิงสาว

2.1.2 ผนังภายนอกมักมีสีขาวเนื่องจากช่วยในการสะท้อนความร้อนในหน้าร้อนทำให้เกิดความอบอุ่น โดยเฉพาะบริเวณทางตอนใต้ของจีน ส่วนผนังภายในมักเป็นไม้ฉลุ

---

[69] ธนรัชต์ ถาวโรจน์, "การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547).

[70] Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 34.

ลาย แกะสลักสวยงาม หรือตกแต่งตามรสนิยมของครอบครัว โดยเฉพาะบริเวณรอบลานโล่งขนาดเล็ก ช่องแสง และโถงหลัก

2.1.3 หลังโถงประตูทางเข้าหลักมักมีผนังวิญญาณ (Spirit Wall) กั้นเพื่อบังสายตาของคนภายนอกสู่พื้นที่ส่วนตัว และมีความเชื่อว่าจะช่วยป้องกันวิญญาณร้ายไม่ให้เข้าไปภายในอาคาร เนื่องจากเชื่อว่าพลังงานวิญญาณร้ายเดินทางเป็นเส้นตรง

2.2 ประตู และหน้าต่าง

2.2.1 มีการเจาะช่องประตูทางเข้าหลักทางด้านหน้าตามปกติ คือ บริเวณทิศใต้ เพื่อป้องกันลมหนาว ส่วนหน้าต่างมีน้อยและขนาดเล็ก หรือกระเบื้องปรุที่ทำเป็นช่องระบายอากาศเพื่อให้สายลมอ่อนพัดเข้ามาภายในได้ แต่ทางตอนใต้ของจีนบางชุมชนมีการเจาะช่องประตูหน้า ช่องประตูหลังตรงกัน แล้วทำบานประตูบานเลื่อนด้วยไม้เว้นร่องที่แข็งแรงทำให้สามารถระบายอากาศภายในได้ดี

2.2.2 ประตูทางเข้าหลักส่วนใหญ่เป็นประตูไม้บานเปิดคู่ และประตูไม้บานเปิดเดี่ยว ซึ่งบางชุมชนมีการทำซุ้มประตูทางเข้าที่มีรูปแบบต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น

2.2.3 ความเชื่อมีผลต่อการเจาะช่องประตูของอาคาร คือมีการเจาะช่องประตูทางเข้าหลักเพียง 1 ช่อง เพื่อรับพลังงานที่ดี (พลังชี่) และการมีผนังทึบ หรือหน้าต่างเล็กหรือหากมีประตูหลังก็จะหลีกเลี้ยงไม่วางในตำแหน่งทะลุตรงกัน เพื่อให้พลังที่ดีไหลเวียนในอาคารเป็นมงคล และช่วยส่งเสริมแก่ผู้พักอาศัย ตามความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ย (Feng-Shui) นอกจากนี้บริเวณประตูทางเข้าหลักมีการตกแต่งลวดลายภาพเขียน หรือประติมากรรมตามความเชื่อสามารถป้องกันวิญญาณร้ายและเป็นมงคล เช่น ภาพอักษรมงคล ภาพเทพเจ้าผู้คุ้มครอง หรือแขวนรูปยันต์ปากัวร์ กระจก ตาปู ฯลฯ เหนือประตูทางเข้า

2.2.4 บริเวณลานโล่งขนาดเล็ก หรือช่องแสงในอาคาร 2 ชั้น ชั้นที่สองมักมีช่องหน้าต่างไม้รอบลาน และมีการฉลุลาย แกะสลักไม้รอบผนัง

3. หลังคา และสันหลังคา

รูปแบบหลังคา และสันหลังคา มีความสำคัญเนื่องจากสื่อความหมายแฝงทางด้านฐานานุศักดิ์ บ่งบอกประเภทอาคาร บ่งบอกชาติพันธุ์ และสามารถบอกคร่าวๆได้ว่าอยู่แถบไหน ซึ่งรูปแบบหลังคา และสันหลังคามีเอกลักษณ์เด่นเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น โดยบริเวณท้องถิ่นทางภาคใต้แต่ละหมู่บ้านอาคารประเภทเดียวกันจะมีรูปแบบหลังคา และองค์ประกอบ (สันหลังคา , แผงหน้าจั่ว, วัสดุมุง และการใช้สีในแต่ละส่วน) เหมือนกันทั้งหมู่บ้าน แต่จะแตกต่างอาคารประเภทอื่น เช่น ศาลเจ้า ฯลฯ

3.1 ทรงหลังคาตามประเพณีจีนมีหลายประเภท ได้แก่ หลังคาจั่ว (the gabled), หลังคาปั้นหยา (the hipped), หลังคามนิลา (the half-hipped/half-gabled) และหลังคาทรงพีระมิด (the pyramidal)[71] หรือทรงกรวยยอดแหลม (the conical) ฯลฯ หลังคาแต่ละชนิดมีการประยุกต์ใช้ที่หลากหลาย ซึ่งอาคารที่มีความสำคัญ เช่น อาคารทางศาสนา และพระราชวัง มักใช้หลังคาปั้นหยาซ้อนกันซับซ้อนหลายชั้น หรือมีหลังคาอื่นประกอบ

ในช่วงราชวงศ์ชิง (1644-1912) มีการใช้หลังคาทรงพีระมิดหลากหลายแบบ ทั้งแบบสี่เหลี่ยม, แบบกรวยยอดแหลม, แบบแปดเหลี่ยม และอื่นๆ

3.2 สันหลังคามักจะมีความหนา และมีการยกสันตะเข้และขอบจั่วขึ้น โดยความแตกต่างออกไปในแต่ละท้องถิ่น รูปแบบสันหลังคาในอาคารพักอาศัยทั่วไปสามารถสรุปดังนี้

- บริเวณตอนเหนือ สันหลังคาเหยียดตรง ขอบจั่วยกเอียงขึ้นเล็กน้อย
- บริเวณตอนกลาง สันหลังคาตรง ขอบจั่วมักยกเอียงมากขึ้น
- บริเวณตอนใต้สันหลังคาแอ่นโค้ง ปลายทั้งสองข้างขอบจั่วยกเอียงเชิดขึ้นด้านบน[72]

บริเวณสันหลังคาบางที่มีการตกแต่งด้วยลวดลายมงคล หรือประดับด้วยกระเบื้องฉลุลาย หรือตกแต่งเป็นประติมากรรมรูปมงคล โดยการเชิดปลายบริเวณสันหลังคา มีหลากหลายรูปแบบ ที่ส่งอิทธิพลในประเทศไทย เช่น สันหลังคาแบบนกนางแอ่น (Swallowtail style), สันหลังคาปูนปั้นเครือเถา และสันหลังคาหลังม้า (Horseback style) หรือสันหลังคาแบบอานม้า (Saddle style) ฯลฯ การใช้ก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อแต่ละท้องถิ่น แต่ส่วนใหญ่บ้านของคหบดี หรือผู้มียศศักดิ์ มีฐานะ ส่วนใหญ่มักเป็นจั่วที่มีสันหลังคาเชิดสูงที่ปลายทั้งสองข้างแบบสันหลังคานกนางแอ่น ส่วนบ้านเรือนทั่วไป มักเป็นสันหลังคาอานม้า หรือนกนางแอ่น

การเชิดของสันหลังคามีการแฝงความหมายตามความเชื่อว่าแสดงถึงความมีอำนาจ ยิ่งเชิดสูงก็ยิ่งมีอำนาจ ส่วนใหญ่สันหลังคาที่เป็นสันเครือเถา หัวสัตว์มงคล จึงใช้กับอาคารเกี่ยวกับศาสนา เช่น ศาลเจ้า เป็นต้น บางครั้งทั้งสันหลังคาข้างหนึ่งมีลักษณะเหมือนหัวสัตว์ และปลายอีกข้างมีลักษณะเป็นหางสัตว์

---

[71] Lip, Evelyn, Feng Shui : environments of power : a study of Chinese architecture (London : Academy Editions, 1995): 26-27.

[72] เรื่องเดียวกัน, 27

4. หน้าจั่ว และแผงหน้าจั่ว

รูปแบบหน้าจั่ว และแผงหน้าจั่ว ในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน (รายละเอียดดูในกรณีศึกษาแต่ละกรณี) และมีความหมายแฝงเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ย (Feng-Shui) ที่มีความแตกต่างไปตามแต่ละท้องถิ่น โดยแผงหน้าจั่ว สื่อความหมายแทนดวงดาวทั้ง 5 ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของธาตุทั้ง 5[73] ได้แก่

ธาตุทอง	แทนดาวพระศุกร์	สื่อแทนด้วย	รูปร่างโค้งมน
ธาตุไม้	แทนดาวพฤหัสบดี	สื่อแทนด้วย	รูปร่างมุมเหลี่ยม
ธาตุน้ำ	แทนดาวพุธ	สื่อแทนด้วย	รูปร่างโค้งหยัก
ธาตุไฟ	แทนดาวอังคาร	สื่อแทนด้วย	รูปร่างหยักแหลม
ธาตุดิน	แทนดาวเสาร์	สื่อแทนด้วย	รูปร่างตัดตรง,ตัดตรง

ขั้นบันได

นอกจากแผงหน้าจั่วรูปแบบสื่อดวงดาวทั้ง 5 แล้วยังมีทรงอื่น ๆ ได้แก่ “matouqiang” (horses’ head walls หรือ saddle roof[74]) คือสันหลังคาที่มีการคำนวณโดยใช้หัวม้าในการออกแบบ ซึ่งเป็นต้นแบบของกำแพงกันไฟในจีน

รูปแบบหน้าจั่ว และแผงหน้าจั่ว นอกจากจะสื่อสัญลักษณ์ตามความเชื่อแล้วยังบ่งบอกถึงฐานะ และประเภทอาคาร เช่นเดียวกับรูปทรงหลังคา และสันหลังคาที่กล่าวมาข้างต้น แล้วยังบ่งบอกถึงความสำคัญของเรือนภายในที่พักอาศัยเดียวกันว่าหลังใดสำคัญเป็นเรือนหลักของบ้าน การเลือกใช้ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับธาตุที่เหมาะกบดวงของผู้อาศัย หรือตามความเชื่อที่มีรายละเอียดแตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่จะใช้ในอาคารพักอาศัยเหมือนกันทั้งหมู่บ้านโดยเฉพาะมณฑลทางใต้ เช่นที่ เมืองจินเจียง มณฑลฟูเจี้ยน (Fujian) และเมืองไทเป (Taipei) เกาะไต้หวัน เป็นต้น

2. พื้นที่ใช้สอยโครงการ

1. การจัดพื้นที่ใช้สอยขึ้นอยู่กับ

— ลำดับศักดิ์ (ความอาวุโสมากสำคัญกว่าความอาวุโสน้อย)

---

[73] เศรษฐพงษ์ จงสงวน, “สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจีน,” ใน เอกสารการสัมมนาเชิงวิชาการ สถาปัตยกรรมในกรุงเทพมหานครกับอิทธิพลต่างชาติ (สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมืองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549): 3.

[74] Knapp, Ronald G, China’s traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai’i Press,1986): 52-87.

— ตำแหน่ง และทิศทางพื้นที่ด้านในสำคัญกว่าพื้นที่ด้านนอก (บ้านส่วนใหญ่หันหน้าไปทางทิศใต้จึงทำให้ทิศเหนือสำคัญกว่าทิศใต้ บางส่วนหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ กรณีนี้ พื้นที่ด้านทิศใต้สำคัญกว่าทิศเหนือ), ตำแหน่งตำแหน่งตรงกลาง หรือช่วงเสากลางสำคัญที่สุด และตำแหน่งทางซ้ายสำคัญกว่าตำแหน่งทางขวา (ปกติพื้นที่ทางซ้ายอยู่ทางทิศตะวันออก และพื้นที่ทางขวาอยู่ทางทิศตะวันตก)

2. การใช้สอยแบบหลักแบบอเนกประสงค์ คือสามารถเปลี่ยนการใช้พื้นที่ไปตามโอกาส โดยมักจะมีเครื่องเรือนแบบต่าง ๆ ที่สามารถเคลื่อนย้ายปรับเปลี่ยนตามความต้องการ หากเป็นที่พักอาศัยของคนมีฐานะก็จะแบ่งเครื่องเรือนเป็นหลายประเภทตามความเหมาะสมในโอกาสต่าง ๆ เช่น โต๊ะกลมไว้ใช้ในการรับแขก รับประทาน โต๊ะเหลี่ยมไว้ใช้ในการประชุมกลุ่มย่อย[75] เป็นต้น

พื้นที่ใช้สอยแบบอเนกประสงค์ ได้แก่ ส่วนโถงต่างๆ (Hall) และลานโล่ง (courtyard) หรือ ส่วนช่องแสง (“Skywells” or “heavenly wells”) ทั้งสองส่วนเป็นพื้นที่สำคัญโดยเฉพาะโถงหลัก (Main hall) จะเป็นห้องที่มีขนาดใหญ่ที่สุดภายในบ้าน ส่วนลานโล่งหากเป็นทางเหนือของประเทศจีนก็จะมีขนาดใหญ่ ส่วนทางใต้มักเป็นลานขนาดเล็กในหลายพื้นที่ของบ้าน พื้นที่ใช้สอยแบบไม่อเนกประสงค์ ได้แก่ ห้องนอน ครัว และห้องเก็บของ ซึ่งมักจะแยกเป็นห้องหากต้องการใช้สอยอื่น ๆ มักกั้นฝาไม้กั้นแบ่งเป็นพื้นที่เป็นสัดส่วน (ฝาไม้สูงไม่จรดเพดาน) เช่น ในห้องนอนอาจกั้นฝาเป็นส่วนนอน หรือส่วนเก็บของ บางครั้งก็ใช้เครื่องเรือนเป็นตัวกั้น ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่จึงใช้สอยพื้นที่เป็นแบบอเนกประสงค์ และแบบไม่อเนกประสงค์ร่วมกัน แต่หากเป็นอาคารขนาดห้องเดี่ยวที่มีช่วงเสา 3-5 ช่วงเสา มักแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนโถงอเนกประสงค์ใช้สอยเป็นพื้นที่รับแขก พักผ่อน นั่งเล่น และครัว และอีกส่วน คือ ห้องนอน ใช้สอยเป็นที่นอน พักผ่อน นั่งเล่น เตรียมอาหาร และเก็บของ ฯลฯ ซึ่งด้วยมีขนาดเล็กจึงทำให้มีการใช้สอยพื้นที่แบบอเนกประสงค์

3. สถาปัตยกรรมประเภทที่พักอาศัยส่วนใหญ่ ประกอบด้วย ห้องโถง, ลาน, ห้องนอน พื้นที่ครัวและเก็บของ โดยหากเป็นบ้านชาวไร่ชาวนาที่ยากจนมากจะเป็นอาคารขนาดห้องเดี่ยวที่มีช่วงเสา 3-5 ช่วงเสาแถบชนบทไม่มีลาน แต่มีบริเวณภายนอก

3. วัสดุ โครงสร้าง และวิธีการก่อสร้าง

---

[75] Knapp, Ronald G, China’s traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai’i Press,1986): 134.

วัสดุในโครงสร้างทั่วไปในงานสถาปัตยกรรมจีน ได้แก่ อิฐ, วัสดุก่อ (ปูนขาว), หิน และไม้เป็นหลัก

วิธีการก่อสร้าง เริ่มต้นจากฐานอาคารใช้วิธีกระทุ้งดินจนแน่น แล้วจึงใช้เศษอิฐผสมดิน และทรายทับและบดอัดจนแน่น ก่อนที่จะปูวัสดุปูพื้นชนิดต่างๆ แล้วก่อผนังโครงสร้างกำแพงรับน้ำหนัก (Load Bearing Walls) และวางเสาไม้ที่เป็นเสารับโครงสร้างในบางพื้นที่ ก่อนที่จะยกโครงสร้างหลังคาไม้ขึ้นไปวางตามเข้าสลักเดือย แล้วมุงหลังคา สุดท้ายปิดผนังไม้ และส่วนตกแต่ง ทาสี หากเป็นโครงสร้างไม้จะทั้งหมดจะเข้าเดือยโครงสร้างทุกส่วน แล้วมุงหลังคาก่อนที่จะปิดผนังไม้โดยรอบ จะกล่าวรายละเอียดแต่ละส่วนดังนี้

1. พื้น และตัวอาคาร

1.1 วัสดุพื้นในโครงสร้างทั่วไปในงานสถาปัตยกรรมจีนคือ ดิน และเศษอิฐผสมทรายก่อนที่จะปูด้วย อิฐ หรือหิน หรือกระเบื้อง อื่นๆ ในชั้นบนมีทั้งเป็นโครงสร้างไม้เข้าเดือย หากมีพื้นชั้นบนมักทำเป็นโครงไม้วางบนผนังกำแพงรับน้ำหนัก

1.2 โครงสร้างผนังมีทั้งแบบที่ใช้กำแพงรับน้ำหนัก แล้วก่ออิฐถือปูน และโครงสร้างเสาคาน

2. หลังคา

2.1 กระเบื้องมุงหลังคา

รูปแบบหลังคากระเบื้องสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

2.1.1 “xiao” เป็นชื่อเรียกทับศัพท์ภาษาจีน หมายถึง กระเบื้องแผ่นแบน หรือที่เรียกว่ากระเบื้องปีกผีเสื้อ (butterfly tiles) ใช้มุงหลังคาได้ทุกรูปทรง มักใช้กับอาคารทั่วไป

2.1.2 “tongban” เป็นชื่อเรียกทับศัพท์ภาษาจีน หมายถึง กระเบื้องรูปทรงกระบอกผ่าซีก ส่วนใหญ่มักใช้มุงอาคารที่มีชื่อเสียง มีเกียรติ เป็นที่เคารพนับถือ[76] แต่ในบางพื้นที่ก็ใช้มุงอาคารทั่วไปขึ้นอยู่กับความเชื่อท้องถิ่น ตัวกระเบื้องมีทั้งที่ทำจากดินเหนียว และวัสดุเคลือบเงา มีหลากหลายสีตั้งแต่สีเหลือง-เทา

[76] Lip, Evelyn, Feng Shui : environments of power : a study of Chinese architecture (London : Academy Editions, 1995): 28-29.

2.2 โครงสร้างหลังคาของสถาปัตยกรรมในประเทศจีนเป็นโครงสร้างไม้ ที่มีการสอดเข้าเดือย ที่พบในประเทศไทยสามารถแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 ประเภท[77] คือ

2.2.1 โครงสร้างหลังคาชนิดยกขื่อแป ใช้ในกรณีที่อาคารมีส่วนกว้างมาก โดยจะมีเสามารองรับน้ำหนักตรงกลางระหว่างผนังด้านสกัด และระหว่างหัวเสาแต่ละคู่มีขื่อไม้แต่งเป็นเดือยสอดไว้กับหัวเสา แล้วตั้งไม้ตุ๊กตาตั้งวางไปบนขื่อเพื่อรับแปตัวถัดไป ซึ่งที่ตุ๊กตาจะเจาะรูไว้สอดเดือยของขื่อตัวที่ 2 ต่อไป บนขื่อตัวที่ 2 ก็จะวางตุ๊กตาคู่ที่ 2 เพื่อรับแปต่อไปเรื่อยๆ ทุกๆ ระยะของการเปลี่ยนมุมหลังคาจนถึงตัวบนสุดที่รับตุ๊กตาตัวสุดท้าย ซึ่งทำหน้าที่คล้ายดั้งเพื่อรับอกไก่แล้วเมื่อพาดแปเสร็จ ถัดไปก็ปูกลอนเป็นระยะ เพื่อรองรับกระเบื้องชั้นแรก ก่อนจะเทปูนทับแล้วถึงจะวางกระเบื้องมุง โดยมี 2 ชนิด คือ ชนิดมีอกไก่ และชนิดไม่มีอกไก่ โครงสร้างหลังคา 2 ชนิดนี้ต่างกันที่ไม่มีอกไก่ ไม่มีตุ๊กตาที่ทำหน้าที่คล้ายดั้งมารับอกไก่ แต่ใช่ไม้กลอนดัดโค้งวางพาดแปคู่บนสุดแทนอกไก่

2.2.2 โครงสร้างหลังคาชนิดสอดอกไก่ เป็นโครงสร้างที่นิยมทำโดยทั่วไปส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างของสถาปัตยกรรมประเภทบ้านพักอาศัย ตึกแถว และศาลเจ้าขนาดเล็ก วิธีการก่อสร้าง คือจะก่อพนังอิฐ และแผงหน้าจั่วก่อน แล้วใช้ปลายแปไม้วางพาดกับแผงหน้าจั่วทั้ง 2 ด้าน รวมทั้งพาดฝังอกไก่ไว้บนยอดสูงสุดของจั่ว มีการฝังปลายแปกับแผงหน้าจั่วพอดี แล้ววางกลอนพาด เพื่อรับกระเบื้องชั้นแรกก่อนรับกระเบื้องมุง โครงสร้างนี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

— แบบมีจันทัน และดั้ง โครงสร้างนี้ใช้ในกรณีอาคารมีความกว้างมาก และไม่มีผนังซอยแบ่งห้อง ใช้วิธีฝังขื่อพาดกับผนังด้านหน้าและหลัง แล้วจึงวางดั้งรับอกไก่ ส่วนจันทันจะถูกบางร่วงเพื่อรับแป โดยปลายด้านหนึ่งของจันทันจะฝังไว้กับผนังทั้ง 2 ด้านเช่นเดียวกับขื่อ

— แบบไม่มีจันทัน และดั้ง ซึ่งไม่มีการแบ่งห้อง โดยแปทุกตัว และอกไก่ฝังกับผนังจั่วด้านสกัดทั้ง 2 ด้าน โดยไม่ต้องมีจันทัน และขื่อมารับ

ความเชื่อส่งผลต่อโครงสร้างหลังคาในงานสถาปัตยกรรมแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น เช่น การห่อด้วยยันต์สีแดงตามอุดมคติบริเวณช่วงกลางอกไก่ เป็นต้น

---

[77] สมปอง ยอดมณี, “คตินิยมการก่อสร้างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจีน ในเขตอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา” (ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535), 222-228.

การศึกษาวิเคราะห์ข้างต้นเกี่ยวกับลักษณะร่วมของสถาปัตยกรรมที่พักอาศัยในประเทศจีนโดยทั่วไป แต่ในโครงการนี้แน่นการเกี่ยวกับที่พักอาศัย และตึกแถว(พักอาศัย หรือพักอาศัยและพาณิชย์) ทางตอนใต้ของประเทศจีน เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการอพยพสู่พื้นที่โครงการ ดังนั้นการศึกษากรณีตัวอย่างจะเน้นศึกษางานทางตอนใต้ แต่มีการศึกษางานทางตอนเหนือเพื่อให้รู้ถึงแก่นแท้ทางความคิดเนื่องจากงานทางตอนเหนือเป็นต้นแบบสู่งานทางตอนใต้บวกกับความเชื่อในท้องถิ่นเอง และปัจจัยอื่น ๆ ทำให้เกิดงานสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและส่งอิทธิพลต่อพื้นที่โครงการ

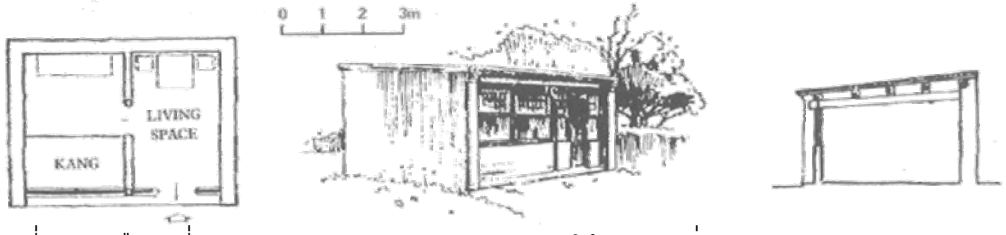
1.กรณีศึกษาเรือนขนาดเล็ก และเรือนหมู่ล้อมลานบริเวณทางตอนเหนือของประเทศจีน

1. เรือนขนาดเล็ก

เรือนที่มีขนาดเล็กในที่นี้หมายถึงเรือนเดี่ยวที่มี 1-5 ช่วงเสา ซึ่งแสดงให้เห็นพื้นที่ใช้สอยที่จำเป็นต่อชีวิตประจำวันที่มีพื้นที่จำกัด และฐานะครอบครัวที่ยากจน แต่การออกแบบยังคงยึดถือปฏิบัติตามประเพณี และยังแสดงแก่นแท้ของคติความเชื่อบางอย่างสู่งานสถาปัตยกรรม

เรือนขนาดเล็ก 1 ช่วงเสา

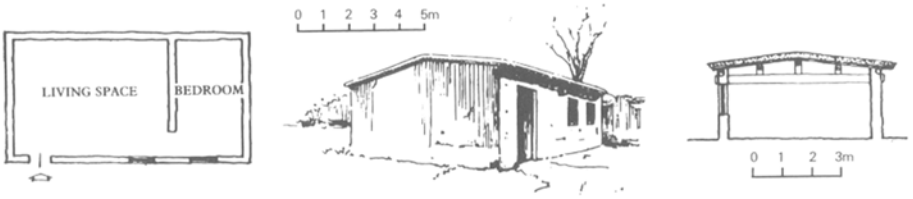
งานขนาดเล็ก 1 ช่วงเสา (ลายเส้นที่ 110-111) ที่มีพื้นที่ที่จำกัดมีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยสำคัญที่จำเป็นที่สุดในชีวิตประจำวัน คือ ห้องนอน และพื้นที่เอนกประสงค์ โดยห้องนอนมีการแบ่งแยกกั้นห้องหรือ มีการก่ออิฐกลวงยกระดับขึ้นเป็นเตียง (“kang”[78] หมายถึงเตียงแบบจีนก่อด้วยอิฐกลวงว่างโหว่สำหรับไออุ่นจากไฟก่อ) แบ่งแยกการใช้สอยจากส่วนอื่นที่เป็นอเนกประสงค์ (พักผ่อนนั่งเล่น รับแขกครัว ฯลฯ)

ลายเส้นที่ 110 เรือนเดี่ยวพักอาศัย 1 ช่วงเสาบริเวณทางใต้ของปักกิ่ง (Beijing)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China’s traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai’i Press,1986): 70.

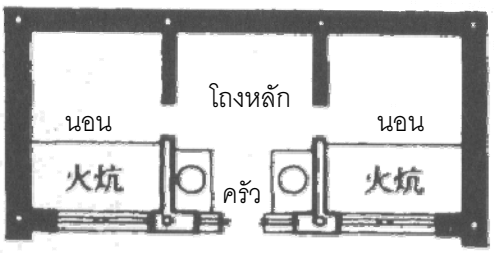
[78] เธียรชัย เอี่ยมวราเมธ, พจนานุกรมอังกฤษ-จีน-ไทย ฉบับใหม่, เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบำรุงสาส์น ,2524).

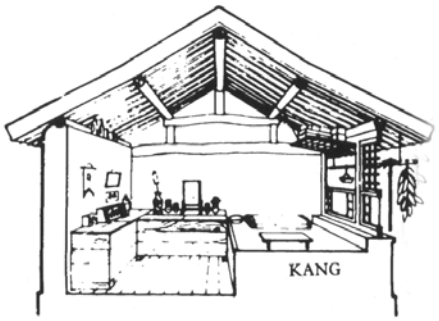
ลายเส้นที่ 111 เรือนเดี่ยวพักอาศัย 1 ช่วงเสาบริเวณเจิงโจว (Zhengzhou) มณฑลเหอนาน (Henan)

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 70.

เรือนขนาดเล็ก 3-5 ช่วงเสา

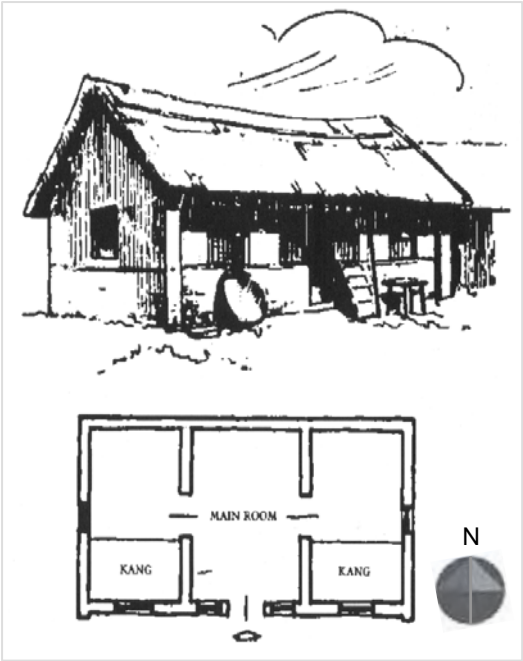

ลายเส้นที่ 112 ตัวอย่างผังพื้น 3 ช่วงเสา ทางตอนเหนือ

ลายเส้นที่ 113 รูปตัดเรือนเดี่ยว 3 ช่วงเสา ทางตอนเหนือตัดจากโถงหลัก แสดงเครื่องเรือน และ Kang ในห้องนอนทางตะวันออกและหน้าต่างทางใต้

ที่มา: Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 22,26.

ลายเส้นที่ 114 ทัศนียภาพ และผังพื้นเรือนเดี่ยว 3 ช่วงเสา เมืองซิงลอง (Xinglong) มณฑลเฮอเป่ย (Hebei) ทางตอนเหนือ แสดงการแบ่งห้องตามช่วงเสา โดยเสาช่วงกลางคือห้องหลัก ส่วนช่วงเสาข้าง คือห้องนอนที่มี Kang

ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 26.

ลายเส้นที่ 112-114 แสดงให้เห็นเรือนเดี่ยวที่มีช่วงเสา 3 ช่วง (bay) จากพื้นที่ต่างๆ ทางตอนเหนือ สามารถสรุปลักษณะเด่นได้ดังนี้

1. ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า แบ่งช่วงเสาออกเป็น 3 ช่วง(bay)แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน

2. มีกำแพงหนา 3 ด้านส่วนใหญ่อยู่ทางทิศเหนือ ,ตะวันออก และตะวันตก โดยทั่วไปหันหน้าไปทางทิศใต้ซึ่งเป็นด้านที่มีการเจาะช่องประตูทางเข้าหลัก เนื่องจากการหลบหนีลมหนาว และมีการเจาะช่องหน้าต่าง เนื่องจากจะได้รับแสงมาใช้ในเรือน

3. เมื่อมองผ่านประตูหลักทางใต้เข้ามาจะเจอโถงหลัก หรือห้องหลักที่มักจะมีเตาไฟ

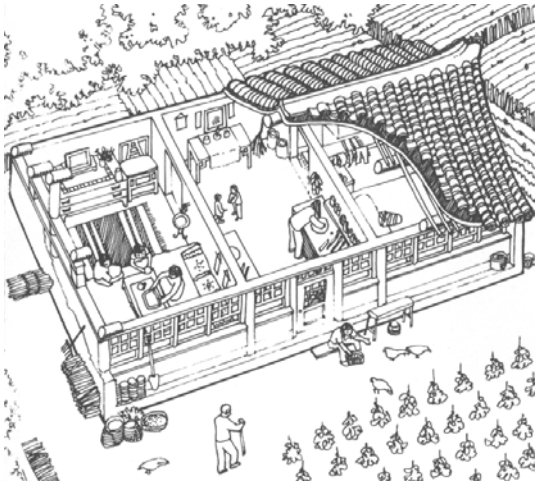
4. มีการหลีกหนีจากสภาพอากาศหนาวที่เลวร้าย โดยการใช้หน้าต่างเพื่อรับแสงมาใช้ในเรือน เพิ่มความอบอุ่น และใช้กำแพงหนาปิด 3 ด้าน แต่มันยังไม่เพียงพอกับอากาศที่หนาวมาก และยาวนาน จึงมีการสร้าง **“kang”** (brick bed) เป็นเตียงนอนก่อด้วยอิฐกลวงว่างโหว่สำหรับไออุ่นจากไฟก่อ ซึ่งกลายเป็นเอกลักษณ์เด่นของเรือนเดี่ยวทางภาคเหนือ และส่งผลถึงเรือนหมู่จีนทางตอนเหนือด้วย

5. การสร้าง “kang” ทำให้ต้องมีปล่องไฟด้านข้างของเรือน

6. เตาไฟในครัวจะเชื่อมต่อกับ “kang” เสมอ โดยมักอยู่บริเวณช่วงเสากลางของห้องหลัก และวางติดผนังเชื่อมต่อกับ“Kang” เพื่อให้ความอบอุ่นภายในบ้าน

7. ลักษณะพื้นที่ใช้สอย

การใช้สอยพื้นที่ในชีวิตประจำวัน (ลายเส้นที่ 115) ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณนอกเรือน คือทำไร่ นา แต่ก็มีผู้หญิง และเด็กมักใช้สอยภายในบ้านสามารถแบ่งพื้นที่ได้ดังนี้

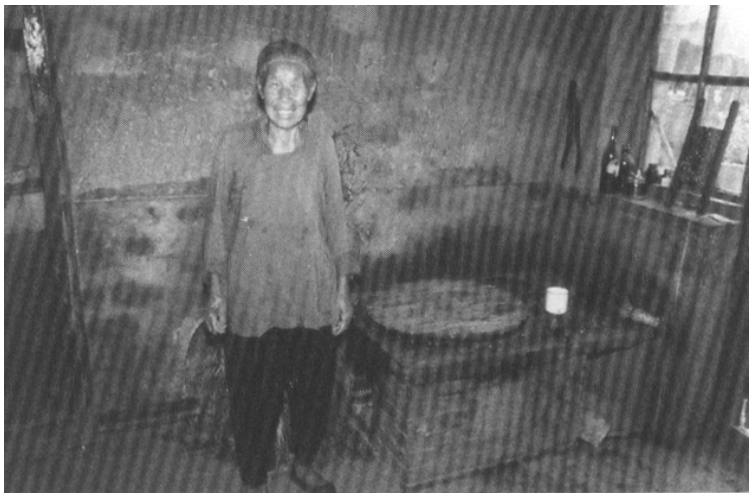
ลายเส้นที่ 115 Isometricตัด การใช้สอยในชีวิตประจำวัน ของเรือนเดี่ยวพักอาศัย 3 ช่วงเสาทางตอนเหนือ

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 171.

7.1 โถงหลักหรือห้องหลักมีการใช้พื้นที่เป็นแบบอเนกประสงค์ สามารถแบ่งพื้นที่บางส่วนเป็นครัว (เตาไฟ) (ภาพที่ 95) และพื้นที่สำหรับงานประเพณี ซึ่งบางเรือนมีการวางโต๊ะหมู่บูชาบรรพบุรุษหรือตามความเชื่อ (ลายเส้นที่ 115) ในการใช้ชีวิตประจำวันส่วนนี้มีการใช้สอยแบบอเนกประสงค์ เช่นเป็นทางผ่านวิ่งเล่นของเด็ก และผู้ใหญ่ก็สามารถทำครัวและดูแลเด็กไปด้วย

7.2 ห้องด้านข้าง (ห้องที่ขนาบโถงหลักทั้ง 2 ด้าน) เป็นห้องที่ประกอบด้วย “kang” มีประโยชน์ใช้สอยหลักสำหรับนอน และพื้นที่ใช้สอยอื่น ๆ ซึ่งมักมีเครื่องเรือนวางอยู่ภายใน ได้แก่ หีบเก็บของ เก็บเสื้อผ้า ตู้ โต๊ะ ฯลฯ ดังนั้นภายในห้องนี้น่าจะมีการใช้สอยเป็นที่แต่งตัว เก็บของ รวมถึงอาจจะเป็นที่รับแขกโดยใช้พื้นที่บริเวณ “kang” นอกจากนี้บริเวณปลาย “kang” จะมีถังไม้ใส่น้ำ หรือเครื่องปั้นดินเผา หรือเครื่องเคลือบสำหรับปัสสาวะในเวลากลางคืนโดยไม่จำเป็นต้องออกไปนอกเรือนซึ่งมีอากาศหนาวมาก[79]

ถึงแม้ “kang” มีการก่ออิฐกลวง และยกพื้นสูงขึ้นกว่าปกติ ซึ่งเป็นการแบ่งพื้นที่ด้วยระดับที่ต่างกัน แต่ก็ไม่ได้ใช้เป็นที่นอนเพียงอย่างเดียว มีการใช้สอยเป็นพื้นที่ “kang” เป็นแบบอเกประสงค์ บางครั้งก็ใช้ในการนั่งพูดคุย รับแขก เตรียมอาหาร (ภาพที่ 95-96) และรับประทานเป็นต้น ส่วนใหญ่ “kang” จะวางในตำแหน่งชิดขอบผนังทางด้านยาว แต่บางเรือนมี “kang” วางเป็นรูปตัว U (ลายเส้นที่ 116 และภาพที่ 97)

ภาพที่ 95 แสดงเตาไฟของเรือนทางเหนือของเฮอเป่ย (Hebei)
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 171.

[79] Knapp, Ronald G. China’s Old Dwellings. Canada: University of Hawai’i Press, 1940, 172-173.

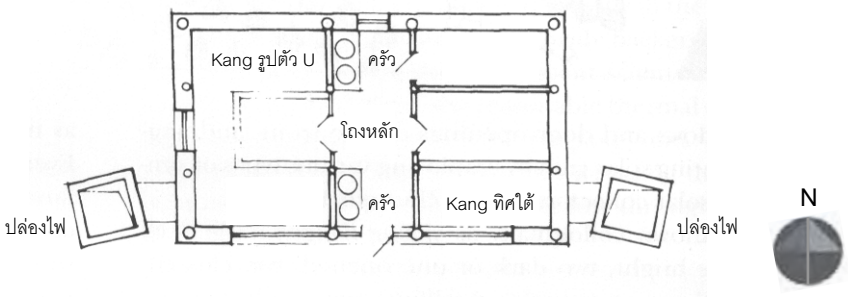
ภาพที่ 96 “kang” ที่ใช้สำหรับเตรียมอาหาร

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 172.

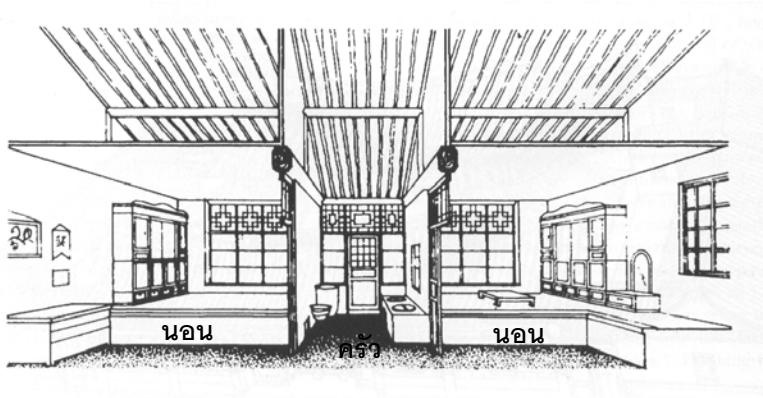
ภาพที่ 97 “kang” รูปตัว U

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 173.

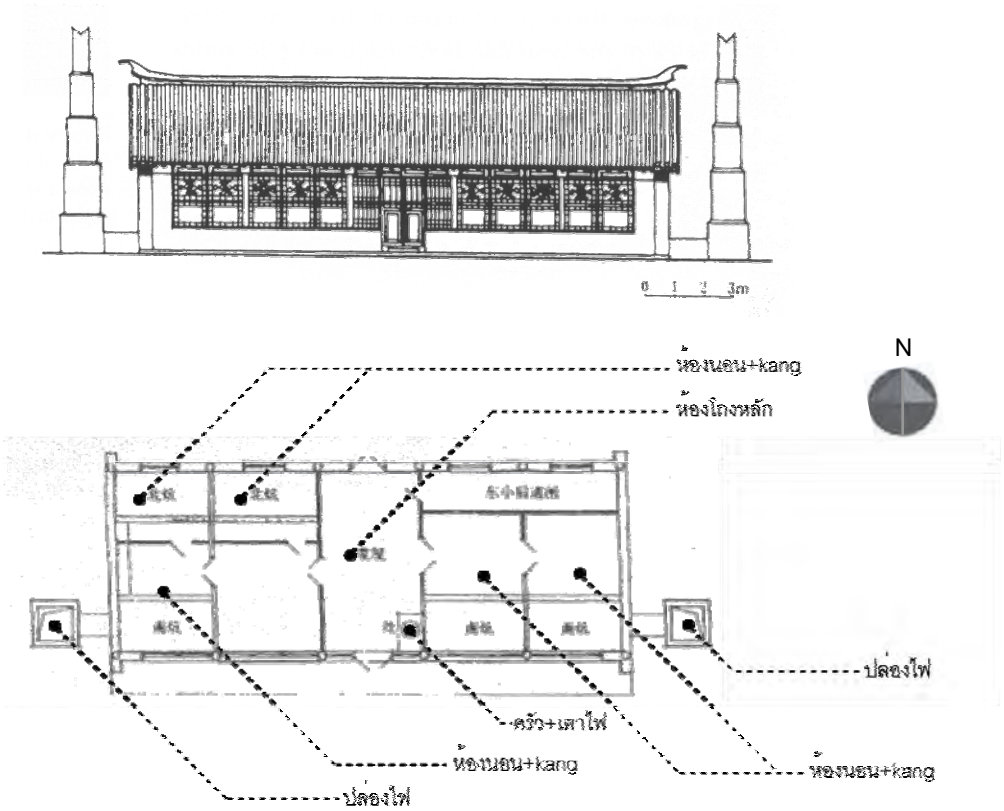
ลายเส้นที่ 116 ผังพื้นเรือนเดี่ยวพักอาศัย 3 ช่วงเสา หมู่บ้านเจียวฮาลาซูอู (Jiaohalasuwu) ทางตอนเหนือ

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 172.

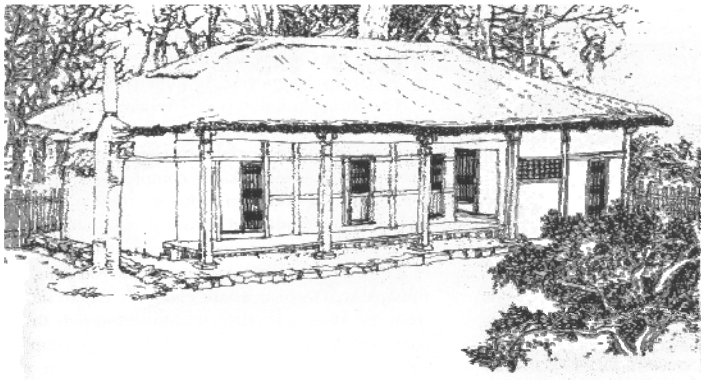
ลายเส้นที่ 117 ทัศนียภาพตัดของเรือนเดี่ยวพักอาศัย 3 ช่วงเสา หมู่บ้านฮูลาน (Hulan) เมือง เฮอลองเจียง (Heilongjiang) ทางตอนเหนือ แสดงเรือนในแต่ละช่วงเสา ช่วงกลางเป็นครัว ห้องด้านข้างทั้ง 2 ใช้เป็น “kang”

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 26.

ลายเส้นที่ 118 รูปด้านและผังเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน

ที่มา: ปรับปรุงจาก เรื่องเดียวกัน, 172.

ลายเส้นที่ 119 ทัศนียภาพเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน
ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 175.

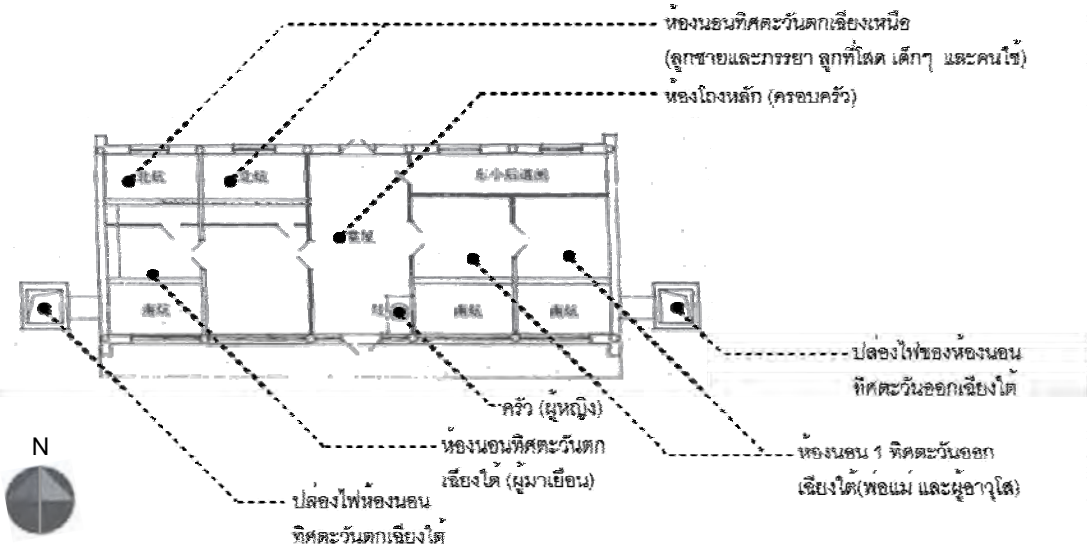
ภาพที่ 98 ทัศนียภาพเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน
ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 175.

8. ลำดับศักดิ์

เรือนเดี่ยวแม้จะมีความจำกัดของพื้นที่ แต่ก็มีการจัดพื้นที่ห้องตามลำดับศักดิ์ ห้องกลางเป็นห้องโถงหลักที่ใช้ในงานประเพณีสำหรับคนในครอบครัว โดยทางใต้มักมีเตาไฟสำหรับทำครัว

โดยทั่วไปจะกำหนดทิศที่สำคัญเป็นห้องที่สบาย อบอุ่นที่สุด เป็นห้องของพ่อแม่ และผู้อาวุโส ได้แก่ ห้องทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมักเป็นห้องที่ได้รับแสงจากหน้าต่าง และได้รับความอบอุ่นจาก “kang” และเตาไฟจากห้องโถงกลางหลัก ถือเป็นห้องที่สำคัญสุด ปกติแล้วห้องทางทิศตะวันตกมักถูกแบ่งพื้นที่สำหรับลูกชายที่มีภรรยา, ลูกที่โสด, เด็กๆ สามารถสันนิษฐานว่าให้ความสำคัญแก่ห้องทางทิศตะวันตกเฉียงใต้มากกว่าห้องทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เนื่องจากทิศตะวันตกเฉียงใต้ส่วนใหญ่จะได้รับไออุ่นจากปล่องไฟเตาไฟ และแสงจากหน้าต่าง อีกทั้งทิศเหนือเป็นทิศที่รับแรงลมหนาวโดยตรงจึงหนาวกว่าห้องทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ในตัวอย่าง (ลายเส้นที่ 120) จัดห้องนอนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นห้องนอนสำหรับแขก ส่วนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นห้องสำหรับลูกชายที่มีภรรยา, ลูกที่โสด, เด็กๆ และคนรับใช้[80]

[80] เรื่องเดียวกัน, 173.

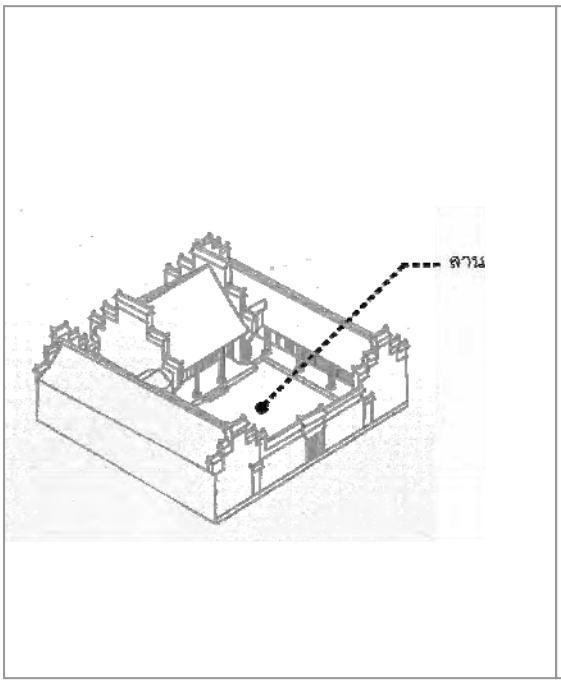

ลายเส้นที่ 120 ผังแสดงลำดับศักดิ์ของเรือนเดี่ยว 5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือของจีน
ที่มา: ปรับปรุงจาก เรื่องเดียวกัน, 172.

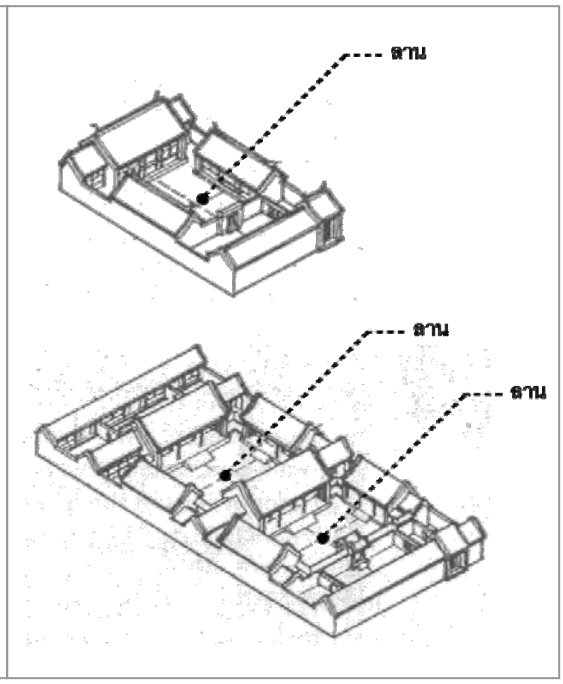
สรุปการออกแบบเรือนเดี่ยวขนาด 1-5 ช่วงเสา ทางตอนเหนือออกแบบโดยมีหลักสำคัญคือ คำนึงถึงภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และตำแหน่งทิศทางมงคล โดยเฉพาะภูมิอากาศซึ่งมีบทบาทให้เรือนออกแบบหลีกหนีความหนาว และสร้างสิ่งที่ทำให้เรือนอบอุ่น ส่วนการลำดับศักดิ์ความสำคัญตามห้องที่สบายอบอุ่นที่สุดเป็นห้องสำคัญสุดสำหรับ พ่อแม่ ผู้อาวุโส รองลงมาเป็นแขก ลูกที่โสด ลูกชายและภรรยา และเด็กๆ **สรุปการใช้สอยพื้นที่ที่จำกัดว่าพื้นที่ห้องส่วนใหญ่มีการใช้สอยแบบอเนกประสงค์ตามลำดับศักดิ์ โดยใช้หลักว่าอยู่สบายตามความเชื่อว่าเป็นมงคลกว่า สำหรับผู้อาวุโสกว่า ตามลำดับ**

2. **เรือนหมู่ล้อมลานจีน** (Traditional Courtyard Houses) **ทางตอนเหนือ**

เรือนหมู่จีนที่ทำการศึกษาเป็นเรือนที่ใช้พักอาศัยทั่วไปขนาดเล็ก และขนาดกลาง ซึ่งเรือนบางหลังอาจใช้สอยเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบอาชีพของผู้พักอาศัย กรณีตัวอย่างมณฑลทางตอนเหนือจำเป็นต้องศึกษาเนื่องจากเป็นต้นแบบของเรือนหมู่ที่มีแบบฉบับตามประเพณี และมีอิทธิพลต่อทางตอนใต้ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง และทำให้เข้าใจแนวความคิดการออกแบบเรือนหมู่จีนมณฑลทางตอนใต้มากขึ้น แล้วนำไปเปรียบเทียบกับเรือนหมู่และตึกแถวในพื้นที่โครงการ เพื่อสรุปแนวคิดที่มีอิทธิพล และหลักในการประยุกต์แนวความคิด ความเชื่อดั้งเดิมซึ่งทิ้งร่องรอยสู่งานสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการออกแบบ

ลายเส้นที่ 121 เรือนแบบเรือน 3 ล้อม 1 ลาน (sanheyuan) ตอนเหนือของจีน
ที่มา : Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 22.

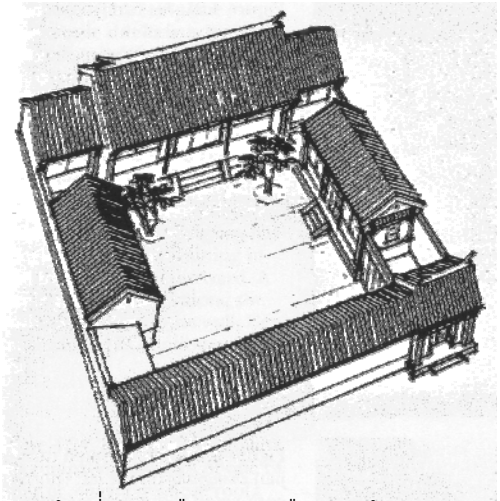

ลายเส้นที่ 122 เรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน และเรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน ตอนเหนือของจีน
ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 33.

กรณี 1 ศึกษาเรือนหมู่แบบเรือน 4 หลังล้อมลาน 1 ลาน โดยทั่วไปทางตอนเหนือ

เรือนหมู่ล้อมลานทางภาคเหนือมีหลายขนาด และหลายแบบ เช่น เรือนแบบเรือน 3 หลัง ล้อมลาน หรือเรียก "ซ่านเหอหย่วน (sanheyuan)" (ลายเส้นที่ 121) และเรือนแบบเรือน 4 หลังล้อมลานหรือ เรียก"ซื่อเหอหย่วน (siheyuan)" ซึ่งลานแบบเรือน 4 หลังล้อมลาน มีทั้งแบบธรรมดาที่มี 1 ลาน และแบบซับซ้อนที่มี 2 ลาน (ลายเส้นที่ 122-123)

ตัวอย่าง 1

ลายเส้นที่ 123 เรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน
ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 177.

ภาพที่ 99 เรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน หมู่บ้าน ชูอันตีเซีย (Chuandixai) ภูเขารอบปักกิ่ง (Beijing)
ที่มา : Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 20.

เรือนหมู่แบบ 4 เรือนล้อม 1 ลานมี โดยทั่วไปมีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าประกอบด้วยสิ่งก่อสร้างที่ตั้งอย่างอิสระ 4 ด้าน ล้อมรอบลานตรงกลาง[81] ก็คือเรือน 4 หลัง ล้อมลานอย่างน้อยที่สุด 1 ลาน และระเบียงของเรือนแต่ละหลังไม่ได้เชื่อมกัน สามารถสรุปลักษณะเด่นดังนี้

1. ลักษณะของผัง และพื้นที่ใช้สอยของเรือนหมู่แบบ 4 เรือนล้อม 1 ลาน ประกอบด้วยเรือน 4 หลัง และลาน 1 ลานดังนี้[82]

1. เรือนหลัก ("Zheng fang") เป็นเรือนในสุดวางอยู่ทางทิศเหนือ มีขนาดใหญ่และสำคัญที่สุด มักมี 3-5 ช่วงเสา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.1 ห้องโถงหลัก (main hall หรือ "tangwo") ในที่นี้มีกว้าง 3 ช่วงเสาวางอยู่ตรงกลางของเรือนหลัก ("Zheng fang") เป็นห้องโถงอเนกประสงค์ ใช้จัดงานประเพณี และใช้ต้อนรับแขก

---

[81] เรื่องเดียวกัน, 176.

[82] เรื่องเดียวกัน, 177-178.

1.2 ห้องด้านข้างที่ขนาบห้องโถงหลัก (side room หรือ “taojian” หรือ “erfang”) เป็นห้องนอนของพ่อแม่ และผู้อาวุโสในครอบครัว บางครั้งกั้นไว้เป็นส่วนบริการในการจัดเลี้ยงรับแขก เนื่องจากอยู่ใกล้ห้องโถงหลัก

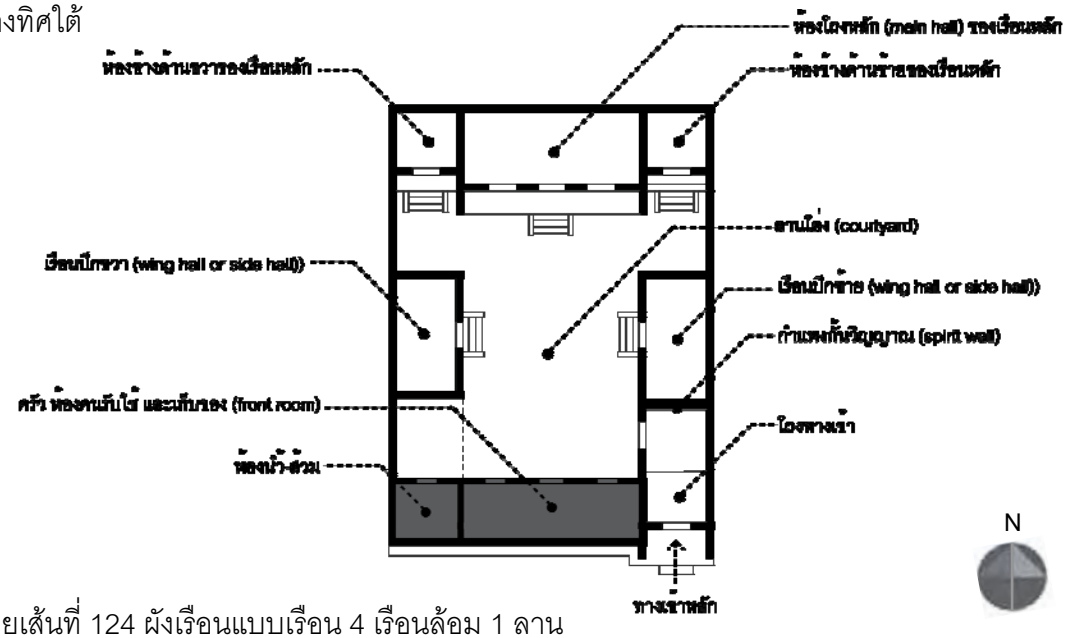
2. เรือนปีก (wing room หรือ side room หรือ “Xiang fang”) เรือนหลัก (“Zheng fang“) เป็นเรือนด้านข้างส่วนใหญ่วางทางทิศตะวันตก และตะวันออก ใช้สอยเป็นห้องนอนของของลูกชายกับลูกสะใภ้ และเด็ก ๆ หรือลูกชาย ลูกสาวที่ยังไม่ออกเรือน บางครั้งใช้เป็นห้องเรียนหนังสือ บางครั้งก็ใช้เป็นห้องครัวส่วนใหญ่มักอยู่ทางทิศตะวันออก

3. เรือนด้านหน้า (Front room หรือ “Daozuo”) เรือนส่วนนี้วางอยู่ทางทิศใต้ติกับทางเข้า ในตัวอย่างนี้ ทางเข้าอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เรือนด้านหน้าวางอยู่อีกด้านสามารถแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 3 ส่วนหลัก คือ

3.1 โถงทางเข้าวางอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของบ้านเมื่อผ่านประตูทางเข้าเข้าไปจะพบ กำแพงกั้นวิญญาณ (spirit wall) ติดกับผนังทิศใต้ของเรือนปีก กั้น และป้องกันพลังวิญญาณร้ายไม้ให้เข้าสู่ภายใน เนื่องจากเชื่อว่าพลังเดินทางเป็นเส้นตรง ยังทำให้มีความเป็นส่วนตัวจากสายตาของบุคคลภายนอก

3.2 ห้องทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นห้องน้ำ-ส้วม ซึ่งเรือนทางภาคเหนือส่วนใหญ่มักวางห้องน้ำ-ส้วมไว้บริเวณหน้าบ้านทางทิศใต้

3.3 ห้องถัดจากห้องน้ำ-ส้วมไปทางทิศตะวันออก เป็นห้องที่แบ่งพื้นที่สำหรับครัว ,คนรับใช้ และเก็บของ ซึ่งเรือนทางภาคเหนือส่วนใหญ่มักวางห้องน้ำ-ส้วมไว้บริเวณหน้าบ้านทางทิศใต้

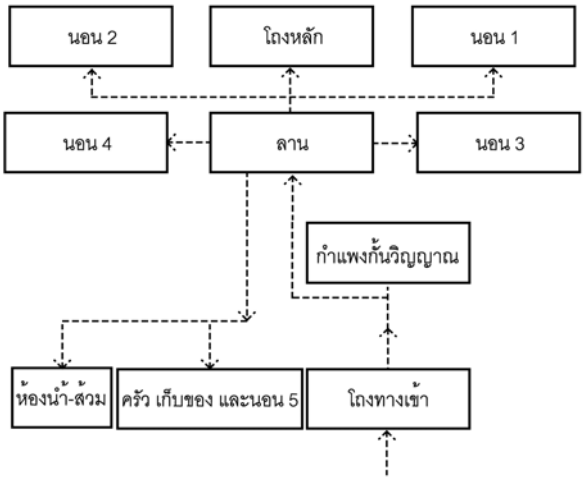
ลายเส้นที่ 124 ผังเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน

2. การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอย

1. ความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมต่อ

ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของเรือนหมู่ 4 ลานล้อมลาน แต่ละเรือนก็แบ่งเป็นห้องส่วนของห้องนอนมีการใช้สอยที่ไม่เป็นแบบอเนกประสงค์ ใช้ในวัตถุประสงค์หลัก คือใช้นอน และพื้นที่บริเวณเรือนด้านหน้า (front room) ส่วนห้องน้ำ-ส้วม ส่วนพื้นที่ส่วนใหญ่ คือลานโล่ง และห้องโถงหลักมีการใช้สอยแบบอเนกประสงค์ ส่วนโถงหลักเป็นพื้นที่สำหรับงานประเพณี บางเรือนมีการวางโต๊ะหมู่บูชาบรรพบุรุษหรือตามความเชื่อ วางเครื่องเรือนสำหรับรับแขก และรับประทานอาหาร เป็นต้น ส่วนบริเวณลานเป็นที่วิ่งเล่นของเด็ก ผู้ใหญ่ก็สามารถทำครัวและดูแลเด็กไปด้วย ตากผ้า ทำงานบ้าน และเป็นครัวกลางแจ้ง ซึ่งบางครั้งยังเป็นที่จัดงานประเพณี

การเข้าถึงอาคารเป็นดังแผนภูมิที่ 11 ด้านล่างแสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ จากภายนอกสู่ประตูทางเข้าหลัก สู่โถงทางเข้า ซึ่งมองตรงไปจะเห็นกำแพงกั้นวิญญาณ และผ่านไปสู่ลานโล่ง สู่ระเบียงแล้วกระจายสู่ห้องต่าง ๆ ได้แก่ โถงหลัก ห้องนอน 1-5 ครัว เก็บของ และห้องน้ำ-ส้วม แสดงให้เห็นว่าจากลานสู่ห้องของเรือนต่างๆที่มีการแบ่งการใช้สอยแต่ละส่วนอย่างชัดเจน แต่ละห้องจะแยกออกจากกันอย่างชัดเจน โดยมีลานเป็นตัวเชื่อมห้องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

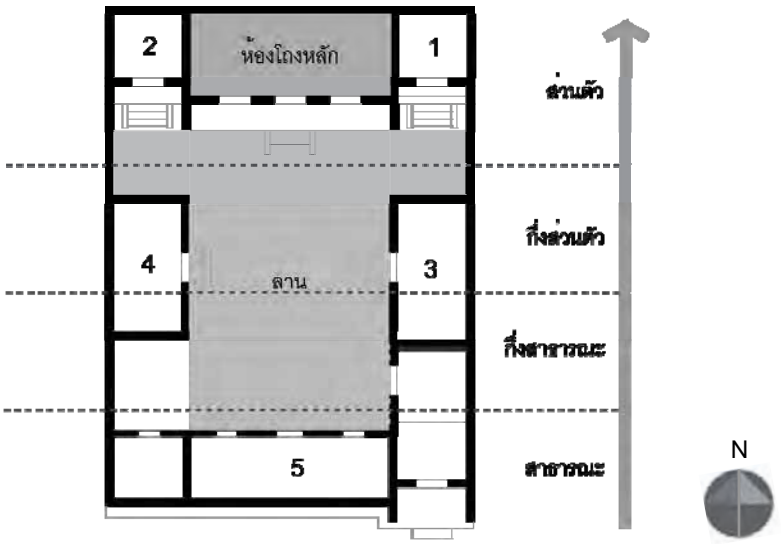
แผนภูมิที่ 11 แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ

นอกจากนี้การเชื่อมต่อกับพื้นที่ภายนอกของเรือนหมู่ล้อมลานยังมีลักษณะพิเศษ กล่าวคือ ความสูงของผนังอิฐ และกระเบื้องมุงหลังคา โอบล้อมบริเวณเรือนหมู่ให้ไกลจากโลกภายนอก กำแพงชั้นนอกเป็นเหมือนเกราะกำบังของที่พักอาศัยภายใน ทำให้สถานที่แยกออก

จากสิ่งแวดล้อมภายนอกอย่างชัดเจน แต่เมื่อเข้าไปภายในกลับให้ความรู้สึก 2 อย่างที่ขัดแย้งกัน คือ รู้สึกปลอดภัย แต่ลานโล่งทำให้ดึงสภาพแวดล้อมภายนอกสู่ภายใน คือส่วนลานที่เปิดท้องฟ้ารับสภาพแวดล้อม รับภูมิอากาศจากภายนอก แต่ยังคงให้ความรู้สึกปลอดภัย[83]

2. การแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ภายใน

การเข้าถึงพื้นที่ของเรือนหมู่จีนสามารถเรียงลำดับจากทางเข้าหลัก คือส่วนที่มีความเป็นสาธารณะสุดอยู่ส่วนหน้าสุดทางทิศใต้ สู่พื้นที่ส่วนตัวสุดซึ่งอยู่ในสุดทางทิศเหนือตามลำดับ หมายความว่ายิ่งเข้าไปลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น

แผนภูมิที่ 12 แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง

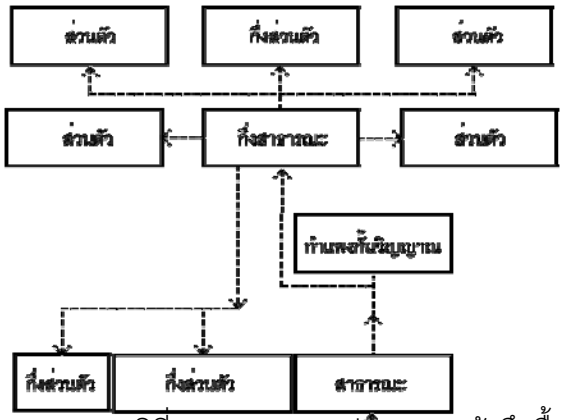
นอกจากการลำดับพื้นที่ดังกล่าวแล้ว การลำดับพื้นที่ตามประโยชน์ใช้สอยยังสื่อนัยยะวิธีการแบ่งพื้นที่กึ่งส่วนตัว และพื้นที่ส่วนตัวออกจากส่วนอื่นคือ จากสาธารณะ (โถงทางเข้า) สู่พื้นที่กึ่งสาธารณะ (ลาน) กระจายเข้าสู่พื้นที่กึ่งส่วนตัว และส่วนตัว (ห้องต่าง ๆ ของเรือน) แสดงว่าการเข้าสู่ห้องของเรือนต่าง ๆ มีการแบ่งเขตพื้นที่ออกจากส่วนลานโดยการยกระดับที่ต่างจากพื้นลาน โดยในเรือนที่ใช่ร่วมกันในครอบครัว โถงหลักอเนกประสงค์ ห้องครัว เก็บของ ห้องน้ำ-ส้วม เป็นพื้นที่กึ่งส่วนตัว ส่วนพื้นที่ห้องนอนถือเป็นพื้นที่ส่วนตัวของผู้พักอาศัยแต่ละห้อง (ดังแผนภูมิที่ 12-13)

---

[83] Wu, Nelson, Chinese and Indian Architecture: The city of man, the mountain of god and the realm of the immortals (New York : George Braziller, 1963) : 32.

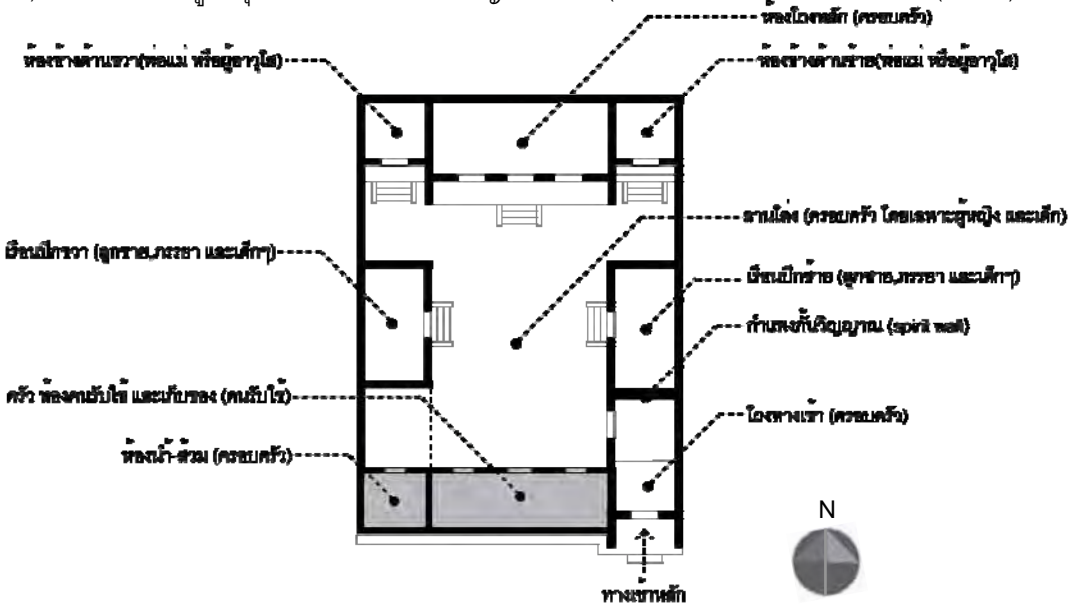
ลายเส้นที่ 125 แสดงลำดับความสำคัญของห้อง นอนของเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน

แผนภูมิที่ 13 แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง

3. การจัดลำดับศักดิ์ของการใช้สอยพื้นที่

เรือนหมู่จีนล้อมลานมีการจัดลำดับการใช้พื้นที่ โดยให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโสมาก มากกว่าผู้อาวุโสน้อย การจัดลำดับห้องนอนจึงแบ่งตามอาวุโสสุดอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญสุดดังหมายเลขในลายเส้นที่ 126 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าห้องทางทิศเหนือสำคัญกว่าทิศใต้ และห้องทางทิศตะวันออกสำคัญกว่าทิศตะวันตก หากสังเกตการณ์แบ่งห้องนอนเป็น 3 ช่วงหน้าสุด (ทิศใต้) เป็นส่วนคนรับใช้ เรือนปีกทั้ง 2 ข้างเป็นส่วนลูกชายกับภรรยา และลูกๆ ส่วนในสุด (ทิศเหนือ) เป็นส่วนของผู้อาวุโส โดยให้ความสำคัญทางซ้าย (ทิศตะวันออก) มากกว่าขวา (ทิศใต้)

ลายเส้นที่ 126 ผังแสดงผู้ใช้สอยในพื้นที่ต่างๆของเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน

ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นเป็นการวิเคราะห์หลักการ หรือภาพรวมของเรือนหมู่ 4 หลังล้อมลานแบบทั่วไป ไม่มีความซับซ้อน โดยเรือนแต่ละท้องถิ่นไม่ว่าจะซับซ้อนหรือไม่ก็ใช้หลักการเดียวกันในการออกแบบยกตัวอย่างกรณีศึกษาซึ่งอยู่ทางตอนเหนือ อื่นๆ ดังนี้

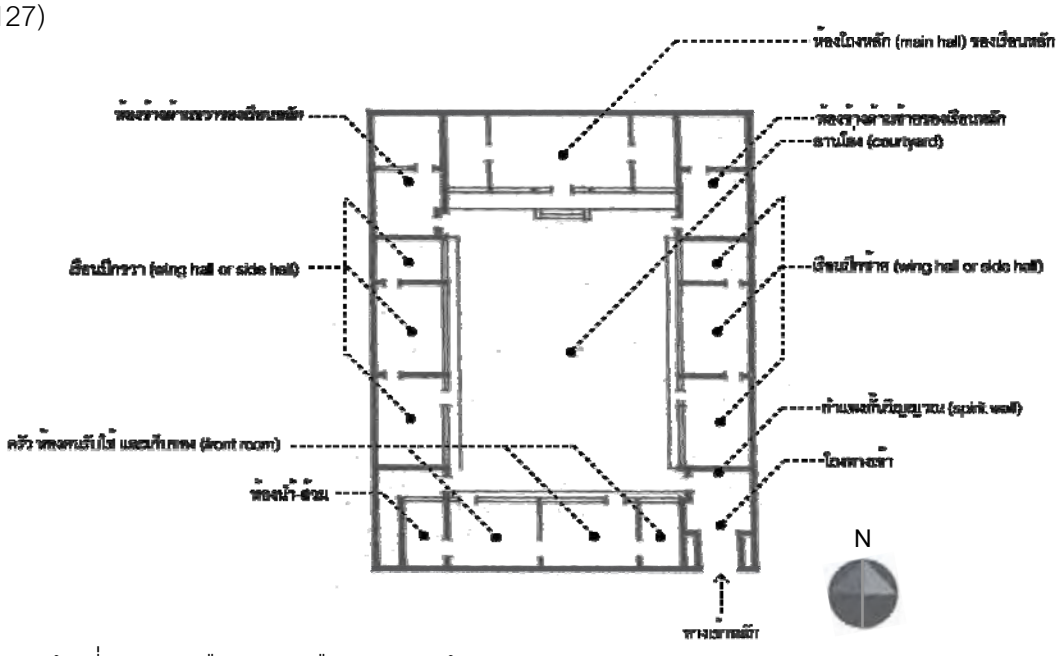
ตัวอย่าง 2 เรือนหมู่ 4 หลังล้อมลาน 1 ลาน (เมืองเซินมู (Shenmu), ปักกิ่ง (Beijing)) ที่มีเรือนต่าง ๆ เชื่อมต่อถึงกัน

ลักษณะเด่นที่แตกต่างจากปกติ

– ลักษณะของผัง และพื้นที่ใช้สอยของเรือนหมู่แบบ 4 เรือนล้อม 1 ลาน ประกอบด้วยเรือน 4 หลังที่เชื่อมต่อกัน ล้อมรอบลาน 1 ลาน ถึงแม้เรือนทั้ง 4 จะเชื่อมต่อกัน มีการใช้ผนังร่วมกันในบางส่วน แต่ยังคงแยกระเบียงเป็นของแต่ละเรือน ทำให้เรือนแยกออกจากกัน มีความเป็นส่วนตัว ดังเช่นปกติ

– เรือนนอนของห้องทางด้านขวา และซ้ายของเรือนหลักเป็นห้องนอน 1 และ 2 ที่มีขนาดใหญ่สุด มีฝาแบ่งกั้นพื้นที่ภายในออกเป็น 2 ส่วน ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า เรือนยิ่งมีพื้นที่มากยิ่งมีการแบ่งกั้นพื้นที่ แบ่งการใช้สอยชัดเจนขึ้น (ลายเส้นที่ 127)

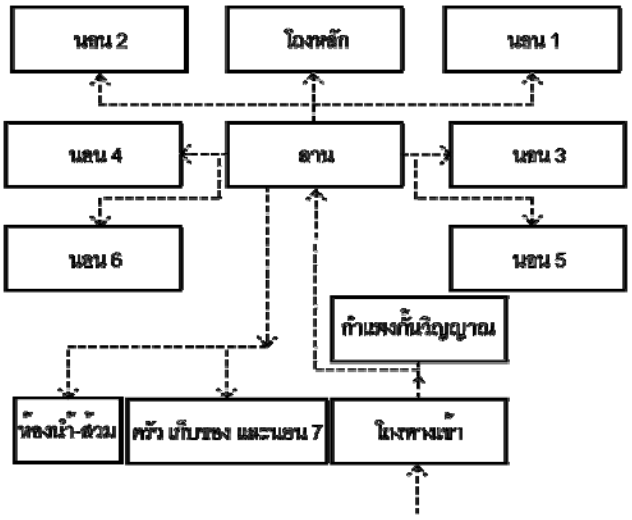
– เรือนปีกทั้ง 2 ข้างค่อนข้างยาวกว่าปกติ และแบ่งห้องปีกละ 3 ห้อง (ลายเส้นที่ 127)

ลายเส้นที่ 127 ผังเรือนแบบเรือน 4 หลังล้อม 1 ลาน

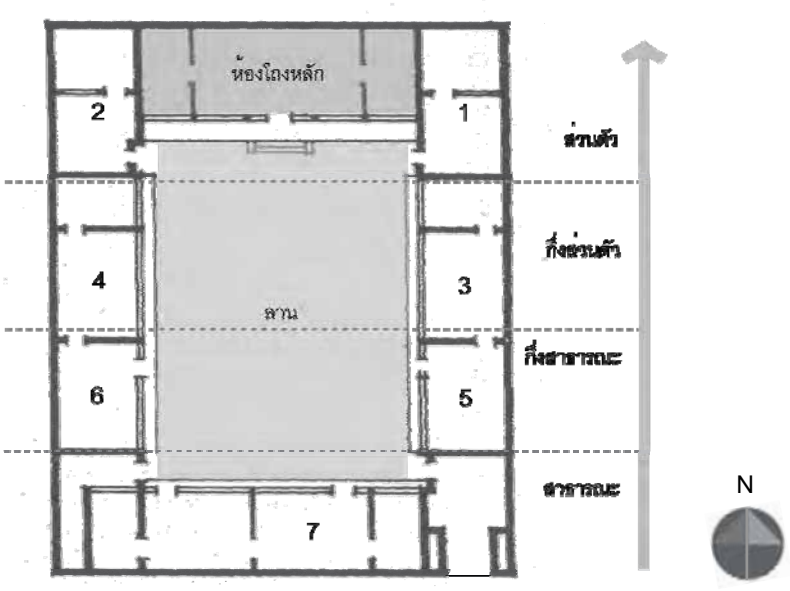
ที่มา : napp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 36.

— ลำดับการเข้าถึงจากทางเข้าหลักสู่ลาน และกระจายสู่ห้องของเรือนต่างๆ ดังแผนภูมิที่ 14

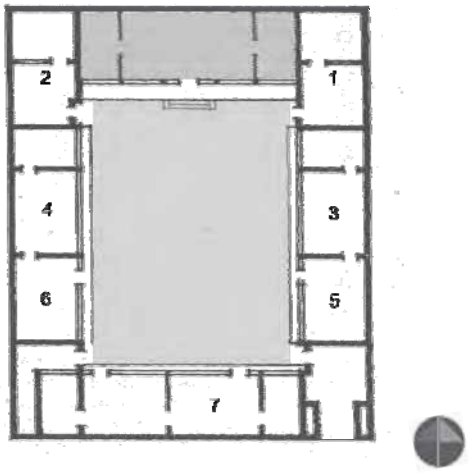
แผนภูมิที่ 14 แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ

— ความสัมพันธ์ของการแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมต่อจากโถงทางเข้าหลักเป็นพื้นที่สาธารณะสุดอยู่ส่วนหน้าสุดทางทิศใต้ สู่พื้นที่ส่วนตัวสุดซึ่งอยู่ในสุดทางทิศเหนือ ตามลำดับ หมายความว่ายิ่งเข้าไปลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ลายเส้นที่ 128

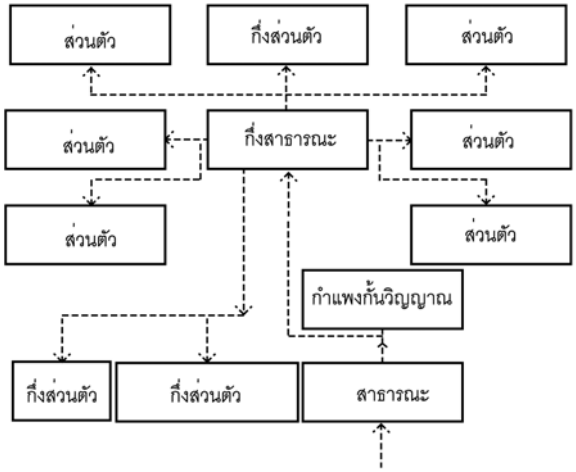

ลายเส้นที่ 128 แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง

— การลำดับพื้นที่ตามประโยชน์ใช้สอยยัง จากสาธารณะ (โถงทางเข้า) สู่พื้นที่กึ่งสาธารณะ (ลาน) กระจายเข้าสู่พื้นที่กึ่งส่วนตัว และส่วนตัว (ห้องต่าง ๆ ของเรือน)

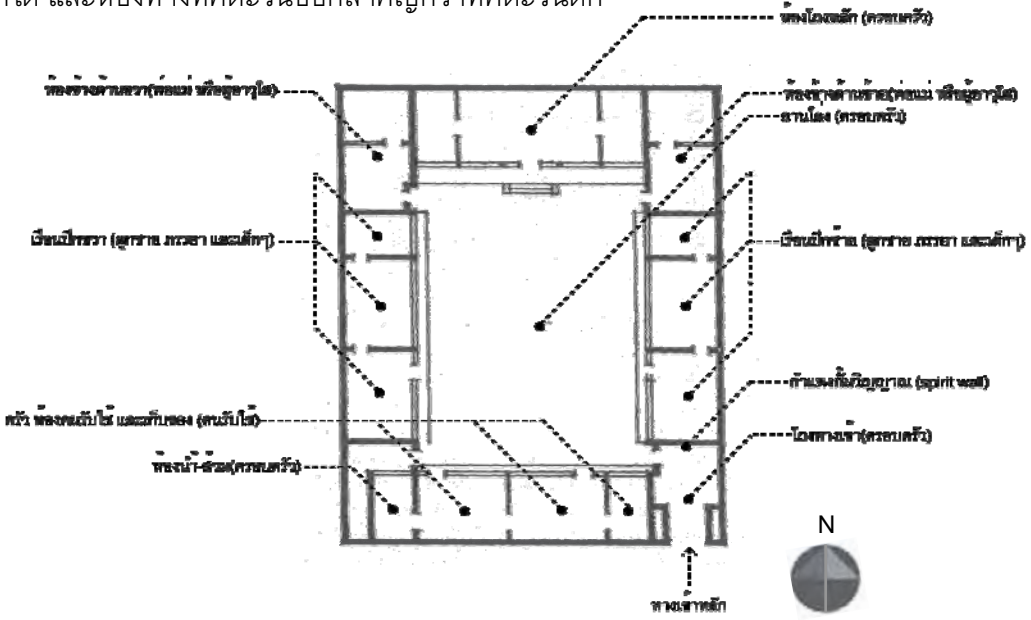

ลายเส้นที่ 129 แสดงลำดับความสำคัญของห้องนอนของเรือนแบบเรือน 4 เรือนล้อม 1 ลาน

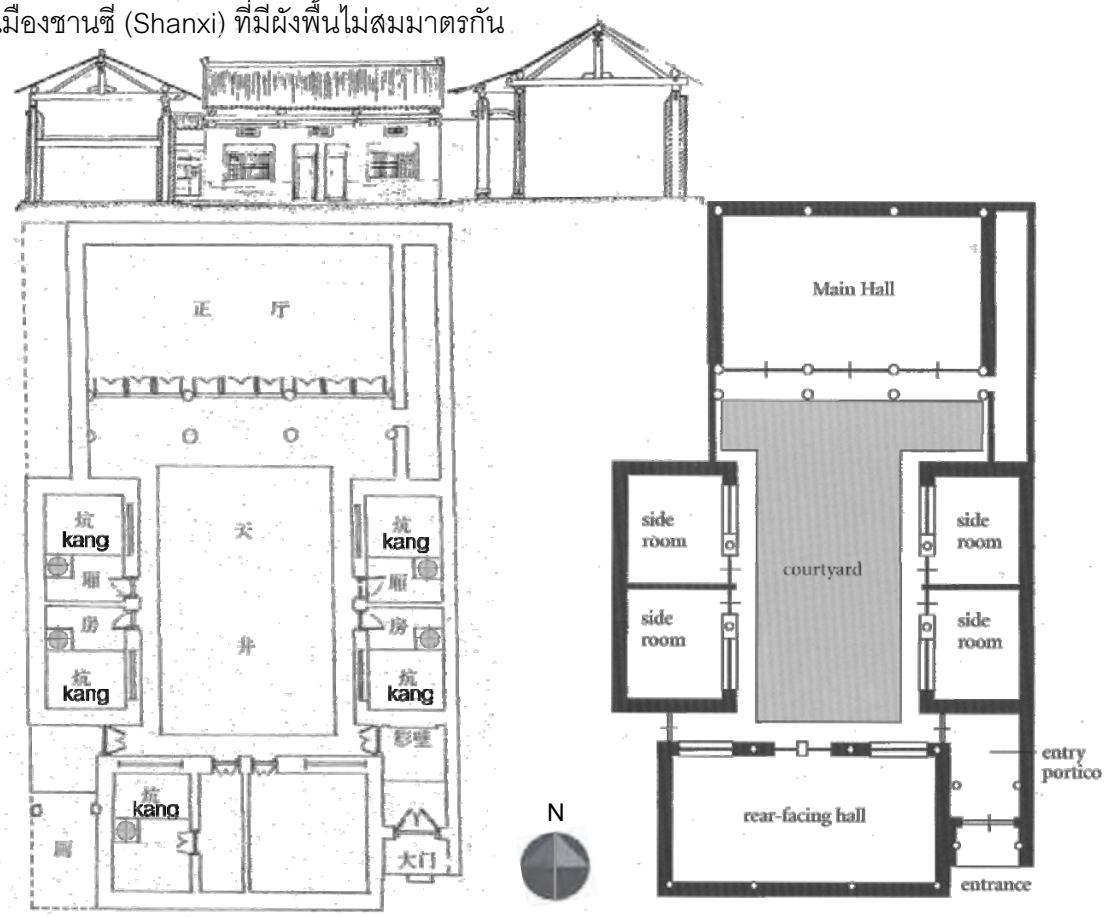
แผนภูมิที่ 15 แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง

— การจัดลำดับศักดิ์ของการใช้สอยพื้นที่ให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโสมาก มากกว่าผู้อาวุโสน้อย อาวุโสสุดอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญมากสุดสู่สำคัญน้อยสุดดังหมายเลข 1, 2, 3, 4, 5, 6 และ 7 ตามลำดับ ในลายเส้นที่ 130 และแผนภูมิที่ 14 แสดงให้เห็นว่าห้องทางทิศเหนือสำคัญกว่าทิศใต้ และห้องทางทิศตะวันออกสำคัญกว่าทิศตะวันตก

ลายเส้นที่ 130 ผังแสดงผู้ใช้สอยในพื้นที่ต่าง ๆ ของเรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน

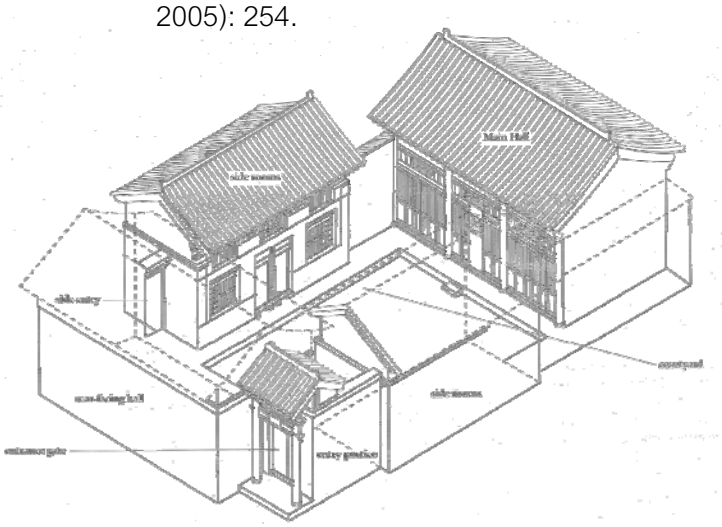
ตัวอย่าง 3 เรือนหมู่ 4 หลังล้อมลาน 1 ลาน หมู่บ้านติงคูน (Dingcun) เมืองเซียงเฟิน(Xiangfen) เมืองชานซี (Shanxi) ที่มีผังพื้นไม่สมมาตรกัน

ลายเส้นที่ 131 รูปตัด และผังแสดง “kang” ในห้องต่าง ๆ
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 188.

ลายเส้นที่ 132 ผังแสดงชื่อเรือน และส่วนต่างๆ
ที่มา : Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 254.

แทนเตาไฟ

ลายเส้นที่ 133 Isometric แสดงชื่อเรือน และส่วนต่างๆ
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 254.

ลักษณะเด่นที่แตกต่างจากปกติ

– ลักษณะของผัง และพื้นที่ใช้สอยของเรือนหมู่แบบ 4 เรือนล้อม 1 ลาน ไม่สมมาตรแต่ยังคงคำนึงถึงตำแหน่งพื้นที่ใช้สอย โดยประกอบด้วยเรือน 4 หลังที่เชื่อมต่อกัน โดยมีเรือน 3 เรือน ได้แก่ เรือนด้านหน้า และเรือนปีกทั้ง 2 หลังมีระเบียงเชื่อมต่อกัน (ภาพที่ 101) ยกเว้นระเบียงของส่วนเรือนหลัก โดนเรือนแต่ละหลังแยกออกจากกันอย่างชัดเจน

ภาพที่ 100 เรือนหลัก และเรือนปีกทั้ง 2 ด้าน แสดงให้เห็นว่าระเบียงไม่เชื่อมกัน
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 188.

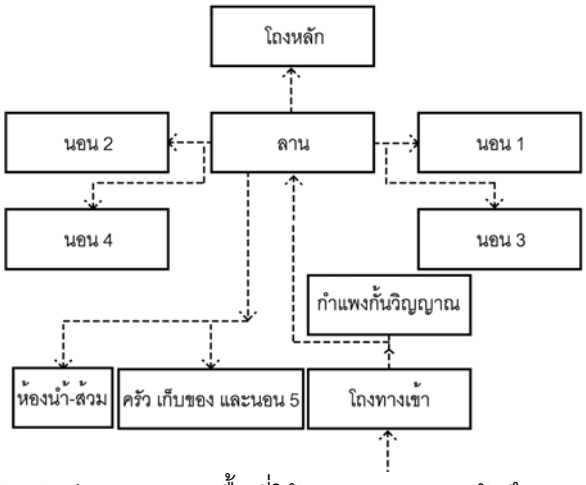

ภาพที่ 101 แสดงให้เห็นว่าระเบียงเชื่อมกันของเรือนด้านหน้าและเรือนปีกทั้ง 2 ด้าน ของเรือนหลังอื่นในหมู่บ้านติงคูน (Dingcun) เมืองเซียงเฟิน (Xiangfen) เมืองชานซี (Shanxi) เช่นเดียวกับผังตัวอย่าง
ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 188.

– บริเวณเรือนหลักมีขนาดใหญ่สุด แต่มีเพียงห้องโถงหลัก 3 ช่วงเสาเท่านั้น ด้านข้างไม่มีเรือนนอนทั้ง 2 ข้าง แต่พบว่าด้านทิศตะวันออกมีห้องที่แคบ และยาวสันนิษฐานว่าใช้เก็บของเกี่ยวกับพิธีกรรมตามประเพณี

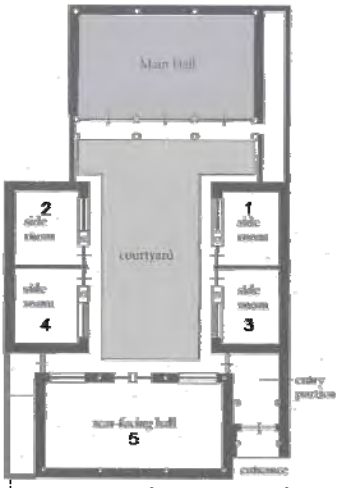
– เรือนปีกทั้ง 2 ข้างประกอบด้วยห้องนอนด้านละ 2 ห้อง ที่ภายในประกอบด้วย “kang” และเตาไฟ เพื่อให้ความอบอุ่นในห้อง (ลายเส้นที่ 131) เช่นเดียวกับห้องครัวบริเวณเรือนหน้าที่ ประกอบด้วย “kang” และเตาไฟ

– ลำดับการเข้าถึงจากทางเข้าหลักสู่ลาน และกระจายสู่ห้องของเรือนต่างๆ ดังแผนภูมิที่ 16

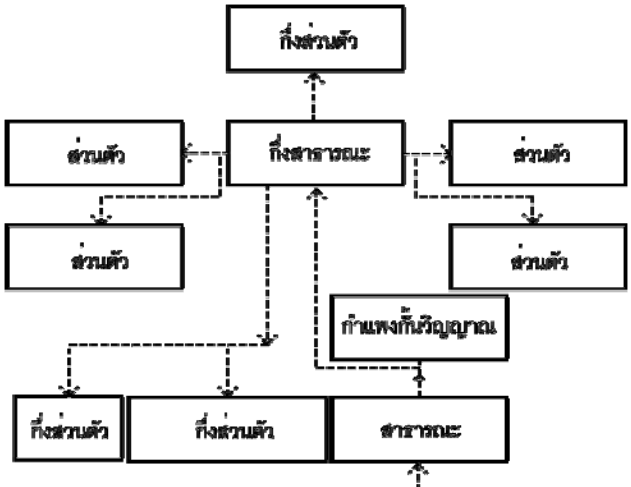

แผนภูมิที่ 16 แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ

– การลำดับพื้นที่ตามประโยชน์ใช้สอยยัง จากสาธารณะ (โถงทางเข้า) สู่พื้นที่กึ่งสาธารณะ (ลาน) กระจายเข้าสู่พื้นที่กึ่งส่วนตัว และส่วนตัว (ห้องต่าง ๆ ของเรือน)

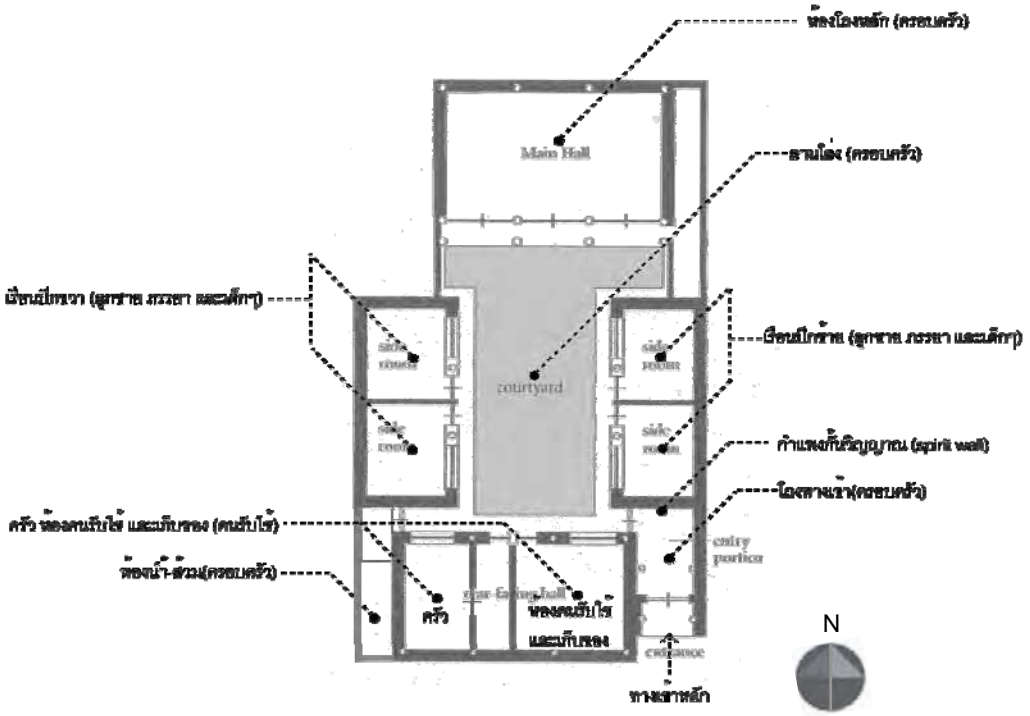

ภาพที่ 102 แสดงลำดับความสำคัญของห้องนอน

แผนภูมิที่ 17 แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากโถงทางเข้าสู่ห้อง

— การจัดลำดับลานศักดิ์ของการใช้สอยพื้นที่ให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโสมากมากกว่าผู้อาวุโสน้อย อาวุโสสุดอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญมากสุดสู่สำคัญน้อยสุดดังหมายเลข 1, 2, 3, 4 และ 5 ตามลำดับ แผนภูมิที่ 16 แสดงให้เห็นว่าห้องทางทิศเหนือสำคัญกว่าทิศใต้ และห้องทางทิศตะวันออกสำคัญกว่าทิศตะวันตก

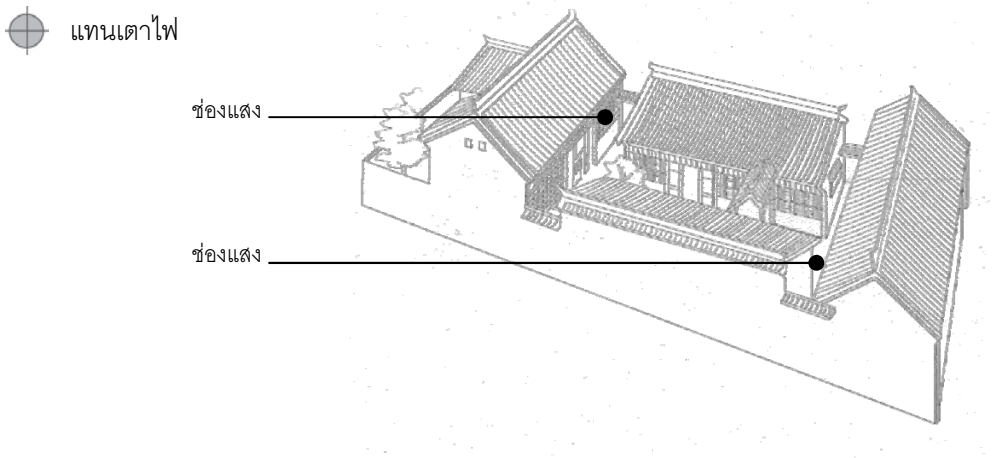

ลายเส้นที่ 134 ผังแสดงผู้ใช้สอยในพื้นที่ต่าง ๆ ของเรือนแบบเรือน 4 ล้อม 1 ลาน

<u>ตัวอย่าง 4</u> เรือนหมู่ 4 หลังล้อมลาน 1 ลานที่มีลานแคบทางตอนเหนือ (โดยเฉพาะทางตอนเหนือที่ค่อนมาทางตอนใต้ เช่น มณฑลซานอันซี (Shaanxi))

ลักษณะเด่นที่แตกต่างจากปกติ

— ลักษณะของผัง และพื้นที่ใช้สอยของเรือนหมู่แบบ 4 เรือนล้อม 1 ลานที่แคบ และยาวเนื่องจากการปรับตัวให้เข้ากับภูมิอากาศตอนเหนือที่ค่อนมาทางตอนล่างของจีน ซึ่งอุณหภูมิร้อนกว่าตอนบน ประกอบด้วยเรือน 4 หลังที่เชื่อมต่อกัน ล้อมรอบลานแคบและยาว 1 ลาน ถึงแม้เรือนทั้ง 4 มีระเบียงเชื่อมต่อกัน แต่หลังคาเรือนแต่ละหลังแยกออกจากกันอย่างชัดเจน ทำให้เกิดช่องแสงแคบ ๆ ระหว่างหลังคาแต่ละหลัง

ลายเส้นที่ 135 ทัศนียภาพ แสดงช่องแสงแคบ ๆระหว่างเรือนหลักและเรือนปีก และระหว่างเรือนหน้า และเรือนปีก ของเรือนใน มณฑลซานอันซี (Shaanxi)
ที่มาปรับปรุงจาก : Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 25.

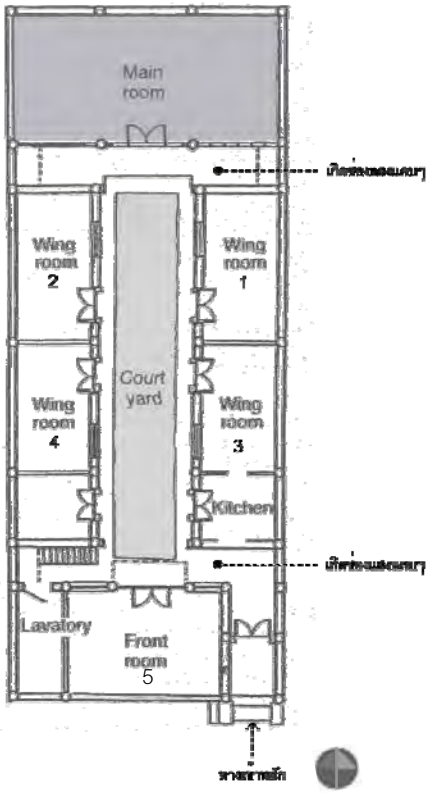
— การอยู่ในเขตที่มี 2 ฤดูทำให้ต้องผ่อนปรนในการออกแบบ เกิดเป็นลานที่แคบและยาวมากเพื่อให้แดดส่องเข้าห้องได้ในช่วงเวลาที่เหมาะสม และหลีกหนีจากแดดเช้าตรู่ และช่วงบ่าย ในหน้าร้อน และผ่อนคลายจากความหนาวของลมหนาวในหน้าหนาว[84]

— บริเวณเรือนหลักมีขนาดใหญ่สุด แต่มีเพียงห้องโถงหลัก 3 ช่วงเสาเท่านั้น ด้านข้างไม่มีเรือนนอนทั้ง 2 ข้าง

— เรือนปีกทิศตะวันออกประกอบด้วยห้องนอนด้านละ 2 ห้อง และครัว ส่วนเรือนปีกทิศตะวันตกประกอบด้วยห้องนอนด้านละ 2 ห้อง และห้องว่าง หรืออาจใช้เก็บของ (ลายเส้นที่ 136)

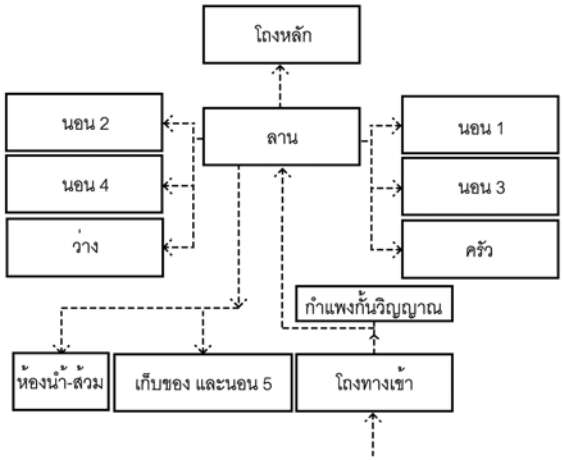
— ลำดับการเข้าถึงจากทางเข้าหลักสู่ลาน และกระจายสู่ห้องของเรือนต่างๆ ดังแผนภูมิที่ 18

[84] Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 35.

ลายเส้นที่ 136 ผังเรือนแบบเรือน 4 หลังล้อม 1 ลาน ในตังเจีย (Dangjia) มณฑลซานอันซี (Shaanxi) ตอนเหนือ

ที่มาปรับปรุงจาก : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 35.

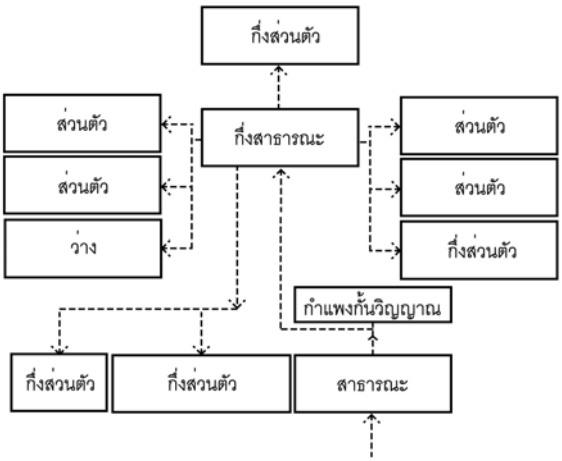

แผนภูมิที่ 18 แสดงความสัมพันธ์ของการแบ่งพื้นที่ใช้สอย ระยะการเข้าถึง และการเชื่อมต่อ

— ลำดับการเข้าถึงจากทางเข้าหลักสู่ลาน และกระจายสู่ห้องของเรือนต่างๆ ดังแผนภูมิที่ 18

— ความสัมพันธ์ของการแบ่งเขต (Zoning) พื้นที่ใช้สอย และการเชื่อมต่อจากโถงทางเข้าหลักเป็นพื้นที่สาธารณะสุดอยู่ส่วนหน้าสุดทางทิศใต้ สู่พื้นที่ส่วนตัวสุดซึ่งอยู่ในสุดทางทิศเหนือ ตามลำดับ หมายความว่ายิ่งเข้าไปลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น ลายเส้นที่ 19

— การลำดับพื้นที่ตามประโยชน์ใช้สอยยัง จากสาธารณะ (โถงทางเข้า) สู่พื้นที่กึ่งสาธารณะ (ลาน) กระจายเข้าสู่พื้นที่กึ่งส่วนตัว และส่วนตัว (ห้องต่าง ๆ ของเรือน)

แผนภูมิที่ 19 แสดงการแบ่งเขตการเข้าถึงพื้นที่เชื่อมต่อจากหน้าสู่หลัง

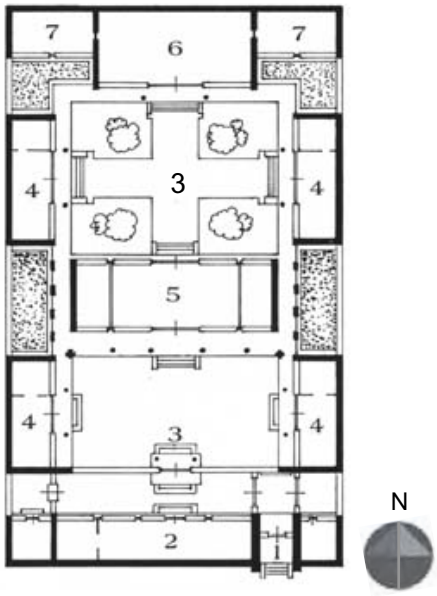
– การจัดลำดับศักดิ์ของการใช้สอยพื้นที่ให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโสมาก มากกว่าผู้อาวุโสน้อย อาวุโสสุดอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญมากสุดสู่สำคัญน้อยสุดดังหมายเลข 1, 2, 3, 4 และ 5 ตามลำดับ ในลายเส้นที่ 136 และแผนภูมิที่ 18 แสดงให้เห็นว่าห้องทางทิศเหนือสำคัญกว่าทิศใต้ และห้องทางทิศตะวันออกสำคัญกว่าทิศตะวันตก

<u>กรณี 2</u> เรือนหมู่ 4 หลังล้อมลานที่มีความซับซ้อนทางตอนเหนือ

หลักการออกแบบของเรือนหมู่ 4 หลังล้อมลาน 1 ลาน หรือ 2 ลาน ที่มีความซับซ้อนทางตอนเหนือ ก็มีหลักการเดียวกันในการออกแบบเรือนหมู่จีนเบื้องต้น ทางตอนเหนือ แต่อาจมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอย และแบ่งลำดับศักดิ์ชัดเจนยิ่งขึ้นดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 เรือนหมู่ในปักกิ่งขนาดกลางที่มีหลายชั้น และซับซ้อน

ภาพที่ 102 เรือนหมู่ในปักกิ่ง ลายเส้นที่ 137 ผังเรือนเรือนหมู่ในปักกิ่ง

ที่มา : Beijing gu jianzhu, <u>House Architecture</u> [Online], Accessed 20 February 2006. Available from http://depts.washington.edu/chinaciv/home/3intrhme.htm

— การแบ่งพื้นที่ใช้สอย[85]

1. โถงทางเข้าหลัก
2. เรือนด้านหน้า สำหรับลูกจ้าง และบริการ ได้แก่ ห้องน้ำ-ส้วม และครัว
3. ลาน มี 2 ลาน ลานส่วนหน้าใช้ปรุงอาหารลานส่วนหลังใช้พักผ่อน
4. เรือนปีก เป็นห้องนอนของลูกชายภรรยา และ เด็ก ๆ หรือ ห้องนอนลูกชาย ลูกสาว ที่ยังไม่ออกเรือน
5. ห้องโถงหลักสำหรับสมาชิกในครอบครัว

---

[85] Beijing gu jianzhu, <u>House Architecture</u> [Online], Accessed 20 February 2006. Available from http://depts.washington.edu/chinaciv/home/3intrhme.htm

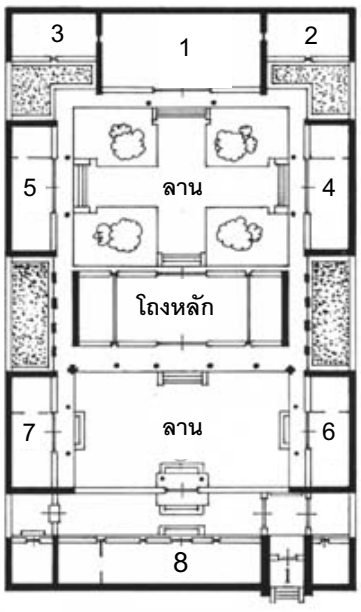
6. ห้องหลักเป็นที่พักผ่อน และนอนของพ่อแม่ เป็นห้องที่อบอุ่นสุดในฤดูหนาว
7. ห้องนอนของเด็ก ๆ และสมาชิกใหม่ในครอบครัว

— การใช้สอยพื้นที่ยังลำดับความเป็นส่วนตัวจากหน้า (ทิศใต้) เป็นส่วนสาธารณะ สู่ลานเป็นส่วนกึ่งสาธารณะ สู่ส่วนบริการ และโถงหลักซึ่งเป็นส่วนกึ่งส่วนตัว สู่ห้องนอนซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัว ยิ่งลึกยิ่งมีความสำคัญ และเป็นส่วนตัวที่สุด บางเรือนแบ่งลาน 2 ลานให้ลานส่วนหน้าเป็นลานส่วนรวมสำหรับประกอบพิธีกรรม และให้ลานส่วนในเป็นลานส่วนตัวของครอบครัว ใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ (ดังลายเส้นที่ 137)

— การจัดลำดับศักดิ์ของการใช้สอยพื้นที่ให้ความสำคัญแก่ผู้อาวุโสมากมากกว่าผู้อาวุโสน้อย อาวุโสสุดอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญมากสุดสู่สำคัญน้อยสุดดังหมายเลข 1, 2, 3, 4 ,5 และ 6 ตามลำดับ ในลายเส้นที่ 138 แสดงให้เห็นว่า ห้ององทางทิศเหนือสำคัญกว่าทิศใต้ และห้องทางทิศตะวันออกสำคัญกว่าทิศตะวันตก

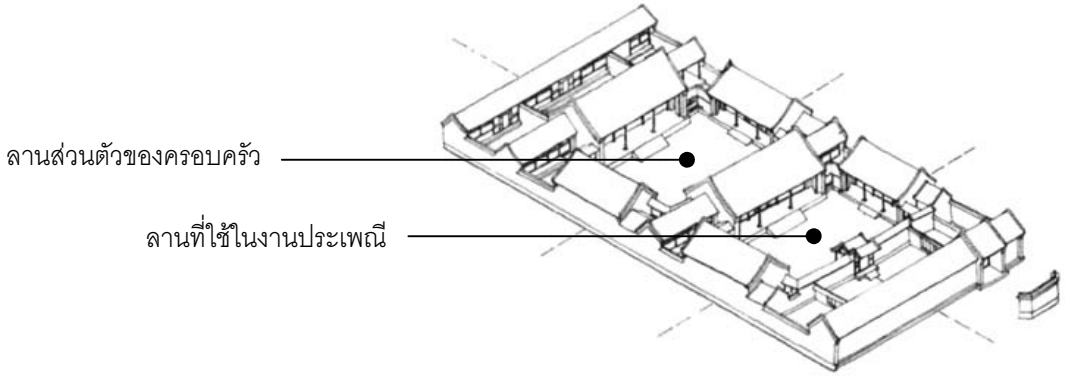
— เมื่อมีพื้นที่เพิ่มเป็นที่น่าสังเกตว่า มีการจัดเรือนนอนหลักว้าหลังสุดของบริเวณบ้าน โดยให้โถงหลักวางตรงกลาง แบ่งพื้นที่ส่วนตัวออกจากสาธารณะอย่างชัดเจน

— ระเบียงมีการเชื่อมต่อกันเฉพาะพื้นที่ห้องนอนต่าง ๆ และโถงหลัก

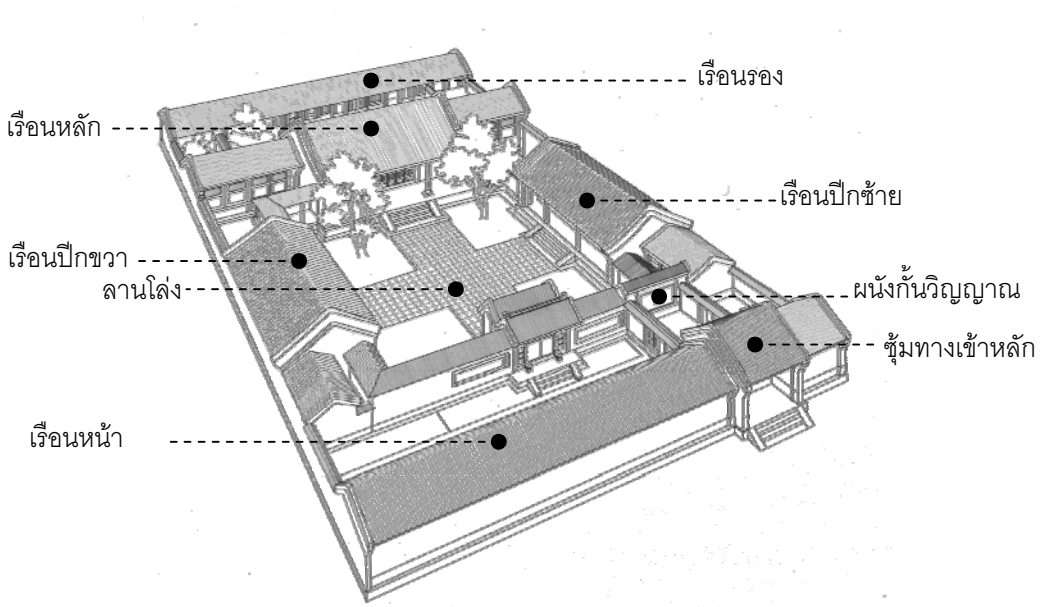

ลายเส้นที่ 138 ผังเรือนเรือนหมู่ในปักกิ่ง แสดงความสำคัญมากสู่น้อยของห้องนอนจาก 1- 8

ที่มาปรับปรุงจาก : Beijing gu jianzhu, House Architecture [Online], Accessed 20 February 2006. Available from http://depts.washington.edu/chinaciv/home/3intrhme.htm

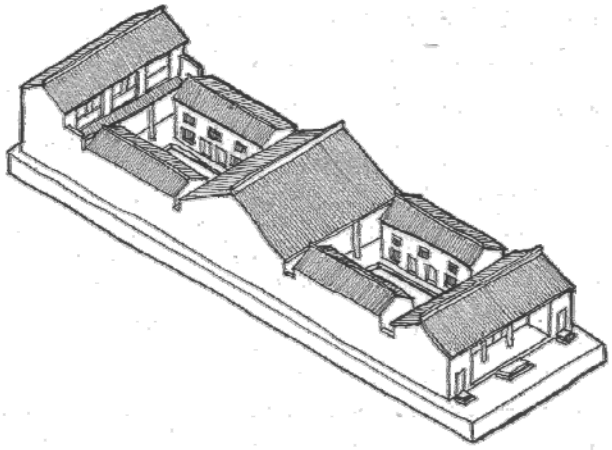

ลายเส้นที่ 139 การใช้สอยลาน 2 ลาน ในเรือนหมู่ในปักกิ่ง

ลายเส้นที่ 140 ตัวอย่างเรือนหมู่ 1 ลานที่มีเรือนรองอยู่ด้านหลังสุด ซึ่งมีความเป็นส่วนตัว สันนิษฐานว่า เป็นเรือนนอนของลูกสาว แต่หากมีประตูออกสู่ภายนอกก็อาจเป็นส่วนซัก-ล้าง
ที่มาปรับปรุงจาก : Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 22.

ตัวอย่างที่ 2 บ้านตระกูล “Qiao” **มณฑลชานซี** (Shanxi)

ลายเส้นที่ 141 ทัศนียภาพ

ที่มา : Yungmingtang. (Hong Kong, 1999): 71.

ลักษณะเรือนหมู่ของบ้านตระกูล “Qiao” มณฑลชานซี (Shanxi) มีลักษณะเด่น คือ

— สร้างซุ้มประตูทางเข้าช่วงกลางบ้าน โดยทำเป็นเสาลอย 3 ช่วงเสา

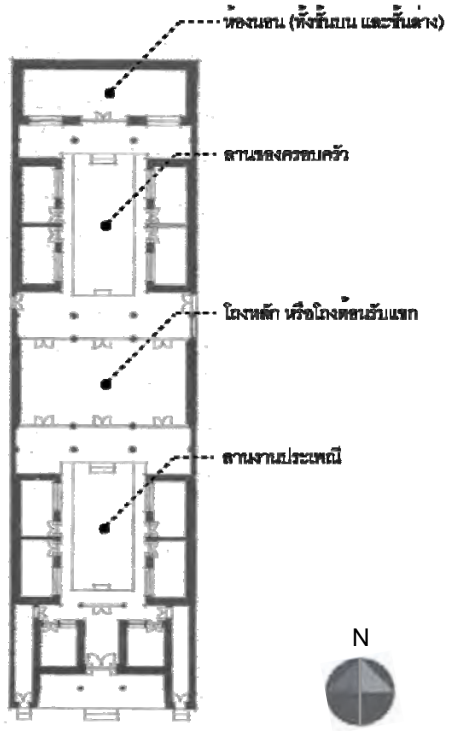
— มีการแบ่งลานเป็น 2 ส่วน ลานส่วนหน้าใช้ในงานประเพณี (กึ่งส่วนตัว) และลานส่วนหลังเป็นลานส่วนตัวของครอบครัว (ส่วนตัว) เช่น ซักผ้า ตากผ้า วิ่งเล่นของเด็ก ๆ และพักผ่อน (ลายเส้นที่ 141) ซึ่งพื้นลานมีระดับที่ต่ำกว่าพื้นโดยรอบ (ภาพที่ 103)

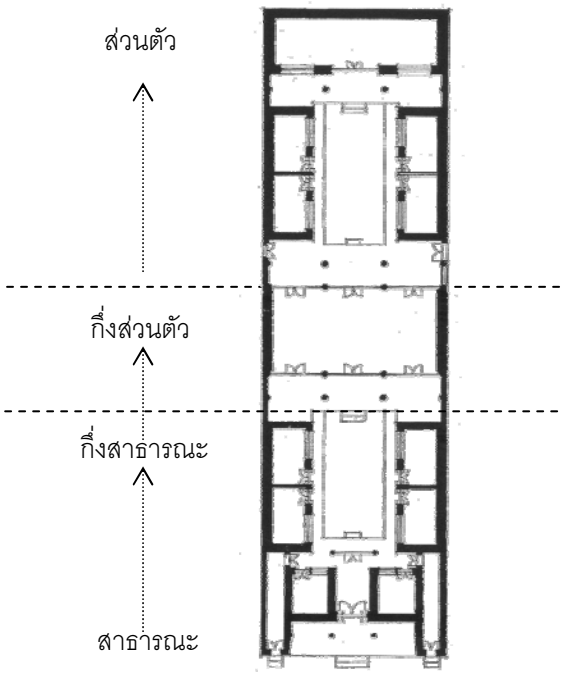
ภาพที่ 104 แสดงระดับลานกับพื้นระเบียงโดยรอบของเรือนในมณฑลชานซี (Shanxi)

ที่มา : Yungmingtang (Hong Kong, 1999): 74.

– การลำดับความสำคัญของพื้นที่ สัมพันธ์กับการเข้าถึง คือยิ่งลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัว (ลายเส้นที่ 143)

ลายเส้นที่ 142 แสดงพื้นที่ใช้สอย

ลายเส้นที่ 143 แสดงการแบ่งเขตพื้นที่ใช้สอย

สรุปแก่นสำคัญที่มีส่วนในการออกแบบเรือนหมู่จีนเบื้องต้น ทางตอนเหนือ คือ

— ทำเลที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ มีหลักว่าพยายามหลบเลี้ยงอากาศเลวร้าย และดึงธรรมชาติที่ส่งผลในทางที่ดีเข้ามาช่วยให้อากาศเลวร้ายผ่อนคลายลง เช่น เปิดลานกว้างเพื่อรับพลังงานความร้อนจากแสงอาทิตย์ช่วยให้ความอบอุ่นเข้าสู่บ้าน

— ทิศทางที่เป็นมงคล คือ ถือทิศเหนือ (หลัง) สำคัญกว่าทิศใต้ (หน้า) และทิศตะวันออก (ซ้าย)สำคัญกว่าทิศตะวันตก (ขวา)

— ความเชื่อเรื่องพลังวิญญาณร้าย และการเอาพลังที่ดีเข้าสู่บ้านพลังที่ดี(ชี่) โดยมีหลักว่าพลังวิญญาณร้ายเดินทางเป็นเส้นตรง โดยการใช้ผนังกั้นวิญญาณ หรือการออกแบบไม่ให้ประตูทะลุตรงกัน ไม่ให้พลังวิญญาณร้ายเข้าสู่บ้านได้โดยตรง และยังทำให้พลังที่ดี(ชี่)เข้าสู่บ้านและไหลเวียนอยู่ภายในโดยการเปิดช่องเปิดให้น้อยสุด

— การใช้สอยส่วนใหญ่เป็นแบบอเนกประสงค์ ยกเว้นพื้นที่ห้องนอนซึ่งมีลักษณะการใช้พื้นที่แบบตายตัวไม่อเนกประสงค์

— การจัดสำดับศักดิ์ ตามความสำคัญของทิศตามความเชื่อ และความเป็นส่วนตัวมากสุด (ในสุด) อยู่สบายสุดเป็นพื้นที่สำคัญสุด

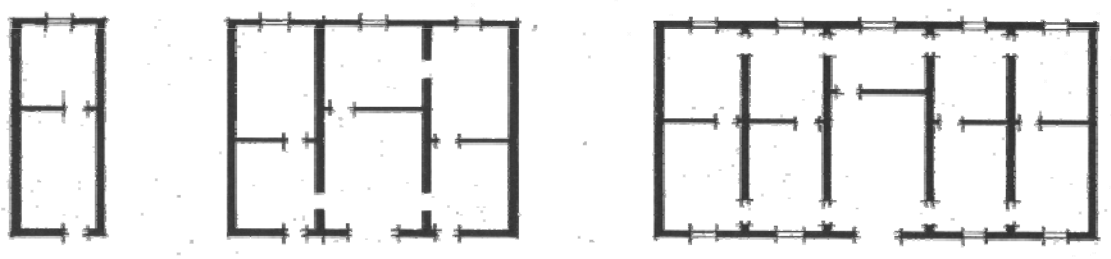
การแบ่งเขตพื้นที่ยิ่งลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัว คือ จากโถงทางเข้า (สาธารณะ) สู่ลาน (กึ่งสาธารณะ) สู่ห้องส่วนบริการ และโถงหลัก (กึ่งส่วนตัว) สู่ห้องนอน (ส่วนตัว) โดยแบ่งเขตพื้นที่จากส่วนหน้า (สาธารณะ) สู่ส่วนหลังคือห้องนอน (ส่วนตัว) การแบ่งเขตพื้นที่นี้แสดงให้เป็นลักษณะพื้นที่ที่ยิ่งลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัวเห็นได้ชัดจากตัวอย่างเรือนขนาดกลางที่มีความซับซ้อนและลึก ใน กรณี 2 เรือนหมู่ 4 หลังล้อมลานที่มีความซับซ้อนทางตอนเหนือ

2.กรณีศึกษาเรือนขนาดเล็ก เรือนหมู่ล้อมลาน และตึกแถวบริเวณทางตอนใต้ของประเทศจีน

1. **เรือนขนาดเล็ก**

<u>กรณีที่ 1</u> เรือนขนาดเล็ก 1-5 ช่วงเสา

ทางตอนใต้มีลักษณะลึกกว่าทางเหนือโดยลึกประมาณ 6.6 เมตร และมีความกว้างแต่ละช่วงเสากว้างกว่าช่วงเสาทางเหนือเล็กน้อย (ทางตอนเหนือความกว้างช่วงเสาอยู่ในช่วง 3.3-3.6 เมตร)[86] ในแต่ละช่วงเสามักมีฝาไม้ที่สูงไม่ถึงเพดานแบ่งกั้นห้องออกเป็น 2 ส่วน และมักวางตำแหน่งประตูทางเข้าหลัก (ประตูหน้า) ไม่ทะลุตรงกับประตูรอง หรือประตูหลัง (ลายเส้นที่ 144)

ลายเส้นที่ 144 ตัวอย่างผังเรือนขนาดเล็ก 1, 3 และ 5 ช่วงเสาทางตอนใต้
ที่มา : Knapp, Ronald G, <u>China's traditional rural architecture</u> (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 34.

<u>กรณีที่ 2</u> เรือนขนาดเล็ก 3 ช่วงเสาที่มี "tianjian"

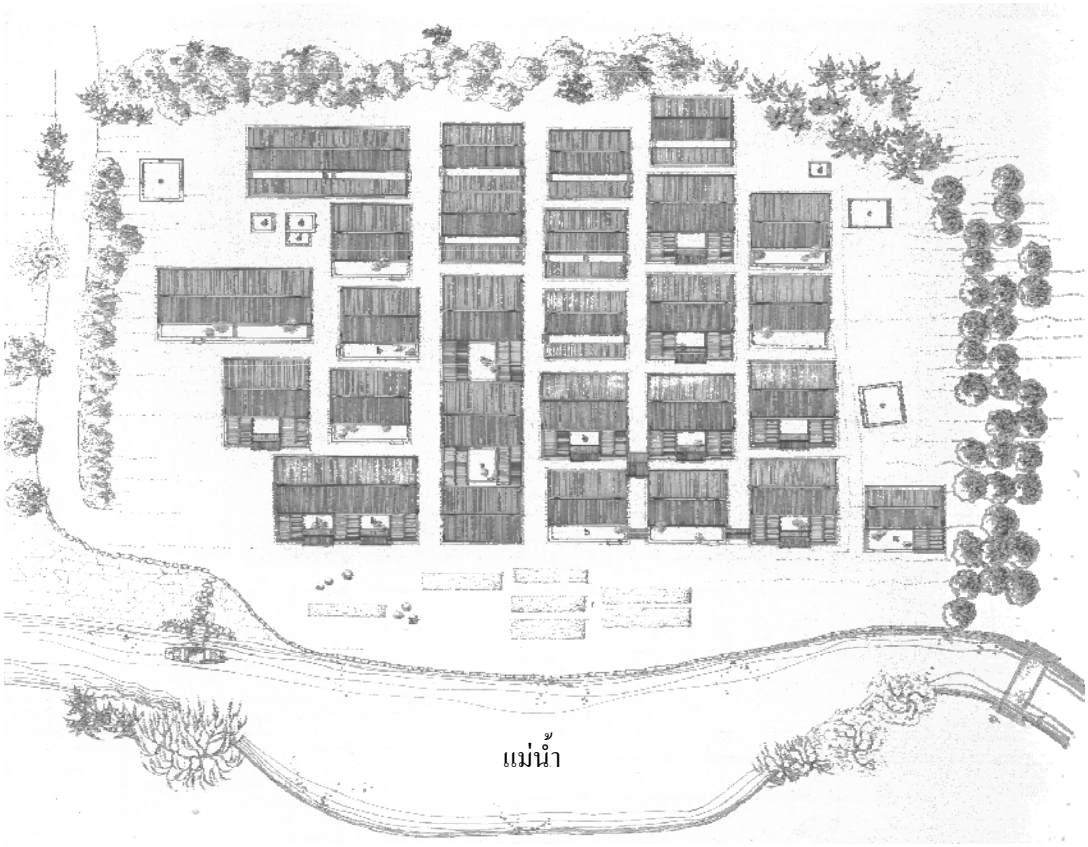
"tianjian" ในภาษาจีนหมายถึงช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก (courtyard) ในกรณีนี้ขอยกตัวอย่างเรือนขนาดเล็ก 3 ช่วงเสาในหมู่บ้านปลูกไหมใกล้เมืองชุนเตอ (Shunde,อยู่ตอนกลางของ Pearl River delta ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างกวางโจว และฮ่องกง) บริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำบริสุทธิ์เรียกว่า Pearl River delta ทางตอนใต้ของจีน

การวางอาคารในหมู่บ้านจะหันหน้าเรือนสู่แม่น้ำ ภายในหมู่บ้านจะประกอบด้วยกลุ่มสถาปัตยกรรมดังนี้ เรือนพักอาศัย, หอหรือศาลบรรพบุรุษและโรงเรียนสอนพิเศษ, เรือนเก็บของ, คอกเลี้ยงเป็ดไก่ และสัตว์เลี้ยง, หอสังเกตการณ์ และพื้นที่เปิดโล่ง (ลายเส้นที่ 145) โดยมีหอหรือ

---

[86] Knapp, Ronald G, <u>China's Old Dwellings</u> (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 23.

ศาลบรรพบุรุษและโรงเรียน และเรือนพักอาศัยวางเรียงแถวเป็นกลุ่มอย่างเป็นระเบียบ ส่วนเรือนเก็บของ, คอกเลี้ยงเป็ดไก่ และสัตว์เลี้ยง และหอสังเกตการณ์วางอยู่รอบนอก และถูกล้อมด้วยกำแพงต้มไม้ 3 ด้าน และแม่น้ำอีก 1 ด้าน

a แทน หอหรือศาลบรรพบุรุษและโรงเรียนสอนพิเศษ
b แทน เรือนพักอาศัย
c แทน เรือนเก็บของ
d แทน คอกเลี้ยงเป็ดไก่ และสัตว์เลี้ยง
e แทน หอสังเกตการณ์
f แทน พื้นที่เปิดโล่ง

ลายเส้นที่ 145 ผังหลังคาแสดงบริเวณหมู่บ้านปลูกไหมใกล้เมืองซุนเตอ (Shunde) แถบ Pearl River delta

ที่มา : Kang, Chang Chao and Blaser, Werner, China Tao in Architecture (Boston : Birkhauser, 1987): 183.

ลายเส้นที่ 146 รูปตัดรวมเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta แสดงภายใน และการเชื่อมต่อของเรือนแต่ละหลัง

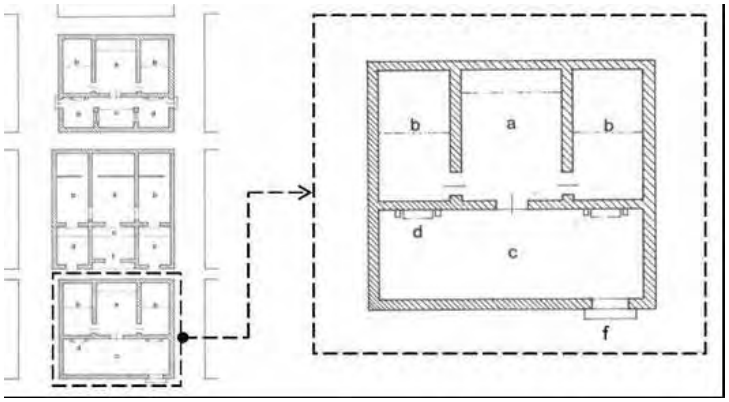
ที่มา : Kang, Chang Chao and Blaser, Werner, China Tao in Architecture (Boston : Birkhauser, 1987): 183.

ตัวอย่างที่ 1 เรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta

ตัวอย่างที่ 1.1

จากผัง (ลายเส้นที่ 147) แสดงให้เห็นรูปแบบผังที่สมมาตร มีประตูทางเข้าหลักวางเยื้องไปทางด้านหนึ่งของกำแพงด้านหน้า และไม่ทะลุตรงกับทางเข้าโถงหลัก เมื่อผ่านประตูจะพบลานวางอยู่ด้านหน้า โดยแบ่งพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นครัว ภายในเรือนแบ่งเป็น 3 ช่วงเสา ช่วงกลางเป็นช่วงที่กว้างสุดใช้สอยเป็นโถงหลัก ส่วนช่วงด้านข้างทั้ง 2 ข้างใช้สอยเป็นห้องนอน

ครัวเป็นครัวเปิด เป็นส่วนหนึ่งของลานโล่งซึ่งอยู่บริเวณส่วนด้านหน้าเชื่อมระหว่างทางเข้าหลัก และห้องโถงหลัก และห้องนอนของเรือน

a แทน โถงหลัก (Main hall)
b แทน ห้องนอน (Bedroom)
c แทน ช่องแสง (skywell) หรือลานขนาดเล็ก (courtyard)
d แทน ครัว (Kitchen)
e แทน อเนกประสงค์ (utility)
f แทน ทางเข้า (Entrance hall)

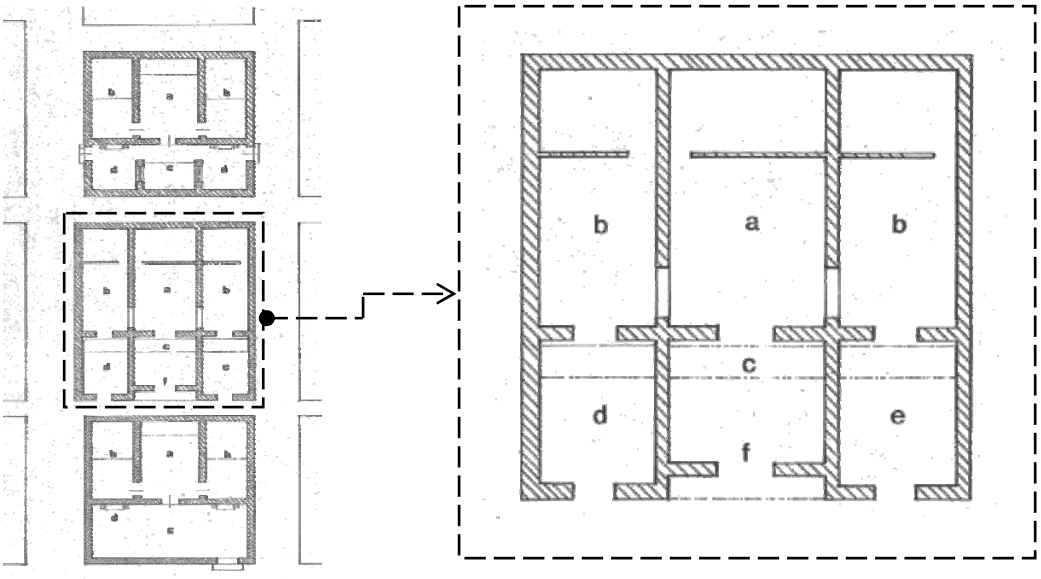
ลายเส้นที่ 147 ผังตัวอย่าง 1 ของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta

ที่มา : Kang, Chang Chao and Blaser, Werner, China Tao in Architecture (Boston : Birkhauser, 1987): 182.

ตัวอย่างที่ 1.2

จากผัง (ลายเส้นที่ 148) แสดงให้เห็นรูปแบบผังที่สมมาตรเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 1 เรือนแบ่งเป็น 3 ช่วงเสา ช่วงเสากลางมีประตูทางเข้าหลักสู่ส่วนโถงหลัก ด้านข้างทั้ง 2 ด้านมีประตูทางเข้ารองเปิดเข้าสู่ส่วนครัว 1 ด้าน และอีกด้านเปิดสู่ส่วนอเนกประสงค์ ห้องด้านหลังของช่วงเสาทั้ง 2 ข้างคือส่วนห้องนอน ซึ่งมีการเชื่อมต่อสู่ส่วนโถงหลัก ภายในส่วนของโถงหลัก และห้องนอนทั้ง 2 ห้องมีการแบ่งกั้นผนังไม้เป็นฉากแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน โดยเว้นช่องทางเข้าไม่ให้ตรงกับประตูทางเข้าห้องทั้ง 3 ห้อง

ระหว่างพื้นที่ใช้สอยส่วนหน้า (ทางเข้าหลัก, ครัวและส่วนอเนกประสงค์) และส่วนหลัง (โถงหลัก และห้องนอนทั้ง 2 ข้าง) มีการเปิดช่องแสงขนาดเล็กมีลักษณะแคบ และยาว

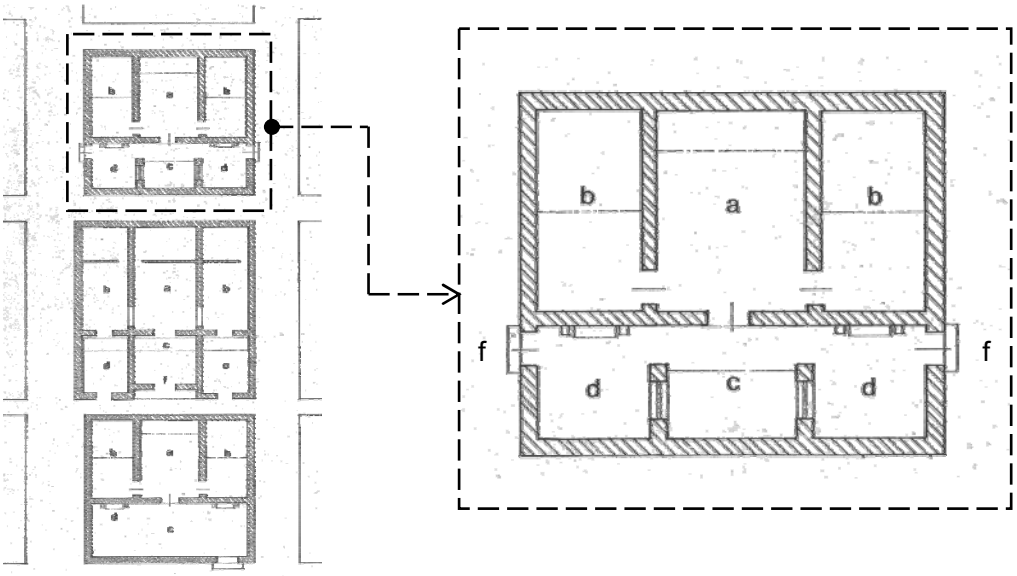

a แทน โถงหลัก (Main hall)
b แทน ห้องนอน (Bedroom)
c แทน ช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก (courtyard)
d แทน ครัว (Kitchen)
e แทน อเนกประสงค์ (utility)
f แทน ทางเข้า (Entrance hall)

ลายเส้นที่ 148 ผังตัวอย่าง 2 ของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta
ที่มา : Kang, Chang Chao and Blaser, Werner, China Tao in Architecture (Boston : Birkhauser, 1987): 182.

ตัวอย่างที่ 1.3

จากผัง (ลายเส้นที่) แสดงให้เห็นรูปแบบผังที่สมมาตร และสมดุล เรือนแบ่งเป็น 3 ช่วงเสา มีประตูทางเข้าหลักอยู่ทางด้านข้างทั้ง 2 ด้าน เปิดเข้าสู่ส่วนครัวทั้ง 2 ด้าน สู่ส่วนลานโล่งช่วงเสากลาง จากลานเข้าสู่ภายในเรือนช่วงเสากลางเป็นโถงหลัก ที่เชื่อมกับห้องนอนทางช่วงเสาข้างทั้ง 2

a แทน โถงหลัก (Main hall)

b แทน ห้องนอน (Bedroom)

c แทน ช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก (courtyard)

d แทน ครัว (Kitchen)

e แทน อเนกประสงค์ (utility)

f แทน ทางเข้า (Entrance hall)

ลายเส้นที่ 149 ผังตัวอย่าง 3 ของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta

ที่มา : Kang, Chang Chao and Blaser, Werner, China Tao in Architecture (Boston : Birkhauser, 1987): 182.

สรุปรูปแบบของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta

จากการศึกษาผัง (ลายเส้นที่ 145) และรูปตัด (ลายเส้นที่ 146) แสดงให้เห็นรูปแบบของเรือนในหมู่บ้านแถบ Pearl River delta ได้ดังนี้

- เรือนหันหน้าบ้านสู่แม่น้ำซึ่งใช้เป็นทางสัญจรหลัก วางเรียงอย่างเป็นระเบียบ ระหว่างอาคารแต่ละหลังมีการเว้นตรอกทางเดินแคบ ๆ สำหรับสัญจร

- เรือนส่วนใหญ่จะมีทางเข้าอยู่ทางด้านหน้า และด้านข้างเพื่อกันหนาว และป้องกันภัยจากภายนอก นอกจากนี้ยังทำให้ไม่นิยมเปิดช่องหน้าต่าง อาจมีแต่ขนาดเล็กและน้อยมาก

- พื้นที่ใช้สอยในเรือนหลัก ได้แก่ โถงหลัก (Main hall) และห้องนอน (Bedroom) ส่วนในส่วนเรือนข้าง หรือส่วนอื่น ๆ ได้แก่ ครัว (Kitchen) และส่วนอเนกประสงค์ (utility) โดยที่พักอาศัยส่วนใหญ่จะมีช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก-ใหญ่ (courtyard) เพื่อใช้สอยอเนกประสงค์ (ลายเส้นที่ผังรวม 145)

- ช่วงเสากลางในโถงหลัก เป็นส่วนใช้สอยอเนกประสงค์ เช่น ตั้งโต๊ะ (หิ้ง) บูชาบรรพบุรุษ หรือเทพเจ้าจีนตามความเชื่อ ใช้ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี รับประทาน และรับแขก เป็นต้น และห้องบริเวณช่วงเสาด้านข้างทั้ง 2 ช่วงใช้สอยเป็นส่วนห้องนอนเสมอ

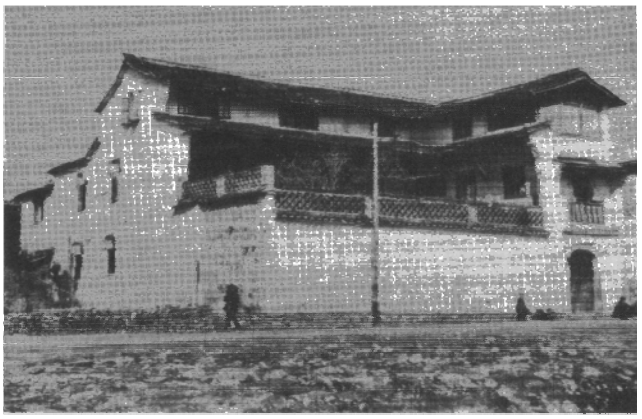
- บางอาคารภายในห้องต่าง ๆ จะมีการแบ่งกั้นผนังไม้เป็นฉากแบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน โดยมีการเว้นช่องทางเข้าไม่ให้ตรงกับประตูทางเข้าของแต่ละห้อง

- จากรูปตัด (ลายเส้นที่ 149) แสดงให้เห็นว่าในส่วนเรือนหลักบริเวณโถงหลัก และห้องนอนของบางหลังมีชั้นลอย ตั้งอยู่ในตำแหน่งติดผนังหลังสุดของเรือนหลักยื่นออกมาในรูปแบบต่าง ๆ

<u>ตัวอย่างที่ 2</u> เรือนที่มีช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก (courtyard) แบบต่าง ๆ ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

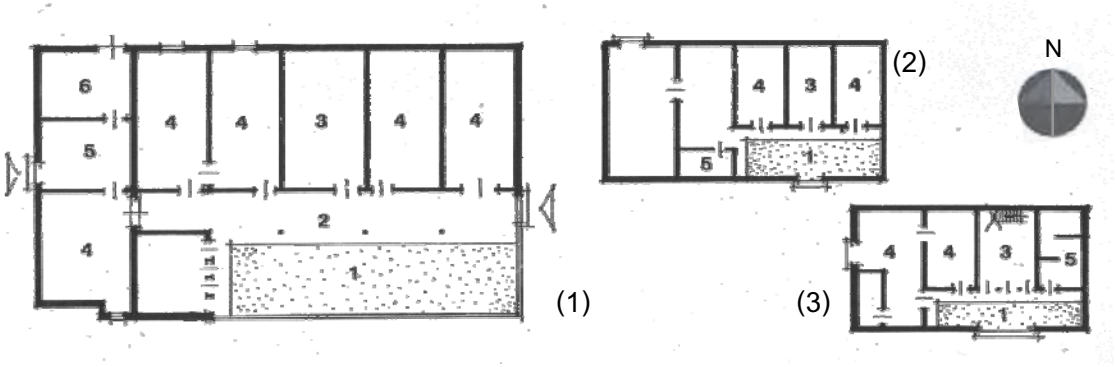
- ลักษณะผังเป็นรูปตัว L สูง 2-3 ชั้น พื้นที่ใช้สอยดังลายเส้นที่ แสดงการจัดวางห้องที่ให้ความสำคัญกับห้องโถงหลัก ซึ่งมีช่วงเสากว้ากว่าห้องนอนที่ขนาบอยู่ทั้ง 2 ข้าง ตามปกติจะให้ความสำคัญกับห้องนอนทางซ้าย (ทิศตะวันออก) มากกว่าทางขวา (ทิศตะวันตก) จึงมีส่วนครัวคอกหมูอยู่ทางขวา (ผัง (1) และ (2)) เพื่อไม่ให้กลิ่นรบกวนห้องนอนหลักทางซ้าย แต่ในผัง (3) มีการนำครัวไปไว้ทางซ้าย

1 แทน ช่องแสง (Skywell)
ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน ระเบียง (Veranda)
3 แทน โถงหลัก (Main hall
4 แทน ห้องนอน (Bedroom)
5 แทน ครัว (Kitchen)
6 แทน คอกหมู (Pig Sty)

ภาพที่ 105 ทัศนียภาพผังรูปตัว L สูง 3 ชั้น ที่มีช่องแสง หรือลานแคบ และยาว ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 46-47.

ลายเส้นที่ 150 ผัง 3 แบบรูปตัว L ที่มีช่องแสง หรือลานแคบ และยาว ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

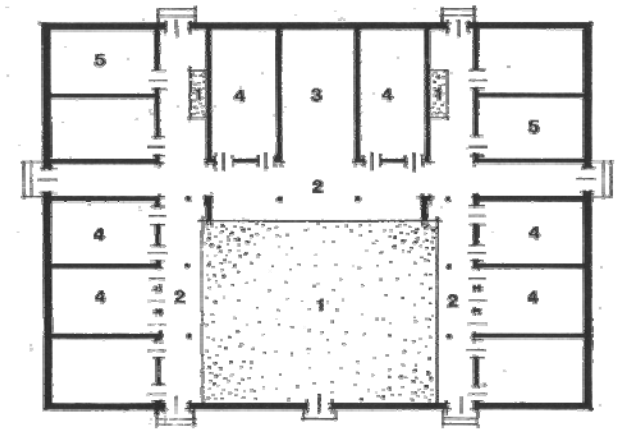
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 46-47.

2. เรือนหมู่ล้อมลาน (เรือนหมู่ล้อมลาน และเรือนหมู่ที่มีลานขนาดเล็ก หรือช่องแสง)

<u>กรณีที่ 1</u> เรือน 3 หลังล้อมลาน (“Sanheyuan”)

“Sanheyuan”[87] คือเรือนหมู่จีนล้อมลานที่มีเรือน 3 หลังล้อมลาน 3 ด้านส่วนอีกด้านเป็นกำแพง โดยศึกษาเป็นตัวอย่างบริเวณมณฑลทางตอนใต้ ได้แก่เจ้อเจียง (Zhejiang), กวางตุ้ง (Guangdong) และไต้หวัน (Taiwan)

<u>ตัวอย่างที่ 1</u> ผังเรือนแบบ “Sanheyuan” ของเรือนในเมืองตองหยาง (Dongyang) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

1 แทน ช่องแสง (Skywell) หรือ ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน ระเบียง (Veranda)
3 แทน โถงหลัก (Main hall)
4 แทน ห้องนอน (Bedroom)
5 แทน ครัว (Kitchen)

ลายเส้นที่ 151 ผังเรือนแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)
ที่มา : Knapp, Ronald G, <u>China’s traditional rural architecture</u> (The United States of America : University of Hawai’i Press,1986): 46.

ลักษณะผังเรือน “Sanheyuan” ในตัวอย่าง 1 ที่เจ้อเจียง (Zhejiang) สามารถสรุปดังนี้

1. อาคารประกอบด้วยเรือน 3 ด้านคือเรือนหลังด้านในสุด และเรือนปีกด้านข้างทั้ง 2 ข้างที่มีส่วนเชื่อมต่อกับเรือนหลัก และกำแพงด้านหน้าล้อมรอบลานโล่ง 1 ลาน

2. เรือนมีประตูทางเข้า 3 ทาง ประตูทางเข้าหลักอยู่ตำแหน่งกลางกำแพงเปิดสู่ลานโล่ง และตรงกับโถงหลัก ส่วนประตูรองอยู่ในตำแหน่งด้านข้างของประตูหลักที่เปิดสู่พื้นที่ระเบียงของเรือนปีกทั้ง 2 ข้าง โดยที่ระเบียงของเรือนทั้ง 3 เชื่อมต่อกันเป็นรูปตัว U คว่ำ และประตูรองอยู่ในตำแหน่งทะลุตรงกับประตูหลัง

---

[87] Knapp, Ronald G, <u>China’s Old Dwellings</u> (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 41.

3. มีการแบ่งระดับพื้นภายในอาคารตามประเภทพื้นที่ จากถนนหรือตรอกสู่ทางเข้าหลัก เข้าสู่ลาน (พื้นที่สาธารณะ) ที่ยกระดับจากถนนเล็กน้อย และจากทางเข้ารองสู่ระเบียง (พื้นที่กึ่งสาธารณะ) ที่ยอระดับสูงกว่าลานเล็กน้อย โดยที่ระเบียงมีระดับเท่ากับห้องโถงหลัก (พื้นที่กึ่งสาธารณะ) และห้องต่าง ๆ (พื้นที่ส่วนตัว)

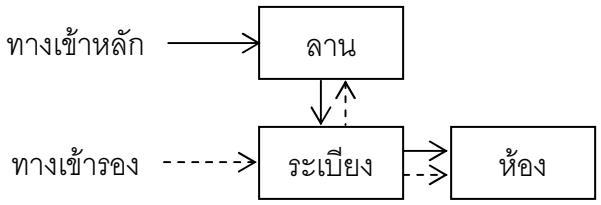
4. พื้นที่ใช้สอยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

— เรือนหลักวางอยู่ตรงกลาง ประกอบด้วยโถงหลักตรงกลาง และห้องนอนพ่อแม่ ผู้อาวุโสขนาบ 2 ข้าง ถัดไปเว้นระเบียงทางเดิน ถัดจากทางเดินมี 2 ครัว ครัวด้านละ 1 ห้อง

— เรือนปีกประกอบด้วยห้องนอน

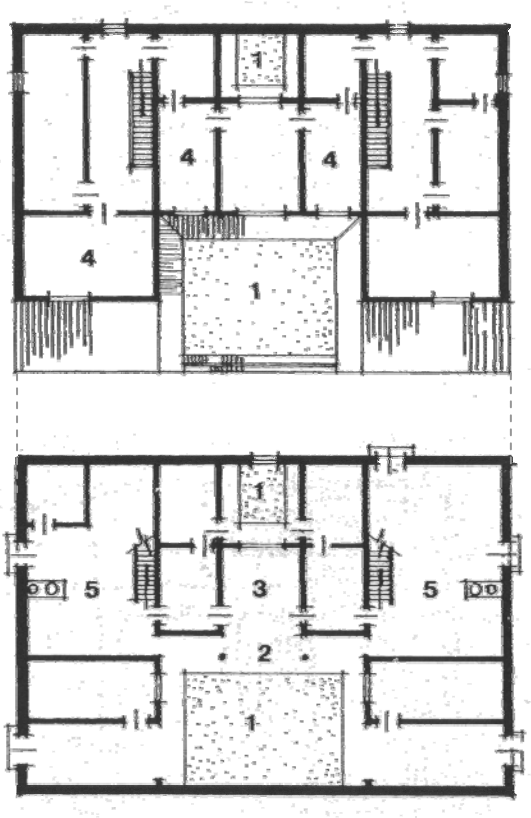
— ส่วนลานโล่ง (courtyard) ด้านหน้า และช่องแสง (skywell) อยู่ระหว่างส่วนหลัก (ห้องนอนพ่อแม่ ผู้อาวุโส) กับครัว เพื่อส่งแสงให้ทางเดิน และช่วยระบายอากาศในส่วนที่ติดกับครัว

5. การเชื่อมต่อของพื้นที่ใช้สอยภายใน

แผนภูมิที่ 20 การเชื่อมต่อของพื้นที่ใช้สอยภายใน

นอกจากเรือนในเมืองตองหยาง (Dongyang) ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ยังมีเรือนแบบ “Sanheyuan” ที่มี 2 ชั้น (ดังรูป)

1 แทน ช่องแสง (Skywell) หรือ ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน ระเบียง (Veranda)
3 แทน โถงหลัก (Main hall)
4 แทน ห้องนอน (Bedroom)
5 แทน ครัว (Kitchen)

ลายเส้นที่ 152 ผังเรือน แบบ “Sanheyuan” ชั้นที่ 1 และ 2 ในเมืองเทียนไท (Tiantai) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China’s Old Dwellings (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 42.

จากลายเส้นที่ 152 แสดงให้เห็นการวางผังแบบ “Sanheyuan” ที่มี 2 ชั้นและมีการแบ่งห้องที่ซับซ้อนในส่วนเรือนหลัก แต่ยังคงวางตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ คล้ายกับผังอาคารในเมืองตอง หยาง (Dongyang) โดยสรุปได้ดังนี้

1. ระเบียงเรือนทั้ง 3 เชื่อมต่อกันและล้อมลานเป็นรูปตัว U คว่ำเป็นตัวเชื่อมระหว่างลานกับห้องต่าง ๆ

2. ทางเข้าอยู่ด้านข้างของเรือนปีกทั้ง 2 ด้าน มี 2 ตำแหน่ง คือตำแหน่งที่เยื้องมาทางด้านหน้าเข้าสู่โถงทางเข้า และเยื้องไปทางด้านหลังเข้าสู่พื้นที่ครัว

3. พื้นที่ใช้สอยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน

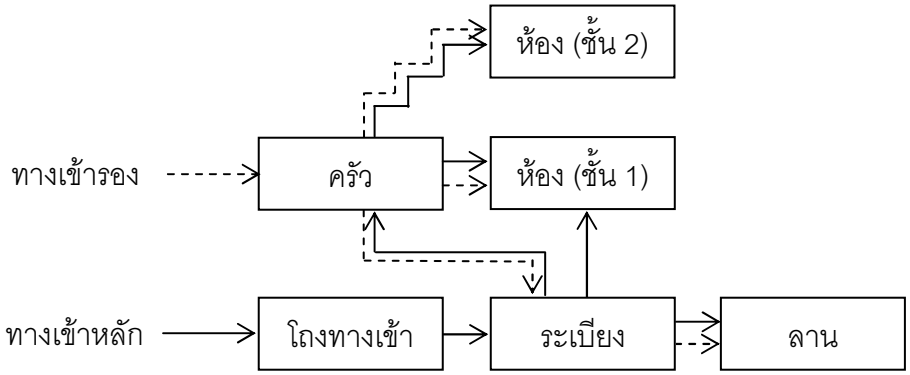
— เรือนหลักวางอยู่ตรงกลางด้านหลังมี 3 ช่วงเสา ประกอบด้วยโถงหลักตรงกลาง และห้องนอนขนาบ 2 ข้าง ถัดออกไปทั้งสองข้างเป็นครัว

— เรือนปีกประกอบด้วยห้อง และโถงทางเข้า

— ส่วนลานโล่ง (courtyard) จะวางอยู่ด้านหน้า และมีช่องแสง (skywell) อยู่บริเวณห้องด้านหลังโถงหลัก

— ด้านบนเป็นห้องนอน

4.การเชื่อมต่อมีความแตกต่างจากทั่วไป จากทางเข้าจะเข้าถึงลานจะผ่านระเบียงเท่านั้น ลานเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัวกว่าโดยทั่วไป (พื้นที่กึ่งสาธารณะ) และการที่จะเข้าชั้นที่ 2 ก็ต้องผ่านส่วนหนึ่งของพื้นที่ครัว ในชั้นที่ 2 เป็นห้องนอน และห้องว่าง (เก็บของ)

แผนภูมิที่ 21 การเชื่อมต่อของพื้นที่ใช้สอยภายใน

เรือนแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) มีการวางผังในรายละเอียดที่แตกต่างกันหลากหลายแบบสามารถสรุปลักษณะร่วมคือ

1. ระเบียงเรือนหลัก และเรือนปีกทั้ง 2 ด้านเชื่อมต่อกันและล้อมลานเป็นรูปตัว U คว่ำ และเป็นตัวเชื่อมระหว่างลานกับห้องต่าง ๆ

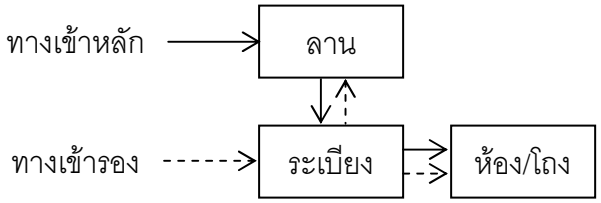
2. พื้นที่ใช้สอยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

— เรือนหลักวางอยู่ในช่วงเสาตรงกลางของเรือนหลัก และมักขนาบด้วยห้องนอนทั้ง 2 ข้าง ถัดออกไปมักเป็นครัวขนาบทั้งสองข้าง

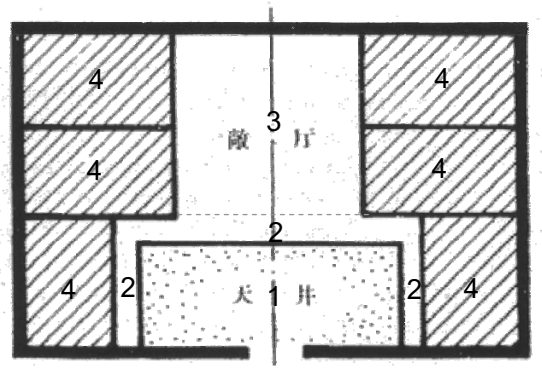
— เรือนปีกประกอบด้วยห้องส่วนใหญ่ใช้สอยเป็นห้องนอน และเรือนบางหลังมีโถง หรือโถงทางเข้าในพื้นที่ส่วนนี้

— ส่วนลานโล่ง (courtyard) ด้านหน้า และมักมีช่องแสง (skywell) อยู่ในส่วนทางเชื่อมใกล้ห้องครัว หรือในส่วนอื่นแตกต่างกันไปในแต่ละหลัง

3. การเชื่อมต่อจากทางเข้าหลักที่มักอยู่ตรงกลางจะเข้าถึงลาน แล้วสู่ส่วนระเบียงก่อนที่กระจายสู่โถง และห้องต่างๆ และส่วนใหญ่มักพบทางเข้ารองเปิดถัดจากทางเข้าหลักทั้ง 2 ข้าง เพื่อไปสู่ระเบียงของเรือนปีกโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านเข้าสู่ลานโล่งก่อน แล้วกระจายสู่ห้องต่างๆ และโถง

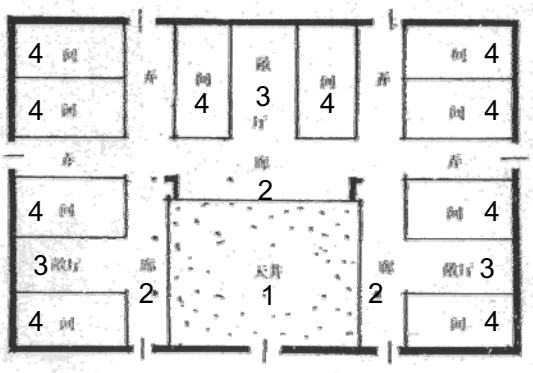

แผนภูมิที่ 22 การเชื่อมต่อของพื้นที่ใช้สอยภายในส่วนใหญ่ของ
เรือนแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

1 แทน ช่องแสง (Skywell) หรือ ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน ระเบียง (Veranda)
3 แทน โถงหลัก (Main hall) หรือโถง (Hall)
4 แทน ห้อง (Room)

ลายเส้นที่ 153 ตัวอย่างผังแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ที่มีความกว้างของลานกว้างกว่าช่วงเสาของโถงหลัก

1 แทน ช่องแสง (Skywell) หรือ ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน ระเบียง (Veranda)
3 แทน โถงหลัก (Main hall) หรือโถง (Hall)
4 แทน ห้อง (Room)

ลายเส้นที่ 154 ตัวอย่างผังแบบ “Sanheyuan” ในมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ที่มีโถง 3 โถง คือ โถงหลักในส่วนเรือนหลัก และโถงรองในส่วนเรือนปีกทั้ง 2 เรือน

ภาพที่ 106 แสดงลานโล่งที่ใช้สอยตากผ้า เลี้ยงหมู และไก่ ของเรือนผังแบบ “Sanheyuan” ในเมือง Lishui มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

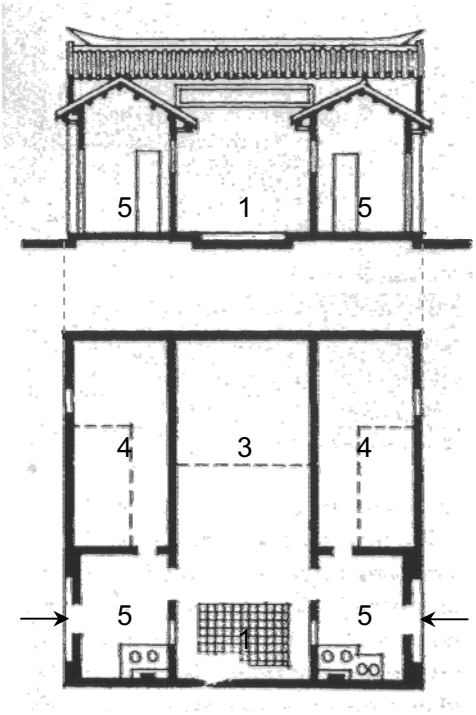
ภาพที่ 107 ผังเรือนแบบ “Sanheyuan” แสดงส่วนโถงหลักภายในมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาบรรพบุรุษและเป็นพื้นที่ที่ใช้สอยในงานประเพณีและงานเฉลิมฉลองในช่วงต่างๆของครอบครัว ตั้งอยู่ในเมือง Lishui มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

ภาพที่ 108 ผังเรือนแบบ “Sanheyuan” มณฑลเจ้อเจียง(Zhejiang)แสดงส่วนลาน โล่ง ระเบียง และโถงหลัก ระหว่างลานสู่ระเบียงมีการยกพื้น 2 ขั้นเพื่อเก็บและระบายน้ำในหน้าฝน และช่วงฝนตกรุนแรงระเบียงใช้เป็นกำบัง โถงใช้สอยในการทำกิจกรรมตลอดปี ทั้งรับประทาน และพักผ่อน

<u>ตัวอย่างที่ 2</u> กวางตุ้ง (Guangdong)

ตัวอย่างที่ 2.1 เรือนแบบ “Sanheyuan” สูง 1 ชั้น

1 แทน ช่องแสง (Skywell) หรือ ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน ระเบียง (Veranda)
3 แทน โถงหลัก (Main hall)
4 แทน ห้องนอน (Bedroom)
5 แทน ครัว (Kitchen)

ลายเส้นที่ 155 ผัง 1 ชั้น แบบ“Sanheyuan” ในกวางตุ้งตอนกลาง(Guangdong)
ที่มา : Knapp, Ronald G, <u>China’s Old Dwellings</u> (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 45.

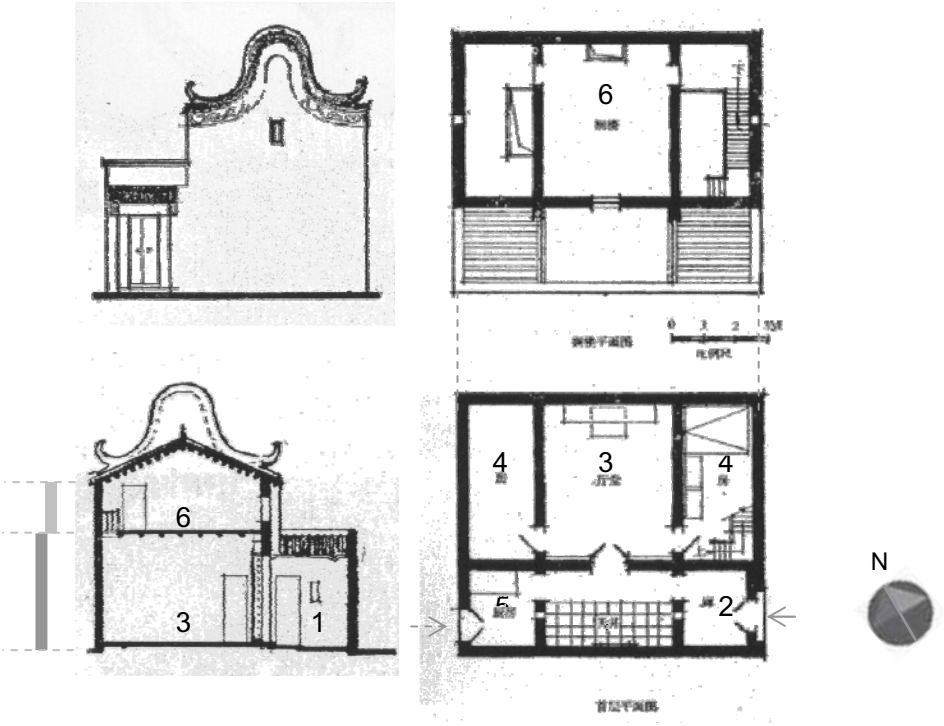
ลักษณะผังตัวอย่างในกวางตุ้ง (Guangdong) มีลักษณะ และรายละเอียดดังนี้

1. ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเกือบจัตุรัส มีลานขนาดเล็ก ทางเข้าอยู่ทางเรือนปีกทั้ง 2 ข้าง เข้ามาจะเจอครัว ก่อนที่จะเข้าสู่ห้องนอน และลาน การเข้าสู่ส่วนโถงหลักต้องผ่านลานก่อน
2. ห้องนอนกับโถงหลักแยกส่วนกันอย่างชัดเจน โดยมีครัวเป็นพื้นที่จ่ายสู่พื้นที่อื่น
3. มีการแบ่งลำดับความสำคัญของเรือนหลักออกจากเรือนปีก โดยเรือนหลักมีขนาดใหญ่ และสูงกว่าเรือนปีกทั้ง 2 ข้าง
4. การสร้างกำแพงสูงทำให้แบ่งกั้นจากพื้นที่ภายนอกอย่างชัดเจน แต่ยังคงเปิดลานให้สัมพันธ์กับธรรมชาติภายนอก

ตัวอย่างที่ 2.2 เรือนแบบ “Sanheyuan” สูง 2 ชั้น

ตัวอย่างลักษณะผัง 2 ชั้นแบบ “Sanheyuan” ในกวางตุ้ง (Guangdong) มีลักษณะและรายละเอียดดังนี้

1. ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีลานขนาดเล็กหมายถึงช่องแสง (Skywell หรือ “tianjing“) มีทางเข้าอยู่ทางเรือนปีกทั้ง 2 ข้าง ทางเข้าหลักอยู่ทางทิศใต้ เข้ามาจะเจอโถงทางเข้าสู่ลาน จากลานเข้าสู่โถงหลักของเรือนหลักก่อนที่จะเข้าห้องนอน และส่วนอเนกประสงค์ของชั้นบน หากเข้าทางเข้ารองทิศตะวันตกจะผ่านครัวก่อนที่จะเข้าสู่ลาน โถงหลัก และแยกสู่ห้องนอนและส่วนอเนกประสงค์ชั้นบน

1 แทน ช่องแสง (Skywell) หรือ ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน โถงทางเข้า
3 แทน โถงหลัก (Main hall)
4 แทน ห้องนอน (Bedroom)
5 แทน ครัว (Kitchen)
6 แทน ห้องอเนกประสงค์

ลายเส้นที่ 156 ผัง 2 ชั้น แบบ “Sanheyuan” ในเมืองหนานไห่ (Nanhai) มณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China’s Old Dwellings (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 51.

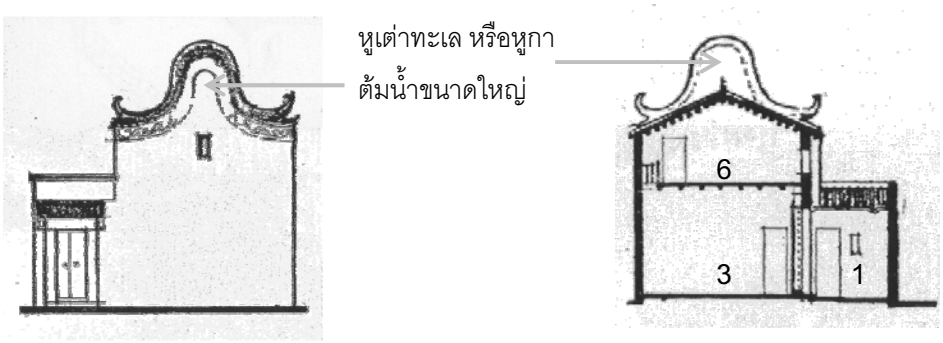
2. การเข้าถึงห้องนอน และชั้นบนต้องผ่านโถงหลัก

3. มีการแบ่งลำดับความสำคัญของเรือนหลักออกจากเรือนปีก โดยเรือนหลักมีขนาดใหญ่ และสูงกว่าเรือนปีกทั้ง 2 ข้าง 1 ชั้น ในเรือนหลักลักษณะชั้นที่ 1 สูงกว่าชั้นที่ 2 เนื่องด้วยการใช้สอยในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่อยู่บริเวณชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 เป็นส่วนอเนกประสงค์ที่สันนิษฐานว่าส่วนหนึ่งใช้เก็บของเนื่องจากมีช่องส่งของ 2 ช่องที่ทะลุจากชั้น 1 สู่ชั้น 2

4. การสร้างกำแพงสูงทำให้แบ่งกั้นจากพื้นที่ภายนอกอย่างชัดเจน แต่ยังคงเปิดช่องแสง (ลานขนาดเล็ก) ให้สัมพันธ์กับธรรมชาติภายนอก

5. มีการเจาะช่องเปิดขนาดเล็กบริเวณชั้นบนเพื่อระบายอากาศ โดยที่การออกแบบขนาด และจำนวนช่องเปิดคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นหลัก ทำให้เปิดช่องขนาดเล็กจำนวนน้อยและวางอยู่สูง ในชั้นบน นอกจากช่วยระบายอากาศ ยังช่วยให้แสงสว่างแก่พื้นที่ชั้นบน

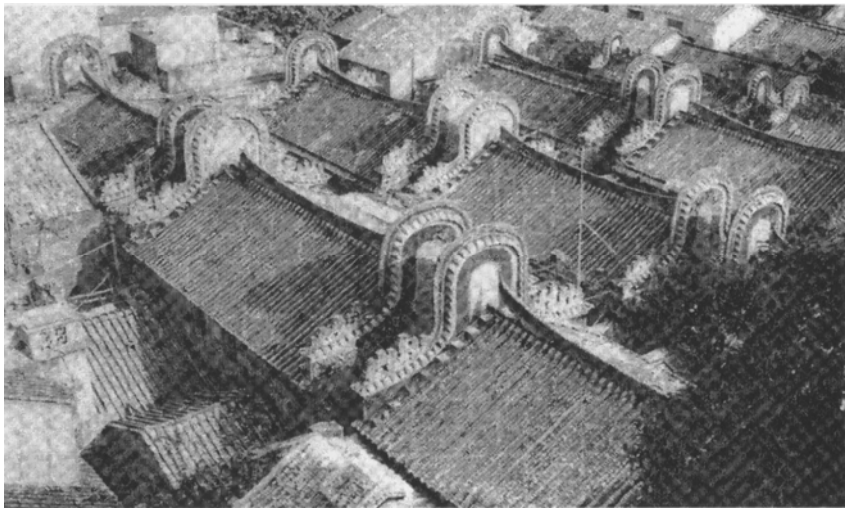
6. รูปแบบแผงจั่วมีลักษณะพิเศษ และเป็นเอกลักษณ์ในกวางตุ้ง คือการทำแผงหน้าจั่วยกขึ้นสูงจากสันหลังคา และมีขนาดใหญ่มาก ในแบบตัวอย่างนี้มีชื่อเรียกแผงหน้าจั่วนี้ว่าสิ่งก่อสร้างจากหูเต่าทะเล (“eo’erwu” ,sea tortoise ear building) หรือที่สถาปนิกจีนเรียกว่าหูกาต้มน้ำขนาดใหญ่ (handles of a large cauldron)[88]

ลายเส้นที่ 157 แผงหน้าจั่วแบบหูเต่าทะเล หรือหูกาต้มน้ำขนาดใหญ่ ในมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China’s Old Dwellings (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 51.

[88]Knapp, Ronald G. China’s Old Dwellings. Canada: University of Hawai’i Press, 1940, 51.

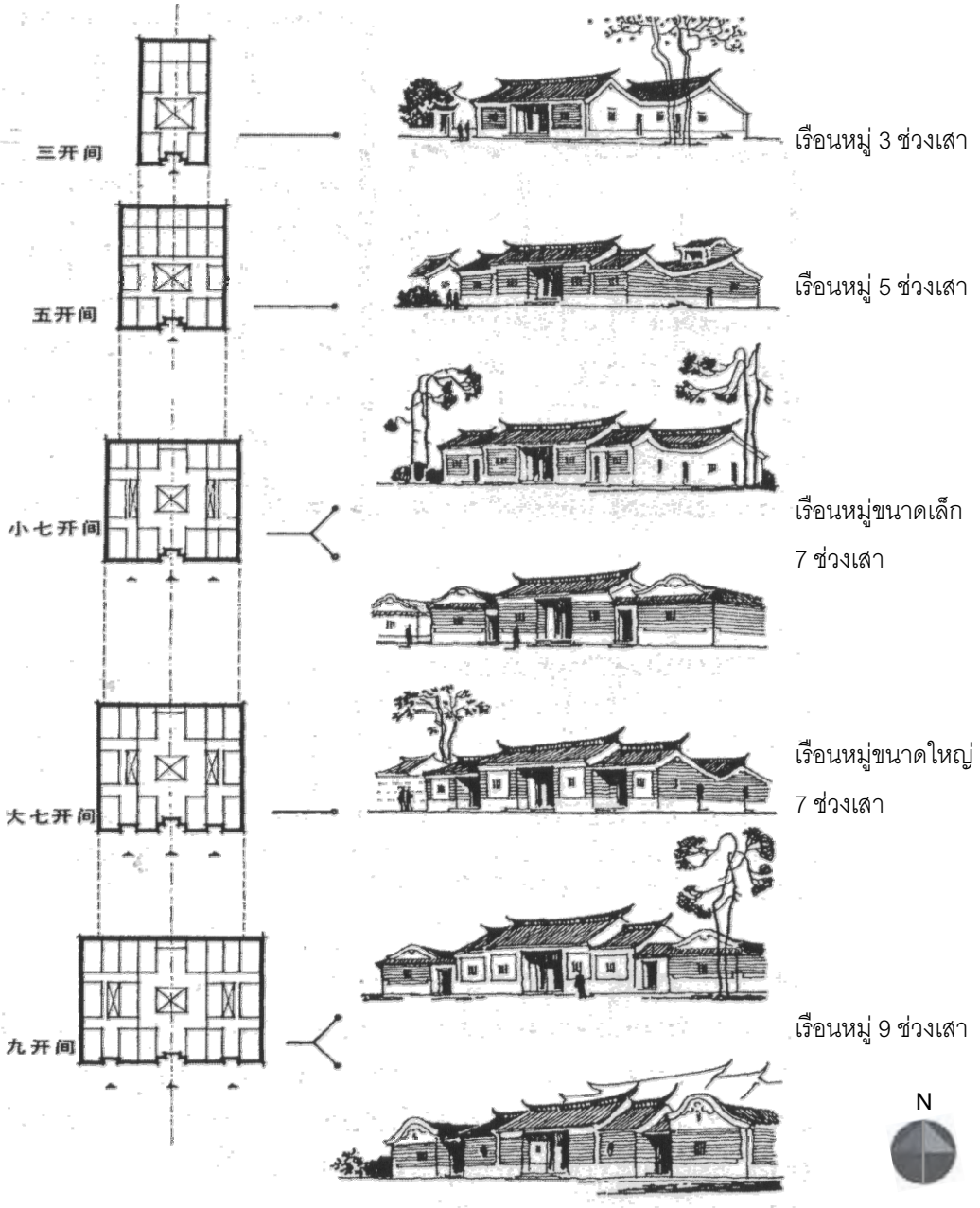
ลายเส้นที่ 158 แผงหน้าจั่วแบบหูเต่าทะเล หรือหูกาต้มน้ำขนาดใหญ่ ในมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 240.

กรณีที่ 2 เรือน 4 หลังล้อมลาน ("Siheyuan") ทางตอนใต้ของจีน

เรือนหมู่ล้อมลานจีนแบบเรือน 4 หลัง หรือ 4 ด้านล้อมลาน หรือเรียกเสียงภาษาจีนว่า "Siheyuan" มีเรือน หรือสถาปัตยกรรม เช่น เรือนและกำแพง ล้อมรอบลาน 4 ด้าน มีความซับซ้อนแตกต่างกันไป บางครั้งก็มี 1 ลาน บางครั้งก็มีมากกว่า 1 ลานโดยจะเน้นศึกษาเฉพาะเรือนขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ตัวอย่างที่ 1 เรือนชาวฟูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ในมณฑลฟูเจี้ยน (Fujian)

ลายเส้นที่ 159 ผังและทัศนียภาพเรือนหมู่แบบ 4 ด้านล้อมลาน ขนาดช่วงเสา 3-9 ช่วงในฟูเจี้ยน (Fujian)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 51.

จากลายเส้นที่แสดงให้เห็นการออกแบบผังเรือนแบบ “Siheyuan” ในฟูเจี้ยน (Fujian) ซึ่งค่อนข้างมีแบบแผนที่ชัดเจนดังนี้

1. เรือนหมู่ประกอบด้วยลานซึ่งถูกล้อมด้วยสถาปัตยกรรม 4 ด้านบางด้านมีทั้งเรือนสลับกับกำแพง บางด้านก็เป็นเรือนทั้งด้าน เรือนหมู่บางหลังที่มีความซับซ้อน และขนาดใหญ่ถูกล้อมด้วยกลุ่มเรือนที่มีลานย่อย (เรือน 7 และ 9 ช่วงเสา)

2. การขยายเรือนหมู่ในมณฑลฟูเจี้ยน (Fujian) จะขยายออกด้านข้างเป็นชุด ๆ (ส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก และตะวันตก) อาจเป็นเรือนปีกยาว 1 แถว หรือ 2 แถว หรือ 2 แถวครึ่ง

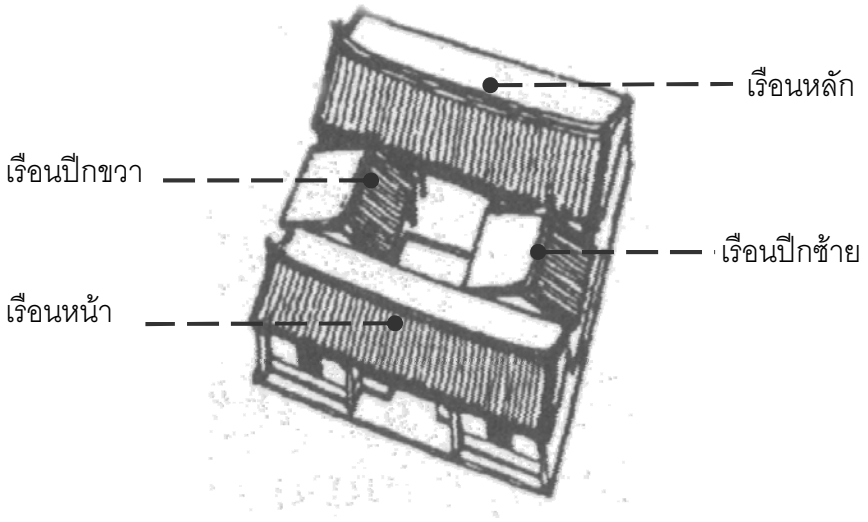
3. ผังสมมาตร และสมดุล เนื่องจากมีช่วงเสาเป็นเลขคี่ตามหลัดความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ย (Feng-Shui) เกี่ยวกับพลังหยิน-หยาง ความเป็นมงคล ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ความเชื่อต่อบรรพบุรุษ ฯลฯ

4. โดยทั่วไปเรือนหันหน้าไปทางทิศใต้ และหลังเรือนไปทางทิศเหนือ มีการให้ความสำคัญต่อทิศตะวันออก (ซ้าย) มากกว่าทิศตะวันตก (ขวา) และมีการจัดลำดับศักดิ์ความอาวุโส ห้องด้านข้างโถงหลักในเรือนประธานจะเป็นห้องนอนของพ่อแม่ผู้อาวุโส การจัดลำดับศักดิ์ยึดหลักว่าอาวุโสที่สุดอยู่ในทิศมงคลที่สุด อาวุโสน้อยที่สุดอยู่ในทิศมงคลน้อยที่สุด ผู้ชายอยู่ในตำแหน่งที่สำคัญกว่าผู้หญิง เช่นเดียวกับเรือน “Siheyuan” ในปักกิ่งซึ่งเป็นแบบแผนของเรือนหมู่ทางตอนเหนือ

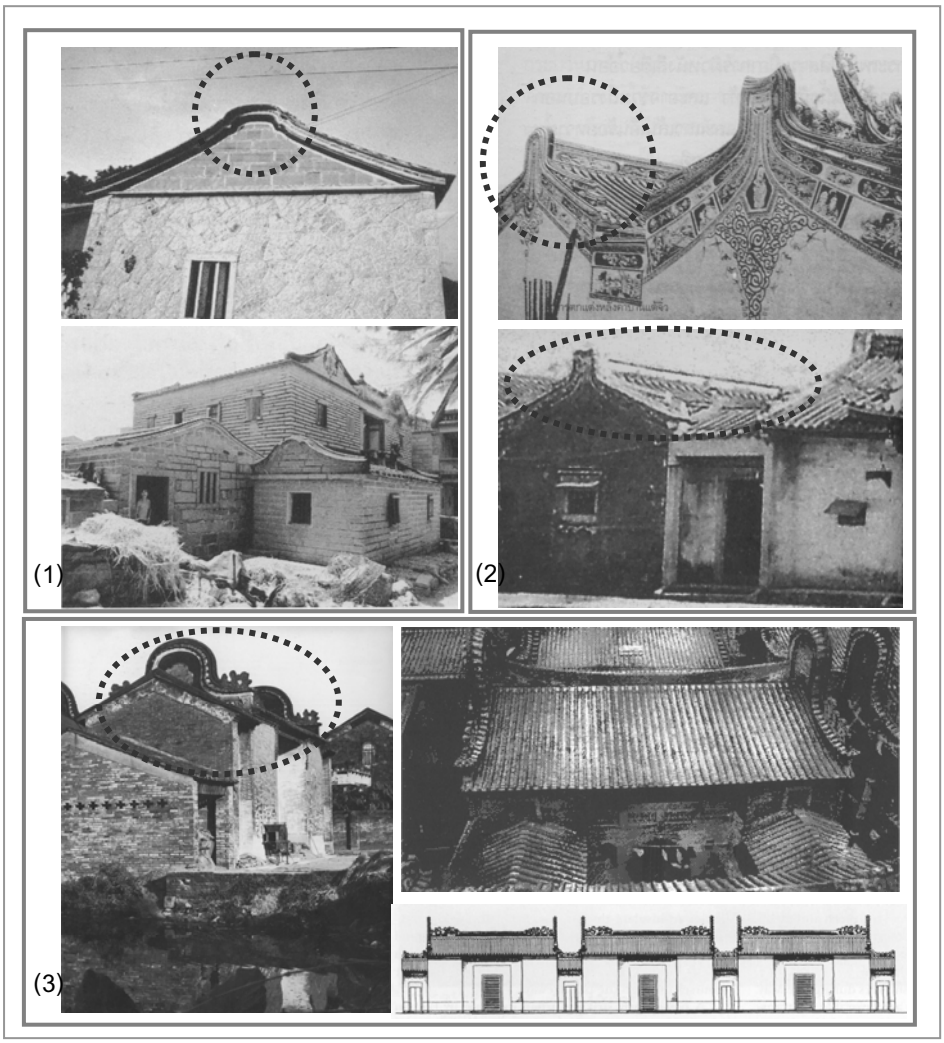
5. เรือนหมู่ในมณฑลฟูเจี้ยน (Fujian) ทั่วไปมี 3 ช่วงเสาโดยมีเรือนหน้า เรือนปีกทั้ง 2 ข้าง และเรือนหลักด้านหลัง เรือนหน้าและเรือนหลักมี 3 ช่วงเสาแต่ขนาดของเรือนหลักสูง และกว้างกว่าเรือนหน้า ส่วนเรือนปีกจะมีขนาดเล็กสุด ซึ่งมักมีการขยับผนังทางเข้าในช่วงเสากลางของเรือนหน้าเพื่อเพื่อเป็นระเบียงทางเข้าก่อนเข้าสู่ประทางเข้าหลัก ช่วยเน้นทางเข้าหลักออกจากส่วนอื่น

6. ลักษณะสันหลังคา และแผงจั่วหลังคาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของมณฑลทางตอนใต้ มีรายละเอียดที่แตกต่างกันในแต่ละมณฑล โดยในมณฑลฟูเจี้ยน (Fujian) เรือนหมู่ล้อมลานของชาวฟูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) จะมีการแบ่งความสำคัญของเรือนด้วยสันหลังคา และแผงหน้าจั่วเรือนประธาน หรือเรือนสำคัญมักใช่สันหลังคาแบบนกนางแอ่น (Swallowtail style) ส่วนเรือนที่มีความสำคัญน้อยกว่าใช้แผงหน้าจั่ว 1 แบบที่ใช้สัญลักษณ์แทนธาตุทั้ง 5 (ลายเส้นที่ 159 ดูเรือนแบบ 7 และ 9 ช่วงเสา) ลักษณะเด่นของสันหลังคากับแผงหน้าจั่วที่ใช้สัญลักษณ์แทนธาตุทั้ง 5 ของชาวฟูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ที่ต่างจากเรือนหมู่ของชาวแต้จิ๋ว และชาวกวางตุ้ง คือ แผงหน้าจั่วสูง

เท่ากับสันหลังคา หรือสูงกว่าเล็กน้อย หากเป็น เรือนหมู่ของชาวแต้จิ๋วยกแผงหน้าจั่วสูงกว่าสันหลังคา ส่วนเรือนหมู่ของชาวกวางตุ้งแผงหน้าจั่วจะมีขนาดใหญ่ และยกสูงกว่าสันหลังคามาก

ลายเส้นที่ 160 ทัศนียภาพแสดงเรือนต่าง ๆ ของเรือนหมู่ 3 ช่วงเสาในฟูเจี้ยน (Fujian)
ที่มาปรับปรุงจาก : Liangyong, Wu, Rehabilitating the Old City of Beijing, (Canada: UBC Press,1999): 86.

ภาพที่ 109 เปรียบเทียบแผงหน้าจั่วและสันหลังคา **(1)** เรือนชาวฟูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ในฟูเจี้ยน (Fujian), **(2)** เรือนชาวแต้จิ๋ว และ **(3)** เรือนชาวกว้างตุ้ง ในมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)

(1), (3) ซ้าย

ที่มา : Kang, Chang Chao and Blaser, Werner, China Tao in Architecture (Boston : Birkhauser, 1987): 177,195.

(2)

ที่มา : เศรษฐพงษ์ จงสงวน, "บ้านจีน: บ้านถิ่นแต้จิ๋ว (1)," ต้าเจียห่าว 4.1(20), 4 (พฤศจิกายน 2547) : 92-93. และเศรษฐพงษ์ จงสงวน, (ธ.ค. 2547): 78-79. และ เศรษฐพงษ์ จงสงวน, "บ้านจีน: บ้านถิ่นแต้จิ๋ว (2), " ต้าเจียห่าว 4.2(21), 4 (ธันวาคม 2547) : 78-79.

(3) ขวา

ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 240.

รายละเอียดอื่น ๆ จะกล่าวในกรณีศึกษาตัวอย่างที่ไต้หวัน (Taiwan) ซึ่งในอดีตก็คือชาวจีนในฟูเจี้ยน (ชาวฮกเกี้ยน) และกวางตุ้ง (Guangdong) ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน โดยทั้ง 3 เมืองมีสกุลช่างเดียวกันคือสกุลช่างแต้จิ๋ว และฮกเกี้ยน ทำให้มีลักษณะ และรูปแบบร่วมกัน แต่ด้วยเหตุปัจจัยทางภูมิประเทศ ความเชื่อ และอื่น ๆ ทำให้มีรายละเอียดแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น

ตัวอย่างที่ 2 เรือนชาวฟูเจี้ยน (ฮกเกี้ยน) ในไต้หวัน (Taiwan)

ชาวไต้หวันมีเชื้อสายฮกเกี้ยน ในอดีตเกาะไต้หวันเป็นส่วนหนึ่งของฟูเจี้ยน (Fujian) ทำให้ได้รับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมแบบเรือนหมู่ล้อมลานแบบ “Siheyuan” ในไต้หวัน ที่มีแบบแผนในฟูเจี้ยน (Fujian) มีรูปแบบ และลักษณะสำคัญดังนี้

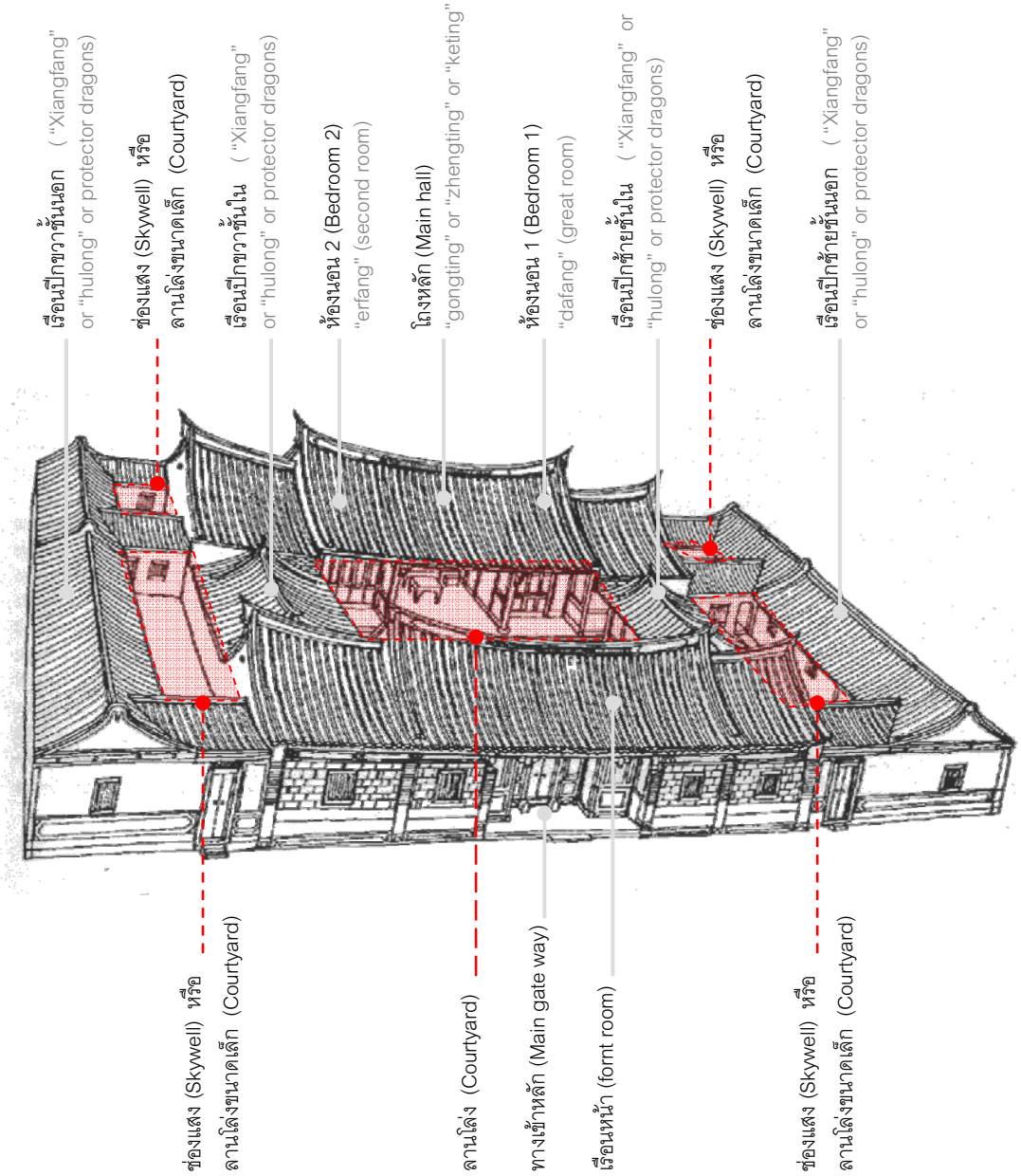
1. ผังสมมาตร และสมดุลจึงทำให้มีจำนวนห้องมีการแบ่งเป็นเลขคี่ เช่น 1, 3, ..., 9 ซึ่งถือเป็นเลขมงคล สัมพันธ์กับความเชื่อหยิน-หยาง ที่เชื่อว่าหยางแทนด้วยเลขคี่ซึ่งมีความเป็นมงคลกว่าหยินแทนด้วยเลขคู่ และมีการเปิดช่องประตูตรงกลางผนังทางเข้าหลักด้านหน้า[89]

ภาพที่ 110 ทัศนียภาพแสดงเรือนต่าง ๆ ของเรือนหมู่ 3 ช่วงเสาในในไต้หวัน (Taiwan)
ที่มาปรับปรุงจาก : Knapp, Ronald G, China’s Old Dwellings (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 45.

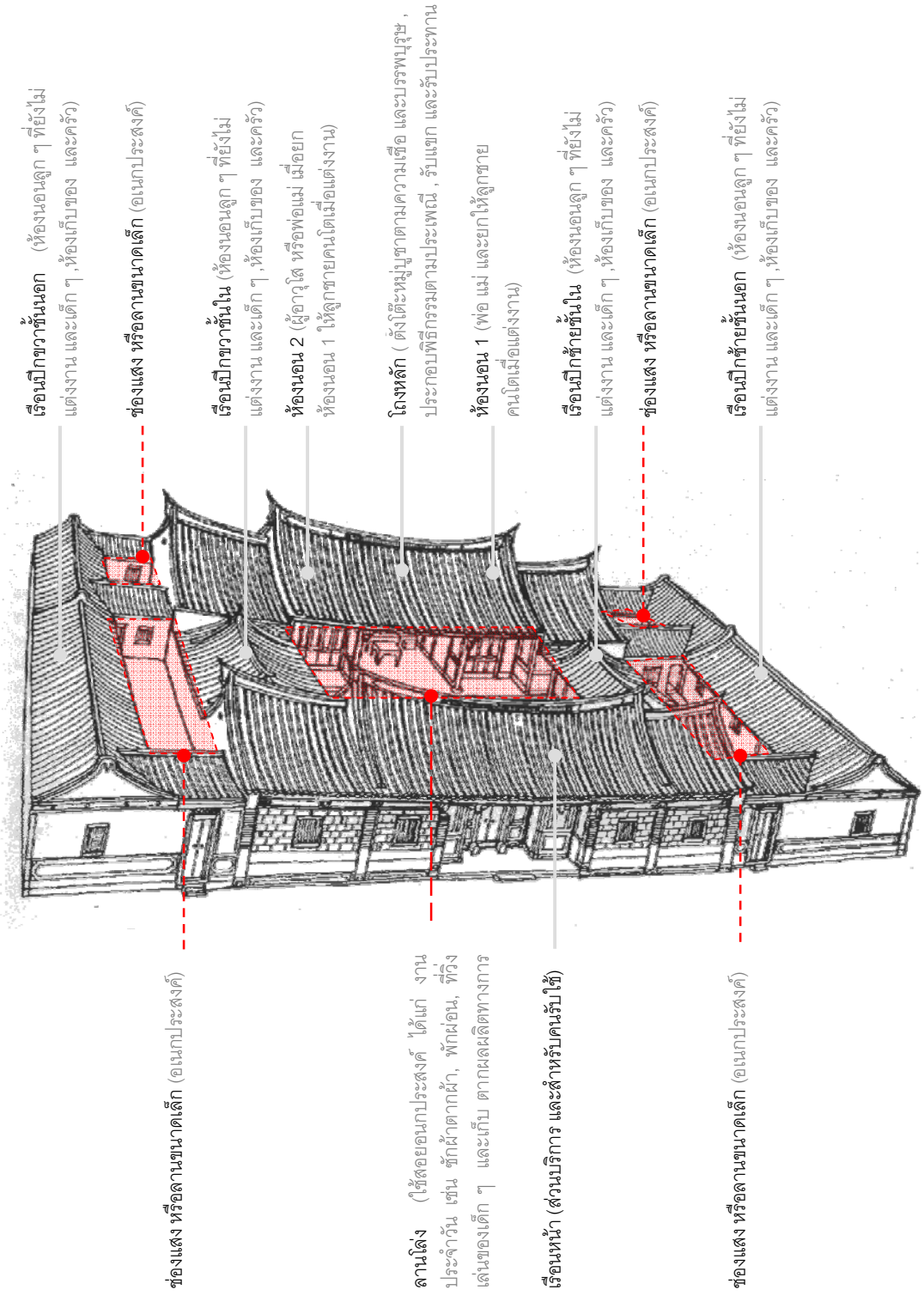
[89] Knapp, Ronald G, China’s traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai’i Press,1986): 88-107.

2. การออกแบบพื้นที่ใช้สอยคำนึงถึงลำดับศักดิ์ความอาวุโส และทิศทางมงคล เช่นเดียวกับในฟูเจี้ยนโดยแบ่งการใช้สอย และลำดับความสำคัญของห้องนอน

ลายเส้นที่ 161 แสดงชื่อเรียกเรือน และห้องต่างในส่วนต่าง ๆ ของไต้หวัน (Taiwan)

ที่มาปรับปรุงจาก : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 25.

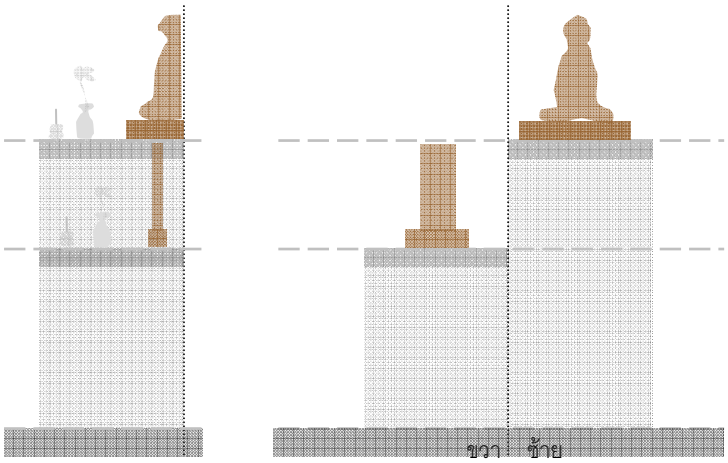
ลายเส้นที่ 162 แสดงแสดงพื้นที่ใช้สอย และผู้ใช้สอยตามศักดิ์ในส่วนต่าง ๆ ของเรือนหมู่ในไต้หวัน (Taiwan)

ที่มาปรับปรุงจาก : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 25.

3. การจัดวางตำแหน่งโต๊ะหมู่บูชาในไต้หวันคำนึงถึงลำดับศักดิ์ และทิศทางที่สำคัญตามลำดับชั้นของเทพเจ้า หรือวิญญาณในระดับต่าง ๆ บนโต๊ะหมู่บูชาใช้เพื่อประดิษฐานรูปจำลองเทพเจ้า เจ้าแม่จีน สิ่งของบูชา และป้ายจารึกของบรรพบุรุษ โดยมีลำดับการจักวางตำแหน่งดังนี้

— โต๊ะหมู่บูชาบรรพบุรุษประดิษฐานทางขวา

— โต๊ะหมู่บูชารูปจำลองเทพเจ้า เจ้าแม่จีน ประดิษฐานทางซ้ายในตำแหน่งที่สูงกว่าโต๊ะหมู่บูชาบรรพบุรุษเต็มตัว[90]

ลายเส้นที่ 163 การจัดวางตำแหน่ง และทิศทางของรูปเคารพเทพเจ้าหรือเจ้าแม่ กับแผ่นป้ายบรรพบุรุษบนโต๊ะหมู่บูชา

— ผนังด้านหลังมักแขวนภาพบุคคล เช่น เทพเจ้าหรือเจ้าแม่ตามความเชื่อของครอบครัวตามด้วยบทกวี 2 บรรทัด นอกจากนี้บางครอบครัวมีภาพเขียนอักษรด้วยพู่กันจีน เช่น คำกลอน หรือคำมงคล

— ด้านหน้าโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าหรือเจ้าแม่ และบรรพบุรุษ อาจมีโต๊ะสำหรับวางเครื่องบูชาแยกจากโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าหรือเจ้าแม่ และบรรพบุรุษ เป็นระยะ หรือ 1 โต๊ะ โดยจะวางอาหาร เครื่องหอม กำยาน ที่บัญญัติตามพิธีกรรมทางศาสนา[91]

— นอกจากโต๊ะหมู่บูชา โต๊ะเครื่องบูชา พื้นที่ด้านหน้ามักมีโต๊ะเก้าอี้สำหรับรับแขกและรับประทาน

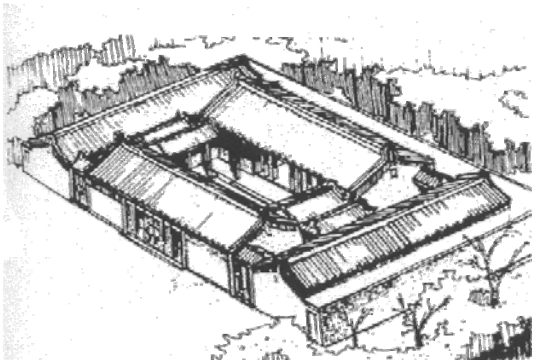
[90] Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 91.

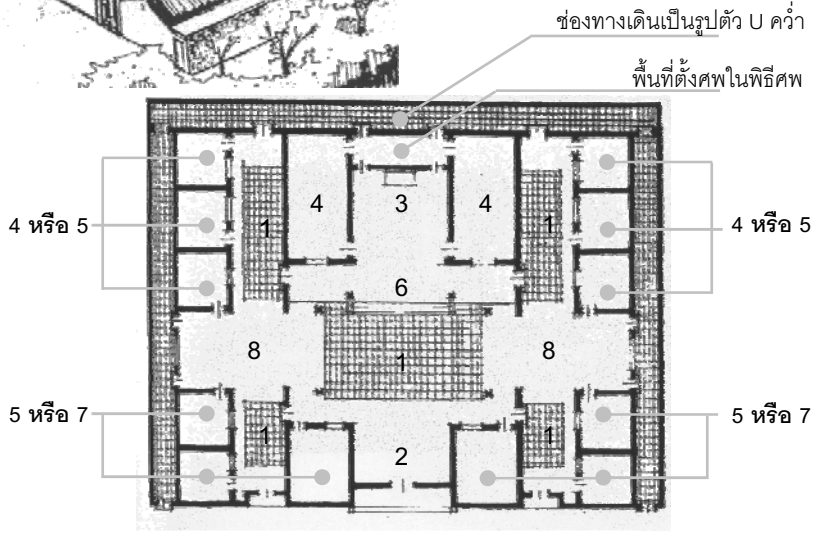
[91] เรื่องเดียวกัน ,95.

ตัวอย่างที่ 3 เรือนชาวจีนแต้จิ๋วใน มณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)

ลักษณะการวางผังในมณฑลกวางตุ้ง (Guangdong) มีการให้ความสำคัญกับตำแหน่ง และทิศทางมงคลเช่นเดียวกับตัวอย่าง 1 และ 2 โดยมีลานหลักตรงกลาง และช่องแสงบริเวณเรือนปีกชั้นใน และนอก ส่วนการใช้สอย และการจัดลำดับศักดิ์ก็มีลักษณ์เหมือนกับตัวอย่าง 2 ของไต้หวัน แต่มีลักษณะเด่นคือมีฉากกั้นในส่วนโถงหลักแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน ส่วนหลังโต๊ะหมู่บูชาเป็นฉากที่แบ่งห้องเป็นพื้นที่ขนาดเล็กสำหรับใช้ตั้งศพในพิธีศพของครอบครัว

นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่น คือบริเวณพื้นที่ด้านนอกสุดในอาคารมีการเว้นเป็นช่องทางเดินเป็นรูปตัว U คว่ำ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นทางลับ และเฉพาะคนในครอบครัวที่จะใช้เป็นทางผ่านสู่พื้นที่ต่าง ๆ

1 แทน ช่องแสง (Skywell) หรือ ลานโล่ง (Courtyard)
2 แทน โถงทางเข้า
3 แทน โถงหลัก (Main hall)
4 แทน ห้องนอน (Bedroom)
5 แทน ส่วนบริการครัว(Kitchen) และเก็บของ
6 แทน ระเบียง
7 แทน ส่วนคนใช้
8 แทน โถงโล่ง

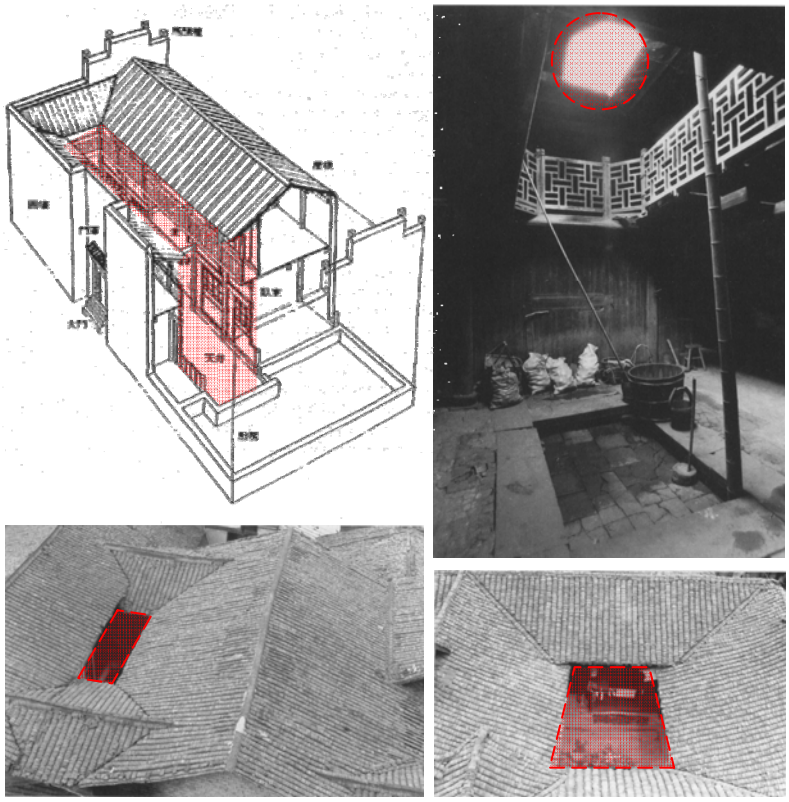
ลายเส้นที่ 163 เรือนชาวจีนแต้จิ๋วใน มณฑลกวางตุ้ง (Guangdong)

ที่มา : ปรับปรุงจาก Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 57.

<u>กรณีที่ 3</u> กรณีศึกษาเรือนที่มีช่องแสง (“tianjian” or skywell or heavenly wells) **ซับซ้อน และใช้พื้นที่ค่อนข้างจำกัดทางตอนใต้ของจีน**

ในกรณีที่ 2 ได้ศึกษาเรือนขนาดเล็ก 3 ช่วงเสาที่มี “tianjian” แต่มีลักษณะการวางผังแบบเดียวกับเรือนหมู่จีนแบบ 3 และ 4 ด้านล้อมลาน แต่ในที่นี้จะขอแยกมาศึกษาเรือนที่มีช่องแสง (“tianjian” or skywell or heavenly wells) ซับซ้อน และใช้พื้นที่ค่อนข้างจำกัด มีลักษณะการใช้สอยที่จำกัดเหมือนตึกแถว และมีความสูง 2 ชั้นขึ้นไป ซึ่งเป็นลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของอาคารทางตอนใต้ของจีน

“tianjian” หมายถึง ช่องฟ้า หรือช่องแสง (skywell) ช่องสวรรค์ หรือบ่อสวรรค์ (heavenly wells) เป็นช่องเปิดที่เกิดจากการเปิดช่องหลังคาล้อมที่ว่าง “tianjian” (ภาพที่ 112) บริเวณทางตอนใต้ของจีนมีขนาดเล็ก กะทัดรัด ส่วนใหญ่จะมีรูปร่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่แคบและยาว ซึ่งเหมาะกับสภาพอากาศร้อนชื้นทางตอนใต้ของจีน เนื่องจากทำให้ลมสามารถไหลเวียนเข้ามาในอาคารเกิดการถ่ายเทความร้อน และลดความชื้นในอาคาร

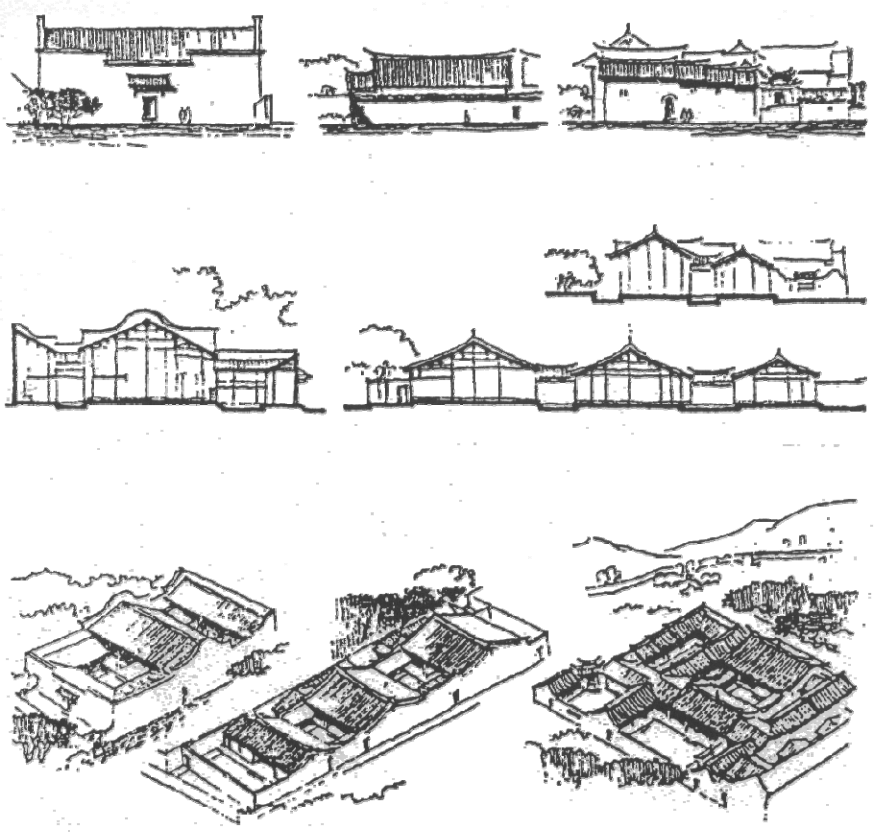
ภาพที่ 111 แสดงลายเส้น และภาพถ่ายช่องแสง(“tianjian” or skywell or heavenly wells) ของเรือนทางตอนใต้ของจีน

ที่มา : ปรับปรุงจาก Knapp, Ronald G, <u>China’s Old Dwellings</u> (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 46-47.

ตัวอย่างที่ 1 ฟูเจี้ยน (Fujian) และกวางตุ้ง (Guangdong)

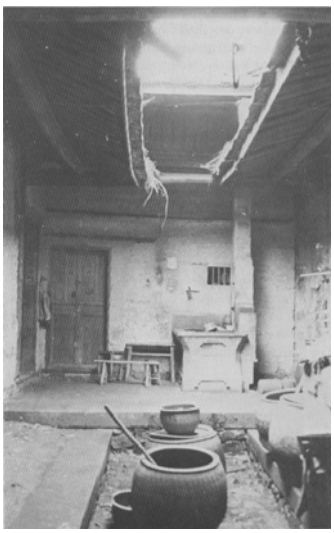
ที่พักอาศัยในฟูเจี้ยน (Fujian) และกวางตุ้ง (Guangdong) มีลักษณะที่ใหญ่ และสูงกว่าในแถบพื้นที่ชนบททั่วไปของทางตอนเหนือของจีน ผังในฟูเจี้ยนมักเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มี 3-5 ช่วงเสา ซึ่งมักพบการต่อเติมเป็นเรือน 2 ชั้น หรือมีชั้นลอย และการขยายออกทางด้านข้างของเรือนหมู่ขนาดครอบครัวใหญ่ ลักษณะการวางผังจะมีแนวแกน สมมาตร และสมดุล

เรือนส่วนใหญ่จะถูกปิดล้อมด้วนผนัง และกำแพงที่สูง และหนา มีการเปิดช่องเปิดโดยรอบน้อย หรือขนาดเล็ก หรือหากมีส่วนใหญ่ก็อยู่ในตำแหน่งที่สูงเพื่อเป็นเพื่อป้องกันโจรผู้ร้ายจากภายนอก ผนังมีสีขาวโพนจากวัสดุฉาบผิว การที่มีผนังมีสีขาวเพื่อสะท้อนรังสีความร้อนจากพลังงานแสงอาทิตย์ การที่ทำกำแพงสูงทึบซึ่งดูเหมือนอึดอัด จึงมีการเปิดช่องแสงภายในอาคารเพื่อให้มีการถ่ายเทอากาศ และมีแสงสว่างสู่พื้นที่ใช้สอยส่วนต่าง ๆ ลักษณะช่องแสงเหมือนลานขนาดเล็กเพื่อป้องกันความร้อน และฝนตามฤดูการ

ลายเส้นที่ 165 แสดงช่องแสง(“tianjian” or skywell or heavenly wells) หรือลานขนาดเล็กของเรือนในฟูเจี้ยน (Fujian) ทางตอนใต้ของจีน

ที่มา: Knapp, Ronald G, China’s traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai’i Press,1986): 42-43.

ภาพที่ 112 ภาพถ่ายช่องแสงของเรือนแถบฟูเจี้ยน (Fujian) ทางตอนใต้ของจีน
ที่มา: Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 43

การแบ่งพื้นที่ใช้สอยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

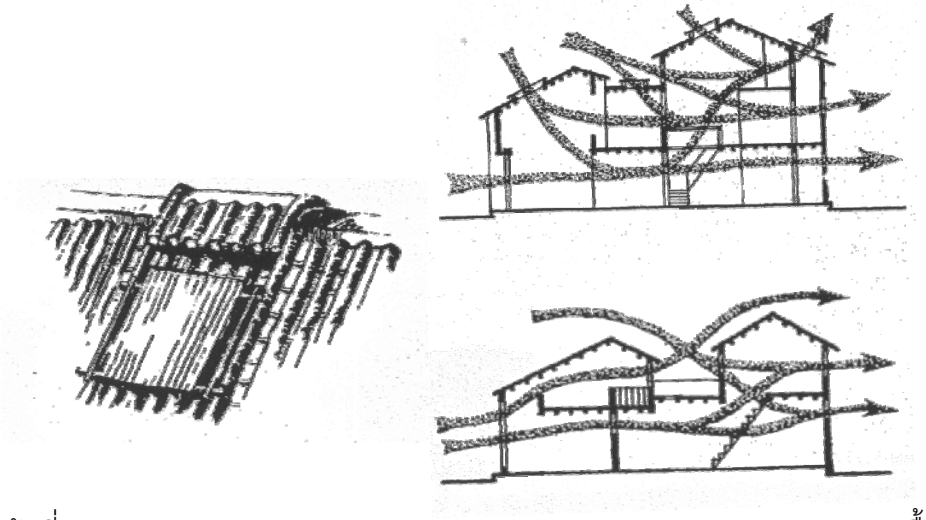
1. ช่องแสง("tianjian" or skywell or heavenly wells) หรือลานขนาดเล็ก (courtyard) กินพื้นที่ประมาณ 10 % ของพื้นที่ทั้งหมด มักมีขนาดเล็ก มักมีลักษณะแคบและยาว ต่างจากทางตอนเหนือ เพื่อให้ลมเข้าได้สามารถระบายอากาศภายใน [92] ขนาดของช่องแสง หรือลานเป็นตัวจำกัดแสงอาทิตย์ที่จะเข้ามาในห้อง และส่วนต่าง ๆ และเนื่องจากมีภูมิประเทศวางในตำแหน่งที่มีอากาศที่ร้อน ส่งผลกระทบต่อการยื่นหลังคาที่ยื่นชายคายาวเพื่อสามารถรับความร้อนและแสงให้เหมาะสม (ภาพที่ 112) และมีลักษณะเด่นคือมักมีการยื่นระเบียงจากเรือนรอบช่องแสง และมีระดับพื้นที่สูงกว่าพื้นช่องแสง เพื่อเป็นการป้องกันน้ำฝนเข้าสู่ภายในเรือน นอกจากนี้พื้นลานยังช่วยกักเก็บน้ำ และช่วงในการระบายน้ำฝน

นอกจากมีการเปิดช่องแสงเพื่อระบายอากาศทั้งระบายความร้อน และความชื้นในอากาศแล้ว พบว่าในบางพื้นที่มีการใช้การมุงกระเบื้องหลังคาที่ซ้อนกัน 2 ชั้น เพื่อให้ลมสามารถผ่านเข้ามาได้ และเป็นการผ่อนลมร้อนจากภายนอก และบางที่มีการยกพื้นที่หลังคาต่างระดับในบางส่วนขึ้นสูงจากหลังคาโดยรอบ แล้วเปิดเป็นช่องหน้าต่างบนหลังคาทำให้ลมสามารถผ่านเข้ามาได้เช่นกัน

นอกจากนี้พื้นที่ทางตอนใต้ที่ติดทะเล จะหันหน้าอาคารไปทางแม่น้ำ หันหลังให้ภูเขา ลมจะผ่านมาโดยผ่านน้ำ และผ่านเข้าสู่อาคารที่ซับซ้อนของการเปิดช่องเปิดที่ทะลุและไม่

[92] Knapp, Ronald G. China's traditional rural architecture. The United States of America: University of Hawai'i Press, 1986, 40-44.

ทะลุถึงกันให้มีการหันเหทิศทางลม การออกแบบช่องแสงที่ทำให้เกิดความแตกต่างของความกดอากาศภายในอาคาร ทำให้เกิดการขับไล่ความชื้นในอากาศและกลั่นกลายเป็นฝนในที่สุด[93]

ลายเส้นที่ 166 แสดงช่องแสง(“tianjian” or skywell or heavenly wells) และ การยกพื้นที่ช่องต่าระดับของเรือนในกวางตุ้ง (Guangdong) ทางตอนใต้ของจีน
ที่มา : Knapp, Ronald G, China’s Old Dwellings (Canada: University of Hawai’i Press, 1940): 243.

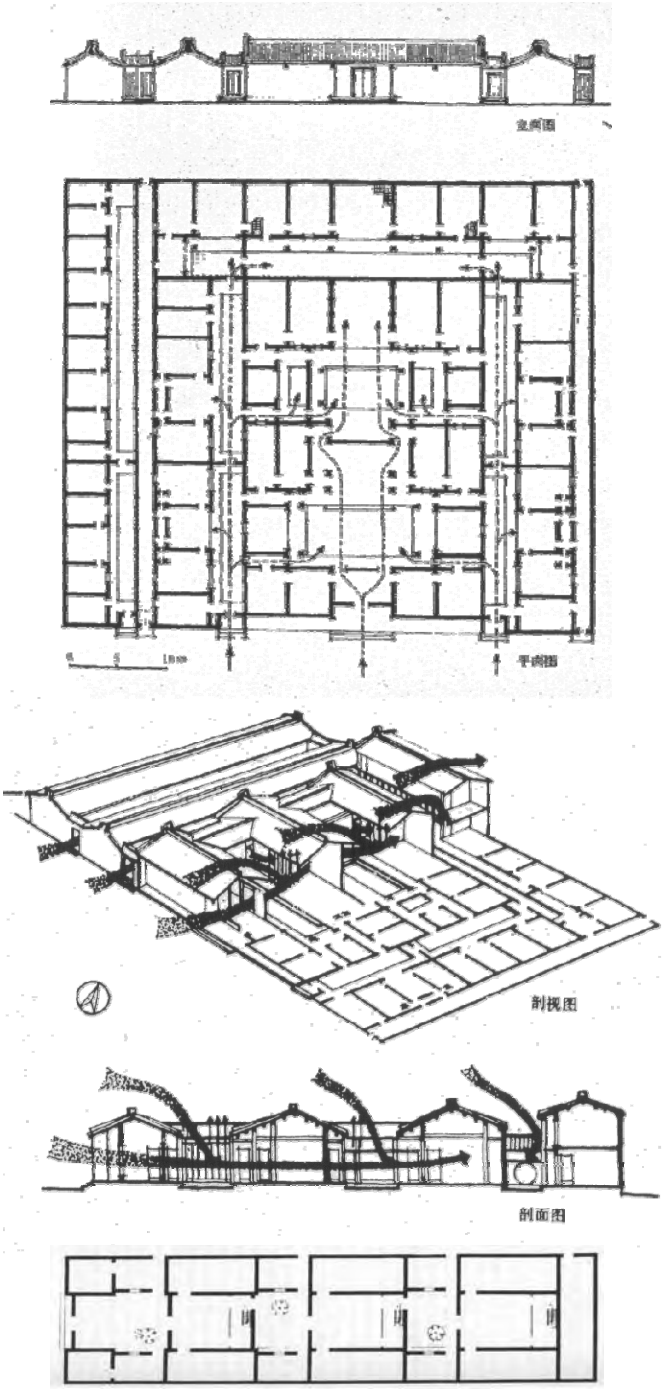
2. โถงหลัก (Main hall) หรือโถงอเนกประสงค์ เป็นพื้นที่ที่เกื้อหนุนให้ช่องแลง หรือลานเกิดความสมบูรณ์ เนื่องจากมักมีระเบียงกว้างที่เชื่อมกับพื้นช่องแสง หรือลานระเบียงจึงกลายเป็นพื้นที่กลางเพื่อเชื่อมต่อพื้นที่จากภายในเรือน และภายนอกเรือน (ช่องแสงหรือลาน) โดยมีประตู และหน้าต่างของผนังเรือนที่เชื่อมกับช่องแสงเป็นส่วนที่ทำให้พื้นที่เชื่อมต่อกัน ในโถงหลักประกอบด้วยเครื่องเรือน ได้แก่ โต๊ะยาวสำหรับทำพิธีกรรมทางศาสนา วางรูปเคารพเทพเจ้าตามความเชื่อ และสำหรับวางรูปเคารพบรรพบุรุษ ในช่วงเทศกาลงานแต่ง หรืองานศพก็มีการใช้สอยพื้นที่โถงหลัก และช่องแสง หรือลานในการประกอบพิธี

3. ห้องนอน ห้องครัว และห้องเก็บของ มักมีการสร้างพื้นที่เหล่านี้ไปตามแนวกำแพงในทางลึก ทำให้ที่พักอาศัยค่อนข้างลึกคล้ายตึกแถวขนาดใหญ่ การที่สร้างเรือนไปในแนวลึกของกำแพงที่สูงทำให้มีการสร้างช่องแสงขนาดเล็กในหลายส่วน เป็นการเปิดช่องแสงที่พยายามคำนุงถึงการไหลเวียนของลมในทุกพื้นที่ของเรือน

การออกแบบที่พักอาศัยในฟูเจี้ยน (Fujian) และกวางตุ้ง (Guangdong) เป็นการออกแบบให้สัมพันธ์กับสภาพภูมิอากาศที่ร้อน โดนคำนึงถึงการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การแบ่งลำดับ

[93] เรื่องเดียวกัน, 243

ศักดิ์ และความเชื่ออื่น ๆ ตามความเชื่อของลัทธิขงจื้อ ลัทธิเต๋า ฮวงจุ้ยโดยเฉพาะเรื่องหลักหยิน-หยาง และความเชื่อทางพุทธศาสนานิกายมหายาน

ลายเส้นที่ 167 แสดงการระบายอากาศของเรือนในกวางตุ้ง (Guangdong) ทางตอนใต้ของจีน
ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 240-241.

ตัวอย่างที่ 2 Anhui

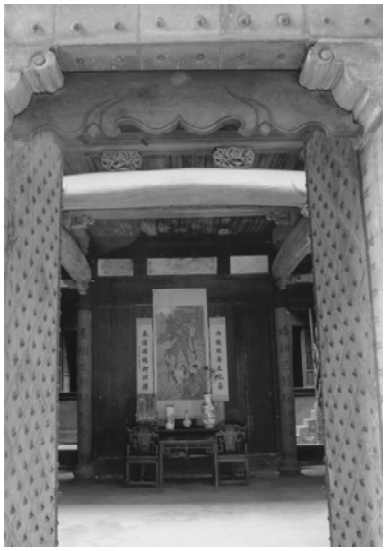
ตัวอย่างที่ 2.1 “Yan Yi Tang” (“หยาน ยี่ ถาง”) ที่พักอาศัยของหวัง กานเฉิน (Wang Ganchen) หรือรียก “Swallow’s Wing Hall” ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเฉิงคาน (Chengkan) มณฑลอันฮุย (Anhui)

1. “หยาน ยี่ ถาง” เป็นที่พักอาศัย 3 ชั้นที่มีช่องแสง (“tianjian” or skywell or heavenly wells) ซับซ้อน และใช้พื้นที่ค่อนข้างจำกัด มีพื้นที่ 312 ตารางเมตร ลึก 23.30 เมตร ด้านหน้ากว้าง 14.30 เมตร ด้านหลังกว้าง 13.70 เมตร

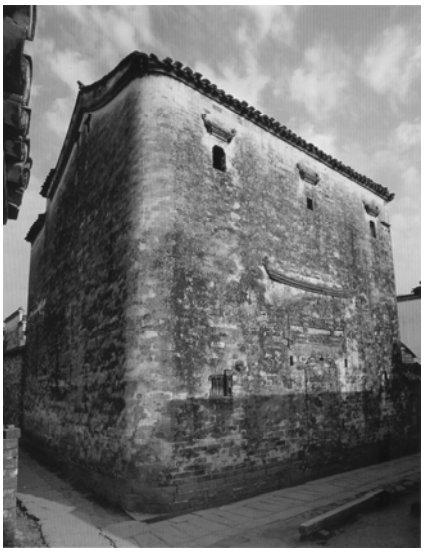
2. เรือนสูง 2-3 ระดับชั้น ประกอบด้วยช่องแสง 2 ช่องรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ช่องแสง 1 ยาว 9 เมตร แต่ค่อนข้างแคบ ส่วนช่องแสง 2 ยาวน้อยกว่าแต่กว้างกว่าช่องแสง 1

3. การแบ่งพื้นที่ใช้สอยดังนี้

1. โถงหน้า (Front hall) เป็นพื้นที่สันนิษฐานว่าใช้รับแขกเนื่องจากมีเครื่องเรือนตามแบบแผน ได้แก่ โต๊ะ และเก้าอี้ มีการตกแต่งด้วยภาพวาด และภาพเขียนพู่กันจีนแขวนบนผนังที่เป็นผนังฉากกั้น ด้านหน้าติดฉากไม้มีโต๊ะหมู่บูชา ด้านหน้าเป็นโต๊ะ เก้าอี้ (ดังภาพที่ 113) เป็นพื้นที่ที่ใช้สอยอเนกประสงค์ เช่น รับแขก

ภาพที่ 113 ฉากไม้บริเวณโถงหน้า (Front hall)
ที่มา: Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 161.

ภาพที่ 114 ทัศนียภาพด้านหลัง
ที่มา: Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 164.

2. โถงหลักวางอยู่ด้านหลังสุด เป็นส่วนสำหรับพิธีกรรมตามประเพณีของครอบครัว ภายในมีพื้นที่แบ่งกั้นด้วยฉากออกเป็น 2 ส่วน สำหรับวางศพในงานศพของคนในครอบครัว

3. ช่องแสง 2 ช่องแสงช่วยให้พื้นที่ภายในเรือนได้รับแสง รับลมช่วยให้อากาศถ่ายเทภายในอาคาร และยังรองรับฝนที่ตกลงมา โดยจะมีการลดระดับพื้นให้ต่ำกว่าพื้นเรือนทำให้มีลักษณะคล้ายบ่อเพื่อรองรับน้ำฝน และระบายน้ำไม่ให้เข้าสู่ตัวเรือน (ภาพที่ 114) ช่องแสง 1 อยู่บริเวณพื้นที่จากทางเข้าหลักถึงพื้นที่โถงหน้า (Front hall) ส่วนช่องแสง 2 เป็นพื้นที่ที่วางอยู่หลังฉากของโถงหน้า เนื่องจากช่องแสง 2 กว้างและสั้นกว่าช่องแสง 1 ทำให้มีความรู้สึกว่าช่องแสง 2 เป็นลานกลางบ้าน (Courtyard) ที่แท้จริง แสงที่ผ่านเข้าสู่ช่องแสงทั้ง 2 ช่องมีแสงที่ส่องประกายอ่อนนุ่มไม่แข็งถึงแม้จะเป็นช่องแสงสี่เหลี่ยมก็ตาม

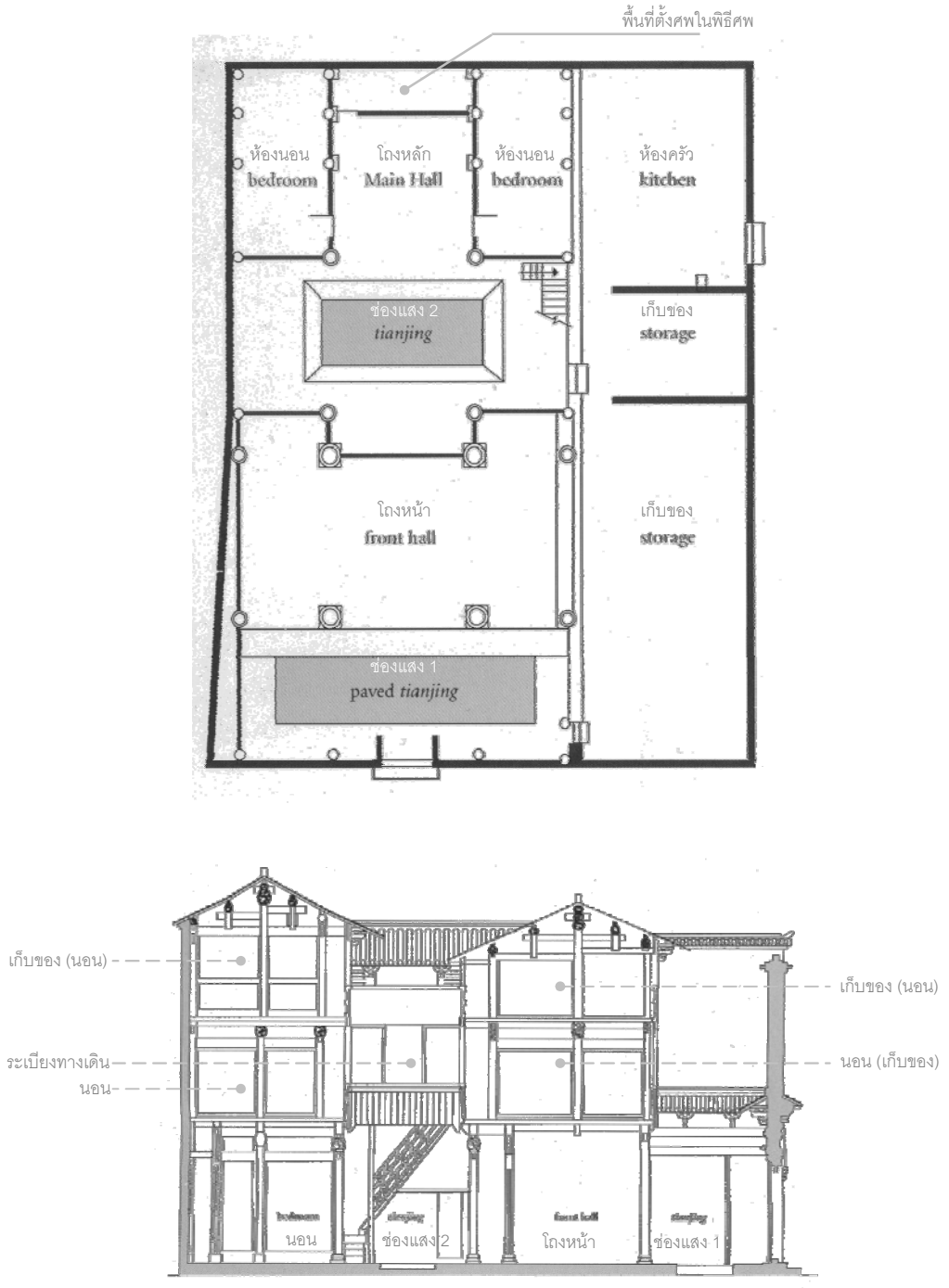
ลาน 2 ใช้สอยเป็นพื้นที่อเนกประสงค์หลัก เด็ก ๆ ใช้เป็นที่วิ่งเล่น ส่วนผู้หญิงใช้เป็นที่ทำงานในชีวิตประจำวัน และยังใช้ในงานพิธีกรรมตามประเพณี ในปัจจุบันมันยังเป็นที่ตั้งของต้นไม้ ตุ่มใส่น้ำ บางครั้งส่วนพื้นที่มีการลดระดับยังทำเป็นบ่อเลี้ยงปลา และยังสามารถเก็บตุนน้ำไว้ใช้ในครอบครัว และช่วยดับไฟหากไฟไหม้

4. ห้องนอนวางอยู่ภายในทั้งชั้นบน และชั้นล่าง โดยห้องนอนชั้นล่างที่วางขนาบ 2 ข้างของโถงหลักเป็นห้องนอนสำหรับพ่อแม่ ผู้อาวุโส ส่วนคนหนุ่ม หญิงสาว และเด็ก ๆ นอนชั้นบน ภายในห้องนอนแต่ละห้องก็จะมีของใช้ส่วนตัวของเจ้าของห้อง และเครื่องเรือน ได้แก่ เตียงนอน หีบเก็บของ โต๊ะ เก้าอี้ และอ่างล้างหน้า ล้างมือ เป็นต้น[94]

5. บริเวณพื้นที่ชั้นที่ 2 ภายนอกห้องเป็นระเบียงทางเดินเชื่อมสู่ห้องต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณที่ติดกับช่องแสงจะมีการแกะฉลุไม้ที่สวยงามกั้นเป็นราวระเบียง และหน้าต่างส่วนของห้องแต่ละห้องส่วนใหญ่ใช้สอยเป็นห้องนอน หรือเก็บของ ชั้นบนก็เช่นเดียวกันแต่หากพื้นที่ห้องส่วนอื่นเพียงพอต่อสมาชิกในรอบครัวพื้นที่ห้องชั้น 3 ก็จะใช้เก็บของ ส่วนใหญ่ตามปกติหากอาคารมีมากกว่า 1 ชั้นก็จะใช้ชั้นบนซึ่งแห้งกว่าเก็บของ

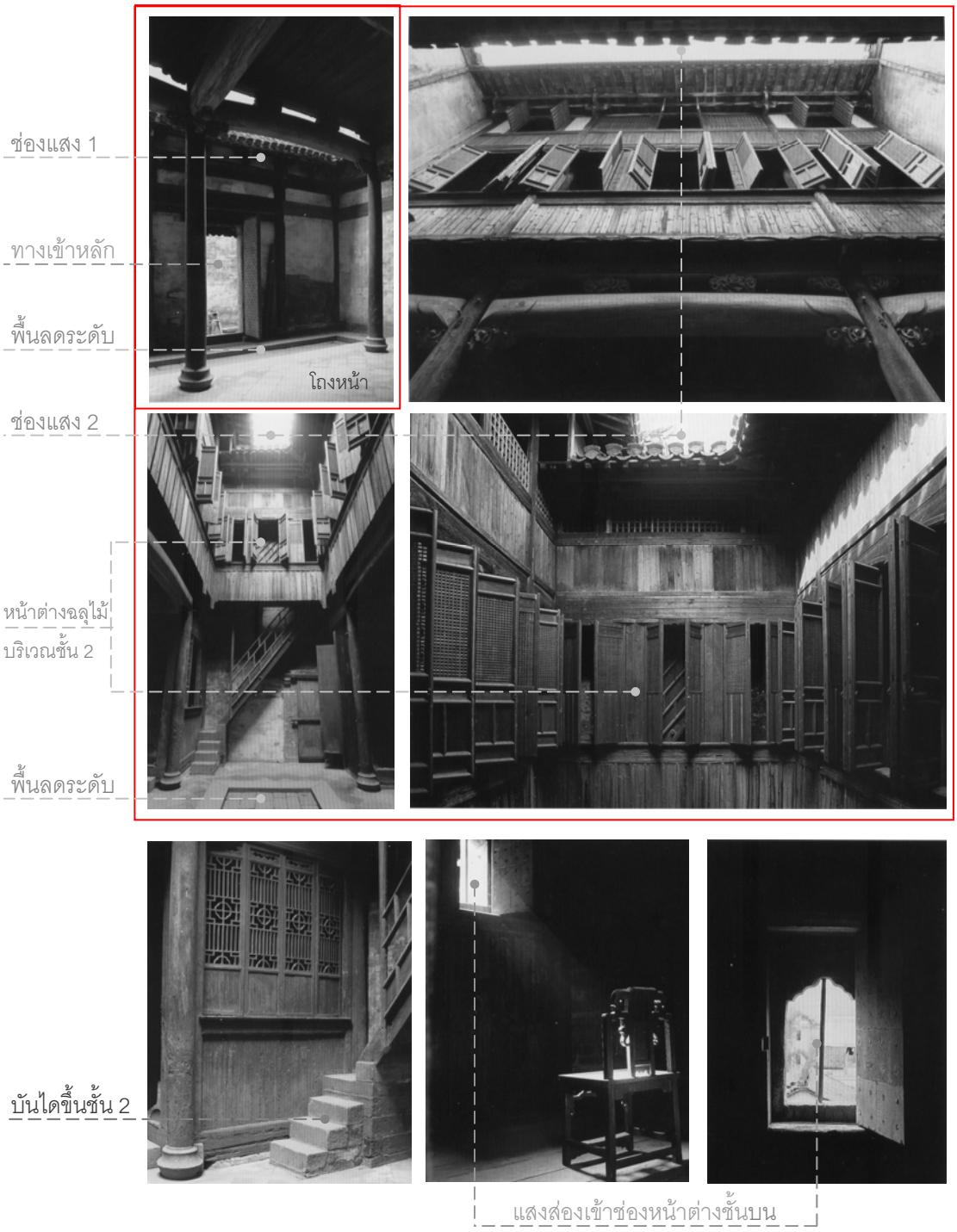
---

[94] Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 162.

ลายเส้นที่ 168 ผังพื้นชั้นที่ 1 และ รูปด้าน แสดงพื้นที่ใช้สอย

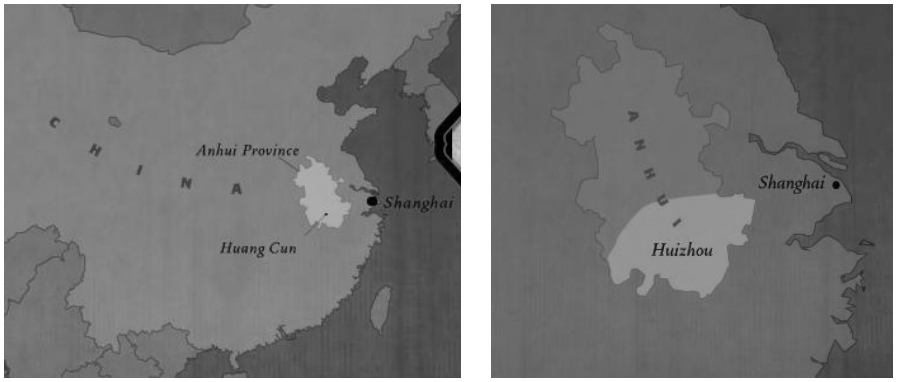
ที่มา: Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 156,160.

ภาพที่ 115 แสดงพื้นที่ส่วนต่างๆของเรือน

ที่มา: Knapp, Ronald G, Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover) (Singapore: Tuttle Publishing, 2005): 156,165.

ตัวอย่างที่ 2.2 “Yin Yu Tang” (“หยิน ยู่ ถาง”) เป็นที่พักอาศัยในหมู่บ้านฮวงซุน (Huang Cun) ในหุบเขา ใกล้กับภูเขาฮวงซาน (Huangshan or Yellow Mountain) ในเมืองฮุยโจว (Huizhou) ทางใต้ของอันฮุย (Anhui)

ภาพที่ 116 แผนที่ตั้งหมู่บ้านหมู่บ้านฮวงซุน (Huang Cun) ในเมืองฮุยโจว (Huizhou)
ที่มา: Peabody Essex Museum, Yin Yu Tang : The Chinese House [Online], Accessed 22 June 2006, Available from www.pem.org/yinyutang/fags.html

เนื่องจากมีผู้ที่ทำการศึกษาไว้อย่างละเอียดใน www.pem.org/yinyutang/fags.html ซึ่งเป็นอาคารที่มีช่องแสง (“tianjian” or skywell or heavenly wells) ซับซ้อน และใช้พื้นที่ค่อนข้างจำกัด และมีการออกแบบหลายอย่างที่เหมือนเรือนทั่วไปของจีนทางตอนใต้ และที่แตกต่างก็มีการอธิบายไว้อย่างชัดเจน จึงเป็นประโยชน์อย่างมากที่จะศึกษาเป็นกรณีศึกษาทำให้เข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบ รูปแบบ การใช้สอย โครงสร้าง การจัดลำดับศักดิ์ตามความเชื่อ และอื่น ๆ ที่มีผลต่อการออกแบบ “Yin Yu Tang” ในที่นี้จะเน้นเกี่ยวกับความเชื่อ วิถีชีวิต และการใช้สอยที่มีผลในการออกแบบ

ข้อมูลเบื้องต้น

1. “Yin Yu Tang” สร้างโดยพ่อค้าที่ร่ำรวย ขอบครอบครัวฮวง (Huang) ในรุ่นที่ 28-29 (ประมาณศตวรรษที่18) และตกทอดสู่ลูกหลานปัจจุบันในรุ่นที่ 34-35 (Yin Yu Tang มีอายุกว่า 175-200 ปี โดยถูกใช้พักอาศัยมาแล้วประมาณ 8 ช่วงครอบครัว (ค.ศ.1800-1982))

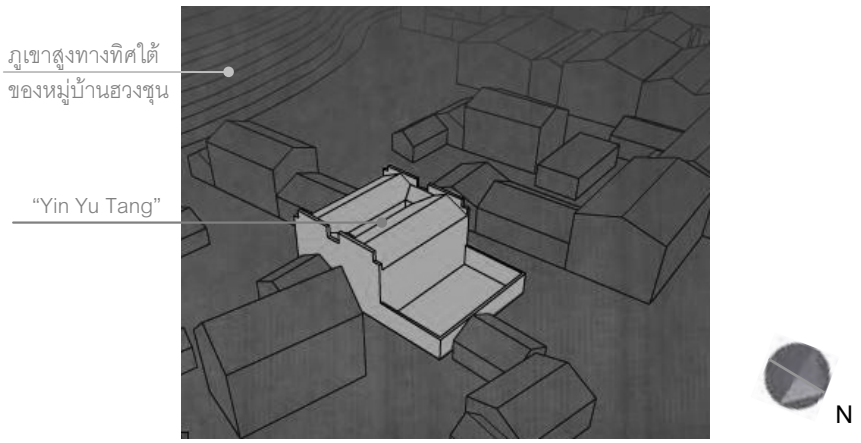
2. วิถีชีวิตประจำวันของคนในหมู่บ้านจะมีเฉพาะผู้หญิง เด็กๆ และผู้อาวุโส เนื่องจากผู้ชายส่วนใหญ่ไปทำการค้าขายนอกหมู่บ้าน บางส่วนก็ไปเปิดร้านจำนำ เพื่อเก็บเงินมาเลี้ยงดูครอบครัว ส่วนผู้หญิง และเด็ก ๆ ที่เหลืออยู่ในหมู่บ้านจะ ปลูกข้าว เลี้ยงควาย เลี้ยงหมู ไก่ และเป็ด ปลูกผักและชา

3. การหันเรือนของอาคารในหมู่บ้านต่างไปจากปกติ คือหันหน้าไปทางทิศเหนือและหันหลังไปทางทิศใต้ เพราะว่าการถือที่ตั้งเป็นสำคัญ เนื่องจากมีภูเขาสูงอยู่ทางใต้จึงหันด้านหลังอาคารในหมู่บ้านไปทางทิศใต้ที่มีเขาสูง ส่วนด้านหน้าอาคารไปทางทิศเหนือซึ่งมีภูเขาสูงกว่า ทำให้ปลอดภัยกว่า เพื่อเปิดสู่ลานกว้างทางด้านหน้า แม้จะยึดหลังฮวงจุ้ย (feng-shui) เรื่องหยิน-หยาง และทิศมงคล แต่ในที่นี้ได้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมโดยรอบ สภาพภูมิศาสตร์ เป็นสำคัญ

รูปแบบ และองค์ประกอบ

1. “Yin Yu Tang” ประกอบด้วยห้อง 16 ห้อง สูง 2 ชั้น มี 5 ช่วงเสา ถูกแบ่งแยกออกเป็น 2 ส่วนโดยช่องแสงกลางบ้านที่ยาว และแคบ ส่วนทิศเหนือเป็นเรือนหน้า (เรือนรอง) และส่วนทิศใต้เป็นเรือนหลังซึ่งสูงกว่าเรือนหน้าเล็กน้อย

2. ทิศในการวางผัง โดยปกติในประเทศจีน จะหันหน้าไปทางทิศเหนือ และหันหลังไปทางทิศใต้ ในที่นี้แตกต่างทั่วไป เนื่องจากภูมิประเทศของที่ตั้งดังที่กล่าวมาข้างต้น

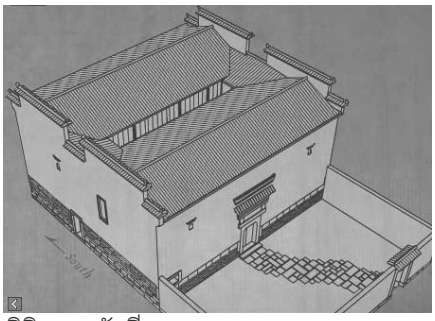

ภาพที่ 117 ภาพ 3 มิติแสดงทัศนียภาพ และ “Yin Yu Tang” หมู่บ้านหมู่บ้านฮวงซุน (Huang Cun)

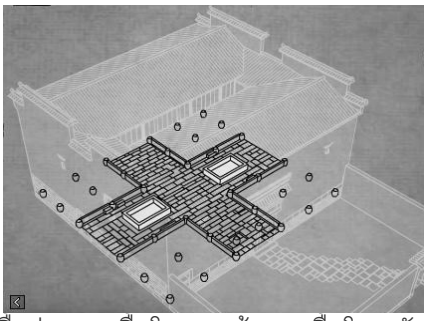
ที่มา: Peabody Essex Museum, Yin Yu Tang : The Chinese House [Online], Accessed 22 June 2006, Available from www.pem.org/yinyutang/fags.html

3. ช่วงเสา เรือนที่มีช่วงเสาเป็นเลขคี่คือเรือน 5 ช่วงเสา ถือว่าเป็นไปตามความเชื่อเรื่องตัวเลขมงคล และทำให้การวางผังสมมาตร ถือเป็นการเน้นช่วงเสากลางที่กว้างกว่าช่วงเสาอื่นว่าเป็นพื้นที่หลักที่สำคัญที่สุดของบ้าน โดยปกติเรือนของบุคคลทั่วไป (ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่า) จะมีช่วงเสาไม่เกิน 3 ช่วงเสา แต่ “Yin Yu Tang” มีช่วงเสา 5 ช่วงเสา

การจัดลำดับศักดิ์ตามสถานะภาพของคนในครอบครัว สมาชิกที่อาวุโสกว่าจะครอบครองห้องในพื้นที่ที่เป็นมงคล อยู่ในตำแหน่งที่ดีกว่าสมาชิกที่อาวุโสน้อยกว่า โดยพื้นที่ที่สำคัญสุดจะอยู่ในตำแหน่งที่ลึกที่สุด เป็นส่วนตัวมากสุด และปลอดภัยสุด ส่วนชั้นบนเป็นพื้นที่ของคนหนุ่มสาวเนื่องจากสะดวกในการเดินขึ้นบันได ได้แก่ ผู้หญิงที่ยังไม่ออกเรือน และลูกชายบางคนกับภรรยา และลูก ๆ ในรายละเอียดของการจัดลำดับศักดิ์สามารถดูในเรื่องพื้นที่ใช้สอย เนื่องจากห้องมีถึง 16 ห้อง จำนวนผู้อาศัยเยอะ และปัจจัยอื่น ๆ หลายประการทำให้การจัดลำดับศักดิ์บางห้องเป็นตามความเชื่อ และบางห้องไม่เป็นไปตามความเชื่อ

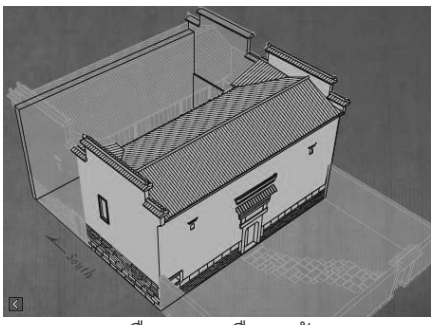
ภาพ 3 มิติแสดงทัศนียภาพภายนอก "Yin Yu Tang"

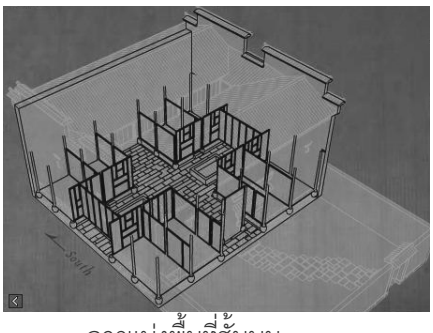
พื้นช่องแสง พื้นโถงทางเข้า และพื้นโถงหลัก

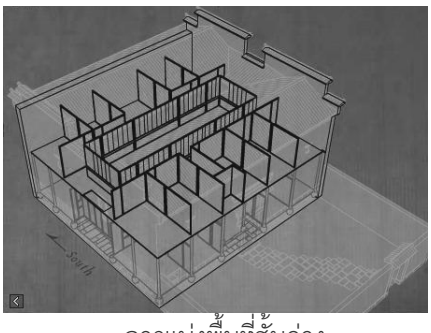
เรือนหลัก

เรือนรอง (เรือนหน้า)

การแบ่งพื้นที่ชั้นบน

การแบ่งพื้นที่ชั้นล่าง

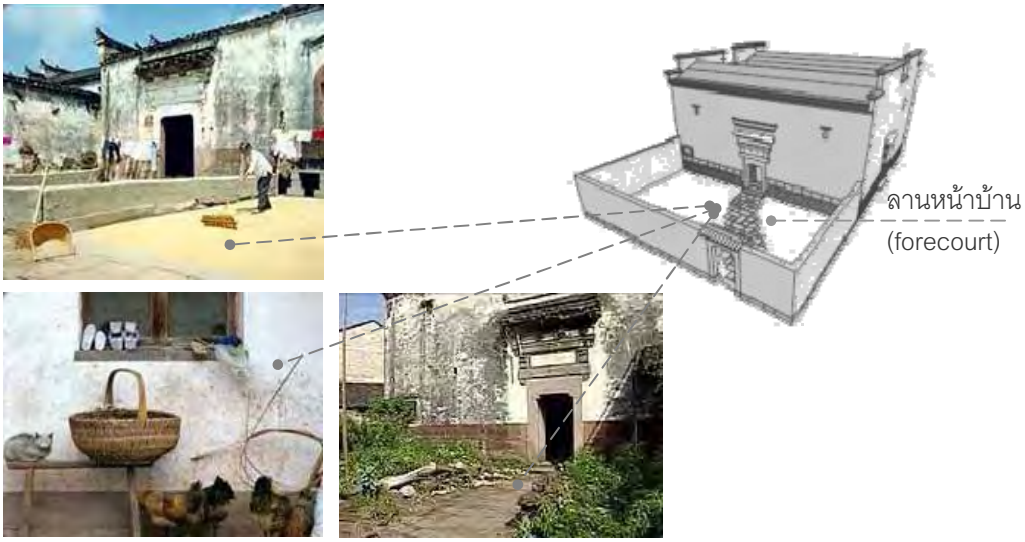
ภาพที่ 118 ภาพ 3 มิติแสดงทัศนียภาพ และ "Yin Yu Tang" หมู่บ้านหมู่บ้านฮวงซุน (Huang Cun)

ที่มา: Peabody Essex Museum, Yin Yu Tang : The Chinese House [Online], Accessed 22 June 2006, Available from www.pem.org/yinyutang/fags.html

4. การจัดพื้นที่ใช้สอย ดังนี้

1. ลานโล่ง และช่องแสง หรือลานขนาดเล็ก ใน “Yin Yu Tang” แบ่งออกเป็น 2 ส่วนโดยเรียกชื่อตามขนาด

– ลานหน้าบ้าน (forecourt) เป็นเอกลักษณ์ของลานในฮุยโจว (Huizhou) เป็นลานที่มีกำแพงล้อม 3 ด้าน และผนังด้านหน้าเรือนหน้าล้อม 1 ด้าน ใช้สอยเป็นที่เลี้ยงสัตว์เลี้ยง ได้แก่ ไก่ หมู ตากผ้า ตากพืช ผัก หรือผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนี้ยังใช้พักผ่อนนั่งกินข้าวในเวลาเที่ยง เป้นพื้นที่สาธารณะของคนในครอบครัว บางครั้งก็มีการปลูกดอกไม้ และต้นไม้ แต่ไม่พบว่ามีการจัดเป็นสวนจีนตามแบบแผน

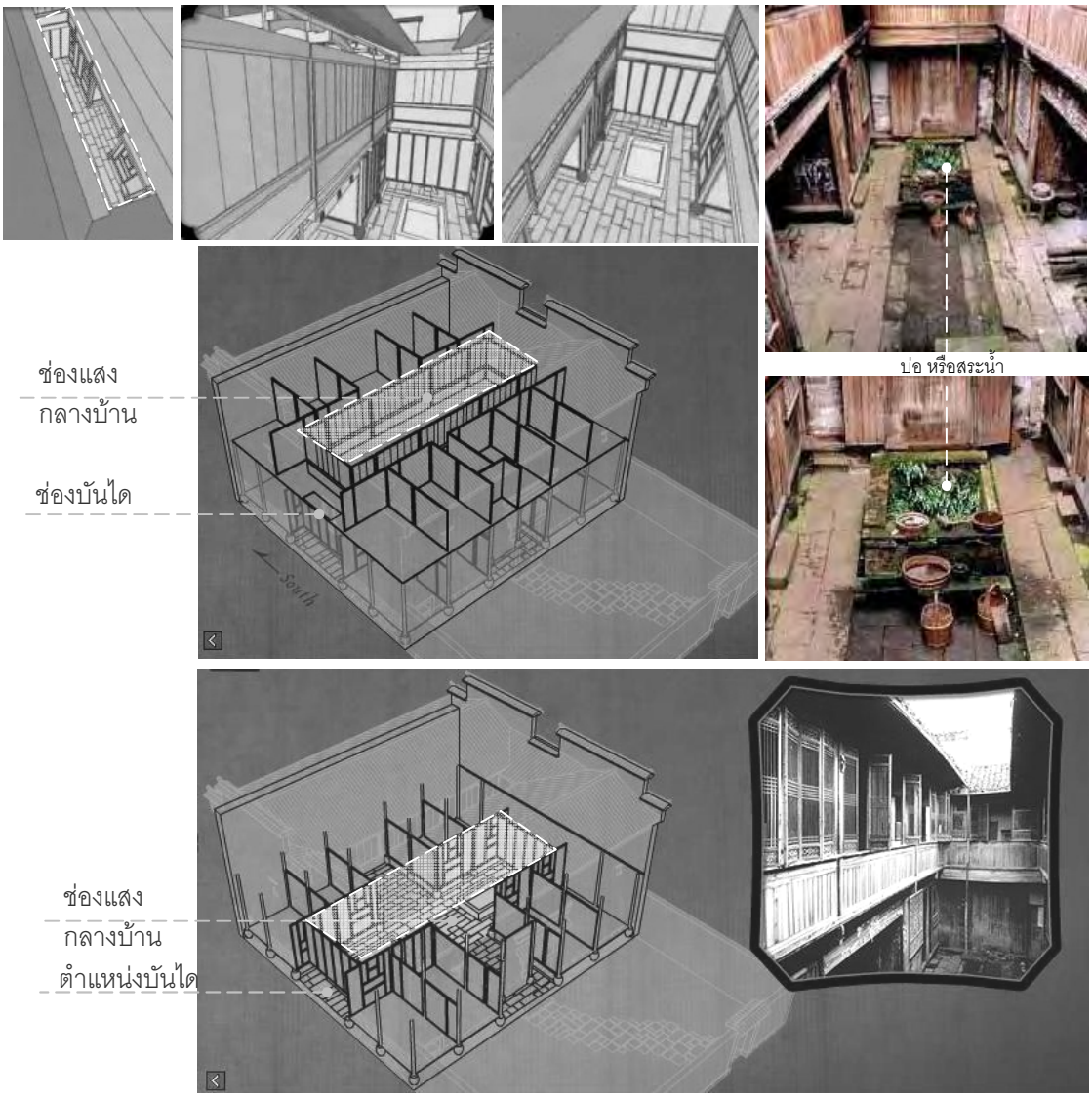
ภาพที่ 119 ภาพ 3 มิติแสดงลานหน้าบ้าน (forecourt)
ที่มา: เรื่องเดียวกัน

– ช่องแสงกลางบ้าน (“tianjian” or skywell or heavenly wells) ตั้งอยู่ในตำแหน่งตรงกลางระหว่างเรือนรอง (ทิศเหนือ) และเรือนหลัก (ทิศใต้) พื้นที่บริเวณนี้มีลักษณะแคบและยาวจึงเรียกว่าช่องแสงกลางบ้าน พื้นที่ส่วนนี้จะได้รับแสงแดด และเป็นส่วนที่มีอากาศถ่ายเท ทำให้ห้องโดยรอบทั้งชั้นบนชั้นล่างได้รับแสงจากการเปิดช่องแสง ซึ่งห้องโดยรอบนี้บริเวณฝารอบลานมีการฉลุ แกะสลักไม้อย่างดงาม

เป็นพื้นที่ที่ใช้สอยแบบอเนกประสงค์ ในการดำเนินชีวิตประจำวันตามปกติ พื้นที่นี้ใช้เป็นที่วิ่งเล่นของเด็ก ๆ พื้นที่ที่ผู้หญิงใช้เย็บปักถักร้อย นั่งพูดคุย และเตรียมอาหาร

นอกจากนี้จากคำบอกเล่าของ ฮวง ซีซี (Huang Xiqi) ผู้อาศัยรุ่นที่ 35 ของครอบครัวกล่าวว่า พื้นที่ส่วนนี้บางครั้งมีการตั้งโต๊ะหลายโต๊ะเพื่อให้เพื่อนบ้าน และครอบครัวนั่งเล่นไพ่นกกระจอก

บริเวณพื้นลานประกอบด้วยสระขนาดเล็ก 2 สระ ที่มีผนังหินสูง 3 ฟุต มีการเลี้ยงปลาเพื่อความสวยงาม และนำมาปรุงเป็นอาหารในเทศกาลต่าง ๆ น้ำในสระยังช่วยดับไฟเวลาไฟไหม้ นอกจากนี้พื้นที่บริเวณปลายช่องแสงประกอบด้วยบันไดสำหรับขึ้นชั้นบน 2 ชุด โดยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ซึ่งการมีบันได 2 ชุด ถือเป็นการฟุ่มเฟือย ถือว่าไม่ปกติ เนื่องจากปกติจะมีบันไดแค่ 1 ชุด

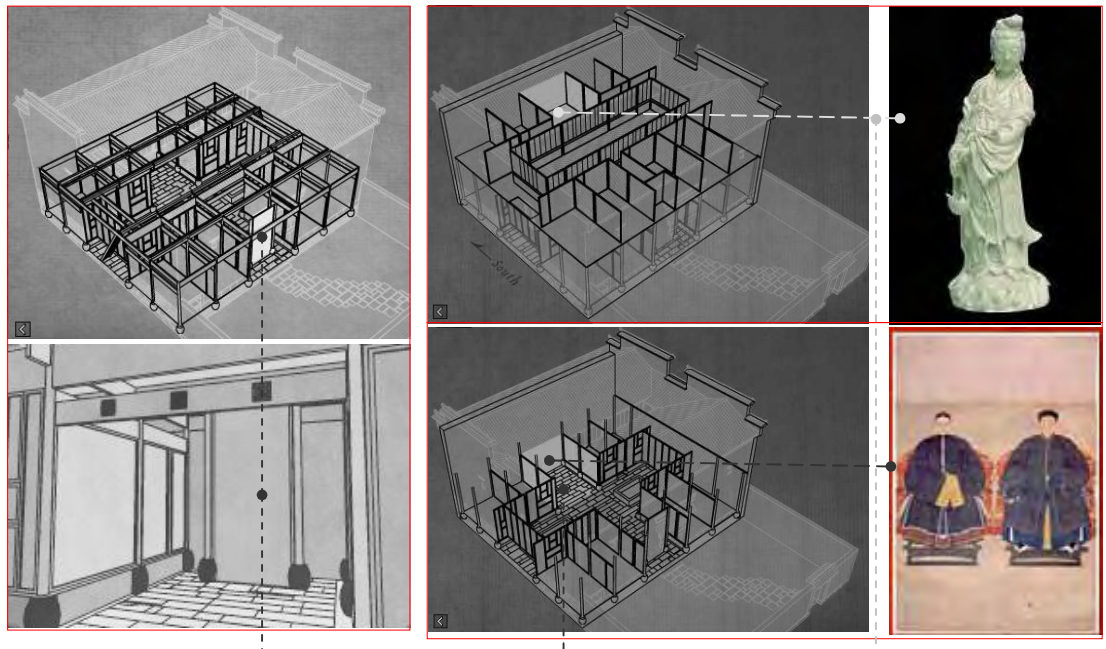
ภาพที่ 120 ภาพ 3 มิติแสดงช่องแสงกลางบ้าน (“tianjian” or skywell or heavenly wells)
ที่มา: เรื่องเดียวกัน

2. โถงต่าง ๆ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

– โถงทางเข้า ตั้งอยู่ช่วงเสากลางบริเวณเรือนรอง เดิมเมื่อผ่านประตูถัดเข้าไปเล็กน้อยจากทางเข้าจะเจอผนังกั้น คือผนังกั้นวิญญาณ (spirit wall) เพื่อความเป็นส่วนตัว เพื่อป้องกันสายตาจากภายนอก และเชื่อว่าช่วยป้องกันวิญญาณร้ายเข้าสู่บ้าน

– โถงหลักชั้นล่าง เป็นพื้นที่ที่สำคัญที่สุดของบ้านจีน ตั้งอยู่ช่วงเสากลางของเรือนหลัก ภายในมีแขวนรูป และตั้งโต๊ะบูชาบรรพบุรุษ โดยการใช้สอยพื้นที่แบบอเนกประสงค์ เป็นพื้นที่สักการบูชาบรรพบุรุษในชีวิตประจำวัน และในเทศกาลต่าง ๆ (ทุก ๆ วันในชีวิตประจำวันช่วงก่อนทานข้าวเย็นมีการจุดเทียนบูชา และจัดของเซ่นไหว้สม่ำเสมอ) รับแขก รับประทาน นั่งเล่นผ่อนคลาย เช่น พูดคุย เล่นไพ่นกกระจอก เป็นต้น

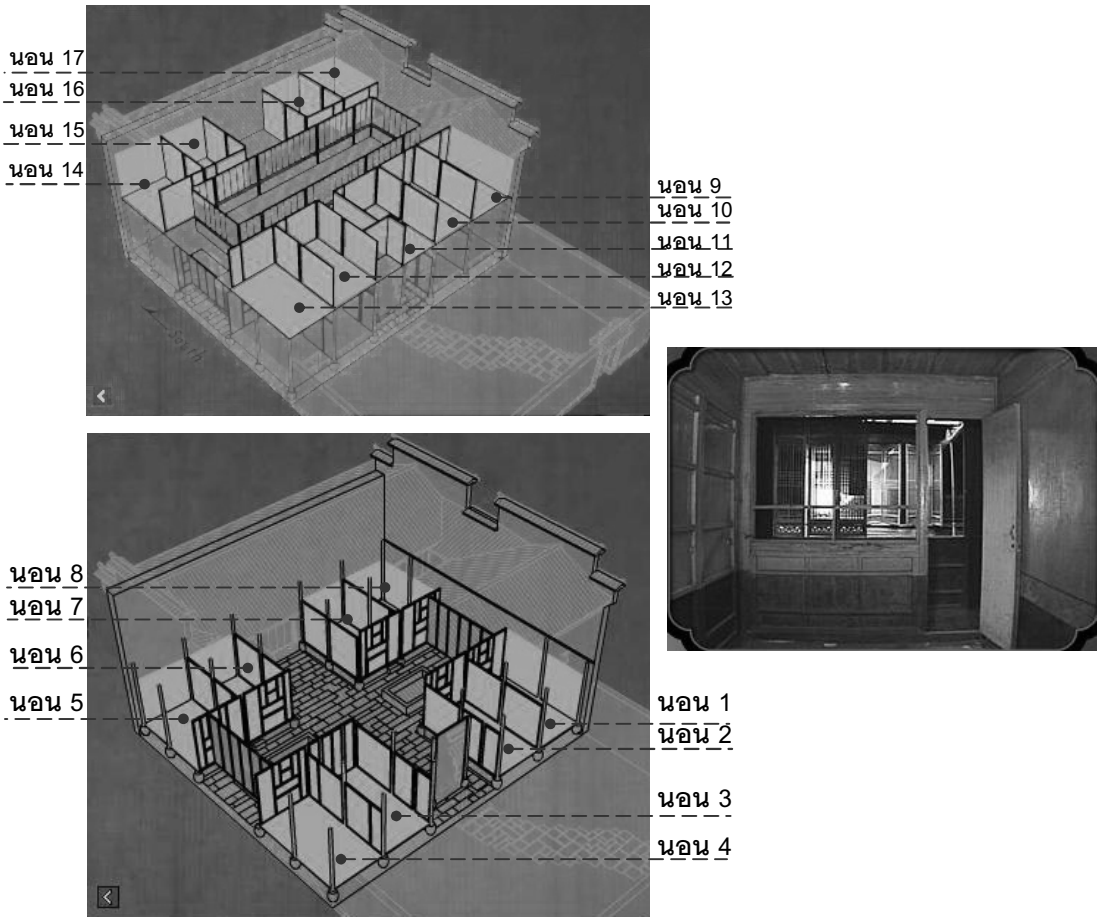
– โถงหลักชั้นที่ 2 เป็นพื้นที่ประดิษฐานรูปเคารพเครื่องเคลือบเจ้าแม่กวนอิม (Guanyin) เทพธิดาแห่งความเมตตา กรุณา โดยภายในมีโต๊ะครึ่งวงกลมสำหรับวางของเซ่นไหว้ ได้แก่ น้ำชา และอาหาร บริเวณผนังแขวนภาพเทพเจ้าจองกุย (Zhong Kui) เป็นเทพผู้ขจัดสิ่งชั่วร้าย ภายในผนังแต่ละด้านจะวางเครื่องเรือนที่เหมือนกันเป็นคู่

ภาพที่ 121 ภาพ 3 มิติแสดงช่องแสงกลางบ้าน (“tianjian” or skywell or heavenly wells)
ที่มา: เรื่องเดียวกัน

3. ห้องนอนใน “Yin Yu Tang” มีห้องนอนทั้งหมด 17 ห้อง อยู่บนพื้นที่ชั้นล่าง 8 ห้อง (ห้องนอน 1- 8) อยู่บนพื้นที่ชั้นบน 9 ห้อง (ห้องนอน 9-17) ห้องนอนมีความสำคัญมากในครอบครัวจีน เนื่องจากตามประเพณีเมื่อลูกชายแต่งงาน ครอบครัวฝ่ายชายจะมอบห้องนอนให้นั้นหมายถึงการตั้งครรภ์ และการเกิดรุ่นถัดไป เมื่อมีลูก ลูกจะนอนกับพ่อแม่ หรือปู่ย่า

การจัดลำดับศักดิ์ของห้องนอน ชั้นที่ 1 เป็นห้องนอนของผู้ที่อาวุโสมากกว่า เนื่องจากไกลกว่า และเอื้ออำนวยต่อสมรรถภาพ เมื่อลูกชาย (อาวุโสน้อยกว่า) แต่งงานครอบครัวฝ่ายชายจะมอบห้องนอนชั้นบนให้อยู่อาศัยกับภรรยา และลูกๆ

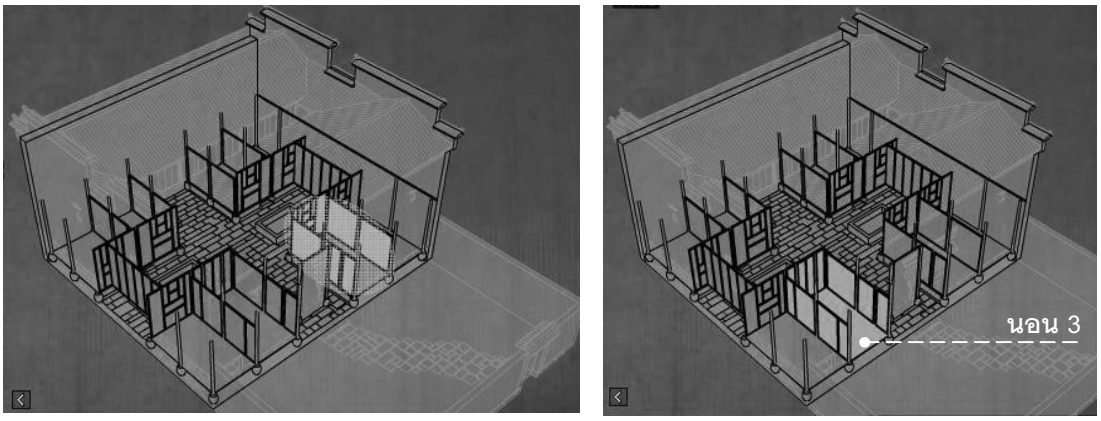

ภาพที่ 122 ห้องนอน (เก็บของส่วนตัว)
ที่มา: เรื่องเดียวกัน

ห้องนอน 1 ตั้งอยู่บนพื้นชั้นที่ 1 เป็นที่พักอาศัยของภรรยาของลูกชายคนโต รุ่น 34 (ลูกของชายคนโต รุ่น 33 กับภรรยาคนแรก) ของครอบครัวฮวง (Houng) อาศัยอยู่กับลูกชายก่อนที่ลูกชายไปเรียนที่อื่น แล้วกับมาอาศัยอยู่ที่ห้องนอน 3 กับภรรยา และลูก ๆ

ห้องนอน 2 ตั้งอยู่บนพื้นชั้นที่ 1 ในส่วนเรือนรองเป็นห้องนอนที่อยู่ในพื้นที่สำคัญน้อยสุดเนื่องจากอยู่ด้านหน้าใกล้ทางเข้าหลัก และอยู่ทางทิศตะวันตก เป็นห้องนอนของลูกชายคนโต รุ่น 33 ซึ่งทำงานโรงรับจำนำนอกหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ห้องจึงเป็นที่พักอาศัยของภรรยา และเด็กๆ ซึ่งหลังจากลูกชายคนโตกับภรรยาคนที่ 2 คนเสียชีวิต ลูกสะใภ้ก็ย้ายจากชั้น 2 มาอยู่ห้องนี้แทน การที่ห้องนอนนี้หันหน้าไปทางช่องแสงทางทิศใต้ ทำให้ได้รับแสงมากกว่าส่วนเรือนหลัก ซึ่งหากเป็นทางเหนือถือว่าดีเพราะให้ความอบอุ่นแก่ห้อง แต่เนื่องจากเป็นทางใต้ของอันฮุย (Anhui) จึงถือว่าห้องนี้เป็นห้องที่ร้อน อยู่ไม่สบายเท่าห้องนอนส่วนเรือนหลัก

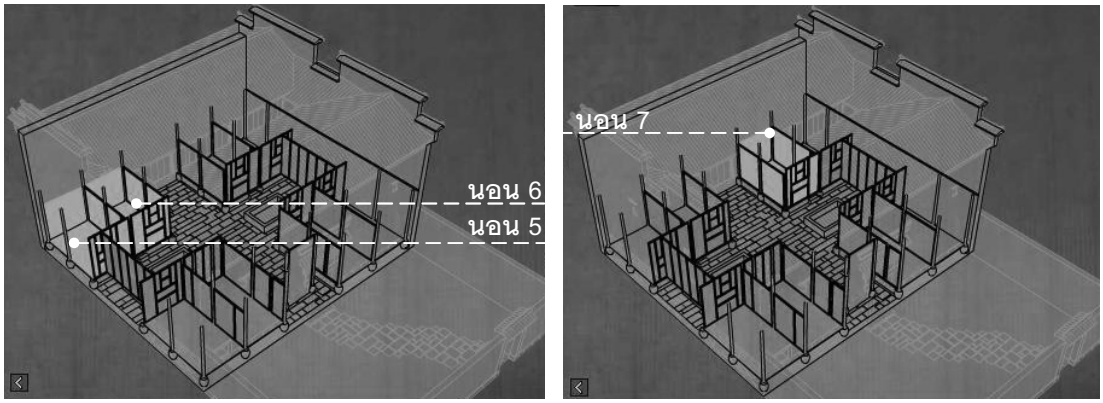
ห้องนอน 3 ตั้งอยู่บนพื้นชั้นที่ 1 ในส่วนเรือนรองทางทิศตะวันออกของทางเข้าหลัก เป็นห้องนอนที่อยู่ในพื้นที่สำคัญน้อย เดิมเป็นห้องให้ครอบครัวอื่นเช่า หลังจากลูกชายรุ่น 35 เรียนจบแล้วมาเป็นครูสอนหนังสือ จึงมาอาศัยอยู่กับภรรยา และเด็กๆ ห้องนอนนี้หันหน้าไปทางช่องแสงทางทิศใต้เช่นเดียวกับห้องนอน 1 และ 2 ทำให้ได้รับแสงมากกว่าส่วนเรือนหลัก ถือว่าห้องนี้เป็นห้องที่ร้อน อยู่ไม่สบายเท่าห้องนอนส่วนเรือนหลัก แต่เนื่องด้วยอยู่ทิศตะวันออกจึงดีกว่าพื้นที่ห้องนอน 1 และ 2

ภาพที่ 123 ห้องนอน 2 และ 3
ที่มา: เรื่องเดียวกัน

ห้องนอน 5 และ 6 ตั้งอยู่บนพื้นชั้นที่ 1 ในส่วนเรือนหลักทางทิศใต้ เป็นห้องที่วางอยู่ทางทิศตะวันออกของโถงหลัก เป็นห้องนอนที่อยู่ในพื้นที่สำคัญสุดของบ้าน ไม่ร้อน และอยู่สบาย เป็นที่อยู่ของผู้อาวุโส (ลูกชายคนรองรุ่น 32) กับภรรยา และเด็กๆ สามีสัญจรทางเรือเพื่อทำการค้าพาณิชย์ แต่ถูกโจรสลัดปล้น และผลักลงน้ำตาย หลังจากนั้นภรรยาก็เลี้ยงลูกชาย 2 คน โดยการเย็บปักถักร้อย ฯลฯ รายได้ไม่พอจนเป็นหนี้ จึงมีการยกห้อง 4 ห้องใน Yin Yu Tang ให้ญาติที่อยู่

หลังบ้านเพื่อใช้หนี้ (ห้องนอน 7,8,16 และ 17) แต่ไม่มีใครเข้ามาอยู่ในทันทีปกติจึงเป็นแค่ที่เก็บของ ต่อมากลายเป็นห้องเช่า โดย 1 ห้องสำหรับ 1 ครอบครัว

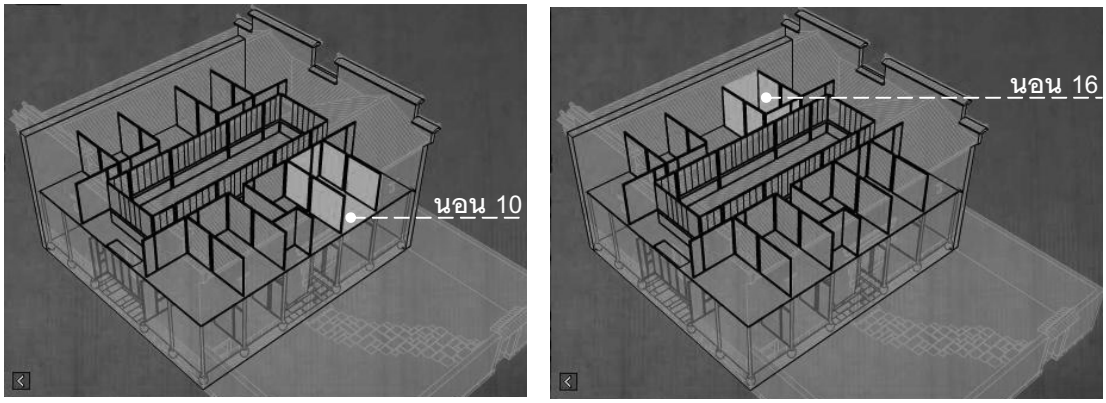
ภาพที่ 124 ห้องนอน 5,6 และ 7

ที่มา: เรื่องเดียวกัน

ห้องนอน 7 ตั้งอยู่บนพื้นชั้นที่ 1 ในส่วนเรือนหลักทางทิศใต้ เป็นห้องที่วางอยู่ทางทิศตะวันตกของโถงหลัก เป็นห้องนอนที่อยู่ในพื้นที่สำคัญของบ้าน เป็นที่อยู่ลูกชายคนรองรุ่น 33 กับภรรยา และเด็กๆ โดยลูกทั้ง 5 คนนอนห้องเล็กถัดไปจากประตู (ห้องนอน 8) สามีเป็นพ่อค้าในโรงรับจำนำนอกเมือง ทำให้ห้องนอน 7 เป็นที่นอนของภรรยา และลูกสาว ส่วนลูกชายนอนห้องนอน 8

ห้องนอน 10 ตั้งอยู่บนพื้นชั้นที่ 2 ในส่วนเรือนหลักทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เป็นห้องนอนของลูกชายคนโตรุ่น 35 กับภรรยา และเด็กๆ

ห้องนอน 16 ตั้งอยู่บนพื้นชั้นที่ 2 ในส่วนเรือนหลักทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เป็นห้องนอนของลูกชายคนโตรุ่น 34 (เป็นลูกของลูกชายรุ่น 33 กับภรรยาคนแรก) กับภรรยา และเด็กๆ ถือได้ว่าห้องนี้เป็นห้องมงคลที่สุดของพื้นที่ชั้น 2

ภาพที่ 125 ห้องนอน 10 และ 16

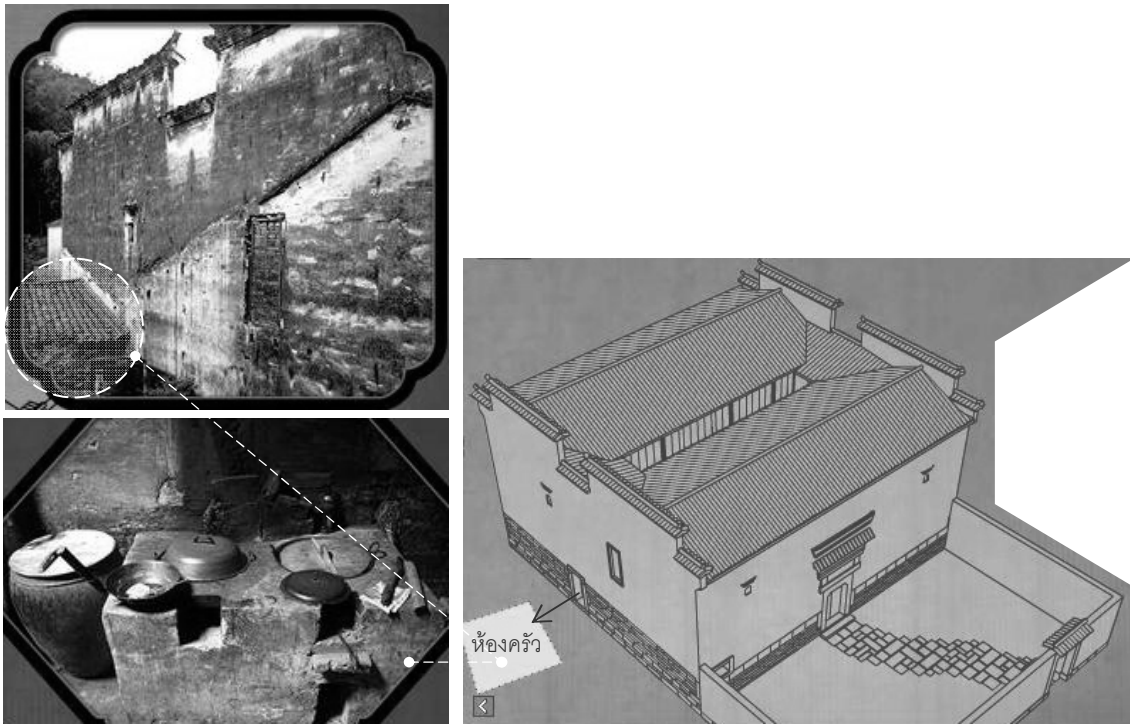
ที่มา: เรื่องเดียวกัน

เป็นที่น่าสังเกตว่าการแบ่งห้องนอนของลูกรุ่น 33 มีการจัดลำดับศักดิ์ไม่เหมือนทั่วไป คือเรือนด้านในเรือนหลักกลับเป็นห้องนอนของลูกชายคนรองรุ่น 33 ส่วนลูกชายคนโตนอนห้องนอน 2 ซึ่งเป็นเรือนรองใกล้กับประตูทางเข้าหลัก แต่หากดูตามทิศห้องนอน 2 อยู่ทางทิศเหนือ ซึ่งปกติทิศเหนือเป็นทิศด้านในของเรือนหลัก แต่ในที่นี้วางในตำแหน่งตรงข้าม

4. ครัว การสร้างครัวปกติมีประเพณีที่ยึดถือเป็นหลักว่า ครัว 1 ครัว สำหรับครอบครัว 1 ครอบครัว ทำให้ครัวของ Yin Yu Tang มีครัวหลากหลายห้องสำหรับครอบครัวใหญ่หลากหลายรุ่น โดยภรรยาในแต่ละครอบครัวจะต้องตระเตรียมอาหารให้สามี และลูกๆ ของตน

ใน Yin Yu Tang มีห้องครัวขนาดเล็ก 3 ห้องตั้งในตำแหน่งด้านทิศตะวันออกของผนังภายนอกอาคาร ห้องครัวในหมู่บ้านจะอยู่ภายนอกที่พักอาศัยซึ่งมีกำแพงสูงเนื่องจากเป็นการป้องควันไฟกระจายเข้าสู่พื้นที่พัก และเพื่อให้เก็บความเย็นในหน้าร้อนของเดือนเป็นการป้องกันความร้อนเข้าสู่บ้าน โดยปกติจะสร้างครัวในตำแหน่งทิศตะวันออกของบ้าน แต่ Yin Yu Tang กลับสร้างในทิศตะวันออกซึ่งเป็นทิศมงคล

นอกจากนี้ครัวแต่ละครัวจะมีแม่เตาไฟคอยคุ้มครอง ซึ่งมีการสักการบูชาในช่วงตรุษจีนทั้งข้างบน และข้างล่าง

ภาพที่ 126 ห้องครัว
ที่มา: เรื่องเดียวกัน

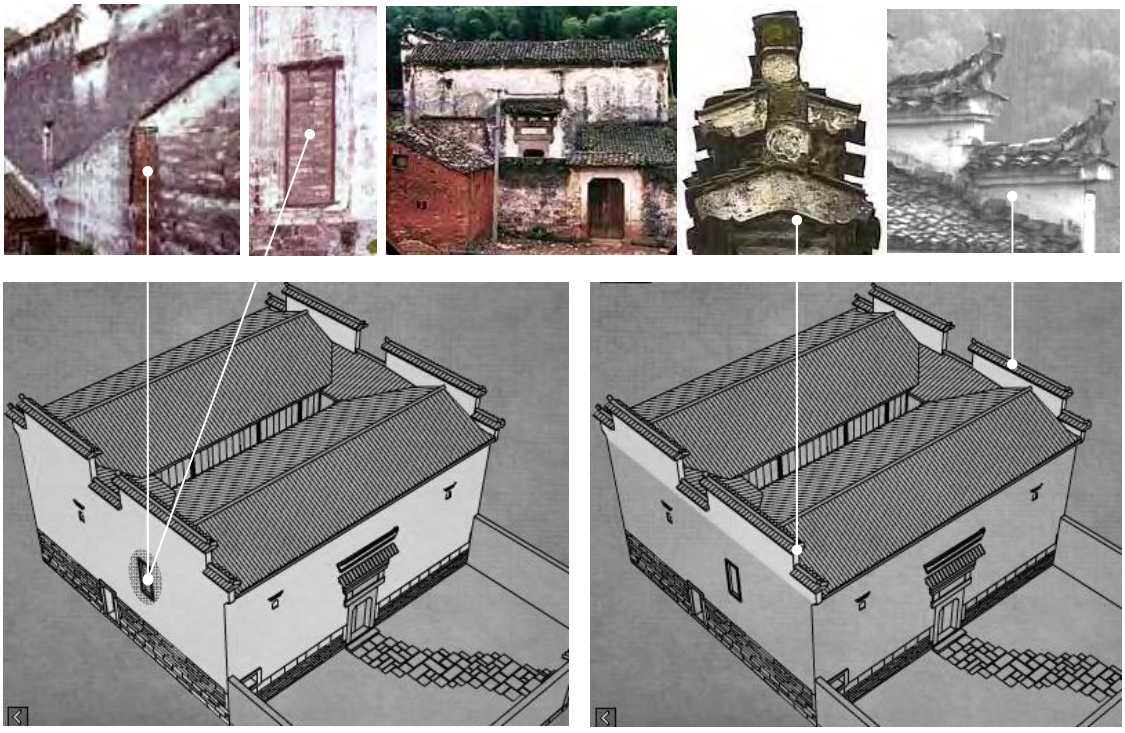
5. รูปแบบมีลักษณะเด่นดังนี้

– ลักษณะหน้าต่างด้านทิศตะวันออกของ Yin Yu Tang มีลักษณะเด่นคือสร้างเพื่อป้องกันภัย เนื่องจากมี โจรที่หนีสงคราม และโจรผู้ร้ายเยอะทำให้การสร้างหน้าต่างขนาดเล็ก 2 บานด้านหน้า (ทิศเหนือ) เพื่อไว้เฝ้าระวังภัยจากภายนอก นอกจากนี้หน้าต่างด้านข้างในชั้นที่ทำหน้าที่เป็นประตูเชื่อมต่อกับเรือนหลังข้าง ๆ ให้สามารถเดินบนชั้นที่ 2 ได้สู่บ้านหลังอื่นๆ

– ผนังหน้าจั่วเป็นแบบหัวม้า (“house’s head wall”)

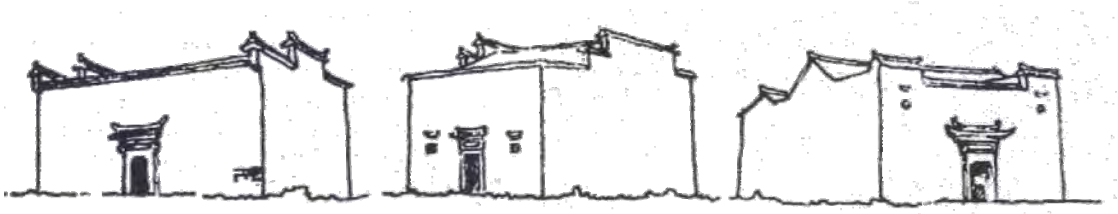
– เป็นเรือนที่ไม่แผ่กว้างเหมือนเรือนทางภาคเหนือของจีน เนื่องจากรับอิทธิพลจากความเชื่อการแบ่งศักดิ์ของลัทธิขงจื้อ ในสังคมพ่อค้า (พ่อค้าสำเภา) ซึ่งมี 4 ระดับ คือ พ่อค้า พลทหาร ชาวไร่ชาวนา และช่างฝีมือ ซึ่งบ้านของพวกเขาจะสร้างสูงจากเรือนทั่วไปเพื่อให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ที่ถูกโอบล้อมด้วยภูเขา

– ผังมีความสูง 2 ชั้นทำให้เกิดการแบ่งลำดับศักดิ์ในทางแนวตั้ง เกิดโถงหลักแบ่งเป็น 2 โถงในตำแหน่งตรงกัน แต่คนละระดับ

ภาพที่ 127 หน้าต่างเชื่อมชั้น 2 ระหว่างอาคาร และผนังหน้าจั่วเป็นแบบหัวม้า (“house’s head wall”)

ที่มา: เรื่องเดียวกัน

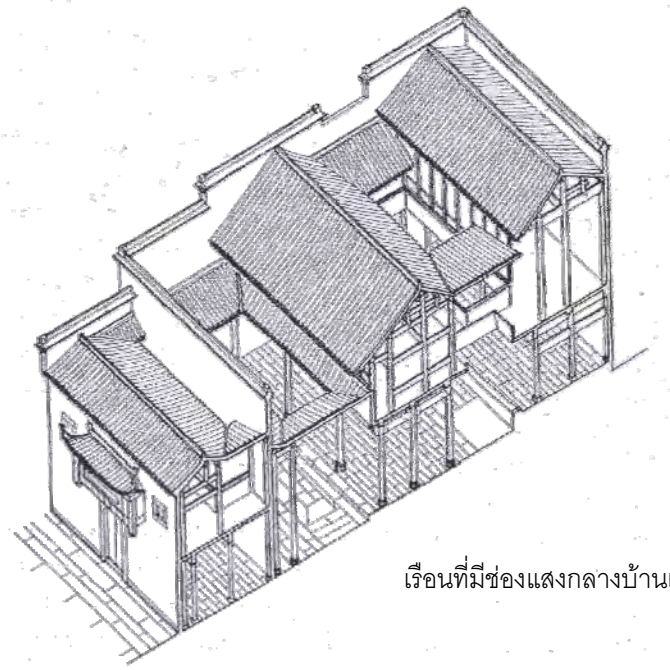
เรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านในหมู่บ้าน แถบฮุยโจว (Huizhou) อันฮุย (Anhui)

เรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านในเจ้อเจียง (Zhejiang)

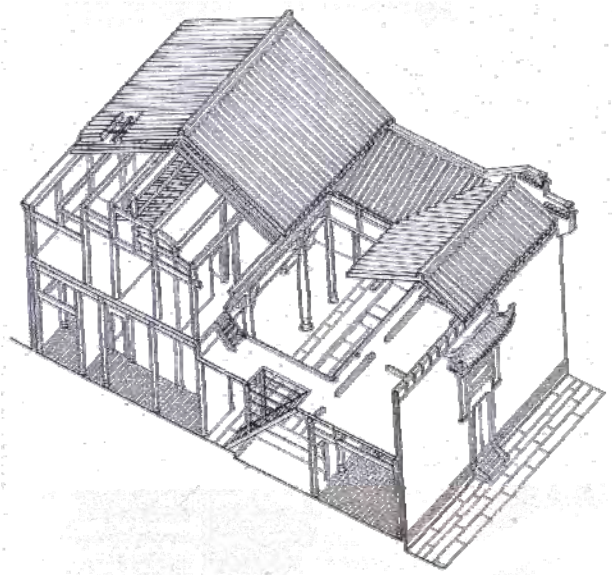

เรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านในอันฮุย (Anhui)

เรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านแถบเซอเซียน (Shexian)ในอันฮุย (Anhui)

ภาพที่ 128 ภาพ และลายเส้นแสดงตัวอย่างเรือนที่มีช่องแสงกลางบ้าน
(“tianjian” or skywell or heavenly wells) ในอันฮุย (Anhui) และเจ้อเจียง (Zhejiang)
ที่มา: Knapp, Ronald G., 1940, 246-250 .

โครงสร้างของเรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านแถบเซอเซียน (Shexian) ในอันฮุย (Anhui)

เรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านในเจียงซี (Jiangxii)

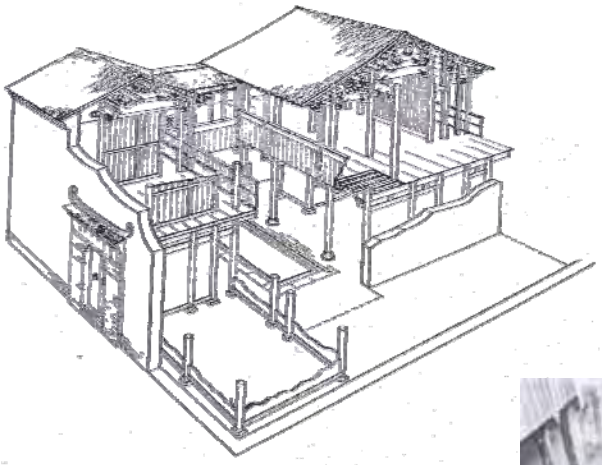
เรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านแถบเซอเซียน (Shexian) ในอันฮุย (Anhui)

เรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านแถบอีเซียน (Yixian) ในอันฮุย (Anhui)

ภาพที่ 129 ภาพ และลายเส้นแสดงตัวอย่างเรือนที่มีช่องแสงกลางบ้าน ("tianjian" or skywell or heavenly wells) ในอันฮุย (Anhui) และเจียงซี (Jiangxii)

ที่มา: Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press,

ภาพที่ 130 ภาพและลายเส้นแสดงตัวอย่างเรือนที่มีช่องแสงกลางบ้านรูปแบบอื่น ในอันฮุย (Anhui)
ที่มา: Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 252.

ภาพที่ 131 ภาพถ่ายผังหลังคาในหมู่บ้านที่มีเรือนแบบมีช่องแสงในกวางตุ้ง
ที่มา: Pirazzoli-t'Serstevens, Michele. China (Friboung : Office du Livre, 1970): 153.

สรุปแก่นสำคัญที่มีส่วนในการออกแบบเรือนหมู่จีนทางตอนใต้ คือ

1. ความเชื่อเกี่ยวกับฮวงจุ้ย (feng-shui) ในเรื่องทิศทางมงคล มีผลอย่างมากในการออกแบบทำให้เรือนส่วนใหญ่มีความสมมาตร สมดุลทั้ง 2 ด้าน โดยคำนึงทิศทางที่เป็นมงคล และความลึกของพื้นที่ (ทิศเหนือ (หลัง) สำคัญกว่าทิศใต้ (หน้า) และทิศตะวันออก (ซ้าย) สำคัญกว่าทิศตะวันตก (ขวา)) ทั้งในแง่การวางผังพื้นที่ใช้สอย และการวางเครื่องเรือน และโต๊ะหมู่บูชา และยังสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องหยิน-หยาง ที่เชื่อว่าการหันหน้าอาคารไปทางทิศใต้ จะทำให้อาคารได้รับแสงโดยตรงจากดวงอาทิตย์ และทิศใต้ถือเป็นทิศมงคล เป็นทิศที่นำมาสู่พลังหยาง (พลังเพศชาย) เข้าสู่อาคาร

2. ทำเลที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ที่ร้อนชื้นมีผลในการดึงธรรมชาติเข้ามาช่วยในการระบายอากาศ เช่น เปิดลานที่มีขนาดเล็ก (Courtyard) หรือช่องแสง (skywell) ใน 1 ที่พักอาศัยจะมีช่องแสงหลายช่องเพื่อให้มีการถ่ายเทอากาศภายใน แต่มีขนาดไม่กว้างเนื่องจากเป็นการหลบพลังงานความร้อนจากแสงแดดโดยตรง

3. ส่วนใหญ่ไม่มีผนังกั้นวิญญาณ แต่จะเปิดประตูทางเข้าหลักตรงกับส่วนโถงซึ่งประดิษฐานเทพเจ้า หรือเจ้าแม่ตามความเชื่อโดยตรง ในการออกแบบประตูไม่ให้ประตูหน้าทะลุตรงกันกับประตูหลังโดยตรง โดยมีฉาก ผนัง หรือห้องมากั้น และมีการเปิดช่องเปิดน้อยอันเนื่องมาจากต้องการป้องกันโจรผู้ร้ายจากภายนอก

4. การใช้สอยส่วนใหญ่เป็นแบบอเนกประสงค์ ยกเว้นพื้นที่ห้องนอนซึ่งมีลักษณะการใช้พื้นที่แบบตายตัวไม่อเนกประสงค์

5. การจัดสำดับศักดิ์ ตามความสำคัญของทิศตามความเชื่อ และความเป็นส่วนตัวมากสุด (ในสุด) อยู่สบายสุดเป็นพื้นที่สำคัญสุดการแบ่งเขตพื้นที่ยิ่งลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัว คือ จากโถงทางเข้า (สาธารณะ) สู่ ลาน (กึ่งสาธารณะ) สู่ห้องส่วนบริการ และโถงหลัก (กึ่งส่วนตัว) สู่ห้องนอน (ส่วนตัว) โดยแบ่งเขตพื้นที่จากส่วนหน้า (สาธารณะ) สู่ส่วนหลังคือห้องนอน (ส่วนตัว) การแบ่งเขตพื้นที่นี้แสดงให้เป็นลักษณะพื้นที่ที่ยิ่งลึกยิ่งมีความเป็นส่วนตัว และมักมีเรือนหรือโถงทางเดินกั้น 1 ชั้น บริเวณรอบนอกเป็นรูปตัว U คว่ำ หรือเฉพาะด้านข้างทั้ง 2 ด้าน (เรือนปีกชั้นนอก) เป็นเหมือนกำแพงกั้นก่อนเข้าสู่พื้นที่ใช้สอยหลักภายใน ในไต้หวันเรียก “hulong” (protector dragons หรือมังกรป้องกันภัย)

6. แต่ละเรือนมักมีระเบียงยื่นออกมา เช่น ในเจ้อเจียงมีการเชื่อมของระเบียงของแต่ละเรือน และมีการลดระดับลานโล่ง หรือช่องแสงให้ต่ำกว่าระดับพื้นเรือนเพื่อป้องกัน และช่วยเก็บและระบายน้ำเมื่อฝนตก

3. ตึกแถวพักอาศัย หรือพาณิชย์ หรือพักอาศัยและพาณิชย์ กรณีศึกษาตึกแถวในประเทศจีน (Row houses)

ตึกแถวที่ทำการศึกษามี 3 แบบ ได้แก่ ตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ (Row houses of residences and shops), ตึกแถวพักอาศัย (Row houses of residences) และตึกแถวพาณิชย์ (Row houses of shops)

<u>กรณีที่ 1</u> ตึกแถวพาณิชย์ (Row houses of shops) และพักอาศัยและพาณิชย์ (Row houses of residences and shops) ดั้งเดิม บริเวณไทเป, ลู่กั่ง, ซินจู, ไดหนัน และตั้นส่วน[95]

ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณไทเป, ลู่กั๋ง, ซินจู,ไดหนัน และตั้นส่วน มีชื่อเรียกตึกแถวในแต่ละที่ แต่ละช่วงเวลาดังนี้ “เจียอู” หรือ “โส่วจินเหลียว” หรือ “เตี้ยนอู” หรือ “จู๋ถ่งอู” หรือ “โท่เทียนชว่อ” หรือ “ไฉหลินอู”)[96] ซึ่งเป็นตึกแถวที่เก่าแก่ดั้งเดิมในจีน โดยเฉพาะในไต้หวัน (เดิมเป็นส่วนหนึ่งของฟูเจี้ยน) สามารถกล่าวรายละเอียดได้ดังนี้

1. มีผังที่แคบ และยาว มี 2 แบบคือ

– ตึกแถวพาณิชย์ ที่ตั้งอยู่บนถนนแคบ และยาวในสมัยราชวงศ์ชิงเรียกว่า “เตี้ยนอู” มีลักษณะพิเศษคือ อาคารติดกันใช้ผนังร่วมกัน โดยมีความกว้างภายในประมาณ 16-18 ฟุต (4.80-5.40 เมตร) ส่วนด้านยาวของอาคารค่อนข้างลึก ซึ่งจะยาว 3-4 เท่าของความกว้าง (ประมาณ 14-22 เมตร) ในสมัยนั้นจึงเรียกว่า “โส่วจินเหลียว” กวางตุ้งเรียก “จู๋ถ่งอู” และอาคารแต่ละหลังสามารถเพิ่มความสูงได้ตามต้องการจึงมีอีกชื่อหนึ่งว่า “โท่เทียนชว่อ” ชาวฝูโจวเรียก “ไฉหลินอู”

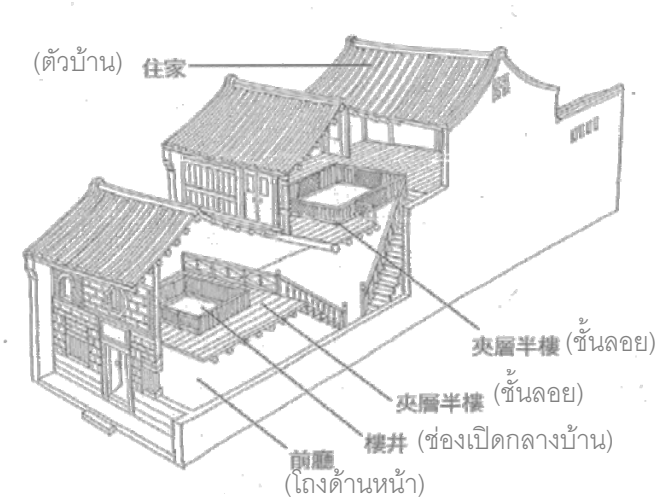
– ตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ (Row houses of residences and shops) มีลักษณะแคบ และยาวตั้งอยู่ริมถนนมีความกว้างประมาณ 3-5 เมตร ลึกประมาณ 2-3 เท่าของความกว้างอาคาร (6-15 เมตร) ด้านหน้าที่ติดถนนเป็นพื้นที่ค้าขายพาณิชย์ นอกจากนี้ยังมีการเพื่อเพิ่มพื้นที่ใช้สอยโดยการสร้างชั้นลอยหรือชั้นอื่น ๆ เพิ่ม ตัวอย่างเช่น ถนนตี๋ฮวาเจีย ที่ไทเป (Taipei), หูโขว่เหล่าเจียที่ซินจู๋ (ลายเส้นที่ 169 และ 170)

2. มีชั้นลอยหรือชั้นอื่น ๆ เพิ่มเพื่อใช้เก็บของ หรือใช้สอยเป็นพื้นที่นอน
3. การแบ่งพื้นที่ด้านหน้าที่ติดถนนมักเป็นพื้นที่ค้าขายพาณิชย์ ส่วนด้านหลังใช้เป็นพื้นที่พักอาศัย

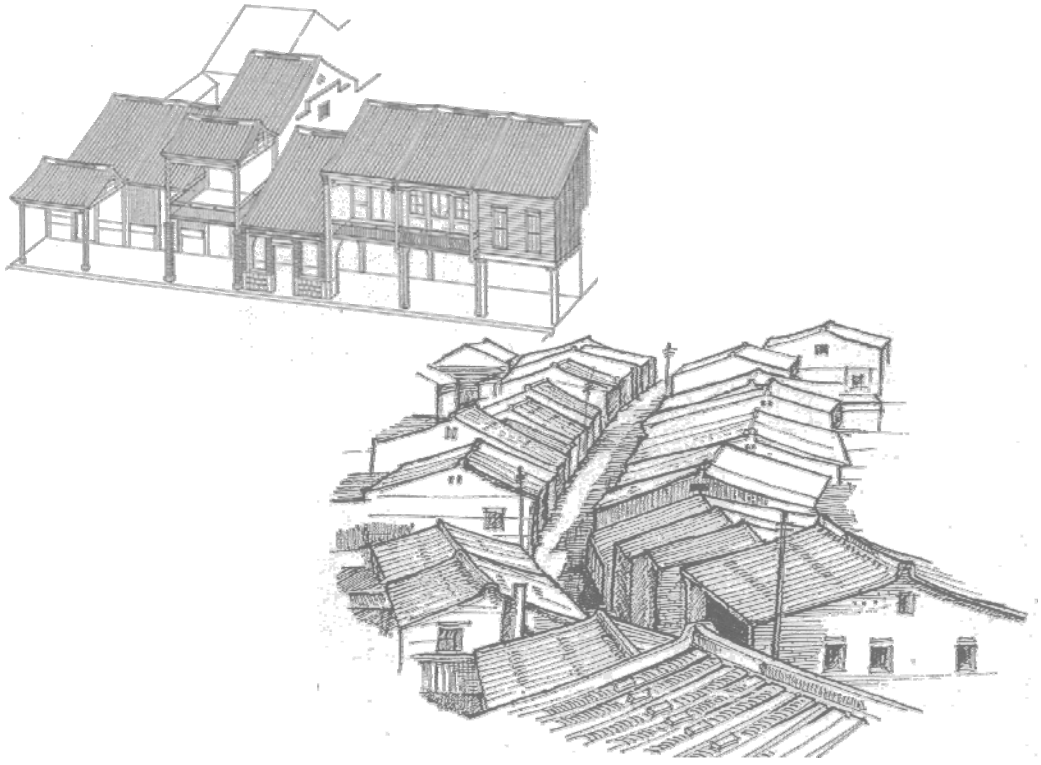
[95]หลี่ เฉียนหลัง, <u>หนังสือภาพประกอบคำบรรยายสถาปัตยกรรมโบราณของไต้หวัน</u> (ไทเป : บริษัทเอวี่ยนหลิว, 2003): 51.

[96]เรื่องเดียวกัน 51-53, 75.

ลายเส้นที่ 169 ตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ดั้งเดิมที่ลู่กั๋ง แสดงพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ภายใน

ที่มา: หลี่ เฉียนหลัง, หนังสือภาพประกอบคำบรรยายสถาปัตยกรรมโบราณของไต้หวัน (ไทเป : บริษัทเอวี่ยนหลิว, 2003): 51.

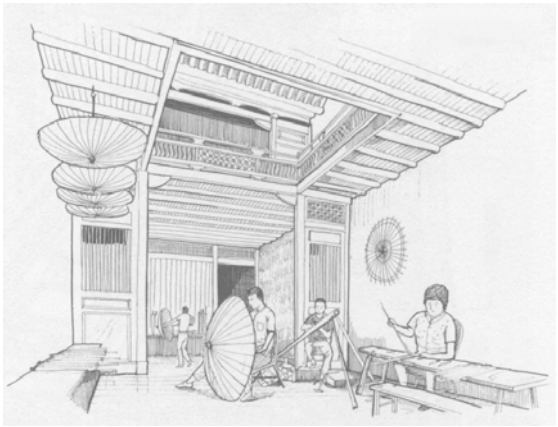

ลายเส้นที่ 170 ตึกแถวพาณิชย์ (Row houses of shops) และ ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ (Row houses of residences and shops)

ที่มา: หลี่ เฉียนหลัง, หนังสือภาพประกอบคำบรรยายสถาปัตยกรรมโบราณของไต้หวัน (ไทเป : บริษัทเอวี่ยนหลิว, 2003): 51.

4. มีช่องเปิดกลางบ้านเรียก “โหลวจิ่น” เป็นช่องเปิดรูปสี่เหลี่ยมบนพื้นชั้น 2 จึงมีการทำราวกันตกโดยรอบช่องเปิด ลักษณะช่องคล้ายบ่อกลางบ้าน เป็นพื้นที่ที่แสง เสียง และลมสามารถลอดผ่านเข้ามาภายในอาคาร โดยเฉพาะตึกแถวจีนดั้งเดิมในเมืองสมัยโบราณ เช่น ไดหนัน, ตั้นส่วน และลู่กั๋ง

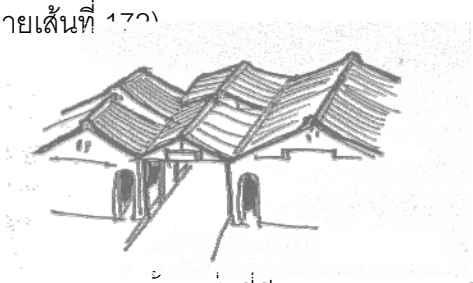
การสร้างช่องเปิดไว้กลางบ้าน มักมีการสร้างบันไดไว้ติดกับช่องเปิด เพื่อขึ้นสู่ชั้นบน (ชั้น 2 และ 3) หากเป็นตึกแถวพาณิชย์จะใช้ช่องเปิดกลางบ้านไว้ลำเลียงสินค้า โดยมีตัวอย่างตึกแถวที่มีชื่อมีช่องเปิดกลางบ้าน 2 ชั้นต่อกันตั้งอยู่ที่ลู่กั๋ง นามว่า “เอวี๋ยนซังหัง” มีการแกะสลักตแต่งอย่างงดงาม แสงที่ส่องผ่านช่องเข้ามาเป็นแสงที่นวลอบอุ่นจนได้รับการขนานนามว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่งดงาม (ลายเส้นที่ 169 และ 171)

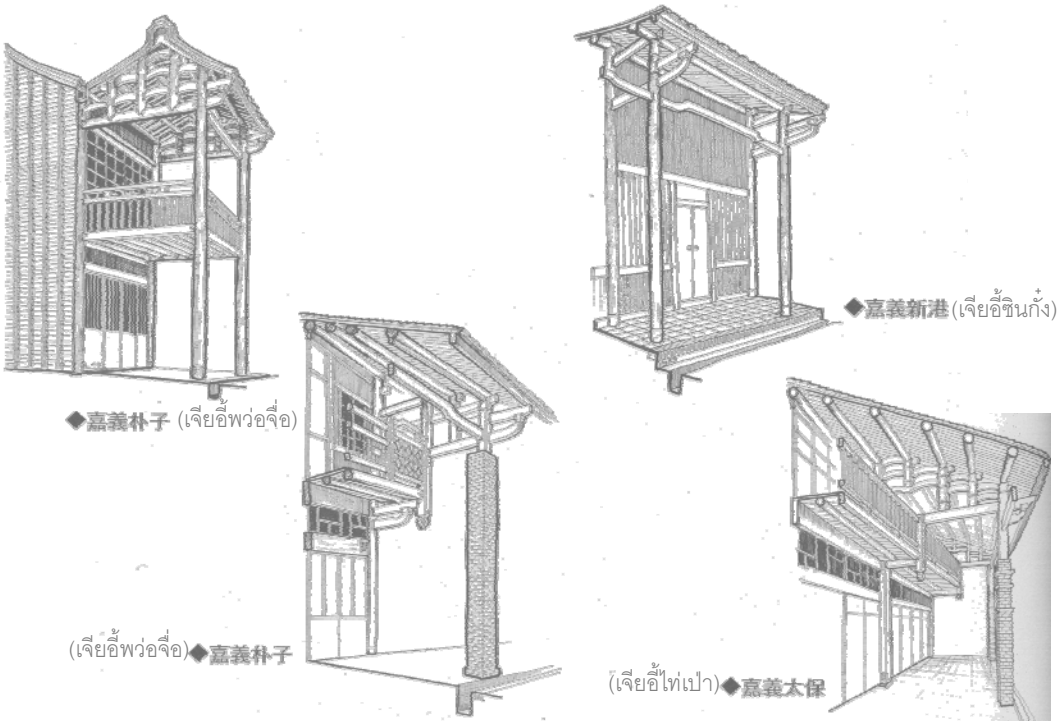
ลายเส้นที่ 171 “เอวี๋ยนซังหัง” เป็นตึกแถวที่ลู่กั๋ง แสดงการใช้สอยพื้นที่ส่วนช่องเปิดกลางบ้าน
ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 53.

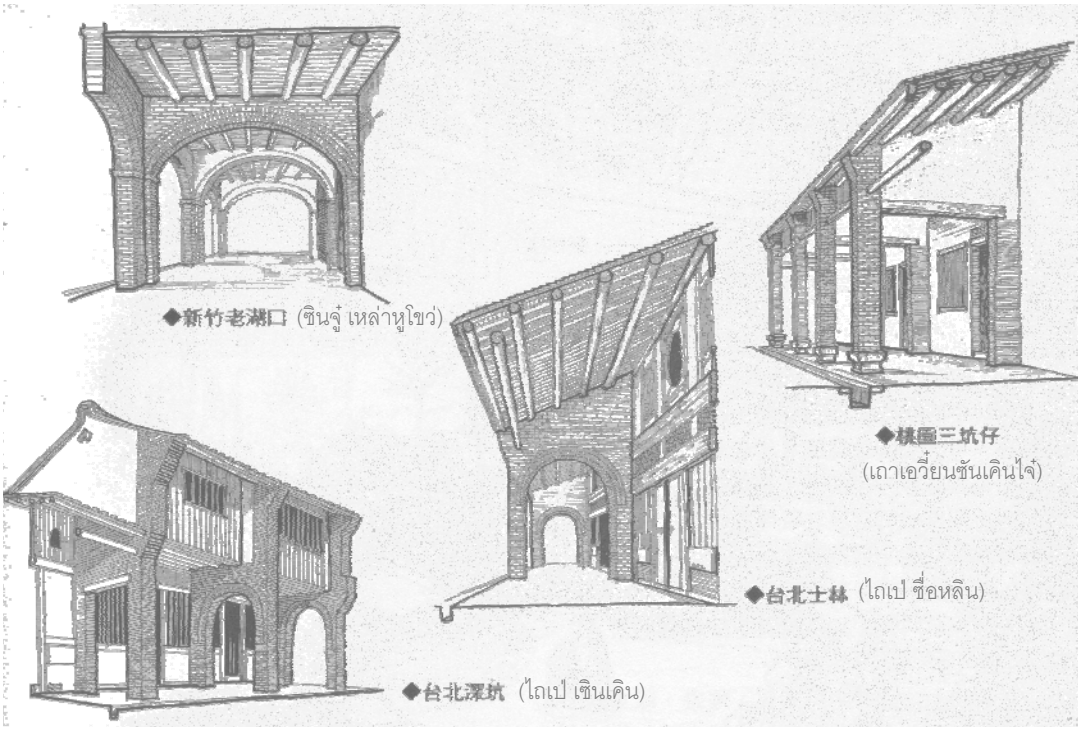
5. ตึกแถวพาณิชย์ที่มีใต้ถุนด้านหน้า (อาเขต) ตึกแถวของแต่ละหลังต่อเนื่องกันเป็นทางเดิน สามารถใช้หลบแดด หลบฝน เป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากร้านค้า และเพิ่มโอกาสในการเลือกชมสินค้ามากขึ้น (ลายเส้นที่ 173) เรียกว่า “ถิงไจ๋เจี่ยว” (“ฉี่โหล”)

ตึกแถวพาณิชย์ที่ลู่กั๋ง (สมัยราชวงศ์ชิง) มักนิยมสร้างทางเชื่อมระหว่างอาคารทั้ง 2 ฝั่งที่มีหลังคาคลุม ทำให้มืด มองไม่เห็นแสงสว่างแม้จะเป็นเวลากลางวัน จึงเรียกว่า “ปู๋เจี้ยนเทียน” แปลตรงตัวว่า “ไม่เห็นฟ้า” (ลายเส้นที่ 172)

ลายเส้นที่ 172 ทางเชื่อมระหว่างอาคารทั้ง 2 ฝั่งที่มีหลังคาคลุม ของตึกแถวพาณิชย์ที่ลู่กั๋ง (สมัยราชวงศ์ชิง)
ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 53.

ลายเส้นที่ 173 ตึกแถวพาณิชย์ที่มีอาเขตเป็นทางเดินหลบแดด หลบฝน ในแต่ละที่

ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 52-53.

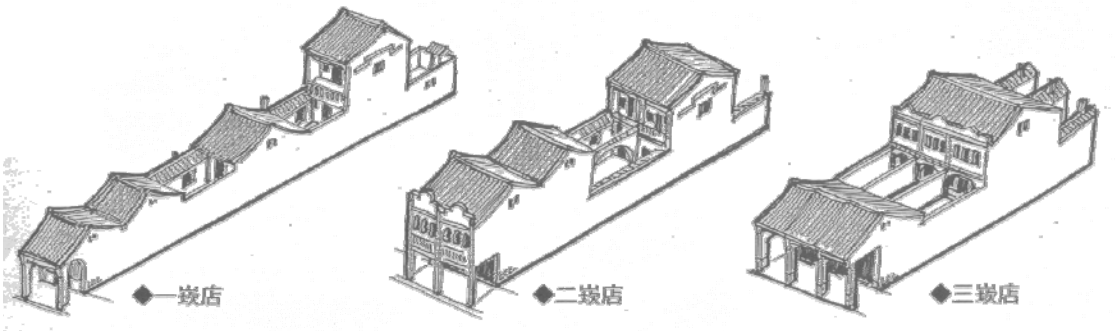
6. ตึกแถวสมัยโบราณที่ประเทศจีนมักมีการสร้างซอยกันไฟไว้ทุก ๆ 10 หลังของตึกแถวเนื่องจากเป็นผนังที่ช่วยในการกันไฟ เรียกว่า “ฝัง ฮว่อ เซี่ยง” หรือ “ฟง ฮว่อ เซี่ยง” แปลตรงตัวว่าซอยกันไฟ

7. ตึกแถวจีนดั้งเดิมมีจำนวนห้องแถว (1 แถว ในที่นี้เรียก 1 คูหา) และความกว้างแตกต่างกันหลากหลายแบบ สามารถแบ่งออกเป็น 3 แบบดังนี้

– “อีขั่นเตี้ยน” คือตึกแถวที่มี 1 คูหา กว้างประมาณ 16-18 ฟุต (4.80-5.40 เมตร) พบเห็นได้ที่เมืองจังฮว่า ที่ลู่กั๋ง และที่ที่ต้าเต้าเฉิงที่เมืองไทเป โดยชื่อเรียกว่า “อีขั่นเตี้ยน” ได้ปรากฏอยู่ในหนังสือบันทึกทางสถาปัตยกรรมของ “ไถเป่ต้าหลงต้ง ซื่อสือซื่อขั่น” (ลายเส้นที่ 174)

– “เอ้อขั่นเตี้ยน” คือตึกแถวที่มี 2 คูหา หรือมีความกว้าง 2 ช่วงตึก บางครั้งเปิดหน้าร้านทั้ง 2 คูหา บางครั้งก็เปิดแค่คูหาเดียว (ลายเส้นที่ 174)

– “ซานขั่นเตี้ยน” คือตึกแถวที่มี 3 คูหา หรือมีความกว้าง 3 ช่วงตึก ให้ความรู้สึกสง่าเมื่อมองจากมุมสูง ตัวอย่างที่พบได้ เช่น ต้าเจียติงไจ๋ ที่ลู่กั๋ง และเป่เหมินต้าเจีย ที่ซินจู๋ (ลายเส้นที่ 174)

(“อีขั่นเตี้ยน” หรือตึกแถว 1 คูหา) (“เอ้อขั่นเตี้ยน” หรือตึกแถว 2 คูหา) (“ซานขั่นเตี้ยน” หรือตึกแถว 3 คูหา)

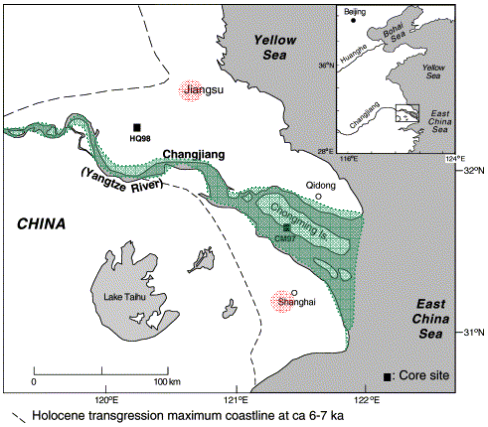
ลายเส้นที่ 174 ตึกแถวพาณิชย์ที่มีจำนวนห้องแถว 1, 2 และ 3 คูหา
ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 71.

จากภาพแสดงให้เห็นว่าลักษณะตึกแถวมีด้านยาวค่อนข้างลึก และมีการเปิดลานโล่ง (Courtyard) หากตึกแถวยาวมากก็จะเปิดลานหลายช่วง ซึ่งลานเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมภายนอกเสมือนมีพื้นที่ธรรมชาติที่เป็นส่วนตัว ทำหน้าที่ในการถ่ายเทอากาศภานในอาคาร และรับแสง รับฝนจากธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีลักษณะของอาเขตที่ใช้เป็นที่หลบแดด หลบฝน เพิ่มพื้นที่ในการเลือกสินค้า และเป็นทางเดินเชื่อมตึกแถวแต่ละหลัง

<u>กรณีที่ 2</u> ตึกแถวในชุมชนเมืองบริเวณตอนล่างของแม่น้ำฉางเจียง (Lower Changjiang Region) **หรือแม่น้ำแยงซี** (Lower yangtze Riwer)

การวางรูปแบบหลักของเมืองที่มีความมั่งคั่งแถบเจียงหนาน (Jiangnan) คือเป็นเมืองที่มีประชากรหนาแน่น ประกอบด้วยฟาร์มมากมาย มีการค้าขายพาณิชย์กระจายอยู่ทั่วไปทางตอนใต้ของแม่น้ำแม่น้ำแยงซี (แม่น้ำฉางเจียง) ซึ่งเชื่อมต่อกับรอยเว้าของอ่าวเล็ก ๆ, ชายฝั่งทะเล, แม่น้ำตื้น ๆ และนาข้าว มันจึงถูกขนานนามว่าเป็นเมืองแห่งน้ำ ซึ่งอยู่ระหว่างนานจิง (Nanjing) และเซี้ยงไฮ้ (Shanghai) เมืองใหญ่ทั้ง 2 เมือง (ภาพที่)

ภาพที่ 131 แผนที่แม่น้ำแยงซี หรือแม่น้ำฉางเจียง ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างนานจิง (Nanjing) และเซี้ยงไฮ้(Shanghai)

ที่มา : Quaternary Science Reviews, Volume 22,4 (June 2003) : 1501-1519.

ภาพที่ 132 แผนที่เมืองต่าง ๆ บริเวณแม่น้ำแยงซี หรือแม่น้ำฉางเจียง

ที่มา : http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Lower_yangtze.png

ลักษณะเด่นของที่ของตึกแถวบริเวณตอนล่างของแม่น้ำแยงซี (แม่น้ำฉางเจียง)[97] คือ

1. รูปร่างหนาสูง ซึ่งเป็นลักษณะของที่อยู่อาศัยบริเวณชุมชนริมคลอง (เมืองแห่งน้ำ) เช่นที่ ซูโจว (Suzhou), โจวจวง (Zhouzhuang), คุนชาน (Kunshan), โชวซิง (Shouxing), ฮูโจว (Huzhou) และเจียซิง (Jiaxing) มีทั้งที่เป็นตึกแถวจีนดั้งเดิม และตึกแถวที่มีการผสมผสานระหว่างแบบจีนและต่างชาติ เช่นที่เซี้ยงไฮ้ (Shanghai)

2. การตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านแต่ละที่ในเขตภูมิภาคนี้ มีการสะท้อนถึงรูปแบบการพัฒนาของที่อยู่อาศัยอย่างมาก ส่วนใหญ่จะพบในบริเวณส่วนแม่น้ำที่เป็นชุมชนตลาดซึ่งเกิดจากการเชื่อมโยงตัดกันของแม่น้ำ

3. ชุมชนริมคลองหลายเมืองจะมีรูปแบบผังเมือง ที่มีการวางตึกแถวเรียบไปตามคลองเป็นเส้นตรงทิศตะวันออกสู่ทิศตะวันตก และมีการหันหน้าตึกแถวไปสู่คลองซึ่งเป็นทางสัญจรหลัก ดังนั้นจึงหันหน้าบ้านไปทางทิศเหนือ หรือทิศใต้

4. ชุมชนที่อยู่ริมคลองโดยทั่วไปจะมีองค์ประกอบของตึกแถว คลอง อาเขต ตรอก หรือถนนซอยแคบๆ และสะพานข้ามคลอง มีรูปแบบการเชื่อมต่อของแต่ละส่วนโดยทั่วไปดังนี้

แบบที่ 1 _คลอง__ตึกแถว__ถนน__ตึกแถว__คลอง_

แบบที่ 2 _ตึกแถว__ถนน__คลอง_

แบบที่ 3 _ตึกแถว__ถนน__คลอง__ตึกแถว_

แบบที่ 4 _ตึกแถว__ถนน__คลอง__เพิงเก็บของ_

แบบที่ 5 _ตึกแถว_อาเขต__คลอง__อาเขต_ตึกแถว_

แบบที่ 6 _ตึกแถว__คลอง__ตึกแถว_

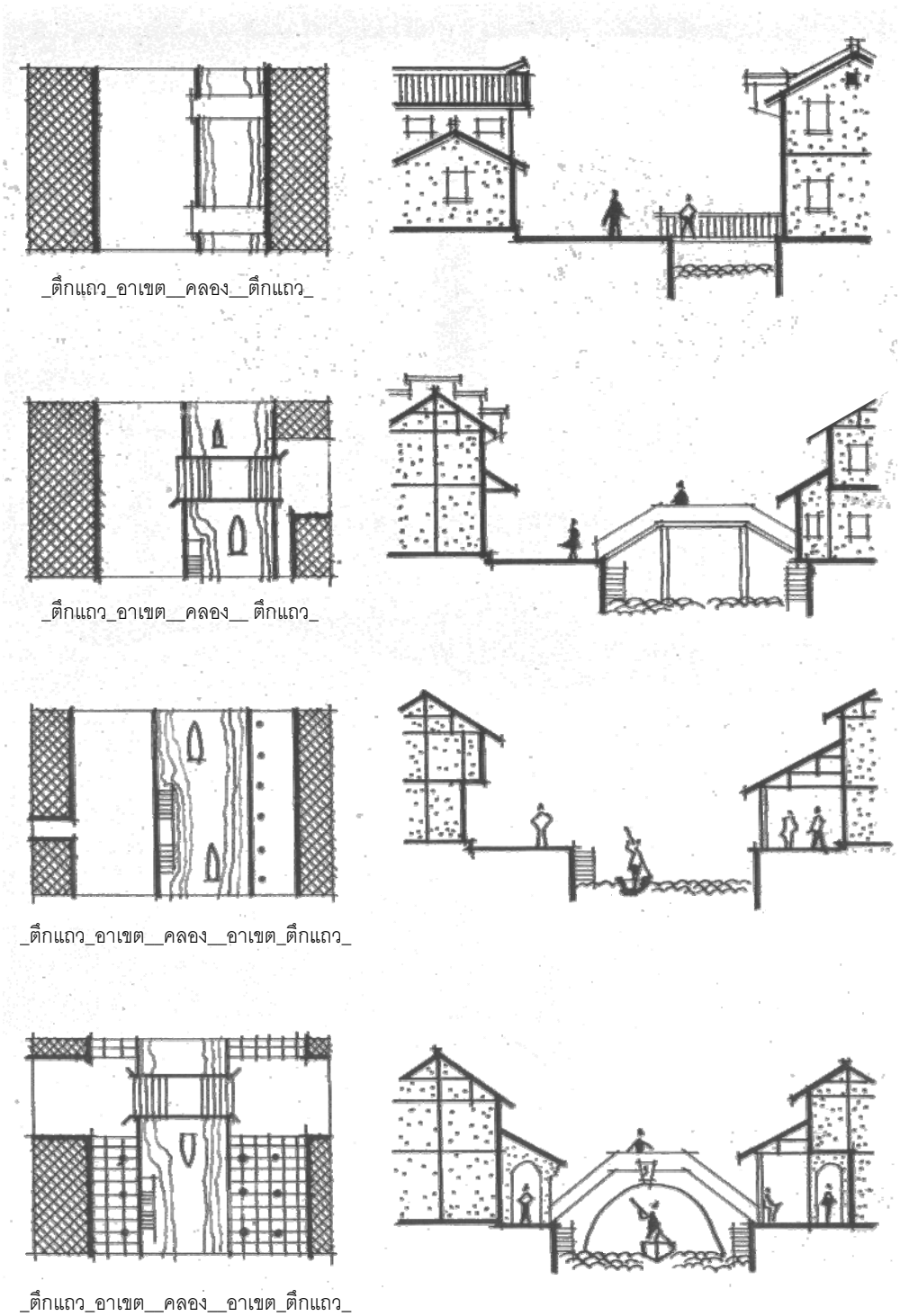
แบบที่ 7 _ตึกแถว__ถนน__ตึกแถว_

5. รูปแบบตึกแถวแถบชุมชนริมคลองมักเป็นตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ โดยจะมีร้านค้าอยู่ด้านล่าง ด้านหน้าซึ่งจะติดกับถนน หรือคลอง บางครั้งด้านหนึ่งติดคลองอีกด้านติดถนนซอย เนื่องจากการสัญจรหลักใช่คลอง แต่การสัญจรระหว่างตึกแถวบางครั้งก็เป็นถนนซอยแคบ ๆ

6. ตึกแถวบริเวณชุมชนริมคลองมีลักษณะเด่น คือมีอาเขต หรือทางเดินที่มีหลังคาคลุม ซึ่งพบบริเวณทางตอนเหนือของเจ้อเจียง (Zhejiang) และทางใต้ของเจียงซู (Jiangsu) (ลายเส้นที่ 175)

---

[97] Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 254.

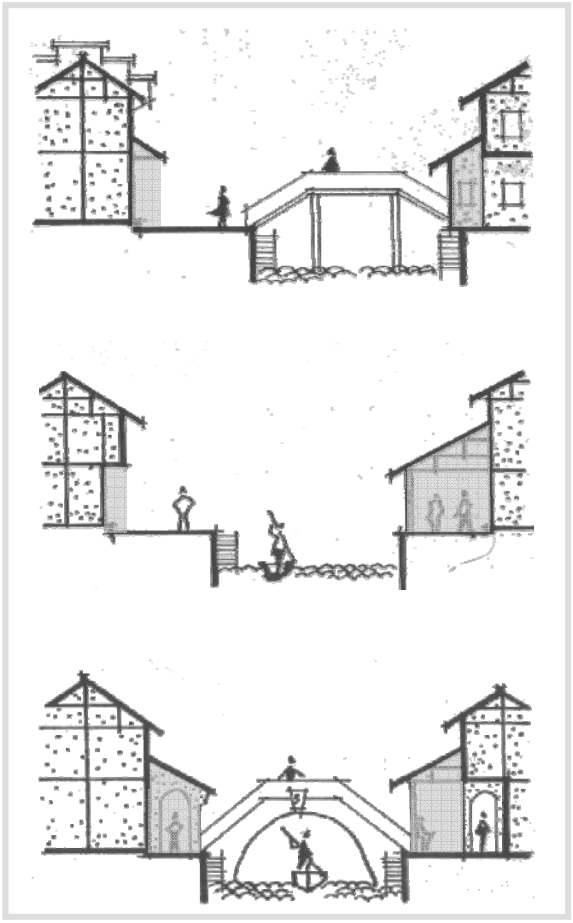
ลายเส้นที่ 175 ผังและรูปตัดแสดงการวางผังแถบชุมชนริมคลอง สะพานข้ามคลอง และลักษณะอาเขตแบบต่าง ๆ ทางเหนือของเจ้อเจียง (Zhejiang) และทางใต้ของเจียงซู (Jiangsu)
ที่มา : Knapp, Ronald G, China's vernacular Architecture : house form and culture (USA : University of Hawai'i Press, 1989): 15.

อาเขตเป็นองค์ประกอบของตึกแถว เป็นพื้นที่ที่ช่วยป้องกันความร้อนในหน้าร้อน และป้องกันฝนในเวลาที่ฝนตกหนัก การยื่นของอาเขตออกมาจากตัวอาคารทำให้มันเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดการลื่นไหลของกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เป็นทั้งที่สำหรับรับประทาน ดูแลเลี้ยงดูเด็ก ๆ และมันยังเหมาะที่จะซัก-ตากผ้าริมคลอง (ภาพที่ 134) รูปแบบของอาเขตมีหลากหลายรูปแบบทั้งแบบที่โครงสร้างจำเป็นในการรับหลังคาด้านบน หรือแบบที่มีการยื่นหลังคา หรือผ้าใบออกมาเพื่อให้เกิดที่ว่างแบบอาเขตที่สามารถให้ร่มเงาได้เช่นกัน (ลายเส้นที่ 176)

ภาพที่ 133 การตาก-ซักผ้าบริเวณอาเขต
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 255.

ลายเส้นที่ 176 อาเขตหลากหลายแบบ
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 15.

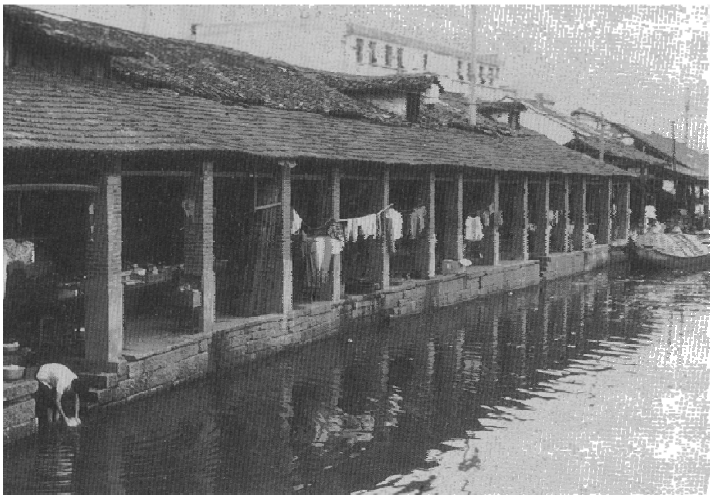

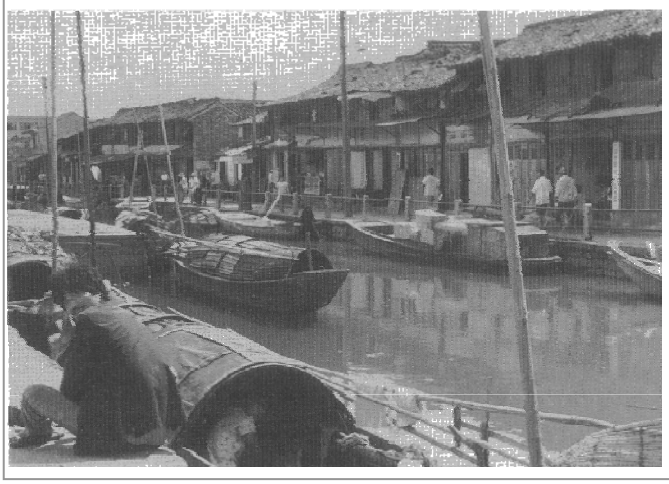
ภาพที่ 134 (ซ้าย) อาเขตตึกแถวในชุมชนริมคลอง ที่ซูโจว (Suzhou)
ที่มา :Professional China Tour Service, Zhouzhuang, Accessed 22 June 2006. Available from http://www.travelchinaguide.com/attraction/jiangsu/suzhou/zhouzhuang.htm

การยื่นมุข (canopy) ของ
ตึกแถวในโชวซิง (Shaoxing)

ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์
ในโชวซิง (Shaoxing)

ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ใน 2 ชั้น
ในนิงโป (Ningbo)

ภาพที่ 135 (ซ้าย) อาเขตของตึกแถวในชุมชนริมคลอง

ที่มา : Knapp, Ronald G, China's vernacular Architecture : house form and culture (USA : University of Hawai'i Press, 1989): 14-16.

ภาพที่ 136 อาเขตของตึกแถวในชุมชนริมคลอง ที่ฮูโจว (Huzhou)
ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 59.

7. ชุมชนริมคลองหลายชุมชนที่ประกอบด้วยที่พักอาศัย และร้านค้าขนาดเล็ก หมายรวมถึงตึกแถวพักอาศัย ตึกแถวพาณิชย์ และตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ โดยตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ มีการค้าขายในสิ่งที่เป็นความต้องการของคนในชุมชน สิ่งที่จำเป็นในการใช้สอยประจำวัน ผลิตวัตถุดิบ หรือสิ่งของเล็ก ๆ หรือทำกิจการขนาดเล็ก ได้แก่ ร้านน้ำชาและขนม (teahouse), ร้านขายเหล้าผลไม้ (wire shops) และร้านอาหาร (restaurants) ในพื้นที่ห้องด้านล่างโดยถูกแบ่งกั้นฝาส่วนหนึ่งเป็นพื้นที่พักผ่อน ส่วนห้องด้านบนมีความสำคัญสำหรับนอนหรือเก็บกักตุนของ

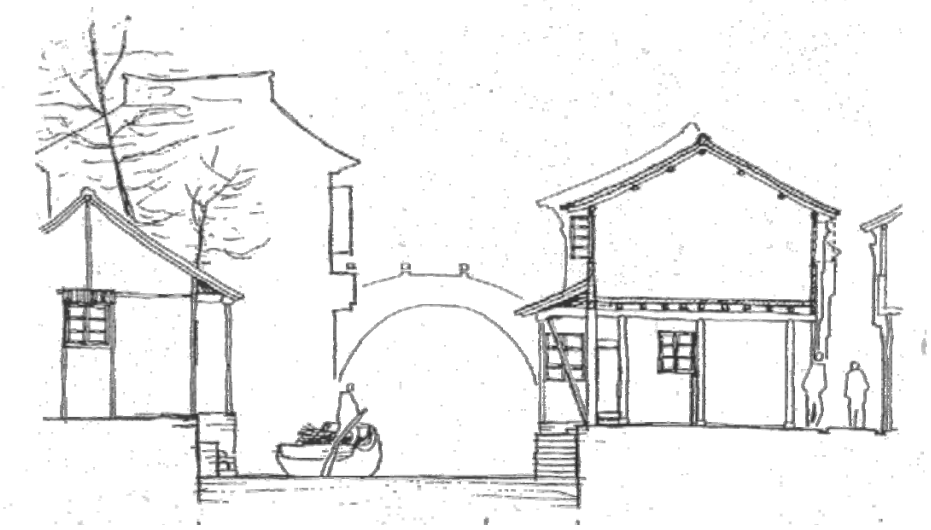
8. ตัวอย่างตึกแถวบริเวณตอนล่างของแม่น้ำแยงซี (แม่น้ำฉางเจียง)

ตัวอย่าง 1 ตึกแถวบริเวณชุมชนริมคลองในซูโจว (Suzhou) มณฑลจิงซู (Jiangsu)

1. ตามริมฝั่งริมคลองในซูโจว (Suzhou) มีตึกแถวขนาดเล็ก ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผนังสีขาวตัดกับหลังคาสีเทา และงานไม้สีแดงหรือสีน้ำตาลเข้ม ด้านหน้าติดคลองหรือถนน

2. ตึกแถวกว้างประมาณ 4 เมตร สูงประมาณ 4.00-6.50 เมตร บางส่วนเปิดช่องแสง ("tianjian" or skywell or heavenly wells) ซึ่งบ่อยครั้งที่มีขนาดใหญ่พอที่จะเป็นลานโล่งขนาดเล็ก (courtyard) ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนตัว ส่วนใหญ่สูง 1-2 ชั้น หรือ 1 ชั้นมีชั้นลอย หากเป็น

ตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ชั้นล่างด้านหน้าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนภายใน หรือพื้นที่หลังฉาก เป็นที่พักอาศัย แต่ในชีวิตประจำวันส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตอยู่ด้านล่างดังนั้นก็ใช้พื้นที่ข้างล่างเป็นที่พักผ่อนไปด้วย ทั้งในส่วนอาเขต และพื้นที่หลังฉาก

ลายเส้นที่ 177 ตึกแถวในซูโจว (Suzhou)

ที่มา : Knapp, Ronald G, China's Old Dwellings (Canada: University of Hawai'i Press, 1940): 256.

ภาพที่ 137 ตึกแถวในซูโจว (Suzhou)

ที่มา : Nanjing and Suzhou 1987 [Online], Accessed 22 June 2006. Available from http://rolfgross.dreamhosters.com/China-Web/Suzhou.htm

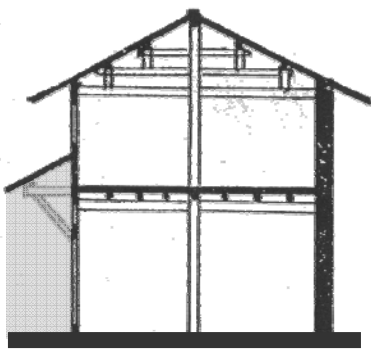

ภาพที่ 138 ตึกแถวในซูโจว (Suzhou)

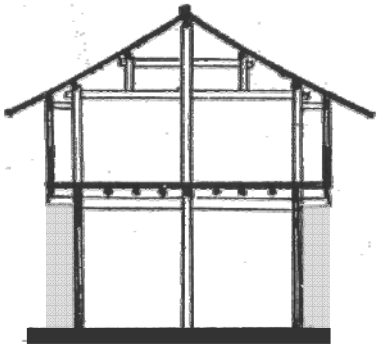
ที่มา : GerardR's China 2006 Photo Page [Online], Accessed 22 June 2006. Available from http://www.gresadi.com/Pictures/China2006/

ตัวอย่าง 2 ตึกแถว และที่พักอาศัยบริเวณ มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

กรณีศึกษาตัวอย่างในเจ้อเจียง (Zhejiang) นี้เป็นตึกแถวที่มี 2 ชั้นที่มีโครงสร้างหลักเป็นไม้โดยชั้นบนจะเตี้ยกว่าชั้นล่าง หรือเรียกได้ว่าเป็นชั้นใต้หลังคา ลายเส้นที่ 178 มีหลังคายื่นลงมาคลุมระเบียงด้านหน้าอาคารโดยมีเสาค้ำยันมารองรับ เกิดเป็นอาเขต (arcade) ด้านหน้าทางเข้า ส่วนลายเส้นที่ 179 แสดงลักษณะของพื้นชั้นบนที่มีโครงสร้างพื้นชั้นบนยื่นออกมาจากผนังชั้นล่างทำให้เกิดพื้นที่ว่างบริเวณระเบียงที่ถูกคลุมด้วยพื้น (canopy) เกิดเป็นอาเขตซึ่งเป็นลักษณะเด่นของตึกแถวบริเวณแม่น้ำแยงซี

ลายเส้นที่ 178

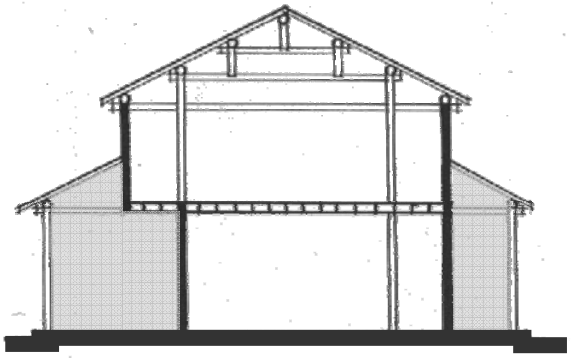

ลายเส้นที่ 179

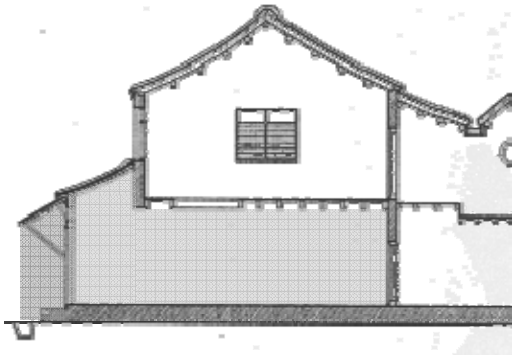
ลายเส้นที่ 178 และ 179 รูปตัดแสดงการแบ่งชั้น และที่ว่างภายในที่พักอาศัยบริเวณ มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

ที่มา: ปรับปรุงจาก Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 85.

ลายเส้นที่ 180 แสดงที่พักอาศัยที่มีระเบียง 2 ข้างโดยมีการยื่นหลังคาต่างระดับคลุมพื้นที่ด้านล่างเกิดเป็นอาเขตทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ซึ่งลักษณะที่ว่างภายในมีความน่าสนใจเนื่องจากมีความคล้ายคลึงกับที่ว่างภายในตึกแถวในพื้นที่โครงการ

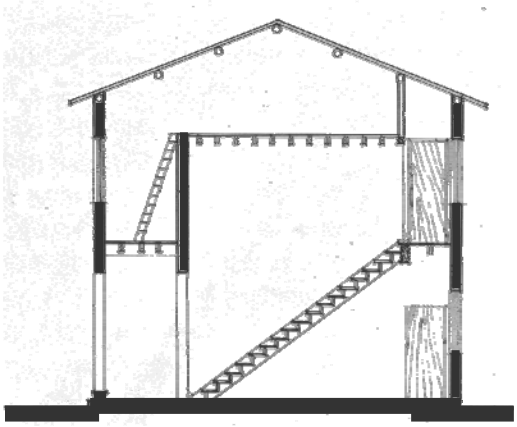

ลายเส้นที่ 180 รูปตัดแสดงที่พักอาศัยที่มีอาเขต 2 ด้านบริเวณ มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

ลายเส้นที่181 รูปตัดแสดงที่ว่างภายในตึกแถวเลขที่ 98 บริเวณโครงการ

ที่มา: ปรับปรุงจาก Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 85.

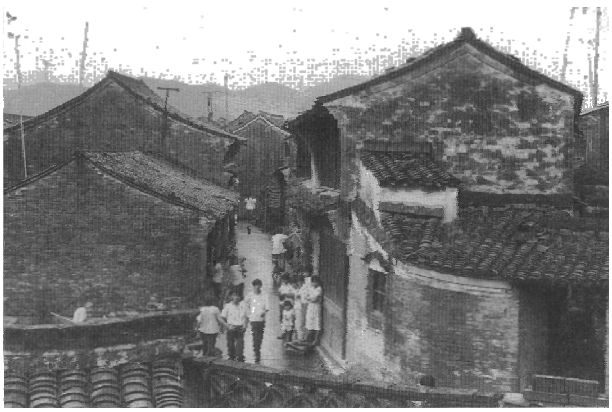
ลายเส้นที่ 182 รูปตัดแสดงที่พักอาศัยที่มีชั้น 2 และชั้นลอยของบริเวณ มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)

ที่มา: ปรับปรุงจากเรื่องเดียวกัน, 85.

ลายเส้นที่ 182 แสดงอาคารที่มีชั้น 2 และชั้นลอยใต้หลังคาของบริเวณ มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) บริเวณพื้นชั้นที่ 1 มีบันไดถาวรทอดขึ้นสู่ชั้นที่สองซึ่งเป็นที่เก็บของ และมีบันไดชั่วครามที่มีลักษณะชันสำหรับขึ้นบนพื้นชั้นลอยใต้หลังคา

ภาพที่ 139 ตึกแถวบริเวณชุมชนริมคลองในอูเจิน (Wuzhen)มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)
ที่มา : Wuzhen Old Town, China Discover Travel with Passion [Online], Accessed 22 June 2006. Available from http://www.chinadiscover.net/china-tour/zhejiangguide/zhejiang-wuzhen.htm

ภาพที่ 140 ตึกแถว 1-2 ชั้นบริเวณโมจือ (Mozhi) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)
ที่มา: Knapp, Ronald G, China's traditional rural architecture (The United States of America : University of Hawai'i Press,1986): 88.

ภาพที่ 140 การต่อเชื่อมของกำแพง
ตึกแถวบริเวณหวงเจอ (Huangze)
มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)
ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 89.

ภาพที่ 142 ตึกแถวบริเวณฮังโจ(Hangzhou) มณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang)
ที่มา: เรื่องเดียวกัน, 88,103.

ตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนบริเวณคาบสมุทรมลายู และในพื้นที่อื่นบริเวณภาคใต้ของไทย

(ตึกแถวพักอาศัย (Row houses of residences), ตึกแถวพาณิชย์ (Row houses of shops) และตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ (Row houses of residences and shops))

การที่ชาวจีนอพยพออกจากประเทศ ทำให้เกิดงานสถาปัตยกรรมประเภทตึกแถวตามเส้นทางอพยพบริเวณได้แก่บริเวณคาบสมุทรมลายู และในพื้นที่อื่นบริเวณจังหวัดทางภาคใต้ของไทย ได้แก่ ปัตตานี นครศรีธรรมราช ภูเก็ต และพังงา (ตะกั่วป่า) ซึ่งตึกแถวในแต่ละที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ร่วมเช่นเดียวกับชุมชนเมืองเก่าสงขลา การที่งานในแต่ละที่แตกต่างกันแต่ยังคงมีอิทธิพลจากความเชื่อดั้งเดิมทำให้เกิดคำถามว่าทำอย่างไรในการออกแบบงานที่มีลักษณะเฉพาะแต่ยังคงสามารถสื่อจิตวิญญาณ ความเชื่อดั้งเดิม ในงานสถาปัตยกรรมในแต่ละพื้นที่โดยไม่ได้ดึง หรือลอกรูปแบบมาโดยตรง

การศึกษาในหัวข้อนี้มีเพื่อศึกษาจิตวิญญาณ ความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ร่วมกัน เช่น เรื่องฮวงจุ้ย (feng-shui) เรื่องลำดับศักดิ์ในการใช้พื้นที่ และศึกษาวิเคราะห์การคลี่คลายงานที่มาจากพื้นฐานสถาปัตยกรรมจีนเหมือนกัน โดยดึงลักษณะร่วม และความแตกต่าง เพื่อช่วยให้การออกแบบโครงการสามารถดึงแนวความคิด จิตวิญญาณดั้งเดิมมาสร้างสรรค์ใหม่ให้เข้ากับความคิดร่วมสมัย ทั้งในด้าน สังคม วิถีชีวิต ความต้องการในปัจจุบันได้อย่างลงตัวเหมาะกับพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

1. **กรณีศึกษาตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนที่ปีนัง และมะละกา ประเทศมาเลเซีย**

เนื่องจากปีนัง และมะละกาเป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเลจึงมีชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ทำให้เกิดตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนในช่วงเริ่มแรก และช่วงเปลี่ยนถ่ายก่อนที่จะมีการผสมผสานกับอิทธิพลจีนผสมตะวันตกในช่วงต่อมา

กลุ่มคนเชื้อสายเปรานากันเป็นกลุ่มชาวจีนอพยพกับชาวพื้นเมืองในพื้นที่ที่ชาวจีนไปตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ ในมะละกามีกลุ่มชาวจีนอพยพที่แต่งงานกับชาวมลายู ในอดีตบุตรที่เกิดระหว่าง 2 เชื้อสายดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม เนื่องจากไม่ใช่ชาวจีนแท้ และไม่ใช่ชาวมาเลย์แท้ จึงเรียกตนเองว่าชาวจีนเชื้อสายเปรานากัน บุตรชายที่เกิดมาจะถูกเรียกว่า บาบ๋า (Baba) บุตรสาวเรียก

ยาย่ำ (Nyonya) [98] ถึงแม้ว่าจะใช้ชีวิตอยู่ในมะละกา และมีเชื้อสายมาเลย์แต่ยังคงยึดถือปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา และตามบรรพบุรุษในมณฑลฟูเจี้ยน (Fujian)

การที่สังคมไม่ยอมรับทำให้ชาวเปรานากันมุ่งมั่นในการทำงาน โดยเฉพาะการค้าขายระหว่างเมืองท่าเพื่อสร้างฐานะให้เป็นที่ชอมรับในสังคม จนมีบทบาทกลายเป็นเศรษฐกิจหลักของเมืองมะละกา ซึ่งลักษณะสถาปัตยกรรมก็มีเอกลักษณ์ที่โดเด่น มีอิทธิพลของสถาปัตยกรรมจีนและยังส่งอิทธิพลต่อพื้นที่อื่น ๆ ในคาบสมุทรมลายู เช่น ปีนัง ประเทศมาเลเซีย, กาตอง (Katong) ประเทศสิงคโปร์ และ ตะกั่วป่า ภูเก็ต ประเทศไทย เป็นต้น

ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ (Row houses of residences and shops)

การออกแบบเรือนแถว และตึกแถวดั้งเดิมของพ่อค้าจีน ช่วงแรกประมาณก่อนปี ค.ศ.1880 เป็นเรือนไม้อย่างง่าย ๆ เพื่อใช้ค้ำหลังคาที่มุงด้วยจาก และเปิดหน้าร้านไปยังถนนเพื่อให้สินค้าถูกจัดแสดง ซึ่งส่วนด้านหลังจะถูกสร้างเหนือติดริมน้ำเพื่อใช้อำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้า และมีการตกแต่งเพียงเล็กน้อย มี 1 ชั้น แบ่งพื้นที่ด้านหน้าเพื่อค้าขาย และด้านหลังใช้พักอาศัย วัสดุการก่อสร้างตึกแถวอยู่บนพื้นฐานของวัสดุที่มีในท้องถิ่น ซึ่งรวมกับอิทธิพลของสถาปัตยกรรมจีนที่สร้างด้วยวัสดุถาวร เช่น อิฐ และกระเบื้อง

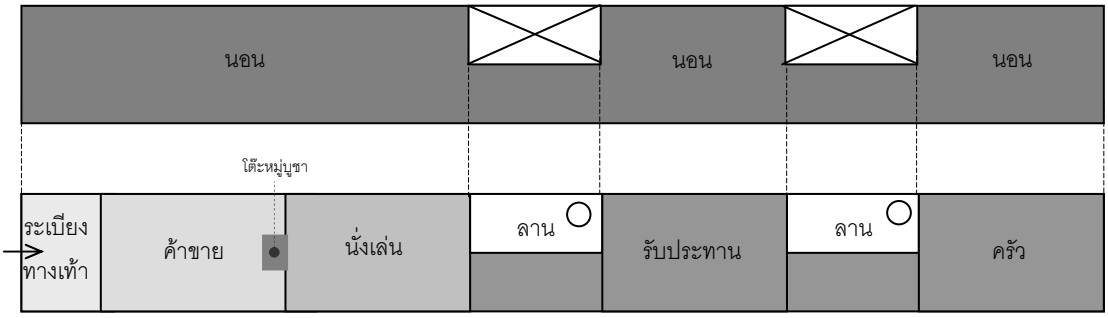
ช่วงถัดมาปี ค.ศ.1880 ถึงการเริ่มต้นตึกแถว 2 ชั้น ชั้นล่างใช้สำหรับค้าขาย ชั้นบนใช้สำหรับพักอาศัย อาคารแบบนี้ยังคงเป็นลักษณะมาตรฐานของตึกแถวของชาวเปรานากันในมาเลเซีย ความกว้างมักจะอยู่ระหว่าง 13 -20 ฟุต (3.90 – 6.00 เมตร) และลึกประมาณ 2-3 เท่าของความกว้าง (7.80 – 18.00 เมตร) บานเกล็ดหน้าต่างไม้เรียบ ๆ หรือ หน้าต่างบานเกล็ด ใช้เพื่อปกป้องฝนจากชั้นที่สอง มลภาวะ และเสียงจากถนน และภายนอกชั้น 1 ปกป้องด้วยระเบียงทางเท้า 5 ฟุต (1.50 เมตร) ด้านหน้าของอาคาร เป็นการเพิ่มพื้นที่ในการเลือกชมสินค้าที่ถูกจัดแสดงอยู่หน้าร้าน

ตึกแถวมีลักษณะเฉพาะของอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมจีน เช่น ลักษณะโค้งบริเวณส่วนที่เป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่วด้านหน้าหรือด้านข้างของอาคาร(curved gable ends) กระเบื้องเคลือบมุงหลังคา (glazed ornamental tiles) การตกแต่งด้วยการฉาบปูน (stucco decoration) ทำให้เห็นถึงเอกลักษณ์ และพื้นเพดั้งเดิมของผู้พักอาศัยว่าเป็นชาวมาเลย์เชื้อสายจีน

---

[98] ปรียชนัน สายสาคเรศ, “อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต)” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547).

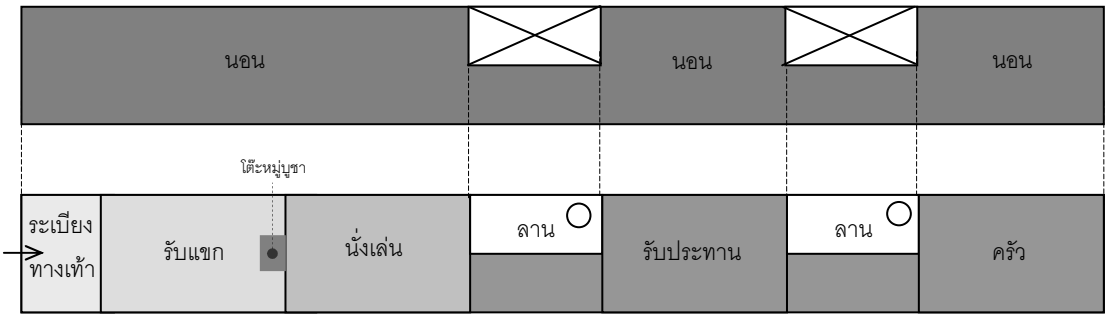
นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะรวมตึกแถวให้เป็นแนว เป็นกลุ่มเดียวกัน โดยใช้บัวเพดานแนวนอน การก่ออิฐเป็นเส้น แถวเสาระเบียง และระเบียงโค้งครึ่งวงกลม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เน้นให้เห็นถึงการอยู่อาศัยแบบรวมกลุ่มกัน [99] ของสังคมชาวเปรานากัน ซึ่งสื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และการพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชน

ลายเส้นที่ 183 ผังชั้นที่ 1 และ 2 แสดงการใช้สอยตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ ของชาวเปรานากัน

ตึกแถวพักอาศัย (The residential row house)

ตึกแถวพักอาศัยดัดแปลงมากจากตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ การก่อสร้างรายละเอียด การระบายอากาศของห้องแถวแบบนี้ มีการออกแบบให้คล้ายกับตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ แต่ไม้ที่ใช้จะเป็นไม้ที่ธรรมดากว่า รวมไปถึงวัสดุ และการประดับตกแต่งก็มีความประณีต และ ซับซ้อนน้อยกว่าตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ด้วย ชั้นล่างของตึกแถวจะใช้สอยสำหรับพักอาศัยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ สำหรับรับแขก ตั้งโต๊ะหมู่บูชา นั่งเล่นพักผ่อนในเวลากลางวัน รับประทานอาหารครัว พื้นที่ซักล้าง และห้องน้ำ-ส้วม ส่วนชั้นสองใช้สอยเป็นห้องนอน

ลายเส้นที่ 184 ผังชั้นที่ 1 และ 2 แสดงการใช้สอยในตึกแถวพักอาศัย ของชาวเปรานากัน

[99] Yeang, Ken, The architecture of Malaysia (Malaysia: The Pepin Press, 1992): 134-135.

ตึกแถวพักอาศัยถูกสร้างขึ้นในช่วงแรกของศตวรรษที่ 19 การออกแบบรูปแบบแตกต่างจากตึกแถวพักอาศัยแลพาณิชย์ คือการออกแบบชั้นสองไม่ให้ต่อยื่นออกมา แต่จะมีการสร้างหลังคาลดระดับลงมาคลุมพื้นที่ด้านหน้าบริเวณระเบียงทางเท้า เพื่อเป็นการป้องกันแสงแดดและฝน การสร้างอาคารแบบนี้ได้รับอิทธิพลหลักมาจากจีน แต่ในช่วงหลังได้รับอิทธิพลของตะวันตกมากขึ้น[100]

<u>กรณี 1</u> ตึกแถวจีนดั้งเดิมบริเวณถนนจาลัน ตัน ตาน เซ็ง ล็อก (Jalan Tun Tan Cheng Lock, Malacca)[101]

ตึกในมะละกาเป็นตึกแถวที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศมาเลเซีย มีอายุย้อนไปถึงศตวรรษที่ 17 โดยเฉพาะตึกแถวบริเวณถนนจาลัน ตัน ตาน เซ็ง ล็อก ซึ่งแสดงให้เห็นประวัติศาสตร์ในอดีตและเจ้าของผู้มั่งคั่งของในเมืองมะละกา

- ผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ด้านยาวค่อนข้างลึกอาจมีบางหลังยาวถึง 7 เท่าของความกว้าง

- ตึกแถวส่วนใหญ่มีประตู 2 ชุด โดยชุดแรกอยู่ด้านแรกเป็นประตูรั้วโยกครึ่งบานเรียกว่าประตูปินตู ปาการ์[102] ของชาวมลายู วางกั้นเขตพื้นที่ถนนกับระเบียงทางเท้าหน้าอาคาร ส่วนประตูชุดหลังวางอยู่แนวผนังทางเข้าหลักของอาคารถัดจากระเบียงทางเท้าด้านหน้าอาคาร โดยลักษณะประตูมักเป็นประตูบานไม้บานเปิดคู่ที่มีการแกะสลักลวดลายฉลุเพื่อรับลมถ่ายเทอากาศในเวลากลางวัน บางตึกแถวมีประตูสูงครึ่งบานวางซ้อนอีกวางซ้อนด้านหน้าประตูอีกชุด หากเป็นตึกแถวพาณิชย์ และตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ มักมีประตูเป็นประตูบานเฟี้ยมเพื่อการเปิดหน้าร้านวางสินค้าที่กว้าง สามารถมองเห็นมุมกว้าง และเข้าออกได้สะดวก

- บริเวณส่วนหน้าตึกแถวชั้นล่างมีการวางตำแหน่งประตูทางเข้าหลักตรงกลาง ขนาบด้วยหน้าต่าง 1 บานในแต่ละข้าง ลักษณะหน้าต่างเป็นหน้าต่างไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเกือบจัตุรัสขนาดใหญ่ บางครั้งมีการใช้ลูกฟักไม้บานเกล็ด มักมีลูกกรงแนวตั้งวางเว้นระยะในส่วนของวงกบล่างถึงบน เหนือประตู-หน้าต่างเป็นช่องลม แต่หากเป็นตึกแถวพาณิชย์ และตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์จะไม่มีหน้าต่างในส่วนนี้ บริเวณชั้นบนส่วนใหญ่เป็นหน้าต่างบานเกล็ดไม้ มีทั้งเป็นบานเปิดคู่เต็มผนังหรือ 1-3 บาน โดยในช่วงยุคแรก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นหน้าต่างเรียบง่าย ไม่มีการ

---

[100] เรื่องเดียวกัน, 135

[101] อรอนงค์ กรุณา และคณะ,ผู้แปล, <u>มาเลเซีย</u> (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง, 2547): 220.

[102] เรื่องเดียวกัน

ประดับตกแต่ง และยังไม่มีอิทธิพลตะวันตก บริเวณภายในวงกบล่าง-บนยังคงติดลูกกรงแนวตั้งวางเว้นระยะ และเหนือหน้าต่างมักเป็นช่องลม

- พื้นที่ใช้สอย

1. **ระเบียงทางเดิน**ของตึกแถวพาณิชย์ และตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ บริเวณด้านหน้าในอดีตเป็นระเบียงทางเดินที่เชื่อมต่อกันกับตึกแถวข้างเคียง เป็นการออกแบบเพื่อให้เหมาะกับสภาพอากาศที่มีฝนตกชุกทำให้สามารถเดินไปมา และกันฝนเข้าสู่อาคารโดยตรง ต่อมามีการพัฒนาสู่ตึกแถวที่ค้าขาย ซึ่งจะใช้พื้นที่ส่วนนี้เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการเยี่ยมชมสินค้า มีการวางสินค้าบางส่วนเพื่อเชื้อเชิญลูกค้า การยื่นพื้นชั้นสองออกมานอกจากเป็นการออกแบบให้เข้ากับสภาพภูมิอากาศซึ่งมีฝนตกชุก เป็นทั้งที่พักเมื่อฝนตก ยังกันละอองฝนไม่ให้สินค้าชื้น และยังสามารถกันแดดได้อีกด้วย

2. **โถงหน้า** ถัดจากระเบียงทางเท้า เมื่อผ่านประตูทางเข้าหลัก จะเข้าสู่ส่วนโถงในตึกแถวพาณิชย์ และตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์บริเวณนี้ใช้สอยเป็นพื้นที่ค้าขายวางสินค้า หรือเครื่องเรือน โต๊ะ-เก้าอี้สำหรับลูกค้า แต่หากเป็นตึกแถวพักอาศัย จะใช้สอยพื้นที่นี้เป็นโถงอเนกประสงค์ เช่น เป็นพื้นที่รับแขก จัดงานตามเทศกาล และวางโต๊ะหมู่บูชาไม้แกะสลักฉลุลายเป็นพื้นที่ที่ประดิษฐานรูปเคารพ หรือรูปจำลองเทพเจ้า หรือเจ้าแม่ตามความเชื่อ และประดิษฐานรูปเคารพ หรือแผ่นป้ายบรรพบุรุษ

3. **ห้องนั่งเล่น** ใช้พักผ่อนนั่งเล่น เป็นห้องที่อยู่ในตำแหน่งหลังฉากหรือผนังไม้ถัดจากโถงหน้า

4. **พื้นที่รับประทาน และครัว** พื้นที่รับประทานอยู่ถัดจากพื้นที่ห้องนั่งเล่น เป็นส่วนที่มักมีเครื่องเรือนไม้พะยูงฝังมุข และหินอ่อนวางอยู่ ถัดไปเป็นช่องแสง หรือลานโล่งหนึ่งลานหรือมากกว่า คั่นกลางระหว่างพื้นที่รับประทาน กับครัวซึ่งวางอยู่หลังบ้าน ในส่วนพื้นที่รับประทานมักมีบันไดวางอยู่ติดกับส่วนลานโล่ง ห้องน้ำมักวางอยู่บริเวณด้านหลังติดกับครัว

5. **ช่องแสง หรือลานโล่ง**ของตึกแถว 1 หลังอาจมีลานหนึ่งลานหรือมากกว่า เพื่อช่วยในการส่องสว่างภายในพื้นที่ต่าง ๆ ของเรือน และช่วยในการถ่ายเทอากาศ ซึ่งมักมีบ่อน้ำ หรือจัดเป็นสวนในร่มมีไม้กระถาง น้ำพุ และบ่อ หรือโอ่งที่ใส่น้ำเต็ม

6. **ห้องนอน** สำหรับตึกแถว 1 ชั้นห้องนอนอยู่ภายในด้านหลังในส่วนพื้นที่พักอาศัย โดยจัดแบ่งเป็นพื้นที่นั่งเล่น รับแขก ครัว ส่วนรับประทาน และส่วนนอน แต่ในตึกแถว 2 ชั้น ห้องนอนวางอยู่ในพื้นที่ชั้นบน มีการแบ่งกั้นเป็นห้อง บางครั้งผนังของห้องนอนมีการติดหน้าต่างบานเกล็ดไม้หันเข้าสู่ลานโล่ง

- คติความเชื่อในการออกแบบตึกแถว

1. การออกแบบคำนึงถึงความเชื่อเรื่องฮวงจุ้ย (feng-shui) [103] ฮวงจุ้ยหมายถึง ลมและน้ำ เป็นภูมิปัญญาการพยากรณ์ของชาวจีนโบราณ ศิลปะได้ถูกผูกสัมพันธ์ไว้กับโชคชะตาที่ดีในอนาคต มีผลต่อการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้ง การวางอาคาร หรือหลุมศพ ผู้พยากรณ์ (ซินแส) ก็จะบอกตำแหน่งของการสร้าง ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม เช่น ภูเขา และลำธารที่เหมาะสม นอกจากนี้ลม และฝน ก็ได้ถูกนำเข้ามาในการเลือกพื้นที่ ขนาด และการหันทิศทางของห้องตึกแถว และเมือง โดยมักจะต้องการสำรวจฮวงจุ้ยก่อนการเลือกทำเลที่ตั้ง และในช่วงการออกแบบอาคาร

2. หน้าอาคารถือว่าสำคัญสุดเนื่องจากเป็นส่วนแรกของตึกแถว ซึ่งเป็นทางเข้าของพลังทั้งดีและร้าย จึงทำให้การเจาะช่องประตูหน้าต่างด้านหน้าตึกแถว (Facade) แฝงนัยยะเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องความสมดุล ทำให้ทั้ง 2 ข้างสมมาตรกันโดยมีประตูอยู่ตรงกลาง และขนาบด้วยหน้าต่าง และช่องลมบนหน้าต่างทั้ง 2 ข้าง ซึ่งดูเหมือนหน้าปีศาจมีปากตรงกลางที่ขนาบด้วยตาทั้ง 2 ข้าง เชื่อกันว่าเป็นการป้องกันวิญญาณร้าย และสิ่งอัปมงคลเข้าสู่ภายใน

3. การแฝงความเชื่อเรื่องมงคลไว้ในการออกแบบรูปทรงช่องเปิด และการตกแต่งลวดลายปูนปั้น

4. การออกแบบให้มีลาน หรือช่องแสงกลางบ้าน และพื้นที่ส่วนนี้มักมีบ่อน้ำอยู่เป็นพื้นที่ที่ดึงธรรมชาติภายนอกให้เป็นส่วนหนึ่งของภายในอาคาร รับแสงแดด ลม ฝน นอกจากช่วยในการส่องสว่าง การระบายอากาศแล้ว ยังทำให้พื้นที่ภายในบ้านแห้งซึ่งหมายถึงความสะอาด นอกจากนี้ยังเชื่อว่าการเปิดช่องแสงเป็นการนำความมั่งมีศรีสุข การไหลข้าวของเงินทองมาสู่ผู้อาศัย ในมะละกายังพบการตกแต่งรางระบายน้ำฝนจากหลังคาเป็นรูปปลาทอง ซึ่งปลาทองสื่อความหมายถึงความโชคดี เงินทองไม่ไหลออก

5. การออกแบบช่องประตูหน้า และประตูหลังหรือประตูอื่น ไม่ตรงกันเนื่องจากเชื่อว่าทำให้สามารถกักเก็บพลังงานที่ดีไว้ภายในอาคาร โดยมักมีฉากไม้กั้นแบ่งพื้นที่ภายในอาคาร และเจาะประตูขนาบ 2 ด้านทำให้ไม่ตรงกับประตูหน้า

6. การแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นไปตามเรือนหมู่ในประเทศจีนคือเมื่อเข้าไปถึงเจอโถงหลักหรือโถงหน้า หรือโถงอเนกประสงค์ หรือห้องรับแขก มักมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาบริเวณตรงกลางติดกับฉากด้านหลัง ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตรงกับประตูหน้าเนื่องจากมีความเชื่อว่าจะปกป้องคุ้มครองผู้อาศัย

---

[103] Yeang, Ken, The architecture of Malaysia (Malaysia: The Pepin Press, 1992): 134.

ถัดไปผ่านประตูฉากที่มักขนาบอยู่ด้านข้างสู่ห้องนั่งเล่น สู่ลาน สู่ส่วนรับประทาน สู่ครัว ห้องน้ำ-ส้วม และพื้นที่ซักล้าง ตามลำดับ

7. การวางโต๊ะหมู่บูชา มักประดิษฐานรูปเคารพเทพเจ้าหรือเจ้าแม่จีนตามความเชื่อ และประดิษฐานแผ่นป้าย และรูปเคารพบรรพบุรุษ ซึ่งมักมีการวางในตำแหน่งกลางห้องนั่งเล่น และหันหน้าออกตรงประตูทางเข้าเสมอ โดยมีการลำดับศักดิ์ของโต๊ะหมู่บูชา ด้วยระดับความสูงทางตั้งและทิศทาง ในมะละกามักประดิษฐานรูปเคารพเจ้าแม่กวนอิมใส่ชุดขาว (เจ้าแม่แห่งความเมตตา และมีการตั้งศาลถี่กงบริเวณเสาหน้าทางเข้าหลักทางซ้าย (ทางซ้ายเมื่อหันหน้าออก) ถือว่าสำคัญกว่าทางทิศขวา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การออกแบบคำนึงถึงตำแหน่งทิศทาง และลำดับศักดิ์ในการตั้งโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้า หรือเจ้าแม่จีน, บรรพบุรุษ และศาลเจ้าที่

8. มีการจัดลำดับศักดิ์การใช้สอยห้องนอน ซึ่งจะอยู่ด้านบนทั้งหมด โดยห้องนอนด้านหน้าจะมีขนาดใหญ่ มีการตกแต่งประณีตสุด ถือเป็นห้องนอนที่สำคัญสุดของครอบครัว

ตึกแถวในช่วงแรกเริ่ม สูง 2 ชั้น มักมีองค์ประกอบ และการตกแต่งเรียบง่าย เช่น หน้าต่างสี่เหลี่ยมบานเปิดคู่ หรือบานเกล็ดไม้ปรับมุมได้ มีระเบียงทางเดินที่เชื่อมกลุ่มอาคารบางส่วน

หลังคาบางชุดมีการใช้ผนังร่วมกัน สันนิษฐานว่าสร้างในช่วงเวลาเดียวกัน และมักมีทางเดินด้านหน้าเชื่อมพื้นที่ระเบียงของแต่ละหลัง โดยระหว่างหลังจะมีทั้งที่เป็นโครงสร้างคานยื่น หรือซุ้มเหลี่ยม หรือซุ้มโค้ง

หน้าจั่วโค้งมนเป็นรูปทรงหนึ่งในสัญลักษณ์ของธาตุทั้ง 5

ภาพที่ 143 ตึกแถวจีนดั้งเดิมในมะละกา

มีการใช้สีมงคลในส่วนต่าง ๆ ของอาคาร เช่น สีแดง สีเหลืองทอง เป็นต้น ในช่วงแรกยังทาสีเรียบ ๆ เน้นแค่ขอบปูน วงกบประตู หน้าต่าง

ประตู 2 ชั้นแบบ 1 บานเปิดคู่ และด้านหน้าเป็นแบบเปิดคู่ครึ่งบานด้านล่าง

ตึกแถวจีนดั้งเดิมมีรูปด้านหน้าอาคาร (Façade) ตามความเชื่อว่าเป็นรูปหน้าปีศาจ ช่วยป้องกันสิ่งอัปมงคลไม่ให้เข้าบ้าน เหนือประตูมีป้ายบอกชื่อแซ่ของตระกูล หรือชื่อหมู่บ้านเกิดก่อนอพยพ และช่องลมเหนือหน้าต่างรูปค้างคาวสื่อแทนความยั่งยืน

ภาพที่ 144 รูปแบบการจัดรูปด้านหน้า (Façade) ตึกแถว

ภาพที่ 145 ศาลถี่กง หรือศาลเจ้าที่บริเวณเสาด้านหน้าตึกแถว

ภาพที่ 146 ทัศนียภาพ และ รูปด้านข้าง แสดงช่องเปิดด้านข้าง และการเปิดช่องแสง หรือลานกลางบ้าน

ตึกแถวเปรานากัน ในช่วงการเปลี่ยนถ่ายต่อมา ยังคงอิทธิพลของจีน โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อที่ส่งผลต่อรูปแบบและมีลวดลาย และประตูหน้าต่างตามแบบพื้นถิ่น มีการตกแต่งลวดลายมากขึ้น และการใช้สีหลายสี มีการกำหนดทางเดินเท้า 5 ฟุต องค์ประกอบตกแต่งบางส่วนเริ่มมีอิทธิพลตะวันตก เช่น ลักษณะโค้งครึ่งวงกลมของหน้าต่างด้านบน

ภาพที่ 147 ตึกแถวเปรานากัน ในช่วงการเปลี่ยนถ่ายต่อจากแบบแรกเริ่ม

<u>ตัวอย่าง 1</u> พิพิธภัณฑ์มรดก บาบ๋า ยาย๋า หรือ บาบ๋า โนญา (the baba nyonya heritage museum) และร้านกาแฟ (Café 1511) ในมะละกา (Malacca)

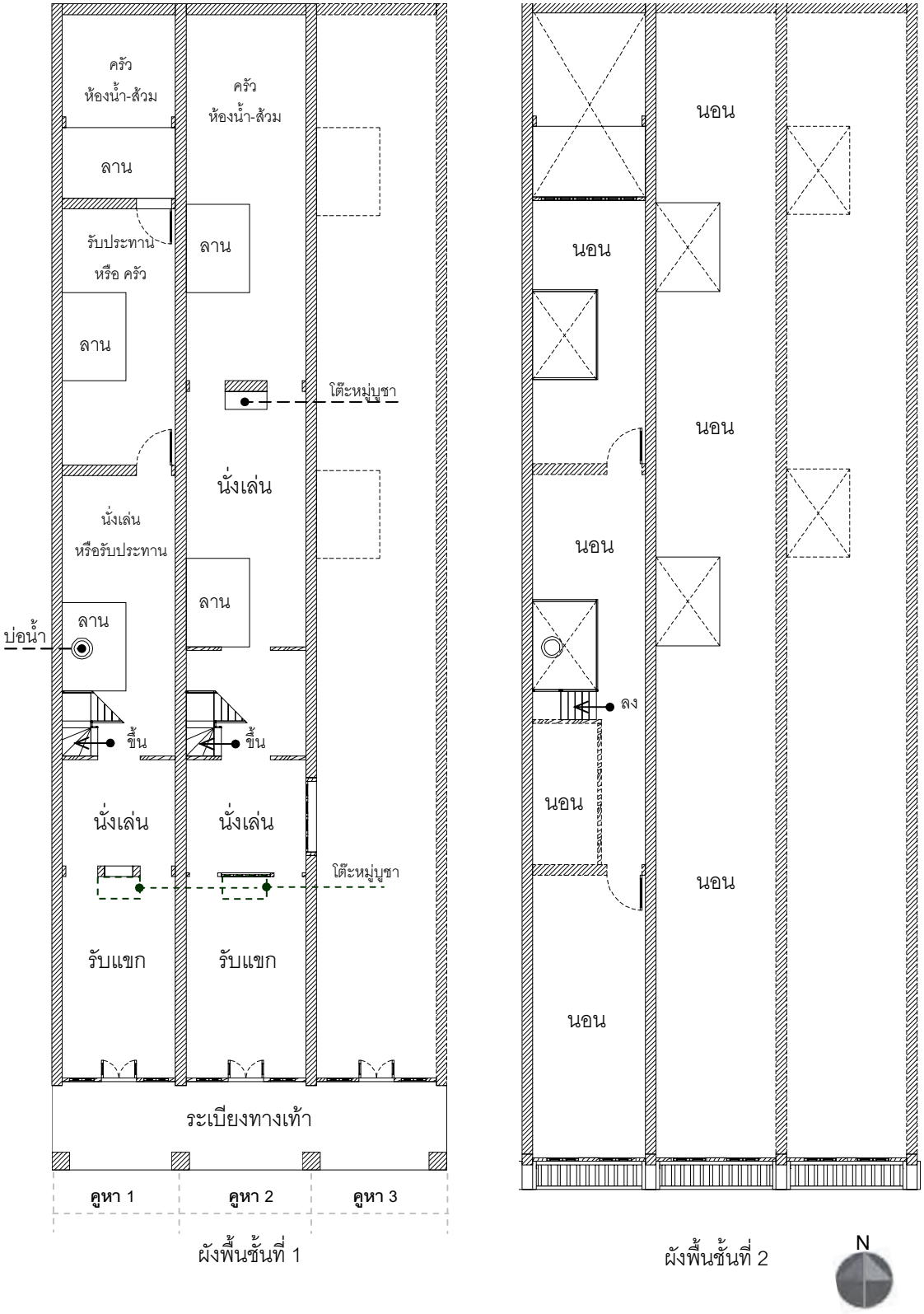
เดิมเป็นตึกแถวตั้งอยู่บนถนนจาลัน ตัน ตาน เช็ง ล็อก (Jalan Tun Tan Cheng Lock) ในเมืองมะละกา เป็นเรือนที่มี 3 คูหาที่มีอิทธิพลของจีน และตะวันตกปัจจุบันคูหาทางตะวันตกเป็นร้านกาแฟ (คูหา 1) และ 2 คูหาทางทิศตะวันออกเป็นพิพิธภัณฑ์ (คูหา 2 และ 3) โดยสามารถสันนิษฐานการใช้สอยพื้นที่ได้ดังลายเส้นที่ 185

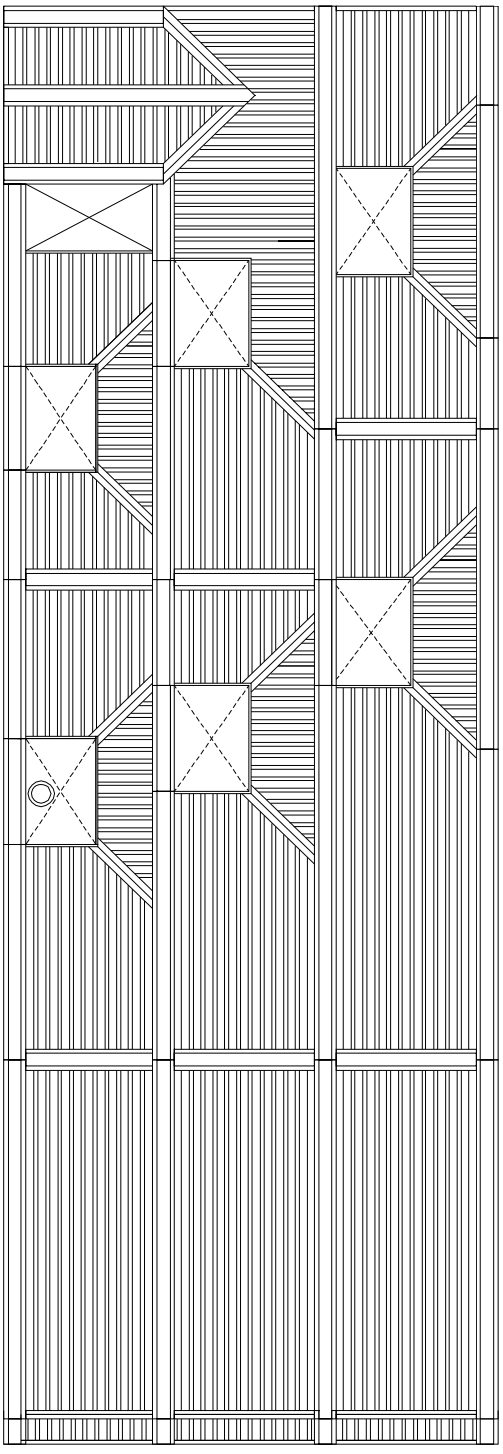
ภาพที่ 148 แผนที่ทางอากาศ แสดงผังหลังคาของตัวอย่างที่ 1

ภาพที่ 149 ภาพด้านหน้าตึกแถวตัวอย่างที่ 1 มี 3 คูหา และเสาด้านหน้า

ลายเส้นที่ 185 ผังพื้นชั้นที่ 1 และ 2 ของตัวอย่างที่ 1 แสดงพื้นที่ใช้สอยในอดีต

ผังหลังคาแสดงให้เห็นการเปิดช่องแสง หรือลานโล่งภายในตึกแถว

ลายเส้นที่ 186 ผังหลังคา

ฉากไม้กั้นเป็นผนังฉลุลายอย่างสวยงาม

เครื่องเรือนภายในอาคาร

ห้องนอนชั้นบน

หน้าต่างระเบียงบริเวณชั้น 2 รอบลานโล่ง

ภาพที่ 150 ภายในพื้นที่ใช้สอยส่วนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์มรดก บาบ๋า ยาย๋า

<u>กรณี 2</u> การศึกษาตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์ (Georgetown) เมืองปีนัง ประเทศมาเลเซีย

ในอดีตเมืองปีนังเป็นเมืองท่าค้าขายทางทะเล ทำให้ปีนังมีประชากรที่หลากหลายเชื้อชาติทั้งชาวพื้นเมือง ชาวจีน ชาวอินเดีย และชาวตะวันตก ซึ่งชาวจีนจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในย่านถนน Lebuh China โดยลักษณะของการวางผังเมืองจะแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ต่างจากชุมชนในเมืองสงขลาที่มีการวางตึกแถวอยู่ในผังเมืองที่มีลักษณะเป็นเส้น (Linear Order) ตามถนน ซึ่งเป็นประโยชน์ในเรื่องการค้า

สำหรับรูปแบบตึกแถวในเมืองจอร์จทาวน์ (Georgetown) นั้นมีหลากหลายรูปแบบตามยุคสมัย และตามวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ แต่ในที่นี้จะขอศึกษาเฉพาะตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนในช่วงเริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ได้แก่ ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิม (Early residential row house style 1800-1850) และตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ช่วงระหว่างการเปลี่ยนของตึกแถวจีนดั้งเดิม (Early transitional shophouse style 1840-1900)

<u>ตัวอย่าง 1</u> ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิม (Early residential row house style 1800-1850)

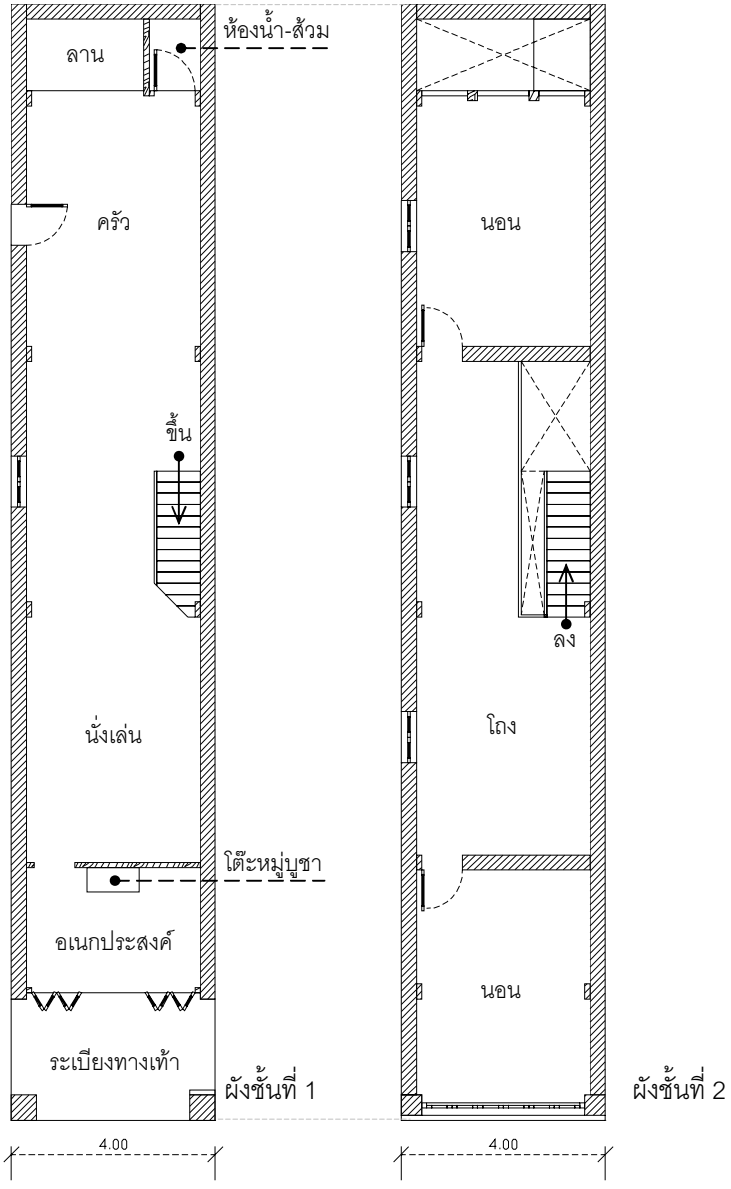
- ผังพื้นเปิดโล่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สูง 2 ชั้น ด้านหน้าอาคารมีการถอยร่นเข้าไปเกิดเป็นพื้นที่ทางเดินหน้าอาคารกว้างประมาณ 1.50 เมตร (“five-foot way”)
- พื้นชั้นบนวางอยู่บนเสาที่ยื่นออกมาในส่วนทางเดินน้าอาคาร ทำให้ด้านล่างเกิดเป็นพื้นที่ว่างเป็นระเบียงซึ่งใช้ในการสัญจรไปมาระหว่างตึกแถวจึงเรียกระเบียงทางเดิน หรือทางเท้าซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตึกแถวแต่ละหลัง และมีพื้นที่เชื่อมกับหลังอื่น ๆ เกิดพื้นที่ที่ใช้ร่วมกัน
- ลักษณะประตูส่วนใหญ่เป็นประตูบานเฟี้ยม มีการเจาะช่องลมบริเวณผนังด้านบนเหนือประตูทางเข้าหลัก และบริเวณผนังด้านข้างที่ติดถนนซอยมีการเปิดช่องประตู และหน้าต่าง ซึ่งประตูทางเข้ารองนี้จะเปิดสู่พื้นที่ครัว หากมีการเปิดช่องหน้าต่างจะอยู่บริเวณด้านยาวข้าง (ติดถนน) ซึ่งมีจำนวนช่องหน้าต่างด้านบนมากกว่าผนังล่างสันนิษฐานว่าเป็นการแสดงความเป็นส่วนตัว และความปลอดภัยของผู้อาศัยภายในตึกแถว โดยทั่วไปการเปิดช่องหน้าต่างด้านบนในกรณีที่ผนังด้านยาวทั้ง 2 ด้านติดตึกแถวทั้ง 2 ข้าง โดยปกติก็จะมีการเปิดช่องหน้าต่างบริเวณด้านหน้าของชั้นบน หน้าต่างเป็นบานเกล็ดลูกฟักไม้ บางหลังเป็นบานเกล็ดลูกฟักไม้ปรับได้ ซึ่งสามารถผ่านเข้าออกของลมช่วยระบายอากาศภายในตึกแถว
- พื้นที่ชั้นล่างมีการกั้นผนังฉากแบ่งพื้นที่ภายในออกเป็น 2 ส่วน มีการใช้สอยแบบอเนกประสงค์ โดยด้านหน้าใช้รับแขก พักผ่อน นั่งเล่น ส่วนด้านหลังเป็นครัว และถัดจากครัวเป็นห้องน้ำ-ส้วมที่อยู่ในพื้นที่ส่วนช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก (courtyard) ด้านหลังสุดของตึกแถว ส่วนพื้นที่ด้านบนมักแบ่งกั้นห้องเป็นพื้นที่ที่มีการใช้สอยชัดเจนในส่วนห้องนอน

- บันไดมักอยู่บริเวณพื้นที่ในส่วนหลังฉากกลางตึกแถว มักอยู่ติดผนังด้านใดด้านหนึ่ง และติดกับพื้นที่ครัว

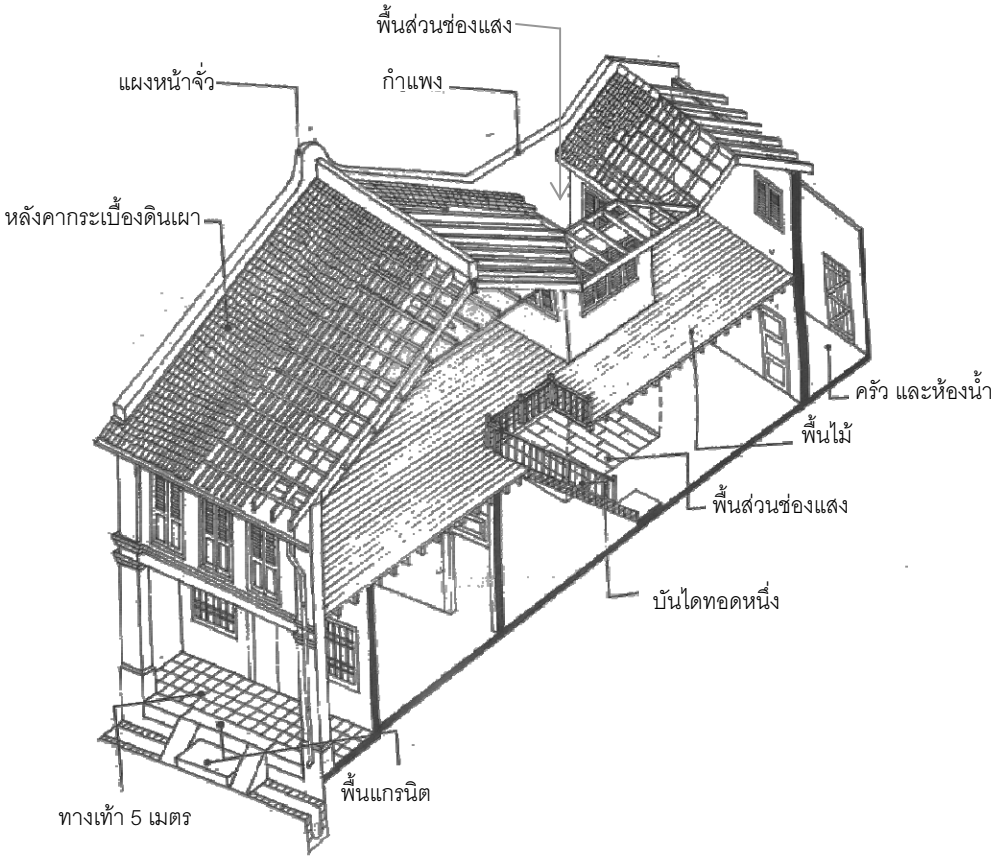
- มีการตกแต่งที่เรียบง่าย เป็นการใช้ลักษณะของสี่เหลี่ยมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับขนาด และสัดส่วนต่าง ๆ ซึ่งมักแบ่งส่วนเท่ากัน หรือสมมาตรกันทั้ง 2 ส่วน

- ผนังด้านหน้าระหว่างช่วงเสาอาจมีการตกแต่งด้วยประตูหน้าในชั้นล่าง และหน้าต่างไม้ในชั้นบน หรือบางส่วนมีการก่ออิฐฉาบปูน

- โครงสร้างเป็นผนังกำแพงรับน้ำหนักวางบนฐานรากแผ่ที่ทำจากอิฐ ทำให้กำแพงหนา ส่วนหลังคามีโครงสร้างไม้มุงด้วยกระเบื้องมุง

ลายเส้นที่ 187 ผังพื้นชั้นที่ 1, 2 ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิมในปีนัง

ลายเส้นที่ 188 ทัศนียภาพตัด ตึกแถวเปรานากันในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง

ที่มา: ปรับปรุงจาก"the Penang – Shophouse Series". Kota Kita, issue No. 1 (June 2004), 6

ภาพที่ 151 ทัศนียภาพตึกแถวเปรานากันในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง

รูปแบบการจัดรูปด้านหน้า (Façade) ตึกแถว ตามความเชื่อว่าเป็นรูปหน้าปีศาจ ช่วยป้องกันสิ่งอัปมงคลไม่ให้เข้าบ้าน เหนือประตูมีป้ายบอกชื่อแซ่ของตระกูล และช่องลมเหนือหน้าต่างรูปค้างคาว ส่วนหน้าต่างด้านบนในช่วงแรกเป็นหน้าต่างบานเกล็ดไม้ปรับได้ หรือหน้าต่างบานเปิดคู่ที่มีลูกฟักบานเกล็ดไม้ปรับได้ ซึ่งเป็นแบบจีนดั้งเดิมที่มีอิทธิพลจีนผสมกับอิทธิพลพื้นถิ่น และยังแสดงศาลถี่กง ศาลเจ้าที่บริเวณเสาด้านซ้ายหน้าตึกแถวแต่ละคูหา

ภาพที่ 152 ตึกแถวเปรานากันในช่วงแรก (ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิม) ของเมืองจอร์จทาวน์

ศาลเจ้าที่บริเวณเสาด้านซ้ายหน้าตึกแถวแต่ละคูหา ที่มีระเบียงทางเท้าของตึกแถวแต่ละหลังเชื่อมต่อกัน และมีการยกระดับสูงจากพื้นถนน

ภาพที่ 153 ระเบียงทางเท้าหน้าตึกแถว ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง

ภาพที่ 154 ทัศนียภาพด้านข้างตึกแถว ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง

ตัวอย่าง 2 ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ช่วงระหว่างการเปลี่ยนของตึกแถวจีนดั้งเดิม (Early transitional shophouse style 1840-1900)

1. ตึกแถวมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สูง 2-3 ชั้น ด้านหน้าเป็นทางเท้า ส่วนภายในบ้านมักมีช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก (courtyard) อยู่กลางบ้าน

2. ช่องแสง (skywell) หรือ ลานขนาดเล็ก (courtyard) อยู่กลางบ้าน มักวางอยู่ในตำแหน่งติดกับครัว และบันได หรือวางอยู่ระหว่างพื้นที่ครัว และพื้นที่พักผ่อน นั่งเล่น

3. บันไดมักวางอยู่ติดกับช่องแสงหรือลานโล่ง

4. มีการตกแต่งด้วยลวดลายง่าย ๆ ของไม้มงคล และสัตว์มงคล และมีการตกแต่งลวดลายปูนปั้นบริเวณคานตลอดแนว

5. มีสัดส่วนที่ใหญ่กว่า และลวดลายมากกว่าตึกแถวแบบแรก (ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิม (Early residential row house style 1800-1850))

6. โครงสร้างกำแพงรับน้ำหนักวางบนฐานรากเศษอิฐแผ่ ส่วนโครงสร้างหลังคาเป็นโครงไม้ มุงด้วยกระเบื้องมุง

7. รูปแบบการเจาะช่องประตูหน้าต่างด้านหน้าตึกแถว (Facade) มีประตูอยู่ตรงกลาง และขนาบด้วยหน้าต่าง และช่องลมเหนือหน้าต่างทั้ง 2 ข้าง และมักมีแผ่นป้ายบอกชื่อแซ่ของตระกูล หรือชื่อหมู่บ้านเกิดก่อนการอพยพมา

8. คติความเชื่อในการออกแบบตึกแถว

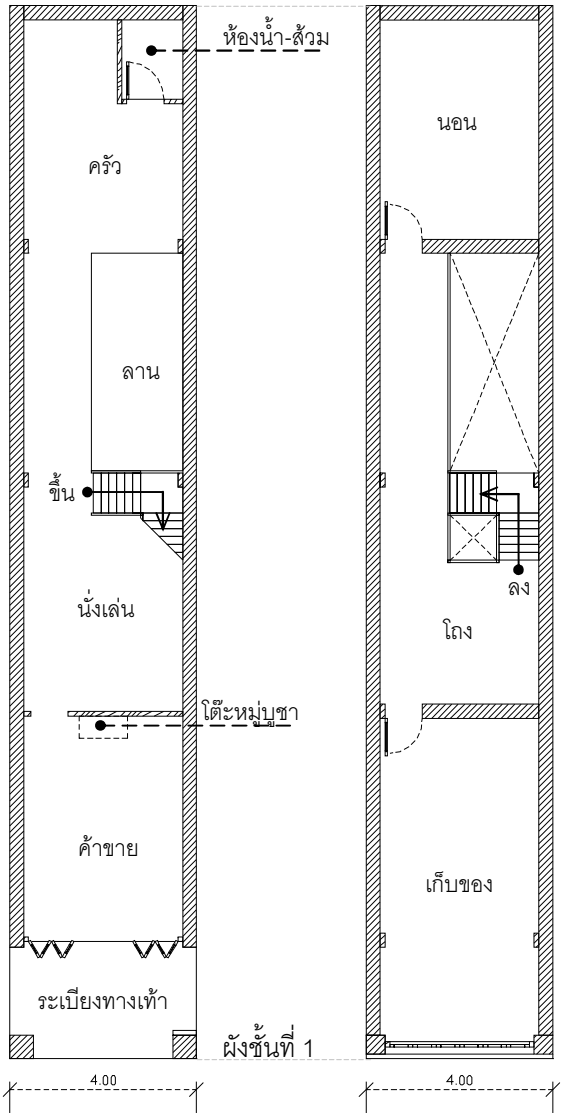
— หน้าอาคารถือว่าสำคัญสุดเนื่องจากเป็นส่วนแรกของตึกแถว ซึ่งเป็นทางเข้าของพลังทั้งดีและร้าย จึงทำให้การเจาะช่องประตูหน้าต่างด้านหน้าตึกแถว (Facade) แฝงนัยยะเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องความสมดุล ทำให้ทั้ง 2 ข้างสมมาตรกันโดยมีประตูอยู่ตรงกลาง และขนาบด้วยหน้าต่าง และช่องลมบนหน้าต่างทั้ง 2 ข้าง ซึ่งดูเหมือนหน้าปีศาจมีปากตรงกลางที่ขนาบด้วยตาทั้ง 2 ข้าง เชื่อกันว่าเป็นการป้องกันวิญญาณร้าย และสิ่งอัปมงคลเข้าสู่ภายใน

— การแฝงความเชื่อเรื่องมงคลไว้ในการออกแบบรูปทรงช่องเปิด และการตกแต่งลวดลายปูนปั้นเช่น การออกแบบกรอบช่องลมเหนือหน้าต่างเป็นรูปโครงค้างคาว ซึ่งเป็นสัตว์ที่สื่อถึงความโชคดี ความยั่งยืนยาว และภายในมีการแกะลวดลายพันธุ์ไม้ และสัตว์มงคล เช่น ดอกโบตั๋น หมายถึงความมั่งคั่ง รุ่งเรือง บริเวณประตูมีการตกแต่งด้วยรูปทรงวงรี ซึ่งหมายถึงคันฉ่อง (กระจกโบราณรูปวงรี หรือวงกลม) สื่อในเรื่องของการสะท้อนวิญญาณร้าย สิ่งอัปมงคลไม่ให้เข้าสู่ภายในอาคาร เชื่อว่าเป็นการปกป้อง คุ้มครองผู้อาศัย

– การออกแบบให้มีลาน หรือช่องแสงกลางบ้าน และพื้นที่ส่วนนี้มักมีบ่อน้ำอยู่ เป็นพื้นที่ที่ดึงธรรมชาติภายนอกให้เป็นส่วนหนึ่งของภายในอาคาร รับแสงแดด ลม ฝน นอกจากช่วยในการส่องสว่าง การระบายอากาศแล้ว ยังเชื่อว่าการเปิดช่องแสงเป็นการนำความมั่งมีศรีสุข การไหลเข้าของเงินทองมาสู่ผู้อาศัย

– การออกแบบช่องประตูหน้า และประตูหลังหรือประตูอื่น ไม่ตรงกันเนื่องจากเชื่อว่าทำให้สามารถกักเก็บพลังงานที่ดีไว้ภายในอาคาร โดยมักมีฉากไม้กั้นแบ่งพื้นที่ภายในอาคาร และเจาะประตูขนาบ 2 ด้านทำให้ไม่ตรงกับประตูหน้า

– โถงหน้า หรือโถงอเนกประสงค์ หรือห้องรับแขก มักมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาบริเวณตรงกลางติดกับฉากด้านหลัง ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตรงกับประตูหน้าเนื่องจากมีความเชื่อว่าจะปกป้องคุ้มครองผู้อาศัย

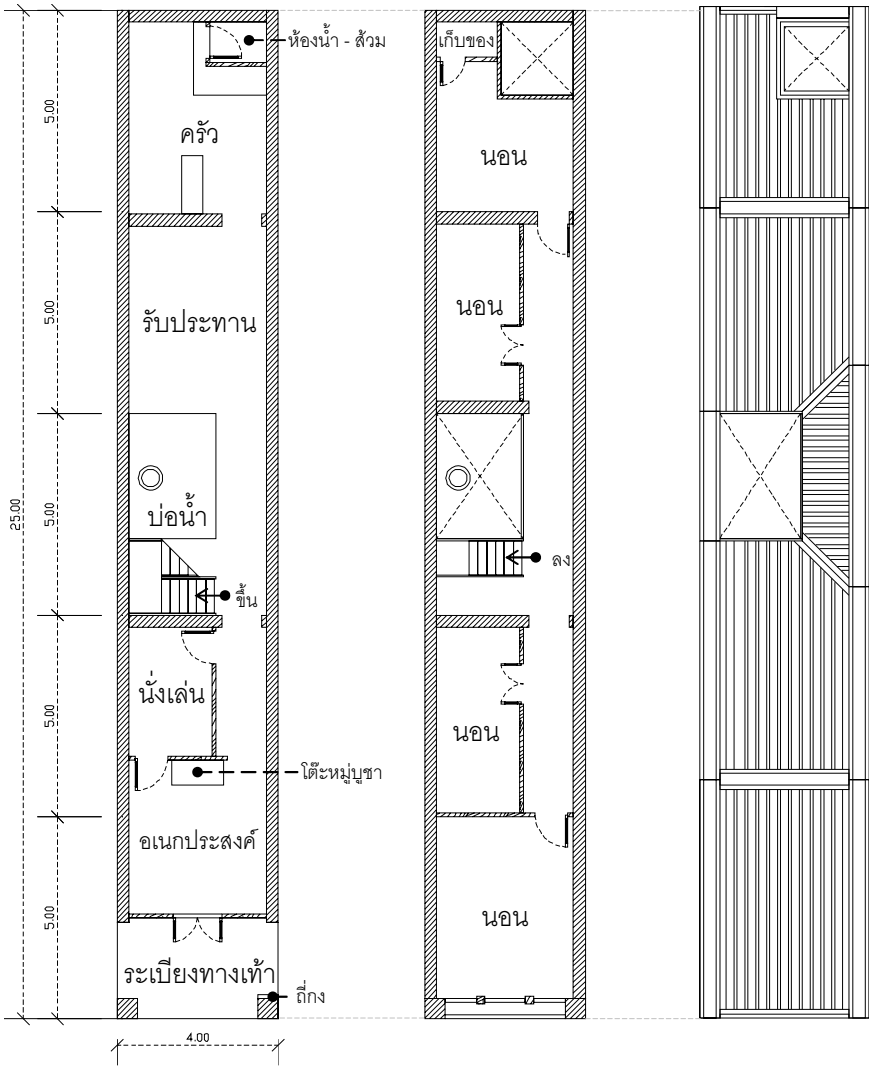
ลายเส้นที่ 189 ผังพื้นชั้นที่ 1, 2 ตึกแถวพักอาศัยจีนดั้งเดิมในปีนัง

ด้านล่างเป็นประตูบานเฟี้ยมเพื่อเปิดหน้าร้านสำหรับค้าขาย หน้าต่างด้านบนเป็นหน้าต่างบานเปิดคู่ที่มีลูกฟักบานเกล็ดไม้ปรับได้ ซึ่งด้านบนใช้สอยเป็นที่เก็บของ และเป็นห้องนอน

ภาพที่ 155 ทัศนียภาพตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง

ตัวอย่าง 3 ตึกแถวพักอาศัยที่มีอิทธิพลจีนและตะวันตกในปีนัง

ผังชั้นที่ 1 ผังชั้นที่ 2 ผังหลังคา

ลายเส้นที่ 190 ผังพื้นชั้นที่ 1, 2 และผังหลังคา ตึกแถวพักอาศัยในปีนังที่มีอิทธิพลจีนและตะวันตก

จากภาพจะเห็นว่าถึงแม้จะรับอิทธิพลตะวันตก แต่การวางผัง ลำดับการเข้าถึง การใช้พื้นที่ยังคงรักษาแบบแผนตามความเชื่อจีนดั้งเดิม มีการแบ่งห้องพื้นที่ใช้สอยเป็นสัดส่วนมากขึ้น และที่สังเกตคือยังรักษาความเชื่อไม่ว่าจะในเรื่องการเจาะช่องประตู หน้าต่างทางเข้าบริเวณด้านหน้าอาคาร การเปิดลานหรือช่องแสงกลางบ้าน การตั้งโต๊ะหมู่บูชาตรงประตูทางเข้าหน้าฉากการตั้งศาลถี่กง ฯลฯ

การตั้งศาลถี่กงบริเวณเสาหน้าทางเข้าหลักตามความเชื่อดั้งเดิม เป็นศาลเจ้าที่ มักวางอยู่ทางซ้าย (ทางซ้ายเมื่อหันหน้าออก) ถือว่าสำคัญกว่าทางทิศขวา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การออกแบบคำนึงถึงตำแหน่ง ทิศทาง และลำดับศักดิ์ในการตั้งโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้า หรือเจ้าแม่จีน, บรรพบุรุษ และศาลเจ้าที่

ที่มา : Yeang, Ken, The architecture of Malaysia (Malaysia: The Pepin Press, 1992): 52-53.

ภาพที่ 156 ทัศนียภาพตึกแถว (เรือนพักอาศัย และเรือนพักอาศัยและพาณิชย์) ซึ่งมีอิทธิพลจีน และพื้นถิ่น และเริ่มได้รับอิทธิพลตะวันตก ในเมืองจอร์จทาวน์ ปีนัง

2. **กรณีศึกษาตึกที่มีอิทธิพลจีนที่ฮานอย** (Hanoi) **และฮอยอัน** (Hoi an) **ประเทศเวียดนาม**

เวียดนามมีภูมิประเทศที่มีลักษณะเป็นแนวยาว มีพื้นที่ทางทิศตะวันออกเป็นชายฝั่งติดกับทะเลจีนใต้ ซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการเดินเรือ จึงเหมาะที่จะเป็นเมืองท่าในการค้าขาย หรือพักสินค้าของพ่อค้าชาวจีนและอินเดีย เกิดการเดินทางเข้ามาค้าขาย แวะพักหรือตั้งถิ่นฐาน โดยเฉพาะฮานอย (Hanoi) และฮอยอัน (Hoi an) ทำให้ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ที่มีอิทธิพลจีนผสมผสานกับอิทธิพลพื้นถิ่น เกิดเป็นลักษณะเฉพาะของตึกแถวในเวียดนาม รวมทั้งเวียดนามอยู่ติดกับจีนทำให้ในอดีตในหลายช่วงสมัยที่มีการขยายอำนาจของจีนมาถึงฮานอย ทำให้เกิดการสู้รบบ่อยครั้ง และยังเป็นดินแดนที่มีพระสงฆ์นักบวชในพุทธศาสนา และนักบวชในลัทธิเต๋าจากจีนมาเผยแพร่คำสอน จึงส่งอิทธิพลจีนถึงงานสถาปัตยกรรมในเวียดนาม

<u>กรณี 1</u> การศึกษาตึกแถวที่มีอิทธิพลจีน ที่ฮานอย

ฮานอยเป็นเมืองใหญ่ที่สุดของเวียดนาม ในอดีตเป็นศูนย์กลางการค้าการเดินทางของพ่อค้าชาวจีนและอินเดีย เดินทางเข้ามาค้าขาย แวะพักหรือตั้งถิ่นฐาน เกิดเป็นชุมชนค้าขายพาณิชย์ ทำให้เกิดตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ หรือตึกแถวพักอาศัย หรือตึกแถวพาณิชย์ ที่มีอิทธิพลจีนผสมผสานกับอิทธิพลพื้นถิ่น โดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้

- ด้านสกัดค่อนข้างแคบ กว้างประมาณ 2-3 เมตร เนื่องจากส่วนใหญ่ใช่พื้นที่ด้านหน้าซึ่งติดถนนเพื่อการค้าขายพาณิชย์จึงมีการเก็บภาษีตามความกว้าง ยิ่งกว้างมากก็ต้องเสียภาษีมากขึ้น ส่วนความลึกของตึกแถวค่อนข้างลึก ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงประมาณ 20-60 เมตร แต่มีบางหลังที่มีความยาวถึง 150 เมตร

- ตึกแถวมี 1-2 ชั้น มักมีชั้นลอย ชั้นลอยมักใช้สอยเป็นที่เก็บของ เก็บสินค้า หรือบางครั้งใช้เป็นที่นอน โดยจะมีบันไดชั่วคราวที่พาด และเก็บในเวลาไม่ใช้งาน

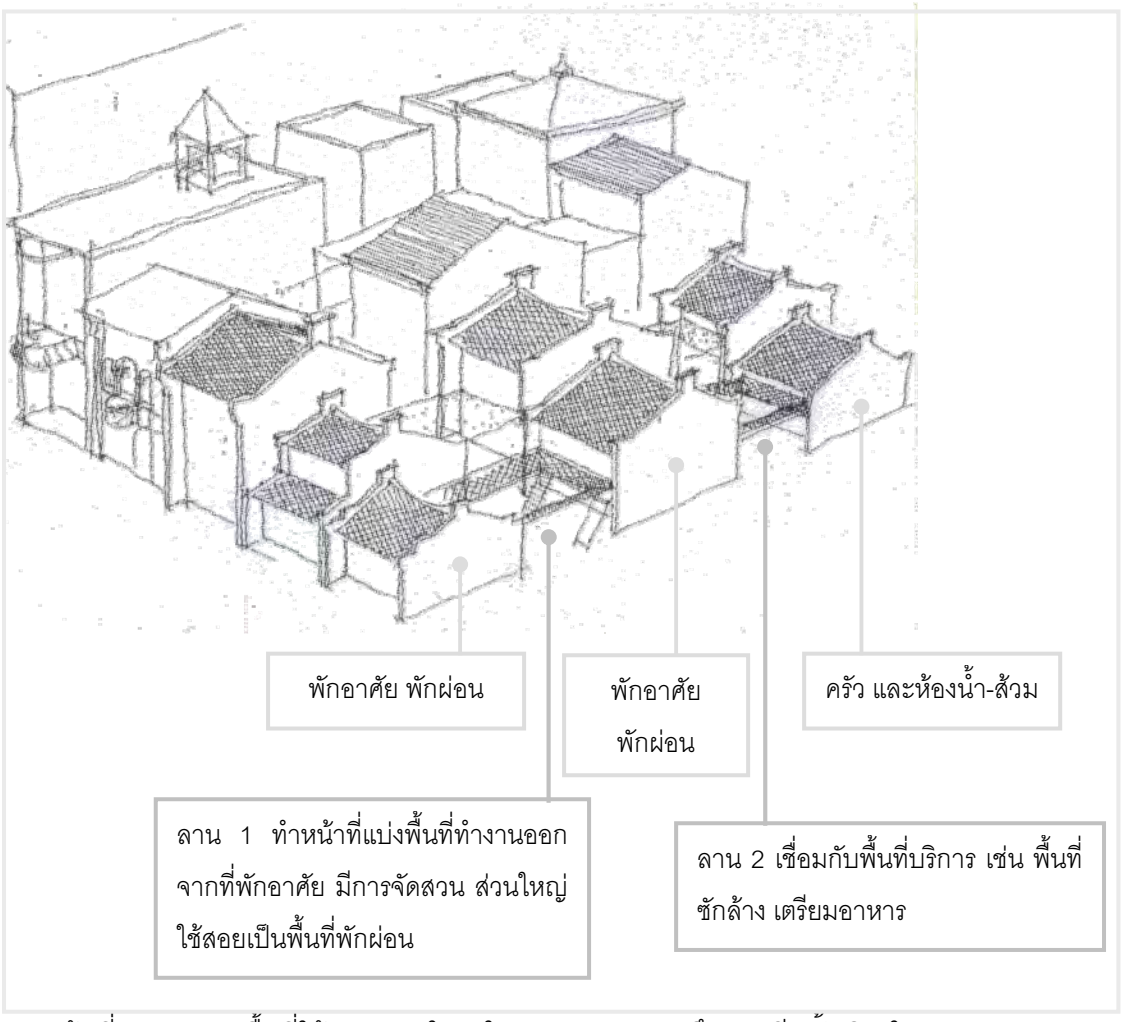
- ห้องต่าง ๆ ภายในอาคารส่วนใหญ่มีการปรับใช้พื้นที่ให้เหมาะกับสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นการใช้พื้นที่แบบอเนกประสงค์ แต่ละห้องจะถูกเชื่อมกันด้วยทางเดิน (corridor) เชื่อม

- ตึกแถวในฮานอยส่วนใหญ่เป็นตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ที่มีการใช้สอยส่วนด้านหน้าเป็นพื้นที่ค้าขาย หรือพื้นที่ปฏิบัติงานของช่างฝีมือ ถัดมาเป็นลาน 1 ทำหน้าที่แบ่งพื้นที่ทำงานกับที่พักอาศัย พักผ่อนในเวลากลางวัน ตึกแถวส่วนใหญ่มักมีอีกลานเป็นลาน 2 ซึ่งมักจัดสวนเล็ก ๆ และนำไปสู่พื้นที่หลังสุดเป็นส่วนรับประทาน ครัว พื้นที่ซักล้าง และห้องน้ำ-ส้วม ส่วนชั้นบนเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญกว่าชั้นล่าง ส่วนใหญ่ประกอบด้วยโถงสำหรับประดิษฐานโต๊ะหมู่บูชา ที่นอน ที่เก็บของ เก็บสินค้า

- ลานในส่วนของชั้นที่สองมักทำเป็นทางเดินเชื่อม มีชานยื่นออกมา ทำให้พื้นที่บางส่วนรับแสง และฝน โดยตรง เป็นการกลั่นกรองแสงให้นวลก่อนที่จะเข้าสู่พื้นที่ห้องต่าง ๆ และลานชั้นล่าง ลานมักมี 2 ลาน ลานแรกมักมีการจัดสวน ส่วนใหญ่ใช้สอยเป็นพื้นที่พักผ่อน เช่น เล่นหมากรุก เป็นต้น ส่วนลานด้านหลังที่เชื่อมกับครัวใช้สอยเป็นพื้นที่บริการ เช่น พื้นที่ซักล้าง เตรียมอาหาร เป็นต้น

- บริเวณด้านหน้าตึกแถวซึ่งหันหน้าสู่ถนน มีการลดระดับหลังคาครอบคลุมพื้นที่ค้าขาย ซึ่งมีการออกแบบประตูหน้าต่างให้สอดคล้อง โดยใช้เป็นแผงไม้ลักษณะคล้ายบานลูกฟักที่สามารถถอดเคลื่อนย้ายออกได้ เพื่อปรับใช้เป็นพื้นที่ค้าขายในเวลากลางวัน

- การสร้างตึกแถวนี้มีอิทธิพลของการปกครอง มีการใช้กฎของระบบศักดินา เช่น ไม่อนุญาตให้มีหน้าต่างในห้องใต้หลังคาเพื่อป้องกันการลอบสังหารพระราชา และเพื่อไม่ให้ประชาชนเห็นหน้าพระราชา เป็นต้น

ลายเส้นที่ 191 แสดงพื้นที่ใช้สอยส่วนใหญ่ในส่วนต่าง ๆ ของตึกแถวจีนดั้งเดิม ในฮานอย

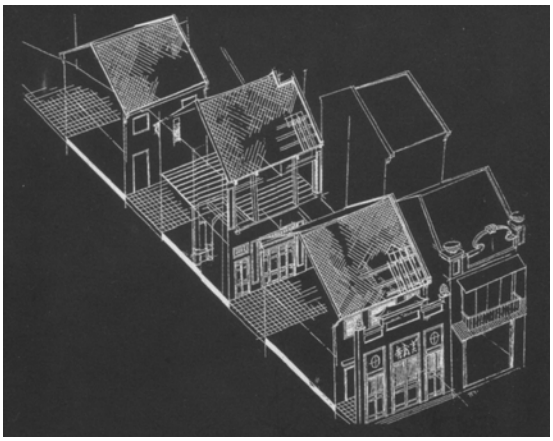
ที่มา : แผ่นพับที่แจกนักท่องเที่ยวในฮานอย

ภาพที่ 157 ตึกแถวจีนดั้งเดิมแบบต่าง ๆ ในฮานอย ที่มา สำรวจด้วยตนเองเมื่อ เม.ย. พ.ศ.2551

ลายเส้นที่ 192 ตึกแถวจีนดั้งเดิมแบบต่าง ๆ ในฮานอย

ที่มา : แผ่นพับที่แจกนักท่องเที่ยวในฮานอย

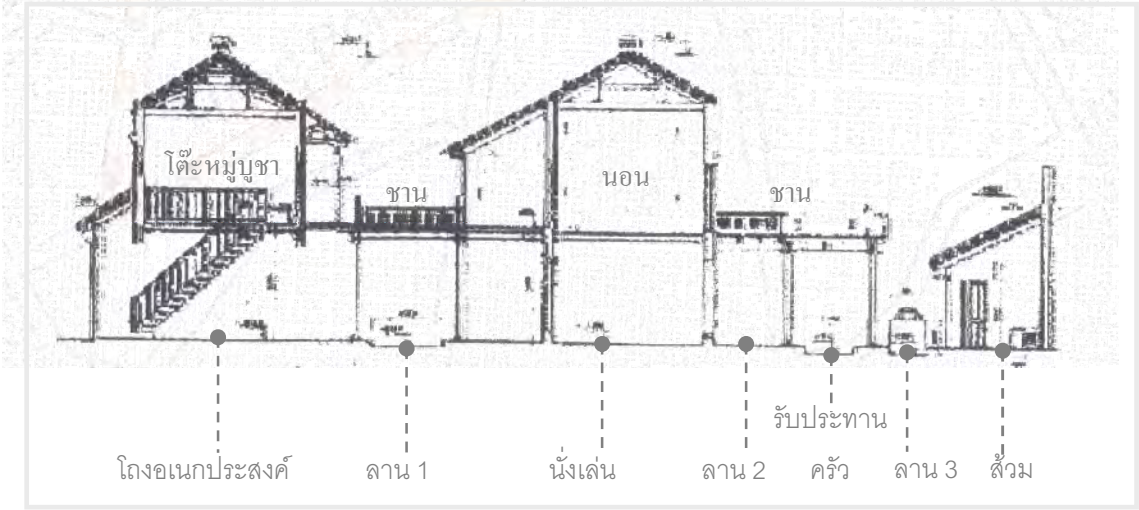
ภาพที่ 158 ทัศนียภาพตึกแถวจีนดั้งเดิมในฮานอย

ที่มา : สำรวจด้วยตนเองเมื่อ เม.ย. พ.ศ.2551

ตัวอย่าง ตึกแถวเลขที่ 87 ถนนมาเม (Ma May Street)

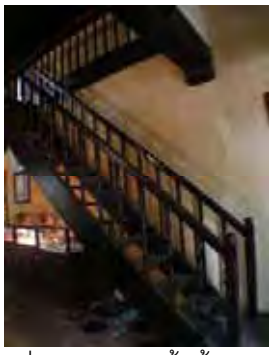
ภาพที่ 159 รูปด้านหน้าตึกแถวเลขที่ 87 บนถนนมาเม (Ma May Street)

ลายเส้นที่ 193 รูปตัดแสดงพื้นที่ใช้สอย ตึกแถวเลขที่ 87 บนถนนมาเม (Ma May Street)

ตึกแถวเลขที่ 87 บนถนนมาเม (Ma May Street) ช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เป็นที่พักอาศัยของครอบครัวพ่อค้า 1 ครอบครัว ซึ่งในสมัยต่อมาช่วง ค.ศ.1954-1999 มีผู้อาศัยถึง 5 ครอบครัว พื้นที่ใช้สอยจากการสอบถาม ศึกษาข้อมูล และสันนิษฐานในบางส่วนพบว่าของด้านหน้าเป็นโถงอเนกประสงค์ ใช้สอยรับแขก (หากเป็นตึกแถวที่มีการค้าขายและพักอาศัยส่วนนี้จะเป็นพื้นที่ค้าขาย หรือพื้นที่ปฏิบัติงานของช่างฝีมือ) ถัดไปเป็นลาน 1 มีการจัดสวนแบ่งพื้นที่สาธารณะออกจากพื้นที่พักอาศัยส่วนตัว ถัดจากลาน 1 สู่พื้นที่ส่วนพักอาศัย ส่วนแรกเป็นที่พักผ่อน เช่น นอนกลางวัน เล่นหมากรุก ถัดไปเป็นลาน 2 ถัดไปเป็นโถงส่วนรับประทาน ครัว ถัดไปเป็นลาน 3 มีใช้สำหรับปรุงอาหาร ใช้สอยเป็นที่ซักล้าง เตรียมอาหาร ประกอบด้วยที่เก็บน้ำแบบปิดหลังคา โอ่งเก็บน้ำ ส่วนพื้นที่หลังสุดเป็นห้องน้ำ-ส้วม

ส่วนพื้นที่ชั้นบนด้านหน้าเป็นโถงวางโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน เจ้าแม่ ตามความเชื่อ และวางโต๊ะหมู่บูชาบรรพบุรุษ และด้านหลังเป็นห้องนอน บริเวณลานในส่วนชั้น 2 มีระเบียง และทางเชื่อมสู่อีกห้องหนึ่ง

โถงอเนกประสงค์ด้านหน้า ซึ่งมีบันไดทอดขึ้นชั้น 2

ลาน 1 มีการจัดสวน และด้านบนมีทางเชื่อมสู่ส่วนถัดไป

พื้นที่ห้องนั่งเล่น

ส่วนรับประทาน ครัว และลาน 3

ห้องน้ำ-ส้วม ท้ายสุดหลังบ้าน

โต๊ะหมู่บูชาบริเวณชั้นบนของโถงด้านหน้า

ห้องนอน ส่วนพักผ่อน

ลาน 2 ชานชั้นที่ 2 ทางเดินเชื่อมชั้นที่ 2

ภาพที่ 160 ทัศนียภาพตึกแถวเลขที่ 87 บนถนนมาเม (Ma May Street)

<u>กรณี 2</u> การศึกษาตึกแถวที่มีอิทธิพลจีน ที่ฮอยอัน

ฮอยอันเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีต ตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15-19 สะท้อนงานสถาปัตยกรรมที่มีอิทธิพลพื้นถิ่นผสมต่างชาติ โดยเฉพาะจีน และญี่ปุ่น

ชาวจีนอพยพมาจากมณฑลฟูเจี้ยนเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งอยู่ส่วนกลาง และตะวันออกของเมืองเช่น บริเวณถนนถานภู (Tran Phu Street) ในช่วงศตวรรษที่ 18 ลักษณะงานสถาปัตยกรรมจีนผสมพื้นถิ่น ในที่นี้เรียกว่าตึกแถวจีนดั้งเดิมมีการผสมผสานกับงานท้องถิ่น แต่ยังคงแฝงความเชื่อดั้งเดิม

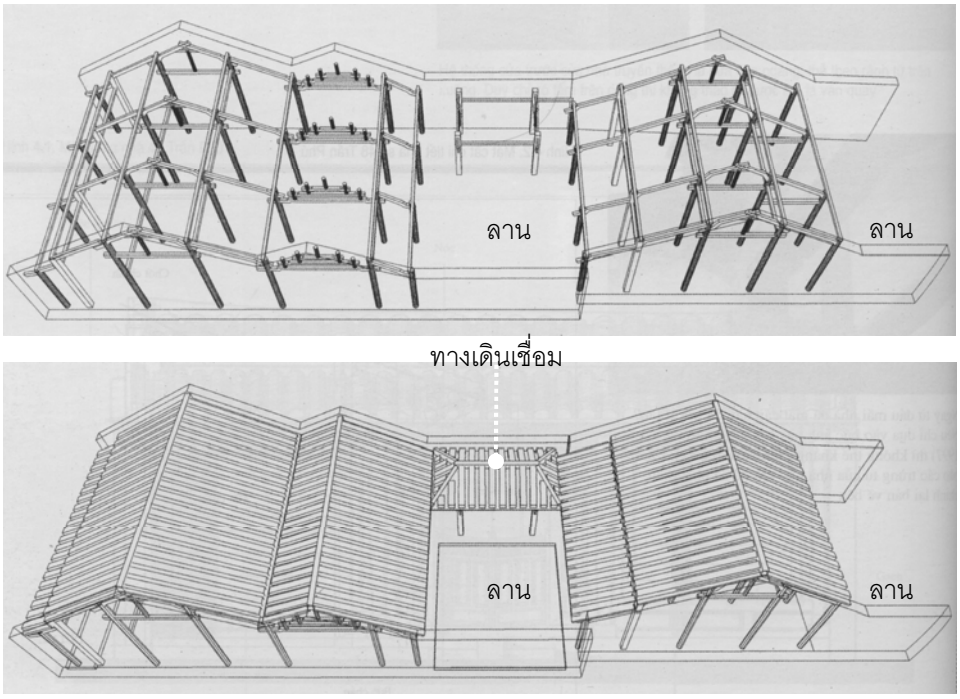
ตึกแถวส่วนใหญ่มีด้านสกัดกว้าง 1-3 ช่วงเสา หันหน้าสู่ถนน มี 1-2 ชั้น แบ่งพื้นที่หลักออกเป็น 3 ส่วนหลัก ด้านหน้าเป็นพื้นที่ค้าขาย เป็นที่ปฏิบัติงานของช่างฝีมือ ส่วนถัดไปตรงกลางเป็นส่วนพักอาศัย นั่งเล่น หรือพื้นที่รับแขก ส่วนนี้เป็นส่วนที่วางโต๊ะหมู่บูชาหรือทำเป็นซุ้มลอยอยู่ด้านบนของโครงสร้างซึ่งภายในประดิษฐานเทพเจ้าจีน หรือเจ้าแม่ตามความเชื่อ หรือบรรพบุรุษ และส่วนสุดท้ายเป็นส่วนรับประทาน ครัว และห้องน้ำ-ส้วม หากเป็นตึกแถว 2 ชั้นด้านบนมักเป็นที่เก็บของ เป็นที่หลบภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม และมักวางโต๊ะหมู่บูชา หรือบางหลังก็จะวางซุ้มสักการบูชาไว้ลอยอยู่ติดโครงสร้างหลังคาด้านบน

ความเชื่อในการออกแบบที่ส่งผลต่อตึกแถวในฮอยอัน

- เหนือประตูจะมีสัญลักษณ์แทนดวงตา (Vietnamese eyes) เป็นรูปวงกลม 2 อันห้อยอยู่ ภายในวงกลมทำเป็นสัญลักษณ์หยิน-หยาง สื่อในการดู เฝ้าระวัง เพื่อป้องกันตึกแถว และผู้อาศัยจากภยันตรายจากภายนอก
- การตกแต่ง ลวดลายการแกะสลักส่วนช่องเปิด ฉาก ประตู หน้าต่าง บางครั้งมีการแฝงความเชื่อจีนโบราณไว้ เช่น สัญลัษณ์หยิน-หยาง
- มีการแบ่งลำดับศักดิ์ในการใช้พื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ทางความเชื่อมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชา และจัดซุ้มลอยอยู่ด้านบนของโครงสร้างซึ่งภายในประดิษฐานเทพเจ้าจีน หรือเจ้าแม่ตามความเชื่อ หรือบรรพบุรุษ ความสูง และทิศทางมีผลในการจัดลำดับความสำคัญ ซึ่งหากเป็นซุ้มมี 2 ชั้นก็มักวางชั้นบน ของเรือนที่ใหญ่สุดของตึกแถว มักอยู่ในส่วนพักผ่อน หรือนอน หรือส่วนหลังสุดของพื้นที่ค้าขายด้านหน้า นอกจากนี้หากเป็นเรือนที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ก็จะมีการแบ่งพื้นที่ของผู้ชาย และผู้หญิง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมจีนค่อนข้างเข้มข้น

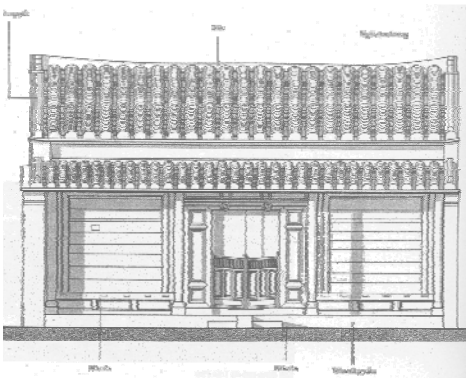

ภาพที่ 161 ทัศนียภาพ ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณฮอยอัน เวียดนาม

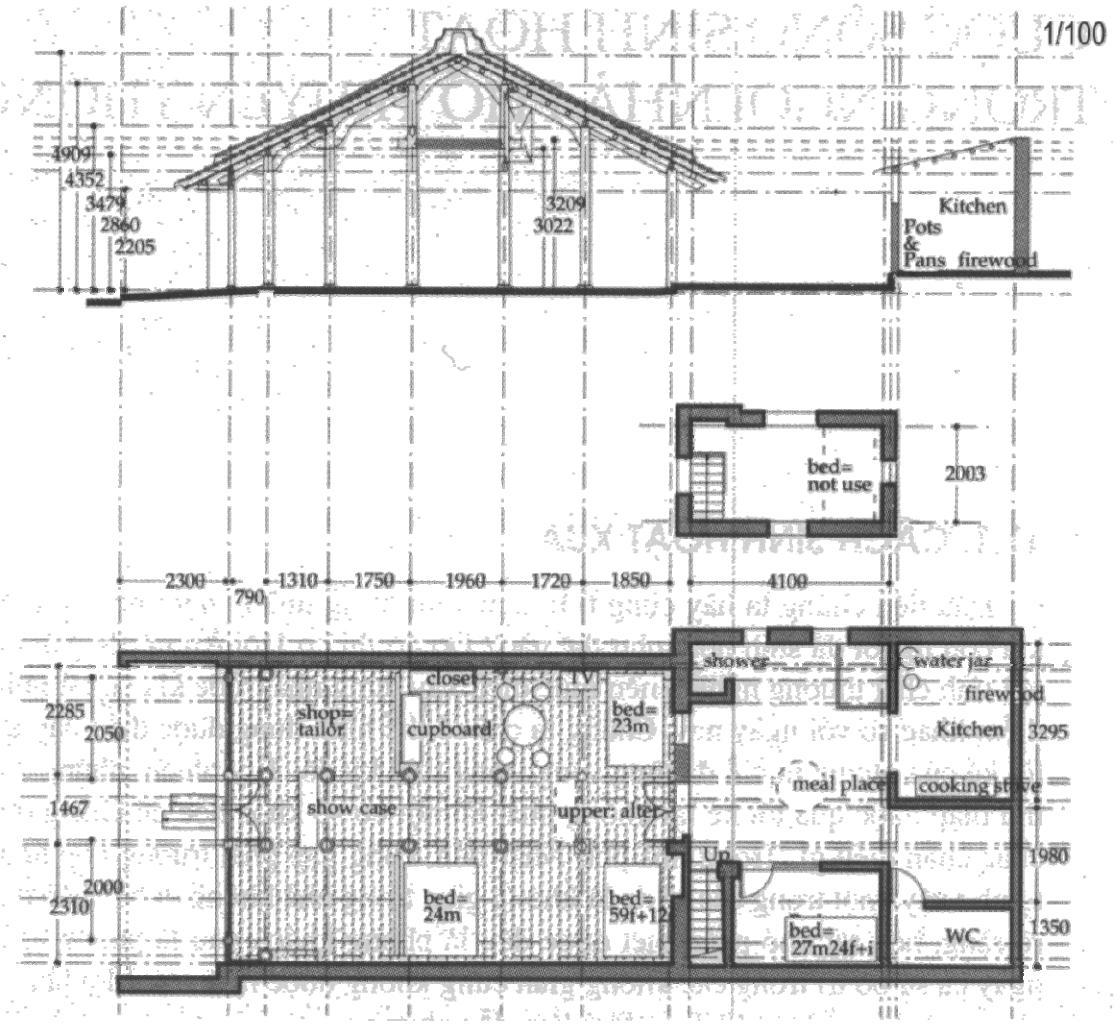
ลายเส้นที่ 194 โครง 3 มิติตึกแถวจีนดั้งเดิม แสดงเรือน และลาน

ที่มา : Le Huy, Nguyen Van Kim, Kien Truc Phu Co Hoi An Viet Nam (Hanoi : Nha Xuat Ban The Gioi ,2006).

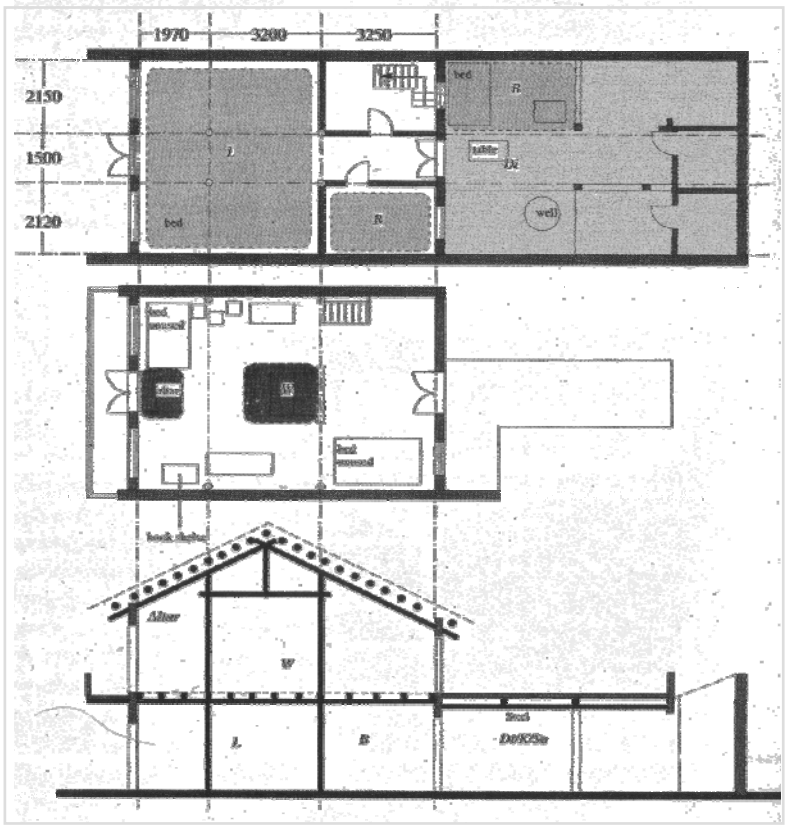

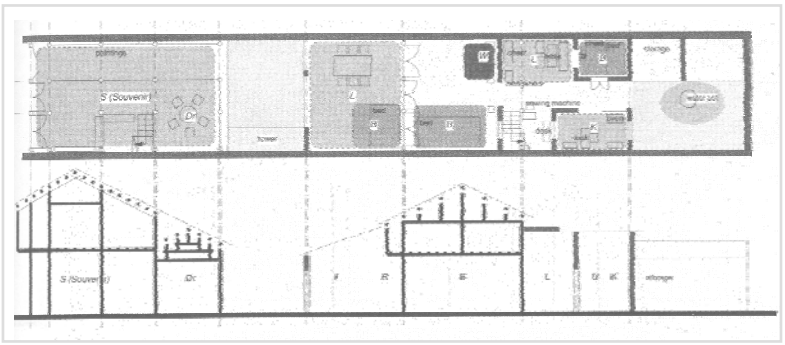

ลายเส้นที่ 195 ผัง รูปด้าน และรูปตัดตึกแถวจีนดั้งเดิม เลขที่ 102 ถนนถานภู (Tran Phu Street)
ที่มา : เรื่องเดียวกัน.

ตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ เลขที่135 แสดงโต๊ะหมู่บูชา และซุ้มสักการบูชา บริเวณชั้นที่ 2

ตึกแถวพักอาศัยเลขที่ 67 ที่มีทางเดินด้านข้างอาคาร แสดงให้เห็นถึงการแบ่งพื้นที่ใช้สอย จากการเข้าถึงพื้นที่ส่วนตัว

ลายเส้นที่ 196 ผัง และรูปตัดตึกแถวจีนดั้งเดิม ถนนถานภู (Tran Phu Street)

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 202-203.

ภาพที่ 162 ทัศนียภาพ ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณฮอยอัน เวียดนาม

ช่องส่องของจากชั้นล่างสู่ชั้นบน

โต๊ะหมู่บูชาหรือทำเป็นซุ้มลอยประดิษฐานเทพเจ้าจีน หรือเจ้าแม่ตามความเชื่อ หรือบรรพบุรุษ

โต๊ะหมู่บูชาหรือทำเป็นซุ้มลอยประดิษฐานเทพเจ้าจีน หรือเจ้าแม่ตามความเชื่อ หรือบรรพบุรุษ

ช่องลมไม้แกะสลัก

ภาพที่ 163 ตึกแถวจีนดั้งเดิม บริเวณฮอยอัน เวียดนาม

3. กรณีศึกษาตึกที่มีอิทธิพลจีนที่ภูเก็ต, พังงา และปัตตานี ประเทศไทย

<u>กรณี 1</u> การศึกษาตึกแถวที่มีอิทธิพลจีน ที่ภูเก็ต

ภูเก็ตเป็นอีกเมืองหนึ่งที่มีภูมิประเทศที่เหมาะแก่การเป็นเมืองท่าค้าขาย มีทั้งวัตถุดิบและทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญ จึงมีชาวจีนอพยพมาตั้งถิ่นฐาน ไม่ว่าจะมาเพื่อค้าขาย ทำเหมืองแร่ แสวงโชค หลีกหนีภัยธรรมชาติ และภัยสงคราม ก็ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการตั้งถิ่นฐาน สร้างเมือง ทำให้เกิดตึกแถวที่ได้รับอิทธิพลจีน และอิทธิพลต่างชาติในช่วงเวลาต่อมา

ในช่วงแรกมีการสร้างเรือนแถวเป็นงานที่เกิดจากวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ได้แก่ ไม้ แต่ยังคงความเชื่อ และรูปแบบที่มีอิทธิพลของจีน โดยลักษณะเด่น คือการยกพื้น 1-2 ฟุตก่อนวางพื้นผนังไม้ แล้ววางด้วยโครงสร้างหลังคาไม้ ต่อมาเมื่อชาวจีนอพยพมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจากการค้าขาย ชาวจีนบางส่วนจึงตัดสินใจตั้งถิ่นฐานถาวรที่ภูเก็ต ทำให้เกิดตึกแถวจีนดั้งเดิมที่มีการใช้วัสดุถาวรแข็งแรงขึ้น ด้วยวิธีการก่อสร้างที่ถูกถ่ายทอดมาตั้งแต่อาศัยอยู่เมืองจีน[104]

เรือนแถวจีนดั้งเดิมในช่วงแรกเริ่มการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งก่อสร้างด้วยวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ได้แก่ ไม้ ซึ่งมีความทรุดโทรมตามการเวลา ในปัจจุบันจึงทำให้มีสภาพเปลี่ยนแปลง มีการต่อเติม และสร้างใหม่จนแทบไม่ทิ้งร่องรอยในอดีต

ภาพที่ 164 เรือนแถวจีนดั้งเดิมในช่วงแรกเริ่ม ชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้

ที่มา : สุดารา สุจฉายา,บรรณาธิการ, <u>นักเดินทางเพื่อเข้าใจในแผ่นดินภูเก็ต</u> (กรุงเทพ : สารคดี, 2543): 144,239.

---

[104] ปรียชนัน สายสาคเรศ, “อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547), 61.

ภาพที่ 165 ตึกแถวจีนดั้งเดิมในอดีต ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง
ที่มา : คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสงขลา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542).

ตัวอย่าง 1 ตึกแถวจีนดั้งเดิม ในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้

- ชาวจีนตั้งถิ่นฐานครั้งแรกในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้ ของ จ.ภูเก็ต
- ตึกแถวอายุประมาณ 80-90 ปี เป็นห้องแถวแคบ และยาวหากเป็นตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ชั้นล่างใช้ค้าขาย และชั้นบนใช้นอน บางครั้งมีชั้นลอยสำหรับเก็บของหรือนอน มีการเว้นช่องแสงภายในอาคาร ซึ่งมักมีบ่อน้ำ
- รูปแบบตึกแถวจากการศึกษาจากร่องรอยที่เหลืออยู่ในการสำรวจช่วงเดือนมิถุนายน ปี พ.ศ.2549 มีรูปแบบหลังคา 2 ระดับโดยด้านหน้าลดระดับต่ำคลุมระเบียง ก่อนเข้าสู่ภายในซึ่งมีหลังคาจั่ว (หน้าจั่วเป็นรูปโค้งมน) ด้านหลังมีหลังคาลดระดับเล็กน้อย เชื่อมต่อกับลานโล่ง หรือช่องแสง
- ตึกแถวนี้เป็นตึกแถวพักอาศัยที่มีพื้นที่ใช้สอยภายในด้านหน้าเป็นระเบียงมีหลังคาคลุม ผ่านเข้าสู่ภายในซึ่งมีประตูทางเข้าหลักอยู่ตรงกลาง ขนาบด้วยหน้าต่างทั้ง 2 ด้าน สู่ภายในอาคารซึ่งมีฉากกั้นแบ่งพื้นที่ด้านหน้าเป็นพื้นที่โถงหลัก ซึ่งใช้สอยอเนกประสงค์ ทั้งรับแขก ตั้งโต๊ะหมู่บูชา ส่วนด้านหลังใช้พักผ่อน นั่งเล่น ถัดไปเป็นครัว ซักล้าง ห้องน้ำ-ส้วม ซึ่งอยู่ด้านหลังสุด ชั้น 2 ใช้เป็นที่นอน และมีที่เก็บของอยู่ในชั้นลอยบนชั้นที่ 2
- วัสดุและโครงสร้าง

1. วัสดุโครงสร้างที่ใช้เป็นวัสดุที่คงทนถาวร ได้แก่ ดิน ดินเผา อิฐดินเผา ปูนก่อ (ดินผสม เกลือน้ำตาลแดง หรือแกลบ) ซึ่งต่างจากงานพื้นถิ่นในขณะนั้นที่มักใช้ ไม้หรือไม้ไผ่ วัสดุดังกล่าวใช้ปูพื้นกระทุ้งดินอัดแน่น และก่อโครงสร้างกำแพงรับน้ำหนัก ซึ่งส่งผลให้มีกำแพงหนา โดยจะก่อเว้นช่องประตูหน้าต่างแล้วใช้ไม้เนื้อแข็งทำเป็นวงกบประตู หน้าต่าง
2. สำหรับตึกแถวจีนดั้งเดิมที่มี 2 ชั้น หรือมีชั้นลอยจะใช้โครงสร้างพื้นชั้นบนเป็นไม้เนื้อแข็ง วางเป็นคาน รอด และปูพื้นไม้

3. หลังคาเป็นโครงสร้างไม้ในท้องถิ่น เช่น แสม ทำเป็นขื่อ แป จันทัน และกลอน แล้วปูด้วยกระเบื้องดินเผาแบบครึ่งวงกลมผ่าซีก

- ตึกแถวจีนดั้งเดิมในช่วงแรกมีความเรียบง่าย มีการแบ่ง façade ให้สมดุลโดยมีความสมมาตรกันทั้ง 2 ด้าน ประตูหลักเป็นประตูบานเปิดคู่วางตรงกลาง ส่วนประตูภายในจะวางในตำแหน่งไม่ตรงกับประตูหน้า คือวางเยื้องไปทางใดทางหนึ่ง ส่วนชั้นบนมีการเจาะหน้าต่าง 1 บานตรงกลาง หรือ 2 บาน ซึ่งเป็นหน้าต่างแบบจีน คือบานเปิดคู่ มีลูกรงภายใน
- คติความเชื่อในการออกแบบตึกแถว

1. หน้าอาคารถือว่าสำคัญสุดเนื่องจากเป็นส่วนแรกของตึกแถว ซึ่งเป็นทางเข้าของพลัง

2. ทั้งดีและร้าย จึงทำให้การเจาะช่องประตูหน้าต่างด้านหน้าตึกแถว (Facade) แฝงนัยยะเกี่ยวกับความเชื่อในเรื่องความสมดุล และวางช่องเปิดที่มีลักษณะสื่อหน้าปีศาจมีปากตรงกลางที่ขนาบด้วยตาทั้ง 2 ข้าง เชื่อกันว่าเป็นการป้องกันวิญญาณร้าย และสิ่งอัปมงคลเข้าสู่ภายใน และมักแปะภาพเขียนอักษรจีนเกี่ยวกับคำมงคลขนาบประตู ส่วนด้านบนเป็นป้ายชื่อแซ่

3. การออกแบบช่องประตูหน้า และประตูหลังหรือประตูอื่น ไม่ตรงกันเนื่องจากเชื่อว่าทำให้สามารถกักเก็บพลังงานที่ดีไว้ภายในอาคาร

4. การออกแบบให้มีลาน หรือช่องแสงกลางบ้าน และพื้นที่ส่วนนี้มักมีบ่อน้ำอยู่เป็นพื้นที่ที่ดึงธรรมชาติภายนอกให้เป็นส่วนหนึ่งของภายในอาคาร รับแสงแดด ลม ฝน นอกจากช่วยในการส่องสว่าง การระบายอากาศแล้ว ยังเชื่อว่าการเปิดช่องแสงเป็นการนำความมั่งมีศรีสุขการไหลเข้าของเงินทองมาสู่ผู้อาศัย

5. โถงหน้า หรือโถงอเนกประสงค์ หรือห้องรับแขก มักมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาบริเวณตรง

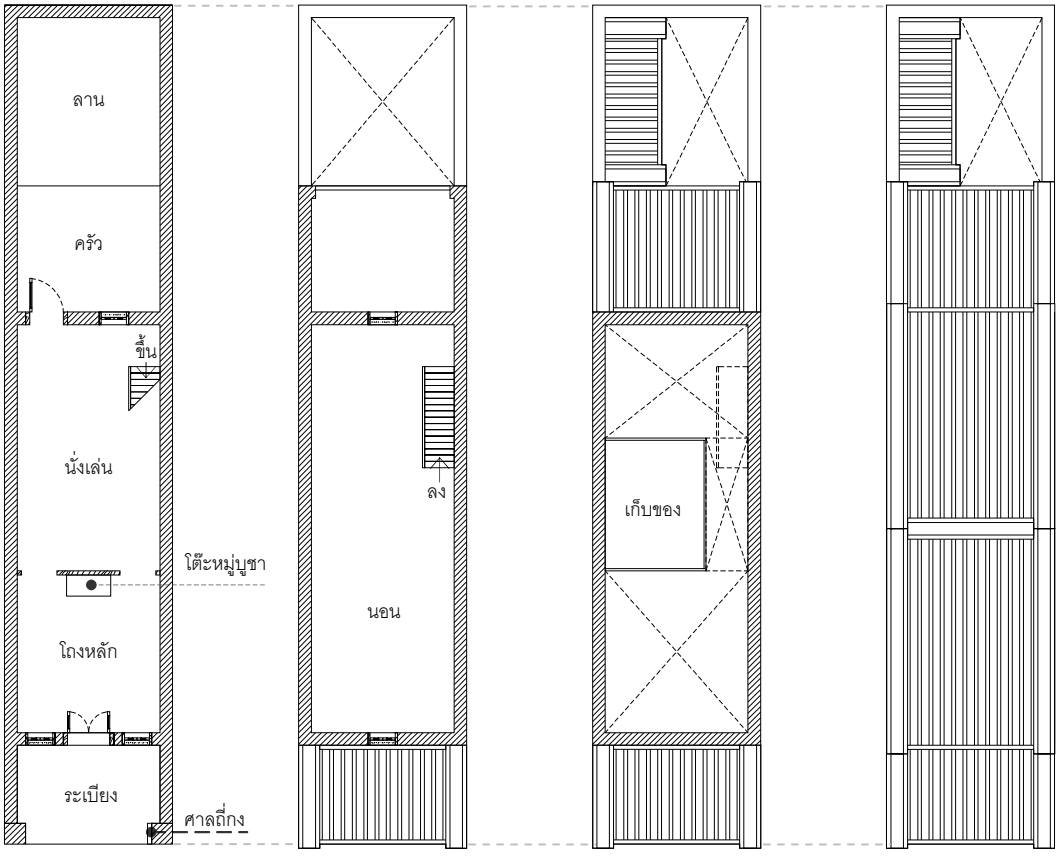
6. กลางติดกับฉากด้านหลัง ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ตรงกับประตูหน้าเนื่องจากมีความเชื่อว่าจะปกป้องคุ้มครองผู้อาศัย

7. มีการตั้งศาลถี่กงบริเวณเสาหน้าทางเข้าหลักทางซ้าย (ทางซ้ายเมื่อหันหน้าออก) ถือว่าสำคัญกว่าทางทิศขวา ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การออกแบบคำนึงถึงตำแหน่ง ทิศทาง และลำดับศักดิ์ในการตั้งโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้า หรือเจ้าแม่จีน, บรรพบุรุษ และศาลเจ้าที่

8. มีการจัดลำดับศักดิ์การใช้สอยห้องนอน ซึ่งจะอยู่ด้านบนทั้งหมด โดยห้องนอนด้านหน้าจะมีขนาดใหญ่ ถือเป็นห้องนอนที่สำคัญสุดของครอบครัว

ภาพที่ 166 ลักษณะหลังคาจั่วที่มีการลดระดับด้านหน้า ที่มีการใช้วัสดุใหม่ ทำให้ความประณีตน้อยกว่าในอดีต

ลายเส้นที่ 197 ผังพื้นตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้
(สันนิษฐานจากสภาพที่เหลืออยู่ในปี พ.ศ. 2549)

ลักษณะหลังคาด้านหน้าที่มีรูปทรงลดระดับเหมือนในอดีต แต่ใช้วัสดุใหม่ และความประณีตน้อยกว่าในอดีต

ด้านหน้า และด้านหลังตึกแถวจีนดั้งเดิมในอดีตที่มีรูปทรงเหมือนในอดีต ซึ่งเก่าแก่และทรุดโทรมมากในปัจจุบัน

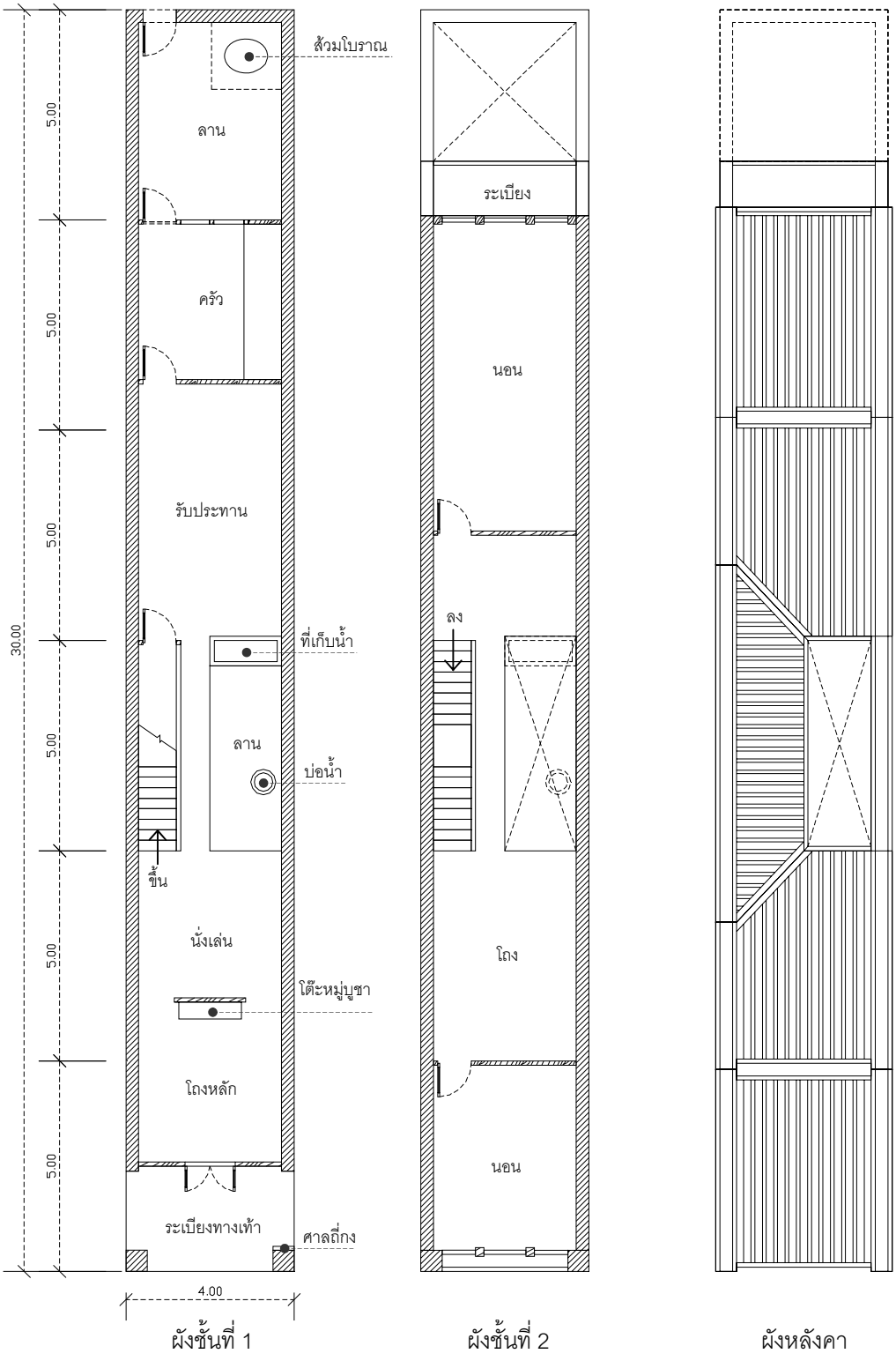

โถงหลัก ซึ่งมีการใช้พื้นที่แบบอเนกประสงค์ เช่น รับแขก และมีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน ส่วนอีกรูปแสดงประตู - หน้าต่างรูปหน้าปีศาจตามความเชื่อว่าสามารถป้องกันสิ่งอัปมงคล

ภาพที่ 167 ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้ (ถ่ายเมื่อ พ.ศ.2549)

ภาพที่ 168 ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้

ตัวอย่าง 2 ตึกแถวจีนดั้งเดิม ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง

ลายเส้นที่ 198 ตึกแถวจีนดั้งเดิม ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง

ภาพที่ 169 ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่า อ.กระทู้

ตัวอย่าง 3 ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ช่วงแรกที่มีการเริ่มรับอิทธิพลตะวันตก) ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง

รูปด้านหน้า และระเบียงทางเท้า (อาเขต หรือ หง่อคาขี่)

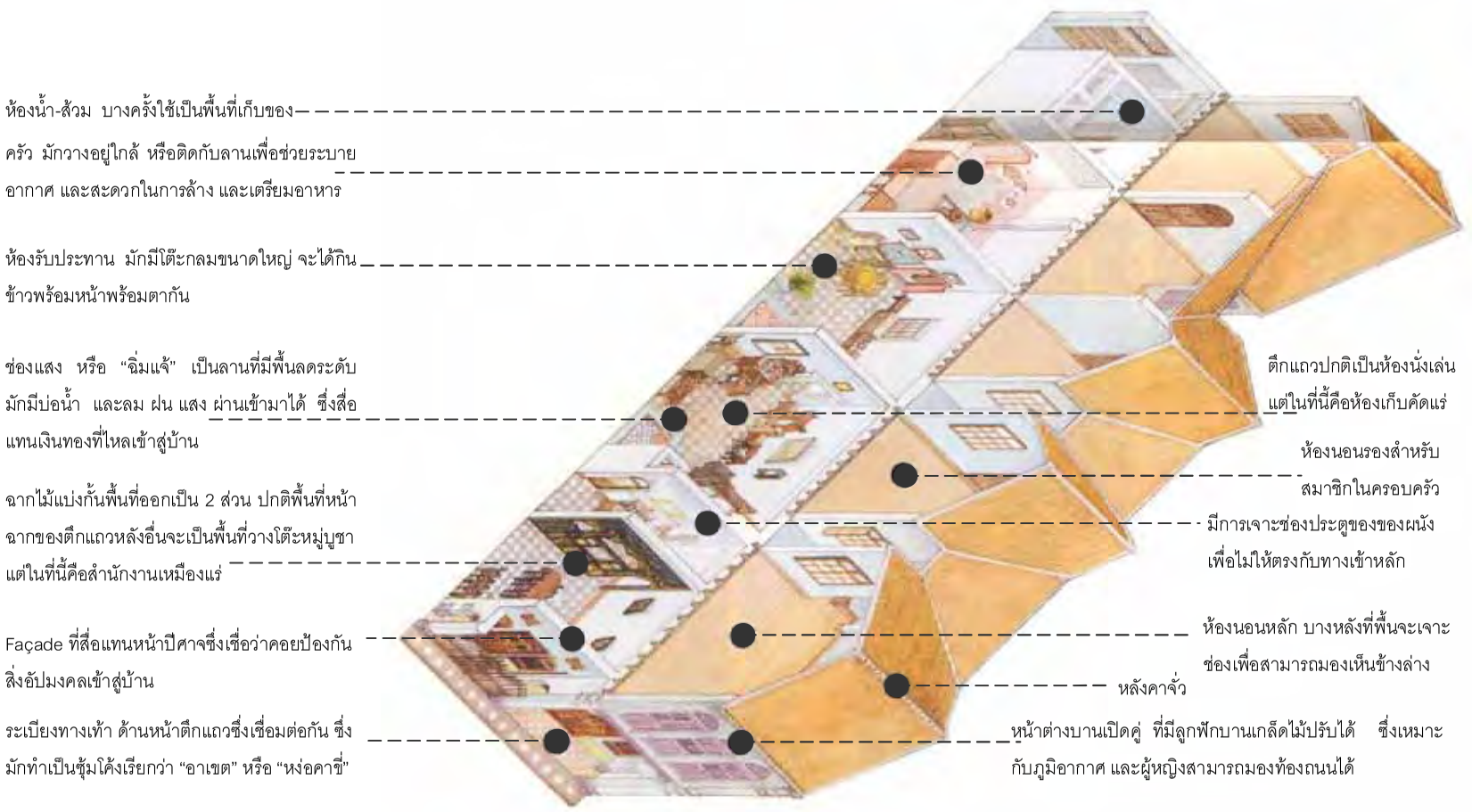

ผนังด้านหน้าทางเข้า และผนังกั้นภายใน

ห้องครัวที่มีช่องแสง, ห้องรับประทานที่มีช่องแสง และบ่อน้ำบริเวณช่องแสงกลางบ้าน

ภาพที่ 170 ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ช่วงแรกที่มีการเริ่มรับอิทธิพลตะวันตก) ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง

ทัศนียภาพตัดแสดงตึกแถวซึ่งมีคติ และรูปแบบการวางผัง รูปทรงตามอิทธิพลจีน และรับอิทธิพลตะวันตกในการตกแต่งบางส่วน

ภาพที่ 171 ตึกแถวสำนักงานเหมืองแร่ แบบจีนผสมตะวันตก ในชุมชนเมืองเก่า อ.เมือง

ที่มา : สุดารา สุจฉายา,บรรณาธิการ, นักเดินทางเพื่อเข้าใจในแผ่นดินภูเก็ต (กรุงเทพ : สารคดี, 2543): 140. , 246-247.

ศาลเจ้าที่มักวางเป็นหิ้งบูชาบริเวณผนัง หรือเสาหน้าตึกแถว

โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าตามความเชื่อ หรือบูชาบรรพบุรุษ (ชาวไทยเชื้อสายจีนในภูเก็ตส่วนใหญ่บูชาเทพกวนอู ปุนเถ้ากง และเจ้าแม่กวนอิม)

ผลท้อ สัญลักษณ์แห่งความยั่งยืน

ภาพเขียนพู่กัน ตัวอักษรมงคลจีน มีความหมายให้การค้าขายรุ่งเรือง และรับแต่สิ่งดีเข้ามา

ลวดลายปูนปั้นรูปวงกลม (สื่อแทนความสมบูรณ์ความสมหวัง) ภายในวงกลมมีตัวอักษร “ชิ่ว” สื่อแทนความยั่งยืน

ชื่อแซ่ของวงศ์ตระกูล

ภาพเขียนพู่กันตัวอักษรมงคลจีน

Façade สื่อแทนรูปหน้าปีศาจ

ลายคันช่อง

ลายดอกพุดตาน

บานประตูแบบต่าง ๆ ที่ลวดลายแฝงความเชื่อ เช่น ลายคันช่อง (แทน 1 ในมงคล 8 ประการ หรือสะท้อนสิ่งอัปมงคล), ดอกพุดตาน ดอกโบตั๋น (แทนความมั่งคั่ง ร่ำรวย และมียศศักดิ์)

ภาพที่ 172 ความเชื่อ คติสัญลักษณ์ที่แฝงอยู่ในตึกแถว ในชุมชนเมืองเก่า จ.ภูเก็ต

<u>กรณี 2</u> การศึกษาตึกแถวที่มีอิทธิพลจีน ที่ตะกั่วป่า พังงา

ตึกแถวจีนดั้งเดิม มี 2 ชั้น และตึกแถวในยุคเริ่มเปลี่ยนถ่ายสู่การรับอิทธิพลตะวันตก

บริเวณระเบียงทางเท้าที่เชื่อมต่อกัน มีหลังคาคลุม ซึ่งเสาด้านซ้ายบางหลังประดิษฐานศาลถี่กง หรือศาลเจ้าที่

ภาพที่ 173 แสดงตึกแถวบริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ที่มา : สำรวจเมื่อ เดือนมิถุนายน พ.ศ.2549

โครงสร้าง วิธีการก่อสร้าง และวัสดุที่รับอิทธิพลจีน

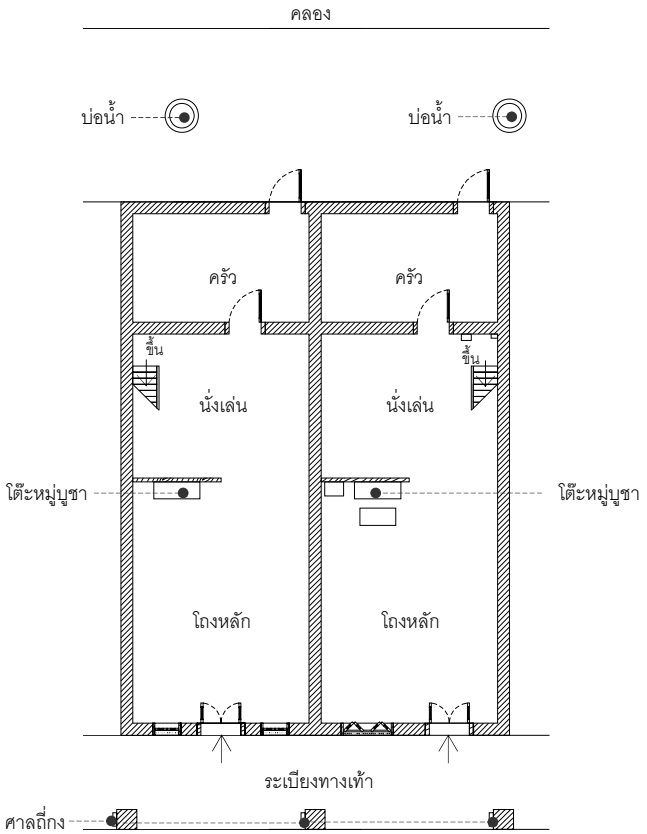
ภาพที่ 174 โครงสร้าง กระเบื้องมุงหลังคาตึกแถวจีนดั้งเดิม ในตะกั่วป่า

ประตูของตึกแถวในชุมชนมีทั้งรูปแบบเสมือนหน้าปีศาจ และแบบที่มีประตูข้างหนึ่ง และอีกด้านเป็นหน้าต่าง ซึ่งบริเวณประตูของทั้ง 2 แบบมักมีป้ายชื่อแซ่อยู่เหนือประตู และมักตกแต่งด้วยภาพเขียนอักษรจีนมงคลขนาบ 2 ข้าง หรือ ติดบนบานลูกฟักประตูทั้ง 2 ข้าง

ภาพที่ 176 กรณีศึกษา 2 คูหา และตึกแถวบริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

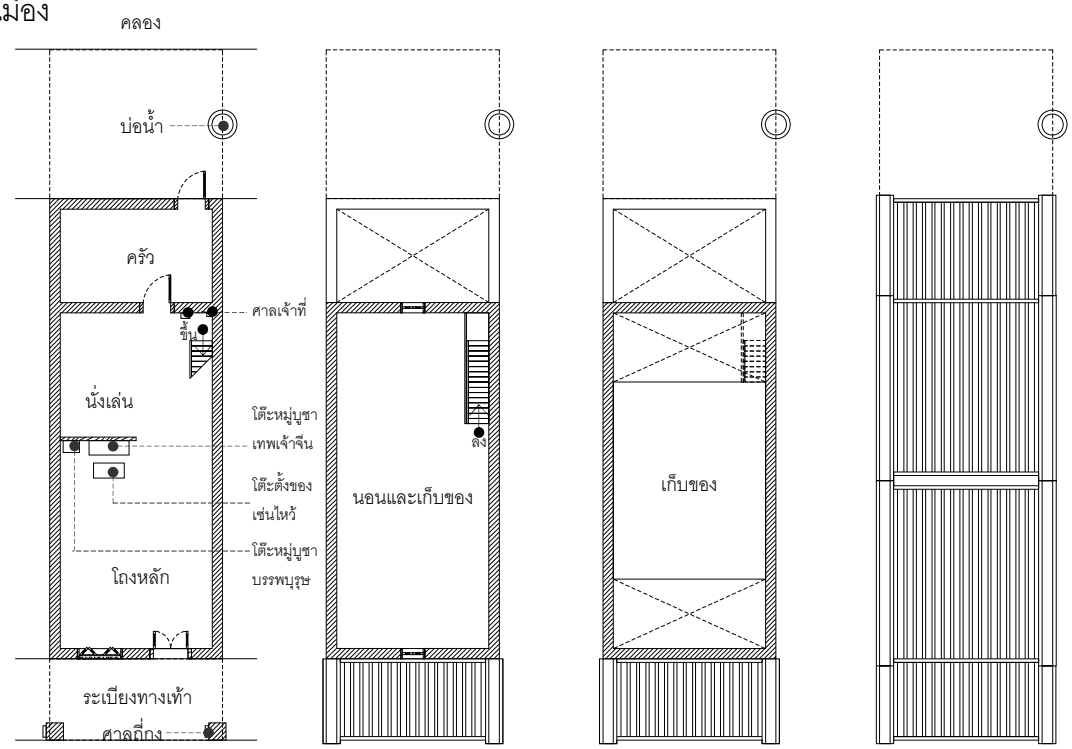
<u>กรณีศึกษา</u> ตึกแถวจีนดั้งเดิม ชุมชนเมืองเก่าตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ลายเส้นที่ 199 ผังแสดงกรณีศึกษา 2 คูหาของตึกแถวบริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า จังหวัด

จากลายเส้นผัง (ลายเส้นที่199) แสดงให้เห็นว่าในการสร้างตึกแถวนอกจากเพื่อความเป็นส่วนตัว ความปลอกภัยของผู้อาศัยในแต่ละหลัง แล้วยังแสดงให้เห็นการบ่อน้ำร่วมกันระหว่างคูหา (จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน) และการเชื่อมกันของระเบียงทางเดิน ช่วยให้สามารถสัญจรไปมาในช่วงฝนตก และป้องกันลออกงฝนเข้าสู่บ้าน ซึ่งยังเป็นพื้นที่เลือกชมสินค้า และวางสินค้าในบางช่วงเวลา

ตัวอย่าง 1 ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ช่วงแรกที่มีการเริ่มรับอิทธิพลตะวันตก) ในชุมชนเมืองเก่า อ. เมือง

ลายเส้นที่ 200 ผังชั้นที่ 1, 2, ชั้นลอย และผังหลังคาแสดงตึกแถวตัวอย่างที่ 1 บริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า

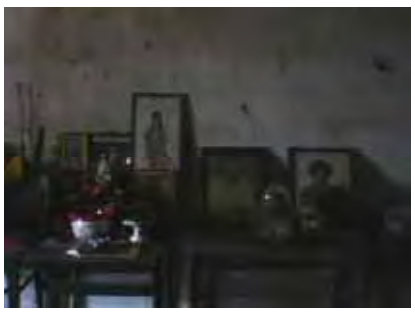

ภาพที่ 176 ด้านหน้าตึกแถว และพื้นที่โถงหลัก

โต๊ะหมู่บูชาบริเวณทางเข้าห้องครัว และอีกภาพเป็นพื้นที่ห้องครัว

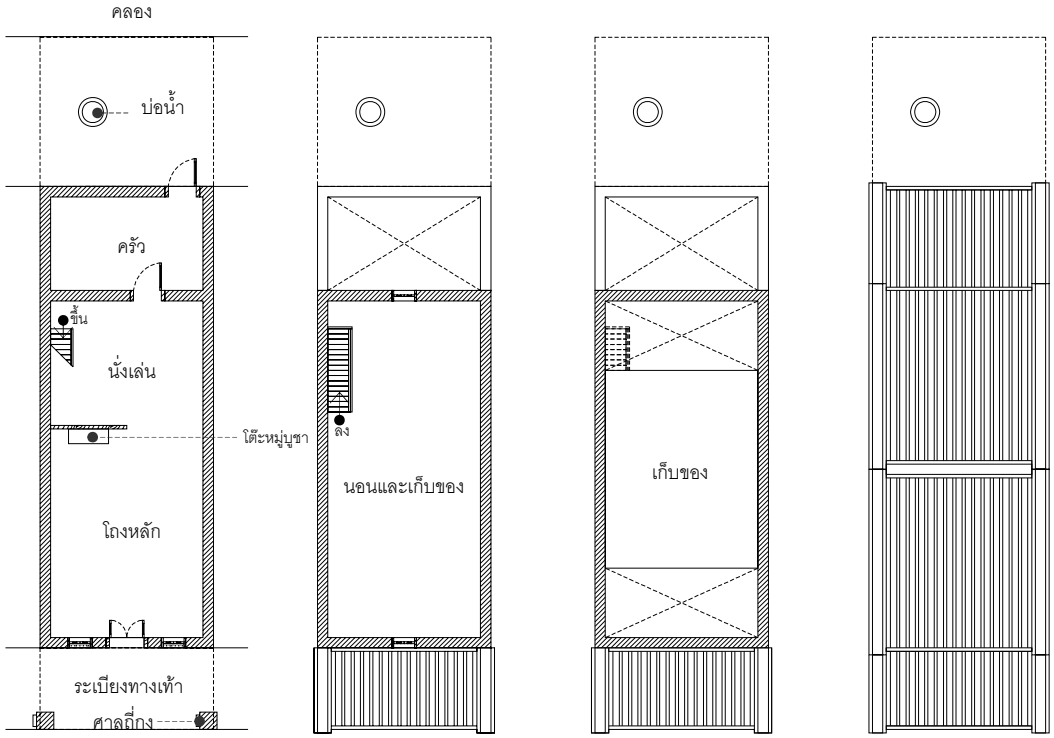
พื้นที่ชั้นที่ 2 เป็นที่นอนและเก็บของ ซึ่งในตัวอย่างนี้มีการประดิษฐานโต๊ะหมู่บูชาบนชั้นนี้

ชั้นลอย เป็นพื้นที่เก็บของ

ภาพที่ 177 ตึกแถวตัวอย่าง 1 แสดงพื้นที่ภายในส่วนต่าง ๆ

<u>ตัวอย่าง 2</u> ตึกแถวจีนผสมตะวันตก (ช่วงแรกที่มีการเริ่มรับอิทธิพลตะวันตก) ในชุมชนเมืองเก่า อ. เมือง

ลายเส้นที่ 201 ผังชั้นที่ 1, 2, ชั้นลอย และผังหลังคาแสดงตึกแถวตัวอย่างที่ 2 บริเวณชุมชนเมืองเก่า ตะกั่วป่า

ตัวอย่างที่ 2 แสดงประที่มีรูปแบบเสมือนหน้าปีศาจ ประตูวางตรงกลาง และขนาบด้วยหน้าต่าง 2 ข้าง ซึ่งไม่ว่ารูปด้านหน้าจะมีรูปแบบประตู-หน้าต่างแบบไหน ก็ยังคงวางประตูในตำแหน่งที่ไม่ตรงกับกับประตูหลัง

พื้นที่ภายในมักมีการแบ่งพื้นที่โถงหลัก หรือโถงอเนกประสงค์ออกเป็น 2 ส่วนด้วยฉากไม้ และมีการประดิษฐานโต๊ะหมู่บูชาไว้บริเวณหน้าฉาก โดนพื้นที่ส่วนหน้ามีความเป็นส่วนตัวน้อยกว่าพื้นที่ส่วนหลัง

<u>กรณี 3</u> การศึกษาตึกแถวที่มีอิทธิพลจีน ที่ปัตตานี

ตึกแถวในชุมชนชาวจีนดั้งเดิมในปัตตานี ตั้งอยู่บริเวณ ชุมชนเมืองหัวตลาด ถนนปัตตานีภิรมณ์ และถนนอาเนาะรู ซึ่งสามารถแบ่งกรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิมในพื้นที่นี้เป็น 2 ประเภท คือ แบบ 1 ชั้น (อาจมีชั้นลอย หรือชั้นใต้หลังคา) ชั้น แบบ 2 ชั้น (อาจมีชั้นลอย)

ตึกแถวจีนดั้งเดิมในปัตตานีโดยทั่วไป มีผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หันด้านแคบออกสู่ถนน มีทั้ง 1-3 คูหา บริเวณด้านหน้าและหลังเรือนจะมีระเบียง หรือเฉลียง หลังคาเป็นจั่วทรงโค้งมน ทรงโค้งเหลี่ยม และทรงปลายยอดแหลม (สัญลักษณ์แทนธาตุทั้ง 5 และดวงดาว) ภายในโถงหลักด้านหน้ามีโต๊ะหมู่บูชา ซึ่งมักวางหันหน้าออกสู่ประตูโดยตรงตามความเชื่อ และการตกแต่งลวดลายภายนอกส่วนใหญ่เป็นลวดลายมงคล หรือภาพทิวทัศน์ บริเวณประตูทางเข้าเป็นประตูแบบจีนที่มีมือจับเป็นสัญลักษณ์ของยันต์ 8 ทิศ (โป้ย-ข่วย หรือ ปา-กว้า) และมักสร้างรูปด้านหน้าอาคารแทนหน้าปีศาจตามความเชื่อ (ไม่ว่าจะเป็นตึกแถว 1 หรือ 3 คูหา หากเป็น 3 คูหาจะมีประตูอยู่ในคูหากลาง และขนาบด้วยหน้าต่างในคูหาด้านข้างทั้ง 2 คูหา)

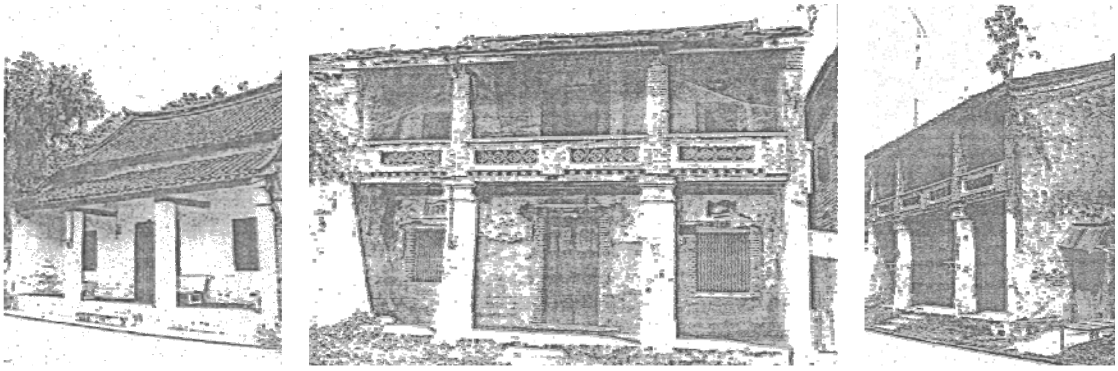
พื้นที่ใช้สอยหากเป็นตึกแถวที่มีการค้าขายก็มักใช้พื้นที่ส่วนหน้าบริเวณระเบียงด้านหน้ามีการยกพื้นขึ้นมาเพื่อวางสินค้าในคูหาที่มีหน้าต่าง ผ่านทางเข้าหลักเข้ามาภายในมีโถงกว้าง มีฉากไม้กั้นแบ่งพื้นที่ด้านหน้าเป็นโถงหลัก ประดิษฐานโต๊ะหมู่บูชาบริเวณติดฉากด้านหน้า ส่วนพื้นที่ด้านหลังก็เป็น พื้นที่พักผ่อนนั่งเล่น หรือเป็นโถงบันไดขึ้นชั้นที่ 2 ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับระเบียงด้านหลัง ถดไปเป็นพื้นที่รับประทาน ครัว และลานโล่ง ที่ประกอบด้วย ห้องน้ำ ห้องส้วม และบ่อน้ำ

ส่วนห้องนอนจะอยู่ชั้นบนในตึกแถว 2 ชั้น แต่หากมี 1 ชั้น ห้องนอนจะอยู่ด้านหน้าในคูหา ด้านข้าง หรือคูหาที่สำคัญน้อยกว่า เนื่องจากคูหากลางเป็นพื้นที่ส่วนโถงหลัก

ตึกแถวในปัตตานีมักมีโต๊ะหมู่บูชาอยู่บริเวณโถงกลางทั้งชั้นล่าง และชั้นบน โดยมีการแบ่งชั้นล่างสำหรับบูชาเทพเจ้าจีน เจ้าแม่ เจ้าที่จีน ตามความเชื่อ และบรรพบุรุษ ส่วนชั้นบนสำหรับไหว้เจ้าซึ่งจะไหว้กันปีละสองครั้ง[105]

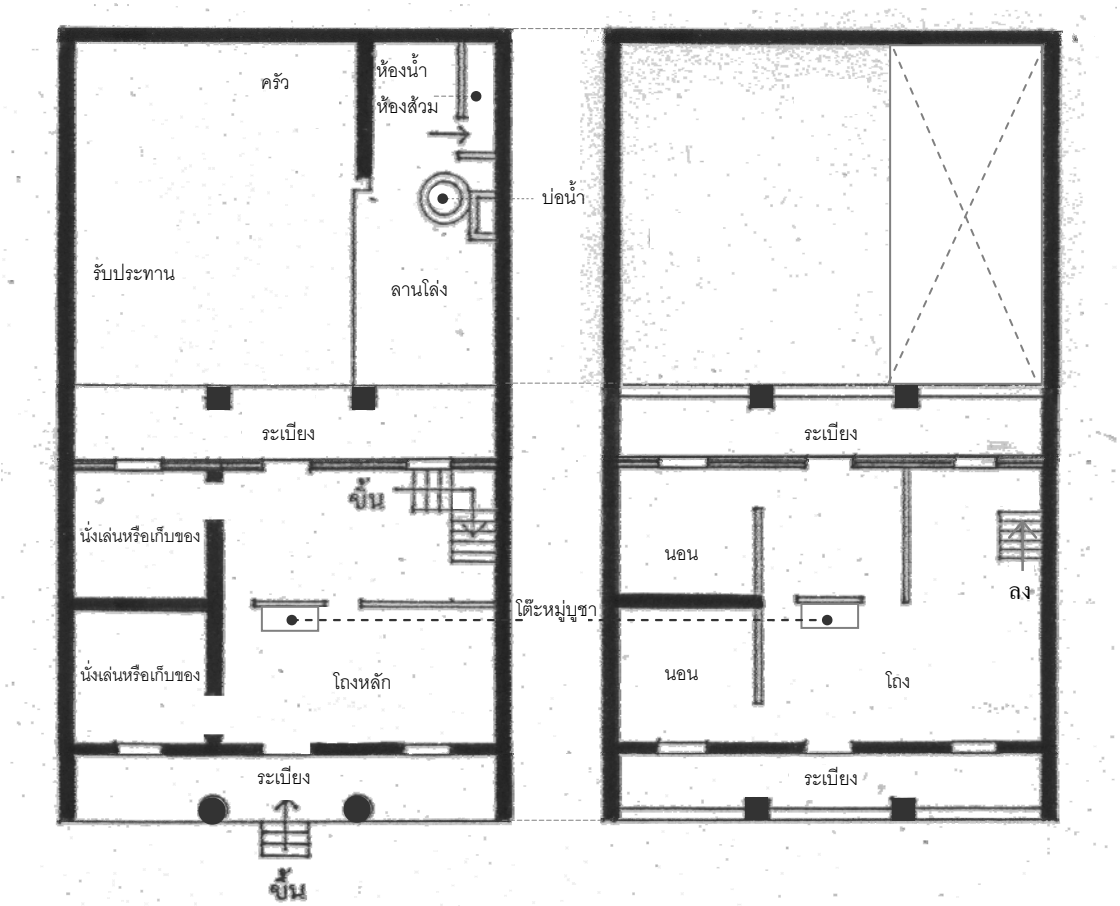
[105] ธนรัชต์ ถาวโรจน์, “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย” (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547).

ลักษณะรูปด้านหน้าที่มีประตูกลาง ขนาบด้วยหน้าต่างด้านข้าง สื่อแทนหน้าปีศาจ ตามความเชื่อ

ภาพที่ 178 ตึกแถวจีนดั้งเดิม ของชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณ ชุมชนเมืองหัวตลาด ปัตตานี

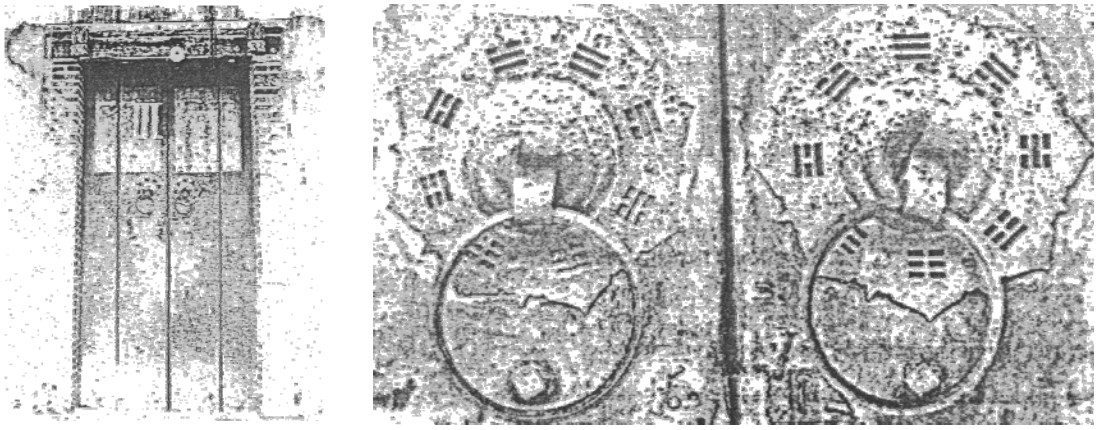
ที่มา : วสันต์ ชีวะสาธน์, สถาปัตยกรรมจีนในปัตตานี (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2529): 36,52 และ 37.

ผังพื้นชั้นล่าง ผังพื้นชั้นบน

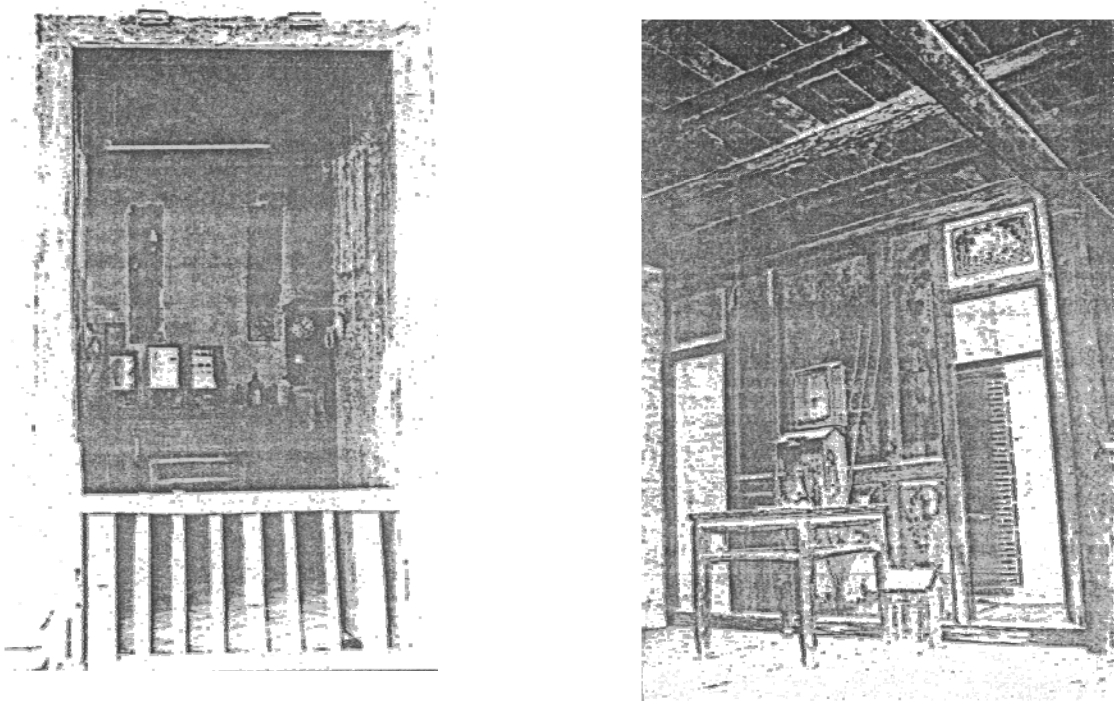
ลายเส้นที่ 202 ผังพื้นตึกแถวจีนดั้งเดิม ในปัตตานี

ที่มา : ปรับปรุงจากเรื่องเดียวกัน, 22.

ภาพที่ 179 ประตูจีน แสดงภาพมือจับของยันต์ 8 ทิศ (โป้ย-ข่วย หรือ ปา-กว้า) ลัญลักษณ์ หยิน-หยาง

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 49.

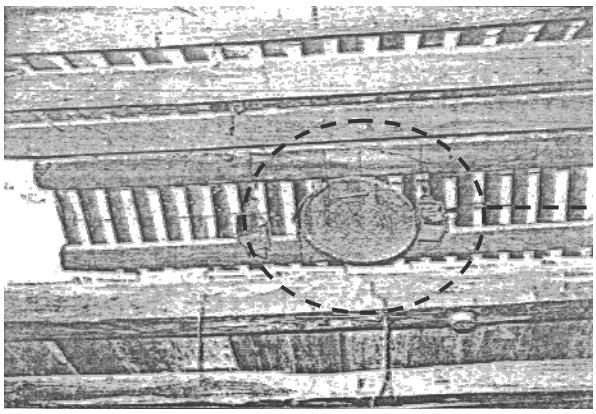

โต๊ะหมู่บูชาเทพเจ้าจีน ,เจ้าแม่ เจ้าที่ และบรรพบุรุษบริเวณโถงหลักด้านล่าง

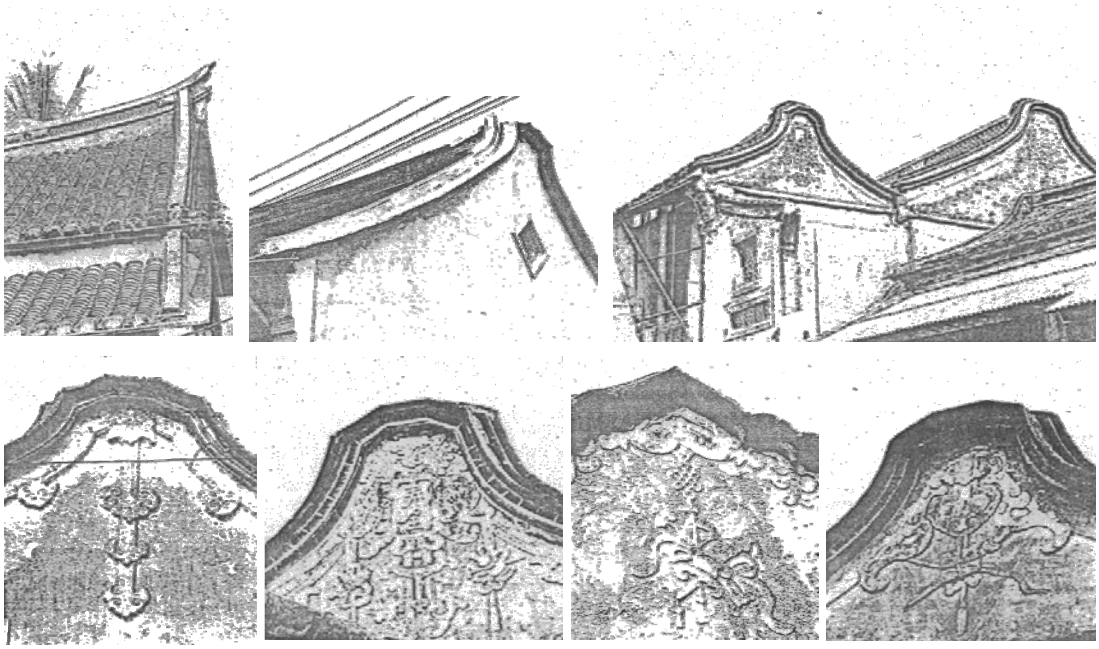
โต๊ะหมู่บูชาสำหรับไหว้เจ้า ปีละ 2 ครั้ง บริเวณโถงด้านบน

ภาพที่ 180 โต๊ะหมู่บูชาชั้นล่าง และชั้นบน

ที่มา : เรื่องเดียวกัน,45-46.

ยันต์ยันต์ 8 ทิศ (โป้ย-ข่วย หรือ ปา-กว้า)
แขวนบริเวณกึ่งกลางอกไก่ตามความเชื่อ

ลักษณะหน้าจั่วแบบต่าง ๆ และลวดลายตกแต่ง ที่พบในชุมชนเมืองหัวตลาด ปัตตานี

ภาพที่ 181 ความเชื่อ ที่แสดงออกด้วยการประดับตกแต่ง และเป็นส่วนหนึ่งของงานสถาปัตยกรรม
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 44-75.

สรุปจากการศึกษากรณีศึกษาสถาปัตยกรรม ประเภทตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนบริเวณคาบสมุทรมลายู และในพื้นที่อื่นบริเวณภาคใต้ของไทย พบว่าเดิมตึกแถวแต่ละที่เกิดขึ้นจากการอพยพมาตั้งถิ่นฐานของชาวจีน ทำการค้าขาย บริเวณเมืองท่าเหล่านั้น จนเกิดการนำเอาวัฒนธรรม วิถีชีวิตคติ ความเชื่อ แนวความคิดดั้งเดิมที่ติดตัวมาใช้ในการออกแบบตึกแถว รวมกับอิทธิพลพื้นถิ่น ส่งผลให้เกิดตึกแถวที่มีอิทธิพลจีนผสมพื้นถิ่นนั้น ๆ (ตึกแถวจีนดั้งเดิม) ที่มีเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ บนพื้นฐานของแนวคิดจากอิทธิพลจีนเหมือนกัน

การนำเอาแนวคิดจากอิทธิพลจีนซึ่งมาจากที่เดียวกันมาใช้สร้างสรรค์ในงานสถาปัตยกรรม ณ ที่ต่าง ๆ ด้วยเหตุปัจจัยที่แตกต่างกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น แต่ก็ยังคงสื่อความหมายแนวความคิดเดิมได้ เป็นแนวทางหลักในการนำมาใช้ในการออกแบบ ซึ่งสรุปได้ 2 วิธี

1. การนำเอาสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อมาใช้ในการประดับ ตกแต่ง งานสถาปัตยกรรม เช่น เอารูปสัญลักษณ์ หยิน-หยาง ห้อยไว้เหนือประตูทางเข้า หรือการออกแบบรูปด้านแบบหน้าปีศาจ หรือการเขียนคำมงคล ล้วนแล้วแต่ต้องการให้ผู้อาศัย และบ้านถูกปกป้องให้พ้นจากภยันตราย มีโชคลาภ เป็นต้น

2. การนำเอารูปแบบหลังคา โครงสร้าง วิธีการก่อสร้าง และรูปแบบ ดั้งเดิมมาใช้ เช่น จั่วทรงต่าง ๆ สื่อแสดงธาตุทั้ง 5 หรือ การเชิดหลังคาแสดงความสำคัญของเรือน เป็นต้น

3. การนำเอาคติ ความเชื่อดั้งเดิม มาสื่อในการออกแบบตัวอาคาร เช่น ตำแหน่งที่ตั้ง ลำดับการใช้พื้นที่ เช่น การวางประตูทางเข้าหลัก และประตูหลังไม่ทะลุถึงกัน หรือการเอาโต๊ะหมู่บูชามาวางกั้นตำแหน่งที่ประตูทะลุถึงกัน หรือการใช้กำแพงกั้นวิญญาณในจีน ล้วนแล้วแต่เป็นการป้องกันภยันตรายจากปีศาจร้ายเข้าสู่ภายในอาคารโดยตรง หรือมีความเกรงกลัว หรือความเชื่อเกี่ยวกับลำดับศักดิ์ก็ส่งผลในการ แบ่งพื้นที่ใช้สอยส่วนต่าง ๆ แก่ผู้อาศัยลำดับต่าง ๆ แม้แต่พื้นที่โต๊ะหมู่บูชาก็มีการจัดลำดับความสำคัญ และทิศทาง ให้เหมาะกับเทพเจ้า หรือเจ้าแม่ รูปต่าง ๆ และบรรพบุรุษ เป็นต้น

โครงการอนุรักษ์ และพัฒนาตึกแถวเพื่อสนองความต้องการสมัยใหม่ในพื้นที่ต่าง ๆ

1.โครงการอนุรักษ์เมืองแห่งประวัติศาสตร์ทางน้ำบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง[106]

ข้อมูลทั่วไป

1. **ที่ตั้ง**

เมืองเก่าแห่งประวัติศาสตร์ทางน้ำบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง (Water Town of the Yangtze River) ประกอบด้วยเมืองเก่า 6 แห่ง ได้แก่ โจวจวง (Zhouzhuang), ถงลี่ (Tongli), ลูจือ (Luzhi), นานฉิน (Nanxun), อูเจิ้ง (Wuzheng) และซีถาง (Xitang) ซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของแม่น้ำแยงซีเกียง บริเวณเจียงนาน (Jiangnan) ซึ่งตั้งอยู่ยาวไปในพื้นที่ 2 มณฑล โดยยาวไปทางใต้ของมณฑลเจียงซู (Jiangsu) และยาวไปทางเหนือของมณฑลเจ้อเจียง (Zhejiang) ในประเทศจีน

2. **ความเป็นมา และความสำคัญของพื้นที่**

พื้นที่บริเวณแม่น้ำแยงซีเกียงเป็นพื้นดินที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีการตั้งถิ่นฐานมากว่า 2000 ปีมาแล้ว เดิมเป็นเมืองศูนย์กลางการเกษตรกรรม มีการปลูกข้าว ปลูกฝ้ายและเลี้ยงตัวหม่อน ทำประมง และเพาะปลูก ต่อมาช่วงศตวรรษที่ 15 มีการปลูกไหมและผลิตภัณฑ์จากไหม ส่งผลให้เป็นเมืองท่าค้าขายที่มีความสำคัญเป็นศูนย์กลางการค้าของภูมิภาค ซึ่งเชื่อมโครงข่ายระหว่างเมืองใหญ่ กับแถบนี้ เช่น โจวจวง, ถงลี่, ลูจือเป็นตลาดข้าว และน้ำมันผัก ส่วนนานฉิน, อูเจิ้ง และซีถาง เป็นตลาดไหม เป็นต้น

3. **สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม**

สภาพแวดล้อมบริเวณโดยรอบของทั้ง 6 เมือง ประกอบด้วยทะเลสาบ หนองน้ำ ทางไหลของน้ำ และเส้นทางสัญจรทางน้ำหลายสายย่อย รูปแบบการก่อตัวของผังบริเวณเมืองเก่าแต่ละเมืองมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ แต่มีบางสิ่งเป็นลักษณะร่วมกัน เช่น รูปแบบที่อยู่อาศัยท่ามกลางสะพานขนาดเล็กและเสียงการไหลของธารน้ำ ถนนหลักแห่งการค้าขายที่ขนานไปตามเส้นทางน้ำ ตรอกซอยขนาดเล็กที่วางตั้งฉากกับถนนและคลอง และสะพานหินโค้งข้ามทางน้ำ

โครงสร้างเมืองในช่วงศตวรรษที่ 15 ถึงต้นศตวรรษที่ 20 ในช่วงมีการสร้างอาคารเป็นแถวยาวไปตามลำน้ำ และถนนปูหิน อาคารสูง 1-2 ชั้น มีลานโล่งกลางบ้าน และมีโครงสร้างอิฐ และไม้ มีผนังสีขาวตัดกับหลังคาสีเข้ม สภาพแวดล้อมโดยรวมเป็นเสน่ห์ของเมืองแห่งประวัติศาสตร์ทางน้ำที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวในเวลาต่อมา

---

[106] Unesco, Asia Conserved (Thailand : Unesco Bangkok, 2007), 273-280.

เนื่องจากการบกครองที่เป็นระบอบขุนนาง จึงทำให้ส่งผลให้เกิดสถาปัตยกรรม 3 แบบหลักๆ คือ แบบแรกเป็นที่พักอาศัยสำหรับคนรวยและข้าราชการ ซึ่งมีขนาดใหญ่ มีลานกว้าง และมีการตกแต่งลวดลายหรูหราแกะสลักทาสีสวยงาม แบบที่สองเป็นตึกแถวสำหรับค้าขาย และพักอาศัยสำหรับพ่อค้า ซึ่งมีส่วนหน้าสำหรับค้าขาย และส่วนด้านหลังสำหรับพักอาศัย มีความซับซ้อน บางหลังสูง 3-4 ชั้น และการตกแต่งไม่หรูหราเหมือนแบบแรก และแบบที่สาม เป็นอาคารสำหรับพักอาศัยทั่วไป ด้านหน้าอาจจะมี 1-2 ห้องเป็นร้านค้า ส่วนพื้นที่ภายในเป็นที่พักอาศัย อาคารทั้ง 3 แบบใช้ในพื้นที่ต่างๆ ขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่น

<u>โครงการอนุรักษ์ และพัฒนาเมืองแห่งประวัติศาสตร์ทางน้ำ 6 เมืองบริเวณแม่น้ำแยงซีเกียง</u>

ในช่วง ค.ศ.1980 สภาพเมืองเก่าเริ่มมีความเสื่อมโทรม อาคารเก่าเริ่มชำรุดทรุดโทรม ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการล้าหลังหากเทียบกับเมืองที่อยู่ใกล้เคียง มีจำเป็นต้องรีบเร่งในการเสริมการบริการสมัยใหม่ และสิ่งอำนวยความสะดวก ขณะเดียวกันก็ต้องป้องกัน และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนั้นความต้องการที่พักอาศัยพื้นเมืองมีเพิ่มมากขึ้น และความต้องการในการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้นต้องสร้างความสมดุลต่อสถานการณ์ทั้ง 2 ซึ่งเป็นสัญญาณกระตุ้นเบา ๆ ให้เกิดระบบการจัดการเมือง การอนุรักษ์ซ่อมแซมที่มีค่าใช้จ่ายสูงด้วยงบจำกัด และจัดระบบการครอบครองที่ดิน

การตอบกลับสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ช่วงกลาง ค.ศ.1980 โดยเกิดโครงการอนุรักษ์และพัฒนาผังเมืองแห่งประวัติศาสตร์ทางน้ำทั้ง 6 เมือง โดยเจ้าหน้าที่ของทั้ง 6 เมืองที่รับผิดชอบโครงการมีการสร้างประสิทธิภาพในการวางแผน โดยมีหลักสำคัญว่าปกป้องเมืองเก่า เปิดพื้นที่ใหม่ ดูแลการท่องเที่ยว และการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งหมดเพื่อฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของเมืองเก่าที่มีคุณค่า ส่งเสริมการบริการ และชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนให้ดีขึ้น ภายใต้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่าย มุ่งสู่การขยายเมืองในทิศทางที่ต่อเนื่องในการส่งเสริมการอนุรักษ์ในระดับที่หลากหลาย ครอบคลุมงานทั้งหมดในเชิงสถาปัตยกรรม

การอนุรักษ์มีการประสานความร่วมมือของคนหลากหลายกลุ่ม โดยรัฐบาลเป็นผู้ควบคุมดูแลงานระดับภาค และงานสาธารณะประโยชน์ รัฐบาลท้องถิ่นวางแผน และดูแลงานสาธารณะประโยชน์ของชุมชนของตน ส่วนชาวบ้านหรือสมาชิกในชุมชนมีส่วนในการดูแลฟื้นฟูบ้านของตนเอง โดยมีหน่วยงานทางวิชาการหลายฝ่ายคอยช่วยในการวางแผนการอนุรักษ์ จัดหาแนวทางการบูรณะ และถ่ายทอดความรู้ การจักการ และวิธีการอนุรักษ์ให้คณะทำงานท้องถิ่น และผู้อาศัย

1. **ขอบเขตและจุดประสงค์ของโครงการ**

แผนโครงการอนุรักษ์ทั้ง 6 เมือง มีขอบเขตโครงร่างที่คล้ายคลึงกัน แต่จะปรับให้เหมาะสมเฉพาะตามสถานการณ์ของแต่ละเมือง ซึ่งมีการแยกกลุ่มอาคารที่มีคุณค่ามากทางประวัติศาสตร์และพื้นที่ กลุ่มอาคารที่สำคัญกว่าจะถูกดูแลรักษาเป็นพิเศษกว่า ในขณะเดียวกันก็มีการรื้อฟื้น ค้นคว้ามรดกทางวัฒนธรรมที่คลุมเครือ เพื่อชุบชีวิตเมืองเก่าแต่ละเมืองเป็นพิเศษเพื่อบริบทของการท่องเที่ยว โดยจะเน้นความสำคัญในเรื่องหัตถกรรมทางประเพณี,งานเทศกาล และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม เพื่อค้ำจุนรูปแบบประเพณีที่แท้จริง และหลีกเลี่ยงที่จะคำนึงถึงผลทางธุรกิจเป็นหลัก

2. **วิธีการอนุรักษ์**

วิธีการอนุรักษ์ คือ การชุบชีวิตเมืองใหม่ตามแบบฉบับของเมืองเก่า และฟื้นฟูซ่อมแซมรูปแบบของสิ่งก่อสร้างเก่า ทั้งอาคาร ถนน และเส้นทางน้ำ ทั้งความสูง และวิธีการก่อสร้าง รักษารายละเอียดของรูปแบบ และสีด้านหน้าอาคาร (Facade) และระเบียบแนวคิดดั้งเดิมของเมือง โดยมีการประยุกต์อาคารทางประวัติศาสตร์ โครงสร้าง และผังบริเวณบนพื้นฐานของแนวคิดวิธีการดั้งเดิม หลัก ๆ มี 4 ส่วนคือ บริบทดั้งเดิม, โครงสร้างดั้งเดิม, วัสดุดั้งเดิม และวิธีการก่อสร้างดั้งเดิม ซึ่งทั้ง 4 ส่วน เป็นองค์ประกอบทางประวัติศาสตร์ที่คงไว้ในสภาพเดิม วัสดุและวิธีการก่อสร้างดั้งเดิมถูกใช้ในการซ่อมแซม หรือบูรณปฏิสังขรณ์อาคารเมื่อจำเป็น

ท้ายสุดก็พัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชน ทั้งเรื่องสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ให้ดียิ่งขึ้น เช่น ติดตั้งสายไฟฟ้า และระบบการระบายน้ำสมัยใหม่ของทั้ง 6 เมืองอย่างระมัดระวัง และสงวนท่าที

การอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และการรักษาระบบนิเวศวิทยา มีความพยายามอนุรักษ์สภาพแวดล้อม และการรักษาระบบนิเวศวิทยาของเมืองให้ให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน เช่น การขุดลอกคูคลองแม่น้ำสายสำคัญเพื่อป้องกันน้ำท่วม และควบคุมมลภาวะบริเวณโดยรอบแม่น้ำสายหลัก รวมทั้งมีระบบการบำบัดน้ำเสียด้วย

การอนุรักษ์โดยรวมทั้ง 6 เมือง มีการจัดแนวทางการใช้สอยสมัยใหม่ให้เข้ากับเมืองเก่า โดยการชุบชีวิตเมืองเก่าโดยสมบูรณ์ และมียุทธวิธีการจัดการพัฒนาที่แยกการพัฒนาใหม่ออกจากพื้นที่เก่าทางประวัติศาสตร์ เช่น โจวจวง และลู่จือ มีการปรับเปลี่ยนการคมนาคมให้สะดวกขึ้นทั้งทางรถ และรถจักรยานยนต์ สร้างโครงข่ายถนนบริเวณภายนอกเมืองเก่า และทางเหนือของลู่จือมีการตัดถนนเลี่ยงเมือง (Bypass) และรัฐจะคอยควบคุมดูแลเรื่องสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และการอำนวยความสะดวก นอกจากนี้ยังจำกัดการเข้ามาของยานพาหนะ

สมัยใหม่ ที่เข้ามาในเมืองเก่า เพื่อป้องกันสะพาน และถนน และความเจริญของอุตสาหกรรมต้องไม่ส่งผลเสียต่อเอกลักษณ์เมืองเก่า

การอนุรักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ มีการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยการปรับปรุงด้านกายภาพของเมือง เช่น การปูพื้นถนนใหม่ตามเมืองเก่าโดยใช้โครงสร้างที่เหมาะสม และเสริมเพิ่มเติมตามความเหมาะสม เรื่องระบบระบายน้ำ การกำจัดขยะ และสร้างท่อระบายน้ำ ขุดลอกคูคลองช่วยป้องกันมรสุมทางน้ำ เรื่องการโทรคมนาคม และเรื่องเกี่ยวกับระบบกระแสไฟฟ้า มีการเตรียมเกี่ยวกับระบบดับเพลิงเพื่อเป็นการป้องกันหากมีไฟไหม้เมืองเก่า เช่น การติดหัวจ่ายน้ำตามริมฝั่งแม่น้ำ และละแวกใกล้เคียงชุมชนที่หนาแน่น เป็นต้น

การอนุรักษ์อาคารแต่ละหลังจะถูกซ่อมแซมปฏิสังขรณ์ตามความเหมาะสม ตามรูปแบบเฉพาะประเพณีในแต่ละที่ มีการทาสีตามความเหมาะสมที่ปรากฏในอดีต ภายนอกก่อสร้างตามสัดส่วนดั้งเดิม ทั้งสี ลวดลาย และองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น หน้าต่าง ประตู หน้าจั่ว หลังคา และชายคาก็ถูกซ่อมตามแบบฉบับ การตกแต่ง เช่น ราวระเบียง และหน้าต่างแกะสลักถูกซ่อม และมีการทำซ้ำใหม่ในส่วนที่จำเป็น ส่วนการก่อสร้างและวัสดุใช้ตามแบบประเพณี ได้แก่ อิฐสีเทา กระเบื้องมุงแบบผีเสื้อ ไม้สน และหินชนวน โดยรัฐบาลมีการจัดเตรียมสำหรับผลิต และช่วยในการขนส่ง ส่วนภายในอาคารยอมให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยตามสมัยนิยมให้เหมาะกับการดำเนินชีวิตสมัยใหม่ จากเดิมอาคารแต่ละหลังมักเป็นร้านค้าและที่พักอาศัย แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลตามเศรษฐกิจ และสังคม การฟื้นฟูให้เหมาะกับยุคสมัยจึงมีความหลากหลายในการใช้อาคารมากขึ้น เช่น พักอาศัย สำนักงาน พิพิธภัณฑ์แสดงชีวิตความเป็นอยู่ตามประเพณีดั้งเดิม

ลายเส้นที่ 203 แบบทางสถาปัตยกรรม

ภาพที่182 ช่วงการทำงานอนุรักษ์ และ ภายหลังการอนุรักษ์

ที่มา : Unesco, Asia Conserved (Thailand : Unesco Bangkok, 2007): 277,279.

ภาพที่ 183 ทัศนียภาพเมืองโจวจวง (Zhouzhuang) ก่อน (ทางซ้าย) และภายหลัง (ทางขวา) การอนุรักษ์

ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 275.

<u>สรุปการดำเนินงาน</u>

1. **การตระหนักถึงการอนุรักษ์ของคนในท้องถิ่น**

กระแสจากภายนอกมองว่าเมืองเหล่านี้มีความสำคัญที่ควรจะได้รับการอนุรักษ์ รัฐบาลท้องถิ่นจึงเชิญกลุ่มคนหลายฝ่ายเข้ามายังเมืองเหล่านี้เพื่อ การวิจัย การเยี่ยมชม ข้อเสนอแนะ และการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้คนในพื้นที่ให้ค่อยๆ สร้างความมั่นใจ ให้ผู้อาศัยในชุมชนเห็นว่าเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์มีคุณค่าสำหรับพวกเขา เพื่อให้คนในถ้องถิ่นมีความกระตือรือร้นที่จะอนุรักษ์ และเปลี่ยนความความคิดเดิมที่ต้องการเปลี่ยนอาคารเป็นรูปแบบสมัยใหม่ มาเป็นความร่วมมือในการแก้ปัญหา ระดมความคิดในการอนุรักษ์เมืองเก่าแทน

2. **การมองหาประเด็นของการสำรวจการอนุรักษ์ในเชิงการพัฒนา**

นอกเหนือจากความสำคัญของการอนุรักษ์ สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ การให้ความสำคัญในการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจของเมืองเหล่านี้ แนวทางปฏิบัติสำหรับเมืองเหล่านี้ คือ การอนุรักษ์เมืองเก่าและสร้างเมืองใหม่ พัฒนาเศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว บางเมืองที่มีการอนุรักษ์ที่ดีได้ยอมรับหลักการทั่วไปสำหรับการมีพื้นที่ใหม่ และพื้นที่เก่า ซึ่งเป็นอิสระต่อกัน ในพื้นที่เก่าสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญก่อน คือ การอนุรักษ์ (การรักษา การซ่อมแซม และการบูรณะ) สำหรับพื้นที่ใหม่คือ การพัฒนา ซึ่งจะต้องมีพื้นที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรม และการคมนาคมที่ดี จึงจะให้ผลตอบแทนกลับมาในรูปของเศรษฐกิจที่แข็งแกร่ง

3. **การเห็นคุณค่าของสถานการณ์ที่แตกต่างกัน และการกระทำร่วมกัน**

ไม่มีแผนการอนุรักษ์ใดที่จะเหมาะสมกับทุกสถานการณ์ เนื่องจากวัฒนธรรม สภาพทางกายภาพ และสภาพภูมิประเทศทั้งปัจจัยภายในและภายนอก ซึ่งมีความแตกต่างกันใน

แต่ละท้องถิ่น ดังนั้นแผนการจัดการอนุรักษ์แต่ละส่วน แต่ละท้องถิ่นจึงมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปบนพื้นฐานความต้องการอนุรักษ์เช่นเดียวกัน

4. **แผนการอนุรักษ์ที่เหมาะสม และการพัฒนา**

การดำเนินการอนุรักษ์มีหลักสำคัญ 2 ประการคือ ประการแรก จำเป็นต้องทำการสำรวจ และทำแผนที่อาคารเก่า และอาคารที่ซับซ้อน รวมทั้งสิ่งที่ปรากฏภายนอก และโครงสร้างภายใน

ประการที่สอง มีแผนการที่มีเหตุผล และเหมาะสม รวมทั้งมีจัดเตรียมแนวทางที่จำเป็นต่อการจัดการโครงสร้าง และการอนุรักษ์ ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม การคมนาคมขนส่ง แผนสำหรับการก่อสร้างกลุ่มที่อยู่อาศัย แผนสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยว ที่สำคัญต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายในการอนุรักษ์เมืองเก่า บทบาทของประเพณีและวัฒนธรรมที่ควรเน้นย้ำให้คลอบคลุมเมืองเก่า ไม่เพียงแต่วัสดุดั้งเดิม แต่รวมถึงแนวความเชื่อ จิตวิญญาณดั้งเดิม หรือมรดกทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นขนบธรรมเนียมท้องถิ่น, ผลิตภัณฑ์ตามประเพณี, หัตถกรรม, อาหารท้องถิ่น, งานวรรณคดีท้องถิ่น, ร้านขนมดั้งเดิม ,งานศิลปะ และอื่น ๆ ดังนั้นสถานที่สำคัญ เช่น สภากาแฟ ร้านเล่านิทาน (นิยาย) ขนาดเล็ก ลานกว้างใกล้สะพาน และท่าน้ำ สถานที่ที่มีความสำคัญทางประเพณี และวัฒนธรรม ควรถูกเก็บรักษาไว้

5. **โครงการเน้นแผนระยะยาว และการอยู่อาศัยอย่างยั่งยืน**

ในการทำแผนการอนุรักษ์ต้องวางแผนมองการณ์ไกลไปถึงอนาคตข้างหน้า ทำให้มีแผนการระยะยาวเพื่อการพัฒนาของเมืองในอนาคต

สรุปศักยภาพ เป็นย่านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยอาคารเก่าแก่ที่ทรงคุณค่า และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยน่าหลงใหล พยายามที่จะคงกิจกรรมแบบเก่า และส่งเสริมกิจกรรมแบบใหม่ที่สอดคล้องกับชุมชนเก่า อาคารที่คำนึงถึงเมืองเก่าที่สำคัญ จึงมีการสร้างเมืองใหม่ภายนอกเมืองเก่า รัฐบาลท้องถิ่นพยายามเผยแพร่ความรู้ และทำให้คนในท้องถิ่นเห็นคุณค่า โดยทำเป็นตัวอย่างเมืองอนุรักษ์ให้เห็นว่าการอนุรักษ์เมืองเก่า และพัฒนาบางสิ่งเสริมใหม่ดีอย่างไร เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นคุณค่า โดยพยายามให้ผู้อาศัยในชุมชนมีส่วนร่วมกับองค์กรฝ่ายอื่นๆ ที่เชิญเข้ามา เน้นการฟื้นฟูอนุรักษ์สภาพแวดล้อมภายในชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวาเพื่อให้ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อาศัยดีขึ้น และเพื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงเศรษฐกิจภายในชุมชน พยายามที่จะควบคุมให้มีความพอดีทั้งการรับสิ่งใหม่ และการท่องเที่ยวไม่ให้ส่งผลเสียต่อเมืองเก่า

สรุปปัญหาของโครงการ

โครงการไม่ได้เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนที่แท้จริงที่จะตระหนักถึงคุณค่า แต่เกิดจากภายนอกซึ่งหากประชาชนไม่ตระหนักถึงคุณค่าเมืองเก่าที่แท้จริง แต่เห็นแก่สิ่งอำนวยความสะดวก และผลประโยชน์ที่ได้รับจะส่งผลกระทบต่ออนาคต นอกจากนี้หลักในการจัดแนวทางการใช้สอยสมัยใหม่ให้เข้ากับเมืองเก่า โดยการชุบชีวิตเมืองเก่าโดยสมบูรณ์อาจเป็นการทำลายสิ่งที่มีอยู่อย่างสมบูรณ์เช่นเดียวกัน และแยกการพัฒนาใหม่ออกจากพื้นที่เก่าทางประวัติศาสตร์ อาจเป็นดาบสองคมไม่ต่างจากการใช้พื้นที่เมืองเก่าให้กลายเป็นแค่พิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ ที่มีการจัดแสดงเรื่องราวในอดีตเท่านั้น ซึ่งขาดความเป็นจริงทางวัฒนธรรม ความเชื่อทางจิตวิญญาณที่คงสืบทอด และต้องยอมรับว่ามีบางส่วนที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน

คลองเดิมเป็นทางสัญจรหลักปัจจุบันมีเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

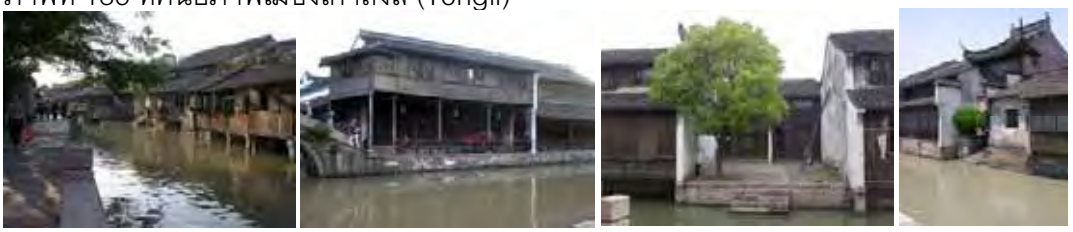
มีการเก็บอาคารทางประเพณีเก่า เช่น โรงงิ้ว (โรงละคร) ขนาดเล็ก และรักษาองค์ประกอบทางประเพณีตามความเชื่อเดิม ส่วนภายในบางส่วนใช้สอยดั้งเดิม บางส่วนใช้สอยให้เหมาะกับปัจจุบัน เช่น เป็นที่แสดงภาพวาด เป็นต้น

ภาพที่ 184 ทัศนียภาพเมืองเก่าโจวจวง (Zhouzhuang)

ภาพที่ 185 ทัศนียภาพเมืองเก่าถงลี่ (Tongli)

ภาพที่ 186 ทัศนียภาพเมืองเก่าอูเจิ้ง (Wuzheng) ซึ่งยังคงรักษาอาคาร และประเพณี

ภาพที่ 187 ทัศนียภาพเมืองเก่าซีถาง (Xitang)

ภาพที่ 188 ทัศนียภาพเมืองเก่าลูจือ(Luzhi) (ภาพซ้าย) และ เมืองเก่านานฉิน (Nanxun) (ภาพกลางและขวา)

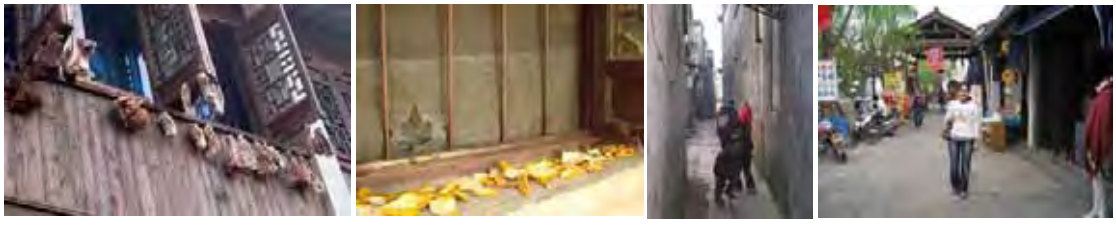
ภาพที่ 189 วิถีชีวิตในปัจจุบันที่มีความเกี่ยวข้องกับน้ำในคลอง เมืองนานฉิน (Nanxun)

รูปแบบภายนอกอาคาร และกายภาพของเมืองเก่าที่ยังคงเก็บรักษาสภาพดั้งเดิมไว้

วิถีชีวิตในปัจจุบันซึ่งยังคงสืบทอดความเชื่อดั้งเดิม การใช้ชีวิตที่ผสมผสาน และกิจกรรมที่ผสมผสานทั้งสมัยใหม่ และการสืบทอดจากในอดีตถึงปัจจุบัน

แผนที่ และป้ายบอกทิศทางพื้นที่สำคัญ เป็นตัวอย่างขององค์ประกอบทางกายภาพที่เพิ่มเติมเข้ามาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ภาพที่ 190 ทัศนียภาพเมืองนานฉิน (Nanxun)

2.โครงการปลุกชุมชน ย่านคาวาโกเอะ (Kawagoe Shi) ประเทศญี่ปุ่น[107]

ข้อมูลทั่วไป

1. **ที่ตั้ง**

คาวาโกเอะเป็นย่านการค้าเก่า อยู่ในเขตการปกครองของเมืองคาวาโกเอะ (Kawagoe Shi) จังหวัดไซตามะ (Saitama Ken) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงโตเกียว เป็นที่ราบสูงเชิงเขาทางตะวันออกเฉียงเหนือของที่ราบสูงมูซาชิโน (Musashinou) ส่วนหนึ่งของคาวาโกเอะที่ราบลุ่มเพื่อการเพาะปลูก และเป็นเครือข่ายทางสัญจรทางน้ำหลายสาย

ลายเส้นที่ 204 แสดงแผนที่จังหวัดไซตามะ (Saitama Ken)

ที่มา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, “มะจิซึคุริ” การปลุกชุมชนในญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 40.

---

[107] จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์, “มะจิซึคุริ” การปลุกชุมชนในญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 35-57.

2. ความเป็นมา และความสำคัญของพื้นที่

ตำแหน่งที่ตั้งเมืองคาวาโกเอะเป็นเครือข่ายการสัญจรทางน้ำหลายสาย เป็นทางผ่านและศูนย์รวมสินค้าอุปโภคบริโภคจากพื้นที่ทางตอนเหนือหรือชายฝั่งทะเลญี่ปุ่นตะวันตกเข้าสู่กรุงเอโดะ หรือกรุงโตเกียวในปัจจุบัน ขนาดและความสำคัญของความเป็นศูนย์กลางสินค้าเป็นรองก็เพียงกรุงเอโดะ จึงมีคำเรียกย่านนี้ว่าเมืองคาวาโกเอะว่า “ โคะเอโดะ (KoEdo)” หรือ “ Little Edo”

ผลพลอยได้จากการเป็นศูนย์กลางพาณิชยกรรม คือการที่คาวาโกเอะเป็นพื้นที่เดียวที่ยังคงมีกลุ่มร้านค้าแบบโกดัง (Kura) รูปแบบคันโต (Kanto Region) หลงเหลืออยู่จำนวนมาก ถึงแม้ว่าย่านคาวาโกเอะจะเกิดเพลิงไหม้บ่อยครั้ง แต่อาคารที่ถูกออกแบบมาเป็นพิเศษเพื่อป้องกันเหลิงไหม้ทำให้สามารถเก็บสินค้าและทรัพย์สมบัติ เพื่อนำมาเป็นทุนในการสร้างเมืองขึ้นมาใหม่ ภายใต้เค้าโครงกายภาพของเมืองแบบเดิมได้ ชุมชนคาวาโกเอะได้ลดบทบาทความสำคัญลงไป เนื่องจาก การตัดเส้นทางรถไฟ และสถานีห่างจากศูนย์กลางการค้าเก่าใน พ.ศ. 2411 สมัยเมจิ และการเกิดเพลิงไหม้ในปี พ.ศ. 2436 บริเวณศูนย์กลางการค้าคาวาโกเอะ

3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม

คาวาโกเอะมีการวางผังเมืองแบบ เมืองปราสาท (Jouka Machi) มีกลุ่มร้านค้าลักษณะโกดังอยู่บนถนนการค้าสายหลักที่เชื่อมต่อกับการขนส่งทางน้ำ และยังคงความสำคัญในปัจจุบัน ผ่านหลายยุคสมัยส่งผลให้ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์เกาะเป็นแนวเส้นตามถนน และมีความหลากหลายของสถาปัตยกรรมแต่ละยุคสมัย เช่น กลุ่มร้านค้าลักษณะโกดังสมัยเอโดะ, อาคารร้านค้าลักษณะโกดังที่ปรับปรุงสร้างใหม่หลังไฟไหม้ครั้งใหญ่ และอาคารโมเดิร์นสมัยเมจิ เป็นต้น

ภาพที่ 191 สภาพแวดล้อมในย่านชุมชนคาวาโกเอะ แสดงให้เห็นร้านค้าแบบดั้งเดิม และหอคอย
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 40.

กลุ่มร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิมเป็นตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ 1-2 ชั้น วางด้านสกัดด้านหน้าติดถนน และมีความลึกมาก การใช้สอยด้านหน้าเป็นร้านค้า ถัดไปเป็นโกดังเก็บสินค้า ในสุดเป็นที่พักอาศัยแบบเรือนไม้ โดยกั้นพื้นที่ระหว่างพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัวด้วย

สวนญี่ปุ่น อาคารเป็นโครงสร้างไม้ ผนังปูนหมักเสริมโครงไม้ไผ่ที่มีผนังหนา 30 เซนติเมตร และไม่มีหน้าต่างทางทิศเหนือเพื่อป้องกันเพลิงไหม้ในช่วงหน้าแล้งที่มาพร้อมลมเหนือ

ภาพที่ 192 ร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิม
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 48.

<u>โครงการปลุกชุมชน ย่านคาวาโกเอะ (Kawagoe Shi) ประเทศญี่ปุ่น</u>

ชุมชนคาวาโกเอะ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ทั้งในแง่ของชุมชนเมืองเก่าที่เป็นศูนย์กลางการค้า และเส้นทางการขนส่งที่สำคัญ ที่ประกอบด้วยอาคารหลายยุคสมัย และกิจกรรมการค้าขายดั้งเดิมที่สืบทอดถึงปัจจุบัน จนมีกลุ่มคน 3 กลุ่ม ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการ และชาวบ้าน ที่เห็นความสำคัญ และต่างฝ่ายต่างเริ่มทำงานในเวลาใกล้เคียงกัน ส่งผลให้เกิดโครงการปลุกชุมชนย่านคาวาโกเอะ ประเทศญี่ปุ่น ในเวลาต่อมา โดยสามารถสรุปรายละเอียดโครงการได้ดังนี้

หน่วยงานภาครัฐ เริ่มจากการตื่นตัวในเรื่องการอนุรักษ์ในประเทศญี่ปุ่นทำให้รัฐบาลกำหนดพื้นที่ย่านการค้าคาวาโกะเอะเป็นพื้นที่อาคารอนุรักษณ์ ในปี พ.ศ. 2518 และกระทรวงวิทยาศาสตร์ การกีฬาและวัฒนธรรม (Minister of Education, Science, Sports and Culture) ได้งบสำรวจ และศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ แต่ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนโครงการจึงหยุดไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 รัฐบาลได้ประกาศให้อาคารร้านค้าลักษณะโกดังของย่านขึ้นทะเบียน อาคารอนุรักษ์ แต่ก็ให้ความสำคัญเฉพาะตัวอาคารเท่านั้น

ภาพที่ 193 ร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิม ที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้อย่างสมบูรณ์
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 48.

กลุ่มนักวิชาการ มีความสนใจ และเห็นคุณค่าของอาคารร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิม จึงรวมตัวกันเป็น กลุ่มผู้รักโกดัง (Kuranokai) ขึ้น และจัดการศึกษาดูงานสถาปัตยกรรมทั่วประเทศ โดยมีสมาชิกส่วนหนึ่งเข้ามาร่วมทำงานอนุรักษ์ร้านค้าลักษณะโกดังแบบดั้งเดิมที่เหลืออยู่ในชุมชนคาวาโกเอะ

กลุ่มชาวบ้าน ได้แก่ กลุ่มผู้ค้าขายในศูนย์กลางการค้าเก่าของชุมชนย่านคาวาโกเอะ ได้รวมตัวเป็น กลุ่มผู้ค้าขายย่านคาวาโกเอะ เพื่อหาแนวทางในการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ให้ดีขึ้นเหมือนในอดีต

จากการทำงานของกลุ่มคนทั้ง 3 ฝ่าย ทำให้เกิดการปลุกชุมชนเริ่มก่อตัวครั้งแรก เมื่อ ปี พ.ศ. 2525 โดยความร่วมมือของ กลุ่มผู้ค้าขายย่านคาวาโกเอะ กับ กลุ่มผู้รักโกดัง แล้วพัฒนาเป็นองค์กรชุมชน คือ ***คณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ*** ทำหน้าที่กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูการค้าในศูนย์กลางการค้าเก่าของย่านคาวาโกเอะให้เป็นผลสำเร็จ โดยมีการจัดทำข้อตกลงร่วมกัน ในการจัดวางผังชุมชนและรูปแบบสถาปัตยกรรมเพื่อรักษาภูมิทัศน์ชุมชน และเพื่อผลักดันให้ชุมชนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น*เขตอนุรักษ์กลุ่มอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์* ซึ่งในการปฏิบัติงานมีการประสานงานกับ ห้องออกแบบชุมชนเมืองของสำนักงานเขตอย่างต่อเนื่อง

จากแนวทางการอนุรักษ์ส่งผลให้ชุมชนที่ต้องการคงรูปแบบวิถีชีวิต และกิจกรรมดั้งเดิม กระตุ้นศักยภาพของย่านการค้า ที่เน้นการค้าในพื้นที่กับการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเป็นหลัก จนส่งผลให้เกิดการฟื้นตัวให้เมืองกลับมามีชีวิตชีวา ส่งผลทางอ้อมให้เป็นที่รู้จัก ดึงดูดนักท่องเที่ยวในเวลาต่อมา ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น

<u>สรุปการดำเนินงาน</u>

1. **การส่งเสริมความร่วมมือของผู้อาศัยในชุมชน** มีการรักษาประเพณี กิจกรรมทางศาสนา ร่วมกันของคนในชุมชน

2. **การอนุรักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ** มีการให้คำแนะนำ และข้อตกลงร่วมกัน ในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เพื่อรักษาภูมิทัศน์ชุมชน มีการตั้งกฎเกณฑ์เมื่อชาวบ้านสร้างอาคารจะผ่าน คณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะก่อนขออนุญาตการก่อสร้างจากสำนักงานเขต ซึ่งเป็นการเชิญชวนให้ปฏิบัติมากกว่าบังคับ และมีวิธีการง่ายๆ ในการปฏิบัติเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ โดยคำนึงถึงผู้ใช้คือชาวบ้านอย่างแท้จริง และมีการสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติตาม เช่น ให้รางวัลแก่ ชาวบ้าน ผู้รับเหมา และสถาปนิกผู้ออกแบบ

จากการปฏิบัติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524-2541 ส่งผลให้ ปี พ.ศ. 2542 ศูนย์กลางการค้าเก่าของชุมชนย่านคาวาโกเอะ ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น *เขตอนุรักษ์กลุ่มอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์* และภายหลังจากขึ้นทะเบียนภาครัฐจึงเข้ามาให้เงินสนับสนุน และกำหนดอาคารออกเป็น 4 ประเภทเพื่อการให้เงินช่วยเหลือที่ต่างกันตามความสำคัญ ดังนี้

1. อาคารที่ทำการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารให้คงอยู่ในรูปแบบเดิม
2. อาคารสร้างใหม่ให้มีรูปแบบเดียวกันกับอาคารอนุรักษ์ และสภาพแวดล้อม
3. อาคารสร้างใหม่ที่มีการนำเอาองค์ประกอบสำคัญของอาคารอนุรักษ์มาประยุกต์ใช้ในการออกแบบ
4. อาคารสร้างใหม่ โดยมีการยึดถือข้อตกลงร่วมกันที่ออกโดย คณะกรรมการสร้างชุมชนเมืองเก่าคาวาโกเอะ ซึ่งอาคารประเภทนี้ไม่ได้รับเงินช่วยเหลือ

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของศูนย์กลางการค้าเก่าของชุมชนย่านคาวาโกเอะ มีการคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวอาคารกับทางเท้าและถนนให้คงอยู่แบบดั้งเดิม เช่น ถนนซอยที่มีกลุ่มร้านขายขนมพื้นบ้าน การรักษาหอคอยซึ่งเป็นจุดหมายตา (Landmark) ของพื้นที่ ควบคู่กับการสร้างพื้นที่แบบใหม่ และองค์ประกอบที่ส่งเสริมความสำคัญของพื้นที่ ให้บุคคลทั่วไปรู้จัก และง่ายต่อการเข้าสู่พื้นที่ต่าง ๆ เช่น กำหนดให้พื้นที่ถนน ทางเท้า และสี่แยก มีการจักทำสวนสาธารณะขนาดเล็ก และจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ป้ายชื่อ ป้ายบอกข้อมูลทางประวัติสาสตร์ ความเป็นมาของสถานที่ แผนที่ เป็นต้น

ภาพที่ 194 แผนที่ทางเดินภายในย่าน และป้ายแผนที่แสดงพื้นที่ของย่านคาวาโกเอะ
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 50-51.

ภาพที่ 195 การปรับปรุงพื้นที่แบบดั้งเดิมด้วยวัสดุ และเทคโนโลยีสมัยใหม่
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 49.

ภาพที่ 196 อาคารซุ้มทางเข้าตลาดสร้างใหม่เลียนแบบอาคารร้านค้าแบบโกดัง และซอยขายขนมโบราณ
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 51.

3. **การจัดกิจกรรมภายในชุมชน**

คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยของอาคาร เพื่อค้าขาย พักอาศัย และเพื่อนักท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรมภายในชุมชนมีทั้งที่ได้รับการสืบทอดจากอดีต เช่น ร้านขายอาหาร และเครื่องอุปโภคบริโภคแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับกิจกรรมการค้าขายแบบสมัยใหม่ เช่น ร้านตัดผม ร้านหนังสือ ร้านสะดวกซื้อ เป็นต้น ทำให้ย่านมีความหลากหลาย ซึ่งคำนึงถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยการปรับให้เข้ากับการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน และสอดคล้องกับกิจกรรมแบบดั้งเดิม

กิจกรรมภายในอาคารมีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ กิจกรรมแบบดั้งเดิมในอาคารเก่า เช่น ขายขนมและอาหารแห้ง, กิจกรรมแบบผสมผสานเก่ากับใหม่ในอาคารเก่า เช่น ที่ทำการไปรษณีย์ สถานที่จัดงานศิลปะ ร้ายขายเครื่องดื่ม ร้านอาหาร สำนักงานขนาดเล็ก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการนำอาคารเก่ามาปรับพื้นที่ภายในให้เหมาะกับกิจกรรมสมัยใหม่ เช่น การวางตู้สินค้าแบบใหม่

ร้านขายขนมโมจิที่เป็นอาคาร
ที่ปรับปรุงให้คงรูปแบบดั้งเดิม
เป็นร้านขายขนมโมจิสูตร
โบราณ และสูตรใหม่

พิพิธภัณฑ์เมืองคาวาโกเอะ และหุ่นจำลองย่านคาวาโกเอะและอาคารร้านค้าแบบโกดัง

ที่ทำการไปรษณีย์ ร้านสะดวกซื้อ ร้านขายสินค้าที่ทำจาก

ภาพที่ 197 อาคาร และกิจกรรมต่าง ๆ ภายในย่านคาวาโกเอะ
ที่มา : เรื่องเดียวกัน, 52-55.

สรุปศักยภาพ เป็นย่านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยอาคารเก่าแก่ที่ทรงคุณค่า ที่คงกิจกรรมแบบเก่า และส่งเสริมกิจกรรมแบบใหม่ที่สอดคล้องกับชุมชนเก่า อาคารที่คำนึงถึงเมืองเก่าที่สำคัญ ในสภาพแวดล้อมและการดำเนินชีวิตร่วมใหม่ ด้วยความเข้มแข็ง การเห็นคุณค่า และการมีส่วนร่วม ความร่วมมือของคนในชุมชน ร่วมกับองค์กรฝ่ายอื่น ๆ ที่คำนึงถึงการค้าขายภายในพื้นที่ และการฟื้นฟูอนุรักษ์สภาพแวดล้อมภายในชุมชนให้กลับมามีชีวิตชีวา ซึ่งร้านค้าและบรรยากาศส่งผลทางอ้อมต่อการดึงดูดนักท่องเที่ยว เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจภายในชุมชน

สรุปปัญหาของโครงการ มี 2 ประการหลัก คือ ขาดแคลนช่างฝีมือในการซ่อมแซมอาคารเก่าและขาดงบประมาณในการก่อสร้างซึ่งสูงกว่าเงินช่วยเหลืออยู่มาก

3.โครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่าฮานอย ประเทศเวียดนาม และโครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่าฮอยอัน ประเทศเวียดนาม

3.1 โครงการอนุรักษ์มรดก และวัฒนธรรมฮานอย ค.ศ.2010 (Hanoi 2010-Heritage and Cultural Identity Project)

ข้อมูลทั่วไป

1. **ที่ตั้ง**

ฮานอยเป็นเมืองเก่าแห่งประวัติศาสตร์ ฮานอยมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน โดยเฉพาะแม่น้ำสายหลักคือ แม่น้ำแดง โดยเมืองฮานอยตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำแดง ประเทศเวียดนาม

2. **ความเป็นมา และความสำคัญของพื้นที่**

ฮานอยเป็นเมืองเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ในอดีตกว่า 1,000 ถูกปกครองโดยจีน จึงทำให้เวียดนามรับอิทธิพลจีน "ฮานอย" หมายถึง ตอนต้นของแม่น้ำ หรือแม่น้ำภายใน ปี ค.ศ. 1010 จักรพรรดิหลีถายโต๋ (Ly Thai To) ปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ลี้ได้สถาปนากรุงฮานอยเป็นเมืองหลวงของอาณาจักรด่ายเหวียด (Dai Viet) ใช้ชื่อว่า "ทางลอง" มีความหมายว่า "มังกรทะยาน" มีความหมายแทนสัญลักษณ์เพื่อให้รู้ว่าชาวเวียดนามได้เป็นอิสระจากการปกครองของจีน จนปี ค.ศ. 1802 กษัตริย์ราชวงศ์เหงียนได้ย้ายเมืองหลวงไปอยู่เมือง "เว้" ต่อมาฮานอยตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส ฮานอยจึงกลับมาเป็นเมืองหลวงอีกครั้งใน ค.ศ. 1887 ภายหลังได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1946 เวียดนามแยกออกเป็น 2 ประเทศ โดยฮานอยเป็นเมืองหลวงของเวียดนามเหนือ ต่อมาเมื่อรวมประเทศใน ค.ศ. 1976 ฮานอยจึงเป็นเมืองหลวงหนึ่งเดียวของเวียดนามในปัจจุบัน

เนื่องจากที่ตั้งฮานอยมีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน จึงเหมาะเป็นเมืองท่าแวะพัก ค้าขาย บริเวณเมืองเก่า (Old Quarter) ในอดีต ทำให้มีการค้าขายเป็นหลักโดยแบ่งเป็นย่าน ๆ ตามเส้นถนน เช่น ย่านอาหารพื้นถิ่น, ย่านค้าขายเครื่องเงิน และทอง, ย่านค้าขาย ตัดเย็บผ้า และสิ่งทอ, ย่านขายยาสมุนไพร, ย่านทำงานเครื่องจักร เครื่องยนต์, ย่านสารเคมี ย่านผลิตภัณฑ์จากงานไม้ และย่านงานหัตถกรรม เป็นต้น

3. **สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสถาปัตยกรรม**

ชุมชนเมืองเก่า (Old Quarter) ของฮานอย ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมเก่าแก่ เช่น กำแพงเมือง ตึกแถวและบ้านเรือนเก่า วัดวาอาราม ทั้งถนนสายเก่า ๆ หรือที่เรียกว่าถนน 36 สาย ที่เป็นย่านเมืองเก่าทางการค้า รวมถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น บึงฮว่านเกี๋ยม ฮานอยมีร่องรอยอิทธิพลที่หลากหลายตั้งแต่ยุคศักดินาของจีน ยุคเอกราชเวียดนาม ยุค

อาณานิคมฝรั่งเศส รวมทั้งร่องรอยอิทธิพลยุโรปตะวันออก เป็นต้น ซึ่งนอกจากมีย่านการค้าที่หลากหลาย แล้วยังมีงานสถาปัตยกรรมที่หลากหลายยุคสมัยเป็นเสน่ห์ของย่านเมืองเก่า

<u>โครงการอนุรักษ์มรดก และวัฒนธรรมฮานอย ค.ศ.2010</u>

โครงการเกิดขึ้นเนื่องจากทางภาครัฐต้องการนับถอยหลังเพื่อการเฉลิมฉลองครบรอบปีที่ 1,000 ของการก่อตั้งนครทางลอง (Thang Long) ศูนย์กลางอำนาจแห่งแรกของอาณาจักรเวียดนามโบราณ ซึ่งก็คือที่ตั้งกรุงฮานอยเมืองหลวงในปัจจุบัน และทางการเวียดนามหวังว่าชุมชนเมืองเก่าทางลองจะได้รับการยอมรับจากองค์การยูเนสโกของสหประชาชาติ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นแหล่งมรดกโลกอีก 1 แห่ง โดยปี ค.ศ. 2006 เวียดนามได้ดำเนินการยื่นเสนอต่อองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ให้เขตเมืองเก่าฮานอยเป็นแหล่งมรดกโลก และคาดว่าจะมีการพิจารณาตัดสินในเรื่องนี้ในปี ค.ศ.2010

โครงการเกิดจากความร่วมมือของโครงการสนับสนุน และกองทุนระหว่างยุโรป และผู้เชี่ยวชาญ หรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นของเอเชีย (The European ASIA URBS Programme)

ภาพที่ 198 แสดงการประชุมของคณะทำงานตั้งแต่เริ่มจนถึงขั้นตอนการเผยแพร่โครงการอนุรักษ์

1. **ขอบเขตและจุดประสงค์ของโครงการ**
   - สร้างอาคารสมัยใหม่ และรักษามรดกทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิม
   - ปรับปรุงสภาพชีวิตของผู้อาศัยให้ดีขึ้น
   - จัดหางบประมาณให้ผู้อาศัยในการอนุรักษ์
   - วางกฎเกณฑ์หรือกฎหมายในการรักษา และดูแลย่านเมืองเก่า
   - จัดหาเครื่องมือเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เพื่อติดตั้งสำหรับบอกข่าวเกี่ยวกับภูมิศาสตร์
   - ทำให้แน่ใจว่าหัตถกรรมดั้งเดิมที่เป็นองค์ประกอบทางจิตวิญญาณของเมืองเก่าเป็นหนัก และไม่เน้นขอบเขต และความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ
   - ประนีประนอมให้มีกิจกรรมเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว

- คิดโครงการทางวัฒนธรรมขึ้นมาโดยเน้นวัฒนธรรมการอยู่อาศัย

2. สรุปการดำเนินงาน และวิธีการอนุรักษ์

1. รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และวัสดุ

- ทำให้แน่ใจว่างานหัตถกรรมทางประเพณี และความเชื่อมโยงในชุมชนดำรงอยู่
- แสดงบทบาทใหญ่ว่าบ้านเป็นของสาธารณะและเพิ่มความร่วมมือในโครงการอนุรักษ์
- สนับสนุนแผนการอนุรักษ์อนุสรณ์ทางประวัติศาสตร์
- กระตุ้นกิจกรรมในชีวิตประจำวัน และความใกล้ชิด ในการใช้พื้นที่สาธารณะ
- ส่วนที่น่าสนใจของเป็นจุดเด่นในโครงการให้ปรับปรุงเอกลักษณ์ของเมืองเก่าให้ดียิ่งขึ้น

2. การอนุรักษ์ย่านเมืองเก่า

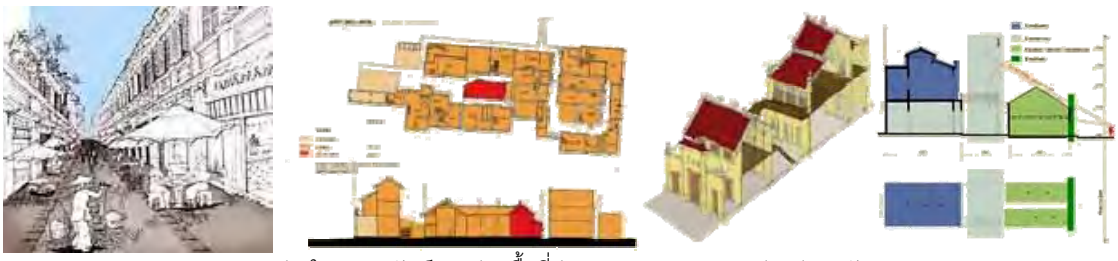
- สรุปข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในการเข้าถึงเมืองเก่า
- เพิ่มเติมการอนุรักษ์โดยดำเนินการรวมกลุ่มเข้าด้วนกันตามเส้นถนน
- กระตุ้น ส่งเสริมการอนุรักษ์อาคารเพื่อสงวนรักษาให้กลับสู่สภาพเดิม
- เตรียมกฎข้อบังคับที่จำเป็นที่ยอมรับได้ของการฟื้นฟูสู่สภาพปัจจุบัน
- ปรับปรุงบรรยากาศของเมืองเก่าให้สัมพันธ์กับแผนการท่องเที่ยวเมืองเก่า

3.) กระตุ้น ชักจูงผู้อาศัยให้เอาใจใส่ต่อการอนุรักษ์

- กลุ่มผู้เชี่ยวชาญคอยช่วยเหลือโครงการ และผู้อาศัย
- รายงานให้ความรู้ และความเกี่ยวข้องของผู้อาศัย

4.) ทำให้มีความแน่ใจว่าชำนาญในการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรม คือ มีการเผยแพร่การอนุรักษ์ในเวียดนาม และประเทศในเอเชีย

- แลกเปลี่ยนการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ระหว่างเวียดนาม และเมืองอื่นในเอเชีย
- สร้างสถานที่ติดต่อสื่อสารแผนการเพื่อรักษาคุณค่าเมืองเก่าทางมรดก และวัฒนธรรม (Old Quarter) ในที่นี้มีการอนุรักษ์อาคาร 2 หลังซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ทางประเพณี 2 หลัง และให้เป็นสถานที่ติดต่อสื่อสาร และเป็นที่เผยแพร่ข่าวสารการอนุรักษ์ในย่าน

แบบร่างในการอนุรักษ์ ของย่านพื้นที่ต่าง ๆ และของอาคารเก่าแต่ละหลัง

ช่วงการซ่อมแซม ฟื้นฟูในการอนุรักษ์ และภายหลังจากการอนุรักษ์

ภาพที่ 199 ตัวอย่างช่วงเวลาต่าง ๆ ของการทำงานของโครงการอนุรักษ์

สรุปศักยภาพ เป็นย่านที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ด้วยอาคารเก่าแก่ที่ทรงคุณค่า และวิถีชีวิต ซึ่งมีความหลากหลาย พยายามที่จะคงกิจกรรมแบบเก่า และส่งเสริมกิจกรรมแบบใหม่มีกลุ่มผู้ทำงาน และมีการให้ความรู้แก่ผู้อาศัย โดยมีการสร้างสถานที่สำหรับเผยแพร่ รวมกลุ่มการวางแผนโครงการอนุรักษ์เมืองเก่า พยายามเน้น สร้างเทศกาลที่มีเอกลักษณ์ดึงดูดการท่องเที่ยว โดยมีการอนุรักษ์ตั้งแต่ระดับอาคาร ระดับย่าน และกลุ่มการค้า การทำงานฝีมือแบบเดียวกัน (ถนน 36 สาย)

ภาพที่ 200 แสดงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ เอกลักษณ์ของเมือง และประเพณีที่มีการฟื้นฟู หรือสร้างขึ้นใหม่

สรุปปัญหาของโครงการ

เนื่องจากได้มีโอกาสไปสำรวจ ทัศนะศึกษาในพื้นที่จริงเมื่อ ปี พ.ศ.2550 จึงสามารถวิเคราะห์ปัญหาจากที่ได้สัมผัสในฐานะผู้ไปเยือนดังนี้

- โครงการยังจำกัดอยู่ในความร่วมมือของคนเฉพาะกลุ่ม เนื่องจากเดิมทีไม่ได้เกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชนที่แท้จริงที่จะตระหนักถึงคุณค่า แต่เกิดจากรัฐ และกลุ่มคนภายนอกบางกลุ่มซึ่งหากประชาชนไม่ตระหนักถึงคุณค่าเมืองเก่าที่แท้จริง ก็จะส่งผลเสียในระยะยาว

- เนื่องจากพื้นที่โครงการเป็นศูนย์กลางเมือง และเป็นเมืองหลวง ทำให้มีความเจริญเข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดความแออัด การรับสิ่งใหม่เข้ามาอย่างรวดเร็วเป็นการทำลายสิ่งเก่าซึ่งต้องมีการเร่งในการอนุรักษ์มากขึ้น

- ยังขาดการควบคุมจัดการกับบางเรื่อง ได้แก่ การสัญจร เช่น มีการจราจรของรถจักรยานยนต์ที่ค่อนข้างแออัดภายในย่านเมืองเก่า , มลภาวะของควัน เสียงจากจักรยานยนต์และสภาพแวดล้อม, การจัดการเรื่องป้าย และสายไฟฟ้าอย่างเป็นระบบ และการใช้ทางเท้าของการค้าขายหาบเร่ ทำให้คนที่เดินต้องเดินที่ถนนซึ่งมีการขับขี่จักรยานยนต์อย่างหนาแน่น เป็นต้น

- เนื่องจากในพื้นที่โครงการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์จึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ผู้อาศัยในชุมชนยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าของโครงการเท่าที่ควรจึงมีการพัฒนาเมืองปรับปรุงเมืองที่มีการเน้นเพื่อผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว ทำให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเข้ามา บวกกับกระแสจากความเจริญภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ไม่มีการควบคุมจัดการข้อกำหนดที่ชัดเจนทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อโครงการ เมืองเก่า ทั้งทางด้านกายภาพ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และจิตวิญญาณดั้งเดิม

วัด และอาคารบ้านเรือนเก่าแก่ ซึ่งบางหลังได้รับการซ่อมแซมอย่างดี และบางหลังเสื่อมโทรม

บางบริเวณมีการจราจรที่ติดหนาแน่น และมีทั้งที่จอดรถเป็นระเบียบ และไม่เป็นระเบียบ จอดข้างทางหรือจอดบนทางเท้า

การค้าขายหาบเร่แบบดั้งเดิม และกิจกรรมการค้าขายแบบร่วมสมัย

สายไฟฟ้าที่รกรุงรังบริเวณแยก และหน้าอาคาร และด้านหน้าอาคาร (Facade) ซึ่งมีการติดตั้งป้าย หลังคาผ้าใบ แบบต่าง ๆ

ภาพที่ 201 ทัศนียภาพบริเวณชุมชนเมืองเก่าฮานอย (Old Quarter หรือ 36 Streets)

ข้อมูลทั่วไป

ในอดีตฮอยอันเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญ ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของเวียดนาม มีทั้งพ่อค้าชาวจีน ชาวญี่ปุ่น พ่อค้าและหมอสอนศาสนาจากตะวันตกได้เข้ามาทำการค้าขาย และการตั้งถิ่นฐานบริเวณแห่งนี้ ส่งผลให้ฮอยอันมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากอิทธิพลภายนอก โดยเฉพาะจีน และญี่ปุ่น

งานสถาปัตยกรรมที่ค่อนข้างมีความหลากหลาย และเป็นลักษณะเฉพาะที่ รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากจากอิทธิพลภายนอก ทำให้เมืองฮอยอันมีเสน่ห์น่าหลงใหล และมีกลุ่มคนบางกลุ่มเห็นความสำคัญ และเข้ามาทำการอนุรักษ์เมือง โดยเฉพาะตึกแถว และอาคารที่มีอิทธิพลจีน และญี่ปุ่น โดยความร่วมมือของรัฐบาลกับหน่วยงานนานาชาติที่ทำการอนุรักษ์ มีการศึกษาเก็บข้อมูลอย่างละเอียด ทั้งทางสถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ ผังเมือง โบราณคดี ฯลฯ และทำการอนุรักษ์ จนทำให้ฮอยอันเป็นเมืองอนุรักษ์เมืองหนึ่งที่มีความน่าสนใจ

โครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่าฮอยอัน

ในปี พ.ศ.2536 มีการรื้อ และบูรณะหลังคาของบ้านเรือนในชุมชนเมืองเก่า และในเดือนเมษายน ปี พ.ศ.2538 รัฐบาลได้ตั้งสมาคมสนับสนุนทางวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมเมืองฮอยอัน (สมาคมฮอยอัน) ซึ่งมีหน้าที่ช่วยส่งเสริมในการอนุรักษ์ เช่น การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์เมืองฮอยอัน และระดมเงินทุนในการช่วยเหลือการอนุรักษ์

วิธีการอนุรักษ์อาคารขึ้นอยู่กับสภาพอาคารนั้น ๆ แต่มีความพยายามหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนวัสดุใหม่เกือบทั้งหมด โดยการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญจากญี่ปุ่น หน่วยงานอนุรักษ์เมืองฮอยอันผลักดันให้ออกกฎห้ามตั้งแผงค้าขาย และป้ายที่มีขนาดใหญ่ และมีการมอบรางวัลเพื่อกระตุ้นการอนุรักษ์ สำหรับผู้ที่ดูแลบูรณะบ้านของตนเองอย่างดี[108]

สรุปศักยภาพ ฮอยอันมีชุมชนเมืองเก่าที่ยังมีงานสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่หลากหลาย และเป็นลักษณะเฉพาะที่ รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากจากอิทธิพลภายนอก ทำให้เมืองฮอยอันมีเสน่ห์น่าหลงใหล รัฐบาลเห็นความสำคัญ และมีหน่วยงานผู้เชี่ยวชาญจากนานาชาติเข้ามาช่วยทำการอนุรักษ์ จนสามารถฟื้นฟูบูรณะเมืองเก่าทั้งหมดด้วยเวลาไม่นาน บวกกับวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีเอกลักษณ์ การจัดการที่เป็นระเบียบเรียบร้อย และการปรับปรุงกิจกรรมบางส่วนให้ร่วมสมัย เช่น การจัดบ้านบางหลังเป็นพิพิธภัณฑ์ และมีการแสดงความเป็นอยู่แบบ

---

[108] Showa Woman's University Institute of international Culture (Japan), Ancient town of Hoi An thrives today. (Japan,2000).

โบราณ และขายของที่ระลึก เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และ มีการจักระบบการท่องเที่ยวด้วยการแจกตั๋วที่จำกัดการเข้าสู่พื้นที่บางพื้นที่ของเมืองเก่า เป็นการหารายได้เพื่อฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

สรุปปัญหาของโครงการ จากการสำรวจศึกษาด้วยตนเองในปี พ.ศ.2550 ทำให้เห็นว่าถึงแม้จะมีการอนุรักษ์ที่พยายามรักษาสิ่งดั้งเดิมให้มากที่สุดก็ตาม แต่วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปทำให้มีการแสดงวิถีชีวิตดั้งเดิมในการใช้สอยอาคาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวให้เห็น แต่บางครั้งมันก็กลายเป็นการทำลายวิถีชีวิตจริงที่ยังคงสืบทอดสู่ปัจจุบัน ซึ่งอาคารค้าขาย และพักอาศัยบางหลัง และพื้นที่บางส่วนมีการปิดในเวลากลางคืน และเข้ามาทำงานในเวลากลางวัน ทำให้เมืองกลายเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ และการค้าขายส่วนใหญ่ก็เป็นการค้าเพื่อการท่องเที่ยว มีบางหลังเท่านั้นที่ยังคงสืบทอดประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษ ทำให้นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนไม่ได้สัมผัสวิถีชีวิตที่แท้จริง

ภาพที่ 202 การซ่อมแซมอนุรักษ์อาคาร

ที่มา : Showa Woman's University Institute of international Culture (Japan), Ancient town of Hoi An thrives today. (Japan,2000): 37.

ภาพที่ 203 ทัศนียภาพชุมชนเมืองเก่าฮอยอัน

ที่มา : การสำรวจ เมษายน พ.ศ.2550

ก่อน หลัง

ก่อน หลัง

ก่อน หลัง

ภายใน และภายนอกอาคารก่อน และหลังการอนุรักษ์

ก่อน หลัง

หน้าอาคารก่อน และหลังการจัดระเบียบข้อกำหนดในการวางแผงสินค้า

ก่อน หลัง

ภาพที่ 204 เปรียบเทียบอาคารรูปแบบต่าง ๆ ก่อน และหลังการอนุรักษ์

ที่มา : Showa Woman's University Institute of international Culture (Japan), Ancient town of Hoi An thrives today. (Japan,2000): 37.

4. โครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่ามะละกา ประเทศเมาเลเซีย

ข้อมูลทั่วไป

ในอดีตมะละกาเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญ ตั้งอยู่บริเวณที่เหมาะสมกับการจอดเทียบเรือแวะพักระหว่างจีน และอินเดีย มีทั้งพ่อค้าชาวจีน ชาวอินเดีย และตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม เกิดการตั้งถิ่นฐานบริเวณแห่งนี้ของกลุ่มพ่อค้า โดยเฉพาะชาวจีน ส่งผลให้มะละกามีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากอิทธิพลภายนอก เช่นเดียวกับเมืองท่าเมืองอื่น ๆ

งานสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่ค่อนข้างมีความหลากหลายทั้งรูปแบบ ทั้งหลายยุคสมัย และมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากจากอิทธิพลภายนอก การรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้เมืองมะละกามีเสน่ห์น่าหลงใหล

โครงการอนุรักษ์บริเวณเมืองเก่าฮอยอัน

มีกลุ่มคนบางกลุ่มเห็นความสำคัญ และเข้ามาทำการอนุรักษ์เมือง ทั้งทางกายภาพและตัวอาคารและสภาพแวดล้อม มีการปรับปรุงถนน ส่งเสริมสาธารณูปการให้เหมาะกับเมืองเก่า มีการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยอาคารที่หลากหลาย เช่น เป็นร้านค้าดั้งเดิม ร้านค้าสมัยใหม่ เป็นที่พักเกรสเฮาส์ เป็นพิพิธภัณฑ์ ทำให้นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนได้สัมผัสวิถีชีวิตที่แท้จริง ที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิม และสมัยใหม่

สรุปศักยภาพ มะละกาเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความเงียบสงบมีชุมชนเมืองเก่าที่ยังมีงานสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่มีรูปแบบหลากหลาย และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่มีพื้นที่กว้างขวาง รวมถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากจากอิทธิพลภายนอก มีการจัดงานประเพณีตามเทศกาลต่างๆ ที่สืบทอดมาแต่โบราณทำให้เมืองมะละกามีเสน่ห์น่าหลงใหล มีการจัดการที่เป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ถนนทางเท้า เป็นต้น มีการปรับปรุงกิจกรรมบางส่วนให้ร่วมสมัย เช่น การจัดบ้านบางหลังเป็นพิพิธภัณฑ์ ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ร้านอาหาร และเป็นร้านขายเครื่องดื่มหรือสถานที่เที่ยวในเวลากลางคืนบางส่วน ซึ่งที่พักมักมีเวลาเปิดปิด อาจเป็นการจัดระเบียบสถานที่เที่ยวไปในตัว

สรุปปัญหาของโครงการ อาคารบางหลังมีการปล่อยทิ้งร้างไม่มีคนดูแลทำให้เสื่อมโทรม การจราจรค่อนข้างมีปัญหาบางช่วงเวลาติดขัด ถึงแม้มีการส่งเสริมให้ขี่จักรยาน หรือสามล้อถีบพื้นถิ่น แต่มีความลำบากเนื่องจากถนนแคบ และต้องคอยหลบรถยนต์ รถจักรยานยนต์ การให้ข้อมูลประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์ยังมีการประชาสัมพันธ์น้อย ไม่ทั่วถึง และท้ายสุดควรระวังกิจกรรมใช้สอยรูปแบบใหม่ในอาคารเก่า ควรให้มีความเหมาะสม ไม่ทำลายจิตวิญญาณความเชื่อดั้งเดิม

บรรยากาศในมะละกา ซึ่งมีการจัดงานตามเทศกาลประเพณีต่าง ๆ

สถาปัตยกรรมที่หลากหลายทางวัฒนธรรม และหลากหลายยุคสมัย

ภาพที่ 205 ทัศนียภาพชุมชนเมืองเก่ามะละกา ประเทศมาเลเซีย

วัดเก่าที่ปรับใช้เป็นร้านสะดวกซื้อในปัจจุบัน ซึ่งไม่ค่อยเหมาะสม

การจราจรที่ติดขัดในบางช่วงเวลา

การพัฒนาทางกายภาพของเมืองอย่างเป็นระบบ ทั้งป้ายบอกทางถนน ทางเท้า โคมไฟ ต้นไม้ และอื่น ๆ

ภาพที่ 206 การอนุรักษ์ และปัญหาของเมือง

ที่มา : การสำรวจ เดือนเมษายน พ.ศ.2550

บทที่ 6
สรุปโครงการออกแบบ

สภาพชุมชนเมืองเก่าสงขลาในปัจจุบัน

พื้นที่ตั้งโครงการชุมชนเมืองเก่าสงขลา (ถนนนครใน-นครนอก) และพื้นที่โดยรอบที่มีความสัมพันธ์กับผู้อาศัยในโครงการ คลอบคลุมพื้นที่ดังนี้

- แนวแกนทิศตะวันออก-ตะวันตก ด้านทิศตะวันออกจรดถนนไทรบุรี และด้านทิศตะวันตกจรดทะเลสาบสงขลา
- แนวแกนทิศเหนือ-ใต้ ด้านทิศเหนือจรดถนนพัทลุง และด้านทิศใต้จรดถนนสายบุรี

เป็นบริเวณที่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ที่มีที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก มีประวัติศาสตร์อันต่อเนื่องเกือบ 200 ปี ชุมชนประกอบด้วยกลุ่มสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์ ที่มีการผสมผสานของสถาปัตยกรรมหลากรูปแบบ หลายยุคสมัย ยังมีกิจกรรมวัฒนธรรม และประเพณีเก่าแก่บางส่วนที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน แม้จะไม่ค่อยคึกคักเหมือนในอดีต แต่ก็ยังคงทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะอย่างเด่นชัด

ภาพที่ 207 สภาพชุมชนเมืองเก่าสงขลา

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

โครงสร้างหลักของชุมชนประกอบด้วย ผังเมืองแบบตาราง (Gird System) มีศาลหลักเมืองเป็นศูนย์กลางชุมชน อีกทั้งศาลเจ้า วัด โรงเรียน และที่อยู่อาศัยที่หนาแน่น ซึ่งใช้สอยเป็นที่พักอาศัย หรือค้าขายพาณิชย์ หรือทำกิจการต่าง ๆ มีทั้งร้านค้า การใช้สอยแบบใหม่ผสมกับแบบเก่า ซึ่งอาคารบางส่วนก็ถูกปล่อยทิ้งร้าง (รายละเอียดดูบทที่ 3 เรื่องกายภาพในปัจจุบัน)

ชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่าสงขลา บางส่วนได้ย้ายออกไปหาที่อยู่ใหม่ที่สะดวกสบาย มีบริการสมัยใหม่ เหมาะกับวิถีชีวิตแบบใหม่ในปัจจุบัน เช่น มีที่จอดรถ การคมนาคมสะดวก มีบริเวณกว้างขวาง สามารถแบ่งเป็นห้อง ๆ เป็นพื้นที่ส่วนตัวของแต่ละคน ทำให้ตึกแถวเก่าถูกปล่อยว่าง ประกอบกับบริเวณถนนนครใน-นครนอกอยู่ติดกับทะเลสาบสงขลา ในช่วงหลังมีชาวประมงทำแพปลา เอาเรือปลามาส่ง และเอาเรือมาจอดเพื่อพัก ซ่อมแซม ทำให้เกิดกิจกรรมใหม่ ๆ รองรับ เช่น มีการเช่าตึกแถวเก่าเป็นที่เก็บของ เป็นที่ขายอะไหล่เรือ เป็นที่ซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ เป็นสถานเริงรมย์มีทั้งร้านอาหารเครื่องดื่ม ร้านคาราโอเกะที่มีหญิงบริการ กิจกรรมดังกล่าวทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณนี้เปลี่ยนไป ทำให้ชุมชนวุ่นวาย อาคารเก่าแก่มีแนวโน้มที่จะเสื่อมโทรมลง ความวุ่นวาย ความไม่ไว้ใจคนแปลกหน้ามากขึ้น จึงมีคนย้ายออกจากบริเวณมากขึ้น หากไม่มีการปรับปรุงการใช้ประโยชน์ที่ดินใหม่

ภาพที่ 208 เรือประมงที่จอดริมทะเลสาบสงขลา

เนื่องจากชุมชนเมืองเก่าสงขลามีที่อยู่อาศัยหนาแน่น และคับแคบ จึงมีการขยายพื้นที่ให้ใหญ่ขึ้น โดยขยายออกไปทางด้านปากน้ำ ทะเลสาบสงขลา ทะเลหลวง และทางด้านภูเขาเก้าเส้ง ชุมชนก็กระจายตัวตามไปด้วย กิจกรรมที่สำคัญก็ขยายออกไปด้วย แต่บริเวณถนนนครใน - นครนอกยังเป็นที่อยู่อาศัย และเป็นบริเวณพาณิชยกรรม ที่มีการบริการค่อนข้างจำกัด ไม่สะดวกถนนแคบ ทำให้ชุมชนถูกปล่อยให้เสื่อมโทรมลง อาคารบางหลังชำรุดทรุดโทรม และไม่ได้รับการซ่อมแซม ถูกปล่อยทิ้งร้าง บางหลังก็ได้รับการซ่อมแซมให้พอใช้ได้เท่านั้น

ปัจจุบันเทศบาลได้สร้างท่าเรือประมงใหม่ที่บริเวณท่าสะอ้าง ซึ่งอยู่ตอนใต้ของบริเวณถนนนครนอก - นครใน ท่าเรือประมงที่สร้างขึ้นใหม่นี้ มีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน มีบริเวณกำจัดน้ำเสีย ห้องเย็น ตลาด ร้านค้าและที่อยู่อาศัย ประกอบกับบริเวณนี้สามารถเข้าถึงได้สะดวกกว่าบริเวณถนนนครนอก - นครใน จึงมีแนวโน้มว่าในอนาคต กิจการที่เกี่ยวกับการประมงท่าเรือ และแพปลา จะย้ายออกไปจากบริเวณถนนนครนอก - นครใน ดังนั้นเป็นสัญญาณที่ดีที่เหมาะสมกับการฟื้นฟู อนุรักษ์ และพัฒนาชุมชน ก่อนที่ชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมเก่าแก่ที่มีคุณค่าจะเสื่อมโทรม เปลี่ยนแปลงไปมากกว่านี้

ภาพที่ 209 สภาพอาคารดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่าสงขลาที่มีสภาพทรุดโทรม
ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ภาพที่ 210 การจราจรบนถนนนครนอก และถนนนครใน
ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ปัญหาที่พบจากการศึกษา

ปัญหาที่พบในพื้นที่โครงการได้กล่าวรายละเอียดในบทที่ 3 ในบทนี้ขอกล่าวโดยสรุป เพื่อแสดงปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหาผ่านการออกแบบ และพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ว่าง บางส่วนให้พื้นที่มีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาด้านต่าง ๆ ให้มากที่สุด

1.ปัญหาทางกายภาพ (Physical dimension of problem)

1. **ปัญหาทางสถาปัตยกรรม**

- ***ปัญหาเรื่องสภาพความทรุดโทรม*** ตึกแถวมีสภาพเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา และตึกแถวบางส่วนถูกปล่อยทิ้งร้าง หรือมีการใช้สอยภายในพื้นที่อาคารที่ไม่คำนึงถึงอาคารเก่าแก่ ส่งผลให้สภาพตึกแถวมีความทรุดโทรมเร็วยิ่งขึ้น

- ***ปัญหาการต่อเติม และการออกแบบอาคารใหม่*** การต่อเติม หรือเปลี่ยนรูปทรง วัสดุ และองค์ประกอบต่าง ๆ ของอาคารเก่า ส่งผลเสียต่อคุณค่าสถาปัตยกรรม และปัญหาการออกแบบอาคารใหม่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ เน้นการสร้างง่าย ๆ เร่งรีบในการก่อสร้าง เน้นปริมาณ เน้นราคาถูก มากกว่าคุณภาพ และไม่คำนึงถึงจิตวิญญาณดั้งเดิมของพื้นที่ที่มีความหมายทางประวัติศาสตร์ ทั้งด้านรูปแบบ หน้าตา และความสูงของอาคารใหม่

- ***ปัญหาอาคารเก่าไม่เหมาะกับวิถีชีวิต หรือค่านิยมใหม่*** ปัญหาของที่ว่างทางสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่ไม่เหมาะกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ และรูปแบบการใช้สอยอาคารในปัจจุบัน

- ***ขาดช่างฝีมือที่มีความรู้ในการซ่อมแซมอาคารเก่าแก่*** ที่มีความเข้าใจในการ อนุรักษ์ตึกแถวดั้งเดิม และสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ให้เหมาะกับพื้นที่ประวัติศาสตร์

2. **ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองเก่า**

- ***ปัญหาความหนาแน่นของชุมชนเมืองเก่าสงขลา*** มีที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่น และมีถนนค่อนข้างแคบ

- ***ปัญหาพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าดูซบเซาขาดชีวิตชีวา*** พื้นที่สาธารณะขาดหายไป หรือถูกนำไปใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่ที่มีประโยชน์เชิงการค้า ทำให้ขาดพื้นที่ที่ใช่ร่วมกันที่แสดงให้เห็นสังคมแบบพึ่งพากันเหมือนในอดีต นอกจากนี้การจัดพื้นที่สาธารณะบางส่วนเป็นแบบสมัยใหม่ที่ไร้ชีวิตชีวา เป็นเพียงพื้นที่แสดงประติมากรรม หรือพื้นที่สำหรับสร้างความสำราญใจของคนเพียงบางกลุ่มมากกว่าเป็นศูนย์กลางที่มีกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน

- ***ปัญหาด้านการคมนาคม*** มีการคมนาคมที่หนาแน่น ศักยภาพของถนนที่ไม่เหมาะต่อการขนส่งเพื่อการพาณิชยกรรม

- ***อาคารที่เกิดขึ้นใหม่ทำลายสภาพแวดล้อมโดยรวม*** ทำให้เกิดความสูญเสียทางความงามของชุมชนดั้งเดิม ส่งผลเสียต่อทัศนียภาพของชุมชนดั้งเดิม

3. **ปัญหาทางเศรษฐกิจ**

- ***ขาดเงินทุน ขาดผู้เชี่ยวชาญ และช่างฝีมือ*** ในการซ่อมแซมอาคารเก่า การอนุรักษ์ และพัฒนาสร้างอาคารใหม่อย่างสร้างสรรค์

- ***ขาดการพัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน*** ให้ผู้อาศัยสามารถเลี้ยงพึ่งพาตัวเอง และฟื้นฟูคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

4. **ปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย หรือกฎหมายในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ของภาครัฐ**

- ***รัฐมีนโยบายพัฒนาที่ไม่ได้คำนึงถึงศักยภาพของเมืองที่มีคุณค่าสำคัญทางประวัติศาสตร์*** อาคารเก่าจึงถูกปล่อยทิ้งให้ทรุดโทรม และยังมีการใช้สอยพื้นที่ที่ไม่ส่งเสริมบริบทของเมือง

- ***รัฐขาดการควบคุมกิจกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนเมืองเก่า*** เกิดกิจกรรมที่ส่งผลให้ชุมชนเสื่อมโทรมลง ทำให้คุณภาพชีวิตของชุมชนนับวันจะเสื่อมโทรมมากยิ่งขึ้น

- ***รัฐไม่มีการควบคุม หรือออกข้อบังคับในการปรับปรุงอาคารเก่า และการก่อสร้างอาคารใหม่*** ให้เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า

- ***รัฐไม่มีการส่งเสริม แนะนำ หรือชักชวนจูงใจ ให้ความรู้แก่ผู้อาศัยในชุมชน***เพื่อให้ผู้อาศัยเห็นคุณค่า และมีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาชุมชนเมืองเก่า

2. **ปัญหาทางจิตวิทยา** (Psychological dimension of problem)

1. **ปัญหาสังคม**

- ***ปัญหาการย้ายถิ่นฐาน*** การประกอบอาชีพ ค่านิยม วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปจากอดีตทำให้คนทำให้มีย้ายออกจากชุมชนเมืองเก่ามากขึ้น และมีคนนอกเข้ามาอาศัยมากขึ้น

- ***ปัญหาความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และความเข้มแข็งของชุมชนลดลง*** ขาดพื้นที่ปฏิสัมพันธ์สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน อีกทั้งยังมีคนแปลกหน้าในชุมชนเพิ่มขึ้น เกิดความหวาดกลัวหวาดระแวงของคนในชุมชนเดียวกัน ทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนลดลง มีสภาพสังคมแบบต่างคนต่างอยู่มากขึ้น

2. **ปัญหาเรื่องค่านิยมที่เปลี่ยนไปจากอดีต**

- ***ปัญหาการสะสมทรัพย์สิน*** การแสดงฐานะด้วยจำนวนขนาดของทรัพย์สินเงินทอง

- ***ปัญหาค่านิยมสิ่งทันสมัย หรูหรา*** ความต้องการสิ่งใหม่จนหลงลืมคุณค่าสิ่งเก่า

- ***ปัญหาค่านิยมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทีเปลี่ยนแปลงไป*** ในปัจจุบันลูกหลานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอื่นที่แตกต่างจากอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน

- ***ปัญหาคุณภาพชีวิตที่แย่ลง*** ทำให้คนย้ายออกไปแสวงหาคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า

3. **ปัญหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต**

1. ***ปัญหาการใช้สอยที่เปลี่ยนแปลงไป*** ทำให้ต้องการพื้นที่เพื่อให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน

2. ***ปัญหาความต้องสิ่งอำนวยความสะดวก และเทคโนโลยีสมัยใหม่*** มีความต้องการอาศัยในที่ที่สะดวกสบาย มีการบริการสมัยใหม่ มีเทคโนโลยีสมัยใหม่มารองรับ

แนวทางการแก้ปัญหา

ปัญหาที่พบในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา ทำให้เกิดแนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อวิเคราะห์วางกรอบโครงการต่อไป ดังนี้

1. **แนวทางการแก้ปัญหาทางกายภาพ**

1. **ปัญหาทางสถาปัตยกรรม**

- ***ฟื้นฟู ดูแล รักษา ซ่อมแซมตึกแถวดั้งเดิมที่มีสภาพความทรุดโทรม*** ตึกแถวที่มีคุณค่ามากที่สุดมีลำดับความสำคัญในการดูแลรักษาก่อน ตึกแถวที่มีคุณค่ามาก ปานกลาง และน้อยตามลำดับ แต่การดูแลรักษา หรือปรับปรุง ออกแบบใหม่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยของอาคารแต่ละหลัง มีหลักการ 3 แบบดังนี้

1. ฟื้นฟู ดูแลรักษา ซ่อมแซม อาคารเก่าดั้งเดิม ส่วนใหญ่อาคารที่มีคุณค่ามากที่สุด-มาก ที่ยังมีความสมบูรณ์มากสุด (รูปแบบ และพื้นที่ใช้สอยดั้งเดิม) ให้มีสภาพมั่นคง แข็งแรง

2. ฟื้นฟู ดูแลรักษาอาคารเก่าดั้งเดิมที่มีรูปแบบภายนอกอาคาร (เปลือกอาคาร) หรือรูปด้านหน้าอาคาร (facade) ยังคงสภาพเดิมสมบูรณ์ (ส่วนใหญ่เป็นอาคารที่มีคุณค่ามาก-ปานกลาง ที่มีสภาพภายนอกยังสมบูรณ์ แต่ภายในมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง) โดยมีการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยภายใน 2 กรณี คือ

2.1 พื้นที่ใช้สอยดั้งเดิมบางส่วนยังคงเดิม และออกแบบใหม่ ปรับปรุงหรือเพิ่มพื้นที่ใช้สอยบางส่วนให้เหมาะกับวิถีชีวิต และค่านิยมในปัจจุบัน

2.2 ออกแบบพื้นที่ใช้สอยภายในใหม่ทั้งหมด โดยเฉพาะกรณีที่พื้นที่ภายในอาคารมีความทรุดโทรมมาก หรือโครงสร้างไม่มั่นคงอาจจะมีการออกแบบเปลือกอาคารซ้อนอีกชั้นอยู่ภายในเปลือกอาคารเก่า

3. ออกแบบอาคารใหม่ทั้งหมด โดยยึดแนวคิดจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนที่สามารถสะท้อนออกมาในอาคารใหม่ได้ และรูปแบบใหม่ที่ส่งเสริมตึกแถวดั้งเดิม

- ***ส่งเสริมให้มีการพัฒนาช่างฝีมือที่มีความรู้ในการซ่อมแซมอาคารเก่าแก่***

- ***มีการปรับปรุงการใช้สอยตึกแถวดั้งเดิม ที่ถูกปล่อยทิ้งร้างและยังคงสภาพดีให้มีการใช้สอยที่มีประโยชน์ต่อชุมชน*** เช่น ทำเป็นพิพิธภัณฑ์ ที่จัดนิทรรศการงานศิลปะ เป็นที่ทำงานของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้รักชุมชนเก่า และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ จัดเป็นที่เช่าพัก (Guesthouse) เป็นต้น

2. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองเก่า

- ***เพิ่มพื้นที่สาธารณะ*** พื้นที่ปฏิสัมพันธ์สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน เพื่อสร้างความมีชีวิตชีวาของพื้นที่ เช่น ทางเดินสู่ท่าน้ำ ทางเดินหรือตรอกซอกซอยระหว่างตึกแถว พื้นที่ตรอกพักผ่อนสาธารณะ พื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันถาวร และชั่วคราว เป็นต้น

- ***ปรับปรุงการคมนาคม*** ลดการจอดรถขนาดใหญ่รับส่งสินค้า จัดพื้นที่จอดรถภายนอกชุมชน และห้ามรถยนต์ รถขนาดใหญ่ สนับสนุนให้มีการใช้จักรยาน จักรยานสามล้อปั่นและการเดินเท้า ในบางเส้นทาง

3. ปัญหาทางเศรษฐกิจ

- ***หาเงินทุน*** จากองค์กรต่าง ๆ และภาครัฐ

- ***พัฒนาพื้นที่เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน*** ให้ผู้อาศัยในชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองโดยการพึ่งตัวเอง และสามารถพัฒนาอาชีพส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น เช่น การค้าขายดั้งเดิม ค้าขายงานฝีมือ เป็นต้น

- ***ยกคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน*** โดยลดกิจกรรมที่ส่งผลเสื่อมโทรมต่อชุมชน เพิ่มกิจกรรมที่ส่งเสริมรายได้เหมาะกับชุมชนเก่า และเน้นส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน เนื่องจากปัจจุบันเทศบาลได้สร้างท่าเรือประมงใหม่ที่บริเวณท่าสะอ้าง ซึ่งอยู่ตอนใต้ของบริเวณถนนนครนอก - นครใน ซึ่งมีสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน มีบริเวณกำจัดน้ำเสีย ห้องเย็น ตลาด ร้านค้าและที่อยู่อาศัย และยังสามารถเข้าถึงได้สะดวกกว่าบริเวณถนนนครนอก - นครใน ซึ่งมีเส้นทางสัญจรแคบ จึงคาดได้ว่าในอนาคต กิจการที่เกี่ยวกับการประมง

ท่าเรือและแพปลา จะย้ายออกจากบริเวณถนนนครนอก - นครใน ทำให้ต้องมีการคำนึงถึงการพัฒนาชุมชนเพื่ออนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา ทั้งทางกายภาพ และคุณภาพชีวิต ให้คนในชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ และการเปลี่ยนแปลงต้องช่วยส่งเสริมชุมชนเก่าทางประวัติศาสตร์

4. **ปัญหาเกี่ยวกับนโยบาย หรือกฎหมายในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาค และระดับชาติ ของภาครัฐ**

- ***รัฐออกนโยบายพัฒนาพื้นที่ที่คำนึงถึงศักยภาพของเมืองที่มีคุณค่าสำคัญทางประวัติศาสตร์*** มีตึกแถวเก่าแก่ มากกว่าการคำนึงตัวเงิน หรือเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว เน้นการพัฒนาชุมชนที่ทำให้ชุมชนอยู่อย่างยั่งยืน

- ***รัฐออกกฎ ระเบียบข้อบังคับ หรือกฎหมายควบคุมกิจกรรม*** ที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าทางประวัติศาสตร์ คือเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก เป็นพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอนุรักษ์ และแบ่งความสำคัญของพื้นที่ตามแผนที่สรุประดับความเข้มข้นในการอนุรักษ์ บริเวณถนนนครใน-นครนอกของแต่ละพื้นที่ (ดูรายละเอียด บทที่ 3)

- ***รัฐออกกฎ ระเบียบข้อบังคับ หรือกฎหมายควบคุมการปรับปรุงซ่อมแซม และการก่อสร้างอาคารใหม่*** ให้เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า โดยเน้นการชักชวนให้เห็นคุณค่าแล้วปฏิบัติ มากกว่าการบังคับ

- ***รัฐออกกฎ ระเบียบข้อบังคับ หรือกฎหมายควบคุมความสูง และระยะถอยร่อนอาคารจากแนวถนน*** ให้เหมาะสมกับทัศนียภาพพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า และส่งเสริมให้ตึกแถวดั้งเดิมสามารถตั้งอยู่ผสมกลมกลืนกับตึกแถวร่วมสมัยได้อย่างลงตัว มีความงามทางด้านมุมมอง และสุนทรียภาพของบริบทโดยรวมของชุมชน

- ***รัฐ และกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้รักชุมชนเก่า ลงพื้นที่เพื่อส่งเสริม แนะนำ หรือชักชวนจูงใจ ให้ความรู้แก่ผู้อาศัยในชุมชน*** เพื่อให้ผู้อาศัยมองเห็นคุณค่าของชุมชน มีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมในการดูแล รักษาชุมชนเมืองเก่า และมีการมอบรางวัลให้สถาปนิก ผู้รับเหมา เจ้าของบ้านหรือผู้อาศัย เพื่อเป็นแรงจูงใจ

2. **แนวทางการแก้ปัญหาปัญหาทางจิตวิทยา**

1. **ปัญหาสังคม**

- ***ลดการย้ายถิ่นฐาน*** ส่งเสริมอาชีพในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่า

- ***ส่งเสริมแนวคิดการสำนึกรักบ้านเกิด*** โดยให้ความรู้ ให้เยาวชนเห็นคุณค่าความสำคัญของชุมชนเมืองเก่าสงขลา

- ***ส่งเสริมความเข้มแข็ง และความร่วมมือของชุมชน*** เช่น เพิ่มพื้นที่รวมกลุ่มคน จัดกิจกรรมการรวมกลุ่มภายในชุมชน โดยอาจมีการฟื้นฟูพิธีกรรมดั้งเดิมที่หายไปขึ้นมาใหม่โดยให้เหมาะกับวิถีชีวิตปัจจุบัน หรือจัดกิจกรรมแบบสมัยใหม่ เช่น การออกกำลังกาย ถนนคนเดิน เป็นต้น

- ***ให้ความรู้ และความเข้าใจแก่คนที่เข้ามาอาศัยใหม่*** ให้เห็นคุณค่าของพื้นที่ชุมชนทางประวัติศาสตร์

2. **ปัญหาเรื่องค่านิยมที่เปลี่ยนไปจากอดีต**

- ***ส่งเสริมค่านิยม แนวคิดร่วมสมัย*** ที่กระแสสังคมในขณะนี้มีความตื่นตัว และเห็นความสำคัญต่อปัญหาของค่านิยมของระบบทุนนิยม ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สภาพชุมชนถูกแปรเปลี่ยนจนไร้ประวัติศาสตร์ ไร้ตัวตน ทุกอย่างเป็นไปเพื่อประโยชน์ทางการค้า ทุกอย่างถูกมองเป็นสินค้า การบริโภคธรรมชาติที่มากเกินความจำเป็นจนเกิดภาวะโลกร้อน ดังนี้

1. ***ส่งเสริมค่านิยมใหม่เกี่ยวกับการย้อนคืนสู่ธรรมชาติ และตัวตน*** ส่งเสริมให้มีการออกแบบอาคาร และโครงการที่มีความสำนึกรักต่อคุณค่า และเคารพต่อธรรมชาติมากขึ้น มีการดึงธรรมชาติมาใช้ในการดำเนินชีวิต แทนที่จะหลีกหนี ต่อต้านธรรมชาติ (การอยู่อาศัยร่วมกับธรรมชาติสอดคล้องกับจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน) นอกจากการย้อนคืนธรรมชาติก็กลับมาดูตัวตนของเรา ว่ามีเอกลักษณ์อย่างไร มีความยืดหยุ่นที่จะเคารพวัฒนธรรมแนวความคิดดั้งเดิมให้ผสานกับสิ่งใหม่ที่รับเข้ามาจากอิทธิพลภายนอก โดยไม่ทิ้งตัวตนของเรา และไม่ปิดกั้นสิ่งใหม่ แต่เลือกใช้อย่างเหมาะสมในการดำเนินชีวิต

2. ***ส่งเสริมแนวความคิดแบบโพสต์โมเดิร์น*** แนวความคิดแบบโพสต์โมเดิร์น (ดูรายละเอียดบทที่ 7 เรื่องแนวคิดในการออกแบบโครงการ) เห็นความสำคัญต่อความหลากหลาย ยอมรับความแตกต่าง และความคิดเชิงสร้างสรรค์ ในที่หมายถึงไม่ยึดติดกับสิ่งเก่าเพียงอย่างเดียว และยอมรับอิทธิพลของสิ่งใหม่ เคารพต่อการเปลี่ยนแปลง ความหลากหลาย ความแตกต่าง บนพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม และจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน สรุปคือการผสมผสานที่มีมีความยืดหยุ่นของค่านิยม แนวความคิดดั้งเดิม และค่านิยม แนวความคิดร่วมสมัย อย่างสร้างสรรค์

3. ***ส่งเสริมแนวความคิดการอยู่อย่างยั่งยืน*** มีความหมายกว้างมากในที่นี้ หมายถึงการพัฒนาชุมชนให้อยู่อย่างยั่งยืน ทั้งทางด้านสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ คือ การออกแบบโครงการ และอาคารที่คำนึงถึงคุณค่าของธรรมชาติ และสภาพแวดล้อม สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างสร้างสรรค์ และมีประสิทธิภาพคุ้มค่ามากที่สุด คำนึงถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม ความร่วมมือกันในสังคมร่วมกับวิถีชีวิตร่วมสมัย และส่งเสริมเศรษฐกิจให้ชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้อย่างยั่งยืน (การค้าขายพาณิชย์ที่พึ่งพาตนเองของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมผสมผสานกับวิถีชีวิตร่วมสมัย จนเกิดชีวิตชีวาที่มีเอกลักษณ์ในชุมชน และส่งผลทางอ้อมดึงดูดนักท่องเที่ยว)

- ***เปลี่ยนทัศนคติในการประกอบอาชีพ*** ให้ผู้อาศัยเห็นความสำคัญของการค้าขายพาณิชย์ของชุมชน โดยพัฒนาการค้าขายแบบดั้งเดิม ผสมผสานกับแบบร่วมสมัย ทำให้ชุมชนสามารถเลี้ยงตัวเองได้ เศรษฐกิจของครอบครัว และภายในชุมชนดีขึ้น ร่วมกับให้ความรู้ให้เยาวชนเห็นคุณค่าสำนึกรักบ้านเกิด

- ***ออกแบบอาคารใหม่ให้เหมาะกับค่านิยมสมัยใหม่ที่ส่งเสริมสิ่งเก่าที่มีคุณค่า*** โดยไม่ทำลายชุมชนเมืองเก่า และสามารถสะท้อนจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน

3. **ปัญหาเกี่ยวกับวิถีชีวิต**

- ***พัฒนาการใช้สอยพื้นที่ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน*** โดยไม่ทำลายชุมชนเมืองเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยังสืบทอดในปัจจุบันและสามารถสะท้อนแนวความคิดดั้งเดิมดั้งเดิม

- ***พัฒนาพื้นที่ภายในชุมชน และพื้นที่ในอาคาร โดยคำนึงถึงความต้องการร่วมสมัย*** ทั้งความสะดวกสบาย การบริการสมัยใหม่ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่สามารถดำรงอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมดั้งเดิม และส่งเสริมกันและกันอย่างเหมาะสม

บุคลากร และหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

1. **บุคลากร และหน่วยงานภาครัฐ** รัฐกำหนดหน่วยงานในการดูแล รักษาและส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ของโครงการ โดยเฉพาะเกี่ยวกับวัฒนธรรม โบราณสถาน การจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพเมืองเก่า โดยกำหนดหน่วยงานส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น ดังต่อไปนี้

- **หน่วยงานส่วนกลาง**

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม เป็นหน่วยงานหลัก ร่วมกับกรมศิลปากร และสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา ฯลฯ ร่วมประสานงานในด้านต่าง ๆ

1. **สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยกองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม** มีหน้าที่จัดทำนโยบาย แผนงานและโครงการด้านการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรม กำหนดแนวทางมาตรการในการควบคุม ป้องกัน และแก้ปัญหาการอนุรักษ์ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชนเมืองเก่าสงขลา ประสานงานกับกรมศิลปากร ในการดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา พิจารณาให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ รวมทั้งสนับสนุนงานทางด้านวิชาการ

2. **กรมศิลปากร สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม** มีหน้าที่คุ้มครอง ป้องกัน อนุรักษ์ บำรุงรักษา ฟื้นฟู ส่งเสริม สร้างสรรค์ เผยแพร่ จัดการศึกษา ค้นคว้า วิจัย พัฒนา สืบทอดศิลปะ และมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อการอนุรักษ์ สืบทอดและพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. **สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม** ดูแล และสนับสนุนส่งเสริม งานด้านสาขาสถาปัตยกรรมร่วมสมัย ในที่นี้มีหน้าที่ดูแล และสนับสนุนการออกแบบตึกแถวร่วมสมัย ในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา ให้มีแนวคิดจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน มีความสวยงามเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยปัจจุบัน มีคุณค่าทางศิลปะ และมั่นคงแข็งแรง

4. **การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สังกัดกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา** มีหน้าที่ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยในชุมชนเมืองเก่าสงขลา สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้ชุมชนเลี้ยงตัวเองได้ สร้างงานและเพิ่มรายได้ให้เติบโตอย่างยั่งยืน มีการสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักษาสิ่งแวดล้อม รักบ้านเกิด รวมทั้งให้เห็นความคุณค่าเกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสร้างสมดุล ระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

- **หน่วยงานท้องถิ่น**

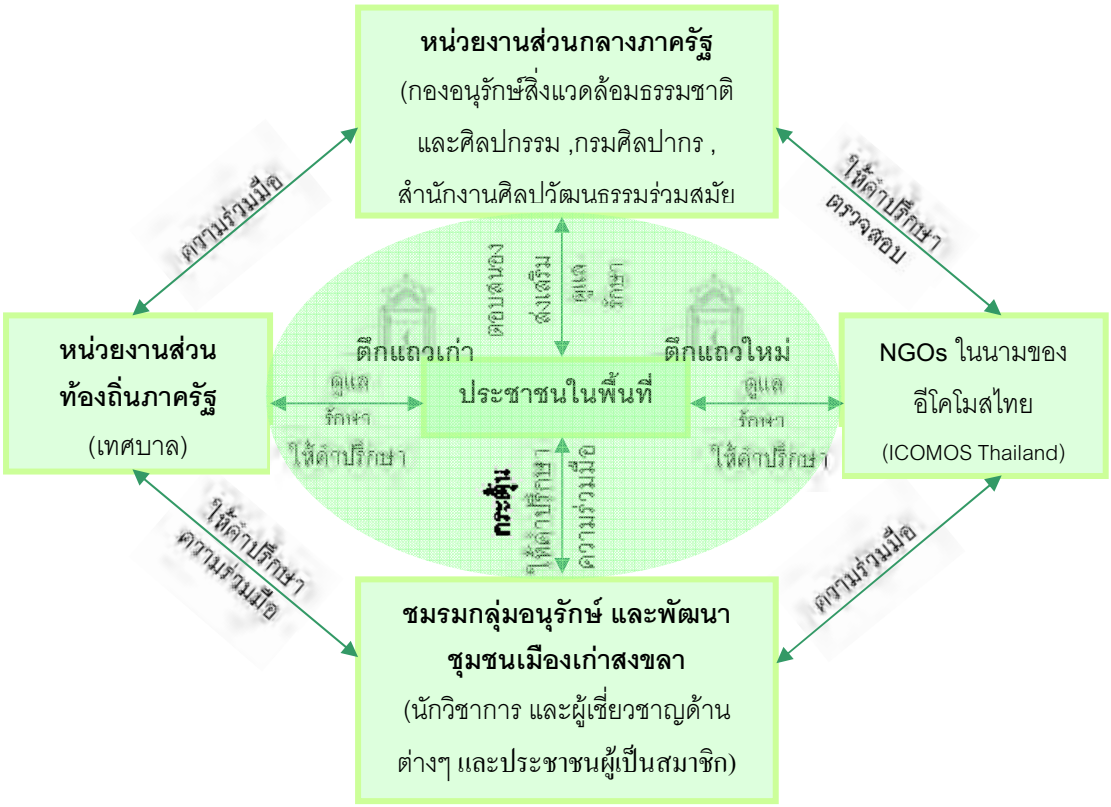
หน่วยงานท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลนครสงขลา เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลส่งเสริมโครงการทางด้านต่าง ๆ โดยเป็นไปตามมติมหาชน ที่มีหน่วยงานส่วนกลางแทรกแซงน้อยสุด โดยกองช่าง คอยตรวจสอบดูแล บำรุงรักษาอาคารเก่า ควบคุมการก่อสร้างอาคารใหม่ การวางผังเมือง ดูแลเรื่องสาธารณูปโภค จัดพื้นที่สาธารณะ (พื้นที่รวมกลุ่ม พื้นที่สีเขียว) โดยมีการทำประชาพิจารณ์รับฟังผู้อาศัยภายในชุมชน ก่อนดำเนินการ นอกจากนี้กองช่างยังร่วมมือกับกองวิชาการและแผนงานซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลและรับผิดชอบการปฏิบัติงานในหน้าที่ของงานธุรการกอง งานวิเคราะห์นโยบายและแผน งานวิจัยและประเมินผล งานนิติการ งานประชาสัมพันธ์ และงานจัดทำงบประมาณ งานธุรการ ฯลฯ

2. **บุคลากร และหน่วยงานอิสระ** ที่มีความชำนาญในด้านต่างๆ คอยช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา และตรวจสอบหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ **NGOs** (Non Governmental Organizations คือ องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ "องค์ที่ทำงานโดยไม่แสวงหากำไร" หรือ "องค์กรอาสาสมัครเอกชน") **ในนามของอีโคโมสไทย** (ICOMOS Thailand) หรือคณะกรรมการโบราณสถานแห่งชาติว่าด้วยสภาการโบราณสถานระหว่างประเทศ (International Council on Monuments and Sites) มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ และปกป้องคุ้มครองโบราณสถานในลักษณะขององค์กรอิสระ NGOs มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาอย่างเป็นทางการของ UNESCO ในที่นี้มีหน้าที่ช่วยเหลือให้คำแนะนำ แก้ปัญหา สนับสนุนโครงการการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และเป็นตัวกลางระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชน ทางด้านการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในแนวทางที่ดีที่สุด

3. **บุคลากร และหน่วยงานภาคประชาชน** ได้แก่

1. **นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ** โดยมีนักวิชาการผู้มีความสนใจในการอนุรักษ์ และพัฒนาตึกแถวดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่าสงขลา โดยมีนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ประสานงานกับมหาวิทยาลัยทักษิณ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา) และเป็นตัวแทนฝ่ายวิชาการ และสมาชิกผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ เช่น สถาปนิก นักออกแบบ ศิลปิน ประชาชนผู้รักและสนใจอาคารเก่า และชุมชนดั้งเดิม รวมตัวกันตั้ง “**ชมรมกลุ่มอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา**” มีสมาชิกผู้ปฏิบัติงาน หลากสาขา ได้แก่ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ รวมถึงตัวแทนผู้อาศัยในพื้นที่ที่เห็นคุณค่า (มีหน้าที่ให้คำปรึกษาในการปรับปรุงตึกแถวดั้งเดิม การออกแบบอาคารใหม่ และพัฒนาพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้เหมาะสมกับชุมชนเก่าดั้งเดิม ก่อนที่ชาวบ้านจะเสนอเทศบาล ซึ่งจะเป็นตัวแทนดำเนินการระหว่างเทศบาลกับประชาชนผู้อาศัยในพื้นที่ทั้งจัดหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเสนอ จัดหาเงินทุน และจัดนิทรรศการ โครงการต่าง ๆ จัดงานประเพณีดั้งเดิม และงานประเพณีสมัยใหม่ เป็นต้น)

2. **ประชาชนผู้อาศัยในชุมชนเมืองเก่าสงขลา** ที่เห็นคุณค่า รักและสนใจตึกแถวดั้งเดิม ต้องการพัฒนาชุมชนดั้งเดิม ทั้งชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยดั้งเดิม และผู้ที่เข้ามาอาศัยใหม่ที่ต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และมีตัวแทนของกลุ่มหรือทุกคนสามารถเป็นสมาชิกชมรมกลุ่มอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา ช่วยกันหาแนวทาง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการ ซึ่งเป็นผู้ใช้สอยหลักของโครงการ จะได้สามารถแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการที่แท้จริง ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถอยู่อย่างยั่งยืนในอนาคต

แผนภูมิที่ 23 แสดงโครงสร้างองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

วัตถุประสงค์ของโครงการออกแบบและพัฒนา

1. เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลาให้มีสภาพดีขึ้น และอยู่อย่างยั่งยืน โดยการออกแบบอาคารใหม่แทนที่อาคารที่มีคุณค่าน้อยบางส่วน และออกแบบปรับปรุงพื้นที่บางส่วนของอาคารเก่า (เฉพาะตึกแถวจีนดั้งเดิม) ที่มีคุณค่ามาก

2. เพื่อออกแบบตึกแถวใหม่ (ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ,ตึกแถวพักอาศัย และตึกแถวพาณิชย์) ของชาวไทยเชื้อสายจีนให้เหมาะกับวิถีชีวิต และค่านิยมร่วมสมัยบนพื้นฐานแนวความคิด และจิตวิญญาณดั้งเดิม

3. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

4. เพื่อพัฒนาสังคมที่เสื่อมโทรม และอ่อนแอให้มีความเข้มแข็งขึ้น

5. เพื่อฟื้นฟู สืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม

เป้าหมาย และวิธีการดำเนินโครงการออกแบบและพัฒนา

1. **อนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลาให้มีสภาพดีขึ้น และอยู่อย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนาอาคารที่มีคุณค่าน้อย** โดยการออกแบบอาคารใหม่ทั้งหมดมาแทนที่อาคารเดิมที่มีคุณค่าน้อยพิเศษ อาคารใหม่สามารถสะท้อนแนวคิดจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีนได้ และมีรูปแบบใหม่ที่เหมาะสม และส่งเสริมตึกแถวดั้งเดิม

2. **ออกแบบตึกแถวใหม่ ตามที่กล่าวไว้ในข้อที่** 1. **(ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ ,ตึกแถวพักอาศัย และตึกแถวพาณิชย์) ของชาวไทยเชื้อสายจีนให้เหมาะกับวิถีชีวิต และค่านิยมร่วมสมัยบนพื้นฐานแนวความคิด และจิตวิญญาณดั้งเดิม**

1. ตึกแถวที่ออกแบบใหม่สามารถสื่อแนวความคิด และจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน และเหมาะกับวิถีชีวิต ความต้องการ และค่านิยมร่วมสมัย

2. ออกแบบตึกแถวที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

3. การใช้สอยพื้นที่ภายในแต่ละหลังของตึกแถวที่ออกแบบใหม่ส่งเสริมบริบทของมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิม มีทั้งการฟื้นฟูกิจกรรมการใช้สอยดั้งเดิม และกิจกรรมใหม่ที่เหมาะสม

4. ตึกแถวที่ออกแบบใหม่ไม่เพียงสะท้อนแนวคิดในการใช้เทคโนโลยี วัสดุการก่อสร้าง และวิธีการก่อสร้างร่วมสมัย แต่ยังสะท้อนวัฒนธรรม แนวความคิดดั้งเดิมผ่านงานสถาปัตยกรรม (พื้นที่เชื่อมต่อ พื้นที่ว่าง มวล ปริมาตร)

5. ตึกแถวออกแบบอย่างสร้างสรรค์ สามารถสะท้อนแนวคิดเชิงประวัติศาสตร์ (คติความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวจีน และชาวไทยเชื้อสายจีน) และแนวคิดร่วมสมัย

(ทฤษฎีปรัชญาเกี่ยวกับที่ว่างในการออกแบบสถาปัตยกรรม ได้แก่ ทฤษฎีปรัชญาโพสต์โมเดิร์น และทฤษฎีปรัชญาสถาปัตยกรรมยั่งยืน)

3. **พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนผ่านการออกแบบ**

1. อนุรักษ์กิจกรรมการใช้สอยดั้งเดิมที่ยังคงสืบทอด และพัฒนากิจกรรมร่วมสมัย ให้เป็นรายได้หลักของชุมชน และยังทำให้ชุมชนมีชีวิตชีวา อยู่อย่างยั่งยืน

2. โครงการมุ่งเน้นฟื้นฟูผู้อาศัยในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาตามศักยภาพของชุมชนเมืองเก่าที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เป็นหลัก

3. เมื่อมีการอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าทำให้ชุมชนกลับมามีชีวิตชีวา ส่งผลทางอ้อมให้เกิดการดึงดูดนักท่องเที่ยวในอนาคต การท่องเที่ยวเป็นรายได้ทางอ้อม

4. **พัฒนาสังคมที่เสื่อมโทรม และอ่อนแอให้มีความเข้มแข็งขึ้น**

1. ออกแบบพื้นที่ที่ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชน

2. โครงการออกแบบส่งเสริมการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เช่น จัดตั้งสำนักงานของกลุ่มผู้รักชุมชนประวัติศาสตร์เพื่อร่วมกันวางแผน จัดทำโครงการ แนะนำ ให้ความรู้ และประชุมส่งเสริมให้ผู้อาศัยเห็นคุณค่าของชุมชน และต้องการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง โดยมีตัวแทนผู้อาศัย ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ องค์กรต่าง ๆ และรัฐ คอยแนะนำ เป็นที่ปรึกษา

5. **ฟื้นฟู สืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม**

ฟื้นฟูสืบทอดประเพณีดั้งเดิม โดยจัดกิจกรรม และออกแบบอาคารที่มีพื้นที่ใช้สอยในการให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ได้แก่ การสร้างพิพิธภัณฑ์ จัดนิทรรศการ เป็นต้น

องค์ประกอบ

องค์ประกอบของโครงการ ทั้งเรื่องขนาด และรูปแบบของโครงการออกแบบ ได้แก่ กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ใช้สอยโครงการ) กิจกรรม และพื้นที่โครงการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชื่อโครงการ การออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนใน จังหวัดสงขลา (Architectural Design of row houses for residences and shops for Thai-Chinese people in Songkhla)

ลักษณะโครงการ

1. ออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนใน จังหวัดสงขลา

2. อนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลาผ่านการออกแบบตามข้อที่ 1

กลุ่มเป้าหมาย (ผู้ใช้สอยโครงการ)

1. **กลุ่มเป้าหมายหลัก** คือ ผู้อาศัยอยู่ในชุมชน ได้แก่ ชาวไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าของที่ดินบริเวณถนนครใน-นครนอก และผู้เช่าตึกแถว (ชาวไทยที่อพยพมาอยู่อาศัยในพื้นที่เพื่อพักอาศัย และประกอบอาชีพ หารายได้ ในช่วงระยะยาว)

ภาพที่ 211 ชาวไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวไทยในท้องถิ่นใกล้เคียง ต่างถิ่น ที่มาเช่าอาศัย

2. **กลุ่มเป้าหมายรอง คือ** นักท่องเที่ยว (ชาวไทยในท้องถิ่นใกล้เคียง ชาวไทยนอกพื้นที่ และชาวต่างชาติ)

กิจกรรม (Activity)

การออกแบบตึกแถว กิจกรรม และการใช้สอยพื้นที่ในโครงการมีความหลากหลาย โดยขึ้นอยู่กับความเป็นจริงในพื้นทีในโครงการเป็นหลัก ดังนั้นในการออกแบบโครงการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ตึกแถวพักอาศัย (ตึกแถวพักอาศัย และตึกแถวสำหรับเช่าพักอาศัยหลายห้อง) ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ และตึกแถวส่งเสริมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่ สามารถกล่าวรายละเอียดดังนี้

1. **ตึกแถวพักอาศัย** ได้แก่ ที่พักอาศัยของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ และที่เช่าพักอาศัย (หอพัก หรือห้องเช่า หรือที่พักนักท่องเที่ยว (guesthouse)) ที่มีการออกแบบตึกแถวสะท้อนจิตวิญญาณดั้งเดิมทางประวัติศาสตร์ ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีน

2. **ตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์** เป็นตึกแถวที่มีพื้นที่แบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนหนึ่งใช้พักอาศัย และอีกส่วนใช้ค้าขายพาณิชย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันของผู้อาศัยในพื้นที่โครงการ และอีกส่วนมีการปรับเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ให้เหมาะสมกับการวางแผนปรับปรุงพื้นที่ ปรับปรุงผังเมืองของเทศบาลนครสงขลาซึ่งเป็นแผนงานระยะยาว ดังนั้นสามารถกล่าวรายละเอียดกิจกรรมค้าขายพาณิชย์ของโครงการในตึกแถวพักอาศัย และพาณิชย์ในโครงการออกแบบได้ดังนี้

1. กิจกรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน บางกิจกรรมมีการปรับเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ประวัติศาสตร์ ได้แก่

- ตึกแถวพักอาศัย และขายของที่ระลึก ของท้องถิ่น
- ตึกแถวพักอาศัย และค้าวัสดุภัณฑ์ (ขายสี)
- ตึกแถวพักอาศัย และขายอาหาร ขายเครื่องดื่มทั่วไป
- ตึกแถวพักอาศัย และขายบริการ ได้แก่ สำนักงาน ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริการขาย-ซื้อ แลกเปลี่ยนรถจักรยานยนตร์มือสอง และบริการถ่ายเอกสาร (เคลือบบัตร ส่งแฟกซ์ เคลือบบัตร) และตึกแถวพักอาศัย และขาย-เช่าวัสดุและอุปกรณ์เดินเรือเพื่อการพักผ่อน และการเดินเรือท่องเที่ยวทางทะเล (ร้านขายวัสดุ และอุปกรณ์ประมงในโครงการ จะปรับให้เป็นร้านขาย-เช่าวัสดุ และอุปกรณ์เดินเรือเพื่อการพักผ่อน และการเดินเรือท่องเที่ยวทางทะเล มากกว่าสำหรับชาวประมง เนื่องจากปัจจุบันเทศบาลย้ายท่าเรือประมงใหม่ไปอยู่ที่บริเวณท่าสะอ้าง ทำให้การประมงในพื้นที่ลดลง)
- ตึกแถวพักอาศัย และผลิตสินค้า งานฝีมือ ในที่นี้ คือ ทำป้าย และสื่อโฆษณาทุกชนิด (Art centre)

2. กิจกรรมสมัยใหม่ที่เพิ่มเติมในพื้นที่โครงการ ได้แก่ ร้านขายหนังสือ ร้านแสดงและขายงานศิลปะ ร้านเช่า-ขายจักรยาน

3. ตึกแถวส่งเสริมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่

ในส่วนนี้เป็นการออกแบบตึกแถวจีนดั้งเดิมบางส่วน (ดูเรื่องพื้นที่โครงการ) ที่มีกิจกรรมค้าขายพาณิชย์ดั้งเดิมที่ยังคงสืบทอดมาจากอดีตถึงปัจจุบัน ได้แก่ ตึกแถวพักอาศัย ร้านสังฆภัณฑ์ สหภัณฑ์ (ร้านขายของชำ) และร้านขายกล้วยปิ้ง โดยตึกแถวกลุ่มนี้เป็นตึกแถวจีนดั้งเดิมที่มีพื้นที่บางส่วนเปลี่ยนแปลง หรือสร้างเพิ่มเติมโดยเฉพาะอาคารที่มีด้านหนึ่งติดถนนนครนอก และอีกด้านติดถนนนครใน) ในโครงการนี้จึงมีการออกแบบปรับปรุงพื้นที่บางส่วนที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อหาแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์ระหว่างพื้นที่เก่า และพื้นที่ใหม่ในอาคารเดียวกัน ซึ่งกิจกรรมที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่ ได้แก่

1. พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่าสงขลา
2. ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว
3. หอศิลป์ (ที่แสดงงานศิลปะ และนิทรรศการหมุนเวียน)
4. กิจกรรมของการรวมกลุ่มชุมนุมของชุมชน ได้แก่

- สำนักงานของชมรมกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา (เป็นชมรมที่รวมกลุ่ม ที่ทำงาน ของผู้ปฏิบัติงาน ที่มาจากตัวแทนผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ กับผู้อาศัยในพื้นที่ที่เห็นคุณค่า งานหลักของชมรม คือ คอยให้คำปรึกษาในการปรับปรุงตึกแถวดั้งเดิม และออกแบบอาคารใหม่ ก่อนเสนอเทศบาล จัดหาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา จัดหาเงินทุน และจัดนิทรรศการ โครงการต่าง ๆ จัดงานประเพณีดั้งเดิม และงานประเพณีสมัยใหม่ เป็นต้น)

- ลานกิจกรรม ลาน หรือตรอกสำหรับพักผ่อน พื้นที่ประชุมรวมกลุ่มของชุมชน

พื้นที่โครงการ (Area)

ตึกแถวในชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครนอก-นครใน มีประมาณ 359 ครัวเรือน (หมายรวมถึงตึกแถวที่ไม่มีผู้อาศัย หรือใช้เก็บของ จำนวนหลัง 64 หลัง) โดยแบ่งตามคุณค่าออกเป็น 3 แบบ คือ

1. ตึกแถวที่มีคุณค่ามาก 75 หลัง
2. ตึกแถวที่มีคุณค่าปานกลาง 119 หลัง
3. ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย 165 หลัง

จากการแบ่งค่าน้ำหนักตึกแถวที่มีคุณค่าออกเป็น 3 แบบข้างต้น ในโครงการได้นำมาเป็นส่วนเป็นส่วนประกอบในการเลือกพื้นที่ตั้งโครงการอนุรักษ์ และพัฒนาสร้างสรรค์การออกแบบ โดยผ่านการออกแบบอาคาร (ดูลายเส้นตำแหน่งพื้นที่ตั้งโครงการ) มีรายละเอียดดังนี้

1. พื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อยที่สุด และมีคะแนนต่ำสุดจำนวน 5 หลัง โดยออกแบบใหม่เพื่อเป็นต้นแบบทั้ง 5 หลังดังนี้

1.1.พื้นที่ตั้งตึกแถวเลขที่ 269 ถนนนครนอก มีพื้นที่ประมาณ 232 ตารางเมตร(กว้างประมาณ 6.20 ยาวประมาณ 37.5) ปัจจุบันเป็นตึกแถวพักอาศัยสูง 4 ชั้น โครงการเลือกพื้นที่นี้เป็นตึกแถวพักอาศัย (Complex Row House) เนื่องจากเป็นตึกแถวพักอาศัย ที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณหัวมุมชุมชนถนนนครใน-นอก

1.2.พื้นที่ตั้งอาคารเลขที่ 267 ถนนนครนอก ประกอบด้วยอาคาร 3 หลัง (เป็นอาคารโถง 1 หลัง) ปัจจุบันใช้เป็นโกดังเก็บของ และโถงสู่ท่าเรือ ขนาดพื้นที่รวมประมาณ 436 ตารางเมตร (หลังทิศใต้กว้าง 5.60 เมตร ยาว 173 เมตร หลังกลางกว้าง 7.40 เมตร ยาว 31 เมตร หลังทิศเหนือกว้าง 4.80 เมตร ยาว 7 เมตร) โครงการเลือกพื้นที่นี้เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว และท่าเรือสำหรับนักท่องเที่ยว

1.3.พื้นที่ตึกแถวเลขที่ 133 ถนนนครนอก ปัจจุบันส่วนหน้าเป็นอาคารที่ทรุดโทรมเป็นที่ว่างเหลือแต่โครงสร้างบางส่วน และหลังคาบางส่วน ในปัจจุบันจึงเป็นพื้นที่ร้าง มีขนาดกว้าง 6.40 เมตร ยาว 28 เมตร รวมพื้นที่ประมาณ 180 ตารางเมตร พื้นที่ส่วนนี้ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และทะเลสาบสงขลา ไม่มีผู้อาศัย เมื่อร้างมีผู้มาใช้พื้นที่สำหรับจอดรถ และตอนเย็น ๆ ก็มานั่งพักผ่อน จึงเหมาะเป็นลานพักผ่อน ซึ่งมีตึกแถวสูง 2 ชั้นขนาบ 2 ด้าน

ภาพที่ 212 พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวพักอาศัย (Complex Row House) เลขที่ 269 และ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว และท่าเรือสำหรับนักท่องเที่ยว เลขที่ 267 ถนนนครนอก

ภาพที่ 213 ตึกแถวเลขที่ 133 ปรับเป็นพื้นที่ลานพักผ่อนของโครงการ

1.4.พื้นที่ตั้งตึกแถวเลขที่ 141-143 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน ปัจจุบันเป็นตึกแถวพักอาศัย และซ่อมเครื่องยนต์ โดยเฉพาะอาคารที่อยู่ฝั่งถนนนครนอกซึ่งเป็นอาคารที่มีคุณค่าน้อยมีขนาด 96 ตารางเมตร หากรวมเรือนส่วนหน้าจะมีขนาดกว้าง 5.80 เมตร ยาว 31 ตารางเมตร รวมพื้นที่ประมาณ 180 ตารางเมตร เนื่องจากส่วนหน้าเป็นที่พักอาศัย และส่วนหลังเป็นที่ให้เช่าเพื่อพาณิชย์ ดังนั้นโครงการจึงยังคงพื้นที่ใช้สอยเดิมบางส่วน และปรับการใช้สอยบางส่วน คือตึกแถวฝั่งถนนนครในเป็นตึกแถวพักอาศัย ส่วนฝั่งถนนนครนอกเป็นที่ให้เช่าสำหรับการค้า ตามแนวโน้มในอนาคต ซึ่งบริเวณนี้จะย้ายท่าเรือประมงไปท่าสะอ้าน บริเวณนี้ยังมี

ท่าเรือเก่าจากการประมง จึงยังมีศักยภาพเป็นท่าเรือข้ามฝั่งไปเขาหัวแดง และท่องเที่ยวทางน้ำ จึงเหมาะที่จะมีร้านขาย-เช่าวัสดุและอุปกรณ์เดินเรือเพื่อการพักผ่อน และการเดินเรือท่องเที่ยวทางทะเล แทนร้านซ่อมเครื่องยนต์ (เมื่อย้ายท่าเรือทำให้มีความต้องการลดลงในอนาคต)

1.5.พื้นที่ตึกแถวเลขที่ 120 ถนนนครใน ปัจจุบันทรุดโทรมถูกปล่อยเป็นพื้นที่ร้าง และเหลือผนังส่วนหน้าอาคาร และร่องรอยโครงสร้างบางส่วนเท่านั้น ซึ่งมีตึกแถวขนาบ 2 ด้าน ด้านทิศเหนือเป็นตึกแถวสูง 1 ชั้น (มีชั้นลอย) ด้านทิศใต้เป็นตึกแถวสูง 2 ชั้น พื้นที่ฝั่งถนนครในส่วนใหญ่เป็นตึกแถวพักอาศัยที่เจ้าของเดิม หรือญาติอาศัยอยู่ จึงเหมาะจะเป็นที่พักอาศัย (Complex Row House)

ภาพที่ 214 พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวพักอาศัย และขาย-เช่าวัสดุและอุปกรณ์เดินเรือ เลขที่ 141 และ 143 และ ที่พักอาศัย (Complex Row House) เลขที่ 120

2. พื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย และมีความสูง 4 ชั้น จำนวน 7 หลัง โดยคัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบจำนวน 4 หลัง ดังนี้

ในโครงการมีทั้งหมด 7 หลัง ได้เลือกมาเป็นพื้นที่ตั้งโครงการ 4 หลัง โดยส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัยที่ต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มเติมทำให้มีขนาดใหญ่ ในโครงการจึงเลือกพื้นที่นี้เพื่อออกแบบตึกแถวที่มีพื้นที่ใช้สอยที่ต่างกัน หรือในสภาพที่ตั้งที่แตกต่างกัน (ตึกแถว และสภาพแวดล้อมของบริบทโดยรอบที่ตั้งที่น่าสนใจ มีลักษณะเด่น) หรือตึกแถวที่เป็นที่พักอาศัยในรูปแบบแตกต่างกัน เพื่อการสร้างสรรค์การออกแบบที่หลากหลาย รวมทั้งเป็นการออกแบบตึกแถวที่มีแนวคิดจิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน ทั้งแก้ปัญหาความต้องการพื้นที่ใช้สอยเพิ่มเติม โดยใช้แนวทางอื่นแทนการเพิ่มความสูง เพื่อให้ตึกแถวที่ออกแบบใหม่สัมพันธ์ ส่งเสริมตึกแถวดั้งเดิม ดังนี้

2.1.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัย และสำนักงาน เลขที่ 55 สูง 4 ชั้น เป็นอาคารหัวมุมถนนด้านทิศเหนือ ตั้งอยู่ระหว่างถนนบริเวณถนนนครนอก และถนนนครใน กว้าง 7.50 เมตร ยาว 25 เมตร มีพื้นที่ 150 ตารางเมตร

2.2.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยเลขที่ 85 และ 87 เดิมสูง 4 ชั้น ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอกและถนนนครใน กว้าง 8.40 เมตร ยาว 26.50 เมตร มีพื้นที่ 150 ตารางเมตร ในโครงการปรับเป็นเกสเฮาส์ (Guesthouse) โดยภายในมีพื้นที่ร้านกาแฟ (สภากาแฟ) และพื้นที่ส่วนอินเตอร์เน็ต

ภาพที่ 215 พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวสำนักงาน และพักอาศัย เลขที่ 55 และตึกแถวพักอาศัยประเภทเกรสเฮาส์ (Guesthouse) เลขที่ 85 และ 87

2.3.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยเลขที่ 191 และ 193 สูง 4 ชั้น 2 คูหา ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน กว้าง 7.60 เมตร ยาว 27.60 เมตร มีพื้นที่ 210 ตารางเมตร ในโครงการปรับเป็นตึกแถวพักอาศัยประเภทเกสเฮาส์ (Guesthouse) เนื่องจากบริเวณนี้ มีร้านขายอาหารเพิ่มมากขึ้น จึงมีแนวโน้มว่าในอนาคตจะมีร้านอาหารเพิ่มขึ้น ซึ่งปัจจุบันมีบางร้านปรับอาคารเก่ามาเป็นร้านอาหาร ดังนั้นพื้นที่ตั้งส่วนนี้จึงมีพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่ของร้านอาหาร และบางส่วนเป็นพักอาศัย

2.4.พื้นที่หอพัก 4 ชั้น เลขที่ 113 ตั้งอยู่บริเวณถนนนครนอก กว้าง 12 เมตร ยาว 24 เมตร มีพื้นที่ 288 ตารางเมตร

ภาพที่ 216 พื้นที่ตั้งโครงการตึกแถวพักอาศัยประเภทเกสเฮาส์ (Guesthouse) เลขที่ 191 และ 193 และหอพัก เลขที่ 113

3. **พื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย และมีความสูง 3 ชั้น จำนวน 24 หลัง โดยคัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบจำนวน 15 หลัง** (ดูลายเส้นที่ 205 ภาพที่ 217 ประกอบ) ดังนี้

3.1.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยขนาดเล็ก ประมาณ 1 ครอบครัว (3-4 คน) เลขที่ 22 ถนนนครใน กว้าง 6 เมตร ยาว 13 เมตร พื้นที่ 78 ตารางเมตร

3.2.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยประเภทหอพัก เลขที่ 140,142 ถนนนครใน 2 คูหา กว้าง 6.60 เมตร ยาว 28 เมตร พื้นที่ 185 ตารางเมตร

3.3.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยประเภท Complex Row House เลขที่ 252,254 มี 2 คูหา ถนนนครใน ทิศใต้ติดกับถนนยะลา กว้าง 8.20 เมตร ยาว 17.60 เมตร พื้นที่ 144 ตารางเมตร

3.4.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและบริการ ในที่นี้ถ่ายเอกสาร ส่งแฟกซ์ รับซื้อขายจักรยานยนต์มือสอง เลขที่ 57 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครใน และถนนนครนอก มี 1 คูหา กว้าง 3.70 เมตร ยาว 25 เมตร พื้นที่ 100 ตารางเมตร

3.5.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและสำนักงาน เลขที่ 83 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครในและถนนนครนอก มี 1 คูหา กว้าง 5.90 เมตร ยาว 25.80 เมตร พื้นที่ 116 ตารางเมตร

3.6.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและขายของชำ (สหภัณฑ์) ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครในกับถนนนครนอก 2 คูหา ฝั่งถนนนครในเลขที่ 89 และฝั่งถนนนครนอกเลขที่10/6 กว้าง 7.90 เมตร ยาว 26 เมตร พื้นที่ 205 ตารางเมตร

3.7.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัย และร้านขายอาหาร เลขที่ 243ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครในกับถนนนครนอก พื้นที่กว้าง 4.36 เมตร ยาว 27 เมตร พื้นที่ 118 ตารางเมตร

3.8.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัย และขายของที่ระลึก (ร้านสิน อดุลยพันธ์) 3 คูหา เลขที่ 199 ,201 และ 203 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน กว้าง 11.6 เมตร ยาว 25.8 เมตร มีพื้นที่ 299 ตารางเมตร

3.9.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและขายของที่ระลึก เลขที่ 253 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครในและถนนนครนอก และด้านข้างติดกับถนนยะลา มี 1 คูหา กว้าง 4.70 เมตร ยาว 26 เมตร พื้นที่ 122 ตารางเมตร

3.10. พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและคลังสินค้า เลขที่ 283 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครใน และถนนนครนอก มี 1 คูหา กว้าง 4.30 เมตร ยาว 18.60 เมตร พื้นที่ 80 ตารางเมตร

3.11. พื้นที่ตึกแถวที่ใช้เป็นคลังสินค้า เลขที่ 9 ตั้งอยู่บนถนนนครนอก มี 1 คูหา กว้าง 16.60 เมตร ยาว 10 เมตร พื้นที่ 166 ตารางเมตร

3.12. พื้นที่ธนาคารกสิกรไทย เลขที่ 11 ตั้งอยู่บนถนนนครนอก มี 1 คูหา กว้าง 14 เมตร ยาว 28 เมตร พื้นที่ 392 ตารางเมตร

3.13. พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและคลังสินค้าเลขที่ 29,31,33,35,37 ถนนนครนอก มี 4 คูหา (กว้าง 14.80 เมตร ยาว 18 เมตร พื้นที่ 266 ตารางเมตร)

3.14. พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและขายวัสดุอุปกรณ์เดินเรือ เน้นการขายเพื่อการพักผ่อนและการท่องเที่ยวทางทะเลมากกว่าการประมง ในที่นี้ ขายบ่อปลา เลขที่ 171,173 ถนนนครนอก มี 2 คูหา กว้าง 8 เมตร ยาว 32 เมตร พื้นที่ 256 ตารางเมตร

3.15. พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยขนาดเล็ก ประมาณ 1 ครอบครัว (3-4 คน) เลขที่ 175 ถนนนครนอก กว้าง 5 เมตร ยาว 32 เมตร พื้นที่ 160 ตารางเมตร

เลขที่ 22, เลขที่ 140,142 และเลขที่ 252,254 ถนนนครใน

เลขที่ 57, เลขที่ 83 และ เลขที่ 10/6 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครใน-นครนอก

เลขที่ 203,201,199, เลขที่ 243, เลขที่ 253 และเลขที่ 283 ตั้งอยู่ ระหว่างถนนนครใน-นครนอก

เลขที่ 9 ถนนนครนอก

เลขที่ 11, เลขที่ 29, 31, 33, 35, 37, เลขที่ 171,173 และเลขที่ 175 ถนนนครนอก

ภาพที่ 217 ภาพชุดแสดงตึกแถวสูง 3 ชั้นและมีคุณค่าน้อย ในพื้นที่เมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครใน-นครนอก

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่ 205 แผนที่แสดงตำแหน่งระดับความเข้มข้นของคุณค่าตึกแถวที่สูง 3 ชั้นทั้งหมด บริเวณถ.นครใน- ถ.นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ถนนสายบุรี
ถนนหลังวัด
ถนนหลังวัด
ถนนหลังวัด

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่ 207 แผนที่แสดงตำแหน่งตึกแถวที่สูง 3 ชั้น และ 4 ชั้น ที่มีคุณค่าน้อย บริเวณถนนนครใน-นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

4. **พื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย และมีสัดส่วน** (Scale) **ใหญ่ หรือทำลายตึกแถวดั้งเดิมบริเวณข้างเคียงชัดเจน โดยคัดเลือกมาจากตึกแถวที่มีคุณค่าน้อยที่นอกเหนือจากพื้นที่ตั้งโครงการส่วนอื่นจำนวน 131 หลัง โดยคัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบจำนวน 7 หลัง** (ดูลายเส้นที่ 207) ดังนี้

4.1.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัย และขายขนมโบราณ (ทั้งทำและขายขนม) เลขที่ 124,126,128 มี 4 คูหา ตั้งอยู่บริเวณถนนนครใน กว้าง 12 เมตร ยาว 17 เมตร มีพื้นที่ 204 ตารางเมตร

4.2.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยทั่วไปที่มีขนาด 1 ครอบครัว เลขที่ 139 เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ระหว่างถนนบริเวณถนนนครนอก และถนนนครใน กว้าง 5.80 เมตร ยาว 32 เมตร มีพื้นที่ 186 ตารางเมตร

4.3.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและผลิตสินค้า ในที่นี้ทำป้าย สื่อโฆษณาทุกชนิด เลขที่ 59 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครใน และถนนนครนอก มี 1 คูหา กว้าง 4 เมตร ยาว 25 เมตร พื้นที่ 100 ตารางเมตร

4.4.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัย และขายวัสดุภัณฑ์ เลขที่ 61 เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ระหว่างถนนบริเวณถนนนครนอก และถนนนครใน มี 3 คูหา กว้าง 15 เมตร ยาว 27.80 เมตร มีพื้นที่ 417 ตารางเมตร

4.5.พื้นที่ศูนย์ปฏิบัติธรรม เลขที่ 103,105 มี 2 คูหา เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ระหว่างถนนบริเวณถนนนครใน และถนนนครนอก แต่พื้นที่ตั้งโครงการส่วนนี้ด้านหน้าตั้งอยู่ฝั่งถนนนครในด้านหลังติดกับตึกแถวที่หันหน้าสู่ถนนนครนอก โดยกว้าง 8.80 เมตร ยาว 18 เมตร มีพื้นที่ 158 ตารางเมตร

4.6.พื้นที่ตึกแถวพักอาศัยและขายของชำ (สหภัณฑ์) เลขที่ 165 เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ระหว่างถนนบริเวณถนนนครนอก และถนนนครใน มี 2 คูหา กว้าง 7.30 เมตร ยาว 26.80 เมตร มีพื้นที่ 196 ตารางเมตร

4.7.พื้นที่ท่าเรือหะริน 2 เลขที่ 161,163,165,167,169 มี 5 คูหา เป็นอาคารที่ตั้งอยู่ระหว่างถนนบริเวณถนนนครนอก กว้าง 20.80 เมตร ยาว 23.80 เมตร มีพื้นที่ 495 ตารางเมตร

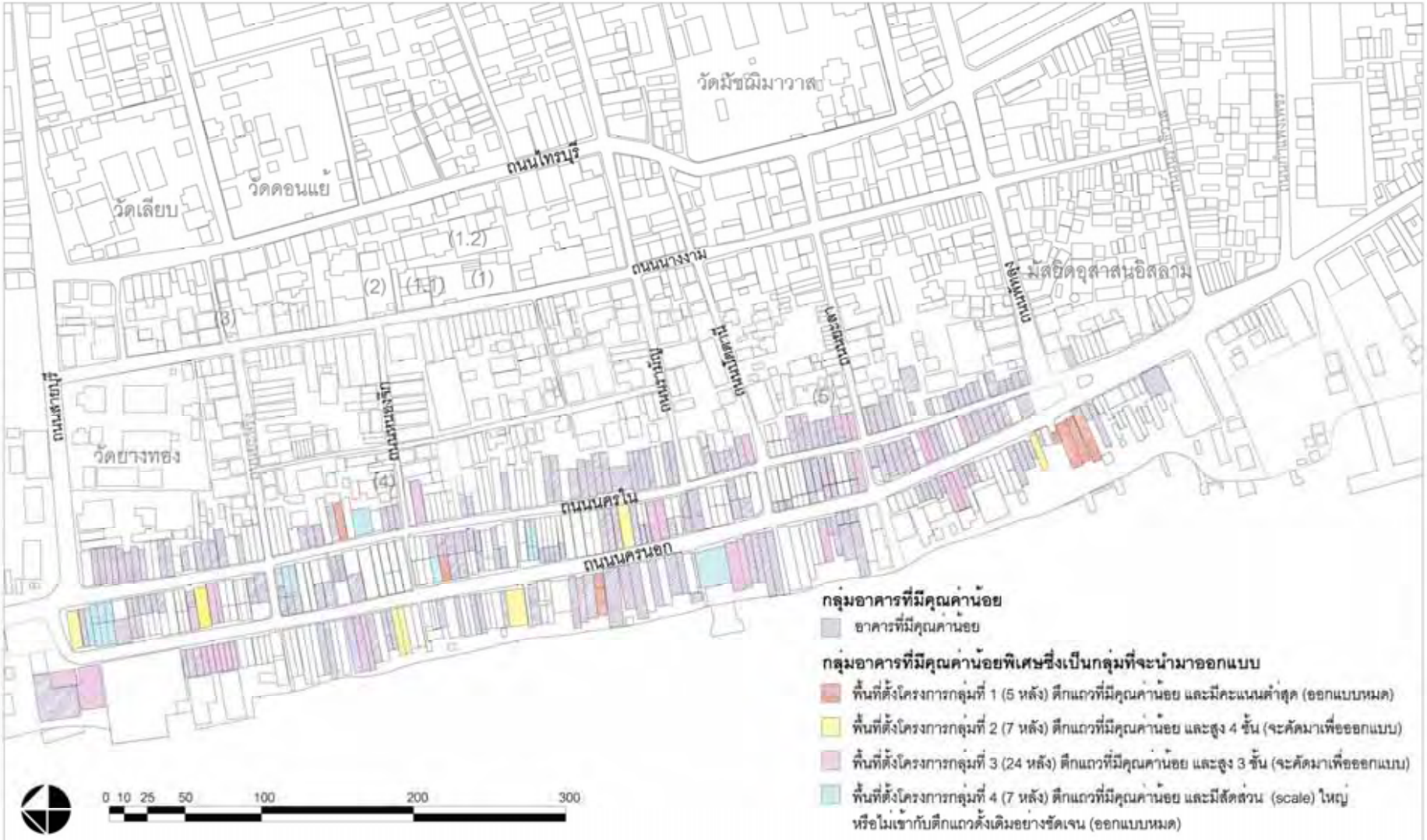
แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ที่ได้รับการยกเว้นการปฏิบัติตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 208 (พ.ศ. ๒๕๕๓)

แผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่ที่ได้รับการยกเว้นการปฏิบัติตามกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒๐๘ (พ.ศ. ๒๕๕๓)

ที่มา : ผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการ ปี 2549

แผนผังแสดงขอบเขตและระยะถอยร่นอาคารของกลุ่มอาคารที่มีลักษณะเฉพาะที่ต้องอนุรักษ์

แผนผังแสดงขอบเขตและระยะถอยร่นอาคารของกลุ่มอาคารที่มีลักษณะเฉพาะที่ต้องอนุรักษ์ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2547 และที่ประชุมคณะกรรมการจัดทำผังเมืองรวมจังหวัดปัตตานี ครั้งที่ 6/2549 เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2549

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่ 210 แผนที่ตำแหน่งพื้นที่โครงการกลุ่มที่ 1-4 ของกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าน้อยพิเศษ ซึ่งเป็นกลุ่มที่จะนำมา

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่ 211 แผนที่ตำแหน่งพื้นที่โครงการกลุ่มที่ 1-4 ของกลุ่มอาคารที่มีคุณค่าน้อยพิเศษซึ่งเป็นกลุ่มที่คัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบ

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

5. พื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่ามาก

พื้นที่ส่วนนี้เป็นการนำตึกแถวจีนดั้งเดิมที่มีคุณค่ามาก และเป็นที่ร้างหรือเป็นตึกแถวที่มีผู้อาศัยเห็นคุณค่า และเต็มใจที่จะพัฒนาอาคาร โดยการนำอาคารเก่าเฉพาะตึกแถวจีนดั้งเดิมมาเป็นตึกแถวที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของคนในพื้นที่ โดยตึกแถวบางหลังมีการออกแบบปรับปรุงแค่บางส่วน หรือเพิ่มพื้นที่ใช้สอยในอาคารเก่าดั้งเดิม (รายละเอียดดูภาคออกแบบ) ได้แก่

5.1.ตึกแถวเลขที่ 95 (ร้านไทยพาณิชย์)

5.2.ตึกแถวเลขที่ 163 (ระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน)

5.3.ตึกแถวเลขที่ 168 (ถนนนครใน)

5.4.ตึกแถวเลขที่ 227 และ 229 (ระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน)

ตึกแถวทั้งหมดในข้อ 5.1-5.4 มีการใช้สอยหลายประเภทที่ยังคงวิถีชีวิตในปัจจุบัน แต่จะปรับให้เหมาะสมกับพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ตึกแถวจีนดั้งเดิม ในชุมชนเมืองเก่าสงขลาแบบต่าง ๆ ดังนั้นผู้อาศัยในแต่ละหลังจะมีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไป ทำให้ผู้คนที่เข้ามาดูเห็นทั้งวิถีชีวิต การใช้สอยในปัจจุบันในตึกแถวจีนดั้งเดิมที่มีรูปแบบเหมือนในอดีต

5.5.ตึกแถวเลขที่ 211 ถนนนครนอก จัดเป็นหอศิลป์ (ที่แสดงงานศิลปะ และนิทรรศการหมุนเวียน)

5.6.ตึกแถวจีนดั้งเดิมเลขที่153 และ 155 ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครใน และถนนนครนอก เดิมเป็นตึกแถวร้าง จัดเป็นสำนักงานของชมรมกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา

พื้นที่ในโครงการส่วนนี้จะรักษารูปแบบตึกแถวจีนดั้งเดิมไว้เหมือนเดิม แต่จะมีการออกแบบปรับปรุงพื้นที่บางส่วนที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อหาแนวทางการออกแบบสร้างสรรค์ระหว่างพื้นที่เก่า และพื้นที่ใหม่ในอาคารเดียวกัน (ดูภาพที่ 216)

6.ลานกิจกรรม ลาน หรือตรอกสำหรับพักผ่อน พื้นที่ประชุมรวมกลุ่มของชุมชนเพิ่มเติม จากพื้นที่ตั้งโครงการในข้อที่ 1 (ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อยที่สุด คะแนนต่ำสุด) โดยมีการออกแบบเฉพาะ façade ด้านหน้าบริเวณบ้านเลขที่ 270,272,274,276 และ 278 ถนนนครใน ซึ่งปัจจุบันเป็นบ้าน 1 หลังที่มีบริเวณบ้าน

ภาพที 218 ตึกแถวที่เป็นพื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่ามาก

พื้นที่โครงการแต่ละประเภทที่ทำการออกแบบแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มตามคุณค่า โดยมีตำแหน่งที่ตั้งดังนี้ (ดูแผนที่ 215, 216, 217 และ 218) ดังนี้

1. **พื้นที่ตั้งโครงการกลุ่มที่ 1** ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย และมีคะแนนต่ำที่สุด จำนวน 5 หลัง โดยออกแบบใหม่เพื่อเป็นต้นแบบทั้ง 5 หลัง ได้แก่ เลขที่ 269 (ถนนนครนอก) , เลขที่ 267 (ถนนนครนอก), เลขที่ 133 (ถนนนครนอก) , เลขที่ 141, 143 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) และ เลขที่ 120 (ถนนนครใน)

2. **พื้นที่ตั้งโครงการกลุ่มที่ 2** ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย และสูง 4 ชั้น จำนวน 7 หลัง โดยออกแบบใหม่เพื่อเป็นต้นแบบทั้ง 4 หลัง ได้แก่ เลขที่ 55 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) , เลขที่ 85, 87 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 191, 193 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) และ เลขที่ 113 (ถนนนครนอก)

3. **พื้นที่ตั้งโครงการกลุ่มที่ 3** ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย และสูง 3 ชั้น จำนวน 24 หลัง โดยออกแบบใหม่เพื่อเป็นต้นแบบทั้ง 15 หลัง ได้แก่ เลขที่ 22, เลขที่ 140, 142 และเลขที่ 252, 254 (ถนนนครใน) , เลขที่ 57, เลขที่ 10/6 และ 89 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) , เลขที่ 83 , เลขที่ 163 , เลขที่ 199, 201,203 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) ,เลขที่ 253 และเลขที่ 283 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 29,31,33,35,37, เลขที่9, และเลขที่ 11เลขที่ 171,173 และ เลขที่ 175 (ถนนนครนอก)

4. **พื้นที่ตั้งโครงการกลุ่มที่ 4** ตึกแถวที่มีคุณค่าน้อย และมีสัดส่วน (Scale) ใหญ่ หรือทำลายตึกแถวดั้งเดิมบริเวณข้างเคียง โดยคัดเลือกมาจากตึกแถวที่มีคุณค่าน้อยจำนวน 131 หลัง โดยคัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบจำนวน 7 หลัง ได้แก่ เลขที่ 124,126,128 (ถนนนครใน) , เลขที่ 59 ,เลขที่ 61, เลขที่ 103, 105, เลขที่ 139, เลขที่ 165 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) และ เลขที่ 161,163,165,167,169 (ถนนนครนอก)

กลุ่มที่ 1-4 เป็นการรื้ออาคารเดิมที่มีคุณค่าน้อยพิเศษออกเพื่อออกแบบใหม่ให้สอดคล้องกับคุณค่าของอาคารเดิม และเพิ่มคุณภาพชีวิต (โดยมีรายละเอียดในสรุป (A))

5. **พื้นที่ตั้งโครงการกลุ่มที่ 5** พื้นที่ตั้งโครงการส่วนพื้นที่ตึกแถวที่มีคุณค่ามาก ตึกแถว โดยคัดเลือกมาจากตึกแถวที่มีคุณค่ามากมาเพื่อปรับปรุงบางส่วนจำนวน 7 หลัง เลขที่ 95 (ร้านไทยพาณิชย์) , เลขที่ 163 (ระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน) ,168 (ถนนนครใน) ,227 และ 229 (ระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน),เลขที่ 211 (ถนนนครนอก) และ เลขที่153 ,155 (ระหว่าง ถนนนครนอก-ถนนนครใน)

กลุ่มที่ 5 เป็นการออกแบบเป็นการออกแบบเพื่อปรับปรุงการใช้สอยอาคารเดิมให้มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เสริมสร้างสร้างจิตวิญญาณชุมชน

6. **พื้นที่ตั้งโครงการกลุ่มที่** 6 เป็นพื้นที่ลานกิจกรรม ลาน หรือตรอกสำหรับพักผ่อน พื้นที่ประชุมรวมกลุ่มของชุมชน มีพื้นที่ลานโล่ง 6 จุด และที่เป็นพื้นที่ปรับ façade เพื่อเป็นต้นแบบอีก 1 จุด รวมเป็น 7 จุด

กลุ่มที่ 6 เป็นการออกแบบภูมิทัศน์ของพื้นที่เปิดโล่ง เพิ่มพื้นที่ว่างสาธารณะส่งเสริมสัมพันธภาพของคนในชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

ลายเส้นที่ 212 แผนที่ตำแหน่งอาคาร (เรือนแถว ตึกแถว และบ้านเดี่ยว) บริเวณ ถนนนครใน- ถนนนครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ลายเส้นที่ 213 แผนที่แสดงตำแหน่งระดับความเข้มข้นคุณค่าของตึกแถว บริเวณถนนนครใน-นครนอก	ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

ลายเส้นที่ 214 แผนที่แสดงตำแหน่งบ้านเลขที่ของตึกแถวบริเวณถนนนครใน-นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่215 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่จะต้องออกแบบปรับปรุงแก้ไขเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครใน-นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

สัญลักษณ์แทนประเภทการใช้สอยภายในอาคารที่ออกแบบปรับปรุงแก้ไขเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครใน-นครนอก

R แทนตึกแถวพักอาศัย (Row House for Residences)

- R-(1) แทนตึกแถวพักอาศัยขนาดเล็กประมาณ
- R-(2) แทน ตึกแถวพักอาศัย (Complex Row House)
- R-(3) แทนหอพัก
- R-(4) แทน เกรสเฮาส์ (guesthouse)

RS แทนตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ 15 หลัง (Row House for Residences and shop)

- RS-(1) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายของชำ (สหภัณฑ์)
- RS-(2) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายวัสดุภัณฑ์
- RS-(3) แทนตึกแถวพักอาศัยและสำนักงาน
- RS-(4) แทนตึกแถวพักอาศัยและร้านขายอาหาร
- RS-(5) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายขนม
- RS-(6) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายของที่ระลึก
- RS-(7) แทนตึกแถวพักอาศัยและคลังสินค้า
- RS-(8) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายวัสดุอุปกรณ์เดินเรือ
- RS-(9) แทนตึกแถวพักอาศัยและผลิตสินค้า หรืองานฝีมือ
- RS-(10) แทนตึกแถวพักอาศัยและบริการ

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่ 216 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารบ้านเลขที่ และการใช้สอยใหม่ในพื้นที่โครงการออกแบบ บริเวณถนนนครใน-นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่ 217 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารต้นแบบที่จะต้องออกแบบปรับปรุงแก้ไขเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครใน-นครนอก

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

สัญลักษณ์แทนประเภทการใช้สอยภายในอาคารที่ออกแบบปรับปรุงแก้ไขเพื่อการอนุรักษ์ชุมชนเมืองเก่าสงขลา บริเวณถนนนครใน-นครนอก

R แทนตึกแถวพักอาศัย (Row House for Residences)

- R-(1) แทนตึกแถวพักอาศัยขนาดเล็กประมาณ
- R-(2) แทน ตึกแถวพักอาศัย (Complex Row House)
- R-(3) แทนหอพัก
- R-(4) แทน เกรสเฮาส์ (guesthouse)

RS แทนตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ 15 หลัง (Row House for Residences and shop)

- RS-(1) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายของชำ (สหภัณฑ์)
- RS-(2) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายวัสดุภัณฑ์
- RS-(3) แทนตึกแถวพักอาศัยและสำนักงาน
- RS-(4) แทนตึกแถวพักอาศัยและร้านขายอาหาร
- RS-(5) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายขนม
- RS-(6) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายของที่ระลึก
- RS-(7) แทนตึกแถวพักอาศัยและคลังสินค้า
- RS-(8) แทนตึกแถวพักอาศัยและขายวัสดุอุปกรณ์เดินเรือ
- RS-(9) แทนตึกแถวพักอาศัยและผลิตสินค้า หรืองานฝีมือ
- RS-(10) แทนตึกแถวพักอาศัยและบริการ

โครงการออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ของชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดสงขลา

ลายเส้นที่ 218 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารบ้านเลขที่ และการใช้สอยใหม่ในพื้นที่โครงการที่คัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบ

ที่มา : สำรวจด้วยตนเอง ธันวาคม 2549

สรุปการออกแบบตึกแถวใหม่ และปรับปรุงตึกแถวเดิมเพื่อเป็นต้นแบบในโครงการ แบ่งตามลักษณะการใช้สอย 8 ประเภท ดังนี้

1. **ตึกแถวใหม่เพื่อพักอาศัย 10 หลัง** (Row House for Residences โดยใช้ตัวย่อ R เพื่อให้ง่ายในการดูแผนผัง และรูปด้าน)

1.1.**ตึกแถวพักอาศัยขนาดเล็ก R-(1)** ประมาณ 1 ครอบครัว (1-4 คน) จำนวน 3 หลัง ได้แก่ ตึกแถวเลขที่ 22 (ถนนนครใน), เลขที่ 139 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) และเลขที่ 175 (ถนนนครนอก)

1.2. **ตึกแถวพักอาศัย (Complex Row House) R-(2)** จำนวน 3 หลัง ได้แก่ เลขที่ 120, เลขที่ 252, 254 (ถนนนครใน) และเลขที่ 269 (ถนนนครนอก)

1.3.**หอพัก R-(3)** จำนวน 2 หลัง ได้แก่ เลขที่ 140, 142 (ถนนนครใน) และ เลขที่ 113 (ถนนนครนอก)

1.4.**เกสเฮาส์ (guesthouse) R-(4)** โดยภายในมีที่พัก และพื้นที่ส่วนอื่น ๆ เช่น ร้านกาแฟ (สภากาแฟ) ,ร้านอาหาร และพื้นที่ส่วนอินเตอร์เน็ต จำนวน 2 หลัง ได้แก่ เลขที่ 85, 87 และเลขที่ 191, 193 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

2. **ตึกแถวใหม่เพื่อพักอาศัยและพาณิชย์ 15 หลัง** (Row House for Residences and shop โดยใช้ตัวย่อ RS เพื่อให้ง่ายในการดูแผนผัง และรูปด้าน)

2.1.ตึกแถวพักอาศัยและขายของชำ (สหภัณฑ์) RS-(1) จำนวน 2 หลัง ได้แก่ เลขที่ 10/6 และ89 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) และ เลขที่ 165 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

2.2.ตึกแถวพักอาศัยและขายวัสดุภัณฑ์ RS-(2) จำนวน 1 หลัง ได้แก่ เลขที่ 61 (ระหว่างถนนบริเวณถนนนครนอก-นครใน)

2.3.ตึกแถวพักอาศัยและสำนักงาน RS-(3) จำนวน 2 หลัง เลขที่ 55 และ เลขที่ 83 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

2.4.ตึกแถวพักอาศัยและร้านขายอาหาร RS-(4) จำนวน 1 หลัง เลขที่ 243 (ระหว่างถนนบริเวณถนนนครนอก-นครใน) ออกแบบปรับปรุงบางส่วนเฉพาะอาคารริมฝั่งถนนนครนอก ส่วนอีกฝั่งเป็นตึกแถวจีนดั้งเดิมที่อนุรักษ์ไว้เป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ตึกแถวจีนดั้งเดิม

2.5.ตึกแถวพักอาศัยและขายขนม RS-(5) ทั้งเป็นที่ผลิต และขายขนม เช่น ขนมโบราณ, ขนมท้องถิ่น และขนมปัง (Bakery) จำนวน 1 หลัง ได้แก่ เลขที่ 124,126,128 (ถนนนครใน)

2.6.**ตึกแถวพักอาศัยและขายของที่ระลึก RS-(6)** จำนวน 2 หลัง ได้แก่ 199, 201,203 และเลขที่ 253 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

2.7.**ตึกแถวพักอาศัยและคลังสินค้า RS-(7)** จำนวน 2 หลัง ได้แก่ 283 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) และเลขที่ 29,31,33,35,37 (ถนนนครนอก)

2.8.**ตึกแถวพักอาศัยและขายวัสดุอุปกรณ์เดินเรือ RS-(8)** จำนวน 2 หลัง ได้แก่141,143 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน และเลขที่ 171,173 (ถนนนครนอก)

2.9.**ตึกแถวพักอาศัยและผลิตสินค้า หรืองานฝีมือ RS-(9)** จำนวน 1 หลัง ได้แก่ เลขที่ 59 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

2.10. **ตึกแถวพักอาศัยและบริการ RS-(10)** จำนวน 1 หลัง ได้แก่ เลขที่ 57 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

3. **ตึกแถวใหม่เพื่อการพาณิชย์ 2 หลัง**

3.1. **คลังสินค้า 1 หลัง** ได้แก่ ตึกแถวเลขที่ 9 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

3.2. **ธนาคาร 1 หลัง** ได้แก่ ตึกแถวเลขที่ 11 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

4. **ตึกแถวใหม่เพื่อศูนย์ปฏิบัติธรรม 1 หลัง ได้แก่** ตึกแถวเลขที่ 103,105 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

5. **ปรับปรุงตึกแถวเก่าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว 2 หลัง** ดังนี้

5.1. **ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว และท่าเรือสำหรับนักท่องเที่ยว** เลขที่ 267 (ถนนนครนอก)

5.2. **ท่าเรือหะริน 2** เลขที่ 161,163,165,167,169 (ถนนนครนอก)

6.**ปรับปรุงตึกแถวเก่าเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีน ในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา 5 หลัง** ดังนี้

6.1.**พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ตึกแถวจีนดั้งเดิมในชุมชนเมืองเก่าสงขลา** 4 หลัง ได้แก่เลขที่ 95 (ร้านไทยพาณิชย์), เลขที่ 163 (ระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน), 168 (ถนนนครใน) ,227 และ 229 (ระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน)

6.2.**สำนักงานของชมรมกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา** 1 หลัง ได้แก่ เลขที่153, 155 (ระหว่างถนนนครนอก-ถนนนครใน)

7. **ปรับปรุงตึกแถวเก่าเพื่อแสดงงานศิลปะ และขายงานศิลปะ หรือหอศิลป์ 1 หลัง** ได้แก่เลขที่ 211 (ถนนนครนอก)

8. **ปรับปรุงภูมิทัศน์ ลานกิจกรรม ลาน หรือตรอกสำหรับพักผ่อน** พื้นที่ประชุมรวมกลุ่มของชุมชน โดย มีพื้นที่ลานโล่ง 6 จุด และที่เป็นพื้นที่ปรับ façade อีก 1 จุด รวมเป็น 7 จุด

ดังนั้นในพื้นที่โครงการมีการออกแบบตึกแถวใหม่โดยรื้ออาคารเดิมที่ไร้คุณค่า (คุณค่าน้อยพิเศษ) ออกโดยคัดมาออกแบบเพื่อเป็นต้นแบบในโครงการรวม 31 หลัง เป็นการออกแบบใหม่ให้สอดคล้องกับคุณค่าของอาคารเดิมโดยเฉพาะตึกแถวจีนดั้งเดิม และเพิ่มคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเมืองเก่าสงขลา ส่วนอาคารที่มีคุณค่ามากก็คัดมา 6 หลังเพื่อออกแบบปรับปรุงการใช้สอยอาคารเดิม มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เสริมสร้างสร้างจิตวิญญาณชุมชน นอกจากการออกแบบตึกแถวใหม่ และปรับปรุงตึกแถวเดิมแล้วยังมีการออกแบบภูมิทัศน์ 7 จุด (พื้นที่เปิดโล่งเพิ่มพื้นที่ว่างสาธารณะ 6 จุด และรูปด้านหน้าอาคาร (façade) 1 จุด ที่เชื่อมถนนตึกแถวดั้งเดิมและบ้านเดี่ยวที่เกิดขึ้นใหม่ในโครงการ) ส่งเสริมสัมพันธภาพของคนในชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น

บทที่ 7
แนวความคิดในการออกแบบโครงการ

ก่อนที่จะสรุปเป็นแนวคิดใหม่เพื่อการออกแบบโครงการ จะกล่าวถึงแนวคิดในเรื่องต่างๆ ที่มีผลต่อแนวคิดใหม่ของโครงการ ดังนั้นในบทนี้สามารถแบ่งหัวข้อออกเป็น 3 เรื่องดังนี้

1. แนวคิดเชิงประวัติศาสตร์
    1. คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวจีน
    2. คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน
    3. คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยพื้นถิ่น
2. แนวคิดร่วมสมัย

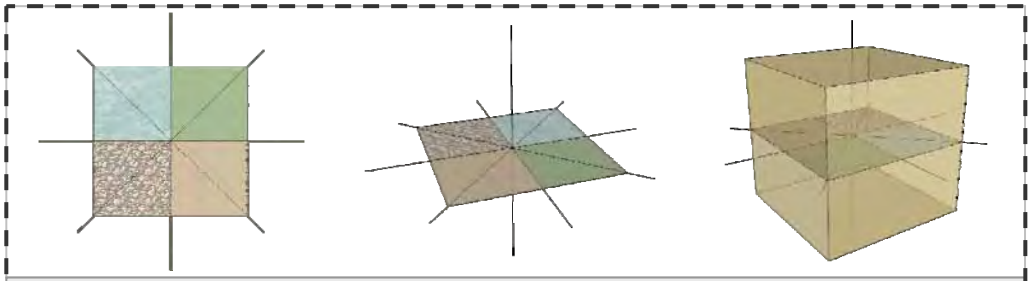
    ทฤษฎี ปรัชญา เกี่ยวกับที่ว่างในการออกแบบสถาปัตยกรรม
    - ทฤษฎี ปรัชญา โพสต์โมเดิร์น
    - ทฤษฎีสถาปัตยกรรมยั่งยืน
3. แนวคิดใหม่เพื่อการออกแบบโครงการ

1. แนวคิดเชิงประวัติศาสตร์

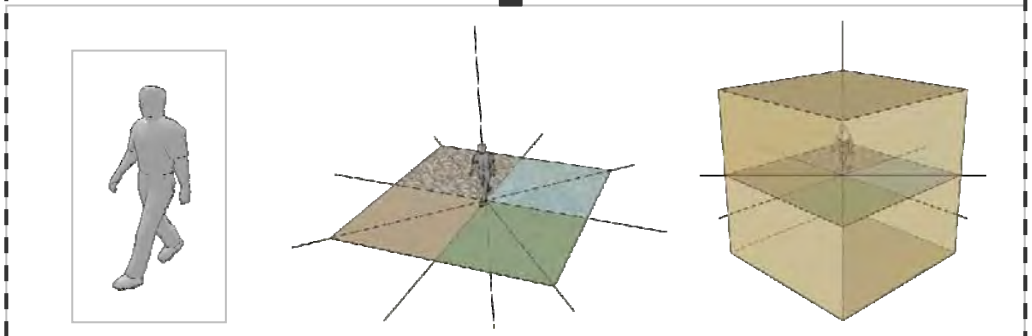
1. คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวจีน

คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวจีน สามารถสรุปแนวคิดที่สำคัญที่มีผลในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะแนวคิดที่ส่งอิทธิพลต่อการออกแบบสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ ค่อนข้างละเอียดอ่อน และซับซ้อน สัมพันธ์ซึ่งกันและกันในทุกแนวคิด โดยสามารถสรุปหัวใจหลักของแนวคิดแต่ละเรื่องที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน ได้ดั้งนี้

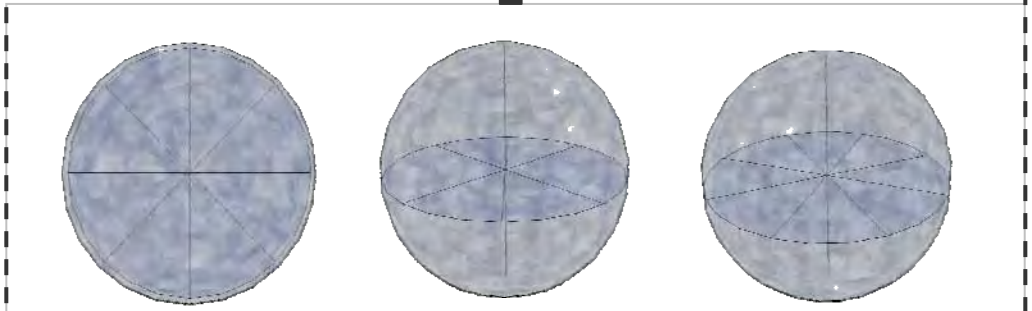
- **ฮวงจุ้ย** (feng-shui) เป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจากความพยายามควบคุมพลังชีวิต (ชี่) ซึ่งเป็นพลังธรรมชาติที่เป็นพื้นฐานสอดแทรกอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับฟ้า (เวลา [Time) ดิน (พื้นที่ภายใน และภายนอก [Area] ,สถานที่ [Place] ,ที่ว่าง [Space]) และมนุษย์ พลังชี่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา สามารถส่งอิทธิพลทั้งในด้านดี และด้านลบ โดยมีแนวคิดหลักเพื่อให้พลังชี่มีความสมดุลกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และส่งผลดีต่อการใช้ชีวิตประจำวัน ต่อผู้ที่อาศัยในสถานที่ หรือพื้นที่นั้น ๆ เนื่องจากพลังชีวิต (ชี่) มีการเคลื่อนไหว อยู่ในกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้ชี่เป็นพลังที่มีความยืดหยุ่น ทั้งสะสม-กระจายตัว ขยาย-หดตัว เคลื่อนไหวรวดเร็ว-ช้า เข้า-ออก ขึ้น-ลง ฯ

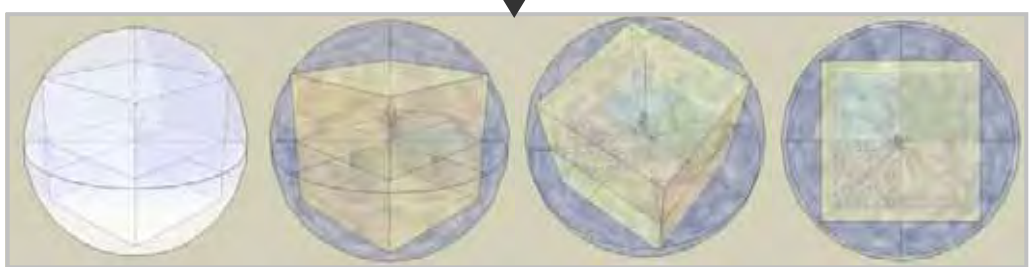
พลังชี่ดิน-พลังภูเขา น้ำ ที่ราบ_เกี่ยวพันกับสถานที่ [PLACE] **พื้นที่** [AREA] **ที่ว่าง** [SPACE]

พลังชี่คน-พลังชีวิต_มนุษย์อาศัยบนโลก โลกเป็นองค์ประกอบหนึ่งของชี่ดิน

พลังชี่ฟ้า-พลังดวงอาทิตย์ ควงจันทร์ ดวงดาว_เกี่ยวพันกับเวลา ฤดูกาล [TIME]

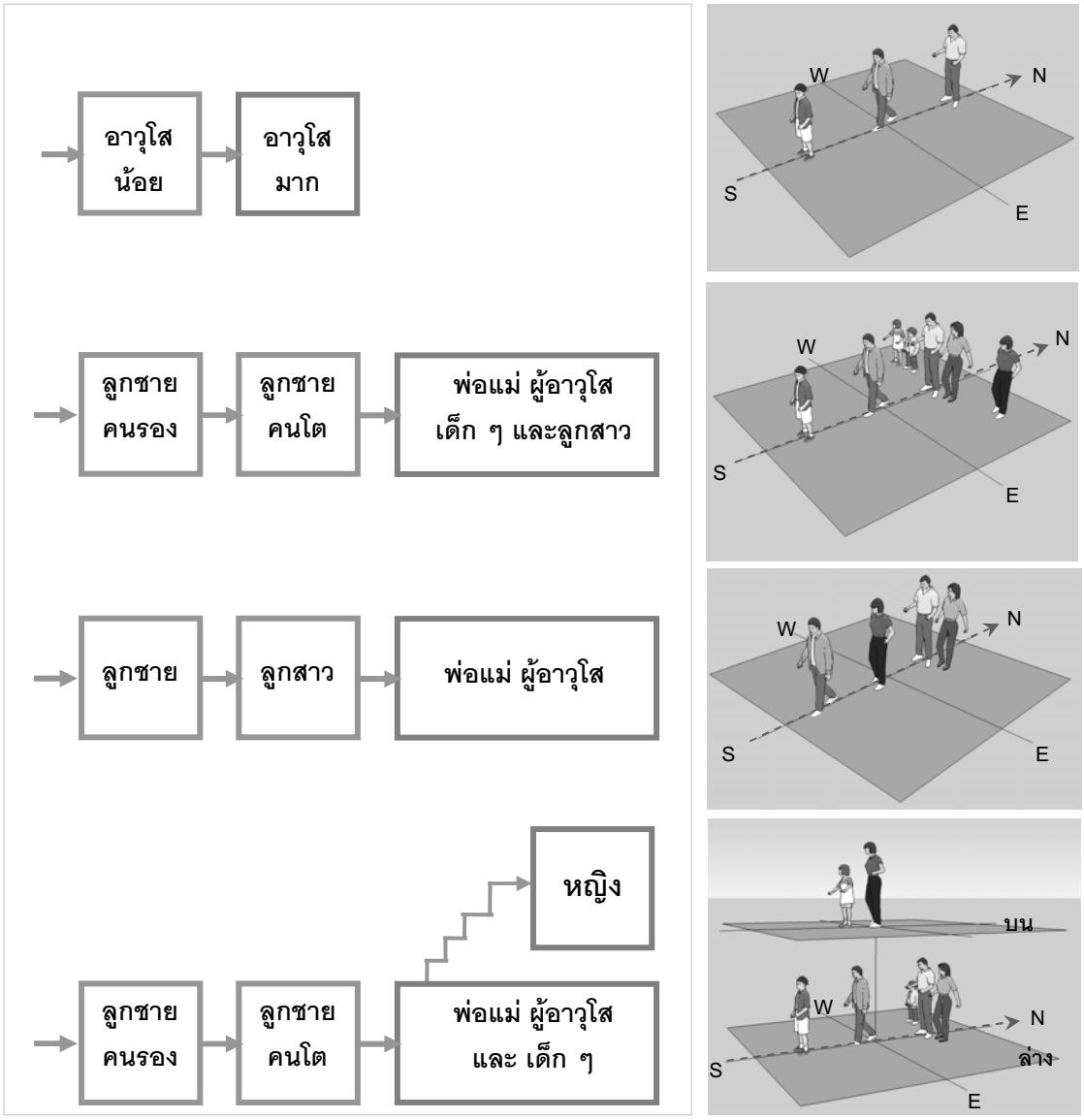

ฮวงจุ้ย (feng-shui) **คือ** การควบคุมพลังชีวิต (ชี่) ที่สอดแทรกอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างทั้งฟ้าแทนด้วยรูปทรงกลม ดินแทนด้วยรูปทรงสี่เหลี่ยม และมนุษย์ ให้มีความสมดุลกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

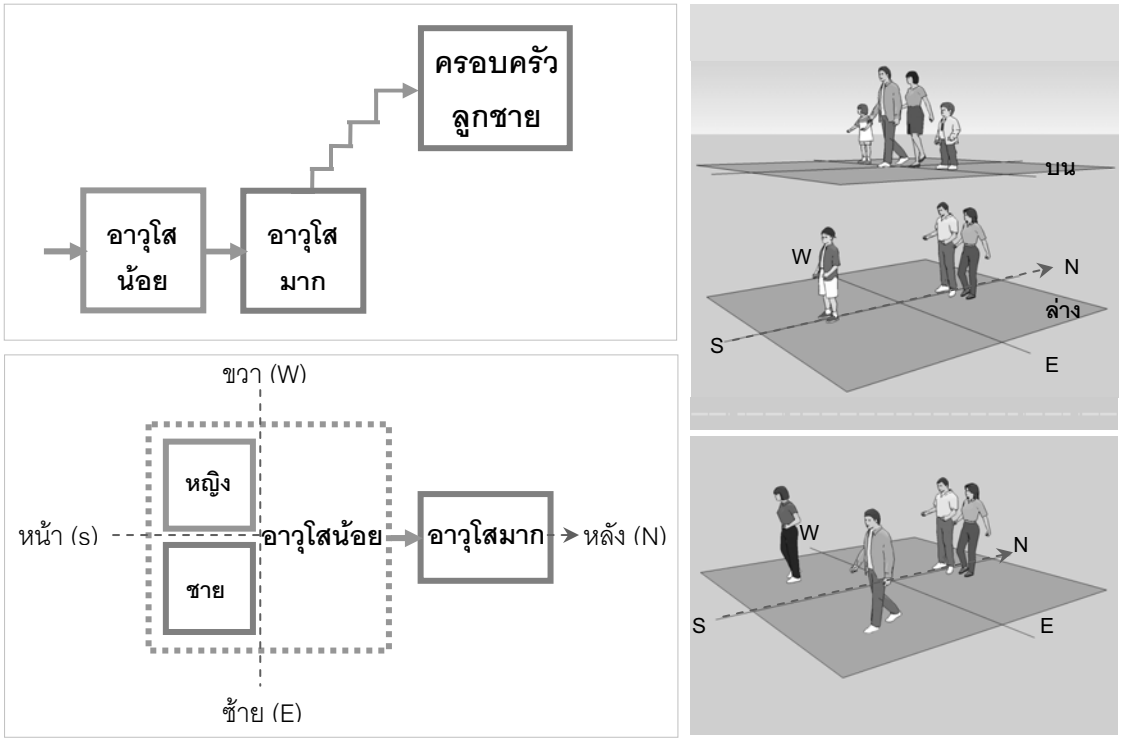
ภาพที่ 222 แสดงพลังชี่ (พลังแห่งชีวิต)

ฮวงจุ้ยมีรากฐาน และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับ ความเชื่อ ปรัชญาเรื่อง หยิน-หยาง, ปรัชญาลัทธิขงจื้อ และปรัชญาลัทธิเต๋า นอกจากนี้ยังสะท้อนความเชื่อเรื่องวิญญาณ และความเคารพนับถือธรรมชาติ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดในส่วนถัดไป

- **ปรัชญาลัทธิขงจื้อ (การบูชาบรรพบุรุษ)** มีหัวใจหลักในเรื่องการบ่มเพาะคุณค่าทางศีลธรรม สังคม โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการนับถือเคารพบรรพบุรุษ การนับถือผู้อาวุโส หรือลำดับศักดิ์ และลำดับเกี่ยวกับเพศ ซึ่งมีผลต่อการเลือกพื้นที่ในการออกแบบ ทั้งลำดับการจัดพื้นที่ทางลึก(หน้า-หลัง) ทางตั้ง (บน-ล่าง) และซ้ายขวา โดยการวางตำแหน่งมี่ตั้งจะมีความสัมพันธ์กับทิศทาง ซึ่งชาวจีนถือว่าทิศหรือตำแหน่งที่สบายที่สุด ถือเป็นทิศสำคัญที่สุด (ทิศเหนือซึ่งจะเป็นทิศที่อบอุ่นที่สุด) เป็นพื้นที่ของผู้อาวุโส พ่อแม่ โดยมีลำดับดังนี้

แสดงปรัชญาลัทธิขงจื้อ เรื่องลำดับในการใช้พื้นที่

แผนภูมิที่ 24 แสดงปรัชญาลัทธิขงจื้อ เรื่องลำดับในการใช้พื้นที่

- ปรัชญาลัทธิเต๋า (หยิน-หยาง และความเคารพนับถือธรรมชาติ) เป็นการดำเนินชีวิตเพื่อกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติ เนื่องจากมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ พึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งตรงกับหลักปรัชญาดั้งเดิมของจีนเรื่องหยิน-หยางที่ว่าทุกสิ่งทุกที่เกิดขึ้นหมุนเวียนเป็นวัฏจักร สัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน มีสิ่งหนึ่งเกิดก็ต่อเมื่อมีสิ่งตรงข้าม มีหยินก็ย่อมมีหยาง การปะทะกันของหยิน-หยางทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นมา ดังตาราง

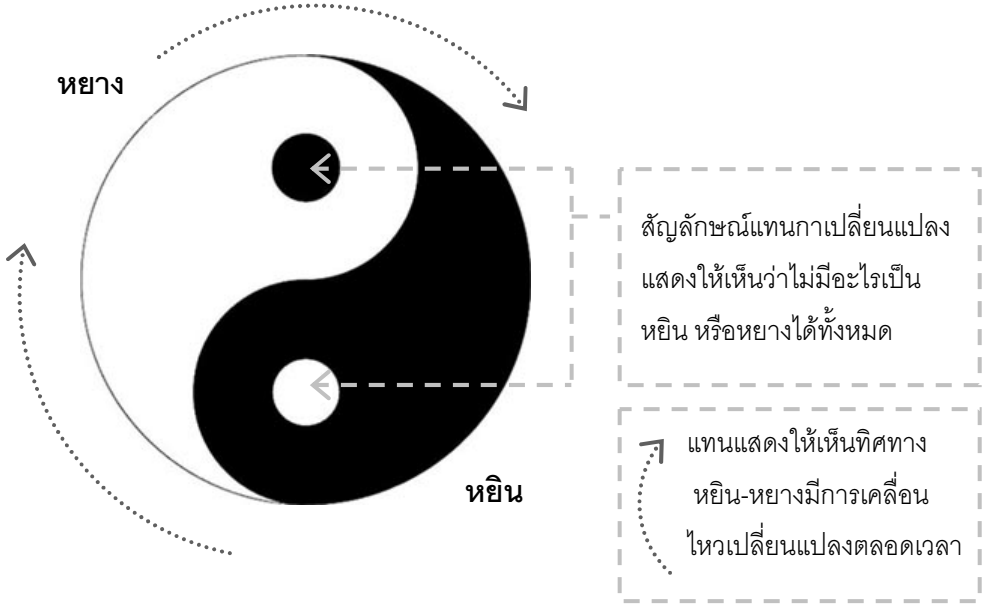
หยิน	หยาง
หญิง	ชาย
มืด	สว่าง
นิ่งเฉย	เคลื่อนไหว
ช้า	เร็ว
ล่าง	บน
หลัง	หน้า
ทิศเหนือ	ทิศใต้
ดวงจันทร์	ดวงอาทิตย์

ตารางที่ 26 แสดงทฤษฎีหยิน-หยาง หรือคู่ตรงข้าม

<u>หยิน-หยาง</u> คู่ตรงข้ามนี้ถึงแม้จะแตกต่างกัน แต่ต่างก็ขึ้นอยู่กับการดำรงอยู่ของอีกฝ่าย (มีความเคลื่อนไหวจึงรู้จักความนิ่งเฉย, หากไม่มีความทุกข์ย่อมไม่รู้จักความสุข เป็นต้น) และต่างฝ่ายต่างก็ไม่ได้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ไม่มีสิ่งใดสมบูรณ์ เช่น

- ในความมืดย่อมพบแสงสว่าง เช่น ดาวในเวลากลางคืน
- เมื่อเศร้าย่อมมีความหวัง
- ไม่ขาว และดำสนิท มีแต่เป็นสีเทาที่มีความเข้มแตกต่างกันออกไป

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าหยิน และหยางเป็นคู่ตรงข้ามที่มีความแตกต่างกัน แยกจากกันแต่ก็อยู่ร่วมกัน เป็นเรื่องของสิ่งตรงข้ามกันดึงดูดกัน ซึ่งปรัชญาลัทธิเต๋าได้เอาเรื่อง หยิน-หยาง มาเป็นตัวขับเครื่องให้ดำเนินชีวิตสมดุล กลมกลืนกับธรรมชาติ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ในการดำเนินชีวิตหยินและหยางไม่ได้อยู่ในภาวะปะทะกันตลอดเวลา แต่ยามใดมีภาวะที่มีความสมดุล หรือกลมกลืน หรือสอดประสานสามัคคีกัน ทั้งสองอย่างนี้ก็เป็นสิ่งดีด้วยกัน

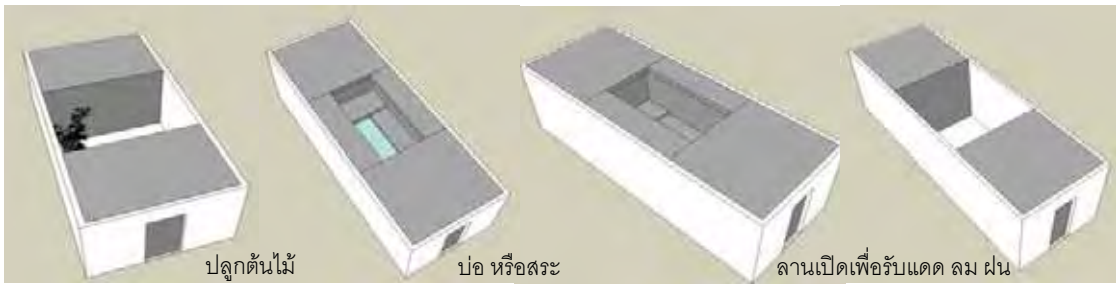
ภาพที่ 223 แสดงสัญลักษณ์ยิน-หยาง

<u>ความเคารพนับถือธรรมชาติ</u> ลัทธิเต๋าสอนให้ดำเนินชีวิตสอดคล้องกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งกับธรรมชาติ ซึ่งมีการสะท้อนแนวคิดนี้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมจีน ในที่นี้จะเน้นเฉพาะอาคารพักอาศัยเท่านั้น ได้แก่

- ตำแหน่งที่ตั้ง และทิศทางในการวางผังอาคารมีการคำนึงให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ เช่น หันหน้าอาคารไปทางทิศใต้เพื่อป้องกันลมหนาวในฤดูหนาว และรับลมเย็นจากทิศใต้เพื่อความอบอุ่นในหน้าร้อน

- การเปิดลานโล่ง (Courtyard) หรือช่องแสง (“tianjian” or skywell or heavenly wells) เพื่อรับแสงสว่าง รับคลื่นลม และฝนจากธรรมชาติ ซึ่งบางครั้งมีการปลูกดอกไม้ และต้นไม้ในบริเวณนี้ ซึ่งขนาดลานยังขึ้นอยู่กับภูมิอากาศ โดยทางตอนใต้ของจีนมีลานขนาดเล็ก ส่วนใหญ่จะเป็นแบบช่องแสงเพื่อลดความร้อนรังสีความร้อน และยังสามารถระบายอากาศได้อีกด้วย

- น้ำเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันจึงมักมีบ่อน้ำบริเวณลานโล่ง หรือช่องแสง เพื่อรับน้ำฝน หรือมีบ่อเลี้ยงปลาที่รับน้ำฝนจากธรรมชาติ

ภาพที่ 224 mass แสดงการเปิดลานโล่ง หรือช่องแสง

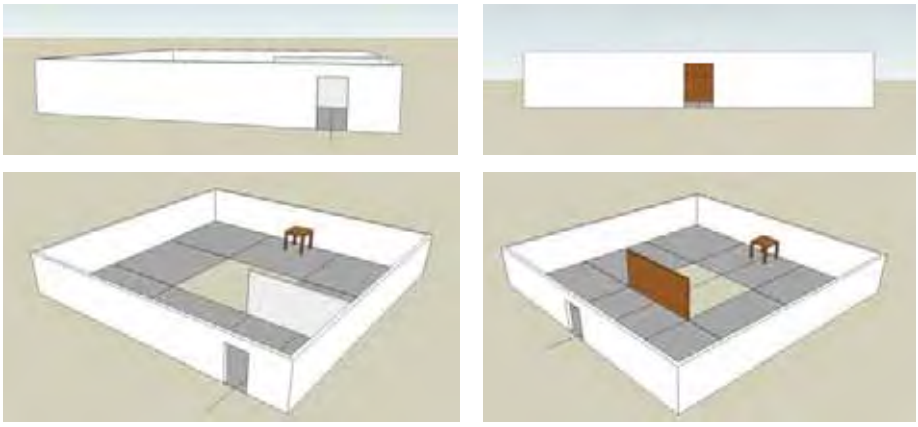
- การใช้หลังคาซ้อน 2 ชั้นของบ้านเรือนทางตอนใต้ของจีน เพื่อให้ลมสามารถผ่านเข้ามาภายในอาคารเพื่อช่วยระบายความชื้นในอาคาร

ปรัชญาทางพระพุทธศาสนา ยึดในหลักโพธิจิต (จิตที่หลุดพ้น) เนื่องจากสรรพสัตว์มีการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏจึงเน้นให้บำเพ็ญโพธิสัตวธรรม คือการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนร่วมโลกเท่าที่จะสามารถทำได้ มหายานเชื่อว่าการเข้าถึงการหลุดพ้นเป็นจุดหมายสูงสุดในชีวิตที่มนุษย์ทุกคนควรดำเนินไปให้ถึง และไม่ควรทำกันแบบตัวใครตัวมัน แต่ควรช่วยเหลือกันเพื่อการเข้าถึงความหลุดพ้นนั้น นอกจากนี้พุทธมหายานยังปรับความเชื่อให้เขากับลัทธิธรรมเนียมดั้งเดิมของจีน ที่เคยเชื่อถือมาเป็นเวลานาน ได้แก่ ความเชื่อเรื่องวิญญาณและความเชื่อเรื่องวิญญาณหลังความตายมีการบูชารูปเคารพพระพุทธรูป และเทพเจ้ามากมาย ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน จึงต้องมีพื้นที่สำหรับบูชา และทำพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น เทศกาลไหว้พระจันทร์ เทศกาลแห่ไหว้เจ้าประจำปี เทศกาลกินเจ และพิธีกงเต๊ก เป็นต้น

ความเชื่อเรื่องวิญญาณ ชาวจีนเชื่อเรื่องเทพเจ้า เชื่อว่ามีวิญญาณสิงสถิตในทุกพื้นที่ เช่น เทพเจ้าเตาไฟ เจ้าครัว ซึ่งสิงสถิตในครัว (สู่เบ่ง,เจ้ากุ๊น) เชื่อเรื่องวิญญาณหลังความตาย

โดยเฉพาะวิญญาณบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามีทั้งวิญญาณร้าย และดี ซึ่งมีผลในการวางตำแหน่ง ที่ตั้ง และทิศทางการออกแบบอาคารทั้งภายนอก และภายใน เพื่อป้องกันวิญญาณร้ายและสิ่งไม่ดี โดยสื่อความเชื่อเรื่องวิญญาณออกมาในรูปของพื้นที่สมมุติ โดยใช้ระดับ ตำแหน่ง ทิศทางเป็นตัวแบ่งพื้นที่เหล่านี้ให้แตกต่างจากพื้นที่ของมนุษย์ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่อาคาร เช่น

- การกั้นวิญญาณร้ายเข้าสู่อาคาร มักจะใช้ผนัง หรือฉาก หรือกำแพงกันวิญญาณกั้นในตำแหน่งที่ตรงประตูทางเข้า ซึ่งยังสื่อความหมายในการกั้นซึ่ลบด้วย

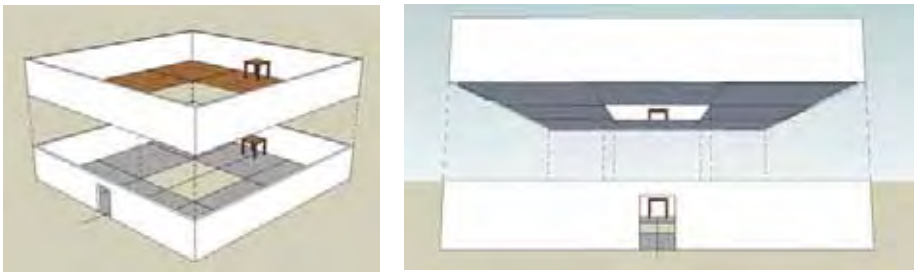
ภาพที่ 225 แสดงการใช้กำแพง หรือฉากในตำแหน่งที่ตรงประตูทางเข้าหลัก เป็นสัญลักษณ์กั้น

- ใช้รูปเทพเจ้า หรือเครื่องหมายแทนสัญลักษณ์ป้องกันวิญญาณร้าย
- ตั้งโต๊ะหมู่บูชาในส่วนโถงอเนกประสงค์หลัก ซึ่งมักวางอยู่ในตำแหน่งตรงกลาง ซึ่งเป็นตำแหน่งที่ดีที่สุดของบ้าน โดยหันหน้าออกสู่ประตูทางเข้าหลักเพื่อป้องกันวิญญาณร้าย

ภาพที่ 226 แสดงการตั้งโต๊ะหมู่บูชาในตำแหน่งที่ตรงประตูทางเข้าหลัก เป็นสัญลักษณ์กั้นวิญญาณร้าย

- หากเป็นอาคาร 2 ชั้นที่มีโถงทั้ง 2 ชั้น ส่วนใหญ่จะวางโต๊ะหมู่บูชาชั้นล่างชั้นเดียวในตำแหน่งตรงกลาง แต่ก็พบที่วางโต๊ะหมู่บูชาทั้ง 2 ชั้น โดยชั้นบนจะมีความสำคัญกว่า เช่นวางรูปเคารพเทพเจ้ากวนอิมที่ชั้นบน วางรูปเคารพบรรพบุรุษที่ชั้นล่าง เป็นต้น

ภาพที่ 227 แสดงตัวอย่างการตั้งโต๊ะหมู่บูชาของอาคาร 2 ชั้น

2. **คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณชุมชนเมืองเก่า สงขลา**

คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยเชื้อสายจีน บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา มีการรับอิทธิพลมาจากคติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวจีน โดยมีการนำมาปรับใช้สื่อสัญลักษณ์ที่คล้ายคลึง และแตกต่างกันในบางส่วนสามารถศึกษารายละเอียดในบทที่ 4 เรื่อง บทวิเคราะห์กรณีศึกษาตึกแถวจีนดั้งเดิม 7 อาคาร บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา ซึ่งในส่วนนี้จะสรุปแนวคิดที่สำคัญที่มีผลต่อแนวความคิดในการออกแบบโครงการดังนี้

- **ฮวงจุ้ย** (feng-shui) เป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานมาจากความพยายามควบคุมพลังชีวิต (ชี่) ถือว่าธรรมชาติมีพลังในตัว ซึ่งส่งผลถึงทุกชีวิตบนโลกรวมถึงมนุษย์มนุษย์จึงต้องทำตัวกลมกลืน ดูแลรักษา และไม่ทำลายธรรมชาติ มีผลในการออกแบบตึกแถวในชุมชนเมืองเก่าสงขลา เช่น แนวคิดเรื่องกับพลังจักรวาล (ชี่) ,ธาตุทั้ง 5 และดวงดาว และทิศทั้ง 8

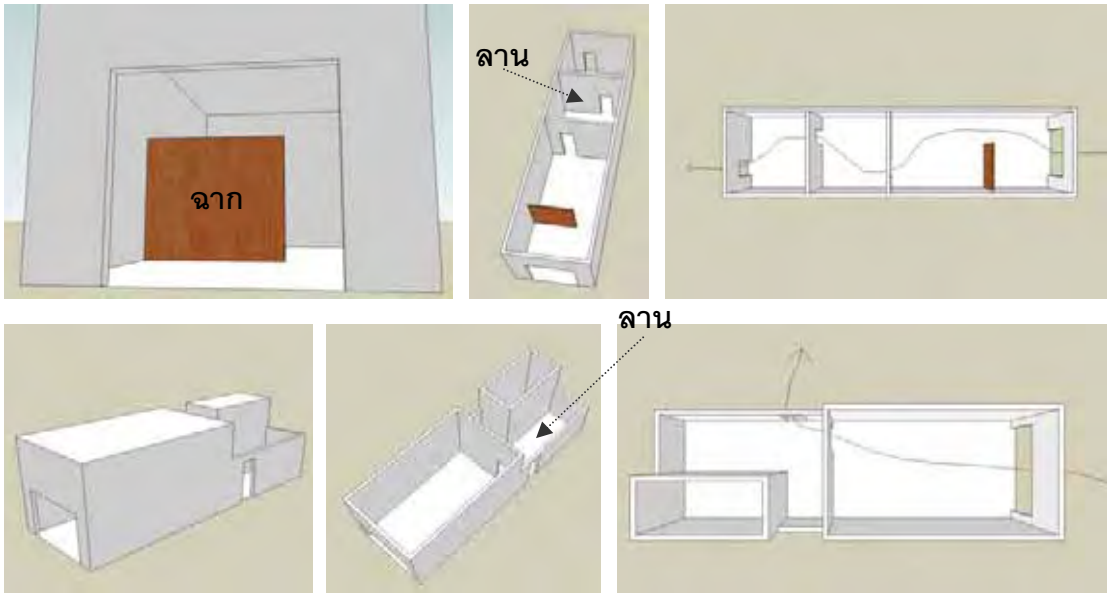
ภาพที่ 228 สัญลักษณ์โป๊ย-ข่วย หรือปา-กว้า หรือยันต์แปดทิศ และแสดงยันต์แปดทิศ บริเวณกลางอกไก่ตึกแถว

- **ปรัชญาลัทธิขงจื้อ (การบูชาบรรพบุรุษ)** ได้แก่ การประดิษฐานรูปเคารพ หรือป้ายวิญญาณ หรือภาพถ่าย และแท่นบูชาบรรพบุรุษ การเตรียมพื้นที่สำหรับจัดพิธีเพื่อบูชาบรรพบุรุษ ส่วนใหญ่จะจัดพิธีในส่วนพื้นที่โถงอเนกประสงค์หลักที่สามารถปรับเปลี่ยน พื้นที่ให้เหมาะกับเทศกาลต่าง ๆ

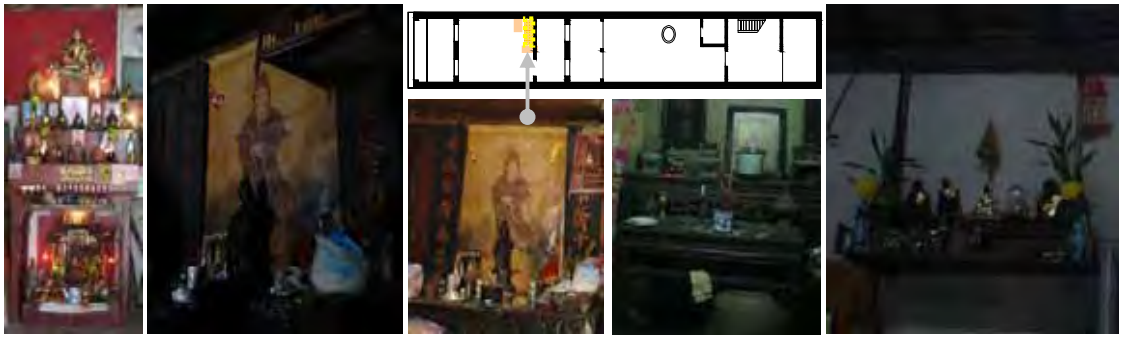
ภาพที่ 229 การประดิษฐานรูปเคารพ หรือป้ายวิญญาณ ความเชื่อตามลัทธิขงจื้อ

- **ลัทธิเต๋า (หยิน-หยาง และความเคารพนับถือธรรมชาติ)** มีผลต่อการออกแบบช่องเปิด เช่น ประตูหน้าต้องกว้างกว่าประตูหลัง เพื่อรับพลังชี่ให้ไหลเวียนอยู่ภายในอาคาร ก่อให้เกิดพลังงานที่ดีแก่ผู้อยู่อาศัย และการวางประตูหน้า และประตูหลังไม่ตรงกัน หากตรงกันก็จะมีการสร้างฉากมากั้น

ภาพที่ 230 แนวคิดเรื่องฮวงจุ้ย และเต๋า (พลังชี่ และหยิน-หยาง) ผ่านการออกแบบตำแหน่งประตู และลาน

- **ปรัชญาทางพระพุทธศาสนา** ยึดในหลักโพธิจิต (จิตที่หลุดพ้น) เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนร่วมโลกเท่าที่จะสามารถทำได้ ทำให้มีเทพเจ้า และพระโพธิสัตว์หลายองค์ที่คอยช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลาย จึงมีการบูชารูปเคารพพระพุทธรูป และเทพเจ้ามากมาย ซึ่งมีการประดิษฐานรูปเคารพจัดพื้นที่สำหรับบูชาในบ้าน และทำพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น เทศกาลไหว้พระจันทร์ เทศกาลแห่ไหว้เจ้าประจำปี เทศกาลกินเจ และพิธีกงเต๊ก เป็นต้น

ภาพที่ 231 การประดิษฐานรูปเคารพพระพุทธรูป และเทพเจ้าตามความเชื่อตงพุทธศาสนา นิกายมหายาน

- **ความเชื่อเรื่องวิญญาณ** ชาวจีนเชื่อเรื่องเทพเจ้า เชื่อว่าวิญญาณสิงสถิตในทุกพื้นที่ เช่น เทพเจ้าเตาไฟ ศาลเจ้าที่ เป็นต้น เชื่อเรื่องวิญญาณหลังความตาย เช่น วิญญาณบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามีทั้งวิญญาณร้ายและดี เช่นเดียวกับชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่โครงการ แต่ความเชื่อดังกล่าวสื่อออกมาแตกต่างกันบ้าง เนื่องจากภูมิประเทศ ภูมิอากาศของพื้นที่ ความจำกัดของพื้นที่ และอิทธิพลจากภายนอกอื่น ๆ

สรุปการนำเอาแนวคิดมาใช้สื่อสัญลักษณ์ในการออกแบบ 3 รูปแบบดังนี้

1.การนำสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อมาใช้ในการประดับ ตกแต่ง งานสถาปัตยกรรม เช่น แปะยันต์สีแดงเขียนคำด้วยอักษรมงคลจีน หรือโป๊ย-ซ่วย หรือ ปา-กว้า (อัฐลักษณ์หรือยันต์แปดทิศ) ไว้บริเวณประตูทางเข้าหน้าตึกแถว และบริเวณกึ่งกลางอกไก่เรือนหลัก

2.การนำสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตามความเชื่อมาสื่อในรูปแบบของตัวสถาปัตยกรรม เช่น การนำเอารูปแบบหลังคา โครงสร้าง วิธีการก่อสร้าง และรูปแบบ ดั้งเดิมมาใช้ เช่น จั่วทรงต่าง ๆ สื่อแสดงธาตุทั้ง 5 หรือ การเชิดหลังคาแสดงความสำคัญของเรือน เป็นต้น

3. การนำเอาคติ ความเชื่อดั้งเดิม มาสื่อในการออกแบบพื้นที่ภายในอาคาร เช่น การวางประตูทางเข้าหลัก และประตูหลังไม่ทะลุถึงกัน, การนำฉากมากั้นระหว่างประตูหน้ากับประตูหลัง และการเปิดลาน (courtyard) กลางบ้าน เป็นต้น

การนำเอาแนวคิดมาใช้สื่อสัญลักษณ์ในการออกแบบดังกล่าว ถึงแม้จะเป็นการสื่อความหมายที่ค่อนข้างสมบูรณ์แบบในอดีต แต่ในปัจจุบันวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ความต้องการพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งวัสดุ เทคโนโลยีที่พัฒนา รวมทั้งแนวคิดร่วมสมัยที่เกิดขึ้น ทำให้ตึกแถวเก่าไม่สามารถตอบสนองแนวความคิด ค่านิยม และความต้องการสมัยใหม่ทีเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต จึงเกิดการย้ายออกจากตึกแถวเก่า หรือการทำลายตึกแถวเก่าเพื่อสร้างตึกแถวใหม่ แต่ตึกแถวใหม่ที่เกิดขึ้นไม่สามารถเชื่อมต่อ หรือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน โดยเฉพาะในพื้นที่โครงการซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีน ที่ยังคงทิ้งร่องรอยจากอดีตซึ่งทรงคุณค่าทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ ความทรงจำที่มีคุณค่า และแสดงตัวตนของคน และพื้นที่ จากเหตุผลดังกล่าวจึงเกิดโครงการนี้ขึ้น ดังนั้นนอกจากการศึกษาแนวคิดดั้งเดิมของชาวจีน และชาวไทยเชื้อสายจีนแล้ว จำเป็นต้องศึกษาแนวคิดร่วมสมัย เพื่อให้การออกแบบตึกแถว การออกแบบโครงการ สามารถเชื่อมประสานสื่อแนวคิดระหว่างอดีต และปัจจุบันได้อย่างลงตัวที่สุด และเหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ณ เวลาปัจจุบันนี้ให้มากที่สุด

3. คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยพื้นถิ่น บริเวณชุมชนเมืองเก่า สงขลา

คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยพื้นถิ่น บริเวณชุมชนเมืองเก่าสงขลา เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติหรือวิญญาณ และความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งมีความสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนเมืองเก่าสงขลา จึงเกิดการรับอิทธิพลผสมผสานทางความเชื่อซึ่งกันและกัน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเกี่ยวกับผีเรือน ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ ความเชื่อเกี่ยวกับผู้อาวุโส ในที่นี้จะเน้นเรื่องที่มีอิทธิพลกับชุมชนเมืองเก่าสงขลา และเกี่ยวกับการสร้างอาคารบ้านเรือน ซึ่งมีผลในการออกแบบ ดังนี้

- **ตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวกับทวด**[109] เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ทวด” มีทั้งอยู่ในรูปคน (เช่น ปู่ทวดหัวเขาแดง จ. สงขลา และปู่ทวดเขาเขียง ซึ่งชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนเมืองเก่าสงขลา เคารพนับถือ) รูปสัตว์ และไม่ปรากฏรูป เป็นรูปแบบทางความเชื่ออีกรูปแบบหนึ่งเกี่ยวกับเทวดาอารักษ์ประจำถิ่น ทวดเป็นดวงวิญญาณอันมีเดชานุภาพสูง ต้องมีการปฏิบัติสักการบูชาจึงจะให้คุณ และให้โทษหากมี

[109] เอมอร บุญช่วย,”ศึกษาตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวกับทวดในคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา” (ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา, 2544).

การล่วงละเมิด[110] ซึ่งเชื่อว่าสามารถเกื้อหนุน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านโชคลาภ ด้านโรคภัยไข้เจ็บ ด้านคุ้มครองความปลอดภัย ด้านแคล้วคลาด และด้านคงกระพันมหาอุด

ชาวไทยพื้นถิ่นมีคติทางความเชื่อว่าที่สอดคล้องกับ ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา โดยเชื่อว่ามีดวงวิญญาณ หรือเทวดา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ในสถานที่ทุกแห่ง ในพื้นที่ต่าง ๆ คอยวนเวียนปกป้อง คุ้มครอง ป้องกัน รักษาความปลอดภัย ให้ลูกหลานในพื้นที่อยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งให้โชคลาภแก่ผู้กราบไหว้บูชา โดยเขาจะเรียกขานว่า “ทวด” มีการสร้างศาลาประดิษฐานรูปจำลองโดยเฉพาะปู่ทวดหัวเขาแดง และปู่ทวดเขาเขียว คนในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลาเคารพสักการบูชาปู่ทวดเขาแดงเป็นเทพชั้นสูง บางครอบครัวมีการประดิษฐานรูปเคารพในตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ นอกจากนี้ในงานไหว้เจ้าประจำปี ในพื้นที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา ยังมีการอันเชิญปู่ทวดเขาแดงมาร่วมในพิธี

“ปู่ทวดหัวเขาแดง” ว่าเป็นประดุจดั่งเทวดาประจำสถานที่อันพำนักอยู่ในบริเวณหัวเขาแดง (ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา) มีตำนานพื้นบ้านเล่าขานสืบต่อกันมาว่า ทวดหัวเขาแดงเดิมเป็นชายชราชาวจีน เดินทางมาจากผืนแผ่นดินใหญ่เพื่อนำทรัพย์สมบัติมานำบรรจุลงในพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช จ.นครศรีธรรมราช โดยเรือสำเภา ด้วยเป็นคนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนายิ่ง แต่โชคไม่ดีที่เรือสำเภามาล่มบริเวณปากน้ำทางเข้าเมืองสงขลาเสียก่อน เมื่อตายดวงวิญญาณของท่านมิได้หนีหายไปไหน ยังคงวนเวียนอยู่ในบริเวณดังกล่าวในรูปของจระเข้ใหญ่ ชาวบ้านเรียกว่า “จระเข้ทวด” หรือ “ทวดจระเข้” และเชื่อกันว่า ทวดหัวเขาแดงในรูปของจระเข้ใหญ่จะคอยมาเฝ้าปากน้ำเมืองสงขลา คอยดูแลชาวบ้านมิให้เกิดอันตรายจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ ได้ รวมทั้งป้องกันคลื่นลมในทะเลให้ชาวบ้านยามออกเรือหาปลา ดังนั้น ก่อนที่ชาวบ้านในบริเวณดังกล่าวจะออกเรือจับปลา หรือสัตว์น้ำใดๆ ก็ตาม จึงต้องบอกกล่าวขอความคุ้มครองจากทวดหัวเขาแดงก่อนเสมอ ด้วยการลอยหมากพลู (ความเชื่อพื้นบ้าน) บ้างก็จุดประทัดก่อนออกเรือ (อิทธพลจีน) เป็นต้น

ภาพที่ 232 ศาลเจ้าหลวงปู่ทวดหัวเขาแดง รูปจำลอง และร่างทรงปู่ทวดหัวเขาแดง ที่แห่ในงานสมโภชปู่ทวดหัวเขาแดง ที่ชุมชนเมืองเก่าสงขลา

[110] สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “ความเชื่อเนื่องแต่ลัทธิศาสนาของชาวใต้,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 (2529): 467-468.

*"**ปู่ทวดเขาเขียว**"* ตามตำนานกล่าวว่าเป็นชาวจีนเดินทางโดยเรือสำเภา เรือเกิดล่มที่เขาเขียวจึงตั้งรกรากที่นี้ หลวงปู่ทวดเขาเขียวได้ล่าเรียนวิชาต่าง ๆ จนสำเร็จเป็นเซียน และแต่งงานกับเจ้าแม่ทับทิม มีลูกสาวคือนางกวัก เป็นวิญญาณที่ไม่มีตัวตนเป็นผู้เฝ้าสมบัติอยู่ในถ้ำ หลวงปู่ทวดถึงแก่กรรมเมื่ออายุ 80 ปี โดยการเข้าฌานจนวิญญาณสามารถออกจากร่าง และเป็นวิญญาณ เทวดา หรือเทพที่คอยช่วยเหลือผู้คนที่บนบานผ่านร่างทรง มีการสร้างศาลาประดิษฐานรูปจำลองที่ หมู่ที่ 7 ต.หัวเขา อ.สิงหนคร จ.สงขลา

- **ความเชื่อที่เกี่ยวกับพระภูมิเจ้าที่ และผีเรือน** ชาวไทยพื้นถิ่นมีความเชื่อว่าเรือนนั้นมีจิตวิญญาณ มีเจ้าของคอยเฝ้าดูแล มีอำนาจ และอิทธิพลคุ้มครองผู้อาศัย ในช่วงแรกเหนือประตูบ้านจะติดเครื่องราง หรือวัตถุไว้กันวิญญาณ ภูตผีปีศาจ เช่น หญ้าคาถัก หรือขวั้น เป็นต้น ต่อมามีการสร้างศาลพระภูมิไว้บริเวณหน้าบ้าน

- **ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างอาคารบ้านเรือน** ทั้งความเชื่อเรื่องวิญญาณตลอดจนความเชื่อทางพุทธศาสนา และฮินดูจากวัฒนธรรมอินเดีย ทำให้มีการยึดถือพิธีกรรม และไสยศาสตร์เรื่องวิญญาณโยงไปถึงเรื่องไตรภูมิที่เน้นในเรื่องกรรมในพุทธศาสนา มีการทำพิธีกรรมเช่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ในบริเวณสถานที่ที่จะสร้างบ้าน มีการดูทิศทาง ดูฤกษ์ยามในการวางเสาเอกเพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งส่งอิทธิพลต่อการสร้างตึกแถวจีนดั้งเดิมตามแบบพื้นถิ่น การหันเรือนก็จะหันตามหวัน (หันจั่ว หรือหน้าบ้านตามทิศที่ดวงอาทิตย์ขึ้นลง คือ ทิศตะวันออก (หน้าบ้าน) และทิศตะวันตก (หลังบ้าน)) ถือเป็นมงคล นอกจากนี้ยังมีการเลือกวัสดุมงคลโดยเฉพาะไม้ซึ่งเป็นวัสดุหลักในอดีต หลีกเลี่ยงไม้ไม่มงคลบางชนิด เช่น ไม้ตะเคียน เพราะเชื่อว่าผีแรงผีดุ ไม่สร้างบ้านคร่อมตอไม้ใหญ่ หรือคร่อมจอมปลวกถือว่าไม่เป็นมงคลในการอยู่อาศัย และอาจเจ็บไข้ได้ป่วย[111]

- **ความเชื่อเกี่ยวกับลำดับศักดิ์** ความเชื่อพื้นถิ่นให้ความสำคัญต่อลำดับอาวุโสอาวุโสมาก ซึ่งผู้อ่อนอาวุโสกว่าจะเคารพผู้อาวุโสมากกว่า ซึ่งความเชื่อดังกล่าวสื่อออกมาในเรือนพื้นถิ่น เช่น การยกระดับเรือนนอนของผู้อาวุโส สูงกว่าเรือนนอนของเด็ก ไม่นิยมปลูกเรือน 2 ชั้น เพราะมีโอกาสที่จะนั่ง ยืน นอน ในระดับสูงกว่าผู้ใหญ่ (ค้ำหัวผู้ใหญ่) ถือว่าไม่เป็นศิริมงคล มีการลดระดับระเบียงให้ต่ำกว่าเรือนนอนผู้อาวุโส เพื่อให้ลูกหลานนั่ง เดิน ยืน ในระดับที่ต่ำกว่าผู้อาวุโส

นอกจากนี้ยังนิยมเก็บของมีค่า ของที่เคารพนับถือ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ของบรรพบุรุษ วัตถุมงคล หนังสือ เป็นต้น ในตำแหน่งที่ระดับสูง จึงเกิดพื้นที่ชั้นวาง หรือหิ้งบริเวณเหนือหัวนอนเรียกว่า "**เซิง**"

---

[111] มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และครื่น มณีโชติ, เรือนไทยภาคใต้ (กรณีศึกษาเรือนไทยพุทธ), (สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535),51-52.

คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวไทยพื้นถิ่น มีความสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน และชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนเมืองเก่าสงขลา ทั้งความเชื่อเรื่องวิญญาณ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์ ความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างอาคารบ้านเรือน และความเชื่อความเชื่อเกี่ยวกับลำดับศักดิ์ ซึ่งมีหัวใจสำคัญที่ที่เป็นรากฐานของความเชื่อต่าง ๆ คือ ธรรมชาติ หมายถึง การดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ เช่น การหันเรือนตามหวัน เพื่อลดความร้อนจากแสงอาทิตย์ ฯลฯ นอกจากนี้เมื่อไม่สามารถตอบสิ่งที่เกิดในธรรมชาติได้ก็สร้างสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ วิญญาณ เพื่อเป็นกุศโลบาย เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ให้เกิดมีความสบายใจในการดำเนินชีวิต

ความเชื่อดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีน และชาวไทยเชื้อสายจีน ในชุมชนเมืองเก่าสงขลา โดยเฉพาะเรื่อง “**ฮวงจุ้ย**” (feng-shui) ซึ่งเป็นศาสตร์ที่มีพื้นฐานเกี่ยวกับการควบคุมพลังธรรมชาติ

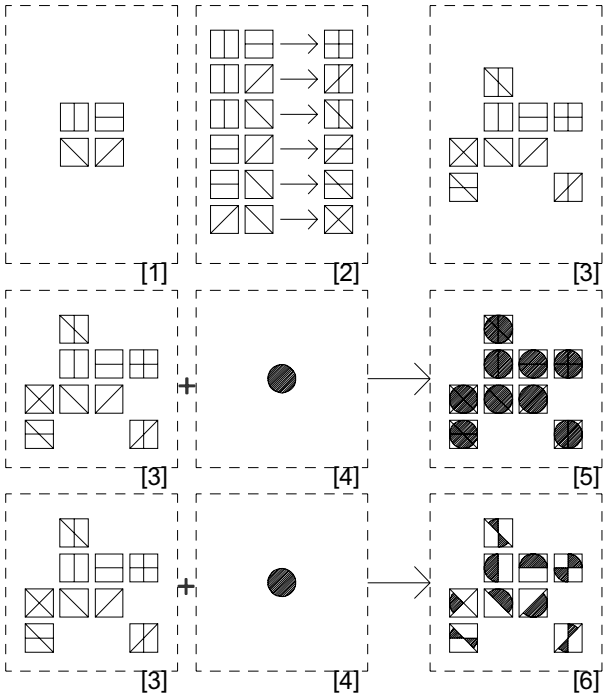
2. **แนวคิดร่วมสมัย**

ในที่นี้จะเน้นแนวคิดร่วมสมัยที่เกี่ยวกับเรื่องการออกแบบสถาปัตยกรรมเป็นประเด็นหลักเพื่อสรุปเป็นแนวคิดใหม่เพื่อการออกแบบโครงการต่อไป

1. **ทฤษฎี ปรัชญา เกี่ยวกับที่ว่างในการออกแบบสถาปัตยกรรม**

- **ทฤษฎี ปรัชญา โพสต์โมเดิร์น**

ทฤษฎี ปรัชญา โพสต์โมเดิร์นเกิดขึ้นเนื่องจากการเห็นถึงปัญหา ผลเสีย และข้อจำกัดของทฤษฎี ปรัชญาโมเดิร์น ที่ยึดแนวคิด วัฒนธรรมตะวันตกเป็นหลัก จึงจำเป็นต้องศึกษาแนวคิดแบบโมเดิร์นเพื่อเปรียบเทียบกับแนวคิดแบบโพสต์โมเดิร์น

[1] แสดงวัฒนธรรม 4 แบบในกลุ่มซึ่งมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติ
[2] แสดงตัวอย่างของวัฒนธรรม 2 แบบที่รับอิทธิพลซึ่งกันและกัน
[3] แสดงวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หนึ่งซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม
[4] แสดงวัฒนธรรมตะวันตก
[5] แสดงแนวคิดแบบโมเดิร์น (Modern) ที่ยึดวัฒนธรรมตะวันตกเป็นศูนย์กลาง
[6] แสดงแนวคิดแบบโพสต์โมเดิร์น (Postmodern) แบบเอเชีย

ภาพที่ 233 กราฟิกแสดงแนวคิดทฤษฎี ปรัชญา โมเดิร์น และโพสต์โมเดิร์น

จากภาพที่ 233 ข้อ **[5]** สะท้อนแนวคิดโมเดิร์นในระบบทุนนิยม ว่าเป็นแนวคิดที่เข้ามาครอบนำ หรือเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในพื้นที่หนึ่งซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะที่ด้วยวัฒนธรรมตะวันตก โดยที่มีความแตกต่างกันทั้งเรื่องวัฒนธรรม และตำแหน่งพื้นที่ตั้ง โดยการรับแนวคิดแบบโมเดิร์น (Modern) ที่ยึดวัฒนธรรมตะวันตกเป็นศูนย์กลาง ปิดกั้นความหลากหลายทางวัฒนธรรม บางพื้นที่มีการทำลายเมืองเก่าทิ้งแล้วสร้างเมืองใหม่แบบโมเดิร์น มีการจัดระเบียบชุมชนจนทำให้ชุมชนขาดความมีชีวิตชีวา ไม่เข้ากับวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้ขาดความเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์

และบริบทโดยรอบ รวมทั้งอิทธิพลของระบบทุนนิยมซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และทำทุกอย่างเป็นสินค้า ทำให้มีการสร้างอาคาร และปรับปรุงเมืองให้สวยเชิงการค้าเป็นหลัก ได้แก่ การสร้างตึกสูง การสร้างอาคารเป็นชุด ๆ อย่างรวดเร็ว ประหยัด เพื่อเพิ่มพื้นที่ขาย เป็นต้น ตัวอย่างเมืองแบบนี้ เช่น เมืองจันดีการ์ (Chandigarh) ในประเทศอินเดีย และสิงคโปร์ เป็นต้น

แนวคิดแบบโมเดิร์น ไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย หรือ หรือกลุ่มคนส่วนน้อยที่มีความแตกต่างทางศาสนา วัฒนธรรม และวิถีชีวิต ทำให้เกิดวัฒนธรรมชายขอบ เช่น ชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ชุมชนเมืองเก่าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเฉพาะชุมชนเมืองเก่า ณ ที่ต่าง ๆ รวมทั้งชุมชนเมืองเก่าสงขลา ชุมชนที่อยู่ห่างไกล ความเจริญทางเทคโนโลยีและการรับอิทธิพลอื่น ๆ เข้าถึงยาก และชุมชนแออัด เป็นต้น แต่ปัจจุบันเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้นทำให้มีการแทรกซึมของแนวคิดโมเดิร์นมากขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

แนวคิดแบบโมเดิร์นในแง่ของการออกแบบอาคารก็เป็นการทำลายของเก่าทิ้งสร้างใหม่ รูปแบบใหม่ เน้นความเรียบง่าย สมบูรณ์ตามแบบตะวันตก ไม่ใส่ใจกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และจิตวิญญาณดั้งเดิมของคนในพื้นที่ การออกแบบจะเน้นเฉพาะความสำคัญของวัสดุสมัยใหม่ เทคโนโลยีใหม่ เป็นหลัก เช่น คอนกรีต กระจก และเหล็กอันเป็นวัสดุที่สะท้อนความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม และเทคโนโลยี จึงมีการผลิตงานซ้ำ ๆ อย่างง่าย รีบเร่ง ถูก และเน้นปริมาณ เน้นการใช้สอย ไม่สนใจเรื่องทางจิตวิญญาณแนวคิด หรือแม้แต่รายละเอียดปลีกย่อยของสถาปัตยกรรม

จากภาพที่ 233 ข้อ **[6]** สะท้อนแนวคิดโพสต์โมเดิร์นแบบเอเชียในระบบทุนนิยม ว่าเป็นแนวคิดที่เป็นพหุนิยม ยอมรับความแตกต่างหลากหลายของวัฒนธรรมในแต่พื้นที่ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะ ยอมรับการอยู่ร่วมกันของความแตกต่างทางเชื้อชาติซึ่งมีความยืดหยุ่นผสมผสานกันระหว่างจิตวิญญาณดั้งเดิม และวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง การยอมรับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ในอดีตที่ยังคงส่งผลถึงปัจจุบัน โดยการสืบทอดตัวตน วัฒนธรรม และจิตวิญญาณดั้งเดิมในอดีตบนพื้นฐานความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน รวมทั้งการยอมรับความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตแบบใหม่ กลุ่มคนใหม่ที่เข้ามาในพื้นที่ วัสดุก่อสร้าง เทคโนโลยีใหม่ ซึ่งนำมาผสมผสานอย่างสร้างสรรค์[112]

---

[112] วิลเลียม ลิม, "พื้นที่ที่ไม่ได้กำหนดไว้," โพสต์โมเดิร์น ทางเลือกมุมมองของเอเชีย (กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ art4d, 2549): 18.

แนวคิดโพสต์โมเดิร์นกับเมืองนั้น เมืองอาจมีพื้นที่บางส่วนที่มีระเบียบ บางส่วนที่ไร้ระเบียบ มีความหลากหลาย และมีความซับซ้อนที่เป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เมืองมีเสน่ห์ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ด้วยปัจจัยที่แตกต่างหลากหลาย[113]

แนวคิดโพสต์โมเดิร์นกับสถาปัตยกรรม ยอมรับประวัติศาสตร์ ตัวตน แนวคิด จิตวิญญาณในอดีต รวมทั้งวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบใหม่ โดยพยายามที่หลีกเลี่ยงการลอกเลียนแบบของเดิม หลีกเลี่ยงการสร้างบรรยากาศ สร้างภาพแบบสวนสนุก หรือวัฒนธรรมประดิษฐ์ หรือการหวนรำลึกอดีตเพียงอย่างเดียว เช่น อาคารเก่าที่ยังคงทิ้งร่องรอยเหลือในอดีตบางส่วนที่ไม่สามารถตอบสนองวิถีชีวิตในปัจจุบัน อาจมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสร้างสรรค์ ส่วนการที่จะลอกเลียนแบบของดั้งเดิมนั้นอาจใช้ได้กับบางอาคารในแง่ของการอนุรักษ์ หรือสร้างใหม่เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา เช่น พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ เป็นต้น แต่จะต้องอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง ไม่บิดเบือนประวัติศาสตร์ และท้ายสุดการรับเฉพาะสิ่งใหม่ วิถีชีวิต และเทคโนโลยีใหม่นั้นก็เป็นการทำลายตัวตน เอกลักษณ์ และทำให้ประวัติศาสตร์ขาดช่วง

แนวคิด ทฤษฎี ปรัชญา โพสต์โมเดิร์นจึงมีหลักสำคัญอยู่ที่การยอมรับความหลากหลาย ความพหุนิยม ความคลุมเครือ ความเป็นส่วนย่อยของชุมชน ยอมรับว่าในแต่ละท้องที่มีลักษณะเฉพาะ มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างกันซึ่งสะท้อนเชื้อชาติ (ชาติพันธุ์) ที่แตกต่างหลากหลาย แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้ มีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม และวิถีชีวิต ที่เป็นพหุนิยม ยอมรับการอยู่ร่วมกันของความแตกต่างหลากหลาย ยอมรับและผสานอดีต และปัจจุบันบนพื้นฐานความเป็นจริง

- **ทฤษฎีสถาปัตยกรรมยั่งยืน**

ทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว เป็นพลวัตรอยู่ตลอดเวลาการที่จะพัฒนาเมือง และสถาปัตยกรรมให้ยั่งยืนจึงจำเป็นต้องเข้าในถึงปัจจัยทั้งภายใน-ภายนอก ทั้งในอดีต และปัจจุบัน โดยมีหลักสำคัญอยู่ที่การพัฒนาเมืองบนพื้นฐานที่เป็นจริง มีความยืดหยุ่น ยอมรับทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตที่ยังคงสืบทอดอยู่ และที่ไม่สืบทอด ยอมรับสิ่งที่เกิดในปัจจุบัน วิถีชีวิตร่วมสมัย ที่สามารถผสานอยู่ร่วมกันได้อย่างสร้างสรรค์ สามารถสรุปเมืองยั่งยืน โดยการปรับปรุง และพัฒนาด้านต่าง ๆ ของชุมชน ดังนี้

1. การปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ทั้งเรื่องความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน และมีการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้เข้ากับยุคสมัย และสามารถอยู่ร่วมกับวัฒนธรรม จิตวิญญาณดั้งเดิมอย่างลงตัว เอื้ออำนวยซึ่งกัน และกัน

---

[113] เรื่องเดียวกัน.

2. การสืบสาน สืบทอดวัฒนธรรม ด้วยแนวคิด จิตวิญญาณของชุมชนบนพื้นฐานความเป็นจริงไม่ใช่เพื่อการท่องเที่ยว หรือเป็นวัฒนธรรมประดิษฐ์

3. การพัฒนาสังคมในชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ การที่คนในพื้นที่เห็นคุณค่าของชุมชนที่ตนเองอาศัย ช่วยกันดูแล แก้ปัญหาในชุมชน โดยเฉพาะคนกลุ่มดั้งเดิม (กลุ่มคนเชื้อสายดั้งเดิม) และสามารถอยู่ร่วมกับผู้เข้ามาอาศัยใหม่โดยไม่ถูกสังคมภายนอกกลืน

4. ความมั่นคงเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งไม่ได้หมายถึงรายได้จำนวนมาก แต่เป็นการพัฒนาให้เลี้ยงตนเองได้อย่างยั่งยืนบนพื้นฐานความเป็นจริงในปัจจุบัน และการสืบทอดอดีตและเชื่อมประสานระหว่าง อดีต และปัจจุบัน หากชุมชนเลี้ยงตนเองได้คนในพื้นที่ก็จะอพยพย้ายถิ่นน้อยลง

5. การรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้อยู่อย่างยั่งยืน โดยการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ใช้ธรรมชาติอย่างรู้คุณค่ามากที่สุด ช่วยส่งเสริม และไม่ทำลายธรรมชาติ

นอกจากเรื่องเมืองยั่งยืนแล้ว เรื่องทฤษฎีสถาปัตยกรรมยั่งยืน ยังหมายถึง การออกแบบอาคารโดยคำนึงถึงปัจจัยดังนี้

1. การออกแบบอาคารที่ปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น สะอาด เหมาะสมกับอาชีพ การใช้สอยเข้ากับวิถีชีวิตแบบร่วมสมัย และสามารถถ่านทอดวัฒนธรรม จิตวิญญาณดั้งเดิมอย่างลงตัว บนพื้นฐานความเป็นจริง รวมทั้งทำให้ผู้อาศัยมีความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน

2. การสื่อแนวคิด จิตวิญญาณดั้งเดิม ให้ทราบถึงตัวตน และประวัติศาสตร์ของพื้นที่เพื่อเชื่อมต่อประวัติศาสตร์ โดยไม่ประดิษฐ์ และบิดเบือนความจริง

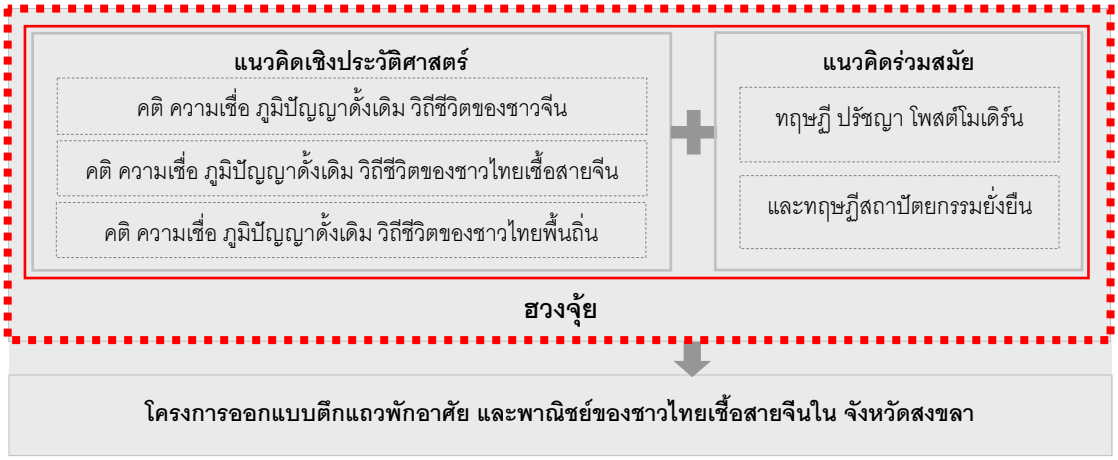
3. การออกแบบอาคารจะยั่งยืนนั้นสิ่งที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เนื่องจากเป็นผู้ใช้สอย และเข้าใจวัฒนธรรม วิถีชีวิต และจิตวิญญาณดั้งเดิมของตนมากที่สุด นอกจากนี้การออกแบบยังส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเหมือนในอดีต และมีพื้นที่ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตปัจจุบัน เช่น การออกแบบพื้นที่ให้คนในคอบครัวสามารถพักพูดคุยกัน และมีพื้นที่ที่เป็นปัจเจกส่วนตัวตามวิถีชีวิตร่วมสมัยด้วย

4. ครอบครัวสามารถเลี้ยงตนเองได้อย่างยั่งยืน บนพื้นฐานความเป็นจริงในปัจจุบัน ซึ่งอาจจะต้องปรับปรุงกิจกรรมที่สืบทอดจากอดีตให้เหมาะกับยุคสมัย เหมาะกับตัวตนและประวัติศาสตร์ของพื้นที่

5. ออกแบบอาคารโดยคำนึงถึงการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และเห็นคุณค่าของธรรมชาติ สามารถนำธรรมชาติมาใช้ในอาคารอย่างเหมาะสม ส่งเสริมการประหยัดพลังงาน

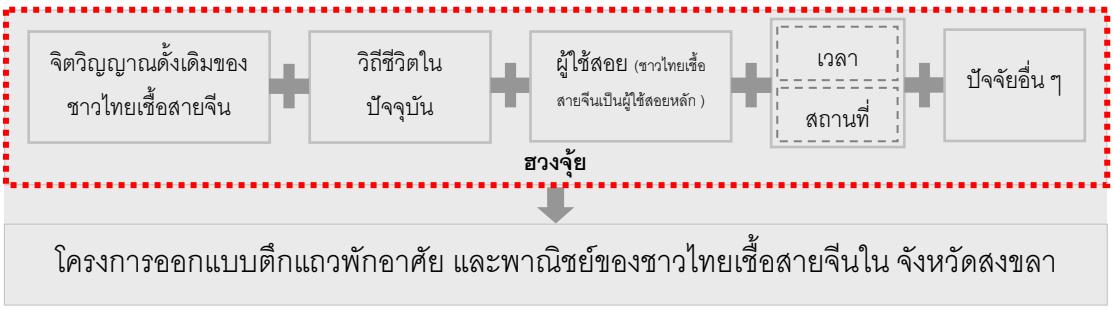
3. แนวคิดใหม่เพื่อการออกแบบโครงการ

แนวความคิดในการออกแบบโครงการ คือ ***การออกแบบสอดประสานเชื่อมโยงกันและกันอย่างยืดหยุ่น (Flexibility) และสร้างสรรค์ บนพื้นฐานความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับ “ฮวงจุ้ย”*** ที่มีความสัมพันธ์กับแนวคิดเชิงประวัติศาสตร์ (คติ ความเชื่อ ภูมิปัญญาดั้งเดิม วิถีชีวิตของชาวจีนชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพื้นถิ่น) แนวคิดร่วมสมัย (ทฤษฎี ปรัชญา เกี่ยวกับที่ว่างในการออกแบบสถาปัตยกรรม ตามทฤษฎี ปรัชญา โพสต์โมเดิร์น และทฤษฎีสถาปัตยกรรมยั่งยืน) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง

แผนภูมิที่ 25 แนวคิด ทฤษฎี ปรัชญา ที่นำมาใช้ในการออกแบบโครงการ

การออกแบบสามารถ***สอดประสานเชื่อมโยงกันระหว่าง จิตวิญญาณดั้งเดิมกับวิถีชีวิตในปัจจุบันบนหัวใจหลัก คือ ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับ “ฮวงจุ้ย”*** (เรื่องหยิน-หยางเกี่ยวกับทฤษฎีคู่ตรงข้ามกันดึงดูดกัน) ยังคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมหลากหลายด้าน รวมถึงปัจจัยที่มีความแตกต่างกัน แล้วพยายามเชื่อมโยงให้มีความกลมกลืนกันสะท้อนสู่การออกแบบ การเชื่อมโยงระหว่างอดีต และปัจจุบัน ก็เพื่อให้ประวัติศาสตร์ของชุมชนเมืองเก่าสงขลามีความต่อเนื่อง นอกจากนี้การออกแบบสามารถสะท้อนเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ของชาวไทยเชื้อสายจีน

แผนภูมิที่ 26 แนวคิดภาพรวมในการออกแบบโครงการ

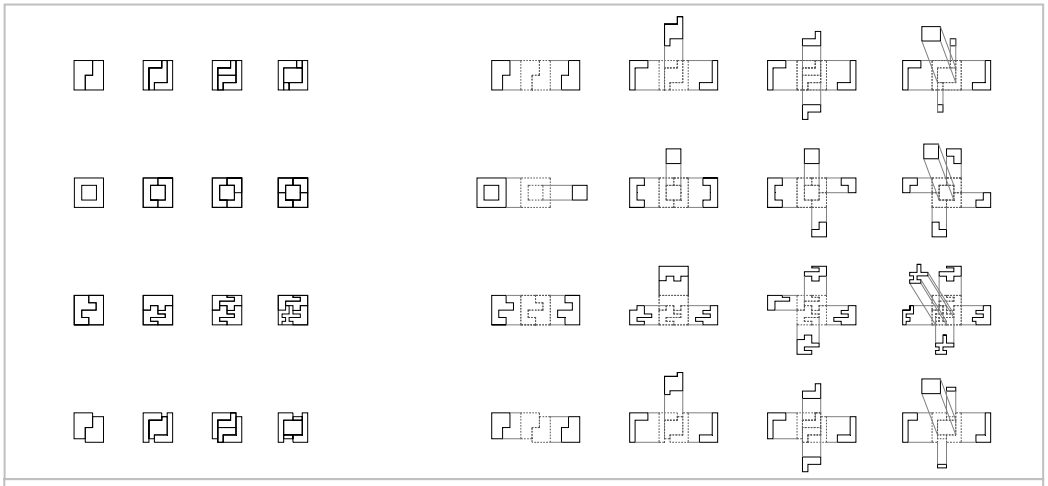
แนวคิดในการออกแบบ และสามารถสอดประสานเชื่อมโยงกันและกันอย่างยืดหยุ่น (Flexibility) และสร้างสรรค์หลากหลายที่มีหัวใจหลักคือแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับฮวงจุ้ย เมื่อนำมาใช้ในการออกแบบสามารถแบ่งออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

1. **ทฤษฎี ปรัชญา เกี่ยวกับบรรยากาศ (กิจกรรม และวิถีชีวิต) ของโครงการออกแบบ**

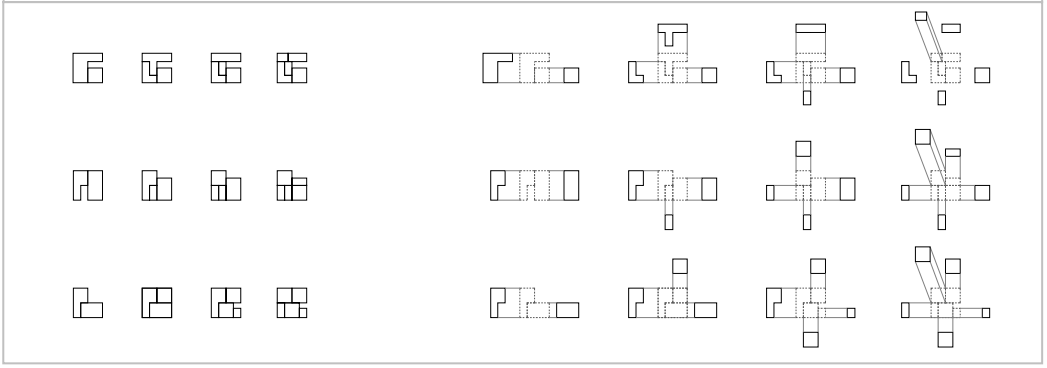
การออกแบบในโครงการ ก็จำเป็นต้องคำนึงถึงกิจกรรม และการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ณ ปัจจุบัน และการเปลี่ยนแปลงหลังการออกแบบโครงการ เพื่อให้การสอดประสานเชื่อมโยงกันและกันอย่างระหว่างกิจกรรมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งที่ยังสืบทอด และกิจกรรมที่ปรับเปลี่ยนสามารถกลมกลืน เชื่อมโยงกันและกันได้ จึงจำเป็นต้องยึดพื้นฐานของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน กิจกรรมดั้งเดิมที่สืบทอดถึงปัจจุบันเป็นหลัก แล้วปรับกิจกรรมใหม่ให้สอดคล้องเข้ากัน อย่างยืดหยุ่น (Flexibility) และสร้างสรรค์ (อ่านรายละเอียดได้ในบทที่ 6 สรุปโครงการออกแบบ) เป็นบรรยากาศที่เกิดขึ้นแบบพลวัตร หลากหลาย มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทำให้มีชีวิตชีวา และสามารถแสดงตัวตน และสัญญะแห่งสถานที่ได้อย่างลงตัว รับรู้ได้ถึงเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ ที่มีหัวใจหลักคือแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับฮวงจุ้ย

2. **ทฤษฎี ปรัชญา เกี่ยวกับที่ว่างในการออกแบบสถาปัตยกรรม และรูปแบบในการออกแบบสถาปัตยกรรม**

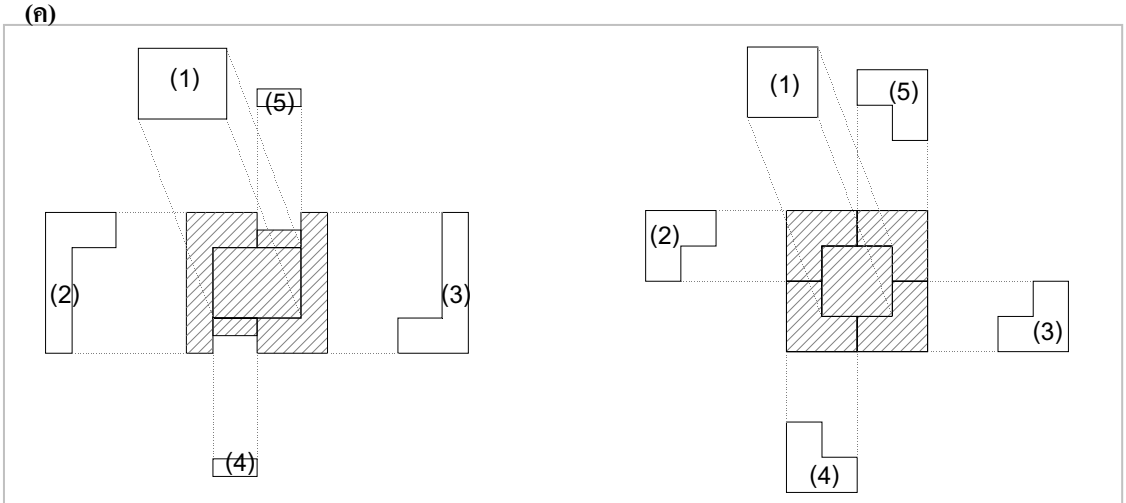
(ก)

(ข)

(ค)

(1) แทน คน (ผู้อาศัย หรือผู้ใช้สอยประจำ และชั่วคราว)
(2) แทน จิตวิญญาณดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายจีน
(3) แทน วิถีชีวิตในปัจจุบัน
(4) แทน เวลา และสถานที่ (บริบท และสภาพโดยรอบ)
(5) แทน ปัจจัยอื่น ณ เวลา สถานที่นั้น ๆ

แทน อาคารใหม่ ที่สื่อแนวคิดดั้งเดิม เรื่องฮวงจุ้ยเป็นหลักโดยไม่ยึดติดในรูปแบบ

แทน อาคารเก่า ที่มีแนวคิด และรูปแบบดั้งเดิมซึ่งปรับปรุงใหม่บางส่วน ให้เหมาะกับวิถีชีวิตใหม่

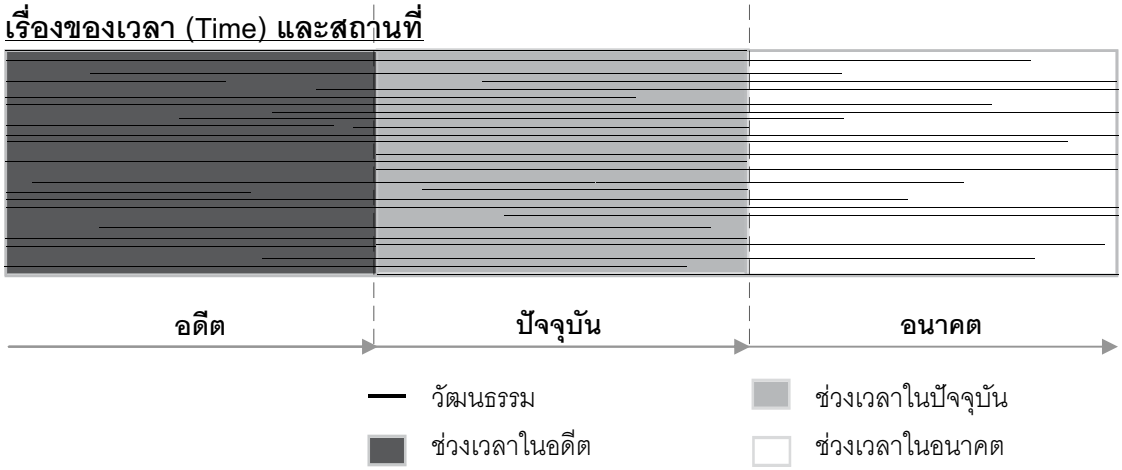
ภาพที่ 234 กราฟิกแนวคิดการออกแบบ

ภาพที่ 234 ข้อ **(ก)** และ **(ข)** กราฟิกสื่อแทนการออกแบบอาคารด้วยวิธีการสอดประสานเชื่อมโยงกันและกันอย่างยืดหยุ่น (Flexibility) และสร้างสรรค์ โดยยังสื่อแนวคิดจิตวิญญาณดั้งเดิมเรื่องฮวงจุ้ยเป็นหลักได้ด้วยปัจจัยที่ต่างกันไป ขึ้นอยู่กับ เวลา และสถานที่นั้น ๆ เป็นสำคัญ ในกราฟิกนี้ต้องการสื่อถึงรูปสี่เหลี่ยม (แทนรูปแบบตึกแถวจีน) ที่เกิดขึ้นจากการประกอบกันของรูปเหลี่ยมที่แตกต่างกันออกไป (ปัจจัย และแนวคิดที่นำมาใช้ในการออกแบบ เช่น พื้นที่ว่างภายใน ลำดับการเข้าถึงเป็นต้น) เมื่อนำรูปเหลี่ยมที่แตกต่างกันนี้มาสอดประสานกันก็ยังสื่อ ยังรับรู้ได้ว่าเป็นรูปสี่เหลี่ยม (หมายถึงความเชื่อดั้งเดิมเรื่องฮวงจุ้ยเป็นหลัก) แม้ว่าจะมีรูปแบบดั้งเดิมแบบข้อ **(ก)** หรือจะมีรูปแบบใหม่แบบข้อ **(ข)**

ภาพที่ 234 ข้อ **(ค)** แสดงกราฟิกแบบ ข้อ **(ก)** และ **(ข)** โดยแบ่งให้เห็นอย่างชัดเจน 2 กรณี <u>รูปซ้าย</u> แทนอาคารใหม่ที่สื่อแนวคิดดั้งเดิม โดยไม่ยึดติดในรูปแบบ มีการสอดประสานเชื่อมโยงกันและกันอย่างยืดหยุ่น (Flexibility) ด้วยปัจจัยแวดล้อมหลากหลายด้าน ทั้งการออกแบบรูปแบบภายนอก และพื้นที่ภายในสามารถออกแบบได้หลากหลายแบบ แต่ก็ยังสามารถสื่อจิตวิญญาณดั้งเดิมเรื่องฮวงจุ้ยเป็นหลัก (ในที่นี้ถึงแม้ไม่ใช้รูปสี่เหลี่ยมที่สมบูรณ์ แต่ก็ยังสามารถสื่อสัญลักษณ์ของรูปสี่เหลี่ยม)

ภาพที่ 234 ข้อ **(ค)** <u>รูปขวา</u> แทนอาคารเก่า ที่มีพื้นที่ภายในไม่เหมาะสมกับวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีแนวคิด และรูปแบบดั้งเดิมซึ่งปรับปรุงใหม่บางส่วน ให้เหมาะกับวิถีชีวิตใหม่ด้วยการสอดประสานเชื่อมโยงกันและกันอย่างยืดหยุ่น (Flexibility) ด้วยปัจจัยแวดล้อมหลากหลายด้าน คือ รูปสี่เหลี่ยมแทนรูปแบบอาคารเดิมที่ยังคงปรากฏให้เห็น (อาคารเก่าที่ยังคงทิ้งร่องรอยในปัจจุบัน) แต่ก็สามารถออกแบบพื้นที่ภายในด้วยรูปทรงย่อยที่แตกต่างกัน (ปัจจัย และแนวคิดที่นำมาใช้ในการออกแบบ เช่น พื้นที่ว่างภายใน ลำดับการเข้าถึงเป็นต้น) ถึงแม้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ภายในให้เหมาะสมกับปัจจุบันแต่ก็ยังคงสื่อแนวคิดลงบนพื้นที่ภายในได้ ณ เวลา และสถานที่นั้นๆ ได้หลายแบบ หลายวิธี ทั้งการสื่อความหมายตรง และความหมายแฝงเรื่องฮวงจุ้ยเป็นหลัก

<u>เรื่องของเวลา (Time) และสถานที่</u>

ภาพที่ 235 กราฟิกแสดงแนวคิดภาพรวมในการออกแบบของโครงการ

เวลามีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง (พลวัตร) จากอดีตถึงปัจจุบัน จากปัจจุบันมุ่งสู่อนาคต โดยวัฒนธรรมก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้เป็นแบบแผนที่มีการสืบทอดปฏิบัติกันมา เป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และปัจจัยต่าง ๆ บางอย่างสืบทอดปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน และมีแนวโน้มสู่อนาคต บางส่วนมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน บางส่วนเพิ่งเกิดขึ้นใหม่ ดังนั้นในโครงการจะคำนึงถึงวัฒนธรรมที่ยังคงสืบทอดในปัจจุบัน (ช่วงกลาง) เป็นหลักทั้งที่สืบทอดจากอดีต และเป็นวิถีชีวิตในปัจจุบัน เพื่อให้เป็นไปตามหลักความจริง ไม่บิดเบือนประวัติศาสตร์ หรือเป็นวัฒนธรรมประดิษฐ์ หรือรื้อฟื้นสิ่งที่ขาดช่วงไปแล้ว แต่เป็นวิถีชีวิตที่แท้จริง เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาถึงช่วงเวลาปัจจุบัน (ช่วงกลาง ของภาพที่ 7.13)

การออกแบบต้องคำนึงถึงสถานที่ และบริบทโดยรอบ จำเป็นต้องดูเป็นส่วน ๆ ทั้งส่วนย่อย และภาพรวม ในโครงการแบ่งมาพิจารณาการออกแบบภาพรวมตั้งแต่ถนนไทรบุรี-ทะเลสาบฝั่งถนนนครนอก ตามช่วงถนนย่อย ถนนนครใน-นครนอก ระหว่างซอย และกลุ่มอาคารและอาคารที่ขนาบ หรืออาคารหรือตรอกซอยที่ขนาบพื้นที่ออกแบบ (รายละเอียดดูการออกแบบ)

<u>ทฤษฎีคู่ตรงข้ามกันดึงดูดกัน</u>

คู่ตรงข้าม ในที่นี้หมายถึง สิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกันแต่ไม่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง ยังทิ้งร่องรอยของอีกฝ่าย สิ่งหนึ่งสิ่งใดจะมีความหมายก็ต่อเมื่อไปสัมพันธ์กับสิ่งอื่นผ่านความแตกต่าง

คู่ตรงข้ามกันดึงดูดกัน หมายถึง สิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกันแต่ไม่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง ยังทิ้งร่องรอยของอีกฝ่าย ต่างฝ่ายต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน สอดประสานเชื่อมโยงกันและกันอย่างยืดหยุ่น (Flexibility) หลากหลาย

ตารางแสดงทฤษฎีคู่ตรงข้ามกันดึงดูดกัน		
อดีต	**การสอดประสานสัมพันธ์(ดึงดูดกัน)**	**ปัจจุบัน**
เก่า	สอดประสาน	ใหม่
อาคารเก่า	กลมกลืน	อาคารใหม่
กลุ้มคนดั้งเดิม (ชาวไทยเชื้อสานจีน)	อยู่ร่วมกันอย่างมีสุข	กลุ้มคนใหม่ (คนไมยที่เข้ามาอาศัย ประกอบอาชีพ หรือคนไทย และคนต่างชาติที่เข้ามาเยี่ยมเยือน)
ธรรมชาติ	อยู่ร่วมกัน	มนุษย์สร้าง
สิ่งเดิมสูญสลาย	ซ้อนทับ	สิ่งที่ใหม่เข้ามาแทน
อ่อน	ยืดหยุ่น	แข็ง
ไม่ชัดเจน	คลุมเครือ	ชัดเจน
พื้นที่ที่มีการใช้สอยที่ไม่ชัดเจน	คลุมเครือ (พื้นที่ที่มีการใช้สอยชัดเจนก็ต่อเมื่อมีคนเข้ามาใช้สอย)	พื้นที่ที่มีการใช้สอยที่ชัดเจน
ซ่อมแซม ปรับปรุงอาคารเก่าที่ทรุดโทรม	ประนีประนอม	สร้างอาคารใหม่ เคารพอาคารเก่า บริบท และบรรยากาศเก่าที่ทิ้งร่องรอยในปัจจุบัน
ไม่มีระเบียบ	มีชีวิตชีวา (มีระเบียบบางส่วน ไม่มีระเบียบบางส่วน ไม่ตายตัว)	มีระเบียบ

ตารางที่ 27 แสดงทฤษฎีคู่ตรงข้ามกันดึงดูดกัน

การออกแบบที่มีการเชื่อมประสานกันอย่างยืดหยุ่น หมายถึง การออกแบบที่มีการปรับเปลี่ยน แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ เวลา สถานที่ บริบท และปัจจัยแวดล้อม มาสอดประสานการออกแบบอย่างสร้างสรรค์

บทที่ 8
การออกแบบ และพัฒนาโครงการ

การออกแบบ และพัฒนาโครงการมีแนวคิดหลักในการออกแบบตึกแถวเพื่อสะท้อนจิตวิญญาณดั้งเดิม คติ ความเชื่อ วิถีชีวิตของชาวจีน ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยพื้นถิ่น ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างสรรค์อิสระ ที่มีจุดอ้างอิงจากประวัติศาสตร์และรากของสังคม วัฒนธรรมเดิม ที่มีการพัฒนาผันแปรบนรากฐานของเนื้อหาจิตวิญญาณเดิม[114] ตอบสนองกิจกรรม การใช้สอยและความต้องการใหม่ ๆ ผ่านรูปแบบการใช้พื้นที่เชื่อมต่อ และที่ว่าง ซึ่งสะท้อนพฤติกรรม จิตวิญญาณ และวัฒนธรรม ความเชื่อดั้งเดิมของผู้อยู่อาศัย ซึ่งตึกแถวพักอาศัยและพาณิชยกรรมที่ทำการศึกษานี้เป็นผลของการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมจีนกับวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ การออกแบบตึกแถวเป็นการพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลาให้มีสภาพดีขึ้นอย่างยั่งยืน เหมาะกับวิถีชีวิตร่วมสมัย เช่น การออกแบบผนังจากอดีตเป็นผนังรับน้ำหนัก ออกแบบใหม่เป็นโครงสร้างเสา-คาน และมีการทำเครื่องเรือนติดผนัง (Built in) ซึ่งเหมาะกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ที่ต้องการพื้นที่เก็บของมากขึ้น

จากการศึกษาในบทที่ 6 สรุปโครงการออกแบบได้สรุปอาคารที่จะออกแบบโดยแบ่งการออกแบบอาคารเป็น 5 กลุ่มตามคุณค่า เป็นการออกแบบเพื่อปรับปรุงการใช้สอยอาคารเดิมให้มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เสริมสร้างสร้างจิตวิญญาณชุมชน และอีก 1 กลุ่มเป็นกลุ่มที่ 6 เป็นการออกแบบภูมิทัศน์ของพื้นที่เปิดโล่ง เพิ่มพื้นที่ว่างสาธารณะ ส่งเสริมสัมพันธ์ภาพของคนในชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนในสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยแต่ละอาคารมีการใช้สอยหลากหลาย และแตกต่างกันบนพื้นฐานความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน ตามความเหมาะสม ส่งเสริมบริบทชุมชนเมืองเก่า และไม่ทำลายทัศนียภาพโดยรวม แต่เพื่อให้เหมาะสมกับโครงการออกแบบ และพัฒนาพบว่าสามารถออกแบบ และพัฒนากลุ่มตึกแถวออกเป็น 4 กลุ่ม ตามลักษณะการปรับปรุงอาคาร ได้แก่ การรื้อสร้างใหม่ ,การปรับปรุง ,การสงวนรักษา และการจัดพื้นที่เปิดโล่ง

---

[114] ต้นข้าว ปาณินท์, "ทฤษฎีและแนวคิด (Typology of Architecture)," วารสารอาษา 40,4 , (มิถุนายน-กรกฎาคม 2548) : 106-110.

การออกแบบ และพัฒนาโครงการได้นำแนวคิดเชิงประวัติศาสตร์ เช่น ความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนเรื่องฮวงจุ้ย ปรัชญาลัทธิขงจื้อ ปรัชญาลัทธิเต๋า หยิน-หยาง และความเคารพนับถือธรรมชาติ และความเชื่อเรื่องวิญญาณ รวมทั้งแนวคิดร่วมสมัย เช่น ทฤษฎี ปรัชญาโพสต์โมเดิร์น และทฤษฎีสถาปัตยกรรมยั่งยืน (ดูบทที่ 7) มาออกแบบตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์ โดยสร้างสรรค์ใหม่ให้เหมาะกับวิถีชีวิตร่วมสมัย บนรากฐานแนวความคิดจิตวิญญาณดั้งเดิม รวมทั้งพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนผ่านการออกแบบอาคาร ส่งเสริมกิจกรรมดั้งเดิมที่ยังคงสืบทอดมาจนทุกวันนี้ได้พัฒนาต่อไป ออกแบบพื้นที่ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ได้แก่ จัดตั้งสำนักงานของกลุ่มผู้รักชุมชนประวัติศาสตร์เพื่อร่วมกันจัดทำโครงการ แนะนำ ให้ความรู้ และส่งเสริมให้ผู้อาศัยเห็นคุณค่าของชุมชน และต้องการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง โดยมีตัวแทนผู้อาศัย ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ องค์กรต่าง ๆ และรัฐ คอยแนะนำ ปรึกษา นอกจากนี้ยังฟื้นฟู สืบทอดประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยจัดกิจกรรม และออกแบบอาคารที่ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน ได้แก่ การสร้างพิพิธภัณฑ์ จัดนิทรรศการ เป็นต้น

โครงการออกแบบสถาปัตยกรรมนี้จึงเป็นการอนุรักษ์เชิงพัฒนาคุณภาพชีวิต งานสถาปัตยกรรมตึกแถว ให้เหมาะกับปัจจุบัน ยกระดับคุณภาพชีวิต สะท้อนจิตวิญญาณดั้งเดิม ส่งเสริมชุมชนเมืองเก่าที่ยังทิ้งร่องรอยทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ สามารถอยู่ร่วมและเหมาะสมกับวิถีชีวิตร่วมสมัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

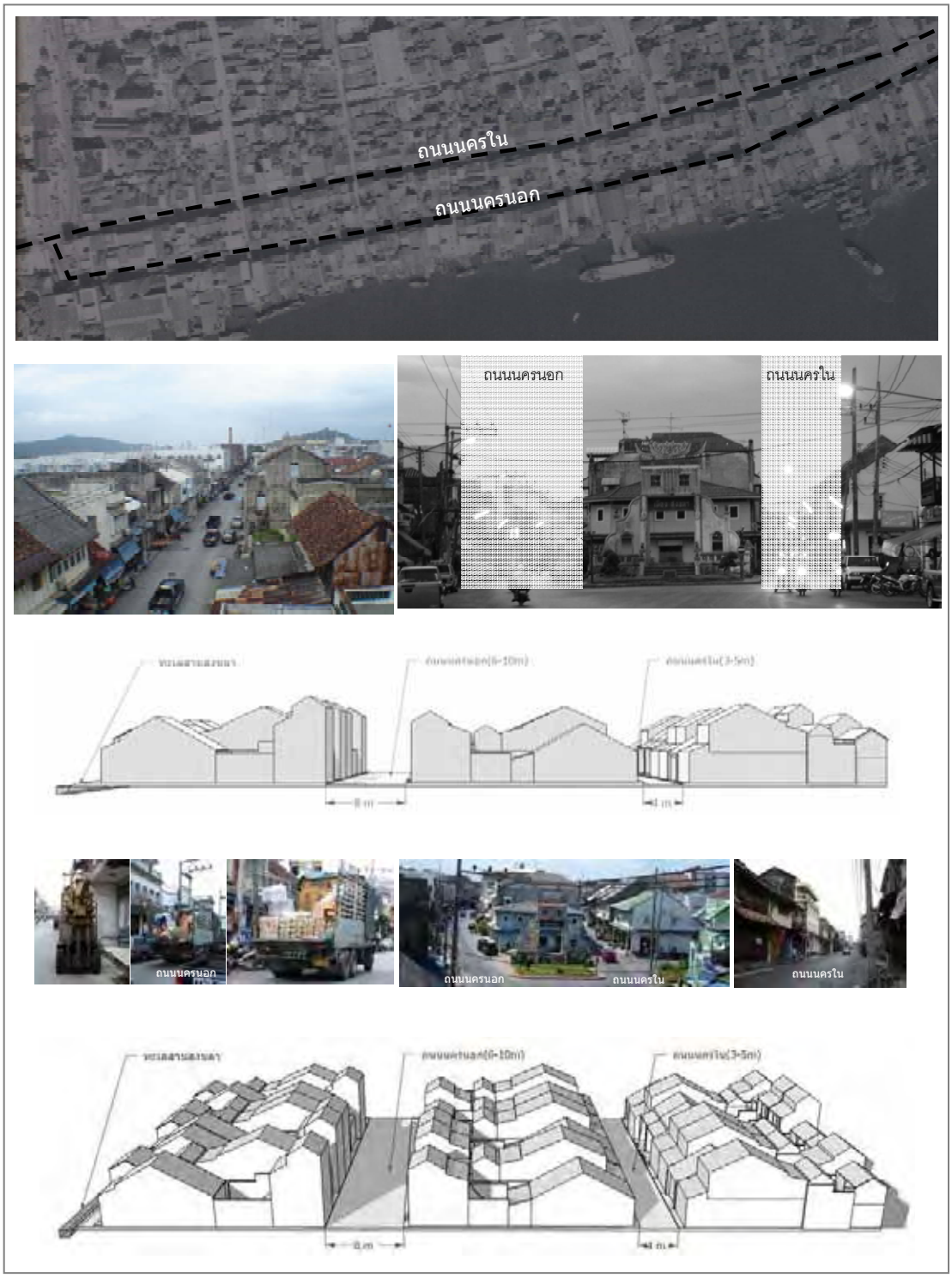
1.พื้นที่ตั้งโครงการออกแบบ

การเลือกพื้นที่ตั้งโครงการจากตึกแถวจากการประเมินคุณค่าในกลุ่มต่าง ๆ (ดูบทที่ 3 และ บทที่ 6) และพื้นที่โล่ง ลาน ตรอก บริเวณถนนนครนอก ถนนนครใน สามารถแบ่งโครงการออกแบบ และพัฒนากลุ่มตึกแถวออกเป็น 4 กลุ่ม ตามลักษณะการปรับปรุงอาคาร (ลายเส้นที่ 219)

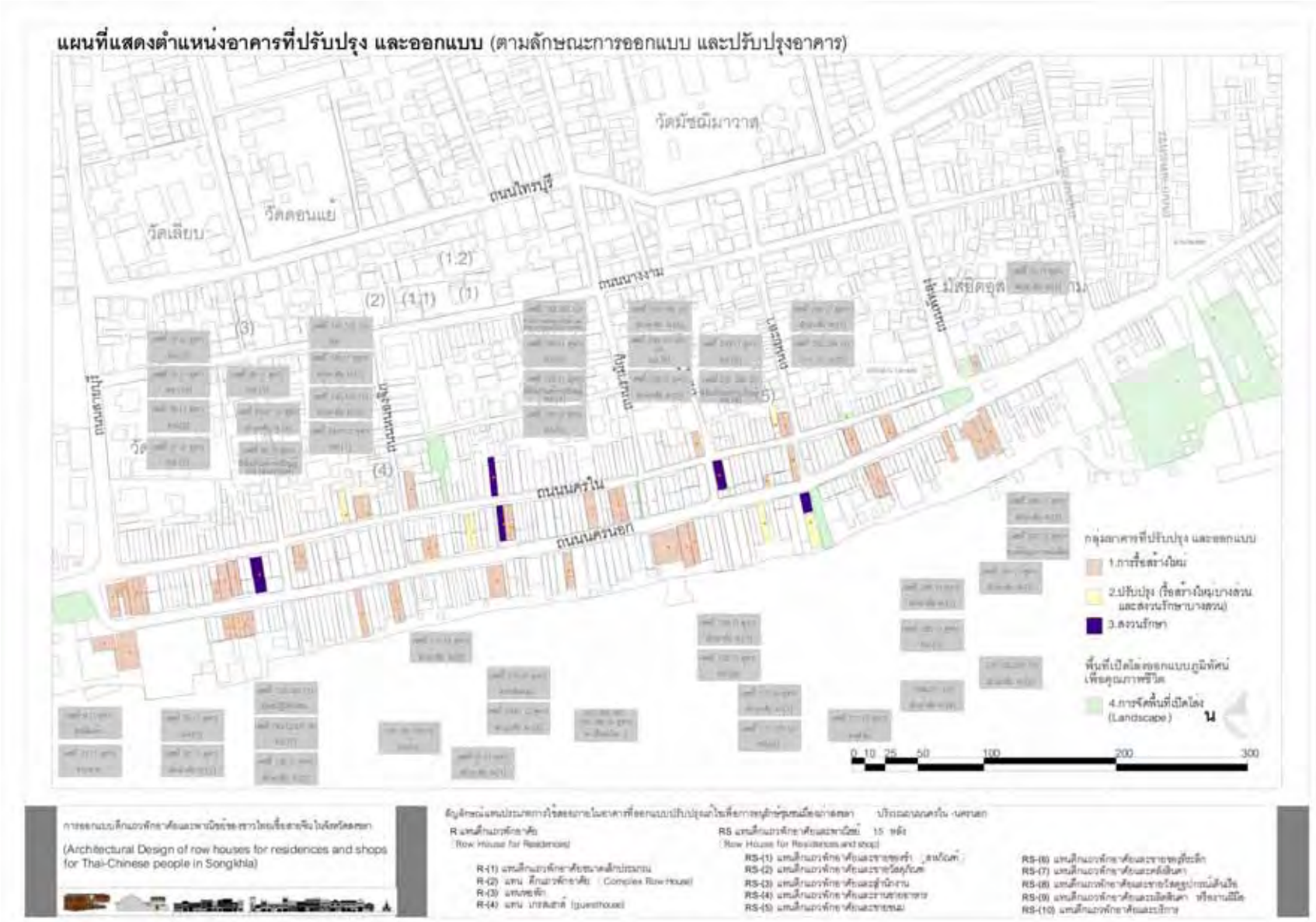
1. การรื้อสร้างใหม่ จำนวน 39 หลัง
2. การปรับปรุง (สงวนรักษาบางส่วน รื้อสร้างใหม่บางส่วน) จำนวน 5 หลัง
3. การสงวนรักษา จำนวน 5 หลัง
4. การจัดพื้นที่เปิดโล่ง (การออกแบบภูมิทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น) จำนวน 7 จุด

โครงการออกแบบ และพัฒนากลุ่มตึกแถวทั้ง 4 กลุ่ม มีพื้นที่ใช้สอยที่แตกต่างกันตามความเหมาะสม ความต้องการของชาวบ้านจากการวิเคราะห์กรณีศึกษาในบทที่ 5 เรื่อง

โครงการอนุรักษ์ และพัฒนาตึกแถวเพื่อสนองความต้องการสมัยใหม่ในพื้นที่ต่าง ๆ และแนวโน้มจากการวิเคราะห์โครงการของรัฐบาลท้องถิ่นซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยสามารถสรุกตึกแถวที่ออกแบบดังนี้

ภาพที่ 236 แสดงตำแหน่งทะเลสาบสงขลา ถนนนครนอก และถนนนครใน

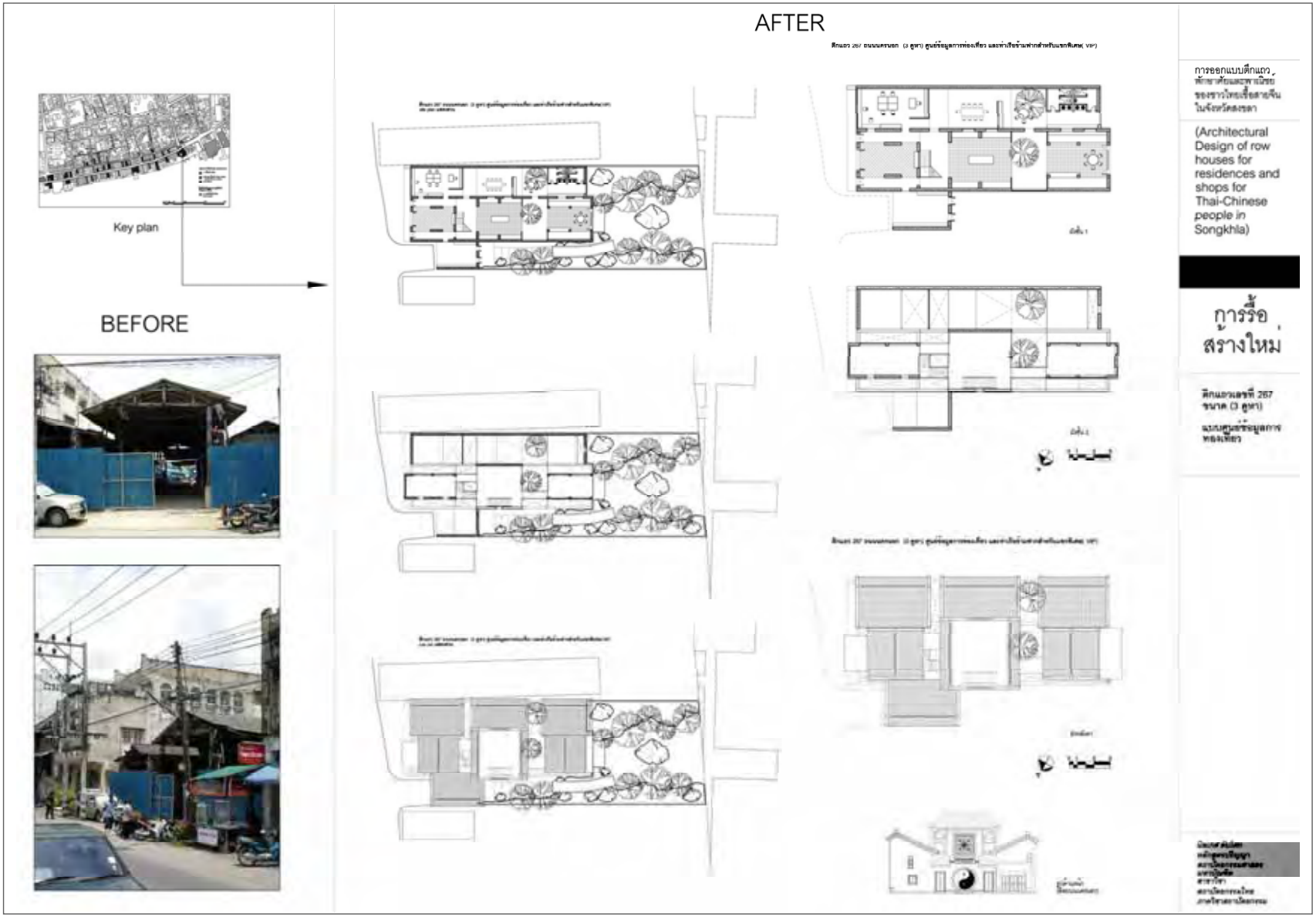

ลายเส้นที่ 219 แผนที่แสดงตำแหน่งอาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ (ตามลักษณะการออกแบบ และปรับปรุงอาคาร)

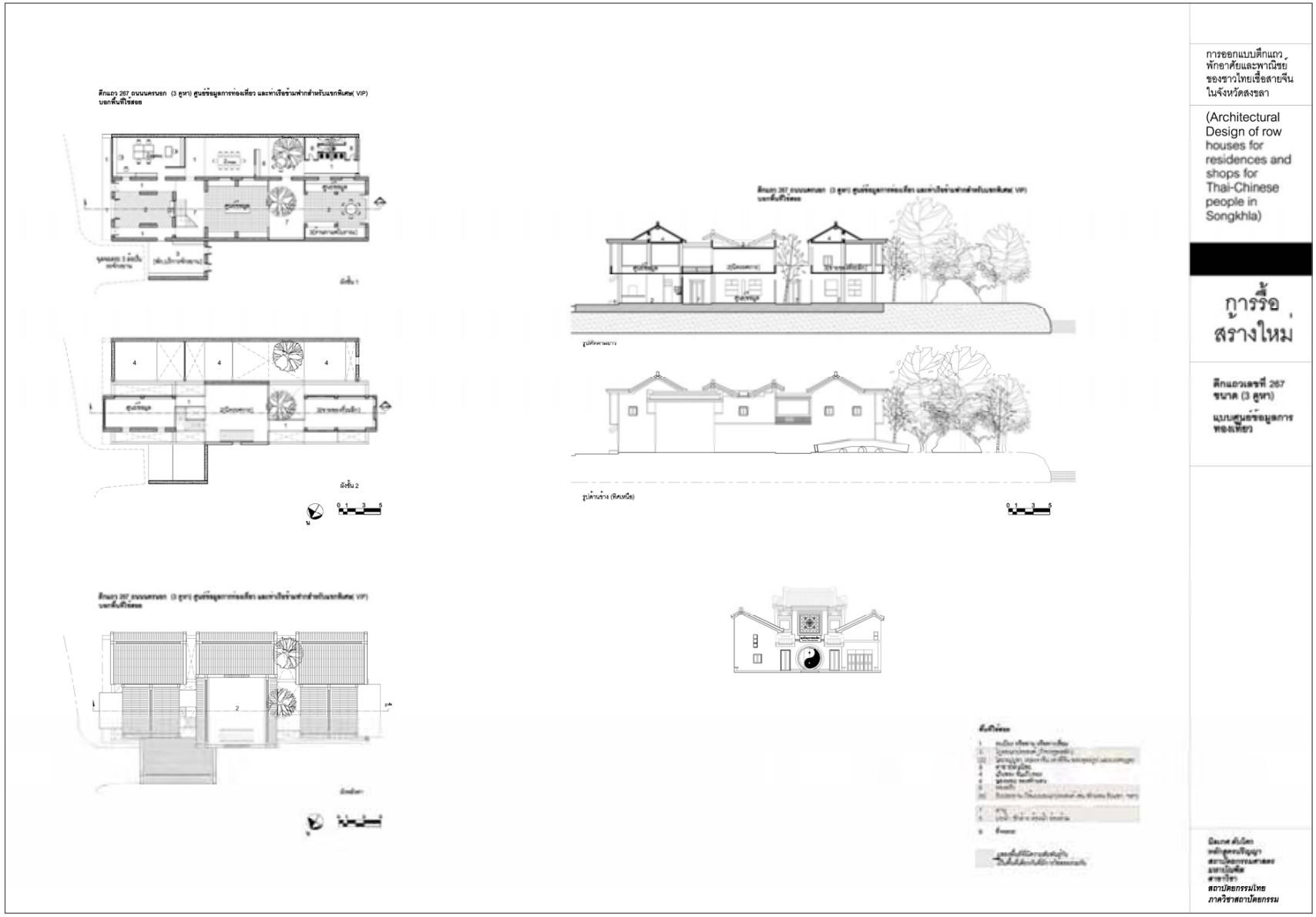
1. **การรื้อสร้างใหม่** จำนวน 39 หลัง ได้แก่ เลขที่ 22 (ถนนนครใน), เลขที่ 252 และ 254 (ถนนนครใน), 228 (ถนนนครใน), เลขที่ 140 และ142, เลขที่ 124,126 และ 128 (ถนนนครใน), เลขที่ 285 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 283(ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 269 และ 271 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่ 253 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่ 243 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่199,201และ 203 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) , เลขที่ 191 และ 193 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) ,เลขที่ 165 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 141 และ 143 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่ 139 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) , เลขที่ 103 และ 105 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่ 89 และ 91(ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) , เลขที่ 85 และ 87 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 83 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) , เลขที่ 61 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่ 59 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่ 57 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน),เลขที่ 55 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) , เลขที่ 269 (ถนนนครนอก) , เลขที่ 267 (ถนนนครนอก) , เลขที่ 261(ถนนนครนอก), เลขที่ 231,233 และ235 (ถนนนครนอก), เลขที่ 175 (ถนนนครนอก), เลขที่171และ173 (ถนนนครนอก), เลขที่ 161,163,165,167 และ 169 (ถนนนครนอก), เลขที่ 133 (ถนนนครนอก), เลขที่ 113 (ถนนนครนอก), เลขที่ 79 และ 81 (ถนนนครนอก), เลขที่ 67 (ถนนนครนอก) , เลขที่ 29,31,33 และ 35 (ถนนนครนอก) , เลขที่ 27 (ถนนนครนอก), เลขที่ 25 (ถนนนครนอก) , เลขที่ 11 (ถนนนครนอก) และเลขที่ 9 (ถนนนครนอก)

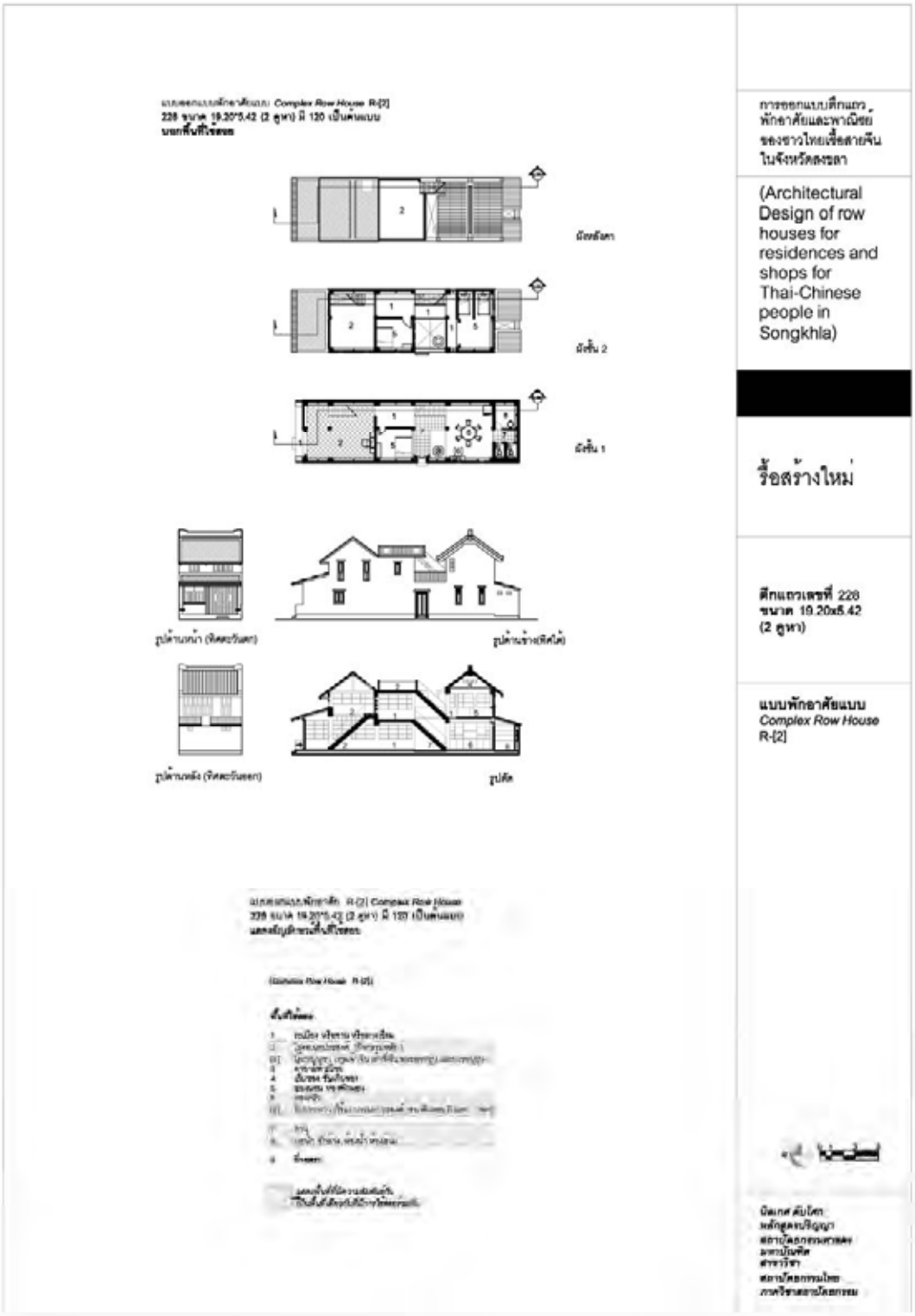
ภาพที่ 238 ตึกแถวเลขที่ 59 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และงานฝีมือ

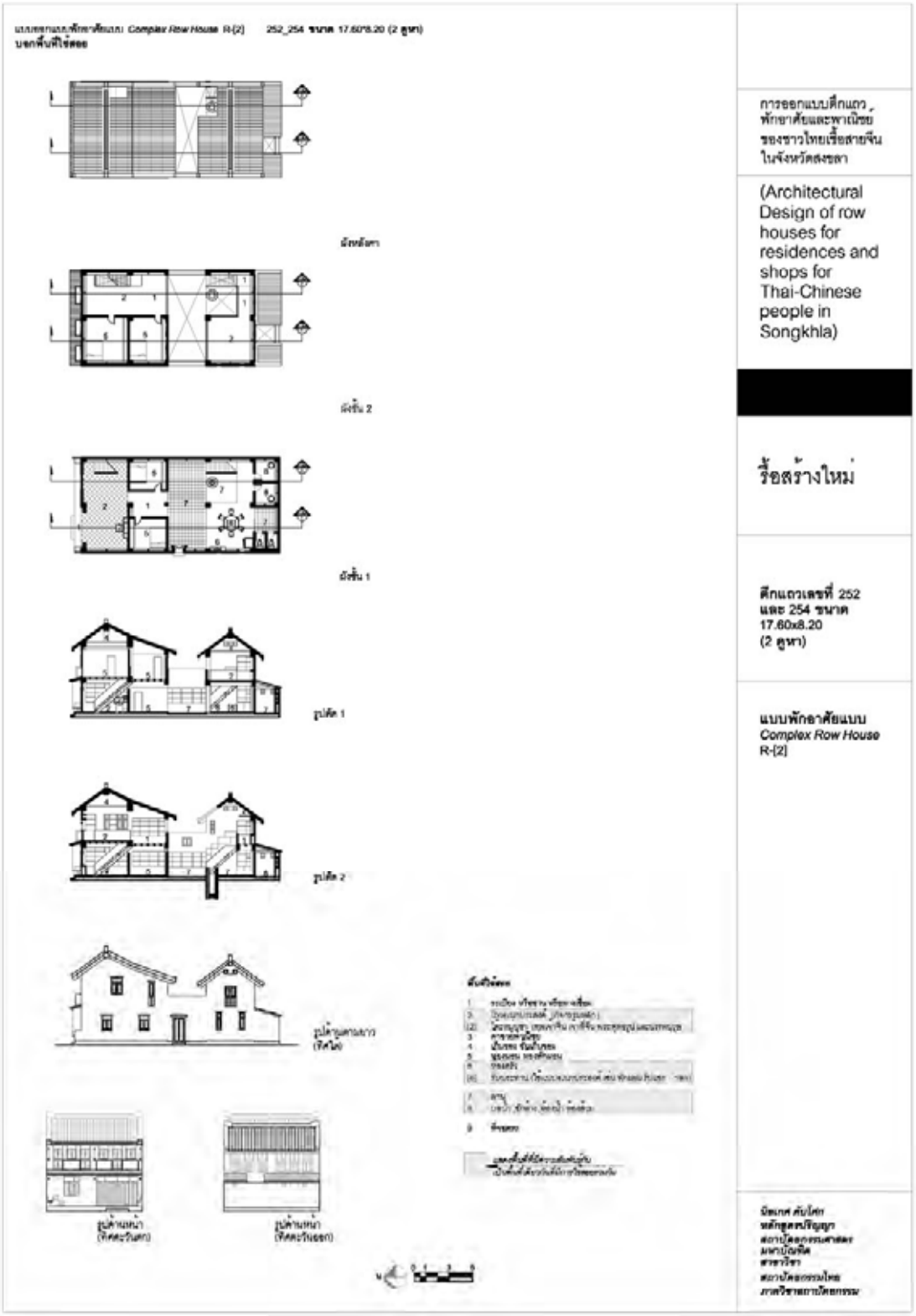
ภาพที่ 239 ตึกแถวเลขที่ 267 รื้อสร้างใหม่ ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว

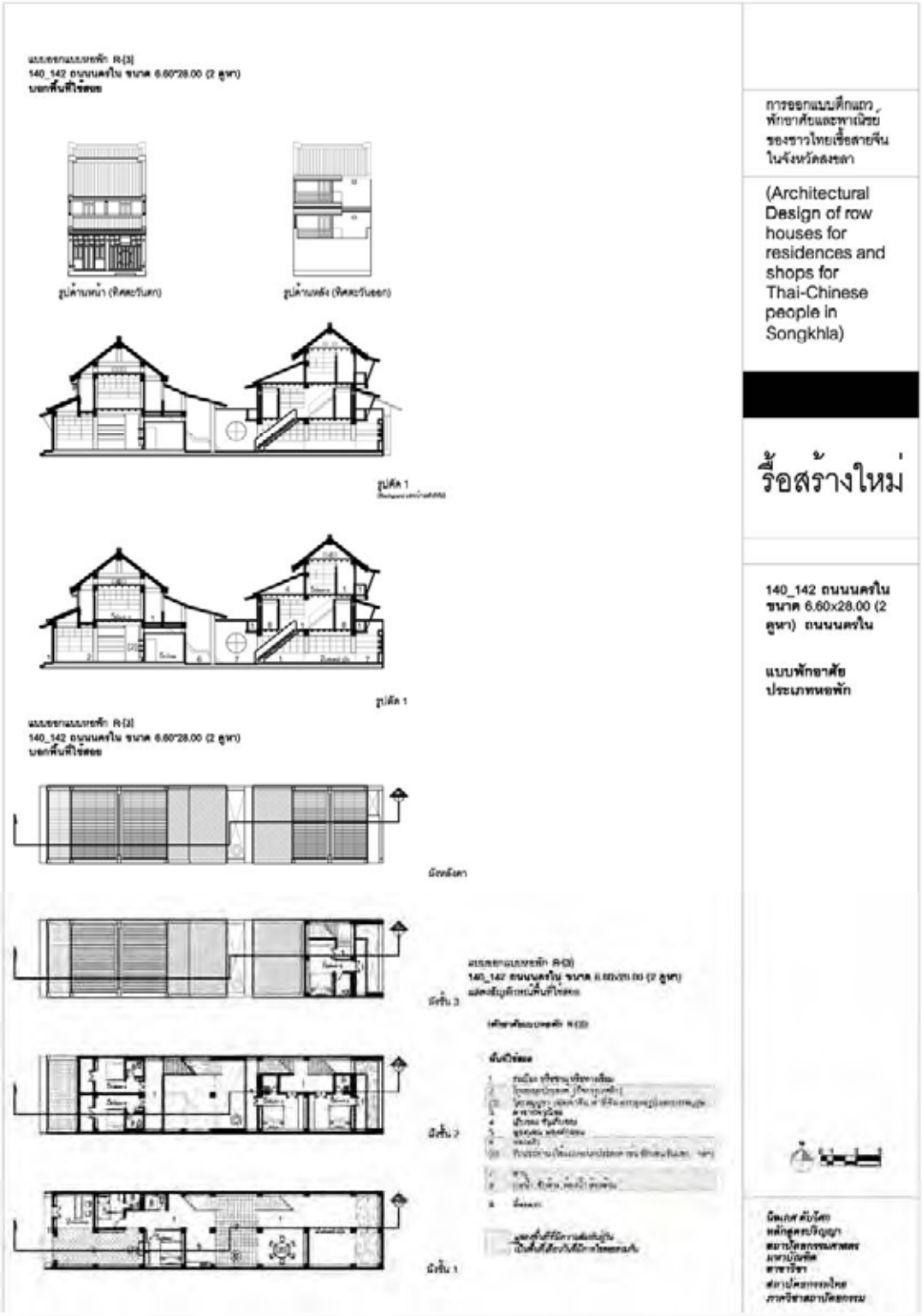
ลายเส้นที่ 220 ตึกแถวเลขที่ 267 รื้อสร้างใหม่ เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว

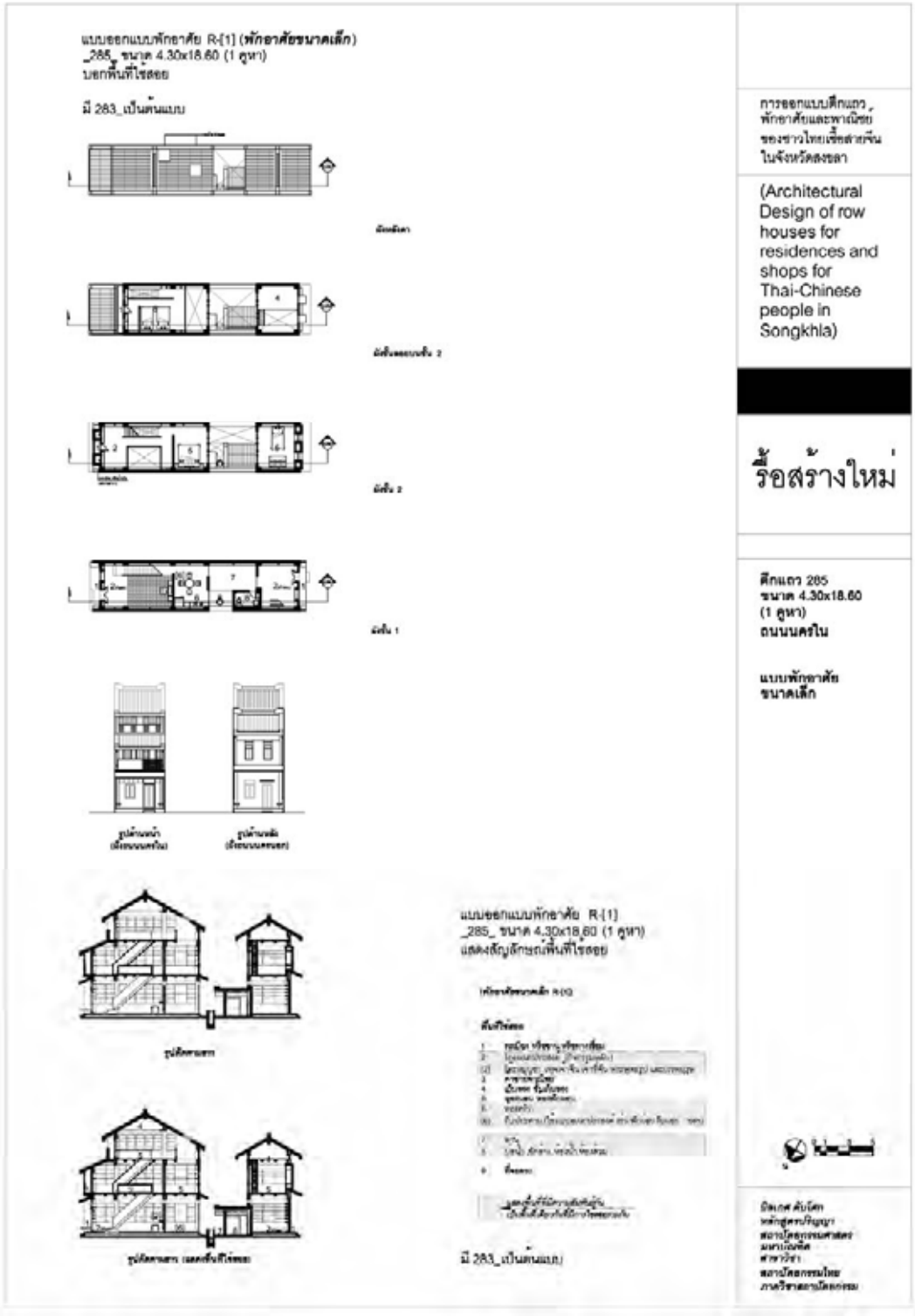
ลายเส้นที่ 221 ตึกแถวเลขที่ 228 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย(Complex Row House)

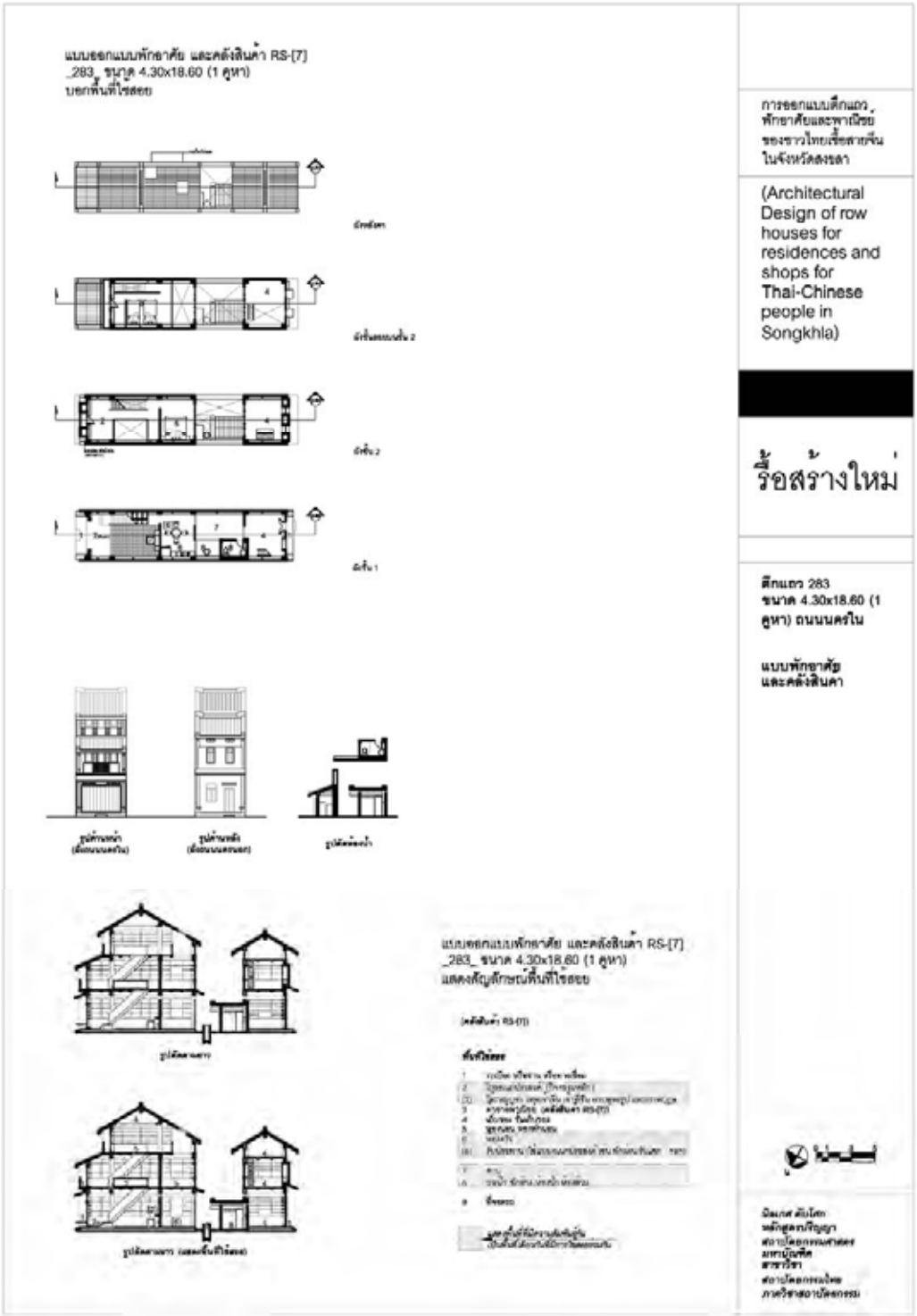
ลายเส้นที่ 222 ตึกแถวเลขที่ 252 และ 254 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย(Complex Row House)

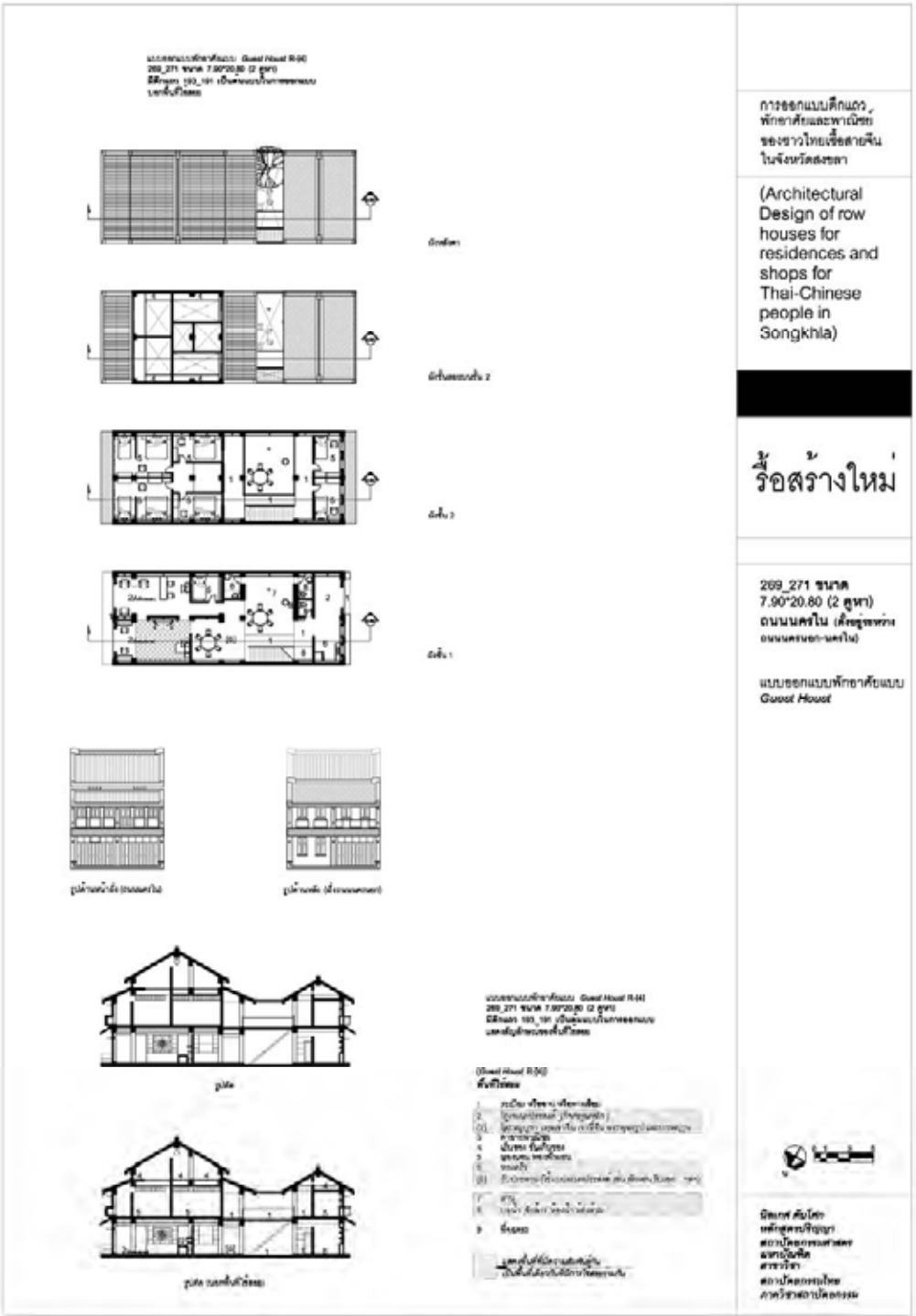
ลายเส้นที่ 223 ตึกแถวเลขที่ 140 และ 142 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัยประเภทหอพัก

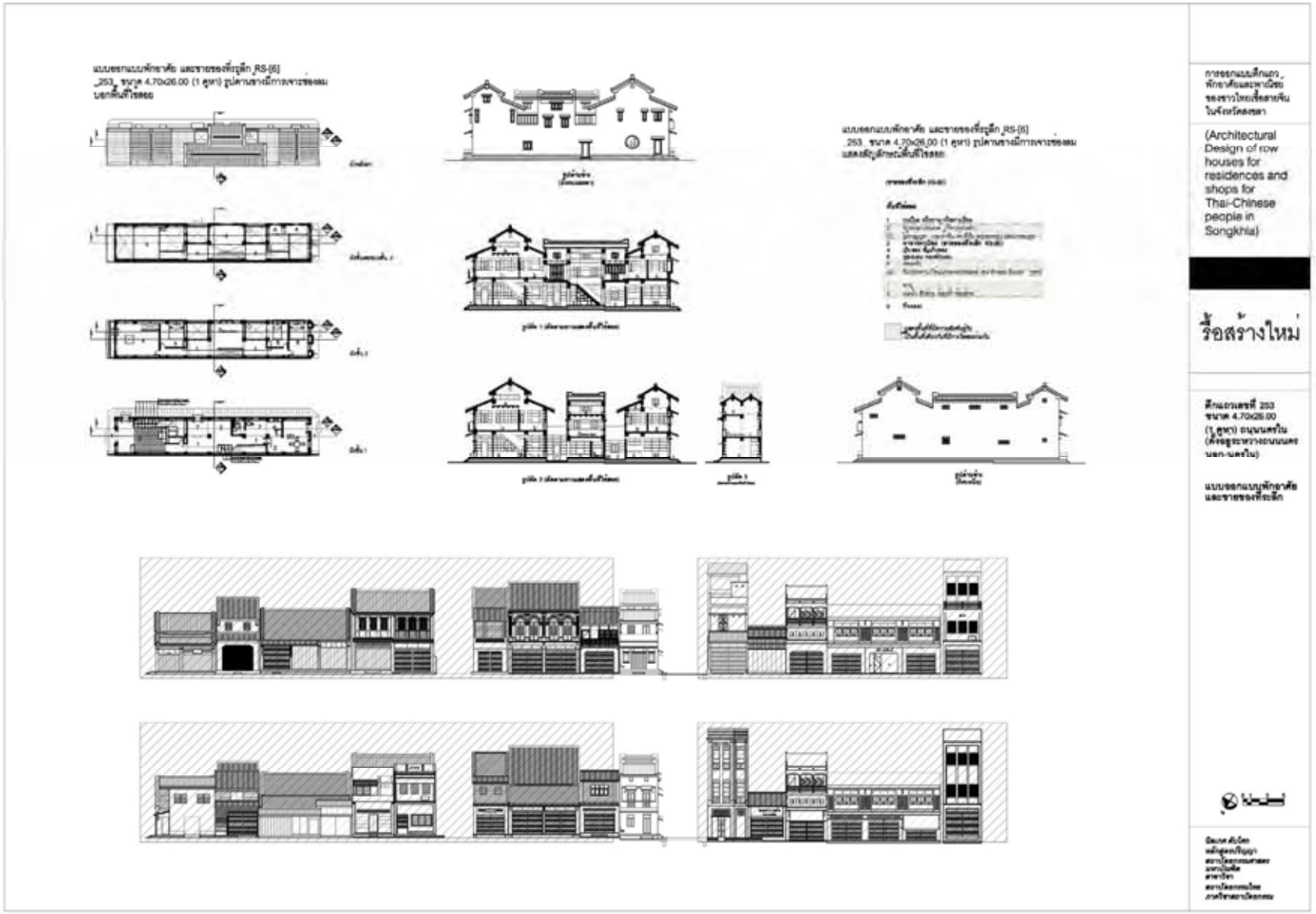
ลายเส้นที่ 224 ตึกแถวเลขที่ 285 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัยขนาดเล็ก

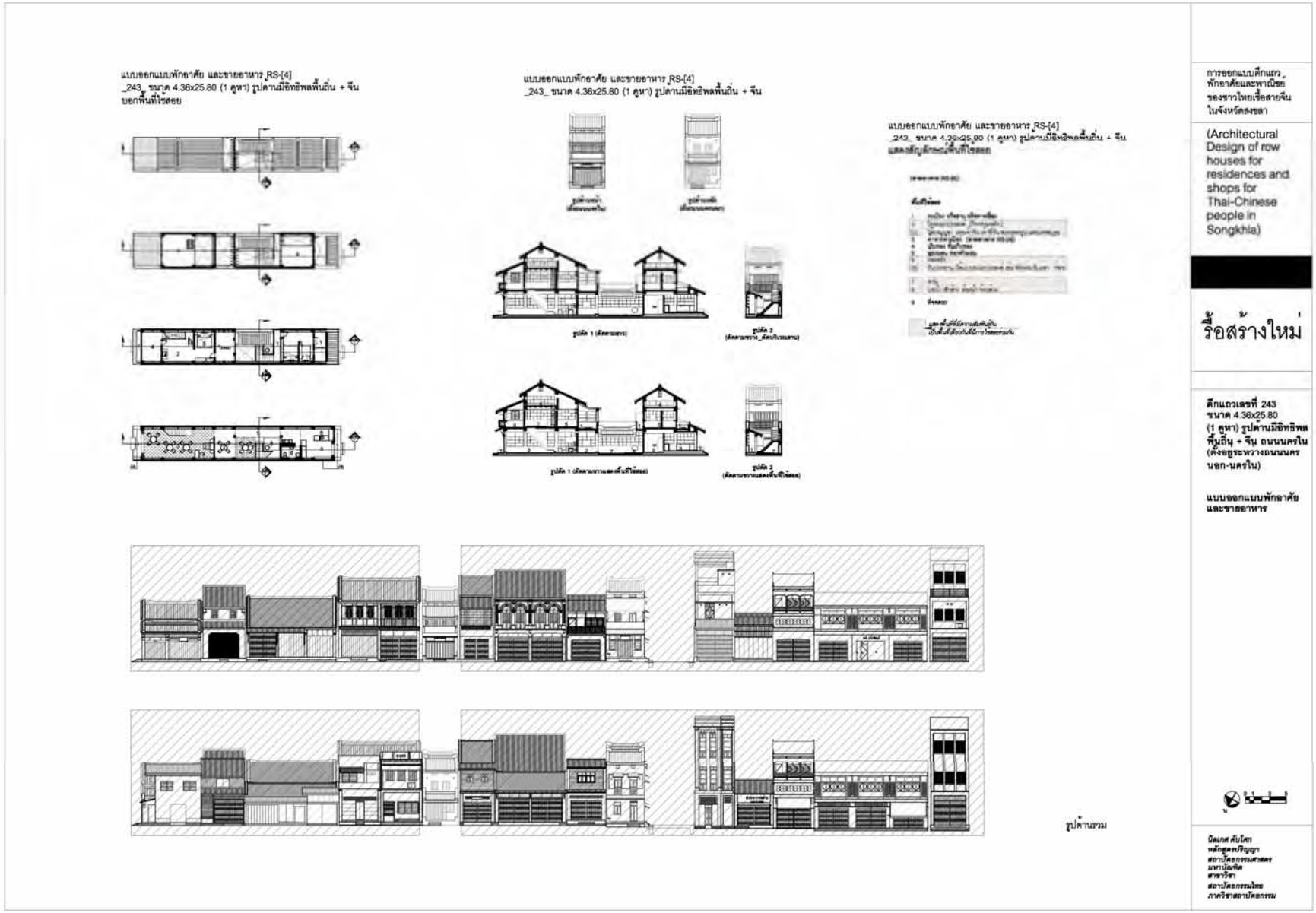
ลายเส้นที่ 225 ตึกแถวเลขที่ 283 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และคลังสินค้า

ลายเส้นที่ 226 ตึกแถวเลขที่ 269 และ 271 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัยแบบ Guest House

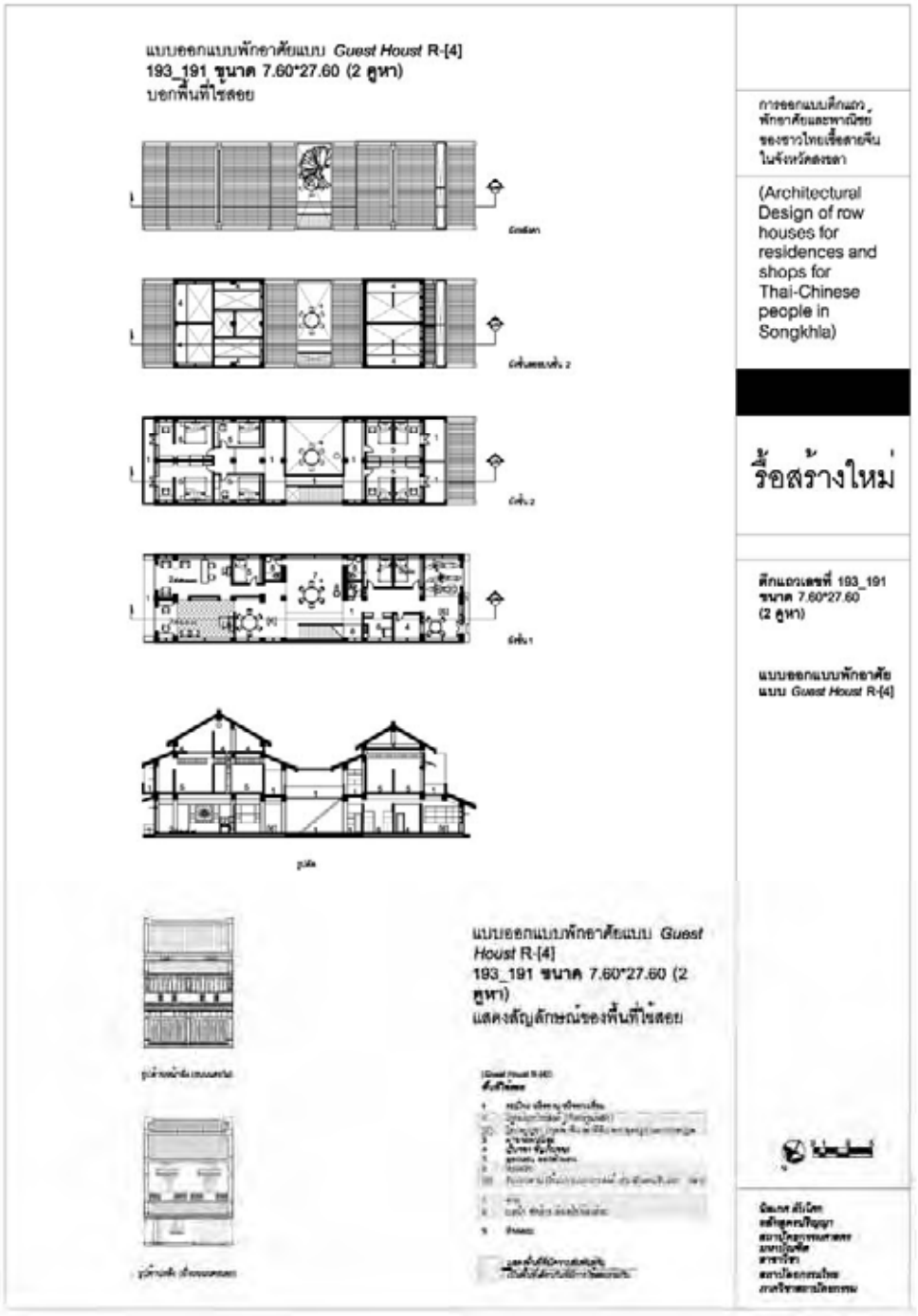
ลายเส้นที่ 227 ตึกแถวเลขที่ 253 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายของที่ระลึก

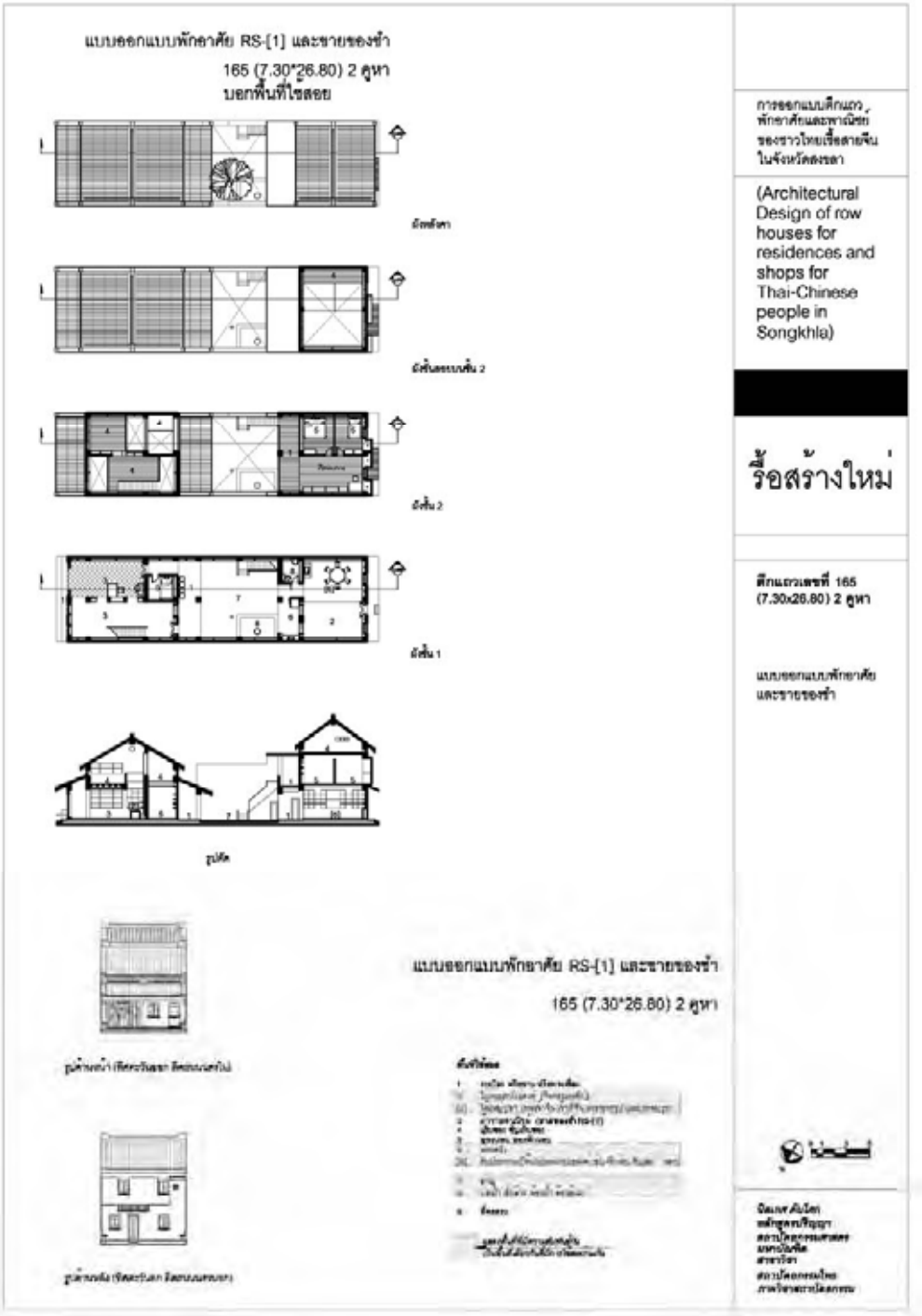
ลายเส้นที่ 228 ตึกแถวเลขที่ 243 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายอาหาร

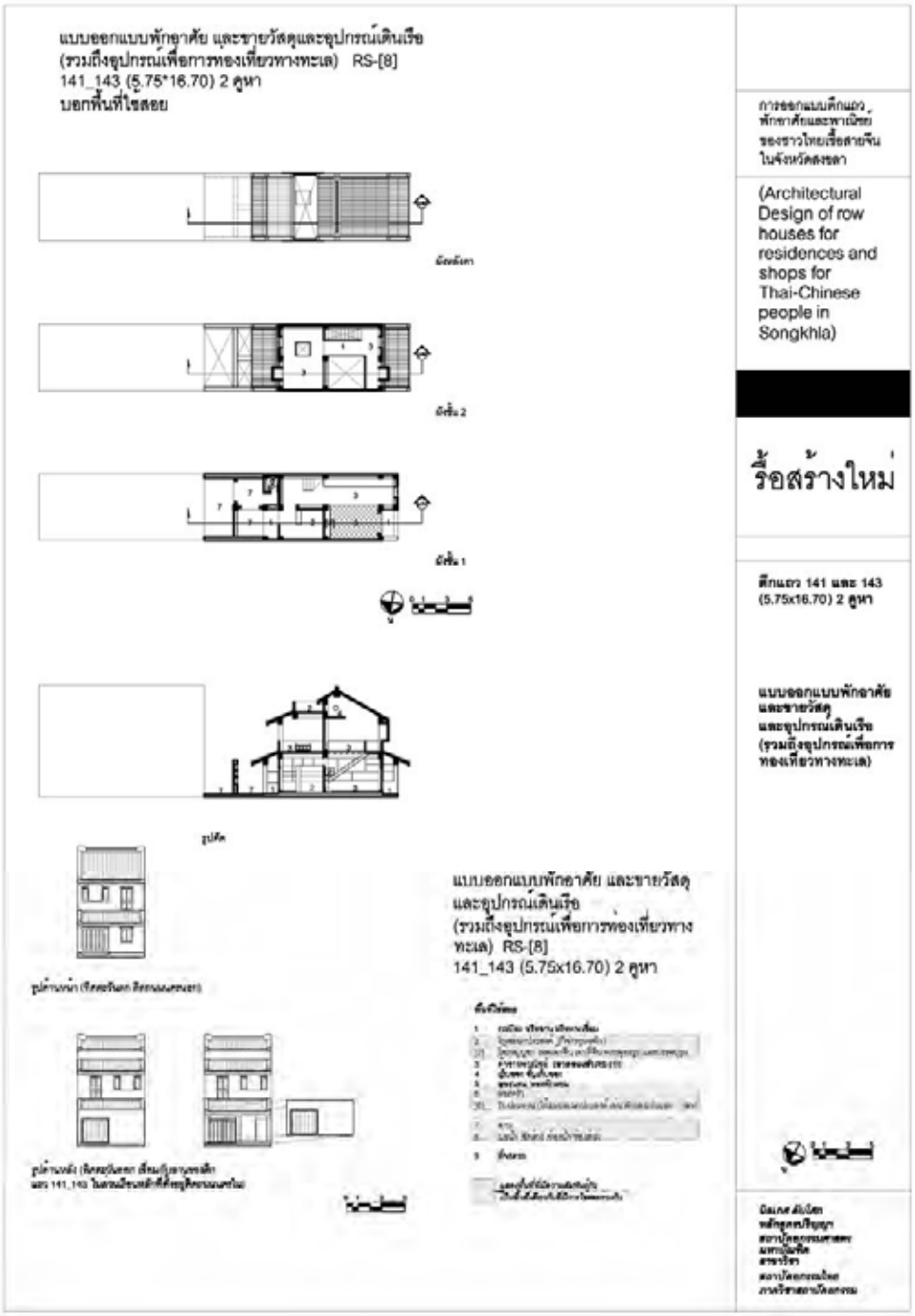
ลายเส้นที่ 229 ตึกแถวเลขที่ 201 และ 199 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายของที่ระลึก

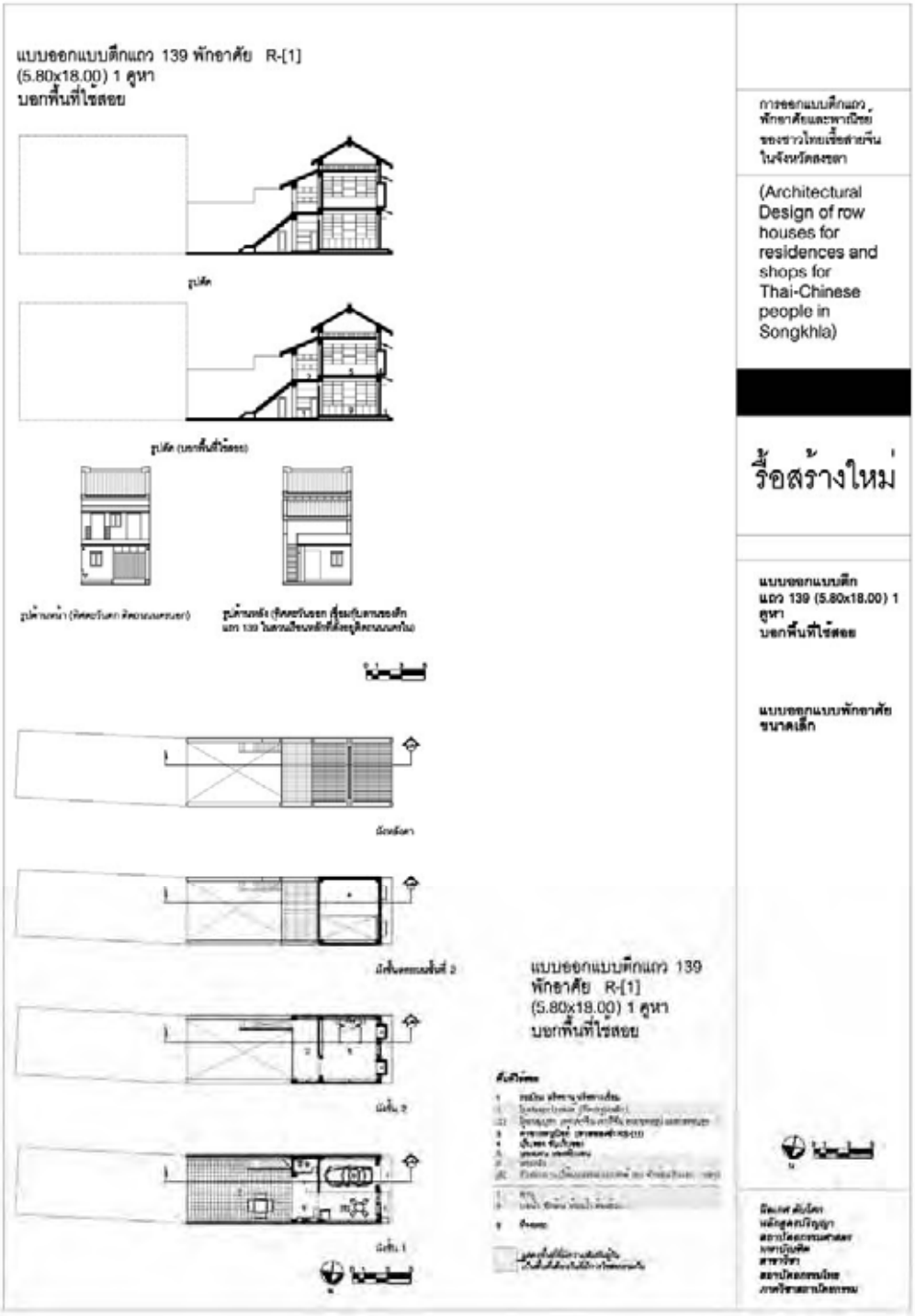
ลายเส้นที่ 230 ตึกแถวเลขที่ 193 และ 191 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย แบบ Guest House

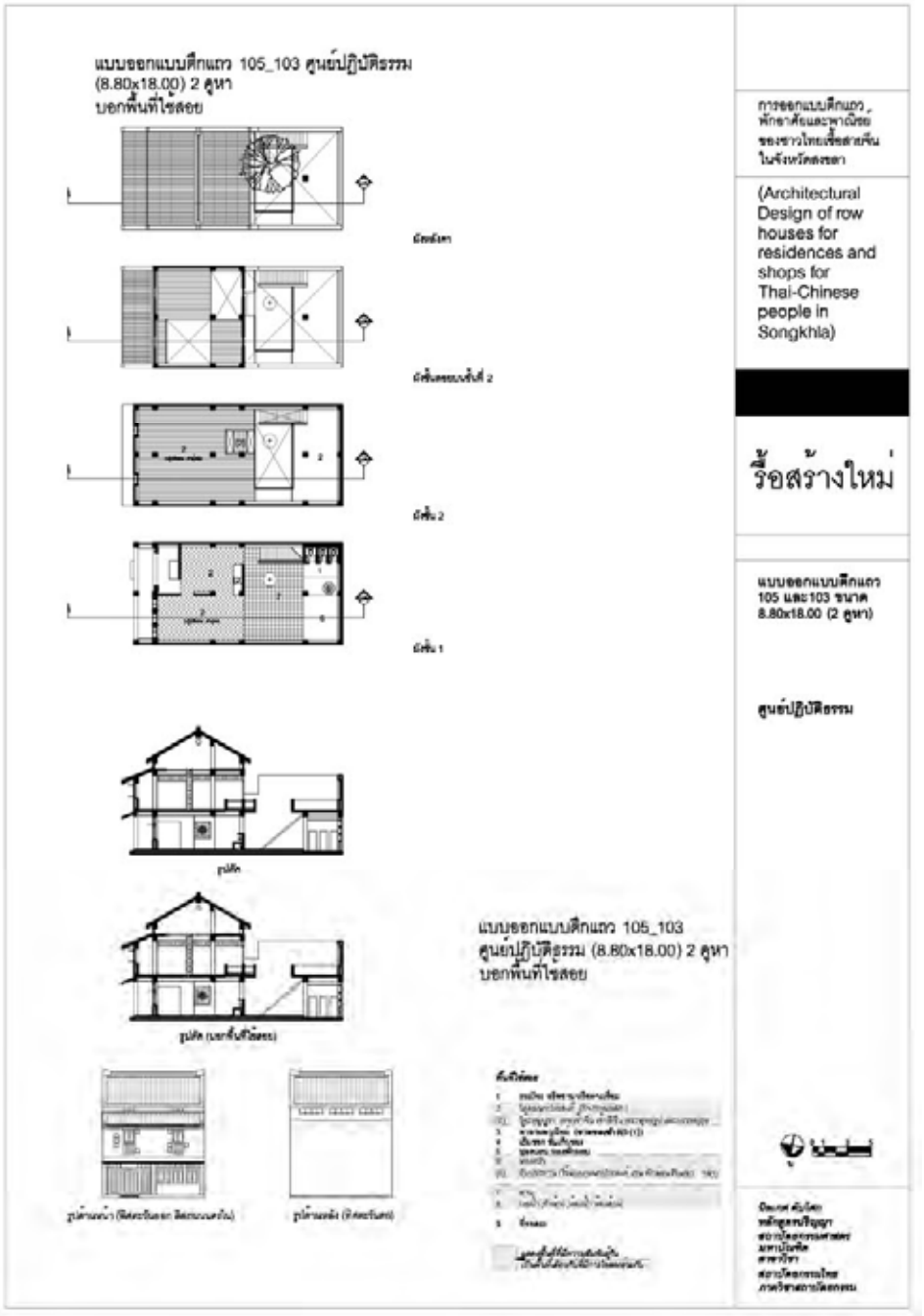
ลายเส้นที่ 231 ตึกแถวเลขที่ 165 รื้อสร้างใหม่ เป็นพักอาศัย และขายของชำ

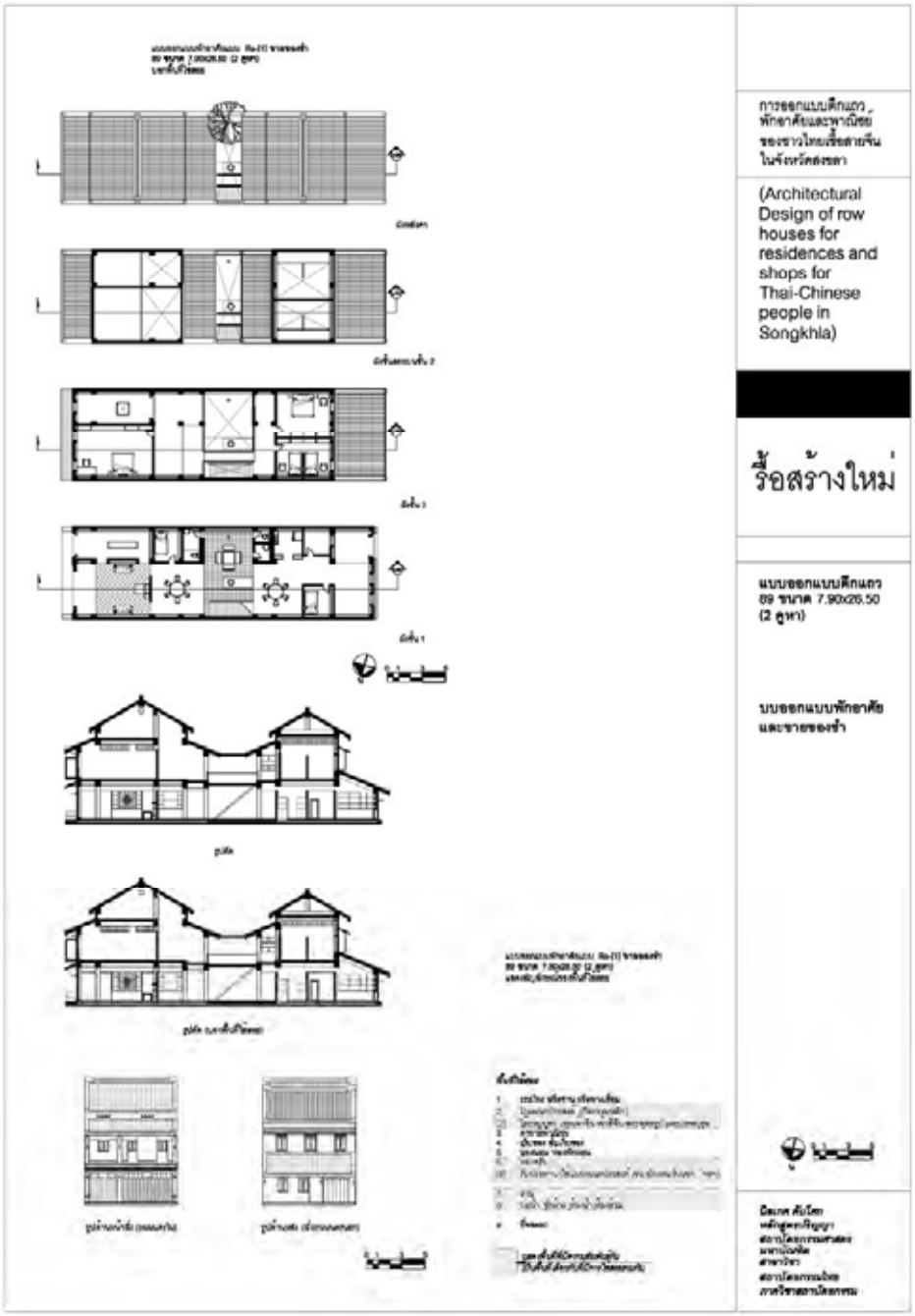
ลายเส้นที่ 232 ตึกแถวเลขที่ 141 และ 143 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และขายวัสดุ และอุปกรณ์เดินเรือ

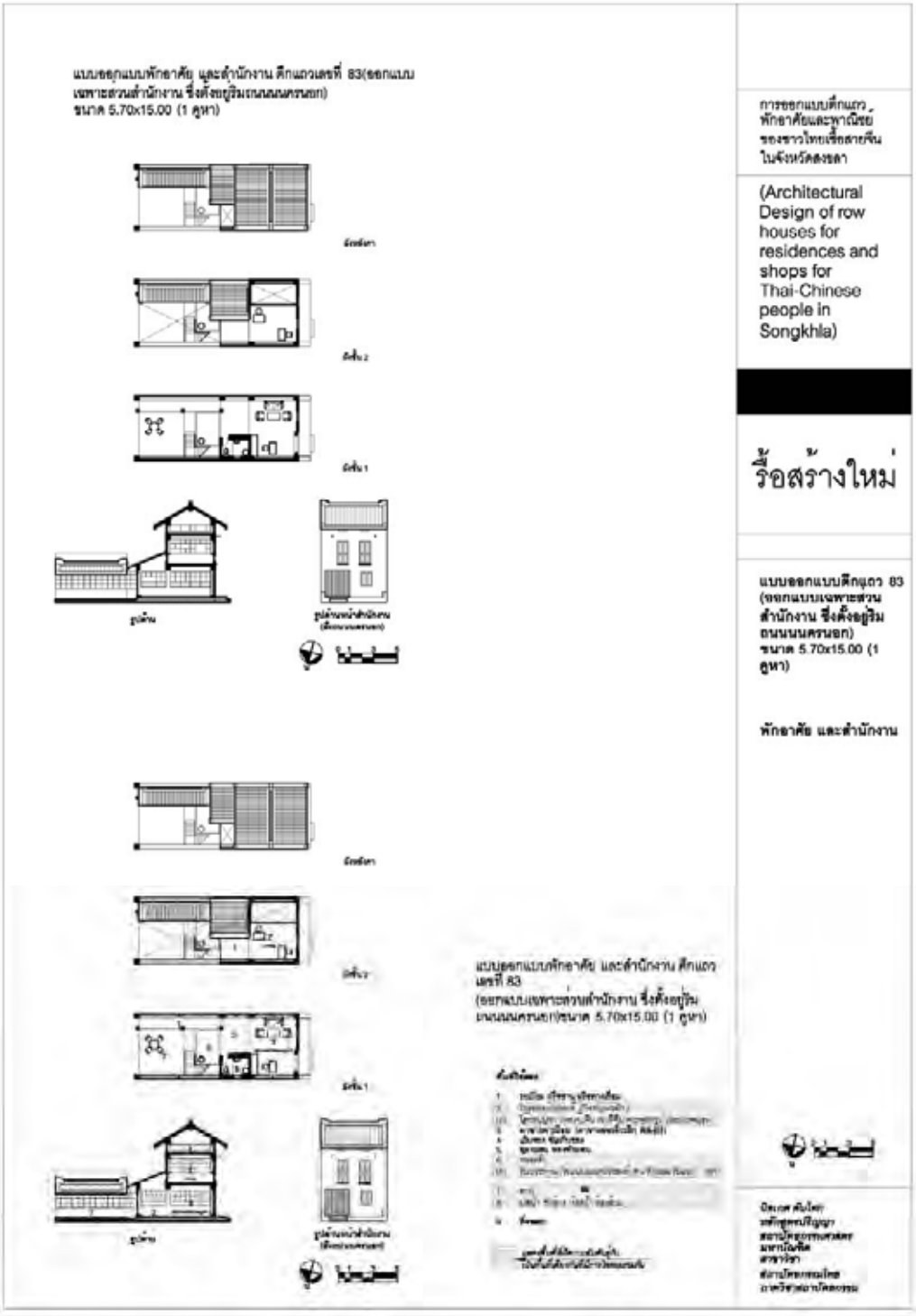
ลายเส้นที่ 233 ตึกแถวเลขที่ 139 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัยขนาดเล็ก

ลายเส้นที่ 234 ตึกแถวเลขที่ 105 และ 103 รื้อสร้างใหม่ เป็นศูนย์ปฏิบัติธรรม

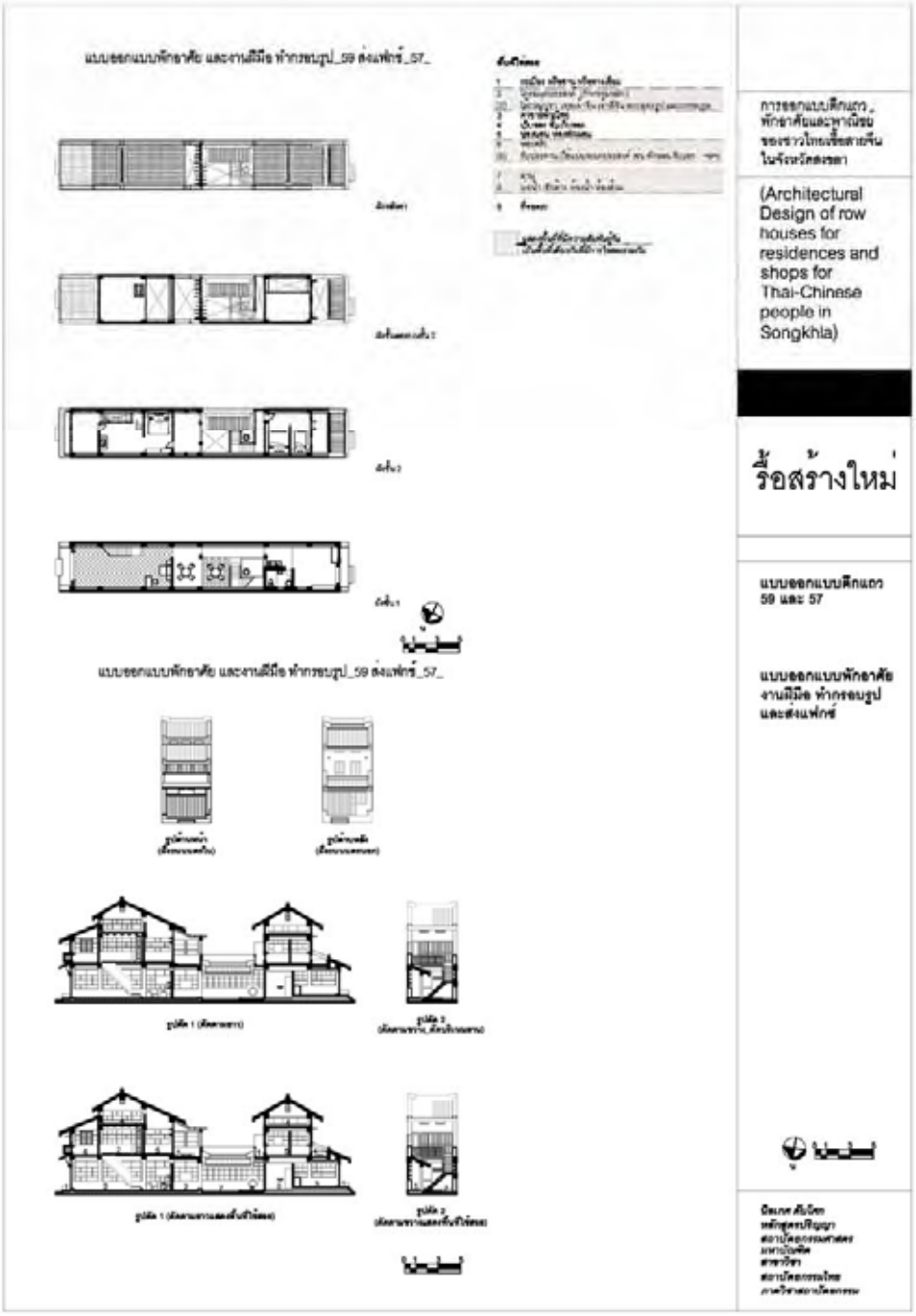
ลายเส้นที่ 235 ตึกแถวเลขที่ 89 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และขายของชำ

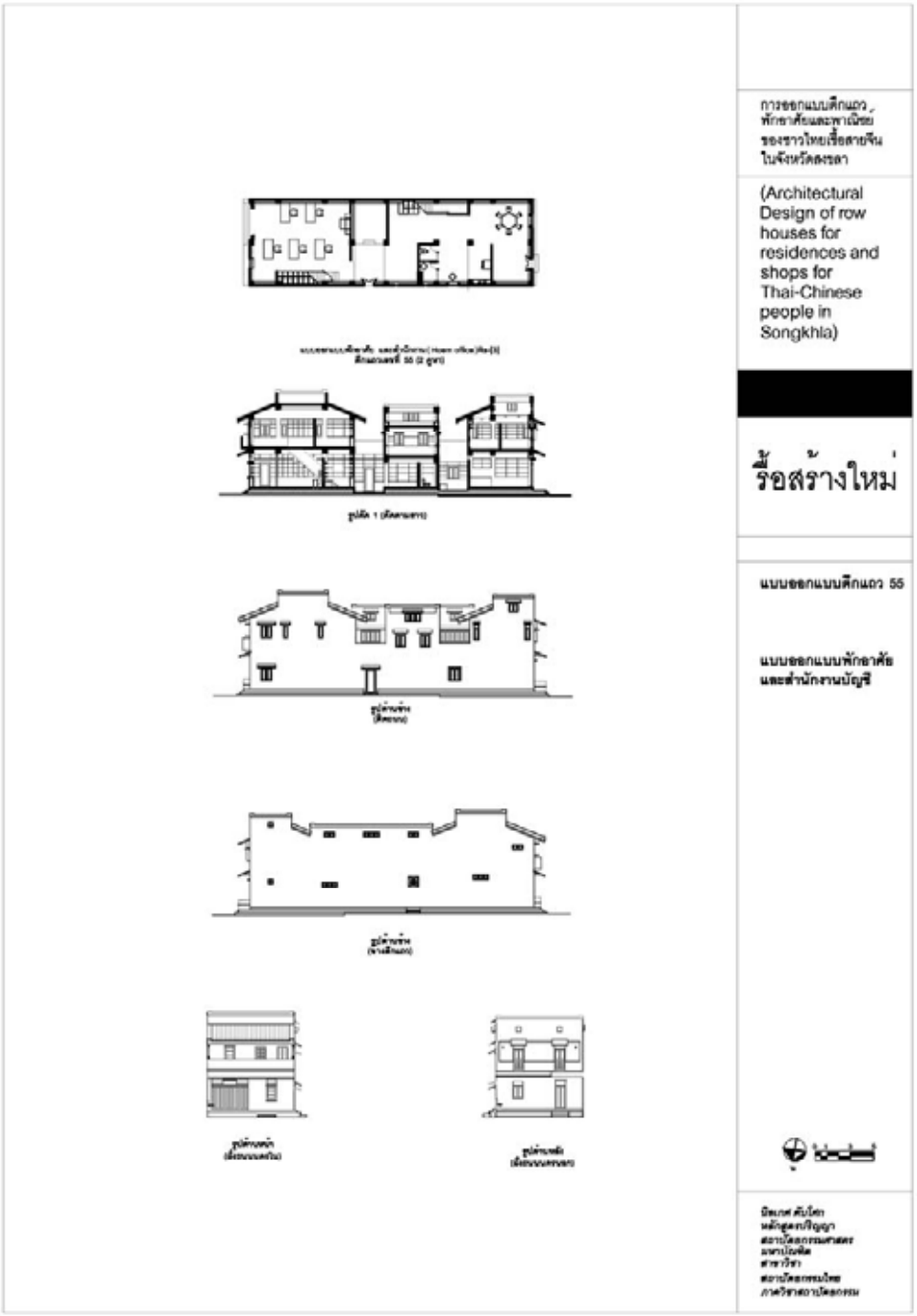
ลายเส้นที่ 236 ตึกแถวเลขที่ 83 รื้อสร้างใหม่ เฉพาะส่วนสำนักงาน

ลายเส้นที่ 237 ตึกแถวเลขที่ 61 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และขายวัสดุก่อสร้าง

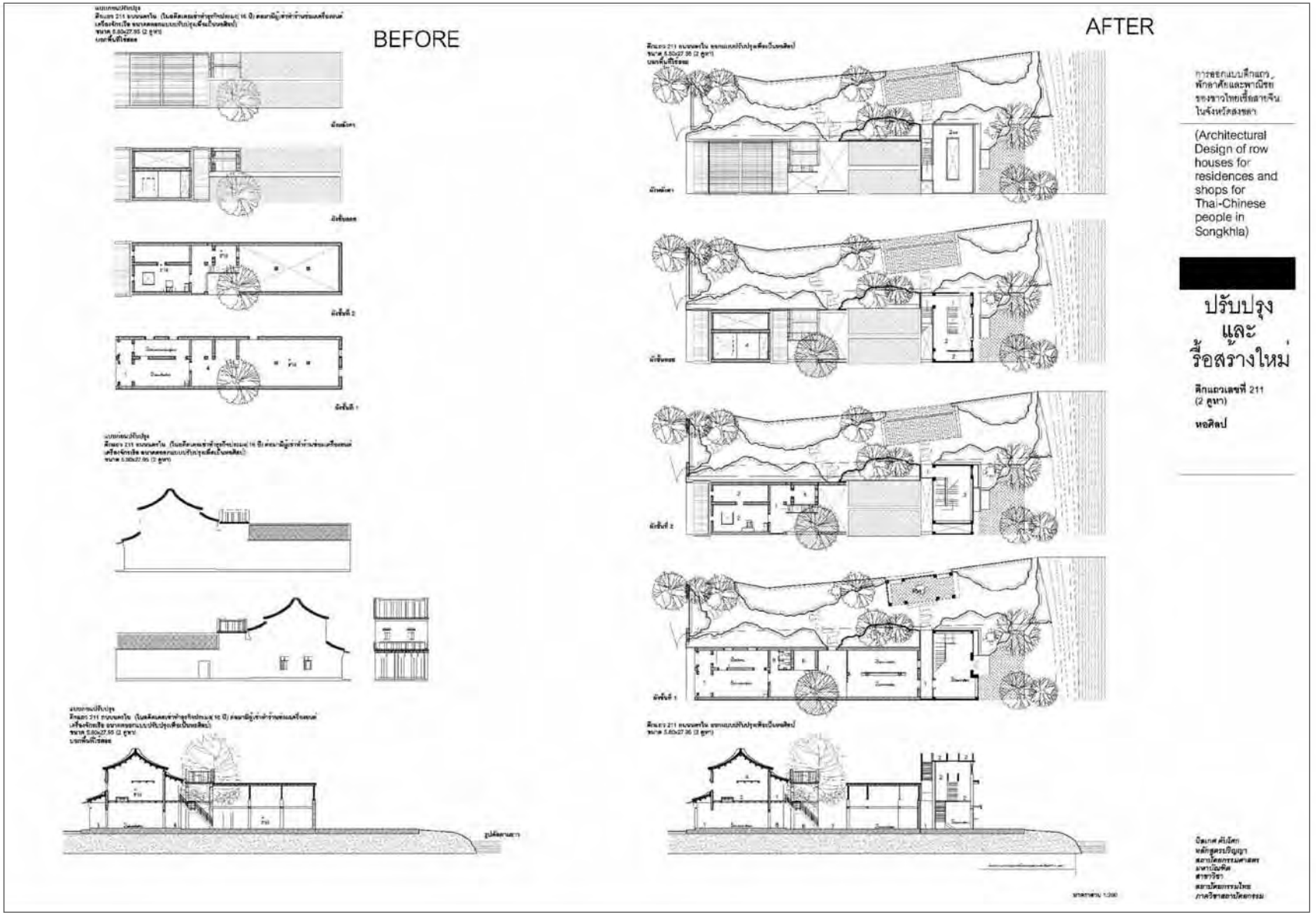

ลายเส้นที่ 238 ตึกแถวเลขที่ 59 และ 57 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และงานฝีมือ

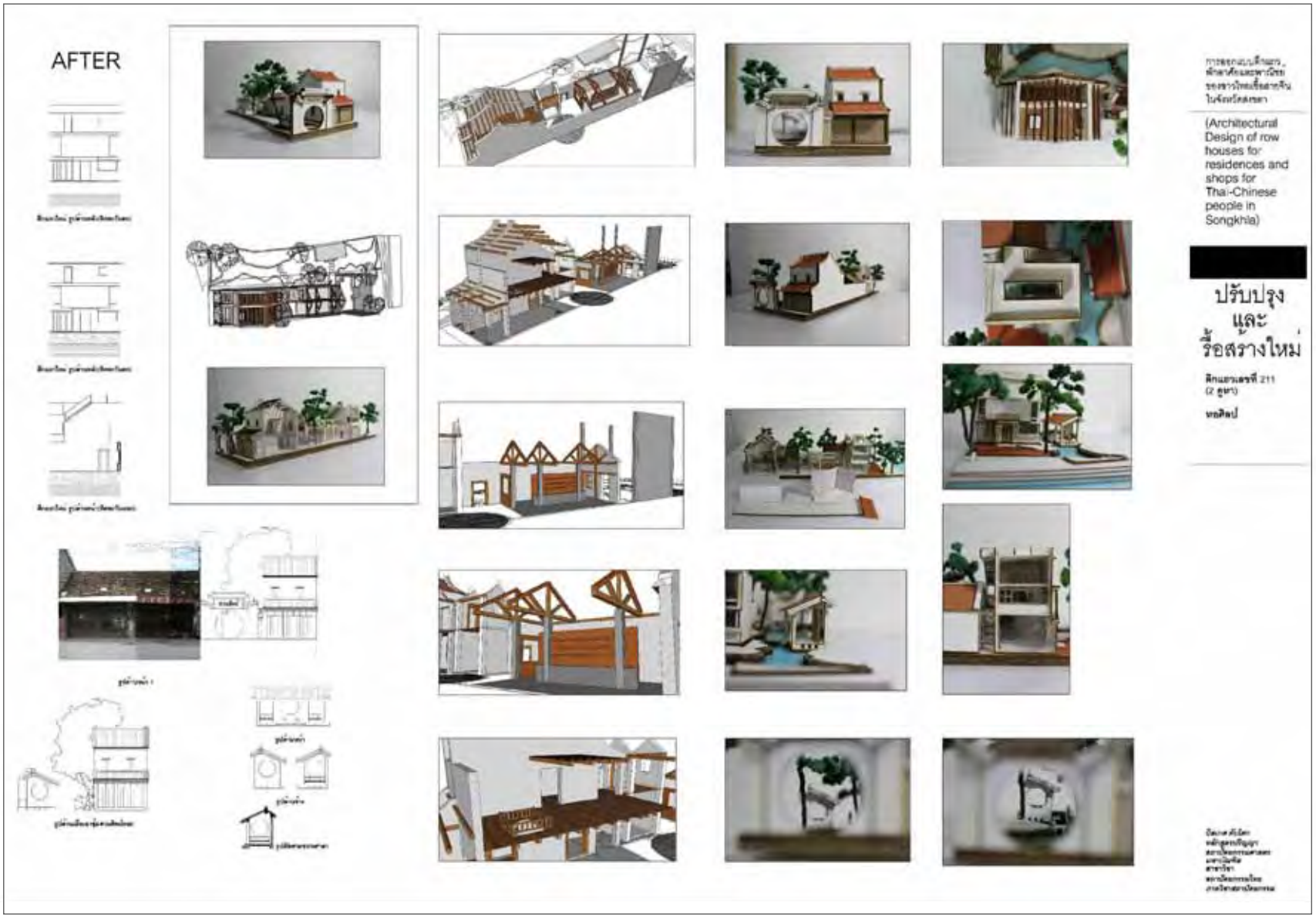

ลายเส้นที่ 239 ตึกแถวเลขที่ 55 รื้อสร้างใหม่ เป็นที่พักอาศัย และสำนักงานบัญชี

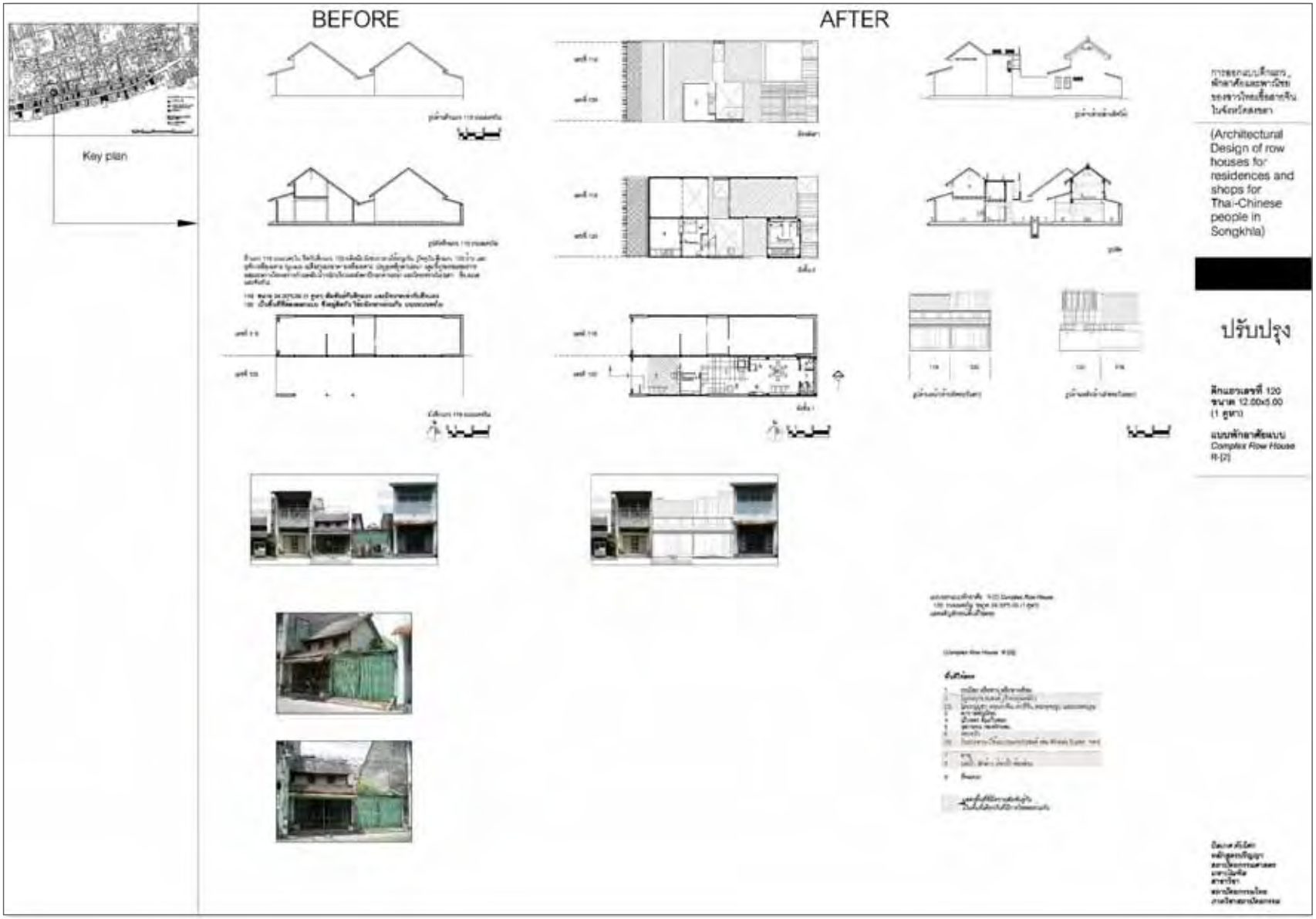
2. **การปรับปรุง** (สงวนรักษาบางส่วน รื้อสร้างใหม่บางส่วน) จำนวน 5 หลัง เลขที่ 250 (ถนนนครใน), เลขที่ 120 (ถนนนครใน), เลขที่ 153 และ 155 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), 211 (ถนนนครนอก) และ195 (ถนนนครนอก) โดยในการออกแบบปรับปรุงบางส่วนนั้น จะคำนึงถึงอาคารข้างเคียง โดยออกแบบให้มีความสูงที่เหมาะสม และมีการร่นระยะตามกฎหมาย โดยตึกแถว 211 (ถนนนครนอก) มีการร่นระยะจากทะเลสาบสงขลา ไม่น้อยกว่า 12 เมตร จากขอบที่น้ำท่อมถึง ซึ่งการออกแบบสะท้อนแนวคิดจิตวิญญาณดั้งเดิม และการใช้สอยที่เหมาะกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมเป็นหลัก โดยสะท้อนจิตวิญญาณดั้งเดิมผ่านรูปแบบการใช้พื้นที่เชื่อมต่อ และที่ว่าง มากกว่าการยึดติดรูปแบบ

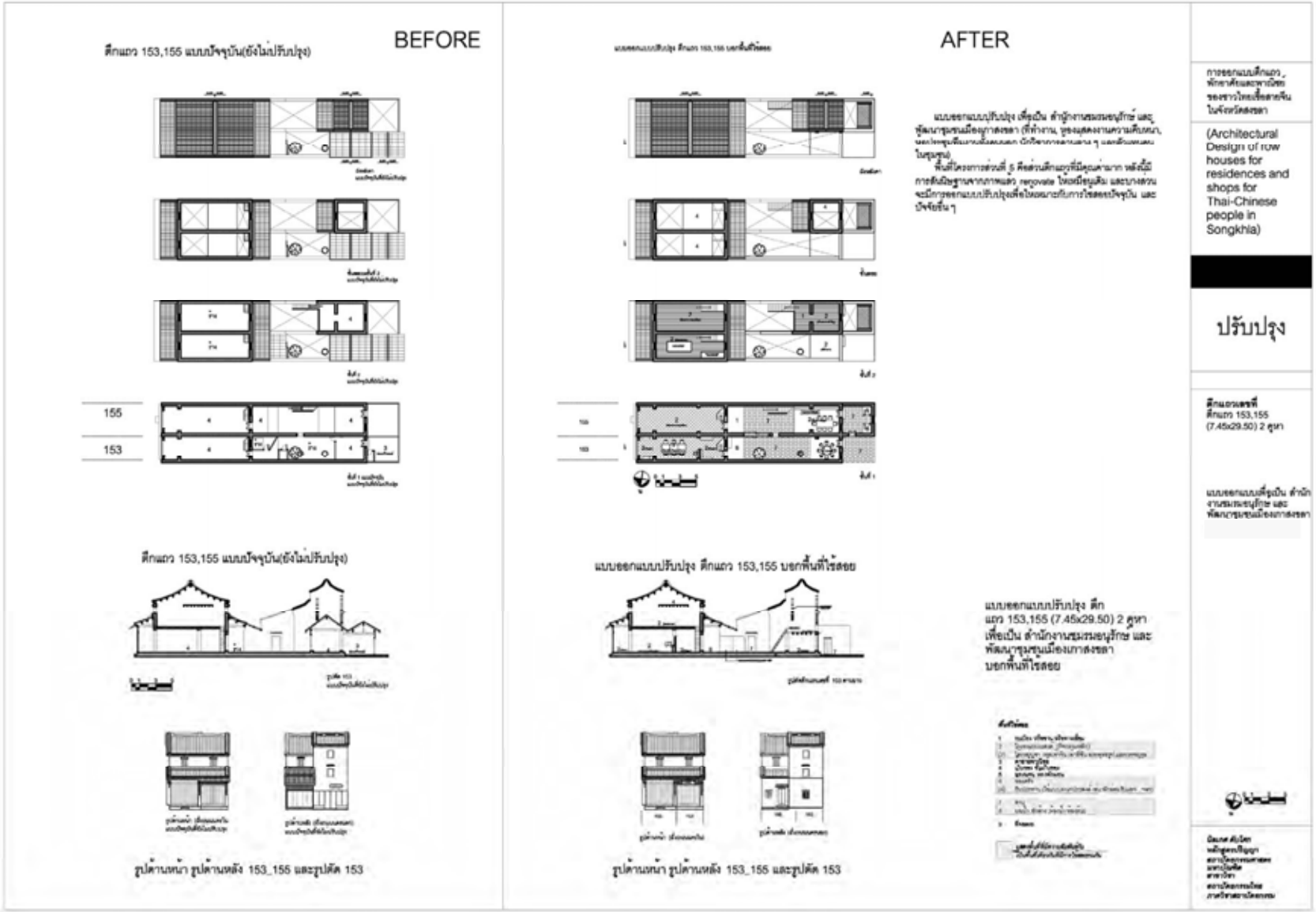
ลายเส้นที่ 240 ตึกแถวเลขที่ 211 ที่ปรับปรุง และรื้อสร้างใหม่ เป็นหอศิลป์ และตรอกศิลป์

ภาพที่ 240 ตึกแถวเลขที่ 211 ที่ปรับปรุง และรื้อสร้างใหม่ เป็นหอศิลป์ และตรอกศิลป์

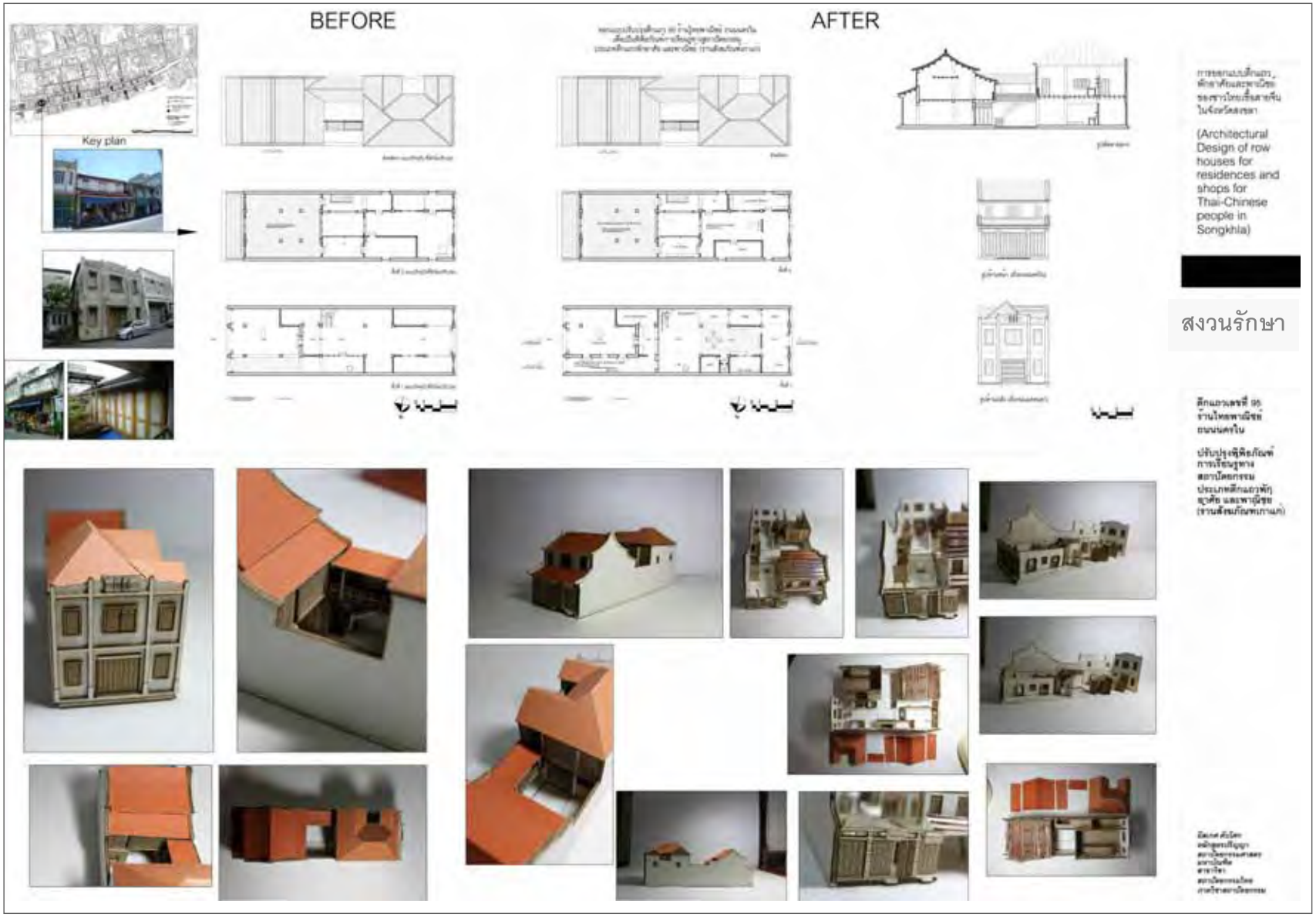
ภาพที่ 241 ตึกแถวเลขที่120 ที่ปรับปรุงเป็นที่พักอาศัย (Complex Row House)

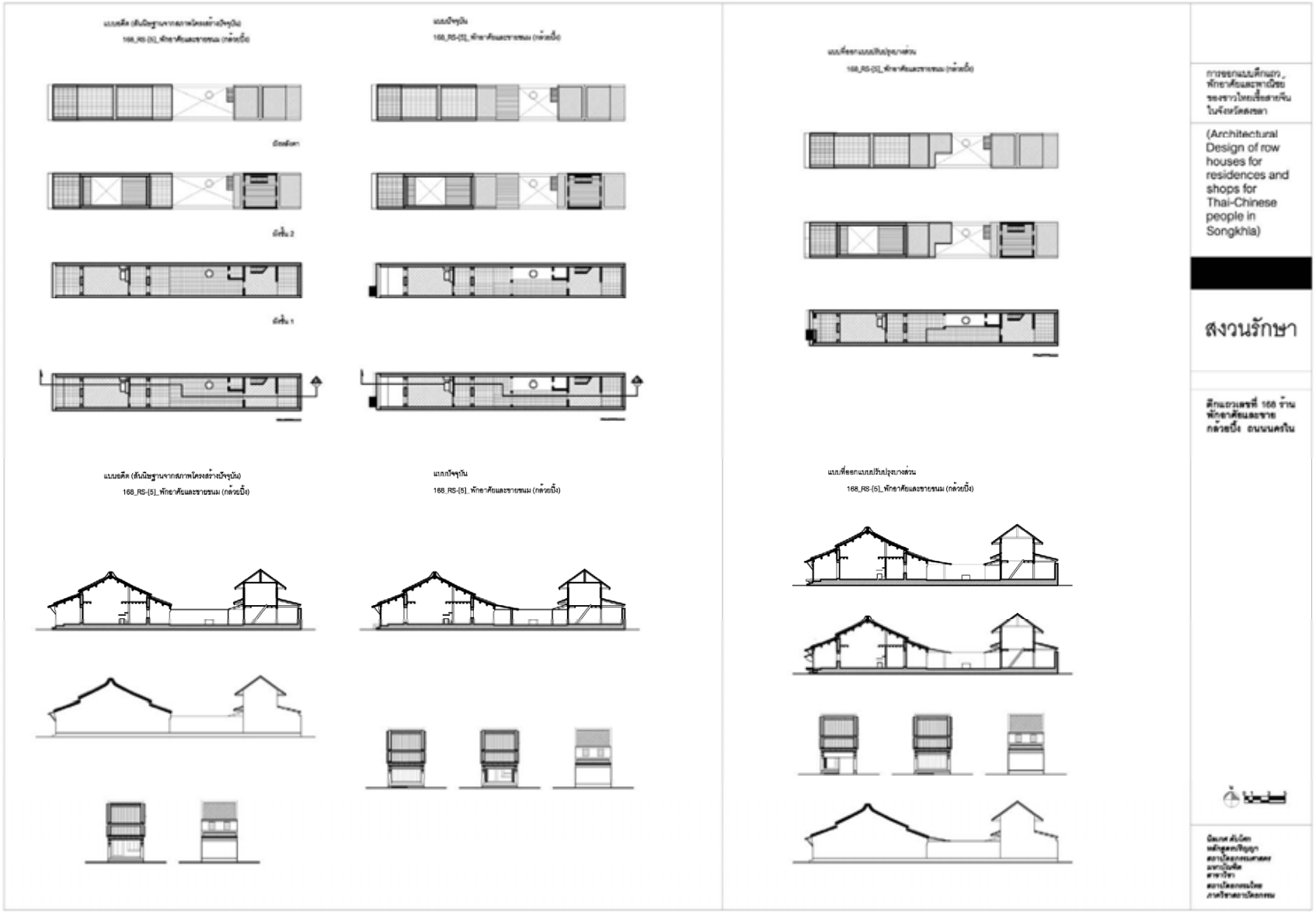
ลายเส้นที่ 241 ตึกแถวเลขที่ 153 และ 155 ปรับปรุงสำนักงานชมรมอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชนเมืองเก่าสงขลา

3.การสงวนรักษา จำนวน 5 หลัง ได้แก่ เลขที่ 168(ถนนนครใน), เลขที่ 95 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 163 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน), เลขที่ 227 และ 229(ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) และเลขที่ 211 บางส่วน (ถนนนครนอก)

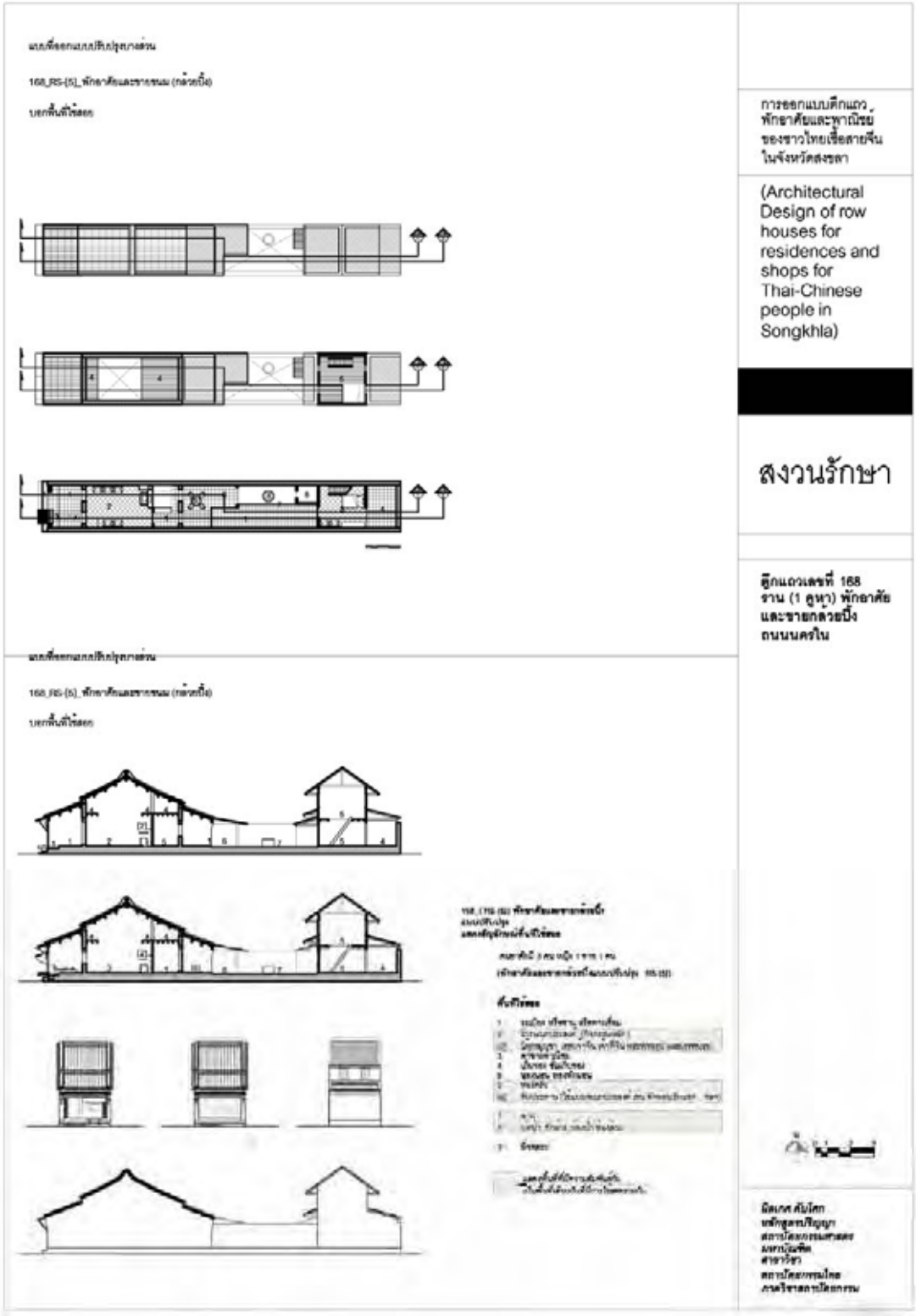
การออกแบบส่วนนี้จะมีการวิเคราะห์ตึกแถวที่มีคุณค่ามากแต่ละหลัง หากมีร่องรอยของรูปแบบดั้งเดิม และเหมาะกับการใช้สอยในปัจจุบันก็จะมีการสงวนรักษาให้เหมือนในอดีต เช่น ตึกแถว 229 และ 227 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) บางหลังจะคงรูปแบบในอดีต แต่มีการปรับพื้นที่ภายในเพื่อความเหมาะสม เช่น ตึกแถว 95 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) ส่วนของตึกแถว 163 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน) มีการแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน ส่วนฝั่งถนนนครในจะสงวนรักษาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ ภายในก็ยังเก็บเครื่องเรือน โต๊ะหมู่บูชาเหมือนในอดีต แต่อีกส่วนมีการใช้สอยเป็นที่พักอาศัย ส่วนนี้ก็จะปรับให้เหมาะกับการใช้สอยของเจ้าของบ้าน

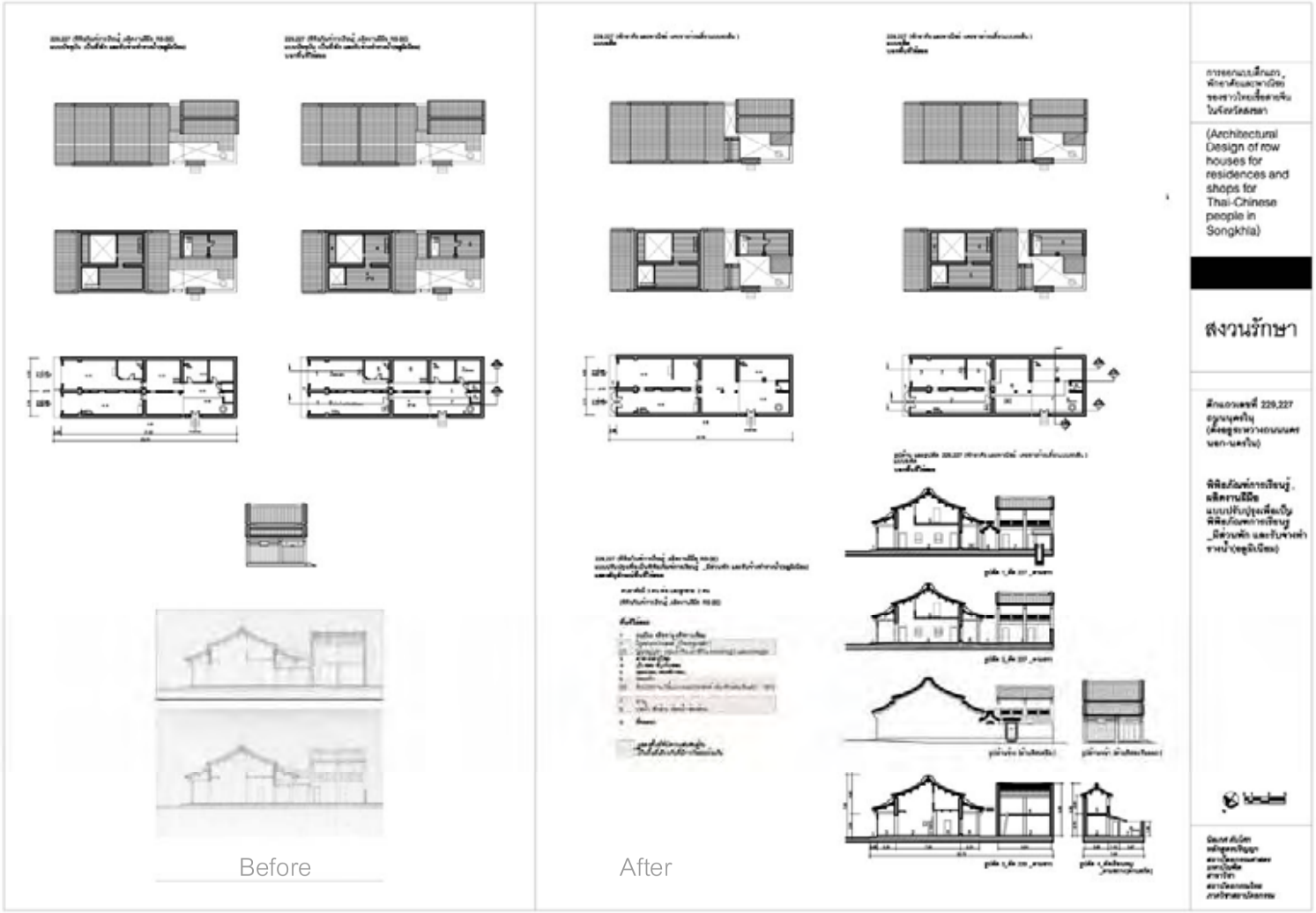
ภาพที่ 242 ตึกแถวเลขที่ 95 สงวนรักษาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ทางสถาปัตยกรรม ประเภทตึกแถวพักอาศัยและพาณิชย์

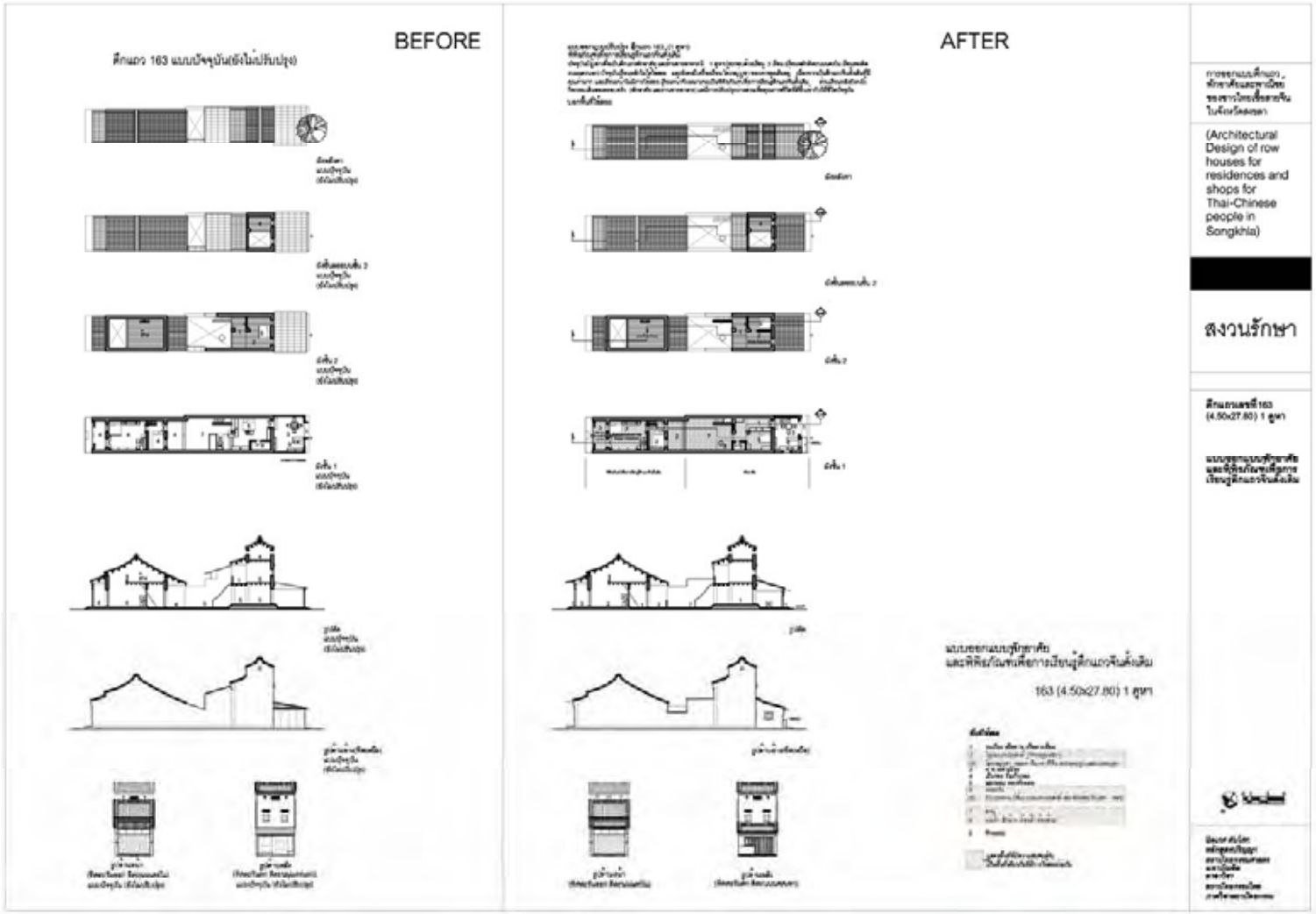
ลายเส้นที่ 242 ตึกแถวเลขที่ 168 สงวนรักษาเป็นที่พักอาศัยและพาณิชย์ (ขายกล้วยปิ้ง)

ลายเส้นที่ 243 ตึกแถวเลขที่ 168 สงวนรักษาเป็นที่พักอาศัยและพาณิชย์ (ขายกล้วยปิ้ง) บอกพื้นที่ใช้สอย

ลายเส้นที่ 244 ตึกแถวเลขที่ 229 และ 227 สงวนรักษาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ทางสถาปัตยกรรม ประเภทตึกแถวพักอาศัย และรับจ้างทำรางน้ำ

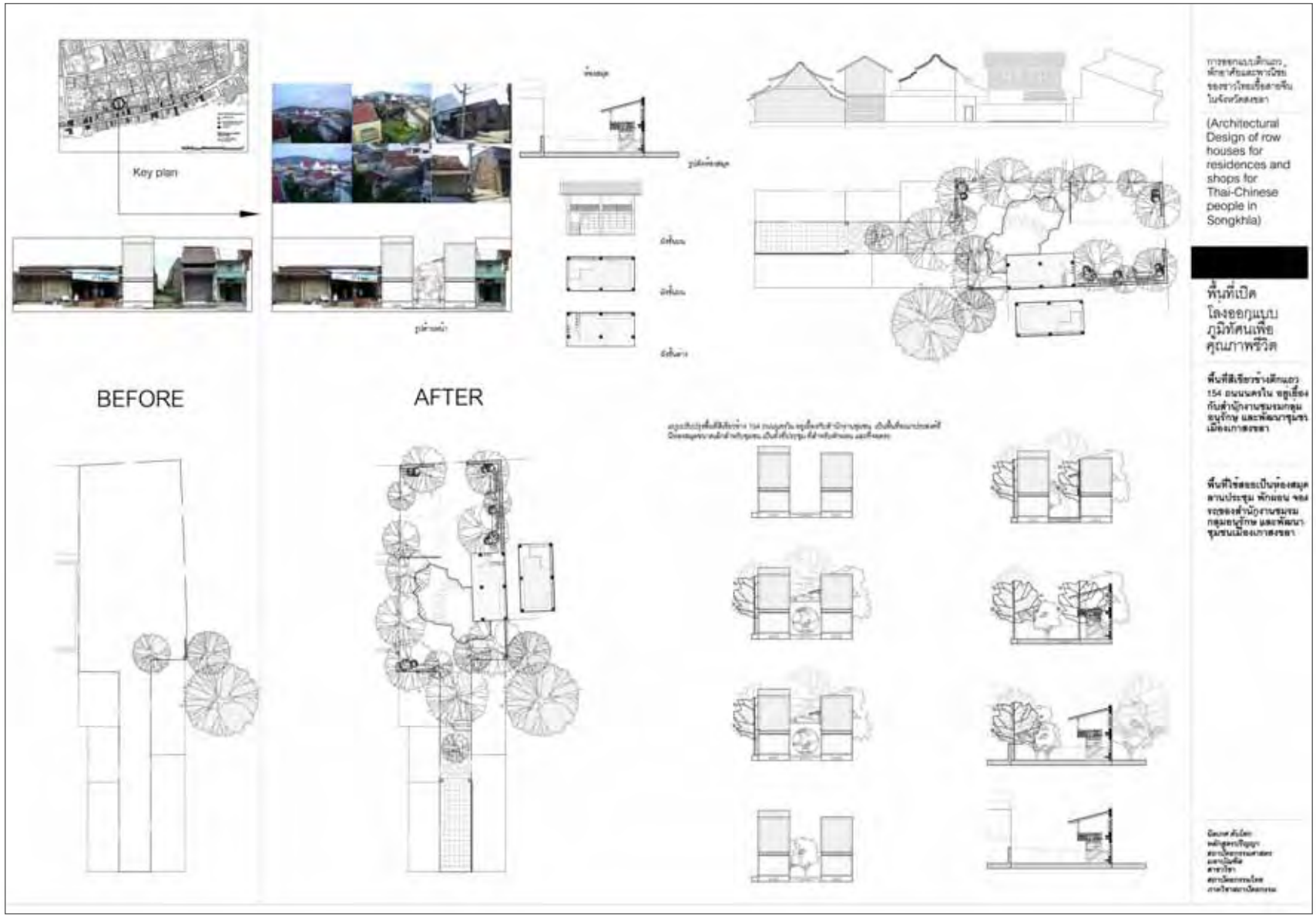

ลายเส้นที่ 245 ตึกแถวเลขที่ 229 และ 227 สงวนรักษาเป็นพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ตึกแถวจีนดั้งเดิม และขายอาหาร

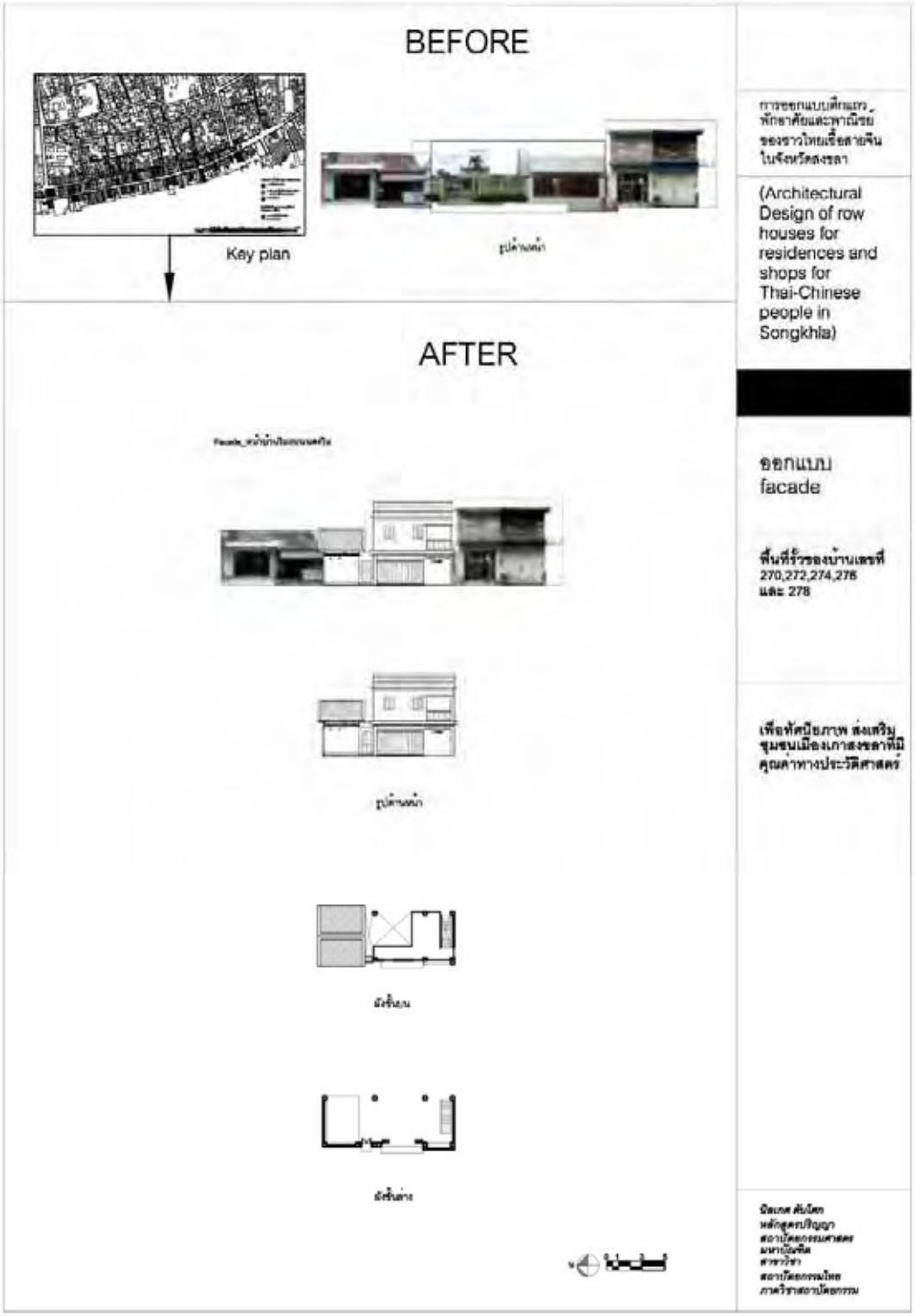
4. **การจัดพื้นที่เปิดโล่ง** (การออกแบบภูมิทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น) จำนวน 7 จุด โดยในส่วนของพื้นที่ตรอกนั้น ในส่วนที่มีการสร้างผนังปิดกั้นใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัวนั้น จะมีการเปิดพื้นที่ ตรอก และมีการปูพื้นด้วยหินขัด ดังที่พบบริเวณตรอกข้างตึกแถว 168 (ระหว่างถนนนครนอก-นครใน)

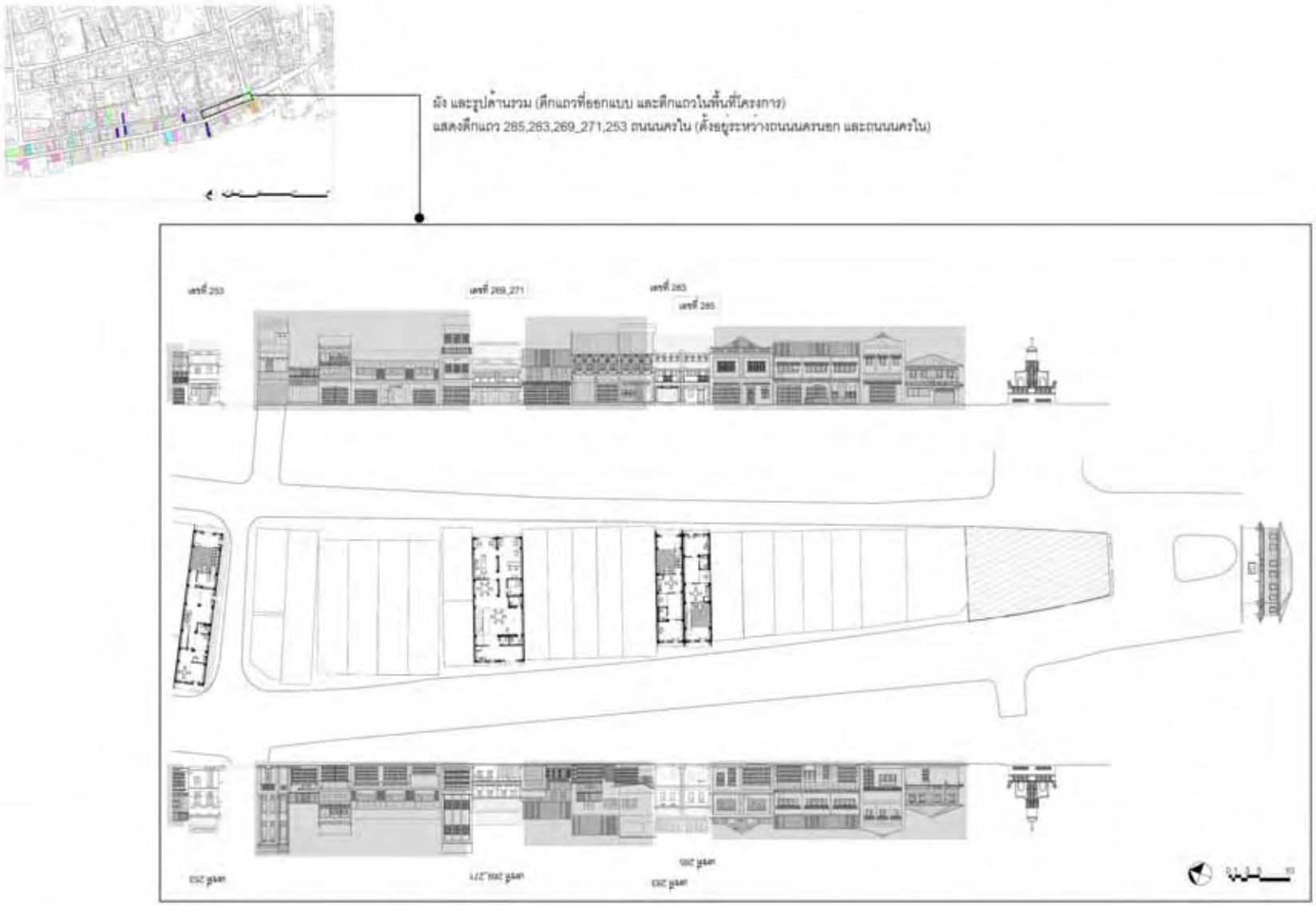
ภาพที่ 243 แสดงตรอก ซอย ที่ยังมีการใช้งานร่วมกัน และใช้เป็นพื้นที่ส่วนตัว

ลายเส้นที่ 246 พื้นที่เปิดโล่งข้างตึกแถวเลข 154 ออกแบบเป็นพื้นที่ห้องสมุด ลานประชุม พักผ่อน จอกรถสำนักงานชุมชน

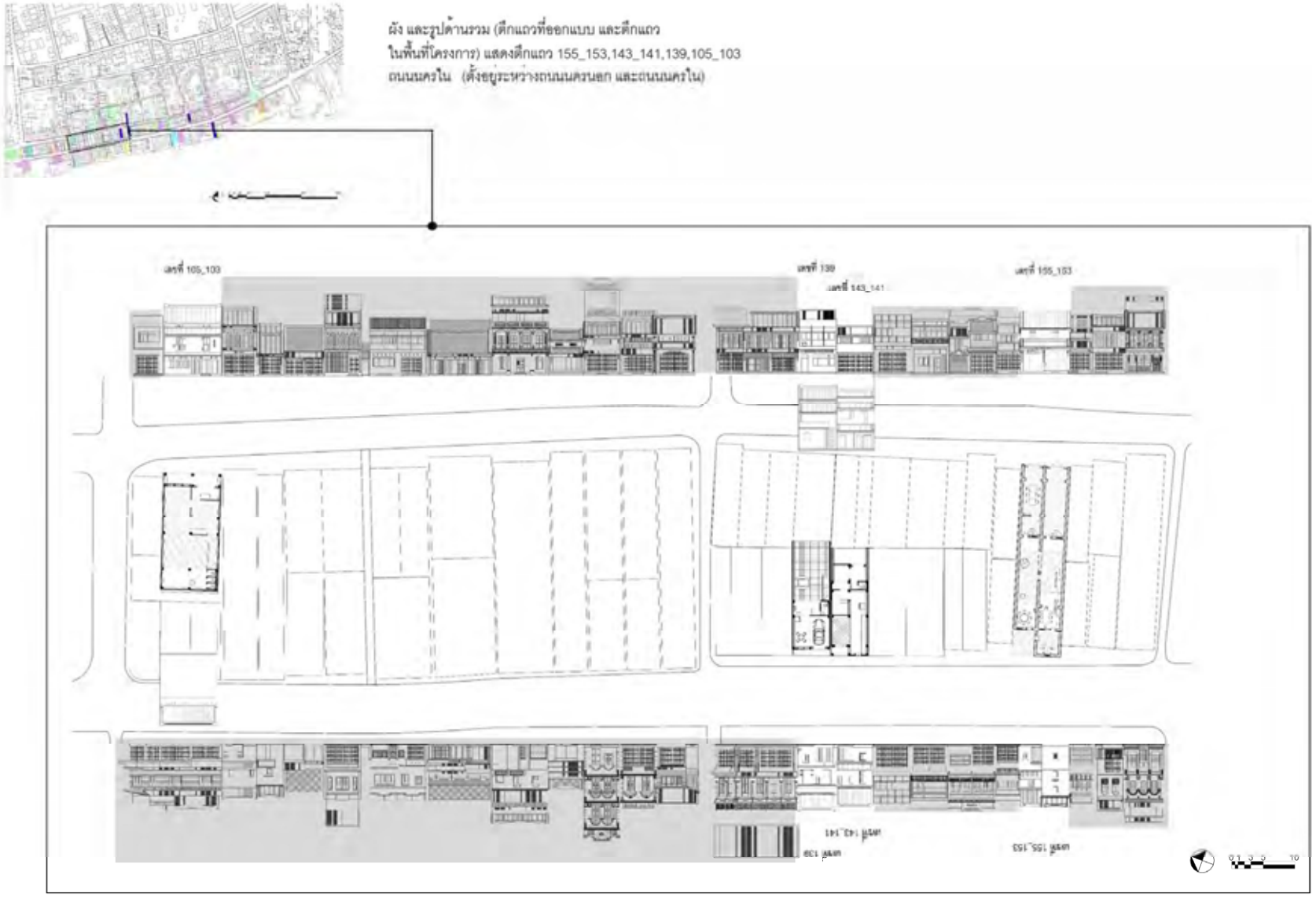
ลายเส้นที่ 247 ตึกแถวเลขที่ 270, 272, 274, 276 และ 278 ที่ปรับปรุง และออกแบบ

ลายเส้นที่ 248 แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 1 ถนนนครใน

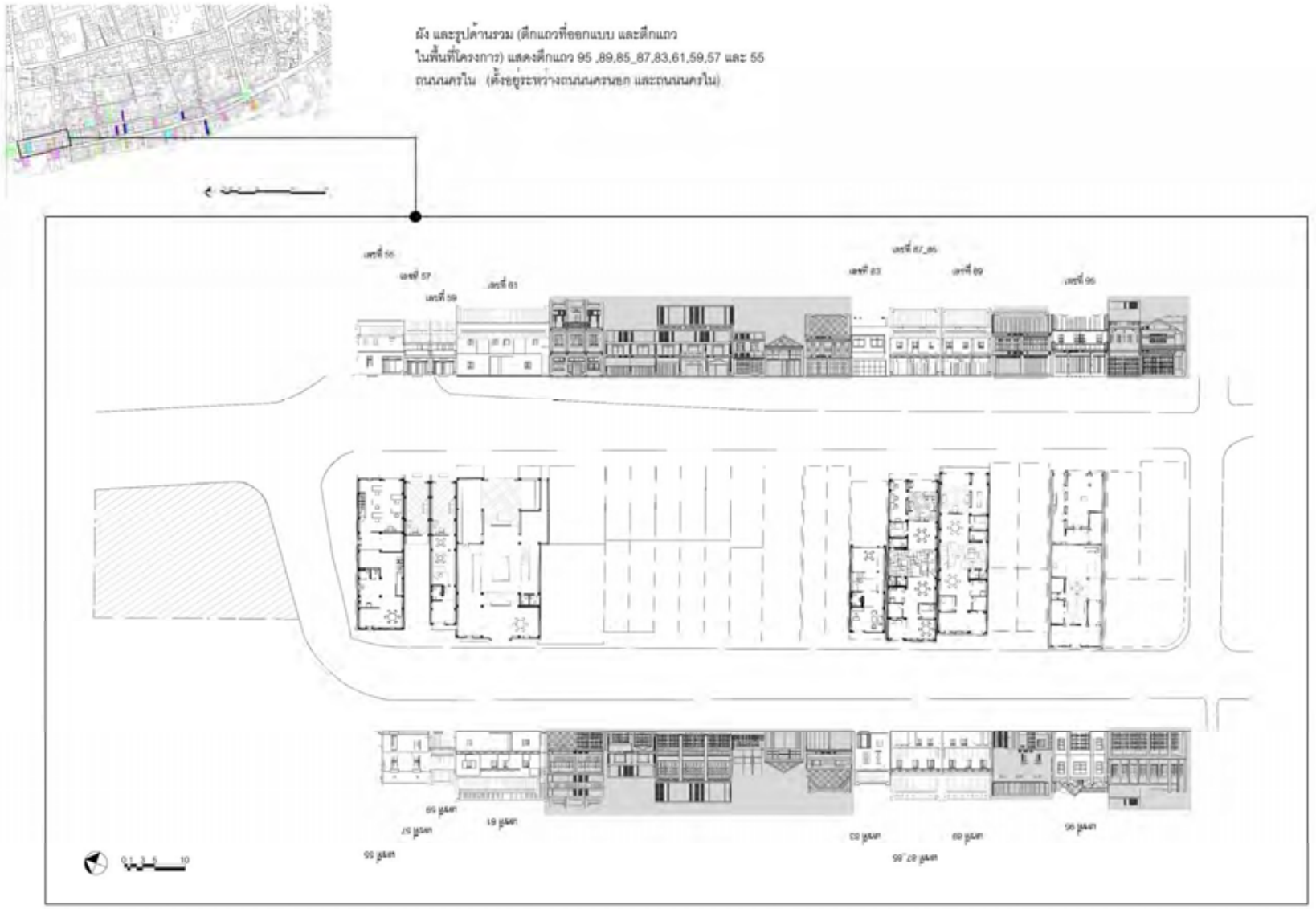
(ក្បាលមាត្រដ្ឋាន បង្ហាញមាត្រដ្ឋានប្រហែលនៃទំព័រ) ក្បាលមាត្រដ្ឋាន 2 ក្បាលមាត្រដ្ឋាន ការប្រើប្រាស់ដីនៅជុំវិញ ទំព័រប្រើប្រាស់ដីនៅជុំវិញ ស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ន 249 ក្បាលមាត្រដ្ឋាន

(ที่ดูยังการแวดล้อม บริเวณที่ตามแบบรูปแปลงที่ดิน) ที่ดูยังการแวดล้อม 3 มาตราส่วน กรุงเทพมหานคร ลงวันที่ดูยังการแวดล้อม 250 มาตราส่วน

ลายเส้นที่ 251 แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 4 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน)

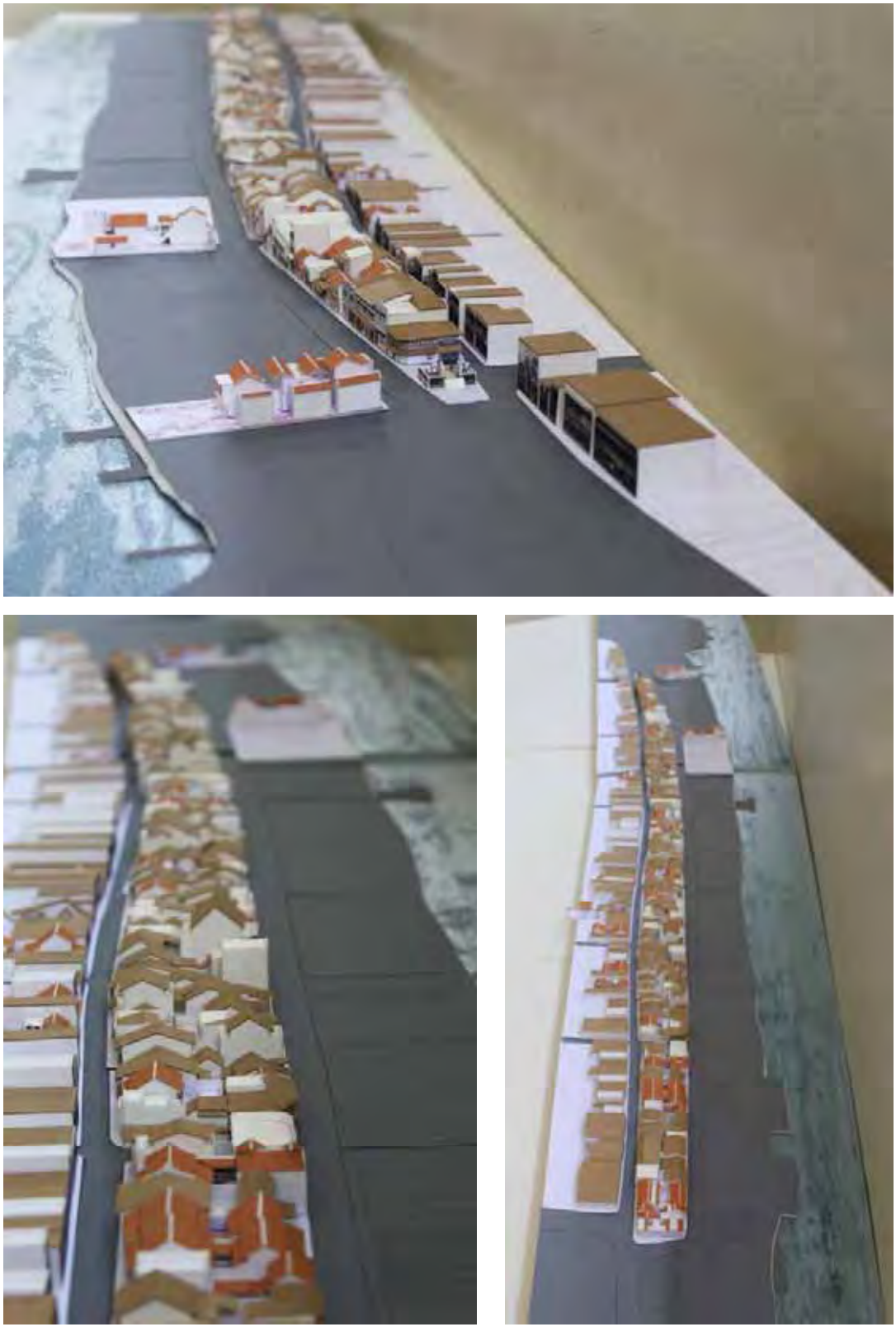
(ร่าง)ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินและกำหนดหลักเกณฑ์และเงื่อนไขการใช้ประโยชน์ที่ดิน (ร่าง)ผังการใช้ประโยชน์ที่ดิน ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2562) ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 136 ตอนที่ 96 ก ลงวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2562

ลายเส้นที่ 253 แผนที่แสดงผัง และรูปด้านรวม อาคารที่ปรับปรุง และออกแบบ ส่วนที่ 6 ถนนนครใน (ตั้งอยู่ระหว่างถนนนครนอก และถนนนครใน)

ภาพที่ 244 หุ่นจำลองแสดงทัศนียภาพของโครงการออกแบบ

ภาพที่ 245 หุ่นจำลอง lay out โครงการออกแบบ 1

ภาพที่ 246 หุ่นจำลอง lay out โครงการออกแบบ 2

ภาพที่ 247 หุ่นจำลอง lay out โครงการออกแบบ

ภาพที่ 248 หุ่นจำลอง lay out แสดงรูปด้านรวมของโครงการออกแบบ 1

ภาพที่ 249 หุ่นจำลอง lay out แสดงรูปด้านรวมของโครงการออกแบบ 2

บรรณานุกรม

กรมการปกครอง. ระบบสารสนเทศจังหวัดสงขลา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 4 มกราคม 2549. เข้าถึงได้จาก http://www.songkhla.go.th/.

กรมการปกครอง. ระบบสารสนเทศจังหวัดสงขลา [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ 4 มกราคม 2549. เข้าถึงได้จาก http://www.songkhla.go.th/.

กรมศิลปากร.กระทรวงวัฒนธรรม. โบราณวัตถุ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสงขลา. สงขลา : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2549.

ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์. “ที่อยู่อาศัยและลักษณะบานเรือน.” สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ฮกเกี้ยน (2542): 8-12.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติ ศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา จังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542.

จิตติมา ระเด่นอาหมัด. “การแต่งกายของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. ใน ชีวิตไทยชุดสมบัติตายาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.

จี.วิลเลียม สกินเนอร์. สังคมจีนในไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย,2548.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์. มะจิซึคืริ การปลุกชุมชนในญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ชะลอ บุญช่วย. ”ความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2532.

ดรุณี แก้วม่วง ,นิธิเอียงศรีวงศ์ และคณะ. “จีน: ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 4 (2542): 14-17.

ดี.จี.อีฮอลล์. “ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ใน สุวรรณภูมิ-อุษาคเนย์ภาคพิสดาร, 14, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2549.

ต้นข้าว ปาณินท์. ”ทฤษฎีและแนวคิด (Typology of Architecture).” วารสารอาษา 40, 4 (มิถุนายน-กรกฎาคม 2548): 106-110.

ธนรัชต์ ถาวโรจน์. “การศึกษาตึกแถวบริเวณย่านการค้าเก่าในเมืองท่าชายฝั่งทะเลตะวันออกของคาบสมุทรภาคใต้ ประเทศไทย.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตร์

มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547: 77.

เธียรชัย เอี่ยมวราเมธ. พจนานุกรมอังกฤษ-จีน-ไทย ฉบับใหม่, เล่ม 1. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบำรุงสาส์น ,2524.

ปรียชนัน สายสาคเรศ. “อิทธิพลที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมย่านเมืองเก่าภูเก็ต.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2547.

ปองทิพย์ หนูหอม.ชีวิตไทยชุดสมบัติตายาย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, 2537.

ปาริชาต เรืองวิเศษ. บรรณาธิการ. นครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : สารคดี, 2537.

พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะแปล, ผู้แปล. สังคมจีนในไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2548.

พระยาวิเชียรคีรี(ชม) . พงศาวดารเมืองสงขลา. พระนคร : สำนักพิมพ์ ม.ป.ป., 2516. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาอภิรักษ์ราชอุทยาน (ทิตย์ ณ สงขลา) 2516).

พลกูล อังกินันทน์. “บทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม เกล้าเจ้าอยู่หัว.” ปริญญานิพนธ์ แผนกประวัติศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2515.

ภานุพันธุวงศ์วรเดช, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. ชีวิวัฒน์. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และครื่น มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้ (กรณีศึกษาเรือนไทยพุทธ). สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535.

มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และครื่น มณีโชติ. เรือนไทยภาคใต้ (กรณีศึกษาเรือนไทยพุทธ). สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535 : 51-52.

“เรื่องการผูกปี้ข้อมือ : จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5 ม.2. 12ก/2.” หอสมุดแห่งชาติ. ใบบอกเมืองสงขลา. ร.ศ.105-110.

วสันต์ ชีวะสาธน์. สถาปัตยกรรมจีนในปัตตานี.ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2529.

วินัย พงศ์ศรีเพียร และคณะ. ศิลปวัฒนธรรมไทย-จีนศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532.

วิลเลียม ลิม.”พื้นที่ที่ไม่ได้กำหนดไว้. ใน โพสต์โมเดิร์น ทางเลือกมุมมองของเอเชีย. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมสาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ art4d, 2549: 18.

ศรีอมร ศรีเบญจพลางกูร. ประวัติศาสตร์เมืองสงขลา. กรุงเทพฯ : หจก.ภาพพิมพ์, 2544.

เศรษฐ์พงษ์ จงสงวน. “บ้านนายแม่.” นายแม่. กรุงเทพฯ : บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

เศรษฐพงษ์ จงสงวน. “สถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจีน.” ใน เอกสารการสัมมนาเชิงวิชาการ สถาปัตยกรรมในกรุงเทพมหานครกับอิทธิพลต่างชาติ. สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมืองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

เศรษฐพงษ์ จงสงวน. ”บ้านจีน: บ้านถิ่นแต้จิ๋ว (1).” ต้าเจียห่าว 4.1(20), 4 (พฤศจิกายน 2547) : 92-93.

เศรษฐพงษ์ จงสงวน. ”บ้านจีน: บ้านถิ่นแต้จิ๋ว (2).” ต้าเจียห่าว 4.2(21), 4 (ธันวาคม 2547) : 78-79.

สกรรจ์ จันทรัตน์ และสงบ ส่งเมือง. “การเริ่มต้นและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเมืองสงขลาเก่า.” รายงานค้นคว้าวิจัยทางวิชาการของโครงการอนุรักษ์และปรับปรุงเมืองเก่าสงขลา กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2532.

“สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.” รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการจัดทำแผนการจัดการอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองเก่าสงขลา เสนอต่อสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2536.

สมปอง ยอดมณี. “คตินิยมการก่อสร้างที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมจีน ในเขตอำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา.” ปริญญานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535.

สันติ ฉันทวิลาสวงศ์, “ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรมห้องแถว.” วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย แผนกวิชาสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สาธุป ฤทธิ์ชู. “การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และการค้าของเมืองสงขลาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 22-24.” การสัมมนาทางวิชาการสงขลาศึกษา ประวัติและโบราณคดีเมืองสงขลา สถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2535.

สำนักงานจังหวัดสงขลา. ข้อมูลจังหวัดสงขลา. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2546.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. แผนที่แสดงเขต อำเภอ ตำบล เทศบาล และข้อมูลพื้นฐานของจังหวัด พ.ศ.2543. กรุงเทพฯ : กองคลังข้อมูล และสนเทศสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543.

สำนักราชเลขาธิการ. สถาปัตยกรรมพระบรมราชวัง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2531.

สุดารา สุจฉายา,บรรณาธิการ. นักเดินทางเพื่อเข้าใจในแผ่นดินฎเก็ต. กรุงเทพ : สารคดี, 2543: 140.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “กับความเป็นผู้คงแก่เรียน.” อนุสรณีย์ สุชาติ รัตนปราการ. กรุงเทพฯ : ทายาทตระกูลรัตนปราการ ร่วมกับสถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2528. (จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสุชาติ รัตนปราการ 2528). (อัดสำเนา)

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ความเชื่อเนื่องแต่ลัทธิศาสนาของชาวใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2 (2529).

สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ และคณะ. จีนทักษิณ : วิถีและพลัง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.

สุภาคย์ อินทองคา. “กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา.” เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับเมืองสงขลา. กรุงเทพฯ : ทายาทตระกูลรัตนปราการ และสถาบันทักษิณคดี, 2528. (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนายสุชาติ รัตนปราการ 2528). (อัดสำเนา)

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. ”ตึกแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรม ในชุมชนเมืองเก่า จ.สงขลา.” วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย. “ความกลมกลืนด้านขนบธรรมเนียม-ความเชื่อ : วิถีจีน-ไทย ในสังคมสยาม.” ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษกรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ : มติชน, 2550.

หลี่ เฉียนหลัง. หนังสือภาพประกอบคำบรรยายสถาปัตยกรรมโบราณของไต้หวัน. ไทเป : บริษัทเอวี่ยนหลิว, 2003.

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล. ”สถาปัตยกรรมในคาบสมุทรภาคใต้ : การพัฒนาก่อนพุทธศตวรรษที่ 20.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ 16 (2542) : 76-95.

อนุสรณ์ ภักดิ์สุขเจริญ. ”Empty space between theory and practice (ช่องว่างระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ).” วารสารอาษา 08:48-09:48 ,(สิงหาคม-กันยายน 2548) : 111-115..

อภิรดี เกษมศุข. "A reflection on the spatially scientific mind." วารสารอาษา 40, 5 (สิงหาคม-กันยายน 2548) : 82-86.

อรอนงค์ กรุณา และคณะ,ผู้แปล. มาเลเซีย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง, 2547.

เอนก นาวิกมูล และจรัส จันทร์พรหมรัตน์. มรดกเมืองสงขลามหาวชิราวุธ . สงขลา : คณะกรรมการจัดงานชุมนุมนักเรียนเก่ามหาวชิราวุธ, 2546.

เอนก นาวิกมูล. สมุดภาพสงขลามหาวชิราวุธ. กรุงเทพฯ :บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536.

เอมอร บุญช่วย. "ศึกษาตำนานและความเชื่อที่เกี่ยวกับทวดในคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา." ปริญญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา, 2544

ฮัจยี เมธา วาดีเจริญ. ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมภาคใต้. กรุงเทพฯ : ม.ป.ป.

Beijing gu jianzhu. House Architecture [Online]. Accessed 20 February 2006. Available from http://depts.washington.edu/chinaciv/home/3intrhme.htm

Blaser, Werner. Courtyard House in China: Tradition and Present. Germany : Birkhauser ,1995.

Chandavij, Natthapatra. Chinese Ceramics from the Archaeological Sites in Thailand. Department of Fine Arts, 1994.

De Hartingh, Bertrand and Craven-Smith-Milnes, Anna. Vietnamstyle. Singapore : Periplus Editions, 2007.

Kang, Chang Chao and Blaser, Werner. China Tao in Architecture. Boston : Birkhauser, 1987.

Knapp, Ronald G. China's Old Dwellings. Canada: University of Hawai'i Press, 1940.

Knapp, Ronald G. China's traditional rural architecture. The United States of America : University of Hawai'i Press,1986.

Knapp, Ronald G.China's vernacular Architecture : house form and culture. USA : University of Hawai'i Press, 1989.

Knapp, Ronald G.Chinese Houses: The Architectural Heritage Of A Nation (Hardcover). Singapore: Tuttle Publishing, 2005.

Le Huy, Nguyen Van Kim. Kien Truc Phu Co Hoi An Viet Nam. Hanoi : Nha Xuat Ban The Gioi ,2006.

Liangyong, Wu. Rehabilitating the Old City of Beijing. Canada: UBC Press,1999

Lip, Evelyn. Feng Shui : environments of power : a study of Chinese architecture. London : Academy Editions, 1995.

Peabody Essex Museum, Yin Yu Tang : The Chinese House [Online], Accessed 22 June 2006, Available from www.pem.org/yinyutang/fags.html

Pirazzoli-t'Serstevens, Michele. China. Friboung : Office du Livre, 1970.

Showa Woman's University Institute of international Culture (Japan).Ancient town of Hoi An thrives today.Japan,2000.

"The Penang – Shophouse Series". Kota Kita, issue No. 1 (June 2004).

Unesco.Asia Conserved. Thailand : Unesco Bangkok, 2007.

Wu, Nelson. Chinese and Indian Architecture: The city of man, the mountain of god and the realm of the immortals. New York : George Braziller, 1963.

Yeang, Ken. The architecture of Malaysia. Malaysia: The Pepin Press, 1992.

Yungmingtang. Hong Kong, 1999, 71.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

ตัวอย่างแบบสอบถาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

1. ที่ตั้ง บ้านเลขที่_____ ถนน_____ ต.บ่อยาง อ.เมือง จ.สงขลา

2. ชื่อ (นาย/นาง/นางสาว)_____นามสกุล_____

อายุ_____ปี เชื้อชาติ_____ ศาสนา _____

3. สถานภาพในบ้าน เจ้าของบ้าน ผู้เช่าอาศัย ภูมิลำเนาเดิม _____

สมาชิกในครอบครัวเจ้าของบ้าน

4. จำนวนสมาชิกในครอบครัว ชาย_____คน หญิง_____คน

5. ระยะเวลาที่อาศัย _____ปี จำนวนรุ่นที่อาศัย_____รุ่น

6. อาชีพของผู้อยู่อาศัย_____

อาชีพของบรรพบุรุษในอดีต_____

ส่วนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของเจ้าของบ้าน (เฉพาะผู้ที่เป็น ผู้เช่าอาศัย)

7. ชื่อเจ้าของบ้าน _____ อาชีพ _____

เชื้อชาติ_____ ศาสนา _____

ส่วนที่ 3 ความสัมพันธ์กับเครือญาติ (ชาวไทยเชื้อสายจีน)

8. บรรพบุรุษอพยพมาจาก_____

เส้นทางการอพยพของบรรพบุรุษ_____

9. การติดต่อกับเครือญาติในประเทศไทย_____นอกประเทศ_____

เนื่องในโอกาส_____

ส่วนที่ 4 พฤติกรรม ความรู้สึก ความทรงจำ และความสัมพันธ์ต่อชุมชน

10. ความสัมพันธ์ต่อคนในพื้นที่ _____

(สรุป) มาก ปานกลาง น้อย

11. ความสัมพันธ์ต่อสถานที่

สถานที่	สถานที่ใช้บริการ	เหตุผลที่เลือกใช้	ความถี่ในการใช้
วัด / ศาลเจ้า			
ตลาด			
ร้านอาหาร			
ที่จอดรถ			

12. ความภาคภูมิใจที่มีต่อชุมชนอยู่อาศัย _____

_____

13. สิ่งที่ต้องการรักษา / อนุรักษ์ _____

_____

14. สิ่งที่ต้องการแก้ไข / ปรับปรุง _____

_____

15. ข้อจำกัดของชุมชน _____

16. มุมมองเกี่ยวกับชุมชน

- ความทรงจำในอดีต	
- มุมมองของชุมชนในปัจจุบัน	
- มุมมองต่อชุมชนในอนาคต	

<u>ส่วนที่</u> 5 แนวคิดจิตวิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับบ้าน

17. วัฒนธรรม / ทำเนียมปฏิบัติ _____

_____

_____

18. สิ่งที่เคารพ / นับถือ / บูชา ภายในบ้าน _____

19. คติความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา และลัทธิ ฮวงจุ้ย ลัทธิเต๋า พุทธศาสนา อื่นๆ_____

_____

_____

20. ความเชื่อเกี่ยวกับทิศ

- ลำดับการเข้าถึง_____

_____

ภาพประกอบ

- การจัดวางพื้นที่ (ช่องเปิด, การวางประตู, หน้าต่าง, การคลุมหลังคา) _____

_____

ภาพประกอบ

21. ลำดับศักดิ์ (อาวุโส, เพศ, บรรพบุรุษ และ พระพุทธรูป เทพเจ้าจีน)

- อาวุโส และเพศ _____

_____

ภาพประกอบ

- ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ_____

_____

- การประดิษฐานพระพุทธรูป เทพเจ้าจีน ฯลฯ _____

_____

ตำแหน่ง	ซ้าย	กลาง	ขวา
บน			
กลาง			
ล่าง			

ภาพประกอบ

22. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ / วิญญาณ_____

_____

23.ความเชื่อเกี่ยวกับธาตุ _____

_____

<u>ส่วนที่ 6</u> ประวัติ รูปแบบอาคาร สภาพของอาคาร การใช้สอยพื้นที่ในอาคาร (ส่วนวิเคราะห์ของผู้สัมภาษณ์)

24. พฤติกรรมการใช้อาคาร ณ ช่วงเวลาต่างๆ

วัน	ช่วงเวลาที่ใช้อาคาร	วัตถุประสงค์ที่ใช้
จันทร์-ศุกร์		
เสาร์		
อาทิตย์		
วันหยุดนักขัตฤกษ์		

25.ความคิดเห็นเกี่ยวกับพื้นที่ใช้สอย และสภาพแวดล้อม_____

_____

26. การใช้สอยพื้นที่ในอาคาร

- การใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารในอดีต_____

_____

- การใช้สอยพื้นที่ภายในอาคารในปัจจุบัน_____

_____

27. อาคารสร้างเมื่อปี พ.ศ. _____โดย_____

คนออกแบบ/ช่าง (เชื้อชาติ) _____

ส่วนของอาคาร เช่น	หลังคา	ผนัง	พื้น	อื่นๆ_____
วัสดุ				
ประเทศที่ผลิต/นำเข้า				

<u>ส่วนวิเคราะห์ของผู้สัมภาษณ์</u>

28.รูปแบบอาคาร และลักษณะเด่น / เอกลักษณ์เฉพาะ

รูปแบบอาคาร		ลักษณะเด่น / เอกลักษณ์เฉพาะ
	ตึกแถวจีนดั้งเดิม	
	เรือนแถว หรือตึกแถวพื้นถิ่นดั้งเดิม	
	ตึกแถวจีนผสมตะวันตก(ชิโนโปรตุกีส, ชิโนยูโรเปี่ยน)	
	ตึกแถวอิทธิพลตะวันตก(ตึกแถวสมัยใหม่ช่วง ร.7 ตั้งแต่พ.ศ. 2547)	
	ตึกแถวพื้นถิ่นร่วมสมัย	
	ตึกแถวร่วมสมัย (มีอิทธิพลรูปแบบดั้งเดิม)	
	ตึกแถวร่วมสมัย (ไม่มีรูปแบบตายตัว)	

29.ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน (สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2549)

ความเป็นของดั้งเดิมของรูปแบบอาคารในปัจจุบัน		รายละเอียด
	สภาพดั้งเดิมมาก	
	สภาพดั้งเดิมเล็กน้อย	
	สภาพเปลี่ยนแปลงไปจากรูปแบบดั้งเดิม	

30.ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย

ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย		รายละเอียด
	เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม	
	เป็นงานต้นแบบน้อย	
	ไม่เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม	

31.ความสมบูรณ์ของรูปแบบอาคารดั้งเดิมในปัจจุบัน (สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2549)

ความเป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยมของยุคสมัย		รายละเอียด
	เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม	
	เป็นงานต้นแบบน้อย	
	ไม่เป็นงานต้นแบบชั้นเยี่ยม	

32.สภาพอาคารในปัจจุบัน (สำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2549)

สภาพของอาคาร		ลักษณะ	รายละเอียด
	สภาพดีมาก	โครงสร้างมั่นคง วัสดุ และองค์ประกอบมีสภาพดี	

สภาพของอาคาร		ลักษณะ	รายละเอียด
	สภาพปานกลาง	โครงสร้างมั่นคงน้อยกว่าสภาพดี บางส่วนผุกร่อน วัสดุและองค์ประกอบชำรุดเล็กน้อย อาจมีสีหลุดค่อนข้างสกปรก	
	สภาพทรุดโทรม	โครงสร้างไม่มั่นคง อันตราย หรือไม่สามารถใช้สอยภายในอาคารได้	

33.รายละเอียดทางสถาปัตยกรรม

- จำนวนชั้นของอาคาร_____ชั้น ชั้นลอย มี ไม่มี
- ลักษณะรูปทรงหลังคา_____
- ลานกลางบ้าน (Courtyard) มี _____ ไม่มี_____
- การจัดสวน มี _____ ไม่มี / รกร้าง_____

ภาพผังหลังคา	ภาพ 3 มิติ (Perspective)

34. โครงสร้าง ผนังรับน้ำหนัก เสา-คาน อื่นๆ_____

35. วัสดุ_____

36. เทคนิค_____

ภาพประกอบแบบสถาปัตยกรรม

แบบร่าง	อดีต	ปัจจุบัน
ผัง		
รูปด้าน		

แบบร่าง	อดีต	ปัจจุบัน
รูปตัด		
ช่องเปิด - ประตู - หน้าต่าง		

แบบร่าง	อดีต	ปัจจุบัน
อื่นๆ		

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นิลเกศ ดับโศก
ที่อยู่	201/2 หมู่ 1 ถนนบ้านค่าย ตำบลเทพกระษัตรี อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต 83110
ที่ทำงาน	-

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2547	สำเร็จการศึกษาปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมไทย จากมหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ.2548	ศึกษาต่อปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ.2552	สำเร็จการศึกษาปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมไทย